10

De Kronieken van de Westhoek

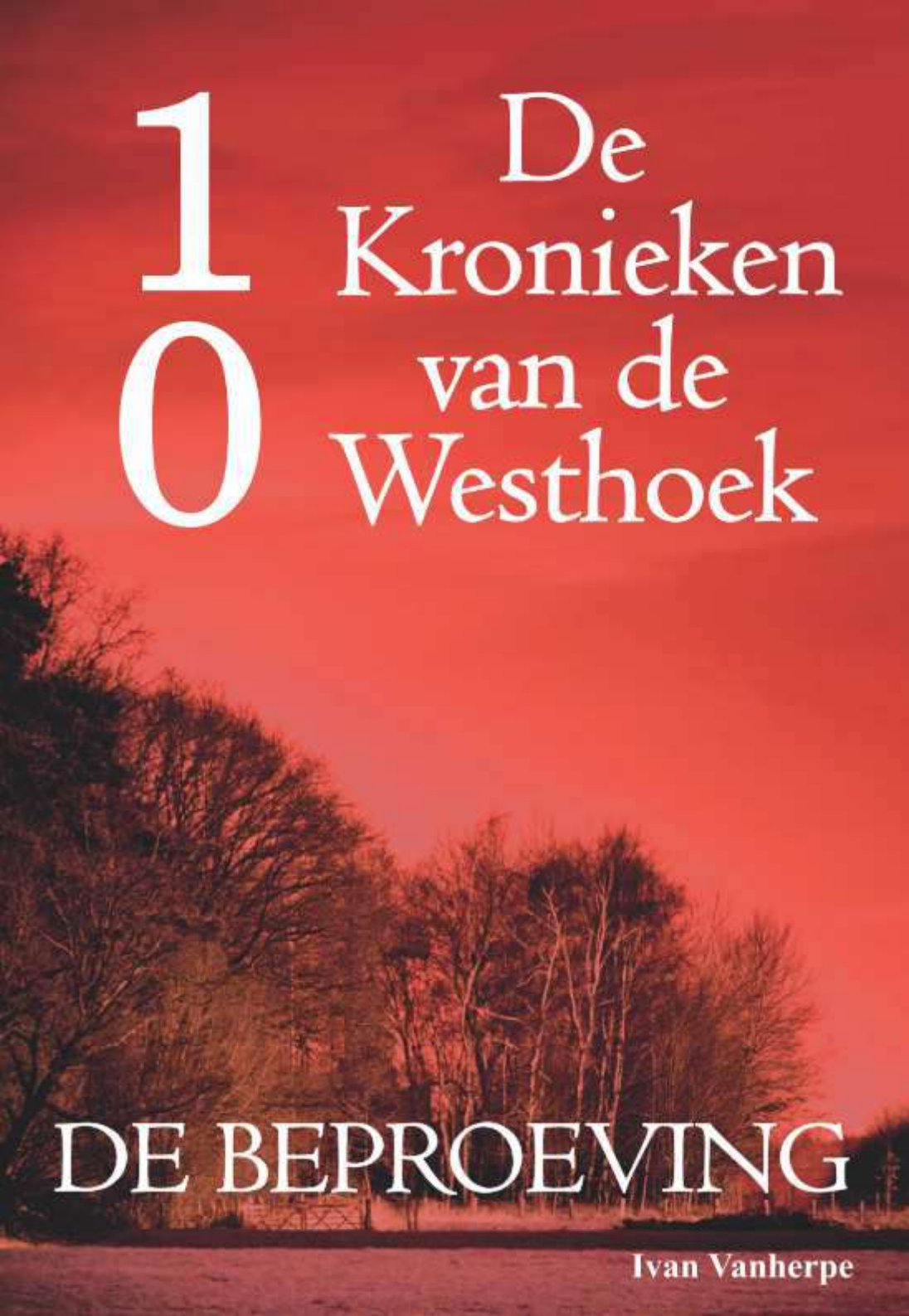

DE BEPROEVING

Ivan Vanherpe

10 De Kronieken van de Westhoek

Ivan Vanherpe

De Kronieken van de Westhoek
deel 10

De Kronieken van de Westhoek – deel 10 –
De Beproeving

Copyright © 2020 Ivan Vanherpe
www.dekroniekenvandewesthoek.be

Druk: Pumbo.nl
Omslagfoto: Bryan Vanherpe

ISBN 9789492022097

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

VOORWOORD.....27
HET WESTLAND IN FRANSE TIJDEN.....33
VRIJHEID, BROEDERLIJKHEID EN GELIJKHEID.....35
HET WAS VERDORIE ONZE EIGEN SCHULD.....36
DE FORESTIER DER DUINEN.....36
EEN BEVAARBARE IEPERLEE.....37
DE GROTE EN DE KLEINE MOERE.....38
EEN SCHANDALIGE DAAD.....39
GEBROKEN POTTEN.....40
ACHT PAROCHIES MET HUN SPLETEN EN BRANKEN.....41
BIJ DE STEENGRACHT TE BULSKAMP.....42
DE LEEUW MET ZIJN MANEN.....43
GOD IN EIGEN PERSOON.....44
DE VLOEK VAN DE FRANSEN.....45
HET BAREELTRAKTAAT ZORGT VOOR EEN OPLOSSING.....46
BITTERE DAGEN OP KOMST.....46
JOZEF II WIL WERKELIJK ALLES VERANDEREN.....47
DE OPPOSITIE VAN ADVOCAAT VONCK.....49
DE IEPERLING PETER MALOU.....50
NAPOLEON AVANT LA LETTRE.....51
EEN FEESTELIJKE ONTVANGST IN KROMBEKE.....52
TWEE IJZEREN KANONNEN EN EEN VAANDEL.....52
DE HOED VAN DE VRIJHEID.....53
DE VLAMINGEN LATEN ZICH MISLEIDEN.....54
HOLLE BOODSCHAPPEN EN EIGENBELANG.....55
TWEESPALT TUSSEN DE STANDEN.....56
EEN AFREKENING MET DE ARISTOCRATIE.....57
GENERAAL DUMOURIEZ PAAIT DE BELGEN.....58
DE SCHREEUWENDSTE ONRECHTVAARDIGHEDEN.....59
TUSSEN WATOU EN ROESBRUGGE.....60
OP DE HOOGTE VAN OOST-CAPPEL.....61
DE BRUGGEN OVER DE IJZER.....62
ZWARTGEBLAKERD VAN HET SCHIETEN.....63
SANSCULOTTEN IN RENINGELST.....64
BANGE TIJDEN VOOR DE FRANSE PRIESTERS.....65
DE OUDE VRIJHEDEN VAN HET LAND.....66
WIE OOK MAAR EEN GREINTJE EERGEVOEL HEEFT.....67
DE BLOEDRAAD VAN MONSIEUR LEBON.....68
GEWELD BIJ DE BOOM VAN VRIJHEID.....69

DE IEPERSE CLUBISTEN....70
DE CARMAGNOLEN VAN HONDSCHOTE....70
WAT HEBBEN ZE TE VERLIEZEN?....71
ZE LATEN HET ZICH GEEN TWEE KEER ZEGGEN....72
ROBESPIERRE TREKT HET LAKEN NAAR ZICH TOE....73
OPPERRECHTER JOSEPH LEBON....74
ALLE MANNEN, GETROUWD OF NIET....75
DE VRIJWILLIGERS VAN DE WESTHOEK....76
BIJ DE GRENS IN ROESBRUGGE....78
HET HUISGERIEF VAN DE INTRUS....79
ANGST VOOR DE HELLEWAGEN....80
DE DAPPERE KRIJGSMAN VAN BLANKENSTEIN....80
ONZE LEGERBENDEN HOUDEN ZICH PARAAT....81
HONDSCHOTE KREUNT ONDER HET GESCHUT....82
PLUNDERING IN LEISELE EN BEVEREN-AAN-DEN-IJZER....84
VEURNE VALT IN FRANSE HANDEN....85
EEN OORLOG MET WISSELENDE KANSEN....86
VANDAMME MET ZIJN GROVE LEUGENS....87
OVERSTROOMD DOOR HET ZILTIGE ZEEWATER....88
OP HET PLATTELAND IS HET NIET BETER....89
POVERE WEERSTAND VAN DE KEIZERLIJKE TROEPEN....90
ELKE PAROCHIE KIEST ZIJN EIGEN COMMANDANT....91
NATIONS IN LOKER....92
AANVAL OP DE ZWARTEBERG....93
WOESTENAAR ZEGHER DE COCK....94
EEN EERSTE MISLUKTE POGING IN WESTOUTER....95
ZE ZETTEN HET OP EEN LOPEN....96
OP DE OOSTENRIJKERS MOETEN ZE NIET REKENEN....98
ZIJN NAAM LIGT OP IEDERS LIPPEN....99
EEN DRIFTIGE EN FANATIEKE COMMANDANT....100
KO MAZIERE, DE STAVELSE HOOFDMAN....101
VLUCHTEN NAAR DE KOOLZAADVELDEN....102
PIER VAN DE PIJPEBAKKERS....102
DUIVELS IN DE ABDIJ VAN EVERSAM....103
ONDER HUN SOLDATENKAZAK....105
ACHTER DE CALVARIEBERG....106
TUSSEN HOOGSTADE-LINDE EN VEURNE....107
GENERAAL CLERFAYT....108
DE FRANSEN BEZETTEN SCHOORBAKKE....109

EEN FRANS WINGEWEST....110
OORLOG MET DE PAPLEPEL....111
TERUG NAAR DE GESEL VAN DE OORLOG....112
EEN FLAUW AFKOOKSEL....113
BLADEREN ALS LICHAAMSBEDEKKING....114
ZO IS HET WEL GEMAKKELIJK....114
HET KAN NIET OP!....115
EEN ONTEMBARE ZUCHT NAAR VRIJHEID....117
DE RESTANTEN VAN ROESBRUGGE EN STAVELE....117
HET KAPPEN VAN DE EIKENBOMEN....118
DE CHRISTELIJKE WORTELS MOETEN WEG....119
DE REPUBLIKEINSE KALENDER....120
EEN GRONDIGE FACELIFT....121
ARRONDISSEMENTEN EN KANTONS....122
EN DAAR HOUDT HET NIET BIJ OP....123
BIDDEN TIJDENS DE KOSTERSMISSE....124
WEINIG VLAAMSE KANDIDATEN....125
HET MARTELAARSBOEK....126
AFREKENING ONDER PASTOORS....127
EEN EINDE IN MINEUR VOOR LEROUX....128
HIER ZONG DE GRIJZE PRIESTER....129
VAN MENSENRECHTEN IS NOG GEEN SPRAKE....130
HET GRAUW GESPUIS VAN HET VRIJBOS....131
HEEL HET LAND KOMT IN OPSTAND....132
DE BOERENKRIJG....133
IN DIENST VAN DE FRANSE REPUBLIEK....133
DE BEPROEVING....137
BEVRIJD VAN HET VALS GELOOF....139
DE BEVELHEBBER VAN GREVELINGEN....140
EEN FLAUW BEESTJE....141
EEN BANGELIJKE ERVARING VOOR DE VEURNENAARS....142
DE WESTHOEK LIJKT WEL UITGESTORVEN....142
VRIJBUITERS EN STRAATSCHENDERS....143
HET BOLWERK VAN NIEUWENDAMME....144
ILLEGALE HOUTKAPPINGEN....145
ELK ZIJN HOEVEELHEID BROOD....146
DE VRUCHTEN DER AARDE....147
NAAR DE SAMENSMELTING VAN STAD EN KASSELRIJ....148
PLECHTIGE MISVIERING IN DE KERK VAN SINT-NIKLAAS....148

STERVEN VAN DE HONGER.....149
HET WESTLAND VERWILDERT.....150
MEER DAN ZOMAAR EEN KLEINE BLIJDSCHAP.....151
BEKAF EN VERLOREN KOST.....152
FARNESE LAAT OUDENBURG VERSTERKEN.....153
AFREKENEN MET DE DUITSERS.....154
DE SPAANSE MACHT VERZWAKT.....154
AANVAL VANUIT OOSTENDE.....155
DE VIJAND IS DICHT BIJ DE STAD.....156
JACOB VALCKE KRIJGT EEN EXTRA COMPAGNIE.....157
BUSPOEDER, BALLEN, LONTEN EN GEWEREN.....158
DE MEESTE EIGENAARS ZIJN RIBBEDEBIE.....159
INVAL IN LO.....160
DE VIZIEREN STAAN GERICHT OP WULPEN.....161
MET DE HANDEN IN HET HAAR.....162
HEVIG GEVECHT AAN DE VLOEDLIJN.....163
EEN SOORT WATERSCHANS.....164
GROOTSCHALIGE RAZZIA IN DE BOSSEN.....165
EEN DUIVELSE AMBITIE.....167
GEEN SPOOR VAN KRITIEK.....168
NEEM NU DIE NUTTELOZE REDUCTO!.....168
ELKE DAG TWEE STUIVERS.....169
TER DUINEN ALS HOOFDKWARTIER.....170
ADINKERKE EN BEWESTERPOORT.....171
STROPERS WORDEN ZONDER GENADE OPGEKNOOPT.....172
VEURNE IS POVERTJES VOORZIEN VAN KASSEIEN.....173
OM GOD TE BEDANKEN.....174
PIETER HEMMELS VERLIEST ZIJN BEESTEN.....175
HOEVEEL KEER HEBBEN WE HET AL VLAGGEN GEHAD?.....176
EEN GEDETAILLEERDE LANDKAART.....177
DE OPBOUW VAN FORT TRINITEIT.....178
GEEN OVERBODIGE LUXE.....179
IN HOUTKERKE EN BAMBEKE.....180
WATOU KRIJGT DE TWIJFELACHTIGE EER.....181
TOCH WEL EEN BIZAR BEVEL.....182
UITVAART IN SINTE-WALBURGA.....183
DE STRENGE WINTER VAN 1598-1599.....184
AARTSHERTOG ALBRECHT IS ONZE MAN.....185
KOFFIEDIK KIJKEN.....186

ROOFPARTIJEN EN BRANDSTICHTING.....187
EEN SUCCESVOL OFFENSIEF.....188
ALLE PAROCHIES VAN HET BLOOTTE.....189
WE MOETEN OOSTENDE IN DE TANG NEMEN.....190
EEN NIEUWE ABDIJ VOOR TER DUINEN.....190
DE EIGEN HOFSTEDEN VAN TEN BOOGAERDE.....191
HET BELEG VAN OOSTENDE.....192
ER MOET NOG HEEL WAT GEBEUREN.....194
WAT HEBBEN ZE HIEROP TE ZEGGEN?.....195
OOSTENDE LIJKT OP HET EINDE VAN ZIJN KRACHTEN.....196
TOT GROTE VREUGDE VAN DE KATHOLIEKEN.....197
EEN DODELIJKE PLAAG.....197
MAFFIAPRAKTIJKEN UIT DE OUDE TIJDEN.....198
EEN WONDERLIJK STRENGE VORST.....199
HET OORSPRONKELIJKE TEMPELHOF.....201
DE VERSCHRIKKELIJKE STORM VAN 1606.....202
GROTE ARMOEDE BIJ DE MENSEN.....203
44 JAAR OORLOG.....204
DE MILITAIRE KOSTEN LOPEN OP.....205
DE NERING VAN DE SAAIWERKERS.....206
VEEL TEGENWIND VOOR BISSCHOP MAES.....207
VERBOUWINGEN AAN HET VEURNSE LANDHUIS.....208
ANGST VOOR DE REDERIJKERS.....210
DE FUT IS ER UIT.....210
HET EEUWIG EDICT.....212
DE GEHEIME RAAD.....212
EEN SYSTEEM VAN STUDIEBEURZEN.....213
WEDSTRIJD IN NIEUWKERKE.....214
GEEN POOT OM OP TE STAAN.....214
EEN AKKOORD OVER DE GEVANGENISSEN.....215
MET HOMO'S WORDT NIET GELACHEN.....216
EEN VERZILVERDE BEKER.....217
DE KLOKKENHISTORIE.....218
WAT EEN AANGENAME VREDESTIJD!.....219
DE PLANNEN VAN COEBERGHER.....220
GROTE WERKEN IN DE MOEREN.....221
GROTE VOORDELEN VOOR DE MOERENAARS.....222
VERRAAD IN TER DUINEN.....223
EEN FIGUUR DIE AAN DE RIBBEN BLIJFT KLEVEN.....224

STANK VOOR DANK.....225
DE KANUNNIKEN VAN SINTE-WALBURGA.....226
HET LICHAAM VAN DE ZALIGE IDESBALDUS.....227
EEN TWEEDE FLASHBACK.....228
ANTONIUS DE HENNIN.....229
WEINIG TE RAPPORTEREN.....230
VRIENDJESPOLITIEK.....231
HET BETERE LOBBYWERK.....232
ZOEKTOCHT NAAR FINANCIËLE MIDDELEN.....233
DE PACHTRECHTEN STAAN TE KOOP.....234
DE HANZE TUSSEN VEURNE-AMBACHT EN POPERINGE.....235
PAUWEL KIJKT IN ZIJN GLAZEN BOL.....235
TEN GOEDE AAN DE EIGEN PORTEMONNEE.....237
GRAVEN IN DE RAUWE LANDEN.....237
GROTE SCHRIK.....238
LOFDICHTEN EN LIEDJES.....239
RIJKDOM BIJ DE LANDLIEDEN.....240
GROTE VIJANDELIJKE PROGRESSIE.....241
ER MOETEN DRINGEND MIDDELEN KOMEN.....242
MOBILISATIE BIJ DE FRANSEN.....243
DE HERTOG VAN LOTHARINGEN.....244
DE INWONERS VAN POLLINKHOVE.....245
WULPSHEDEN EN ZONDEN.....246
TUMULT IN ELZENDAMME.....247
NOG MEER WACHTPOSTEN LANGS DE IJZER.....248
VIA HET RINGSLOT DOOR DE MOEREN.....249
TIRANNEN ZIJN HET!.....250
ZE KAMPEREN LANGS DE LOVAART.....251
DE VLUCHT VAN DE SPANJAARDEN.....252
FRANSEN IN VEURNE.....253
GEEN SOELAAS VOOR DE VEURNSE BEVOLKING.....254
DE PLAAG VAN DE STERFTE.....255
DE SPECIALE GOUVERNEUR VAN VEURNE.....257
HET KASTEEL VAN POLLINKHOVE.....258
EEN SCHROMELIJK GEVAL VAN HEILIGSCHENNIS.....259
OCCULTE TOESTANDEN.....260
HET GEHATE SCENARIO VAN ROVEN EN PLUNDEREN.....261
DIKSMUIDE GEEFT ZICH OVER.....262
MAARSCHALK DE RANTSAU.....263

LEGE SCHUREN.....264
HONGERDOOD OP HUN EILAND.....265
ER KOMT NU NOG EEN DERDE PLAAG.....266
IJDELE HOOP.....267
OVERGAVE VAN DE FRANSEN.....268
WAT ZIJN DE MENSEN TOCH OPGELUCHT!.....269
GROTE SCHADE IN DE HOUTLANDSE GEMEENTEN.....270
VREEMD NIEUWS.....272
DE OPENGEBROKEN STEENDAM BIJ HET ZWAANTJE.....273
INLANDSE OORLOG IN FRANKRIJK.....275
DE ONDERAARDSE GANG VAN DE CELBROEDERS.....276
AARTSHERTOG LEOPOLDUS.....277
HET WINTERSEIZOEN NADERT.....278
DE MAATREGELEN BEWIJZEN HUN NUT.....279
HET FORT VAN 'T SCHEURKEN.....280
EXTRA KANONNEN OP HET STRAND.....281
VEEL LANDLIEDEN WAGEN HUN KANS.....282
DE WORTELS VAN DE OORLOG.....283
HET SCHOUWEN VAN DE WEGEN.....284
EEN ONGELOOFLIJKE MALAISE.....285
OORLOG IN HENEGOUWEN.....286
HOOG BEZOEK IN VEURNE.....287
OLIVER CROMWELL.....288
BROEKBURG IS AAN DE BEURT.....289
DE HERTOG VAN YORK.....290
BITTERE ARMOEDE.....291
JONKHEER JACOB LAMMENS.....292
ZE KUNNEN WEER OORLOGEN.....293
DE TURENNE KIEST VOOR DE AANVAL.....294
VUUR AAN DE LIJKDEUR VAN DE KERK.....295
ZE KAPPEN ALLE JONGE BOMEN.....296
ONDERHANDELEN OVER DE CAPITULATIE.....297
HET FORT AAN DE FINTELE.....298
OP DE PAROCHIE VAN KAASKERKE.....299
HET KWARTIER ROESBRUGGE-HARINGE.....300
ONDERHANDELEN OVER EEN MOGELIJKE CAPITULATIE.....301
IEPER KOMT NU AAN DE BEURT.....302
EEN FIKSE REGENBUI.....303
TUSSEN POPERINGE EN ROESBRUGGE.....304

OP HET FAZANTENEILAND.....305
VERSTREKKENDE GEVOLGEN.....306
DE PRIJZEN SCHEREN HOGE TOPPEN.....307
VERHITTE TOESTANDEN IN VEURNE.....308
ZE ZULLEN HET NIET BLAUW BLAUW LATEN.....309
DE GRAAF VAN WATOU.....310
HET MAGISTRAAT VAN VEURNE SPARTELT TEGEN.....311
DON CASTEL RODRIGO.....312
DE OORLOG ONTVOUWT ZICH HELEMAAL.....313
HERVALLEN IN DE VROEGERE KWALEN.....315
DE SPANJAARDEN KUNNEN ER EEN PUNT AAN ZUIGEN.....316
MET TWEE KANONNEN NAAR DE KNOKKE.....317
GROTE ONGEMAKKEN.....318
HIER KOMT HET NIEUWE RINGSLOT.....320
NIEUWE STRUCTUREN.....320
DE RECHTEN OP HOUTHEM EN LEISELE.....321
HET EIGENBELANG VAN PIETER VANDER HELLE.....322
CONFORM DE VREDE VAN AKEN.....323
DE NIEUWE WEG TUSSEN VEURNE EN HOOGSTADE.....324
DE FORTIFICATIE VAN DUINKERKE.....325
HET HOLLANDSE ONGELUK.....326
HET BESCHEIDEN FORT VAN ZUIDSCHOTE.....327
VEURNE GENIET VAN EEN RELATIEVE RUST.....328
INVAL TE SCHOORBAKKE.....329
6.500 PATACONS ALS SMEERGELD.....330
DE GRONDEN VAN DE ZUIDWATERING.....331
OP HET KERKHOF VAN SINTE-WALBURGA.....332
HET PROCES TEGEN VANDER HELLE.....333
VEURNE KRIJGT EEN BOTERMARKT.....333
EEN OVERVLOED AAN CONTRIBUTIES.....334
DE DEAL VAN ALLERHEILIGEN 1677.....335
TER HOOGTE VAN NOORDPENE AAN DE PENEBEEK.....336
PALJAS DON DIEGO SPINOSA.....337
VREEMD VOLK IN ALVERINGEM.....339
BEZOEK VAN 1.200 PIONIERS.....340
DE BORSTWERING OP DE VESTEN.....341
LANGS HET IEPERLEEKANAAL.....342
DE UITWASSEN VAN DEZE OORLOG.....343
DE REFUGE VAN VEURNE.....344

PUTSCH IN TER DUINEN....345
EEN ZEKERE MARY HEURLEBOUT....346
VREUGDE BIJ DE BEVOLKING....347
DE NIEUWLANDPOLDER BLIJFT VERDRONKEN....348
WIE ZAL DAT NU GAAN DENKEN?....349
EEN ONVERVALSTE MUIZENPLAAG....351
VOLKSTOELOOP IN HARINGE....352
VRIJSTELLING VAN TOL....354
MARIA THERESIA IS DOOD....355
IN HET SMISSESTRAATJE EN OP DE BEESTENMARKT....356
HET LAND TUSSEN DIKSMUIDE EN HET VRIJE....357
MET DE DAVER OP HET LIJF....359
HET EINDPUNT....359
VREEMDE TIJDEN VOOR IEPER....363
BITTERE VERHALEN UIT DE BUIK VAN DE STEDEN....365
EEN BASTION VOOR DE BOEZINGEPOORT....366
IEPER KRIJGT ZIJN DEEL VAN DE ELLENDE....367
EEN SAMENRAAPSEL VAN ONTEVREDEN MANNEN....368
EEN ZOEKTOCHT NAAR KERKBUIT....369
MAANDEN VAN VERNIELINGEN....370
NA DE VEROVERING VAN MENEN....371
HET KASTEEL VAN INGELMUNSTER....372
IEPER IN DE TANG....373
NIETS ZAL ONS DWINGEN....374
DE INTREDE VAN ANTOINE GRENET....375
OOSTENDE IS DE GROTE UITZONDERING....376
TIJDENS DE SLAG VAN NIEUWPOORT....377
DE SPAANSE FURIE....378
INCIDENT AAN 'DEN DROOGEN BOOM'....379
GEEN SPRAKE VAN GEESTELIJKE IMMUNITEIT....381
ONDER DE VLEUGELS VAN KONING FILIPS IV....381
EEN HALVE MAAN VOOR DE OUDE POTERNE....382
TWEE ONDERAARDSE GANGEN....383
EEN NIEUWE BELEGERING....384
VIER AKTES VAN OVERGAVE....385
AAN HET EINDE VAN DE VLEESHOUWERSSTRAAT....386
WEINIG NIEUWS ONDER DE ZON....387
KOMEN VALT IN FRANSE HANDEN....388
EEN NAÏEVE 'WISHFUL THINKING'....389

DE COMPLEXE SITUATIE VAN 1678.....390
DE INVAL VAN LODEWIJK XIV.....391
DE IEPERLINGEN WACHTEN AF MET EEN BANG HART.....392
HET SPAANSE GARNIZOEN MAG OPSTAPPEN.....393
GOUVERNEUR DE LA TROUSSE.....394
WE HEBBEN ONZE VIJANDEN TOT VREDE GEBRACHT.....395
IEPER KRIJGT EEN PRESIDENTIËLE ZETEL.....396
HET EERSTE PROJECT VAN VAUBAN.....397
HET HOORNWERK VAN ELVERDINGE.....398
LICHTERVELD OF DE PADDEVIJVER.....399
LUDOVICUS MAGNUS.....400
NIEUWE VIJANDELIJKHEDEN TEGEN HOLLAND.....401
DE HAND VAN VAUBAN.....402
HET EINDE VAN DE SPAANSE SUCCESSIEOORLOG.....403
DE HOLLANDERS NEMEN RIJSEL IN DE TANG.....403
HERTOG MARLBOROUGH.....404
32.000 DODEN.....405
DE CAMPAGNE VAN 1710.....405
MAARSCHALK DE VILLARS.....407
VERRASSING IN FORT DE KNOKKE.....408
1713: DE VREDE VAN UTRECHT.....408
AFBRAAK VAN DE OUDE TEMPELPOORT.....410
GEEN MANNELIJKE TROONOPVOLGER VOOR DE KEIZER.....410
AANVAL AAN HET KANAAL.....412
EEN LOOPGRAVENAANVAL VAN DRIE DAGEN.....412
HERSCHIKKINGEN OP DE EUROPESE KAART.....413
DE ZOETIGHEDEN VAN EEN DIEPGAANDE VREDE.....414
VERKAVELINGEN IN IEPER.....415
HET MOET EEN BEVREEMDENDE ERVARING ZIJN.....416
HET OVERLIJDEN VAN KEIZER JOZEF II.....417
DE FRANSE REVOLUTIE LAAT ZIJN TENTAKELS ZIEN.....418
DE HOLLANDSE TROEPEN VAN MENEN.....419
1793: DE SLAG VAN HONDSCHOTE.....420
LANGS DE WEG NAAR DIKKEBUS.....420
DE DUIVELSE DOMINIQUE VANDAMME.....421
NA DE INTREDE VAN DE OOSTENRIJKERS.....422
PAS NU GAAN ZE ECHT OORLOGEN.....423
PICHEGRU FOCUST ZICH OP IEPER.....424
GENERAAL CLERFAYT GEEFT ZIJN POSITIES OP.....425

BOMMEN OP DE ELVERDINGESTRAAT....426
EEN ELLENLANGE REEKS VAN OVERWINNINGEN....427
BEZOEK VAN NAPOLEON BONAPARTE....428
DE KAZERNE VAN 'T JAAR TIENE'....429
EEN VEEG TEKEN AAN DE WAND....430
DE TERUGKEER VAN DE BOURBONS....431
BELGIË EN HOLLAND HERENIGD....432
HET PAARD ONDER HUN GAT....433
RESTAURATIE VAN DE IEPERSE VERSTERKINGEN....434
EEN SCHADEVERGOEDING VAN 750 MILJOEN FRANK....435
DE VIJVERS VAN ZILLEBEKE EN DIKKEBUS....436
AAN DE KANT VAN DE ELVERDINGESTRAAT....436
TUSSEN DE ESPLANADE EN DE MONTSTRAAT....437
DE OUDE KAZERNE VAN SINT-PIETERS....438
AAN DE ZUIDZIJDE VAN HET ASTRIDPARK....439
WILLEM I IS BEST EEN AANWEZIGE KONING....440
DE SCHUTTERIJ EN DE BURGERWACHT....441
HET ARSENAAL VAN IEPER....442
BELGIË KRIJGT DE HULP VAN FRANKRIJK....443
BURGGRAAF CARTON DE WINNEZEELE....444
TREINEN EN STATIONS....445
OOSTENDE IN HET OOG VAN DE STORM....449
DE LAATSTE STUIPTREKKING....451
NIEUW SPELREGELS....451
HIER KOMEN DE GEUZEN NIET MEER BINNEN....452
IN DE NAAM VAN JEZUS....453
SINT-SEBASTIAAN KOMT WEER TOT LEVEN....454
ALBRECHT WIL ER IETS AAN DOEN....455
OOSTERSE WAREN....456
EEN GROOTSCHALIGE LANDING....456
ADMIRAAL PIET HEIN....457
DE ZEE SCHIET NOG EENS UIT ZIJN KRAMMEN....458
OOSTENDSE KAPERS....459
VERREGAANDE MAATREGELEN....459
DE SCHEPEN VAN ADMIRAAL TROMP....460
KATHOLIEKE POEHA VAN HET HOOGSTE NIVEAU....461
TOT AAN DE SCHANS VAN ALBERTUS....463
BLOEDERIG KERKNIEUWS....464
BLANCKERT BLIJFT NIET BIJ DE PAKKEN ZITTEN....465

HET VERLIES AAN SCHEPEN IS ENORM.....465
HET GEVECHT VAN 13 MEI 1656.....467
OOSTENDE EN ZIJN KAPERSSCHEPEN.....468
CROMWELL VOLHARDT IN DE BOOSHEID.....468
DE DUBBELROL VAN SEBASTIAAN SPINTELET.....469
EEN STUK THEATER VAN HET HOOGSTE NIVEAU.....470
DE FRANSEN KRIJGEN NU DE VOLLE LAAG.....471
FELLE VORST, ONSTUIMIGE WINDEN EN ONWEER.....472
OOSTENDE ZIT MET EEN PROBLEEM.....473
DE VAART VAN OOSTENDE NAAR BRUGGE.....474
IN DE GREEP VAN DE ZWARTE DOOD.....475
ROVEN EN KAPEN SPELEN DE HOOFDROL.....476
DAT KAN ER OOK MAAR BIJKOMEN.....477
EEN ROLLERCOASTER VAN GEWELD.....478
AL DAT SCHOON VOLK.....479
VERSCHRIKKELIJKE STORMWINDEN EN NOODWEER.....480
LODEWIJK XIV EN ZIJN OORLOGSDREIGING.....481
VLAANDEREN IS ER GLOEIEND BIJ.....482
EUROPA IN VUUR EN VLAM.....483
DE KRACHTTOER VAN DE BRUGGELINGEN.....484
INWIJDING VAN HET SAS VAN SLIJKENS.....485
SPEKTAKEL OP ZEE.....485
EEN GOEDE ZAAK.....486
ACHT ZWARE OORLOGSSCHEPEN VOOR DE REEDE.....488
DE GRILLEN VAN DE NATUUR.....489
DIE SPANJAARD ZIEN WE NIET MEER TERUG.....490
NAAR DE VOLSTREKTE ONDERGANG?.....491
HET KRIOELT VAN DE ENGELSEN IN OOSTENDE.....492
EEN MAGAZIJN VOOR DE STEDELIJKE ARCHIEVEN.....493
KOORTSACHTIGE OORLOGSVOORBEREIDSELEN.....494
EEN ZEEROUTE NAAR OOST-INDIË.....495
ER KOMT ALWEER EEN NIEUWE OORLOG.....496
HET DRIEVOUDIG VERBOND VAN 1702.....497
HYPERACTIVITEIT IN DE OOSTENDSE SCHEEPSWERVEN.....498
HET REGENT BRANDSCHATTINGEN.....498
KARTOUWVUUR, MORTIEREN EN HOUWITSERS.....500
OOSTENDE CAPITULEERT.....501
HET IS WERKELIJK OM TE SCHREIEN.....502
OOSTENDE KRIJGT EEN EIGEN VISMARKT.....503

DE SCHANS VAN PLASSENDALE.....504
CONFRONTATIE IN LEFFINGE.....505
BOWENS KRIJGT HET KOUD.....507
DE METSERS LATEN HET NIET AAN HUN HART KOMEN.....507
BRAND IN DE PAROCHIEKERK.....508
EEN DOMPER OP DE BLIJDSCHAP.....509
SCHEPEN NAAR KANTON EN CHINA.....511
ACHTERBAKSE MIDDELEN EN ROOFPRAKTIJKEN.....511
IN DE BUURT VAN KAAP DE GOEDE HOOP.....512
BESMET MET EEN DODELIJKE PESTBACIL.....513
HET NOODWEER ZORGT VOOR GROTE ANGST.....515
GETOUWTREK TUSSEN DE DIVERSE HAVENS.....516
NIEUWE PAKHUIZEN VOOR OOSTENDE.....517
KLACHTENBRIEVEN EN VERWIJLSCHRIFTEN.....518
DE OOST-INDISCHE MAATSCHAPPIJ.....519
LOBBYWERK IN WENEN.....520
DE INKT VAN HET VERDRAG IS NOG NIET DROOG.....521
DE OVERSTROOMDE LANDEN VAN STENE EN ZANDVOORDE.....522
VISSEN OP HARING EN KABELJAUW.....523
EEN DEGELIJKE KAAI.....524
IN HET BELANG VAN DE ALGEMENE RUST.....524
HOOG BEZOEK VOOR OOSTENDE.....526
1736: TWEE STORMEN OP RIJ.....527
EEN ZILVEREN DOOS MET HOSTIES.....528
BIZARRE IJSSCULPTUREN OP DE NOORDZEE.....529
DE FAMEUZE 'PRAGMATIEKE SANCTIE'.....530
EEN PLEK VOOR MAN EN PAARD.....531
DE 'BERG-SCHOTTEN' VERSCHIJNEN IN DE STAD.....532
ZOUT ZEEWATER.....534
DANKZIJ EEN FLINKE PORTIE VERRAAD.....535
WONDEREN VAN DAPPERHEID.....536
EEN SYSTEEM VAN ONDERAARDSE GANGEN.....537
ONTSTELTENIS EN ONGEMAKKEN.....538
FRANSEN BAAS IN OOSTENDE.....539
PETTEN NAAR DE WIND.....540
DE HELE CAMPAGNE EINDIGT ALS ÉÉN GROTE FLOP.....540
EEN STUKJE PROZA OVER DE ZEESTORM VAN 1748.....542
ZAAGMOLENS IN SLIJKENS.....543
PIETER LIPPENS EN ZIJN DELVERS.....544

150 JAAR OOSTENRIJK....545
KEUKENZOUT IN DE NOORDZEE....546
DE ROL VAN SCHRIJVER BOWENS....547
HET JAAR 1760 BRENGT TWEE AARDBEVINGEN....548
EEN DEGELIJKE LANDWEG NAAR OOSTENDE....549
EEN BLIK OP GOOGLE MAPS....550
DE JUFFROUWEN REINGOET....551
DE OPSTART VAN EEN NIEUWE OESTERKWEKERIJ....552
HET WEER SCHIET NOG EENS UIT ZIJN SLOFFEN....552
EEN PERFECT AFSLUITER MET EEN GRATIS BAL....554
DE DRIE KONINGEN....554
EXTRA POWER....555
HET LIJKT WEL EEN OFFICIEEL STAATSBEZOEK....556
HAGELSTENEN VAN ONGEMENE GROOTTE....557
DE SNEEUW LIGT TOT ANDERHALVE METER HOOG....558
BEST EEN PITTIG WERKJE....558
EUROPA BLIJFT EEN KRUITVAT....559
KAPERSSCHEPEN EN SLECHTWEERTOESTANDEN....560
NAAR DE EEUWIGE JACHTVELDEN....561
MOEILIJKE JAREN VOOR NIEUWPOORT....565
MISTEVREDEN ARME STAKKERS....567
GEVAARLIJKE TOESTANDEN OP ZEE....568
DE HOLLANDERS LATEN HET NIET OP ZIJN BELOOP....569
DE NIEUWE RELIGIE WINT AAN POPULARITEIT....570
SCHERP TOEZICHT OP DE REDERIJKERS....571
COTTON & CAREW....572
IEDEREEN HEEFT ER DE BUIK VAN VOL....573
DWARSLIGGER OCTAVIAAN DE CLERCQ....574
DE PACIFICATIE VAN GENT....575
AGRESSIVITEIT EN PLUNDERINGEN....576
WILLEM VAN ORANJE IS ER NIET GERUST IN....577
MEN MAG ZICH NIET DRONKEN DRINKEN....578
BALJUW JACOB MARCHANT....579
CHINESE VRIJWILLIGERS....580
DE MALCONTENTEN STEUNEN SPANJE....581
IK ZAL HET NOOIT MEER DOEN!....581
DUIZENDEN FRANSE NIETSNUTTEN....582
FARNESE ZAL DUINKERKE BELEGEREN....583
AAN DE NOORDZIJDE VAN NIEUWPOORT....584

VERSTERKING VOOR HET LOKAAL GARNIZOEN.....585
OVERWINNINGEN DIE ZORGEN VOOR BLIJDSCHAP.....586
JONKHEER JAN DE BRIAS.....587
GROTE DISCUSSIES IN HOLLAND.....589
NIEUWPOORT NEEMT ZIJN VOORZORGEN.....590
EEN FLUITJE VAN EEN CENT VOOR DE ENGELSEN.....590
EEN FLINKE MISREKENING.....591
TOT AAN DE HALS IN HET WATER.....592
EEN BEWOGEN DAG.....593
LIEFHEBBERS VAN KATTEN.....594
EEN HARDNEKKIGE STRIJD OP HET STRAND.....595
DE VELDSLAG BIJ NIEUWPOORT.....596
ZE LATEN ER GEEN GRAS OVER GROEIEN.....597
AANZIENLIJKE VERSTERKINGEN VOOR NIEUWPOORT.....598
HET VERVOER VAN KOOPWAAR EN PASSAGIERS.....599
IN 1700 BULDEREN DE KANONNEN AL OPNIEUW.....600
VEURNE VLIEGT BIJ FRANKRIJK.....601
FRUITKOOPMAN JACOB CAMBIER.....602
AANPAPPEN MET DE DUIVEL.....603
DE BRANDSTAPEL EN HET GALGENVELD.....604
DE PERIKELEN VAN JEANNE PANNE.....605
GEEN GENADE MET ZELFMOORDENAARS.....606
EEN TERGENDE TOESTAND.....607
MARIA THERESIA IS EEN ZEGEN VOOR VLAANDEREN.....608
EEN PERFECTE INTRO VOOR EEN NIEUWE OORLOG.....609
DE KAAIMUUR IS TOT OP DE DRAAD VERSLETEN.....610
WRIJVINGEN BINNEN DE SINT-JACOBSGILDE.....611
EEN BONTE MENGELING.....612
HET PROCES VAN PEKELEN EN ROKEN.....613
VYNCK EN MESSEN DOEN GOEDE ZAKEN.....614
VERLIES VOOR DE IJSLANDVAARDERS.....615
HET VULLEN VAN ZIJN EIGEN ZAKKEN.....617
DE ENE ZIJN DOOD.....618
DIKSMUIDE IN REVOLUTIONAIRE TIJDEN.....621
IEDER HOEKJE VAN DE GROND.....623
EÉN AANEENGESLOTEN TREURSPEL.....624
WAT EEN IDIOTE VRAAG!.....625
MARTELINGEN OP DE PIJNBANK.....625
DIKSMUIDE KREUNT ONDER DE BEZETTING.....626

TOVENARES THAENE SHAECENS.....627
EEN STATUS QUO TUSSEN DE RELIGIES.....628
AFGRIJSELIJK HOGE PRIJZEN.....629
ALBRECHT HEEFT TENMINSTE HAAR OP DE TANDEN.....630
AFSTEVENEN OP EEN MASSALE OORLOG.....631
BURGER WALTHERIUS CAPELLE.....632
DEES SCHONE VLAAMSE LANDEN.....633
HET ZOTTEKENSSPEL GAAT VERDER.....634
EEN ENGELSE CHARGE AAN DE HOGEBRUG.....635
OOSTENRIJKSE LUCHT.....636
DE PROCESSIES VERDWIJNEN UIT HET STADSBEELD.....637
1789: EEN HEUSE VOLKSOMWENTELING.....637
HET DAGBOEK VAN VADER DERRESAUW.....638
HET PELORIJN VERDWIJNT VAN DE MARKT 639
72 FRANSE DRAGONDERS.....640
BIER, BROOD, KAAS EN LOGEMENT.....641
DE STRENGE GENERAAL OMORON.....642
PIETER VERWILGHEN GRIJPT IN.....643
EEN BRIEF VAN DE CANNADISTEN.....644
BAANSTROPERS IN RENINGE EN ELZENDAMME.....645
LOGEMENT VOOR DE FRANSE TROEPEN.....646
TWEE GOUDEN KRUISEN EN EEN OORRING.....647
DODELIJKE VAL IN DE KERK.....648
EEN WOELIGE VOLKSVERGADERING.....649
COMMISSARIS GADOLLE REAGEERT.....650
1793: BEROERING OP DE MARKT.....651
ESEN MOET GESTRAFT WORDEN.....652
AANHOUDING VAN EEN FRANSE PRIESTER.....653
BUITENSPORIGE VREUGDETAFERELEN.....654
DIE GODVERGETEN SOLDATEN.....655
HET HOOFD VAN JEZUS AFGESLAGEN.....656
VERWILGHEN KRIJGT ZIJN KANONNEN TERUG.....656
'LEVE KEIZER FRANCISCUS'.....657
LEUKE GESTE IN WOUMEN.....658
HOOG BEZOEK IN DIKSMUIDE.....659
EN OOK DE PRINS VAN ORANJE LAAT ZICH ZIEN.....660
DE DOORTOCHT VAN AUGUSTUS 1793.....661
OUD LIJNWAAD VOOR DE GEKWETSTE SOLDATEN.....662
EEN ZEVENDE ZOON VOOR JOLOMA DE POORTER.....663

LANGS DE GROTE WEG NAAR MERKEM....664
OP WEG NAAR SCHOORBAKKE....665
HERBERG 'DEN KEIZER'....666
TROEPEN GENOEG IN DE STAD....667
DE FRANSE VREEMDELINGEN MOETEN OPKRASSEN....668
DE ABDIJEN VAN LO EN EVERSAM STAAN IN BRAND....669
EEN GROOT GESCHIL TUSSEN DE ÉMIGRÉS....669
GEWELDIG SCHIETEN AAN DE ZIJDE VAN IEPER....670
WEGGESMETEN APOSTELEN....671
BEZOEKJE VAN NAPOLEON....672
EXTRA SOLDATEN IN DIKSMUIDE....673
MOLENAAR PIETER VAN DEN BROUCKE....674
DE SCHOOL VAN MIJNHEER MOREL....674
ZE MOESTEN SEFFENS VERTREKKEN....675
BIER, JENEVER, BRANDEWIJN EN SMEEKOLEN....676
GROENE JAGERS....677
DE NONNEN TREKKEN HUN OUDE KLEREN WEER AAN....678
300 BERGSCHOTTEN....679
DE ACHTERPLAATS VAN JAN BORRET....680
HET RIJK VAN KONING WILLEM I....681
ALLE MANSPERSONEN VAN HET KANTON....682
LIJKDIENST VOOR DE GESNEUVELDE BELGEN....683
EEN KETTING MET BOLLEN....683
PASSIEZONDAG 1817....684
DE HANDSCHRIFTEN VAN MARTINUS LEMEITRE....687
LAAT ME MAAR TERUGKEREN NAAR WERVIK....689
HET BEGIN VAN DE KLYT-SCHOOLE....689
STERFTE ONDER HET HOORNVEE....691
OPFLAKKERING AAN DE HOGE KRUISSE....692
DE KOUDE WINTER VAN 1784....693
NIEUWE KERKHOVEN....694
DE STOEL DER WAARHEID....695
GROTE KANS OP OORLOG....696
VOLGENS DE GAZETTEN EN DE MAANDBOEKJES....697
'HET MAGAZIJN'....698
PASTOOR ALEXANDER COCQUYT....699
KERMIS IN WERVIK....700
WETTEN EN NOG EENS WETTEN....701
DAG EN NACHT BLAUWEN....702

DE DOOD VAN PIETER HASEBROUCK.....703
EEN NIEUWE KERK IN ZANDVOORDE.....704
OPLOOP IN BRUSSEL.....704
BEDORVEN BOTER.....705
BRAND IN MOORSELE.....706
RODDELEN EN KWAADSPREKEN IS VERBODEN.....707
HAGELSTENEN VAN 5 POND.....707
HONGERSNOOD EN EXTREME ARMOEDE.....709
KONING CAROLUS GEERBRANT.....710
GEDAAN MET HET STOKEN VAN ALCOHOL.....710
WITTE VESTEN EN BROEKEN.....711
DE PATRIOTTEN EN HUN KOKARDES.....712
EEN EED VAN TROUW.....713
VREEMDELINGEN MOGEN NIET LANGER BEDELEN.....714
DOOD MET DE KLARINET IN DE HAND.....715
SCHIETING IN CAPELLE-TEN-BRIELEN.....716
HET SPEL VAN DE PROFEET MOHAMED.....717
HERBERG 'AMERICA'.....718
BEGRAFENIS ZONDER ENDEKLOKKE.....719
DE WERVIKANEN BIEDEN HEVIGE WEERSTAND.....719
BEZOEK VAN EEN BENDE MUITERS.....720
VERNIEUWING VAN HET STADSBESTUUR.....721
OM HET VOLK TE BEDRIEGEN.....722
HERBERG 'DEN JAMBON'.....723
SEULKEN STEKEN.....724
DE NIEUWE PASTOOR-INDRINGER.....724
DOOD TIJDENS HET SERMOEN.....726
LIJKDIENST VOOR KEIZER LEOPOLDUS.....726
REDELIJK WAT GROENE JAGERS.....727
MALAISE BIJ DUIZENDEN BURGERS.....728
PANTOFFELHELDEN AAN DE LEIEBRUG.....729
GROF GESCHUT IN WERVIK.....730
DE BEWONERS VAN DE LEIESTRAAT ZIJN VERBITTERD.....731
NATTE PAKKEN VOOR DE KERKGANGERS.....732
KOMEN STAAT IN VUUR EN VLAM.....732
ULANEN TE PAARD.....733
GEVECHTEN AAN DE PONT ROUGE.....734
WERVIK LEEFT IN ANGST EN VREES.....736
LANGS DE 'PAVESUYT STRAETE'.....736

OP BEVEL VAN POLOUCHE.....737
EEN HELDHAFTIGE BURGEMEESTER.....738
DE BOOM VAN DE VRIJHEID.....739
DE FANFARE VAN DE 'WANDELDREEF'.....740
ONZE-LIEVE-VROUW VAN DE SCHREIBOOM.....741
DE NATIONS PLUNDEREN ER OP LOS.....742
EEN ZEKERE GAVRANG.....743
BEDDEN EN PROVIAND VOOR DE SOLDATEN.....744
HEMELVAARTDAG 1793.....745
'HET SCHERKEN' RECHTOVER 'DE VUILE BRAS'.....746
BUITEN DE DIEFSTAL VAN DE WIJN.....747
EEN KOGEL IN DE SCHOUDER.....748
EEN PIKET AAN 'HET KORENTJE'.....749
TERUGKEER VIA LE BLATON.....750
BOMMEN OP DE WASSERIJ.....751
HET IS HAAST NIET TE BESCHRIJVEN.....752
EEN GOEDE VOORSPELLING.....753
TUSSEN MENEN EN WEVELGEM.....754
NIET ZO VER VAN DE LEIEMEERSEN.....755
BURGEMEESTER CASTELEYN HOUDT VOET BIJ STUK.....755
EEN STUK LOOD DOOR HET HOOFD.....756
EEN UITVAL OP BUSBEKE.....757
GROTE BEROERING IN WERVIK.....758
DE AANHOUDING VAN JOANNES VERSAVEL.....759
TOT AAN DE 'PLANCKE' VAN MESEN.....760
WAAR DE RODE OF DE GRAUWE LOOP REGEERT.....761
DE GROOTSTE BROEKSCHIJTERS.....761
DE KERK STAAT IN VUUR EN VLAM.....762
DOOD AAN HERBERG 'DE REEKE'.....763
EN DE OORLOG IS NOG MAAR PAS BEGONNEN.....764
DE KLIPPE OP DE ROESELAARSE KASSEIWEG.....765
HONDERD BURGERDODEN.....766
EEN MENIGTE VAN ZIEKTEN.....767
10 MILJOEN AAN CONTRIBUTIES.....768
GODS HUIS IS VERANDERD IN EEN PAARDENSTAL.....769
EEN ONVERDRAAGLIJKE KOUDE.....770
GROTE 'BROUBELS' VOOR DE WERVIKANEN.....770
ONGEWENST BEZOEK IN GELUWE.....771
HET HOOFD VAN DE VERKOPER.....772

DE EED AAN DE REPUBLIEK.....773
WEG MET DE GEESTELIJKE SYMBOLEN!.....774
DE OFFICIËLE FRANSE FEESTDAGEN.....774
PLUNDERING IN HARELBEKE.....775
VERRAAD IN ROLLEGEM-KAPELLE.....776
DE HEVIGE DONDERBUI VAN 18 APRIL 1799.....777
PLEZIER IN 'DE WITTE LEEUW'.....778
DE KERK MOET IN HET DROGE KOMEN.....779
EEN ONGEMEEN HARDE STORM.....780
DE HEROPBOUW VAN DE WERVIKSE KERK.....780
HET KROONTJE IS VOOR JOANNES JOMBAER.....781
EINDELIJK WEER VRIJHEID VAN GODSDIENST.....782
DE BLIJDE INTREDE VAN BRUNO BENJAMIN ONRAEDT.....783
ZIJN ER NOG KOORDDRAAIERS?.....784
BLIKSEMINSLAG IN DE KERK VAN GELUVELD.....785
ER KOMT EEN NIEUWE LEIEBRUG.....786
WERVIK STAAT OVERHOOP VAN BLIJDSCHAP.....787

Voorwoord

Beste lezer,

het is voor mij toch wel een speciaal moment om deel 10 van 'De Kronieken van de Westhoek' op u los te laten.

Tien boeken over de geschiedenis van onze streek. Terwijl ik even terugblik zie ik dat mijn eerste onzekere schrijfsels dateren van begin 2010. Dat zijn verdorie tien boeken geweest op evenveel jaren. Wat een fascinerende weg heb ik toch afgelegd! Dat schrijven een nobele ambacht is leer ik evenwel nog altijd elke dag.

Aan u om te oordelen hoe ik het er vanaf heb gebracht. Mijn empathie met het verleden is voor wat mij betreft dezelfde gebleven. Idem dito mijn kijk op de menselijke zwakheden die in de loop van de geschiedenis van geen zier veranderden. Hopelijk appreciëren jullie mijn soms wat cynische humor en de verwijzingen naar onze moderne tijden. En is mijn werk vooral leesbaar gebleven.

De afwerking van dit boek gebeurde terwijl de corona-crisis volop aan het woeden was. Hoe vaak heb ik de voorbije tien jaar niet geschreven over de zwarte dood of de pest? En nu beleef ik warempel een gelijkaardige epidemie in mijn eigen tijd. Corona herinnert me dat de geschiedenis zich zal blijven herhalen en dat wat onze voorouders meemaakten wij of onze (klein)kinderen ooit zelf op ons pad zullen ontmoeten. Weliswaar in andere omstandigheden, maar met de vaste parameters als 'onzekerheid' en 'crisistoestanden' die ons vertrouwde leven plots heel labiel en volatiel zullen maken.

Deel 10 staat er bol van. Onze streek als grensgebied tussen Frankrijk, de zee en Holland krijgt in elk van de zeven hoofdstukken van dit boek de volle laag. Eenvoudige landlieden aan de IJzer moeten zich omscholen tot verzetsstrijders om hun families te redden. Veurne-Ambacht dat van een welvarende regio ontaardt in een levenloze streek. Wat een beproeving toch! De ronduit hallucinante en stormachtige belevenissen die de Ieperlingen en Oostendenaars beleven door de militaire agressie. De schrik van de inwoners van Nieuwpoort en Diksmuide in de beruchte

revolutionaire tijden. En uiteindelijk de rampzalige toestanden die de Wervikanen nachtmerries bezorgen aan de grens van de Franse republiek.

Ik wens de lezer veel betrokkenheid toe bij het lezen van boek 10. Bedankt voor uw jarenlange trouw!

Ieper, 30 september 2020

Ivan Vanherpe

Het Westland in Franse tijden

Vrijheid, Broederlijkheid en Gelijkheid

Er zijn zo van die oude boeken die gensters slaan van zodra je de eerste pagina openslaat. Dat is ongetwijfeld het geval met het boek 'Het Westland in den Franschen Tijd', geschreven door een zekere Lodewijk Allaeys en gedrukt te Ieper in het jaar 1898. De schrijver is voor mijzelf een nobele onbekende en na wat zoekwerk kom ik te weten dat de man geboren werd te Woesten op 10 november 1852 en overleed in Borgerhout op 26 juli 1899. Oud is hij niet geworden. Dat ik meteen verkocht ben voor zijn teksten heeft er alles mee te zien dat Allaeys ongetwijfeld een geboren verteller was en me anno 2019 meteen naar de keel grijpt met zijn begrijpelijke en sexy taal, al is die dan nog geschreven in de Vlaamse spelling van de 19de eeuw. Maar wat hij schrijft en hoe hij de geschiedenis van de Westhoek schildert is zo knap gedaan dat ik een bepaalde gêne voel om veel aan zijn teksten te veranderen. Meestal moet ik vrij ver gaan om oude teksten te assimileren en te transformeren in onze eigentijdse taal. Met het werk van Lodewijk Allaeys zal ik daarentegen veel delicater moeten mee omgaan. Ik neem me voor om zijn schitterend oud Vlaams alleen maar wat op te poetsen en me er zorgvuldig voor te behoeden om de charme ervan te behouden. Het zou inderdaad doodzonde zijn om dit geschiedenisjuweel te verprutsen. Tot zijn voorwoord toe dwingt me om helemaal mee te gaan in zijn verhaal, en beslist er geen van mezelf te maken. Lees maar! 250 jaar geleden was ons lief Vlaanderen het toneel van rampzalige gebeurtenissen. De schone woorden van 'Vrijheid, Broederlijkheid en Gelijkheid' (Liberté, Fraternité en Egalité) suisden van over de Franse grens tot in de oren van onze voorouders. Als een frisse wind die bij hete zomerdagen over de zeedijk waait. Met bij zoveel van onze mensen de ultieme vraag: 'zal nu eindelijk een tijd van geluk en weelde aanbreken?' Het was hard ontwaken uit die zoete droom! Tijdens de laatste jaren van de Oostenrijkse heerschappij hadden de Vlamingen gepoogd om dat vreemd juk van hun schouders te werpen. Maar nauwelijks hadden de Fransen een voet op onze bodem gezet om ons zogezegd te komen bevrijden, kregen we in de plaats van onze vroegere meesters nu plots beulen en rovers. Een volk dat goed noch erf spaarde, geen compassie toonde met kennis, kunde of leeftijd en die er alleen maar op uit was om onze taal en onze godsdienst met zijn verpestende adem uit te roeien. Precies zoals een stormende zee dijk en duinen wegsloeg tot zelfs de naam van onze vruchtbare streek weggegomd werd.

Het was verdorie onze eigen schuld

'Ja, de Franse tijd', zei een oude grijsaard, 'toen was het slecht en het was verdorie onze eigen schuld! De mensen waren verblind in hun drang naar de nieuwe tijden. Ze hadden zich laten opzwepen door die godsdiensthaters en later werden ze daar serieus voor gestraft.' De verhalen van onze grootouders hebben het over treurige tonelen van moord en brand. De herinnering aan deze ellendige tijden leeft nog altijd onder het volk. De geschiedschrijvers hebben het herhaaldelijk over de Fransen in Vlaanderen. Mijn zijn werk wil schrijver Allaeys het specifiek hebben over de gebeurtenissen in de Westhoek. Of zoals hij het schrijft: Vlaanderen was van oudsher een juweel met de Westhoek als schoonste parel ervan. Het Vlaams gewest was een prachtige tuin met de kasselrij van Veurne als een bloeiende rozenstruik. De Fransen wilden die prachtige tuin, die rijke streek kost wat kost in handen krijgen, maar zouden helaas ondervinden dat rozen doornen hebben en dat er wolvenklemmen verscholen lagen in de schone tuin van de Vlamingen.

Ik geniet van Allaeys' weelderige omschrijving. De Westhoek anno 1840 wekt de bewondering van de reiziger op. Van aan de zee tot aan de Leie. Wanneer hij langs de zeekant de wilde duinen beklimt en vanaf de Hoge Blekker landinwaarts kijkt ziet hij de malse weiden en groen-golvende weiden die de rijkdom van hun vruchtbare grond tentoonspreiden. Steenwegen en spoorwegen verbinden dorpen en steden die er als bijenkorven neergezet lijken in dit schoon gewest. In de verte rijst een heuvelrij op. Van aan de Casselberg tot aan de Kemmelberg. Heel die unieke streek die bekend staat als ons oud West-Vlaanderen of beter nog 'Vlaanderens Westland', of beter nog: het deel van het Westland dat ooit kon ontsnappen aan de roofzucht van de Fransen. Aan niets kan men nog zien hoe onze voorouders hun erven moesten verdedigen tegen al die oorlogvoerende benden die al wat ze bezaten vernielden of wegvoerden. Nu hebben ze alleen nog maar te maken met de grillen van het weer. Die vruchtbare grond, deze uitgestrekte vlakte tegen de zee beschermd door een streep duinen die de bruisende golven op afstand houden is er trouwens niet altijd geweest.

De forestier der duinen

In de tijd van Caesar is de kuststreek doorsneden van kreken en inhammen die het zeewater bij hoogtij tot uren ver in het binnenland

brengen. Bij grote stormen of springvloeden staat het Houtland zo vaak onder water. Bomen en struikgewas worden dan door het ziedende water ontworteld, meegesleept en onder de grond bedolven en verstopt. Zo ontstaat een dikke laag deiring die tot in de 18de eeuw zo vaak als brandstof zal gebruikt worden. Langs die inhammen of zeearmen wonen aanvankelijk arme vissers. Handel en nijverheid vinden aan de natuurlijke havens van de zeekust een gemakkelijke uitweg. Lombardsijde ontwikkelt zich tot een voorname stad maar wordt op 24 juni 1116 door een furieuze storm vernield, zijn haven vult zich daarbij op met het zand.

Eeuwen lang werken de kustbewoners om hun streek van het zeewater te bevrijden. Graaf Boudewijn met de Baard vertrouwt het bestuur van de waterwerken toe aan de kasteelheer van Gistel en schenkt hem de titel van 'erfelijk zeewachter' of 'forestier der duinen'. Zo verwerft hij het hele kustgebied tussen Vlaanderens westergrens en het Zwin als leengebied en krijgt hij daar als tegenprestatie het standgeld van de Brugse marktkramers voor terug. De Izere, de latere Ijzer voert zijn water langs via talloze bochten naar de zee waar twee voorname mondingen als het ware een eiland ontsluiten. Het land ten westen van de Ijzer noemen ze Veurne-Ambacht. En zoals de Ijzer via Nieuwendamme in Lombardsijde zijn voornaamste monding vindt, zo ligt deze stad in de kasselrij Veurne. De Veurne-Ambachters lossen het water van de streek via een vertakking van de Ijzer waardoor het via Santhooft, Santhoveda of Sandeshoved in zee loopt. Zo wordt die geul altijd maar breder en dieper. Diederik en Filips van de Elzas vinden deze plek geschikt om er een goede haven van te maken. Ze laten deze zeearm verbreden en met rijshoofden versterken. Santhooft ziet zich tot stad verheven en krijgt de naam van Nieuwpoort.

Een bevaarbare Ieperlee

De springvloeden van 1111, 1116 en 1184 veranderen de loop van de Ijzer. Daardoor verzandt de oostelijke loop helemaal en krijgt de streek een heel andere fysionomie. De haven van Lombardsijde verdwijnt stukje bij beetje door een gebrek aan stromend water. De inwoners verhuizen met hebben en houden naar Nieuwpoort, het oude Lombardsijde zal naderhand tot een klein dorp vervallen. De Ieperlee wordt al in de 12de eeuw bevaarbaar gemaakt en loopt grotendeels op het grondgebied van het Vrije, door Vladslo-Ambacht langs Moere, Oudenburg in de

Wateringen van Blankenberge. Robrecht van Bethune geeft in 1378 toelating aan de schepenen van Ieper om parallel met de Ieperlee een vaart te delven die naar de Ijzer leidt. Er dringen zich grote infrastructuurwerken op om het vruchtbaar land aan de zeekust te bevrijden van de regelmatige overstromingen van de binnenwateren en van het zeewater. Dat gebeurt onder het gezag van een algemeen bestuur met de naam 'Watering' of 'Wateringen'. Vaarten en grachten worden gedolven, dijken opgeworpen. Rond Veurne is er al in 1166 sprake van de eerste werken, in 1186 hebben de oude geschriften het over de Noord- en Zuid-Watering.

Het succesvolle Brugge ziet zich geconfronteerd met de verzanding van het Zwin waardoor de zeevaart via Damme niet langer mogelijk blijkt. Om de connectie met de zee en met Duinkerke te herstellen delven de Bruggelingen in 1615 een vaart naar Oostende terwijl de kooplieden verder gebruikmaken van de oude Wateringen. Toch is die infrastructuur onvoldoende om de handel in het Westland te volgen. Daarom besluiten de magistraten van Brugge, Veurne en Duinkerke om gezamenlijk te investeren in een nieuwe waterweg welke via Plassendale, op de vaart naar Oostende verbinding geeft met de haven van Duinkerke. De Spaanse koning Filips IV keurt de werken goed in 1634. Zeven jaar later zijn ze afgerond. Het kostenplaatje van 1,2 miljoen gulden wordt voor 60% gedragen door Brugge. Veurne en Duinkerke betalen het resterende bedrag.

De grote en de kleine Moere

Tussen Veurne en Sint-Winoksbergen ligt een grote waterpartij van zowat 4.500 hectare, zo uitgestrekt dat die wel op een zee lijkt. Genaamd de grote en de kleine Moere. De waterkundigen van die tijd stellen voor om die ondiepe plaatsen droog te leggen en te transformeren tot vruchtbare gronden. Uit die ondiepe waterpoelen rijzen nogal wat slechte dampen die naast stank vooral zorgen voor besmettelijke ziekten bij de bevolking. Het droogleggen van de Moeren heeft in deze dubbele context dan ook alle zin. Een zekere Wenceslaus Coeberger, architect-kunstenaar en hydraulisch ingenieur uit Antwerpen beseft dat dit project best wel lucratief kan zijn. Hij krijgt in 1617 de toestemming van de aartshertogen Albrecht & Isabella om op eigen kosten aan de werken te beginnen. Ze zullen de gewonnen gronden fiftyfifty onder elkaar verdelen. De werken

verlopen bijzonder moeizaam maar toch slaagt Coeberger er in 1620 in om via de nieuw aangelegde Moerevaart en de Moeresluis het water van de plas in de Noordzee te lozen. Twee jaar later kan men nu beginnen met het aanleggen van vaarten en brede wegen. De hele oppervlakte van het gebied geraakt verdeeld in rechthoeken. Twintig windmolens trekken de rest van het water uit de laaggelegen sectoren. Het opgedroogde slijk wordt vervolgens bezaaid met koolzaad. Het blijkt al direct dat de grond uitermate vruchtbaar is. Vrij korte tijd later staan de Moeren bezaaid en geplant met alle soorten van houtgewas die er weelderig groeien. Hoven, hofsteden en boomgaarden schieten er uit de grond. Bij de verdeling van de Moeren komt het oostelijk deel ervan in handen van de aartshertogen, de 'Coninx-Moere'. Het westelijk deel krijgt de naam 'Coebergers-Moere'. Beide delen staan onder het toezicht van elk een magistraat met baljuw met griffier om de rechtspraak te regelen. Coeberger zal na enkele jaren zijn nieuwgewonnen land verkopen aan de heer van Noirmont die er in 1644 een kerk en veertig huizen laat bouwen en zo de parochie van Moerkerke sticht. Een wekelijkse markt biedt het perspectief om van Moerkerke een schone stad te maken, vooral omdat de rijke lieden van Sint-Winoksbergen en Veurne de Moeren bijzonder attractief vinden om er nieuwe lusthoven te bouwen.

Een schandalige daad

Dat vooruitzicht wordt gekelderd door een oorlog die in 1644 heropflakkert tussen Frankrijk en de Spaanse Nederlanden. De Fransen veroveren de grenssteden van het Westland; Broekburg, Lens, Bethune. Twee jaar later staan ze te dreigen voor Sint-Winoksbergen. De Spaanse veldheer Don Antonio La Cueva die met 1.800 ruiters in de Moeren ligt, trekt zich noodgedwongen achteruit en laat daarmee deze vruchtbare streek open voor Franse roversbenden. Markgraaf de Leede, de bevelhebber van Duinkerke vreest door de Fransen bezet te worden en vindt er niets beter op om de sluizen open te zetten en zijn buitengebied weer onder water te zetten. Op 4 september 1646 loopt het zeewater ongestoord de Moeren binnen. De boeren ter plekke zien hun oogsten helemaal vernield en moeten zich op hun zolders reppen in afwachting dat ze met boten en schuiten aan land zullen kunnen worden gebracht. De Moeren zelf zijn teruggebracht tot de waterpoelen die ze ooit waren, een schandalige daad van de Leede die er maar weinig profijt mee haalt.

De Ieperse vrijwilligers drinken zich moed in, dringen het stadhuis binnen en eisen er om wapens, buskruit, lood en fakkels ter beschikking te krijgen. Maar buiten een eenzame boerenkar aan de Diksmuidepoort en wat schoten van op de vestingen zal hier niets te beleven vallen.

De Ieperling Peter Malou

Op 27 november 1789 vergaderen de Staten van West-Vlaanderen te Ieper. Ondertussen is ook Menen toegetreden. Peter Malou (later bekend als Malou-Riga), de zoon van een lokale textielfabrikant en enkele andere jonge heren doorlopen de provincie om het volk op te hitsen voor de onafhankelijkheid en om vrijwilligers te werven. De Brabantse grondwet wordt op 7 januari 1790 in alle parochies bekendgemaakt door het magistraat van de verenigde West-Vlaamse kasselrijen. Dat gebeurt eveneens in Krombeke. Ook hier wordt de nieuwe grondwet onder grote toejuichingen afgekondigd. De keizerlijke plakkaten vliegen aan stukken. De Krombekenaars planten hun 'boom van gelijkheid' en gebruiken daartoe een van de sparrenbomen die voor de pastorie groeide. Ondertussen vergaderen de keizersgezinden in de herberg met de zeer toepasselijke titel 'In den Keizer' bij P. Lanoye die bekend staat als een fanatieke 'vijg'. De mannen planten op hun beurt een jonge eik voor de deur van de herberg en versieren die met een kroon en met vijgen. De volgende morgen zullen de vijgen verdwenen zijn. Het gebeuren bewijst hoe de gemoederen tot in de kleinste gemeenten toe enorm verhit zijn. De Staten van West-Vlaanderen willen absoluut op zichzelf blijven bestaan en verklaren op 5 maart 1790 dat ze onafhankelijk willen blijven van Vlaanderen en al hun besluiten onder de naam van 'Staten van West-Vlaanderen' willen blijven uitvoeren. Malou-Riga heeft het dan al geschopt tot commissaris-generaal van de vrijwilligers, zowat het officieel regiment van West-Vlaanderen. Maar aangezien de oorlog zich afspeelt in de streek van Namen krijgen zijn mannen weinig gelegenheid om hun strijdlust te koelen. De lezers moeten het doen met het verslag van een tocht naar de bossen van Krombeke.

De titel 'krijgstocht der patriotten van Ieper en die van Poperinge naar Canada, in de bossen van Krombeke' oogt in elk geval veelbelovend. Die gaat door in het begin van juni 1790. De vrijwilligers van Malou zijn welgeoefend in de wapens maar willen wel eens wat meer dan het 'portez arme' en de gewone dril doen. Maar om te vechten moet er wel

een vijand zijn. De patriotten van Ieper kunnen hun oorlogsmoed niet langer bedwingen en gaan op zoek naar een gepaste vijand. In de uitgestrekte bossen tussen Poperinge, Proven en Krombeke ligt op een uitgeroeide plaats een gehucht van lemen hutten, 'Canada' genaamd en bewoond door een bende schooiers, leurders en dieven. De schrik van de streek. De Ieperlingen besluiten om een veldtocht tegen Canada te organiseren.

Napoleon avant la lettre

Op een warme ochtend trekt een afdeling vrijwilligers van Ieper in volle wapenuitrusting, met trommel en vaandels en de hele staf, met opperbevelhebber Malou-Riga naar Poperinge. Daar worden ze ontvangen door een zekere De Beir die aan het hoofd staat van enkele honderden Poperingse vrijwilligers. De Beir ziet zichzelf als een soort Napoleon avant la lettre. Hij neemt de verenigde legerbenden op de grote markt te Poperinge in ogenschouw en net op het moment dat hij op het punt staat om zijn 'en avant marche' te laten neerdonderden, bemerkt hij dat zijn mannen vergeten zijn om touw mee te nemen voor hun veldtocht, of beter gezegd hun bostocht. Hij roept paniekerig 'on nous manque des cordons, il nous faut les cordons! Ah ça des cordons!' Zijn mannen spurten naar de lokale koorddraaiers en keren terug met hele pakken koorden. Heel de toestand moet vermoedelijk nogal komisch overkomen. De Beir houdt er in elk geval de eretitel of de schalkse spotnaam 'mijnheer De Beir van de koorden' aan over.

Voorzien van touwen en van een flinke portie heldenmoed trekt het leger nu naar het bos, verdeeld in drie benden zodat niemand zal kunnen ontsnappen. De krijgslieden zijn doordrongen van de gewichtigheid van hun missie. Het geraakt rond de middag. Uit alle voorzorg sluiten de mannen het Canada-bos in. De vijand geeft geen enkel teken van leven. Uit de gestuukte schouwen kronkelen hier en daar rookwolkjes. De kinderen spelen onder de warme junizon en rollebollen op de grond. Plots weerklink het teken van de aanval. Op enkele ogenblikken tijd wemelt de plek van de gewapende mannen die met opengetrokken bajonetten de open deuren binnenstormen. De strijd duurt maar even, de vrijwilligers mogen net als Caesar ooit deed hun 'veni, vidi, vinci', uitroepen. Moeilijk was de strijd niet geweest want de meeste mannen waren te velde aan het leuren. De aanwezigen werden zonder slag of stoot samen met de

vrouwen en de kinderen krijgsgevangen genomen. Deze schitterende zegepraal kostte weinig tijd en zelfs geen enkele druppel bloed. Lodewijk Allaeys demonstreert een onderhuidse humor die ik best kan smaken. Om hun overwinning te vieren beslissen ze om via Krombeke terug te keren en daar een feestje te bouwen. Het geschal van hun trompetten zorgt er voor warempel voor een toestroom van volk.

Een feestelijke ontvangst in Krombeke

Fier en statig en bewust van hun militaire stoerheid trekt de legerafdeling door de straten van Krombeke. De glinsterende wapenuitrusting van de vrijwilligers en de stafofficieren met hun braceletten, épauletten, hun hoeden voorzien van struisvogelveren, hun schone paarden bekleed met rood satijn zoals in de riddertijd wekken de bewondering van de landlieden. De Krombekenaars, verheugd over de gevangenneming van de dieven, onthalen de overwinnaars feestelijk. Het plaatselijk magistraat wenst hen allen geluk op de marktplaats. Ook de gevangenen zien hun toestand niet al te somber in. Er zit zelfs een vrouw tussen die meebouwt aan het feestje. Ik heb het over Treze Cortils die lustig meedanst terwijl ze in haar handen kletst. De jongens begeleiden de stoet onder het geroep van 'vivat mijnheer Malou' terwijl ze nu verder stappen in de richting van Proven waar hen al een even prachtige ontvangst te wachten staat. Hoe de overwinnaars in Poperinge en Ieper onthaald werden en wat het lot geweest is van de gevangenen uit Canada heeft de geschiedenis ons niet meegedeeld. Maar enkele dagen later kan men het wel lezen in de Gazette van Gent waar geschreven staat dat de patriotten van Ieper en Poperinge Canada hebben ingenomen. De Oost-Vlamingen en de Brabanders zullen wel gemeend hebben dat Canada een fameuze stad moet geweest zijn en zo is de plaats bekend geworden. Het was uiteindelijk een speelreisje, een soort wapenoefening om de vrijwilligers voor te bereiden op de serieuze werken waar ze enkele dagen later zullen moeten aan deelnemen.

Twee ijzeren kanonnen en een vaandel

Allaeys vertrekt uit de Westhoek om de situatie in het land te volgen. Jozef II sterft op 20 maart 1790 en laat een warboel achter. Zijn broer en opvolger Leopold II probeert de schermen te lijmen en de vrede in zijn uitgestrekte landen te herstellen. Zo wil hij absoluut de schone Belgische staten weer in zijn bezit krijgen, die behoren nu eenmaal tot zijn erfenis.

Hoe kan hij dat beter realiseren dan met de nodige schone beloften? Dat hij de bijzondere vrijheden van elke gouw zal laten onderhouden bijvoorbeeld. Maar de Staten vertrouwen zijn schone woorden niet en beslissen om de strijd tot het uiterste verder te zetten. Financieel oogt het plaatje helemaal niet rooskleurig. De kas is uitgeput, het congres zoekt verwoed naar middelen om wapens en levensmiddelen in te zamelen. De Staten van West-Vlaanderen sturen op 7 juni 1790 500 man naar het leger. Op 8 augustus – ter gelegenheid van Thuyndag – schenken de Ieperse 'dochters' twee ijzeren kanonnen en een vaandel. Een gift voor het vaderland. De beiaard speelt daarbij zijn deuntjes, de klokken luiden en er is feest in de stad. Toch lopen de Ieperlingen allemaal rond met kleine en bange hartjes.

Hun vrees is terecht. Wanneer de nieuwe keizer tot de vaststelling komt dat zijn voorstellen niet geaccepteerd worden grijpt hij militair in. Veldmaarschalk-vrijheer de Bender rukt op met een leger van 40.000 soldaten om de Nederlanden met geweld te heroveren. Als het niet kan in rust en overleg dan zal het met de wapens moeten gebeuren. Het congres blijft pal in zijn overtuiging om de onafhankelijkheid van de Nederlanden te verdedigen en bij de bevolking groeit de geestdrift om een steentje daartoe bij te dragen. Toch kunnen onze ongeoefende vrijwilligers niet lang standhouden tegen het Oostenrijkse leger dat op 2 december logischerwijze Brussel binnenmarcheert. De congresleden vluchten naar Holland, het verraste volk stelt vast dat de Oostenrijkse soldaten het beschaafd houden. De belofte dat de mensen zullen terugkeren naar een bestuur zoals onder Maria Theresia laat hen overstag gaan voor hun nieuwe keizer Leopold. De Belgische Staten hebben even gesnuffeld aan het vuur van de onafhankelijkheid. Terwijl ze zich nu weer moeten schikken naar de wil van hun vroegere bezetter blijft hoe dan ook het vuur smeulen in de resterende assen.

De hoed van de vrijheid

In West-Vlaanderen hebben ze ook ferm gehoopt op een zegepraal tegen die van Oostenrijk. Op 17 oktober 1790 richten de Ieperlingen de 'hoed van de vrijheid' op bij de hoofdwacht. Een mast van een meter of dertig hoog, voorzien van een blikken hoed met een in het zwart geschilderde pluim. Hoog boven de mast wapperen driekleurige vlaggen met de spreuk 'vrij of dood' op het wapenschild van West-Vlaanderen. De Staten van

West-Vlaanderen tonen zich na de verklaringen van keizer Leopold d.d. 14 en 31 oktober allerminst geneigd om zich opnieuw te onderwerpen. Integendeel: op 11 november verschijnt er een oproep tot mobilisatie voor nieuwe vrijwilligers om de linies van Brabant en Henegouwen te helpen verdedigen. Dat zou gebeuren onder het bevel van commissaris-generaal Malou-Riga. De inwoners krijgen tijd tot de 24ste november om de lijsten van het voetvolk, het paardenvolk en de kanonniers te komen aanvullen. De respons bij de bevolking is bijzonder matig, de tijden zijn er niet naar om jongelui te missen voor oorlogsdoeleinden. Op 30 november 1790 komt Malou wat dwingender uit de hoek, zwaait hij met termen als 'beminde medebroeders en vrienden' in zijn zoektocht naar vrijwilligers. Zo bijvoorbeeld aan de 'voluntairen' van Elzendamme of ze zich willen klaarhouden voor een optocht die zal starten aan de Ieperse Esplanade op zaterdag 4 december vanaf 8u. Vlaanderen stelt niets fatsoenlijk tegenover het vijandelijk leger van de Oostenrijkers. De onderwerping aan keizer Leopold is een week later al een feit. De hoed van de vrijheid verdwijnt op 9 december uit het straatbeeld. Op 29 december 1790 stappen 1.500 mannen voetvolk van het regiment van Jozef Colleredo met vliegende vaandels en slaande trommels de stad binnen. Ze sleuren drie kanonnen en veel legerwagens met zich mee. De Oostenrijkers nemen bezit van de kazernes en de vestingen.

De Vlamingen laten zich misleiden

Uiterlijk lijkt het er op dat ze hier in Ieper niet de minste weerstand ondervinden. En toch is de situatie hier niet zo rustig als die lijkt. De Vonckisten beschikken potverdorie echt wel over veel aanhangers in het Ieperse. De Ieperlingen hadden zich samen met andere uitwijkelingen te Rijsel in de voorbije meimaand al laten opmerken door een mislukte aanslag op het congres. Hun opruiende pamfletten over de oppermacht van het volk en over de Franse Revolutie gaan vaak over de schreef en bevatten boodschappen die veel Vlamingen misleiden. Hun beweringen dat het congres de terugkeer van de oude vrijheden niet ernstig neemt stoelen nergens op en zijn enkel bedoeld om de straten onrustig te houden. Malou-Riga steekt zijn bewondering voor de Fransen niet onder stoelen of banken. Terwijl het congres de Fransen als vijanden beschouwt zijn ze integendeel onze broeders beweert de Ieperse aanvoerder.

Holle boodschappen en eigenbelang

Schrijver Allaeys neemt eens een kijkje over de grenzen waar de situatie totaal verschilt van die bij ons. Daar is de koning alleen meester. Lodewijk XIV heeft die heerszucht ten top gedreven en doorgegeven aan zijn opvolgers. Lodewijk XVI teert er op verder maar is helemaal niet geïnteresseerd in het welzijn van zijn eigen volk. Terwijl de Fransen van groot naar klein gemanipuleerd worden door opruiende geschriften die het hebben over de decadentie aan het Franse hof en bij de hoogste kringen. De vroegere achting voor Lodewijk XIV is ondertussen al omgeslagen in een diepe minachting. Vooral wanneer de buitensporigheden en de wulpse toestanden aan het koninklijk hof zomaar op straat belanden. De afkeer van het volk voor het koningshuis groeit met de dag. Terwijl de Fransen moeten zwoegen en zweten om in leven te blijven gooit het koningshuis het geld over de balk. Dat Lodewijk XVI in wezen een onberispelijk gedrag vertoont willen de inwoners in de Franse straten niet zien. Vooral de opdeling van de maatschappij in drie standen verhit de gemoederen. Eerst zijn er de Franse edelen. In de vroegere riddertijd maakten ze de roem van het koninkrijk uit. Toen konden ze tijdens de oorlogen hun kracht en macht uitstralen. Op het einde van de 18de eeuw leiden ze een onbezorgd leven aan het koninklijk hof. De oude edeldom kijkt vol minachting neer op de nieuwelingen in hun stand die vaak hun status hebben gekocht, de papieren edeldom staat bekend als een nest bloedzuigers met een niet te blussen geldzucht. De tweede stand is de clerus. De hoge geestelijkheid ondergaat de invloed van het koninklijk hof dat alles te zeggen heeft over hun benoemingen. Van een godsdienstige zending kan men amper praten. Holle boodschappen, status en eigenbelang spelen de hoofdrol. Hun leventjes staan in schril contrast met de priesters van de lagere rangen die met het volk leven en strijden voor een beter leven. De eenvoudige priesters krijgen van overheidswege niets en moeten hun eigen boontjes doppen. De derde stand in Frankrijk bestaat uit de burgerij. Mensen die rijk en machtig geworden zijn door arbeid, handel of nijverheid, in het bezit van rijkdommen en landgoederen. Velen zitten in bestuursraden maar hebben – gezien de almacht van de koning – feitelijk niets in de pap te brokken. Wie denkt dat de rest van de verpauperde bevolking tot een vierde stand behoort in Frankrijk komt bedrogen uit. Deze zwijgende meerderheid bezit niet eens het recht om zich in een stand geklasseerd te zien.

Tweespalt tussen de standen

Tijdens de Statenvergadering van 1789 komt de tweespalt tussen de standen scherp naar voor. De burgerij wil zich meester maken van de macht ten koste van de adel. De edelen zetten alles op het spel om hun macht en voorrechten te behouden terwijl de hogere clerus tussen beide partijen dobbert en alleen maar afwacht. De enige persoon die op dat moment eendracht en vrede wenst is koning Lodewijk XVI die de nodige hervormingen wil doorvoeren maar zich daarmee nog in een groter wespennest stort. Alles wat hij ook maar voorstelt wordt door zowat alle partijen misbegrepen zodat hij uiteindelijk nergens nog steun en advies vindt. De geest van de revolutie kruipt langzaam uit de fles. Tijdens de nationale vergadering van 17 juni 1789 grijpt de derde stand de macht, gesteund door enkele edelen. Zij zullen voortaan de wet dicteren in Frankrijk. De soevereiniteit van de koning is verleden tijd, de omwenteling kan nu helemaal losbarsten. In Parijs stoken figuren als Marat, Robespierre en Danton het volk op om de nieuwe nationale vergadering in massa te ondersteunen en te helpen bij het stemmen van revolutionaire veranderingen. Met de kracht van de straat slagen ze er in ongelooflijke hervormingen door te voeren. Zo bijvoorbeeld de verklaring van 'de rechten van de mens', de afschaffing van de adel en de burgerlijke inrichting van de clerus. Daarbij verliest de kerk al zijn eigendommen en zien de priesters zich verplicht trouw te zweren aan de grondwet.

De hele toestand heeft Frankrijk tot aan de financiële afgrond gebracht. Papieren geld gebaseerd op de waarde van de aangeslagen geestelijke goederen kan amper soelaas brengen. Ondertussen plunderen amokmakers de kastelen van de edelen. De afgezette koning verlaat Versailles en ziet zich verplicht om onderdak te zoeken in de stad van Parijs. Een poging van de koninklijke familie om op 20 juni 1791 uit Parijs en Frankrijk weg te vluchten loopt verkeerd af. Ze worden herkend en naar de hoofdstad teruggevoerd. De nieuwe grondwet van 30 september 1791 stipuleert dat niemand van de bestaande figuren mag plaatsnemen in de nieuwe wetgevende kamers. Het komt er op neer dat de mensen met ervaring moeten plaatsruimen voor amateurs. En dat allemaal terwijl Frankrijk zich doorheen de grootste crisis uit zijn geschiedenis worstelt. Buiten de wetgevende vergadering verdwijnt elke andere vorm van autoriteit. Het schuim van het volk, een bende van losbandige kerels maakt van Parijs een moordkuil en verplicht de wetgevende vergadering

van het land onder de dreiging van de wapens aan haar woeste eisen te voldoen.

Een afrekening met de aristocratie

10 augustus 1792. De noodklok roept het volk op om definitief af te rekenen met zijn koning. Na een aanval op het paleis van de Tuileries eindigt Lodewijk XVI met vrouw en dochter in de gevangenis. Hij sterft als een martelaar op 21 januari 1793, de koningin volgt hem in hetzelfde lot op 16 oktober 1793 en hun dochter Elisabeth op 1 mei van 1794. De verenigde mogendheden Pruisen en Oostenrijk komen niet tussen, waarom zouden ze trouwens ook deze Franse implosie verijdelen? Keizer Leopold II overlijdt op 1 maart 1792 en krijgt zijn zoon Frans II als opvolger. Het zal nu niet lang meer duren vooraleer de Westhoek kennis zal maken met de gewijzigde politieke toestand in Europa. De toestanden bij onze zuiderburen beloven in alle geval niet veel goeds. Een land zonder bestuur, zonder geld en met alleen maar ruziemakende partijen die zich niet inhouden om elkaar openlijk te vermoorden. Dat allemaal terwijl de overgrote meerderheid van de Fransen er machteloos en verschrikt op toekijkt en zwijgt. Van overheidswege moet de guillotine afrekenen met de aristocratie en daarbij telt alleen maar het binnenrijven van hun middelen. Samengevat in deze zin: een klein aantal schurken (Marat, Danton, Robespierre en anderen) heeft de macht in handen. Ze heersen over miljoenen mensen dankzij enkele duizenden beulen die in het vermoorden van grijsaards, vrouwen en kinderen hun broodwinning vinden. Tot ze uiteindelijk met zijn allen hetzelfde lot zullen ondergaan.

Op 20 april 1792 verklaren de Franse woelgeesten de oorlog aan Oostenrijk. Terwijl ze niet eens een fatsoenlijk leger bezitten om slag te leveren. Ondertussen verspillen Pruisen en Oostenrijk hun tijd met de belegering van enkele grenssteden. De Fransen hebben in Rijsel een leger van ongeveer 20.000 manschappen in stand-by. Daartoe behoren een afdeling Brabantse jagers en andere uitgeweken Belgen, landverraders die straks tot hun eigen schande de weg naar hun vaderland willen tonen aan te vijand. Daar heeft hun haat tegenover het Oostenrijks bestuur natuurlijk alles mee te maken. Rond 17 juni 1792 kiezen de Fransen Menen als nieuw hoofdkwartier, geleid door patriot Poulouche, de Menenaar Pieter Osten. Ik vertel er nog bij dat aan Oostenrijkse zijde we vanaf 18 april onder het bestuur staan van aartshertog Karel van Lorreinen die zijn

voorgangster, de bij de bevolking gehate Maria-Christine vervangt. De Oostenrijkse krijgsbenden naderen de Fransen waardoor die op 29 juni Menen weer moeten opgeven. Ook Toerkonje en Robaais gaan verloren. Op 29 september staan de Oostenrijkers met 18.000 manschappen voor Rijsel dat een week aan een stuk met kanonballen beschoten wordt. De inwoners van Poperinge, Reningelst en omgeving klimmen op de Kemmelberg om de gloeiende projectielen te zien vliegen, een show die vooral in de avond zichtbaar is. De binnenstad van Rijsel brandt op diverse plaatsen maar daar lijken de sansculotten zich niet veel van aan te trekken. De eenvoudige soldaten, een mix van Parijse ambachtslieden, handelaars en winkeliers dansen rond de neergeplofte ballen die ze met bloemen versieren. De verdedigers van Rijsel dragen niet eens kniebroeken zoals de gebruikelijke soldaten maar een gewone werkmansbroek met daarboven een jas. Van overgave is er geen sprake. Hun revolutionaire leiders hebben gezorgd voor hoge galgen en bedreigen iedereen die er zelfs maar aan denkt om met de Oostenrijkers te onderhandelen.

Generaal Dumouriez paait de Belgen

De Franse generaal Dumouriez heeft in het noorden van Frankrijk een leger van 80.000 geoefende soldaten bijeengebracht en hij slaagt er in om Rijsel te ontzetten. Zijn leger dringt binnen op Belgische grondgebied. Dumouriez profiteert ten volle van de besluiteloosheid van de Oostenrijkers en de Pruisen om de ene na de andere grensstad in te nemen. Op 6 november 1792 verslaat hij hen tijdens een veldslag in Jemappes. België zal nu wel klaar moeten staan om zijn Franse 'vrienden' te ontvangen. De Fransen zien zich warempel als onze bevrijders maar zelf hebben ze maar één doel. Om bij ons geld en rijkdom te vinden en aan te slaan. Terwijl Dumouriez de Belgen paait met schone woorden, schrijft hij aan aan minister Pache dat hij hoopt van voldoende geld te vinden in de Nederlanden. Goedschiks, kwaadschiks en dat we wel verplicht zullen zijn om het Franse papieren geld te accepteren. Waardeloze valuta die onze contreien opzadelen met een devaluatie van maar liefst 70%. Om zich een schijn van wettelijkheid toe te meten proberen de Fransen ons congres ertoe te verleiden om via een stemming de aanhechting met Frankrijk te doen uitroepen.

De steden komen stilaan tot het besef dat ze in de zak gezet zijn door de beloften van Dumouriez. De omwenteling gaat gepaard met gevangennemingen, confiscaties, gedwongen verkopen en deze devaluatie die de levensstandaard angstwekkend laat zakken. Terwijl het klachten regent tegenover de nationale conventie oefent Danton zware druk uit om het Belgenland met Frankrijk te verenigen zodat zijn eigen wetten hier hun toegang zullen kunnen vinden. Op 31 januari 1793 doet hij tijdens een speech voor de nationale conventie zijn plannen uit de doeken. Hij zal ons land zuiveren van de oproerige priesters en de aristocraten. Het land kan er alleen maar mannen en schatten bij winnen. Wat later volgt er een ultimatum dat de Belgen nog twee weken de tijd krijgen om in te stemmen met de unie of dat ze anders als een vijandelijk volk zullen gelden dat weigert om te stemmen op een staatsbestuur dat gestoeld is op vrijheid en gelijkheid.

De schreeuwendste onrechtvaardigheden

Het is het begin van een tijdperk vol diefstal, moord en brand voor ons vaderland. De Fransen die ons vrijheid beloven en beweren dat ze onze broeders zijn brengen in realiteit niets meer dan hun hatelijkste dwingelandij en schreeuwendste onrechtvaardigheden. De Belgen die verbitterd zijn over het Franse juk smeken om hulp bij de Oostenrijkse keizer. Op 1 maart 1793 ontzet de prins van Saksen-Coburg de stad Maastricht en verjaagt er de Fransen. Twee weken later overwint hij hen nog een keer tijdens de slag van Neerwinden in de omgeving van Landen. Voldoende om de Fransen te doen terugtrekken naar eigen land. Aartshertog Karel maakt vervolgens in Brussel zijn intrede als gouverneur van de Belgische gouwen. Generaal Dumouriez is een verbitterd man. Hij weet perfect dat de hatelijke plundering van het Belgenland en de reactie erop volledig te wijten is aan het radicaal zootje ongeregeld van Danton en Co. Zijn poging om de Oostenrijkers te betrekken bij een staatsgreep in Frankrijk en de nationale conventie te breken mislukt echter. Feit is wel dat de generaal definitief de zijde van Oostenrijk zal kiezen. Oostenrijk, Pruisen, Engeland en Holland buigen zich al over de toekomst van Frankrijk en denken al aan de terugbetaling van de oorlogsschade. Frankrijk hangt in de netten. Wanneer de prins van Saksen-Coburg op 13 juli 1793 de steden Valenciennes en Condé bemachtigt laat hij daar de Oostenrijkse vlag wapperen. Een actie die chauvinistisch Frankrijk op slag uit zijn lethargie doet ontwaken. Het Franse volk springt eensgezind recht

om het bedreigde vaderland te verdedigen. Zo kennen we de Fransen natuurlijk. De nationale conventie neemt stoutmoedige beslissingen en slaagt er eveneens in om die te laten uitvoeren. Jong en oud moeten naar het leger. Onwilligen en broekschijters worden onder de bedreiging van gevangenis en guillotine naar het leger gedreven. Frankrijk verandert op enkele weken tijd in één groot legerkamp. Openbare gebouwen doen nu dienst als kazernes of wapenopslagplaatsen. Na enkele maanden is de mobilisatie van 1,2 miljoen Fransen verdeeld over 14 legers een feit.

Tussen Watou en Roesbrugge

Aan de zuidelijke grens van ons land, tussen Duinkerke en Aarlen dreigen plots 280.000 soldaten onder het bevel van hun commandanten Hoche, Pichegru en Jourdan. De Oostenrijkse staatsmannen zien een confrontatie tegen dergelijke overmacht niet zitten. De kosten ervan wegen niet op tegen het behoud van de Belgische staten. Ze kiezen ervoor om zich achter de Rijn terug te trekken en de vlakten van het Belgenland achter te laten als prooi voor de roofzucht van de Fransen die als uitgehongerde wolven alles van waarde komen wegsleuren of vernielen. Op 17 oktober 1797 staat Oostenrijk de zuidelijke Nederlanden definitief af aan Frankrijk, dat gebeurt met het verdrag van Campo-Formio. Onze vrijheidlievende voorouders zullen nu het slavenjuk dragen tot aan de slag van Waterloo in 1815.

Lodewijk Allaeys focust zich nu specifiek op de gebeurtenissen in de Westhoek. Ons Westland is in het bezit van enkele natuurlijke middelen om zich te verdedigen. Zuidelijk van de Leie, tussen Nieuwkerke en Abele is er de bergachtige streek. Tussen Watou en Roesbrugge, de Heybeke en de Ijzer. Tussen Hondschote en de kust zijn er de Calommegracht en de grote Moere. In principe moeten deze natuurlijke hindernissen voldoende wezen om onze grenzen met een relatief kleine legermacht te bewaken. Tegenover de bezettingslegers van Sint-Winoksbergen en Duinkerke is Roesbrugge het meest bedreigde punt. Het dorp ligt aan de Ijzer die er ter plekke een eiland vormt. In zijn dorpskom bevinden zich twee bruggen waarover de steenweg van Sint-Winoksbergen naar Poperinge en Ieper loopt. Het bezit van Roesbrugge moet voor de Fransen de weg naar het Vlaamse binnenland openen. De Oostenrijkers liggen er met een verdedigingspost van 80 mannen. Keizerlijke soldaten die in het groen gekleed zijn met rode kragen en omslagen en palmtakken op hun jassen.

Zowat een vierde van de soldaten zijn Hongaarse Huzaren die ook wel Ulanen genoemd worden. Voor die laatsten zijn de Fransen niet stout. En niet zonder reden; het zijn besnorde mannen van meer dan 30 jaar, bruin van huid met in een staart gebonden lange zwarte haren, donkere ogen en gespierde ledematen. Met hun lange degens zien ze er te paard best afschrikwekkend uit. Elke keizerlijke bende heeft ook wel enkele Tiroolse jagers rondlopen. Heerschappen gewapend met windgeweren die tot 30 schoten kunnen afvuren zonder te herladen. Dat het goede schutters zijn bewijzen ze in Krombeke waar een van hen drie kogels door de weerhaan van de kerk jaagt.

Op de hoogte van Oost-Cappel

Oktober 1792. De Fransen proberen zich meester te maken van Roesbrugge. Op de hoogte van Oost-Cappel plaatsen ze drie kanonnen en vanuit die positie beschieten ze het dorp. Door het open veld durven ze niet te naderen, maar ze dwingen de landlieden van Beveren-aan-den-IJzer loopgrachten te delven zodat ze zelf buiten gevaar blijven. Na de Franse liniesoldaten volgen hele scharen leeglopers en deugnieten van Hondschote en andere grensdorpen. Onder hen bevinden zich heel wat Vlamingen die zich niet generen en niet de minste scrupules kennen om hun eigen geboorteplaatsen te verwoesten en te vernietigen. Dankzij dat gespuis weten de Franse rovers perfect waar er buit te rapen valt. Bij voorname burgers en brave mensen die kerkgoed en hun eigen bezittingen verstopt houden. De inwoners van Beveren kunnen er over meepraten. Overal waar die woeste bende voorbijkomt gebeurt dat met brand, roof, moord en vernieling. Op een bepaalde novemberavond staat de brave Beverense landbouwer Filips Goudaert plots oog in oog met een Franse krijgsman die hem iets toeroept en hem dan vervolgens neerknalt. Goudaert valt dood neer in de gracht waarover hij nog wanhopig probeerde over te springen. Die moord bezorgt de Bevernaars grote schrik, van nu af aan durven ze niets meer te weigeren aan dit vreemd volk.

In Roesbrugge worden de Fransen tegengehouden door een borstwering waar de keizerlijke troepen zich verschansen en de aanvallen beantwoorden met geweervuur en enkele kleine kanonnen. De schermutselingen slepen meer dan een maand aan terwijl de kleine bezetting er in slaagt om de zowat 3.000 Fransen in bedwang te houden.

De inwoners van Roesbrugge kijken vol bewondering toe hoe die vreemde soldaten hun dorp beschermen, ze vergeten hun oude veten en helpen de Oostenrijkers waar ze kunnen. M. Ryckaseys, de eigenaar van een lokale papiermolen gebruikt zijn installatie om op vernuftige manier tekens te geven aan de Oostenrijkers. Hij draait zijn molen volgens de manier waarop de vijand aanvallen deed. Zo komt het dat deze relatief kleine bezetting de Fransen kan afstoppen en hier en daar zelfs succesvol kan bevechten. Tot de vijand uiteindelijk begrijpt wat ze hier in Roesbrugge uitmeten. Hun wraak zal verschrikkelijk zijn.

De bruggen over de Ijzer

De winter nadert. De weilanden langs de Ijzer staan gewoontegetrouw onder water. De Fransen voorzien dat ze vanuit Oost-Cappel geen middelen meer hebben om Roesbrugge in te nemen. Op een mistige morgen trekt een groep Frans voetvolk te Haringe over de Heybeek en belandt zo op de steenweg aan de Molenwal, een kwartier stappen van het dorp van Roesbrugge. De Oostenrijkse schildwachten hebben zich laten vangen door de palmtakken die de Fransen op hun jassen dragen en meenden dat het Hollanders waren. Ze krijgen net de tijd om alarm te slaan waarop de keizerlijken en de Huzaren hun makkers op het nippertje kunnen komen ontzetten. Dat gebeurt via de weg die naar Proven en Poperinge leidt. Voor de Fransen is het nu wel duidelijk dat ze hier nu al een maand tegengehouden worden door een handvol mannen. Een massale aanval blijft niet lang op zich wachten. Daarbij kennen hun frustraties en woede geen grenzen. Ze vallen binnen in Roesbrugge. Terwijl de inwoners gevlucht zijn naar Krombeke en Stavele liggen hun woningen nu uitnodigend te wachten op een grondige plundering. Drieëndertig ervan vergaan in de vlammen samen met een kapel. In Krombeke ligt een wachtpost van een kleine 100 man om de tweede linie te beschermen. Om niet meer verrast te worden staan er bij alle uitwegen schildwachten opgesteld.

De Fransen van hun kant herstellen eerst de bruggen over de Ijzer, plaatsen hun kanonnen op de weg naar Poperinge en beginnen aan de plundering van het platteland. Dat onze landlieden dat allesbehalve prettig vinden leren we uit volgende gebeurtenis: op zowat 10 minuten van de plaats van Krombeke bevindt zich de hofstede van Jan Vrambout die op dat moment een veulen lopen heeft op de weide. Op zekere

morgen komt een knecht bij Vrambout aangelopen met de boodschap dat een Franse dragonder bezig is met binnen te dringen in de fameuze weide. Zijn jongste zoon Pieter slaagt er in om in allerijl het jonge paard te zadelen en wil ermee vluchten in de bossen. De jongen wordt echter ingehaald door de dragonder die hem een sabelslag op zijn arm toedient. Pieter Vrambaut duikelt zwaargewond in de gracht terwijl de Fransman ervandoor gaat met het beest. De boerenzoon slaagt er nog in tot in het veld te strompelen waar hij meer dood dan levend opgeraapt wordt. Hij zal van zijn wonden genezen, de opgedane angsten bezorgen hem naar verluidt de tering die hem op een later tijdstip het leven zal kosten.

Zwartgeblakerd van het schieten

De keizerlijke brigade van Roesbrugge vlucht naar Poperinge, op de hielen achternagezeten door de Fransen. Die van Poperinge kunnen hun ogen niet geloven, hoewel ze perfect wisten dat het niet goed zou aflopen. De krijgers zien er afgemat uit, zwartgeblakerd van het schieten. Ze zijn vijf man kwijtgespeeld, vier ervan voeren ze mee in hun vlucht. Ze trekken met hun kanonnen door Poperinge en gaan dan naar Ieper. Hier hebben 3.000 aardewerkers met karren en paarden een kleine maand gewerkt om nieuwe verschansingen op te werpen. De vrees om Ieper te verliezen is reëel. De Oostenrijkse bevelhebber vraagt aan het magistraat of de burgers in geval van een belegering een handje zouden kunnen helpen. Ze krijgen een negatief antwoord. De bezetters die er van overtuigd zijn dat ze hier Fransgezind zijn laten hun ongenoegen zien door de nachtelijke plundering van enkele winkels. Op 10 november 1792 arriveren de Fransen in Poperinge. Het stadsbestuur ontvangt hen bevreesd en beleefd. Op Sint-Maartensdag schuiven ze verder naar Ieper om zich wat later te gaan vervoegen bij het leger van Dumouriez. De Oostenrijkers zijn het dan al afgetrapt en worden nu vervangen door een bezettingsmacht van enkele honderden Franse soldaten.

De hele omgeving krijgt verder nog te maken met onder andere extra patriotten uit de streek van Belle. De kloosterlingen van de abdij van Waasten zijn al eerder naar Ieper gevlucht. De Fransen profiteren er nu van om hun abdij en de leegstaande huizen in de omgeving te beroven. Het is trouwens overal hun eerste werk om de kerken open te breken om er hun goddeloosheden en onbeschoftheden te bedrijven. Het lijkt er op dat de beeldenstorm terug van weg is. Op 13 november trekken 400

baldadigen naar Westouter om er de boom van de vrijheid te planten. Ze sleuren de pastoor en de kapelaan uit hun woningen en laten hen rond de boom springen terwijl ze zelf zingen van 'Ah ça ira, les aristocrates à la lanterne!', zowat het volkslied van de Franse Revolutie. Daarna stormen de indringers naar de kerk, beklimmen de altaren en gaan op zoek naar wapenschilden en afbeeldingen van wapenschilden van de lokale heerlijkheden die ze in stukken slaan en ter plaatse verbranden. De poort van het plaatselijk kasteel is gesloten maar de idiote eigenaar ervan opent die voor de Fransen en laat hen alles eten en drinken wat er beschikbaar is. Een dozijn schavuiten gaat op bezoek in de pastorie en de kapelanie en doet er zich te goed aan de voorraden in hun kelders. Het gespuis brast en fuift de hele nacht door op kosten van de gemeente.

Sansculotten in Reningelst

's Anderendaags is Reningelst aan de beurt. Drie dagen geleden hebben de sansculotten hier al hun boom geplant, voorzien van een driekleurige vlag en een rode muts. De lokale pastoor en griffier mogen net zoals in Westouter in een kring rond het Franse symbool dansen en springen. Ook hier genieten ze van een braspartij. Nog diezelfde ochtend hadden twintig gevluchte priesters de mis gelezen in de kerk van Reningelst en waren ze er na de communie direct weggetrokken. Een Franse 'citoyen' komt in de school gelopen en dwingt de kinderen om een Franse kokarde op hun pet te spelden. Daarna lopen de verwoesters naar de kerk. Ze slaan ook hier de wapenschilden van de edeldom en de meubelen aan diggelen en steken de resten in brand. Precies zoals ze gisteren deden in Westouter. De hele namiddag gaat verloren met fuiven en drinken terwijl ze de klokken laten luiden om hun lol in de verf te zetten. Diezelfde namiddag is ook Loker aan de beurt waar zich gelijkaardige taferelen voordoen. In elke bezochte gemeente laten ze een geschrift achter, een door hun commandant ondertekend proces-verbaal waarin vermeld staat dat in het jaar 1792 de eerste boom van vrijheid van de Franse Republiek geplaatst werd en dat de lokale bevolking de patriottische ijver van Frankrijk ingeblazen werd.

De gevluchte priesters zitten natuurlijk met de daver op het lijf. Niet zonder reden trouwens. Wat staat er hen toch te wachten? Wie weigert om de eed af te leggen aan de revolutie zit met een probleem. Terugkeren naar hun eigen parochies is risicovol. In Parijs werden er begin

september nog 700 priesters vermoord en ook de geestelijken uit het seminarie van Saint-Maxim hadden het niet overleefd. De geestelijken verbleven hier in de Westhoek maar bij de boeren of in werkmanshuisjes waar ze in daguren werkten om aan de kost te geraken. Veel mensen lopen nu 10 tot 12 uur om naar hun woningen te komen om hun kinderen te laten dopen of om voor hun eigen pastoor te trouwen. De doden worden zonder de laatste zegen begraven in het koor van hun eigen kerk. De afvallige priesters die wel de eed hebben afgelegd aan de Franse Republiek, benoemd als 'intrus' in het Vlaams 'infiltranten' zijn dan op hun beurt woedend omdat de mensen niet langer naar hun diensten komen. Ze ontpoppen zich wraakroepend genoeg tot de wreedste vervolgers van de goede priesters. Hun kwade driften gaan zover dat ze zelfs de doodskisten openen en de lijken mishandelen omdat de familie het vertikte om de begrafenis bij hen te laten uitvoeren.

Bange tijden voor de Franse priesters

Zolang de kerken in onze Westhoek openblijven ziet men de mensen van uren in het rond uit Frankrijk naar hier komen om mis te horen. Onze steden en dorpen zitten vol inwijkelingen, edellieden, priesters en burgers die hun land ontvlucht zijn. De edelen doen dat vooral omdat hun eigendommen verbeurd zijn en de revolutionairen een prijs op hun hoofd hebben gesteld. Deze vluchtelingen worden overal met Vlaamse gulhartigheid ontvangen, geherbergd en verkleed om zo aan hun landgenoten te ontsnappen. Zo verblijft er onder andere een oude priester in Krombeke in het huis van strodekker Jacob Cappoen. Bij een inval van de Franse revolutionairen op een zekere morgen snauwt vrouw Cappoen de priester toe 'ga naar het werk grote leêgaard, en wat rap!' De grijsaard, met versleten broek en jas staat zonder spreken op, smijt zijn alaam op de rug en ontsnapt zo aan zijn vervolgers. De inwijkelingen verschuilen zich tijdens gevechten meestal in de bossen en keren pas terug op het platteland als het weer voor even rustig wordt. Hier en daar in Frankrijk blijven er priesters op post. Ze weigeren om hun parochie te verlaten. Een van die helden is zeker de pastoor van Bambeke. Als er echt gevaar dreigt dan zorgen de brave landlieden wel voor hun priester. Boer Jacob neemt na een bezoek van een geestelijke de volgende morgen een nieuwe knecht in dienst, Pier mag voortaan werken voor kost en inwoon op zijn boerderij. Enkele dagen later krijgen ze het bezoek van enkele gendarmen die opgevangen hebben dat hij de verdwenen priester

herbergt. Tijdens een huiszoeking vragen de Fransen aan knecht Pier om te helpen zoeken in wagenkot tussen hooi en stro. De vermomde priester vindt natuurlijk niets en waagt het zelf om de gendarmen persoonlijk uitgeleide te doen en hen een 'goên nacht' te wensen. De brigadier klopt Pier nog vriendelijk op zijn schouder en vertelt hem dat hij hier zijn tijd verspeelt met dom boerenwerk en dat hij beter zou dienen als hulp bij de republiek. Pier laat de woorden over zich heen waaien en slentert met zijn lantaarn tot in de hofstede waar boer Jacob van de schrik zit te beven. Zo gaat het er aan toe in deze bangelijke tijden.

De oude vrijheden van het land

De Fransen verkondigen ondertussen overal in het Vlaamse land dat ze gekomen zijn om de Oostenrijkers te verjagen en de oude vrijheden van het land terug te schenken. Schone woorden. Hun vrijheidsboom is alleen maar de eerste aanzet van een complete vrijheid. Een en ander begint al serieus aangebrand te ruiken wanneer de besluiten van de conventie van 15 december 1792 bekend geraken. De achterdocht van de inwoners slaat om in vrees en wanhoop. De tekst kan maar zo duidelijk zijn: 'in al de landen die verlost zijn van de dwingelandij en door de Franse legers bezet zijn, zullen de krijgsoversten een nieuw bestuur inrichten en alle misbruiken, tienden en leenrechten vernietigen.' Alle staatseigendommen, bezittingen van wereldlijke en geestelijke gestichten moeten onder curatele gezet worden. Commissarissen zullen de volkeren her en der met elkaar doen verbroederen en hen de principes van de revolutie bijbrengen. Het blijken stuk voor stuk mannen die carte blanche krijgen en met een enorme willekeur te werk gaan. Ze showen daarbij een gloeiende haat tegen alles wat riekt naar het oude koningdom, de godsdienst en de adel.

De situatie verbetert er niet op wanneer generaal Dumouriez op 6 november 1792 de Oostenrijkers bij Jemappes verslagen heeft en achteraf zijn beruchte proclamatie in onze steden en dorpen laat aflezen en aanplakken. Vanaf 17 november zijn alle magistraten en bestuursfuncties vervallen. Allen worden 'vriendelijk' ontslagen. De commissaris heeft voortaan alles te zeggen. De tekenen van edeldom en gezag worden vernield, overal zien de mensen de aanplakbrieven van de Franse republiek. Wie het aandurft om die te beschadigen of te bekladden riskeert de dood. De Fransen roepen daarna de bevolking samen om hun

ambtenaren te kiezen. Wie wil stemmen moet wel eerst zijn eed van getrouwheid zweren aan 'de vrijheid en gelijkheid' en schriftelijk akkoord gaan met de afschaffing van alle vorige privileges. Ondertussen spelen de Fransen hier de baas. 'Het goud en zilver van de kerken, de goederen van de kloosters en de adel moeten bewaakt worden', beweren ze. Daarmee verstaan ze dat ze alles wat ook maar enige waarde heeft naar hun eigen land vervoeren. Zo transporteren ze bijvoorbeeld vanuit Menen ruim 150 wagens vol van kostbare voorwerpen naar Rijsel. Te Veurne lopen de krijgsmannen met de gewijde vaten langs straten en wegen.

Wie ook maar een greintje eergevoel heeft

De klachten en het verzet tegen deze ongehoorde manier van werken zijn zo goed al algemeen. Wie ook maar een greintje zelfrespect en eergevoel bezit weigert om deel te nemen aan het nieuw bestuur. Toch zijn er locaties waar de Fransen enkele opportunisten vinden die dan binnen hun clubje de keuze maken over de nieuwe ambtenaren. Daar verspreiden die sujetten dan nog de leugens dat het nota bene het Belgische volk zelf is die vraagt om de aanhechting met Frankrijk. Een mens kan zich inbeelden dat deze landverraders geschuwd en veracht worden door de Vlamingen. Vooral omdat ze dan noch zo arrogant zijn om hun landgenoten te straffen voor uitgesproken beledigingen tegenover de Franse republiek. In Diksmuide treffen we zes van dergelijke kwibussen aan die openlijk verklaren de Franse grondwet te aanvaarden wat bij commissaris Gadolle de uitspraak ontlokt dat er maar zes treffelijke burgers leven in Diksmuide.

In Menen doet Alexander Courtois dienst als Franse commissaris. Op 29 december 1792 roept hij de Menenaars bijeen om hun 'provisoire représentanten' te kiezen. Dat staat de bevolking niet erg aan, maar omdat de vorm van het te kiezen magistraat vrij is, kiezen ze dan maar een burgemeester en zes schepenen, net zoals ze dat gewoon zijn. De zeven verkozenen weigeren na hun verkiezing wel hun 'republikeinse' eed af te leggen. Twee dagen later gaan zes van de zeven alsnog overstag. Een zevende weigert en zal vervangen worden. Over de situatie in Ieper valt er ook wel wat te vertellen. De Oostenrijkers zijn al spoorloos wanneer de Fransen op 11 november 1792 de stad binnenrijden. In hun spoor volgen enkele Vlaamse patriotten die in 1789 weggevlucht waren uit Ieper en nu in hun thuisstad in actie schieten. Ze stichten in hun

vroeger Jezuïetencollege een club van gelijkgestemden. Een of andere apotheker speelt de hoofdrol, maar het gros van de Ieperlingen blijft zich distantiëren van deze 'verraders'. Ondertussen staat de verkiezing van het nieuw magistraat op de agenda van de Franse commissarissen. In januari 1793 raken de decreten van de conventie van december bekend. Veel heren van de Acht Parochies, de Spleten en Branken van de Westhoek beschikken over een winterverblijf in Ieper en beseffen dat ook zij het lot van de Franse edellieden zullen ondergaan. Er zit niets anders op dan naar Holland of Duitsland op de vlucht te slaan. Charles-Alexander van Arberg, de laatste Ieperse bisschop beseft dat hij als geestelijke én edelman het meest te duchten zal hebben. Hijzelf is wat ziekelijk en beslist om gehaast stad en land te verlaten. Het duurt zeker niet lang vooraleer de Franse bezetters doorhebben dat al die heren het schip achterlieten. Ze maken een lijst op van de uitwijkelingen, slaan hun goederen aan en verkopen de geconfisqueerde woningen. Op de meubelen van vrijheer d'Hongouart, de heer van Reningelst moeten ze echter niet rekenen want die blijken eigendom te zijn van zijn meubelmaker. De vrijheer was trouwens al lang geleden vertrokken en stond niet eens op de lijst.

De bloedraad van monsieur Lebon

In Ieper hebben nogal wat Franse vluchtelingen hun veiligheid gezocht. Die zijn nu met de komst van de revolutionairen de dupe. Ze vliegen in gevangenissen en worden vervolgens in kleine groepjes naar hun land teruggevoerd om er gevonnist te worden. Er is onder andere sprake van elf priesters en vijf kloosterzusters die in Atrecht voor de bloedraad van monsieur Lebon zullen moeten verschijnen die hen allen laat onthoofden. Die 'vieze' patriotten van Ieper gaan zich ook al bemoeien in Poperinge. Op 26 december 1792 komen ze naar hier om de inwoners te verfransen en de 'provisoire repésentanten' aan te stellen. Ze zijn met vier. Apotheker De Puydt, hoedenmaker Huyghebaert en nog twee andere die in 1789 bekend stonden als grote 'vijgen'. Het volk wilde niet weten van hen. Wanneer deze kerels op het Poperingse stadhuis hun zaken uit de doeken doen stormen de Poperingenaars er in massa toe om hen te lijf te gaan. Wie een klein beetje de gevoeligheden van de geschiedenis kent weet dat het zeker de Ieperlingen niet zijn die hier in Poperinge op hun neus moeten komen zetten. De Ieperse clubgangers krijgen het te warm onder de voeten en slaan op de vlucht. Huyghebaert kan geen kant meer

uit en springt dan maar in de vaart. Aan het Rekhof komt hij terug op het droge, maar ook hier wordt hij geconfronteerd met de woede en de wraak van de keikoppen. De hoedenmaker kan alsnog ontkomen door in de richting van Frankrijk te vluchten. Uiteindelijk zal Poperinge onder impuls van de heer Reyphins de 'représentanten' kiezen die ze zelf waardig vinden.

Geweld bij de boom van vrijheid

De teruggekeerde 'clubisten' kunnen het bij hun terugkeer in Ieper niet verkroppen dat ze weggejaagd werden in Poperinge. Twee dagen later zien de Poperingenaars hen terug. Met 150 Fransen en twee kanonnen. Er staat die namiddag een prijsuitdeling voor arme kinderen op het programma in Poperinge. Die zal doorgaan in de kerk van Sint-Bertijns en er zullen eveneens een vijftal gevluchte priesters aanwezig zijn. Wanneer de klokken van de kerk het evenement aankondigen vrezen de Ieperse 'helden' dat de Poperingenaars alarm slaan wegens hun komst. Ze durven haast niet verder te gaan met hun plannen. Maar omdat alles zo rustig en stil blijft in de stad trekt de bende dan toch met veel geraas en gerucht Poperinge binnen. Ze begeven zich recht naar de kerk om er de klokstrengen af te snijden zodat die de inwoners niet meer om hulp zullen kunnen roepen.

Vloekend en tierend vallen de wildemannen nu de Sint-Bertijnskerk binnen. Met de zwaarden in de hand kunnen ze het natuurlijk halen tegen de aanwezige kinderen en priesters. De youngsters slaan schreeuwend op de vlucht. De woestelingen grijpen de priesters vast, slaan en stampen ze en sleuren hen vervolgens aan hun priestergewaden tot op de markt, tot bij de boom van vrijheid die ze nu allen knielend moeten omhelzen. De parochiepriesters Waterschoot, Rouseré en Ramu beleven de schrik van hun leven. Priester Quillet uit het bisdom van Boulogne krijgt er nog een houw van een sabel in zijn arm bovenop. Het zien van het blootliggend bot stilt een beetje de woede van de bende. Daarna trekken ze de schandpaal omver die op de grote markt opgesteld staat. Zowat overal slaan ze de dubbele arenden aan stukken. Om de 'hooligans' ietwat te kalmeren moeten de heren van het magistraat zich verlagen tot excuses dat ze helemaal niets te maken hadden met de oneer die de achtbare mannen van de Ieperse club ondergaan hadden op 26 december.

De Ieperse clubisten

De toestand verbetert er niet op. In maart 1793 komt een bende van 150 Carmagnolen te Poperinge aan met het bevel dat alle Franse priesters moeten opgepakt worden. Gelukkig voor hen was het magistraat op voorhand verwittigd. De burgers die nu al de priesters verborgen hielden gaven hen het advies om op tijd naar de platteland te vluchten, waar ze in kleine huisjes ergens op hooi en stro een rustplaats vinden ofwel moeten schuilen in de bossen. De volgende morgen stellen ze in Poperinge vast dat alle woningen waar de priesters hun stek vonden nu een merkteken hebben aan deur of ramen. Het werk van de Ieperse clubisten om de vangst vandaag gemakkelijk te maken. Het Jodenkruis avant la lettre. Wanneer de Carmagnolen de gemerkte huizen doorsnuffelen en geen priesters aantreffen steken ze woedend met hun zwaarden door de bedden, vloeken en tieren op los. Van de woningen razen ze nu naar de kloosters. Een zoektocht naar geld en voorraden. Wat ze niet kunnen meenemen maken ze dan maar kapot. Bij de paters-recolletten bedrijven ze in hun dronkenschap alle soorten van baldadigheden. Achteraf vinden de Poperingenaars een kruisbeeld aangekleed als 'cocarde', Jezus als symbool van een goed 'citoyen'. Kan men in die dagen werkelijk een grotere doodzonde bedrijven?

In de stad lopen ze binnen in de herbergen, ze smeren en teren zoveel hun keelgat kan verdragen. Ze pikken vlees bij de beenhouwers en graaien voedselwaren weg bij de winkeliers. Alles op de plak, bruut, onbeschoft en allemaal zonder te betalen. Het stadsbestuur staat er bij en kijkt er naar. Ja, ze sturen twee heren naar hun Franse opperbevelhebber, maar de lelijke jakobijn lacht hen vierkant uit in het gezicht. 'Ze moesten dat al veel eerder gedaan hebben', zijn reactie laat niets aan de verbeelding over. Schepen Van den Ameele verkrijgt na veel smeken dat het gespuis de kloosters ongemoeid zal laten. Maar nu plaatsen ze aan elk klooster twee schildwachten die moeten betaald worden door de geestelijken zelf. Zo gaat het er aan toe in Poperinge en in de Westhoek.

De Carmagnolen van Hondschote

Tijdens de winter van 1792-1793 lopen de Carmagnolen die te Hondschote liggen de gemeenten van het omliggende af, plunderend, vernietigend dat het geen naam heeft. In Gyverinkhove gaan ze in de kerk op zoek naar het zilverwerk. Gelukkig is dat reeds tijdig in veiligheid gebracht en

verborgen te Ieper. In de toren van de kerk hangen drie zware klokken die de rovers naar beneden werpen. Terwijl de bevolking ervan overtuigd is dat die meteen werden weggehaald blijken ze daar een jaar in de kerkwal te hebben gelegen. Tot de Franse soldaten de klokken met een kar komen afhalen. De parochianen zullen vermoedelijk wel kwaad zijn op zichzelf dat ze dit niet hebben nagegaan. Ook in Leisele halen de sansculotten de klokken weg uit de toren. Ze voeren ze daarna naar hun arsenaal in Duinkerke. Ook Hoogstade krijgt bezoek, de Fransen gebruiken de lokale kerk als logement terwijl hun hoofdmannen de pastorie als hun thuis verkiezen. De meubelen breken ze om brandhout van te maken, de klokken worden hersmolten om er kanonnen van te gieten. Onderpastoor Astaes eindigt zijn leven in een gevangenis te Douai.

Wat hebben ze te verliezen?

De Fransen denken het hunne van 'die domme Vlamingen!' Ze zijn niet eens blij dat ze zich nu eindelijk kunnen verbroederen met hun 'grande nation'. Dat chauvinistisch onbegrip komt duidelijk naar voor in Veurne. Luitenant-Generaal Omoran, de bevelhebber over de twee Vlaanderens en het Doornikse roept op 6 maart 1793 het 'vrij en oppermachtig' volk van Veurne en Veurne-Ambacht bijeen in een 'primaire' vergadering. In alle gemeenten hangt een plakbrief op. Het werk van Salomez die in dienst is als burgerlijke commissaris van Veurne. 'Citoyen' Salomez geeft vanop de preekstoel in de Sint-Niklaaskerk een bombastische en nietszeggende lofrede over het geluk van de 'vrije citoyens' en over de oppermacht van het volk. Gedaan met slavernij en dwingelandij, wat hebben de Veurnenaars nu toch geluk dat ze meester zijn over zichzelf. Hij eindigt zijn speech dat ze nu met zijn allen hun wensen mogen meedelen hoe ze zelf het staatsbestuur zien. Voor of tegen een vereniging met Frankrijk of voor een ander bestuur. De stemming is geheim, wat hebben ze te verliezen? Salomez probeert op die sluwe manier de Vlamingen te slim af te zijn. Het volk kiest Norbrecht Marrannes als voorzitter welke zal ondersteund worden door 'schrijvers' Jan Van Moe en Filips Herwyn. Na de stemming overhandigen de inwoners de gesloten stembus aan citoyen Salomez. Van Moe en Herwyn zetten zich direct aan het werk om de bus te openen en een verslag te schrijven. Het resultaat van de stemming slaat hen met verstomming: tussen de 602 stembriefjes zitten er maar 9 bij die aangeven dat ze Fransgezind zijn, de rest wil een vrij België zonder 'la grande nation' als

stiefmoeder. Te Ieper (20) en Diksmuide (6) zijn de resultaten analoog. De gevolgen van deze ontnuchterende stemming in Veurne blijven niet uit. Salomez en zijn collega Gadolle sturen een gepeperde brief vol dreigementen en valse beschuldigingen naar het magistraat van de stad, gevolgd door een in het Vlaams geschreven verslag van de stemming waarin met geen woord gerept wordt over de resultaten van de stemming. Het enige wat ambtelijk van belang is blijkt de aanstelling van Marrannes en zijn secretarissen Van Moe en Herwyn. Na een protestbrief van het magistraat laten ze koudweg (en in het Frans) weten dat de Veurnenaars niets in de pap te brokken hebben, ze zijn inwoners van de republiek en zullen zich daarnaar schikken. Enfin, daar komt het toch op neer! In de buitengemeenten zijn de gevoelens identiek. Op 11 maart roepen de commissarissen de voornaamste ingezetenen van Beerst, Klerken, Keiem, Vladslo, Werken, Woumen en Zarren samen in de kerk van Esen om de Franse grondwet te doen erkennen. De kerk brobbelt van het volk, maar er is geen levende mens die wil kiezen voor de Fransman. Het gewoel en het gejouw is er verschrikkelijk, men zou wel gek zijn om te kiezen voor de Fransen!

Ze laten het zich geen twee keer zeggen

Een week later veranderen de omstandigheden helemaal. De nederlaag van Dumouriez op 18 maart 1793 te Neerwinden en de deal met de Oostenrijkers dwingen de Fransen om zich terug te trekken. Van al hun glorieuze overwinningen waar ze zo graag mee pochten blijft niet veel meer over. Tussen november 1792 en maart 1793 hebben ze maar liefst 50.000 manschappen en 150 kanonnen verloren. De Huzaren die naar onze steden terugkeren vertellen dat ze doodop zijn van het kappen en kerven. De nederlaag in Neerwinden zorgt ook voor 'wind' in de broek van de Carmagnolen. Ze lopen door Ieper en Poperinge alsof de vijand hen daar ook al op de hielen zit. De commissarissen laten het zich geen twee keer zeggen en haasten zich terug naar Frankrijk. De clubisten blijven achter met de gebakken peren, de boom van de (Franse) vrijheid zal voorlopig nog geen vruchten dragen in ons vaderland! De Oostenrijkers worden overal met open armen ontvangen. De Vlaamse steden en grensplaatsen krijgen nu sterke bezettingen van Oostenrijkers en eveneens van Hollanders en Engelsen die via Vlissingen te Oostende aangescheept zijn met 40 schepen, samen met 1.200 paarden en heel wat oorlogstuig. Zoals eerder gezegd gaan de geallieerden nu zelf in de aanval

en nemen ze op 26 juli zelfs Valenciennes in. Spijtig genoeg verspelen de overwinnaars hun tijd en energie met randgevechten aan de grens. Een stoutmoedige aanval op Parijs zou ongetwijfeld een einde gemaakt hebben aan de fameuze 'Franse Revolutie'.

Over de grenzen maken de Fransen zich klaar voor de tweede ronde. De revanche. Duinkerke en Rijsel zijn al volgestouwd met grote kampen terwijl de dorpen en de steden over de Franse grenslijn tussen beide steden al rijkelijk voorzien zijn van afdelingen Carmagnolen. Belle, Cassel, Haezebrouk, Oost-Cappel en Sint-Winoksbergen zijn sterk bezet en voorzien van oorlogstuig. De revolutionairen ontbinden hun duivels, ze lijken wel bloedhonden die uit de hel geschopt werden, zo gruwelijk gaan ze te werk. Burgers die niet snel genoeg aan hun eisen kunnen voldoen worden gevangengenomen en op een speciale kar weggevoerd. De inwoners hebben het over de 'hellewagen'. Of de gegijzelden heelhuids zullen terugkeren is maar zeer de vraag. Wie zich niet laat zien op de dienst of de 'intrus' en niet luid genoeg praat over 'liberté en fraternité' mag zich verwachten aan de hellewagen. Martijn Camerlijnck, de meier van Boeschepe, koster Verlet en een zekere Claeys ondervinden dat aan den lijve. Het kleine volk dat hen er nu onderweg van verdenkt dat ze aristocraten zijn, trakteert hen op een regen van kasseistenen. De echtgenote van Olyve van Steenvoorde die eveneens op de hellewagen zit loopt daardoor een schouderbreuk op.

Robespierre trekt het laken naar zich toe

De goederen van de gevangenen worden in naam van de 'onsterfelijke republiek' door het gespuis geplunderd of om zeep geholpen. Terwijl dat schrikbewind zich afspeelt trekt Robespierre het laken van de macht naar zich toe. Hij die altijd sprak over gelijkheid verandert zijn toon: 'ik ben hier alleen de meester!' Zijn dwingelandij zorgt voor hevige onrust. De conventie zet de armen ertoe aan om de rijken aan de vallen. Voor een rechtbank verschijnen als men rijk is zal voortaan een verloren zaak zijn. Het geld van de bemiddelde mensen verdeelt men nu onder het klein volk. Dat is natuurlijk de ideale manier om nog meer dweepzieke Jakobijnen te kweken. De hevigste schreeuwers verenigen zich in een fanatieke club van ongeletterde pummels die zich boven elke wet stelt met de leuze 'fraternité ou la mort'. Wie de revolutie niet genegen is en geen broederlijkheid predikt mag het vergeten. Het ergste van dat

allemaal is dat ze zonder dat ze het beseffen opgefokt worden om hun wrede doelstellingen uit te voeren. Men doet de waarheid geen geweld aan door te stellen dat pakweg 100.000 schurken de eigendommen en het leven van 25 miljoen Fransen in hun handen houden.

Opperrechter Joseph Lebon

Lodewijk Allaeys blijft eventjes stilstaan bij een van de meest doortastende figuren van de Franse Revolutie. Het lot van de Fransen wordt beslecht in ruim 150 rechtbanken, geleid door evenveel rechters. De rechtbank van Arras spreekt zich uit over het lot van veel priesters en kloosterzusters die vanuit Vlaanderen naar hier werden overgebracht om gevonnist te worden. Meestal geestelijken uit de streken van Ieper en Kortrijk. Ze mogen allemaal verschijnen voor opperrechter Joseph Lebon. In zover men aan dit wangedrocht de naam van 'rechter' mag geven. Lebon werd geboren te Arras in het jaar 1765. Ondanks de armoede in zijn gezin kan hij het toch tot priester schoppen. Aanvankelijk is Lebon best godsvruchtig. Tot hij kennismaakt met de revolutie en hij zich aansluit als 'grondwettelijke' pastoor in dienst van Frankrijk. Na zijn kennismaking met Robespierre werpt hij helemaal zijn priesterkleed af en stellen ze hem aan als meier (baljuw) van Arras. De jager is nu plots boswachter. Hij stelt zich aanvankelijk matig op en weigert mee te gaan in de gruwelijkheden van de omwenteling. Wanneer hij enkele keren op het matje geroepen wordt hiervoor verandert Lebon stilaan in een bloeddorstige tijger. Hij is het die de rechtbank in Arras opricht om er samen met enkele familieleden en andere schurken recht te spreken ten dienste van het nieuwe Frankrijk. Het begin van een schrikbewind gevuld met onthoofdingen. Joseph Lebon is in het algemeen slordig gekleed maar loopt wel rond met geladen pistolen in zijn riem en met het blote zwaard aan zijn zijde. Hij beschouwt elke rijke mens sowieso als een vijand van de republiek. Wie hij in zijn vizier krijgt laat hij zonder omwegen gevangennemen en onthoofden om dan achteraf doodleuk in hun eigen huizen te gaan wonen. Een vreedzame burger wordt door hem zelfs ter dood veroordeeld omdat zijn papegaai 'vive le roy' kon roepen. Lebon vindt zijn grootste plezier in het ter dood brengen van priesters, kloosterlingen en kloosterzusters. Naast het schavot laat hij muziek afspelen om het 'feest' aangenamer te maken. Hij laat jonge vrouwen aanhouden, in werkelijkheid slachtoffers van zijn vuile driften die nu op het schavot eindigen. De rechter beloont dienstmeiden die hun meesters

Een driftige en fanatieke commandant

Dominique Vandamme neemt deel aan de eerste invallen in de Westhoek. En omdat hij de streek op zijn duim kent hebben de keizerlijke troepen en de vrijwilligers veel te lijden onder de strapatsen van de fanatieke en driftige commandant die het vooral gemunt heeft op de priesters die weigeren om hun eed af te leggen aan de Franse revolutie. Bij die invallen is hij meestal te zien aan kop van de ruiters, hij acteert als een gewone krijgsman, stormt in op de vijand terwijl hij links en rechts zwaait met zijn degen. Hij krijgt daardoor de bijnaam van 'Le Sabreur', de zwaardvechter in het Vlaams. Tijdens de gevechten rond Poperinge, op het einde van 1793 werd hij verscheidene keren omsingeld door Hongaarse Huzaren maar toch slaagt hij er in om telkens te ontkomen. Zijn 'roem' stijgt synchroon met zijn gezag maar ook door zijn wreedheid. Dat zullen jullie lezers gaandeweg ook wel leren naarmate de situatie in de Westhoek verder zal ontsporen.

Later dus meer over Dominique Vandamme. Nu moeten we dringend terug naar onze streek waar het in 1794 van langs om slechter gaat. In de Vlaamse gewesten legeren de Engelsen rond Menen. Ieper en Nieuwpoort doen het met een bezetting van Oostenrijke, Hannoverse en Hollandse soldaten. Tussen Tielt en Kortrijk ligt een grote legermacht onder het bevel van de Oostenrijkse veldheren Clerfayt en Wineheim. Klaar om in te grijpen indien de verdedigingslijn in de Westhoek zou bedreigd worden. Generaal Jean-Charles Pichegru neemt ondertussen zijn schikkingen om op 25 april tot de actie over te gaan, de hele grens met België over te steken en de bondgenoten aan te vallen. Tijdens de overrompeling van Kortrijk moeten de generaals Vandamme en Desenfants de zone tussen Poperinge en Veurne dwarsen om aansluitend Vlaanderen te machtigen. Van Roesbrugge tot aan Nieuwpoort biedt de Ijzer een gemakkelijke verdedigingslijn. Eerdere pogingen van de Fransen geven aan dat ze wel eens via de zuidkant van de Ijzer zouden proberen om binnen te dringen in het Westland. Door die streek vloeien in dwarslijn met de bedreigde richting drie waterlopen: de Haringebeek, de Poperingevaart en de vaart van Ieper naar Knokke. Dat betekent voor onze verdedigers dus drie verdedigingslinies. De bruggen worden overal afgebroken, de boeren van Stavele en Krombeke bouwen een verschansing of een aarden wal van aan de bossen van Proven tot aan het dal van Waeyenburg. Een tweede barrière loopt verder tot aan de Ijzer.

Overal worden de wegen versperd met gekapte bomen. Deze lijn, achter de Haringebeek gelegen op zowat 2 km van de grens krijgt de naam toegemeten van 'Franse Balie'. Ze eindigt aan de Ijzer rechtover de kerk van Beveren-aan-den-IJzer die door de vijand al eerder getransformeerd werd tot legerplaats.

Ko Maziere, de Stavelse hoofdman

Van achter hun wallen schieten de Stavelse boeren de Franse soldaten dood die zich op de plaats van Beveren wagen. Tot woede van de vijand die ostentatief de wapens komt opeisen. Dat gebeurt op 24 april. Ko Maziere, de hoofdman van de Stavelnaars antwoordt best brutaal dat de Fransen ze maar moeten komen ophalen en dat zal hem al de volgende dag duur te staan komen. Die 25ste is het Goede Vrijdag, De vrijwilligers zijn extra op hun hoede door het abnormaal lawaai dat de Fransen produceren. Bij het aanbreken van de dag krioelt het al van de Franse krijgers in de straten die van Roesbrugge naar de Molenwal van Krombeke leiden. Op een zestal minuten verwijderd van de schansen komen er twee straten (de latere Waaienburgse weg en de Molenwalstraat) samen in een hoek die (toen en nu) de Scherpenput genoemd wordt. Hier op deze plaats blijven de Fransen maar toestromen, in zo'n massa dat de straten ze amper nog kunnen slikken. Cissen Venant, aan het hoofd van de Stavelnaars op de Franse Balie slaat wild om zich heen en roept naar zijn makkers dat ze moeten vuren op de Scherpenput. De Fransen staan daar inderdaad blootgesteld op het open veld terwijl de vrijwilligers van achter hun verschansingen duizenden kogels boven hun hoofden horen fluiten. Hier en daar is er toch zo'n exemplaar dodelijk voor die van ons. Karel van Nobele, een koeienboer van 60 jaar wordt doodgeschoten. Rond 10u geraken de Fransen over de versperringen terwijl de boeren zwichten al vechtend van boom tot boom. Ze krijgen versterkingen vanuit de omliggende plaatsen. Tussen de nieuwe bendes vrijwilligers arriveren er ook twee mannen die wat te diep in het glas gekeken hebben, moed gedronken en duidelijk te veel want nu stapt het tweetal roekeloos af op de Fransen. Mathys Candaele van Westvleteren en Pier Wagemaker een boer van Stavele lullen er op los dat ze hun blauwe erwten in het hart van de Carmagnolen willen planten. Ze hebben onwaarschijnlijk veel geluk dat de Fransen hen niet doden maar gevangennemen. Ze vliegen naar een gevangenis in Bergues en bij

wonder zullen hun streekgenoten hen enkele maanden later gezond en wel terugzien.

Vluchten naar de koolzaadvelden

Bij het naderen van al dat geschut nemen vrouwen, kinderen en de oude mensen de vlucht naar de bossen of de koolzaadvelden die dan in volle bloei staan. Anderen zoeken soelaas in de meersen of ze kruipen in de grachten. Ze hebben in alle haast hun belangrijkste huisgerief in pakken gebonden en op karren en wagens geladen om via Westvleteren en over de Poperingevaart een schuilplaats te zoeken. Terwijl de vrijwilligers zich altijd maar meer terugtrekken vinden ze een zo goed als leeg Krombeke terug. Ze vinden er wel de broodnodige beschutting tegen het geweervuur van de Fransen. Hun bevelhebber heeft tegen die tijd een bende Carmagnolen naar Beveren-aan-den-IJzer gezonden om dan via Stavele deze boeren in de rug aan te vallen. Een Stavelnaar die zich nog ophoudt in Beveren snapt wat de vijandelijke bedoeling is. Hij loopt dwars door de velden, zwemt door de vaart en redt op die manier veel van zijn vrienden. De Fransen treffen in Stavele een brug die afgebroken is en wanneer ze dan eindelijk in het dorp geraken is er niemand meer te vinden. Met uitzondering van één man, een zekere Braecke die ze doodschieten wanneer hij over de haag van zijn hof wil vluchten. Buiten Krombeke, langs de Nieuwstraat staat het boerderijtje van Butstraen dat momenteel vol zit met vluchtelingen uit Proven, Haringe en Watou. Na een kogel in de voordeur wil de boerin de Fransen nog te lijf gaan maar vluchtende vrijwilligers schreeuwen haar toe dat ze als de bliksem moet vluchten voor de oprukkende vijand. De schrik slaat iedereen om het hart. De vluchtelingen snijden de strengen van de paarden af of lopen in de grootste wanorde over de velden. Koeien en varkens dwalen rond, de wegen zijn bezaaid met huisraad en klederen, huilende kinderen zoeken verschrikt naar hun ouders. Boerenzoon De Rache die later heel wat van zijn getuigenissen op papier zal zetten is één van hen. De 14-jarige jongen blijft uren lang verstopt in een roggeveld terwijl de Fransen op amper 20 stappen afstand verwijderd heen en weer lopen.

Pier van de Pijpebakkers

Aan de Stenenbrug en aan de Eiken- en Hogebrug te Westvleteren staan hele benden Franse dragonders die voluit schieten, kappen en kerven op de vluchtelingen. Het is gewoonweg onmogelijk om over de

Poperingevaart te geraken, tenzij men bereid is om er door te waden of te zwemmen. Gelukkig liggen de uitgestrekte bossen van Sint-Sixtus niet al te ver daarvandaan en kunnen duizenden mensen daar hun redding vinden. Hoe hebben de Fransen zich in godsnaam zo snel meester gemaakt van die tweede verdedigingslijn? Pier van de Pijpebakkers, de commandant van Proven krijgt de zwarte piet toegeschoven. Hij heeft de Fransen doorgelaten tussen Watou en Proven. Hoe dan ook; de dragonders en het voetvolk van de vijand vinden de weg langs de Koningsdreef naast het Couthof door de bossen naar de Poperingevaart. Hun volgende actie is nu natuurlijk het bezetten van bruggen en wegen om vervolgens de vrijwilligers in de rug aan te vallen. Het is een krijgslist die onze boeren absoluut nog niet kennen. De beschuldiging aan het adres van Pier van den Pijpebakkers kent gelukkig voor de man geen vervolg. Iedereen is blij dat hij nog leeft. Die 25ste april van het jaar 1794 wordt niet voor niets 'de dag van elk voor zijn zelven' genoemd, de dag van de vlucht.

De avond valt, de duisternis bedekt nu de verwoeste landstreek en de boeren wachten met ongeduld om in de stilte van de nacht terug te keren naar hun verlaten woonplaatsen. Tot plots een akelige gloed de lucht kleurt en de vochtige noordwestenwind een felle brandgeur tot in de bossen van Sint-Sixtus jaagt. Carolus De Rache doet zijn verhaal: 'ik klom op een boom', vertelt hij, 'langs alle kanten zag ik niets anders dan vuur, heel Stavele stond in brand, de kerk met haar zware eikenhouten gewelven en zolderingen stond in laaiende vlam. Dit was een prachtig gebouw van middeleeuwse bouwtrant, met een heerlijke beiaard, schone klokken en allerlei kunstwerken. De ridderlijke geslachten van Stavele, vroeger verwant met de hoogste edeldom hadden ze rijkelijk begiftigd: niets ervan bleef gespaard! Al de hofsteden langs de Ijzer en in de omtrek gelegen, ondergingen hetzelfde lot. De akelige klaarte werd allengskens groter en groter. Nu was het de beurt aan de abdij van Eversam en de wijk of landing van Elzendamme. Het was waarlijk een zee van vuur van wel twee uren breedte. Die aanblik vervulde het hart van de arme vluchtelingen met radeloze schrik..!'

Duivels in de abdij van Eversam

Die fameuze nacht dringen de Fransen inderdaad als losgeslagen duivels binnen in de abdij van Eversam. Al wat hun hebzucht kan voldoen wordt

geroofd. Ze vernielen de schilderijen, beelden en heel wat kunstwerken om daarna de gebouwen aan de vlammen prijs te geven. De muren zijn echter sterk en kloek gebouwd en ook de toren weerstaat aan het vuur. Het gebouw zal er als een getuigenis van de dolle Franse woede blijven staan tot het in 1811 in opdracht van het Frans bestuur zal afgebroken worden. Krombeke heeft minder te lijden onder de brand. In het holst van de nacht zoeken de bewoners hun huizen op. Dat is best een macabere bedoening want ze struikelen overal over de lijken van mensen en dieren, vinden de deuren en de ramen van hun woonsten in stukken geslagen. Hun huisgerief ligt verbrijzeld op de grond. Hier in Krombeke woonde de keizerlijke ontvanger, een Waal met de naam Gringoir. Hij had zich hier gevestigd nadat hij tijdens een aanval te Roesbrugge zijn arm afgeschoten was. Hier in Krombeke baatte hij een drankslijterij uit die de Fransen natuurlijk niet links lieten liggen. In zijn huis vonden ze verscheidene vaten jenever en gingen ze aan het zuipen zolang ze het uithielden. En daarna liepen ze als razenden de huizen van het dorp binnen, terwijl ze alle deuren intrapten en de inboedels kort en klein sloegen. Het is dat triest resultaat van hun zwijnerij die de teruggekeerde inwoners nu te zien krijgen.

Ook langs Reningelst en Westouter dringen de Carmagnolen binnen over onze grenzen met de bedoeling om in één trek Ieper te overrompelen. Maar de keizerlijke troepen en vooral de vrijwilligers verdedigen daar dapper hun erven. Van in de vroege morgen van 25 april geraakt een afdeling te Reningelst tot aan de Ouderdom terwijl een grotere legermacht Poperinge binnenvalt en via Woesten naar Elverdinge doorstoomt met het idee om de vrijwilligers te omsingelen die zich de voorbije dagen zoveel tegenstand hebben geboden. Maar onze mannen kennen al de wegen tussen de velden en de bossen en ontsnappen aan hun vervolgers. De Ieperse bezetters sturen twee kanonnen met hulpbenden naar Dikkebus. Die dag kunnen de verdedigers van Vlamertinge, Kemmel en Wijtschate de vijand nog tegenhouden. Ze kunnen nochtans niet verijdelen dat de Carmagnolen hun kamp in Elverdinge opslaan. Generaal Vandamme volgt de voorwachten met een afdeling dragonders en legert te Reningelst. De inwoners van deze parochie die nu al zo erg geleden hebben zien daardoor hun laatste zuchtje hoop verdwijnen en gaan op zoek naar een schuilplaats in Ieper en trekken daarna verder weg in de richting van de Wijngaardbossen te Boezinge en naar het Vrijbos.

Onder hun soldatenkazak

De 26ste april herbeginnen de Carmagnolen hun plunderingen die ze nu al zo lange tijd gewend zijn. De weinige mensen die het gewaagd hebben om in hun huizen te blijven worden wreed mishandeld. Zo bijvoorbeeld Constantia Fournier. De Fransen dreigen ermee om de vrouw in de steenput te gooien als ze haar geld niet wil afgeven. De schamele vrouw sterft van de schrik. De vijanden hangen heelmeester Pieter Boury boven het vuur en slaan hem er af met het zwaard. Pieter Camerlynck wordt aan een reep opgehangen. Ze breken de kerk open, slepen het lijnwaad en allerhande kostelijkheden weg. Alles wat te groot is slaan de barbaren gewoonweg aan stukken. In Woesten en Elverdinge zien we identieke toestanden in de kerken waar ze de klokken verwijderen. In Vlamertinge steken ze de kerk in brand, in Krombeke vernielen de 'nations' altaren en beelden om dan de misgewaden aan te trekken om blazend op de orgelpijpen als carnavalsgekken hun spotprocessie af te leggen. Het zijn niet allemaal soldaten volgens De Rache. Onder hun soldatenkazak zitten er veel rovers die in benden het land aflopen, de landlieden mishandelen en alles meeslepen naar hun nest in Roesbrugge waar ze 's nachts gaan slapen uit schrik voor de vrijwilligers die overnacht in de bossen verblijven.

De boerderij van de familie De Rache is leeggeplunderd. Uit vrees voor de Franse rovers verblijven ze nu op de hofstede van Dominiek Blomme tussen Krombeke en Westvleteren, bij de wijk 'De Ijzeren Deur', op zowat 150 meter van het bos. Een plaatsnaam die anno 2020 blijkbaar niet meer bestaat. Carolus De Rache brengt een relaas van de gebeurtenissen. De hofstede zit vol met volk, het zijn vooral vrouwen en kinderen uit Proven en Watou. Plots komt er een man aangelopen met het bericht dat de Carmagnolen er aankomen. Dat nieuws zorgt natuurlijk voor paniek en grote ontsteltenis, jammeren en wenen. Bij het zien van de drie dragonders vluchten er velen door de boomgaard naar het bos terwijl de soldaten binnendringen in de boerderij en geld eisen. Ze mishandelen de vrouwen en de kinderen die roepen om hulp. Pieter Bouillon, een smid in Krombeke kent een mondje Frans en spreekt schoon dat ze niet zo wreed moeten doen tegenover weerloze mensen. De Dragonders nemen hem voor een gevluchte Fransman, gaan een paar stappen achteruit en schieten de smid koudweg dood. De vrouw van Pieter De Schrevele, een winkelier te Proven valt smekend op haar knieën en vraagt ook al in het

Frans om genade. Een dragonder doorsteekt haar lijf met zijn bajonet. De moordenaars laten hun lijken liggen terwijl ze het huis doorsnuffelen.

Achter de Calvarieberg

In een alkoof treffen ze de 'zieke' Pier Verschaeve van Krombeke aan die met een kogel in zijn lichaam op bed ligt. Om een of andere reden denken de indringers te maken te hebben met een oude man die ziek te bed ligt. Ze zijn al terug vertrokken met hun buit als de rovers achterdocht krijgen en op hun stappen terugkeren om die man in zijn bed nog eens te controleren. Die is ondertussen op handen en voeten weggekropen tot aan een waterput. Terwijl hij zich vastklampt aan een struik laat hij zijn lichaam in het water hangen en hij ontsnapt zo aan een gewisse dood. Na het vertrek van de dragonders zullen vier mannen hem naar het bos dragen. Een paar honderd meter verder staat de kleine hofstede van Joseph Pinson, een ouderling van 80 jaar die alleen thuis is. De schurken gaan er op af op zoek naar kronen. 'Pièces de couronnes' zoals ze zelf zeggen. Of de buit daar onvoldoende is of de bewoner zich verzet zal niemand weten, maar als enkele verschrikte vluchtelingen enkele uren later uit het bos komen, vinden ze boer Pinson dood op de vloer liggen, het hoofd doorkerfd met sabelslagen en zijn lichaam helemaal onherkenbaar verminkt. 's Avonds om 22u dragen ze de diverse lijken in stro en dragen ze ze naar Krombeke om ze onder bitter geween te begraven achter de Calvarieberg.

Ook in de omgeving spelen zich gelijkaardige gruwelen af. Een bende dragonders trekt langs de straat van Compernolle naar Woesten. Drie van hen belanden op het pachthof aan de grens van Westvleteren, bewoond door Pieter Baes. Bij hun nadering nemen zijn vrouw en kinderen de vlucht. Pieter zelf weigert weg te lopen voor die 'Franse ratten'. Hij blijft gespannen voor de haard zitten en houdt een dissel onder zijn kiel verborgen. Wanneer de twee dragonders binnenspringen en bulderen om geld staat Baes recht en recht zijn dissel om de eerste de kop in te slaan. Ongelukkig blijft zijn wapen in de balk van de zoldering steken. Een paar seconden later ligt hij helemaal doorstoken op de vloer. De dragonders die vrezen voor hun eigen veiligheid reppen zich op hun paarden en rijden verder langs de bosrand waar ze nu door enkele vrijwilligers worden doodgeschoten. Veel Fransen worden op die plek in het stille 'te koelen gelegd'. Ondanks de heersende angst doen de vrijwilligers er alles aan om

het stelen en moorden van de Fransen te wreken. Dertien dagen zullen ze in de bossen leven. Tot de Fransen opmerken dat veel van hun kompanen niet meer terugkeren en ze het zelf niet meer wagen om op plundertocht te trekken.

Tussen Hoogstade-Linde en Veurne

Na hun overwinning op 25 april installeren de Carmagnolen een legerplaats in Elverdinge. Tegen die tijd heeft commandant Moreau de steden Waasten en Wervik ingenomen en belegeren zijn mannen Menen. Generaal Vandamme is er ook van de partij. Op 30 april veroveren ze deze stad die half verbrand meer op een hoop steenbrokken lijkt dan op iets anders. De vroegere bezetters bestaande uit Oostenrijkers, Engelsen en 'loyal emigrants' is verdwenen richting Roeselare en Brugge. Met in hun voetsporen vele Menenaars. Zo hebben de Carmagnolen nu heel het Westland in hun macht. Onze vrijwilligers verdedigen nu de derde lijn, meer bepaald de vaart van Ieper tot aan de Ijzer. Ze breken de brug van Steenstraete af en bouwen aan de overkant van die plek een sterke verschansing. Deze linie is afgedekt door de bezettingen van Ieper, Diksmuide en Nieuwpoort en lijkt voldoende sterk zodat het er op lijkt dat de vijand het niet zal wagen om die aan te vallen.

Na een verblijf van negen dagen verlaten de Fransen hun kamp van Elverdinge en vertrekken ze naar hun nieuw kamp tussen Hoogstade-Linde en Veurne. Ze hebben specifieke orders ontvangen om al hun buit naar Parijs te sturen maar desondanks blijft er heel wat aan hun eigen vingers kleven. In Veurne strippen ze het loden dak van de Sint-Walburgakerk. Een half miljoen aan lood verhuist nu netjes naar Frankrijk om er kogels van te gieten. Ze zetten hun zoektocht naar buit verder in het omliggende. In Oostvleteren, Reninge en Pollinkhove vernielen ze de orgels en voeren er de klokken weg. Het beeld van Maria zetten ze spottend aan de kerkdeur. Zij zal er voor zorgen dat de Oostenrijkers hier niet meer zullen binnenkomen. Ook in de omgeving rond Ieper laten ze zich opmerken. De kerk van Vlamertinge valt ten prooi aan de vlammen waarop de rovers in het puin op zoek gaan naar de resten van de gesmolten klokken. Op 10 mei 1794 vernielen ze eveneens de kerk en de abdij van Voormezele. Ook het kasteel en haast alle huizen van de plaats moeten er aan geloven. Een week later ziet men nog altijd het vuur smeulen op een twintigtal vernielde hofsteden. Tot de Ieperse bezetters

het welletjes vinden en de Fransen op de vlucht jagen naar Belle. De landlieden geloven meteen dat de oorlog gedaan is en keren met hun vee terug naar hun woonsten. Ze worden echter deerlijk in hun verwachting bedrogen. Op het einde van de meimaand voert generaal Michaud uit Hondschote nieuwe benden aan die zich vervoegen met hun makkers in Belle. De nieuwe lichting kiest nu hun kamp ergens tussen Dikkebus, Vlamertinge en Elverdinge. De Carmagnolen uit het Veurnse trekken langs Elzendamme en Woesten naar Steenstraete waar ze met hun grof geschut de verschansingen aanvallen. De vrijwilligers houden echter moedig stand zodat de Fransen op geen enkele plaats over de vaart geraken. Hoewel elke wachtpost van Boezinge tot aan het fort van Knokke amper dertig verdedigers telt. Op 3 juni breken de Fransen dan toch door de linies tussen Steenstraete en Knokke. Tijdens die gevechten sneuvelt Karel Reyphins, de hoofdman van de Reningse vrijwilligers. Het verlies van deze dappere jongeling maakt verdere tegenstand zo goed als onmogelijk. Het merendeel neemt de vlucht naar het Vrijbos of naar Diksmuide. Bikschote en Merkem ondergaan nu ook het lot van de andere parochies van het Westland. Plundering, moord en brand kenmerken overal de voetstappen van de woeste overwinnaars!

Generaal Clerfayt

De Oostenrijkse generaal Clerfayt verlaat Tielt en Torhout met het inzicht om Ieper ter hulp te schieten. Maar Pichegru valt hem aan te Langemark en dwingt de keizerlijken op 10 juni tot de aftocht. De volgende dag wordt Diksmuide door de Fransen bezet. Clerfayt heeft verse troepen gekregen en valt op 13 juni de Fransen aan in Hooglede. Na een bloedige slag waarbij beide legers grote verliezen lijden blijft de zege aan de Fransen. Ieper moet dus niet meer op hulp rekenen. Gouverneur-generaal de Salis beschikt in deze stad nog wel over een strijdkracht van 7.000 mannen en 100 kanonnen. Hij slaagt er voorlopig in om te weerstaan aan de aanvallen van generaal Moreau. Hoewel hij niet kan voorkomen dat Ieper helemaal ingesloten geraakt. De 17de juni verandert de situatie. Ondanks een numerieke minderheid van kanonnen (28 stuks) slaagt Moreau er in om het vuur vanaf de vestingen tot zwijgen te brengen. In Ieper hijsen ze de witte vlag. De voorwaarden voor de overgave worden de volgende dag ondertekend. De bezetters leggen de wapens neer en trekken met krijgseer weg naar een gevangenschap in Cassel, Sint-Omer of Rijsel. Ieper beschikt op dat moment nog over een ruime voorraad aan krijgstuig, een

schitterende zaak voor de gretige Fransen. Ze treffen hier meer dan 40.000 pond poeder, geweren en bommen aan. Naast grote hoeveelheden graan en andere eetwaren die zich bij de bezetters bevonden maar ook bij de …. burgers.

Met de overgave van Ieper is heel de zuidelijke streek van Vlaanderen nu in de macht van de Fransen. De overgebleven strijders; de keizerlijke troepen, vrijwilligers en uitwijkelingen trekken nu naar Nieuwpoort, Oostende en Brugge. Op 25 juni gaat ook laatstvermelde stad voor de Franse bijl. Op 1 juli is dat ook het geval voor Oostende. Nieuwpoort is daarmee nu het laatste toevluchtsoord. De uitwijkelingen hopen hier te kunnen inschepen voor Engeland. Daar hebben de Fransen echter een stokje voorgestoken door de haven af te sluiten. De laatste strijd zal dus gevoerd worden rond Nieuwpoort. Een gevecht op leven en dood, en toch blijft er een sprankel hoop bestaan en zal er alsnog hulp uit het buitenland opduiken. Als ultiem redmiddel laten de verdedigers nogmaals het zeewater stromen in de omgeving van de havenstad. Vierenveertig dagen lang, tussen 5 juni en 19 juli 1794 staat het water op zijn hoogst, daarna zullen de Fransen er in slagen om de hoogte ervan met zowat 30cm te laten zakken. Maar tot half maart 1795 zal het niveau blijven op het niveau van een hoge winterpaal.

De Fransen bezetten Schoorbakke

Na de inname van Oostende op 1 juli beginnen de Fransen nog diezelfde dag aan de beschieting van Nieuwpoort. Maar ze worden teruggeslagen. Het omsingelen van de stad en het naderen ervan gaat helemaal niet gemakkelijk omdat de weiden, de velden en de meeste wegen door het hoog water ontoegankelijk zijn. Op 8 juli 1794 bezetten de Fransen Schoorbakke, een gehucht van Pervijze op de Ijzer, en daarmee sluiten ze Nieuwpoort meer en meer in. Op de 17de hernieuwen ze hun aanvallen en schieten ze een deel van de stad in brand. Voldoende voor de bezetters om de strijd te staken en te gaan praten over de voorwaarden van overgave. De keizerlijke manschappen en de Engelsen krijgen een behandeling als krijgsgevangenen. De Fransen willen echter hun uitgeweken landgenoten en de Vlaamse vrijwilligers helemaal niet erkennen als krijgslieden en stellen ze buiten alle recht. Vluchten is voor hen onmogelijk. Tachtig uitwijkelingen worden gevangengenomen en opgesloten in de kerk van Pervijze. Onder hen bevinden zich veel

edellieden. Er zit zelfs iemand bij die in het wethuis van Krombeke een tafel gekocht heeft. Op bevel van generaal Vandamme worden ze allen te Oostduinkerke doodgeschoten in de naam van Vrijheid, Gelijkheid en Broederlijkheid.

Een bende Westhoekvrijwilligers die na de overgave van Nieuwpoort nog probeert weg te glippen laat zich in Westende verrassen door een afdeling dragonders en wordt tot de laatste man toe uitgemoord. Een treurig einde voor al die dappere streekgenoten van wie hun namen in gouden namen zouden moeten schitteren in het boek van de geschiedenis. Lodewijk Allaeys vindt het oprecht spijtig dat hun identiteit onbekend is gebleven. En dat is de schuld van de woelige tijden, de vele jaren van vreemde slavernij. Toch zijn het die mannen geweest die hulde verdienen om al het bloed en hun levens die ze opofferden om hun dierbare geboortegrond te verdedigen.

Een Frans wingewest

Heel ons land staat op zijn kop. Op 25 juni 1794 treffen de Fransen en de geallieerde mogendheden zich tijdens de veldslag van Fleurus. Een confrontatie die onbeslist blijft. Prins Jozias van Saksen-Coburg trekt zich daar op een bepaald moment terug en waagt het niet langer te vechten. Zijn troepen schuiven achteruit naar Leuven. De Engelsen kunnen het ondanks recente versterkingen ook niet bolwerken tegen Pichegru en ze wijken uit naar Brabant. Daardoor kan het leger van Jourdan dat uitrukt vanuit Henegouwen nu op 10 juli probleemloos aansluiten met dat van Pichegru. De connectie gebeurt in Brussel. Op het moment dat de vijand nu met dit massale leger van 150.000 mannen het meest te duchten is, valt de Duits-Engelse coalitie uiteen. De hertog van York trekt met zijn Engels leger naar Holland terwijl van Saksen-Coburg de richting van Duitsland kiest. Tegen de algemene verwachting in leggen de Fransen hen geen strobreed in de weg. Met dank aan de Oostenrijkers die het op een akkoord hebben gegooid met de Fransen. Het keizerlijk bestuur draagt de Belgische gouwen over aan de overwinnaar op voorwaarde dan de vluchtende legers ongehinderd het land mogen verlaten. Het moet een enorme desillusie zijn voor de inwoners van het Belgenland die zich nu terechtgekomen zien in een Frans wingewest. Het zegevierende leger gevolgd door een zwerm roofvogels is vast van plan om ons alle zoetigheden van de Franse volksliefde te leren.

Oorlog met de paplepel

In onze Westhoek krijgt onze jeugd de oorlog met de paplepel ingegeven. De kinderen kennen niets anders dan oorlog, verzet en aanvallen. Het is het enige wat ze zien. Vrede kennen ze niet en dus sluipt oorlog voeren in hun spel. Paard spelen, stoeten en optochten inrichten, al is hun vaandel alleen maar een versleten bezem, de bevelsstok een gebroken lat en de generaalshoed een gevouwen stuk kleurpapier. De oorlog maakt een belangrijk deel uit van het jongensspel. Dat is heus niet moeilijk om je dat in te beelden. Het dagelijks gesprek gaat alleen maar over schieten en vechten. De aankomende pubers hebben het onder elkaar alleen maar over de keizerlijken, Fransen, Engelsen en Hollanders en ze kennen al hun legereenheden bij naam. Ze spreken over de Tiroolse jagers, de Landoverts, de Wittenbergse dragonders van Latour, de Hongaarse Huzaren, de Ulanen, Kroaten, Hollandse Blauwe Huzaren, de Hessense in het blauw, die van Hannover en de Engelsen in het rood gekleed. De jongens kennen de details van al die uniformen. Ze maken zelf hun eigen afdelingen om oorlogje te spelen tegen die gemeenschappelijke vijand. In hun jonge harten heeft zich een diepe afkeer voor de Fransen genesteld. Een haat die er voor zorgt dat geen enkele van hun afdelingen ooit de naam van de Fransen wil dragen. De kerels lopen naar de bossen, snijden het schors van de jonge twijgen af en maken er draagbanden en houten zweerden van. Ze steken palmtakken op hun hoeden en trekken op hun vrije zondagnamiddagen ten strijde. Vooral in Krombeke is dat vechten in gebruik. De jongens maken verschansingen met takkenbossen en houtblokken, verzamelen hun voorraden van aardebrokken om er elkaar mee te bekogelen. De daaropvolgende dagen zijn er wel altijd gasten die met blauwe ogen en gezwollen gezichten rondlopen, toch begint de strijd bij elke gelegenheid wel opnieuw. De paplepel van de oorlog doet duidelijk zijn werk.

Op een zekere zondag in 1797 maken de kereltjes een verschansing aan brouwerij 'De Keizer', een dertigtal meter verder komt de vijandelijke schans aan het Wethuis. Na een luidruchtige aanval wordt de verschansing aan het Wethuis stormenderhand ingenomen en de vijand op de vlucht gedreven. De straten van het dorp lopen vol vechtende jongens die het oorlog voeren, het gehuil en het geschreeuw zo ernstig nemen dat de plaatsenaars er hun deuren en ramen voor moeten sluiten. Na deze slag op de dorpsplaats van Krombeke krijgen de jongens een

verbod om nog langer oorlog te spelen onder elkaar. Deze maatregelen doen de strijdlust bij de pubers allerminst bekoelen. Integendeel! De jongens van Krombeke verklaren nu de oorlog aan die van Westvleteren. Dag en uur worden vastgesteld. Ze kiezen een geschikt slagveld aan de beek van het Galgebos, tussen Krombeke en Westvleteren. En op de roep van 'en avant', vliegen hele 'hagelbuien' van aardeklompen van weerskanten door de gelederen. De strijders gaan elkaar te lijf met stokken en knuppels. Die van Krombeke overrompelen de standplaats van de jongens van Westvleteren. Het Krombeekse leger achtervolgt nu de vluchtelingen tot aan de vijver. De veldwachter van Westvleteren, Lodewijk Bourgeois, bijgenaamd 'Boontje', krijgt lucht van de jongensgevechten en probeert nu de woelende menigte tegen te houden, maar de kerels zien er zo woedend en vervaard uit dat hij moet vluchten naar het huis van de vijver. De vrouw des huizes heeft er maar amper een idee van hoe hard het er aan toe gaat en springt met haar bezem in de hand op straat om haar gebroken ruiten betaald te zetten aan de deugnieten, maar... haar wapen vliegt algauw in de vijver. Van daar trekt de strijdende bende naar de plaats van Westvleteren terwijl ze de verslagen bende trakteert op vlagen van stenen en aardklompen. Heel het dorp staat op stelten, de burgers springen naar buiten met stokken, blaaspijpen en al wat in hun handen valt. Tot finaal Naas Vanden Berghe, een lange kerel met een zwarte haardos en een stem als de donder de jongens uiteen drijft. Van beide zijden roepen ze nu de overwinning uit. Er komen strenge maatregelen om die jonge oorlogsmannen in toom te houden. Veel van die vechtertjes zullen tijdens de volgende jaren verzeilen in de dienst van Napoleon en nu een veel ernstigere rol moeten spelen. Ze zullen hun levens laten op slagvelden in Spanje, Duitsland en Rusland.

Terug naar de gesel van de oorlog

Na het verslag van deze lokale veldslag komt Lodewijk Allaeys nu terug naar de gesel van de oorlog die zich landinwaarts altijd maar verderzet. Uit Brabant komt er geen al te best nieuws. De keizerlijke troepen zakken af naar de Rijn en laten de inwoners ten prooi aan de woede van de sansculotten. Ze sparen hun eigen vel en hun kogels. De hertog van York leidt zijn leger naar Holland om van daar in te schepen naar Engeland. Pichegru verklaart nu openlijk dat de Belgische staten onderdeel uitmaken van de Franse republiek. Op het einde van oktober 1794 zetten

de Fransen hun oorlog verder in Holland. De winter 1794-1795 is buitengewoon koud. Het vriest zonder ophouden tussen 6 december en 2 maart. De breedste stromen liggen er toegevroren bij. Deze toestand verijdelt de hoop van de Hollanders om de vijand tegen te houden met het water. Generaal Pichegru trekt met ruiterij en grof geschut over het ijs en overmeestert Zeeland zonder ooit maar zijn schepen te moeten gebruiken. De Hollandse vloot van zijn kant ligt vastgeklampt in het ijs terwijl de dragonders gewoon over het ijs kunnen stormen om de schepen aan te vallen. Die oorlog is werkelijk een rariteit. Holland wordt onder de naam van 'Bataafse republiek' aan Frankrijk onderworpen.

Een flauw afkooksel

Hoog tijd om terug te keren naar de Westhoek. De verwoestingen na een zware storm geven ons maar een flauw afkooksel van het uitzicht van onze gewest na de doortocht van de Franse legerbenden. Veel steden en dorpen liggen in puin. De weggejaagde inwoners vinden bij hun terugkeer amper nog de plaats waar hun woonsten gebouwd stonden terug. Of ze zoeken tevergeefs naar ouders, vrienden en familieleden die gedurende deze vreselijke tijd omgekomen waren. Hier heerst alleen maar droefheid en ellende. In het Veurnse lijkt er geen einde te komen aan de opeenvolging van rampen. Na de onderwaterzetting door het zeewater blijft het niveau maximaal staan tot de 19de juli. Uitgestrekte zaai- en weilanden liggen er ondergespoeld bij. Veel inwoners moeten wegens de overstroming hun huizen verlaten of ze kunnen ze door de regen niet langer bereiken. De landlieden leiden hun vee naar hogergelegen percelen en voeden de dieren met de veldvruchten die ze zelf in het water gaan afsnijden. Velen zijn verplicht om hun paarden en vee voor een spotprijs te verkopen. Op 19 juni 1794 laten de Fransen de waterstand gelukkig met 30cm zakken waar het blijft staan tot in maart van 1795. Slechts weinige velden kunnen in het voorjaar al bezaaid worden. Er zijn niet voldoende paarden beschikbaar voor het landwerk en de grond is zo doorweekt van het zoute water dat hagen en bomen verkwijnen en afsterven. De aardappelen, rapen en groenten vervriezen in de grond. Er heerst overal een grote schaarste van levensmiddelen. De prijs van de tarwe stijgt in het voorjaar van 1795 tot ongekende hoogte. Per Veurnse zak moeten de mensen al meer dan 50 ponden neertellen. Te midden deze ellende barst er dan nog een besmettelijke ziekte uit. De gevreesde 'rode loop' die van aan de zeekust tot aan Ieper talrijke slachtoffers naar

het graf sleept. Tegen deze kwaal gebruiken de mensen vijfvingerkruid die ze bakken in koeken en ze drinken daarbij op look getrokken azijn. Veurne-Ambacht, van oudsher het rijkste gedeelte van Vlaanderen is nu in uiterste armoede gedompeld.

Bladeren als lichaamsbedekking

Charles de Latre, burgemeester en landhouder van de stad en de kasselrij van Veurne doet wat hij kan om de toestand van de inwoners wat te verzachten. De Franse gezanten Briez en Haussman organiseren in Brussel op 5 januari 1795 een vergadering met afgevaardigden uit het overwonnen land om de integratie met de republiek te bespreken. Met het geluk van de inwoners als doelstelling. Best een cynische ambitie als men eerst alles ten gronde vernielde. Veel steden krijgen vanuit Brussel afgevaardigden aangemeten die uit de clubs van de Fransgezinden komen en het is niet verwonderlijk dat al die betrokken plaatsen een meerderheid vinden om Vlaanderen bij Frankrijk te hechten. De Latre, de afgevaardigde van Veurne houdt de boot af uit reden dat hij hiertoe niet gemachtigd is. Na een uitleg over de dramatische toestand in zijn kasselrij vindt hij de Franse gezant Briez warempel bereid om in plaats van sancties over te gaan tot de schenking van 8.000 pond voor de 42 gemeenten door het 'edelmoedige' Frankrijk. De Latre probeert nog extra middelen los te krijgen voor de inwoners van Roesbrugge en omgeving waar de mensen nog in de bossen verblijven en het heel die harde winter moesten stellen met bladeren als lichaamsbedekking. De Vlaamse gewesten hebben zich in de loop van de geschiedenis door heel wat zware rampen moeten worstelen. Langdurige oorlogen, besmettelijke ziekten, koude winters, overstromingen en telkens opnieuw hebben de mensen de ruggen gerecht en is de vruchtbare grond herrezen als bron van nieuwe welstand. Toch zullen onze inwoners nooit dergelijke ellendige toestand als die van 1795 hebben meegemaakt. En dan moet ik het nog hebben over twee extra rampzalige toestanden die onze voorouders nog dieper in de miserie storten. De assignaten en de gedwongen leningen die aan al de overwonnen landen worden opgelegd!

Zo is het wel gemakkelijk

De Franse nationale vergadering gaf op 19 december 1789 papieren geld uit met de staatseigendommen als onderpand. Meer bepaald de geroofde bezittingen van de clerus en de adel als borg. Op zo'n manier geld maken

is natuurlijk wel heel gemakkelijk en dus volgt de ene uitgifte na de andere. In 1793 zijn er al voor 45 miljard assignaten in omloop. Dat papieren geld boezemt echter zo weinig vertrouwen in dat er een jaar later maar een zesde van zijn oorspronkelijke waarde overgebleven is. Een devaluatie van meer dan 80% met andere woorden. De inwoners van de republiek zien zich verplicht om dat geld 'uit erkentenis voor de weldaden van de onsterfelijke republiek' als betaalmiddel te aanvaarden. De Fransen nemen de paarden en de koeien mee van bij de landlieden en betalen ze met een pak slechte papieren. Een financieel drama, een ruïne voor de mensen.

Deze manier van betalen betekent voor heel veel mensen de totale ondergang. De gedwongen opvorderingen voor het leger worden immers met dat papiergeld betaald. Winkeliers moeten hun lijnwaad, stoffen en eetwaren afleveren bij het leger en krijgen er assignaten voor in ruil. Terwijl alles wat ze zelf hoeven te betalen aan de Fransman wel degelijk in goud of zilver moet zijn. Ofwel in graan, maar dan wel verrekend aan de prijzen van 1790, de helft van de prijzen uit 1795. Als er dan werkelijk niets meer te plunderen valt kunnen de mensen alsnog de Franse assignaten gebruiken om de Fransen te betalen, maar dan wel aan een honderdste deel van de aangeduide waarde op het papiergeld. Beeld u in dat een briefje van 100€ er plots maar 1€ meer waard is! Wie niet bij machte is zijn schulden te betalen ziet zich verplicht om zijn meubelen, huizen en land te verkopen. Het opdringen van die assignaten die op zo'n korte tijd tot een belachelijke waarde vervallen, verlamt natuurlijk de handel en de nijverheid en maakt alle koopmanschap onmogelijk. Daarom worden ze op 7 juli 1795 helemaal teruggeroepen. De 'gelukkige' bezitters ervan mogen ze omruilen tegen 2 centiem per 1,25 frank en dit slechts tot begin 1797. In die tijd is er sprake van 2 oordjes per pond. Het komt er een beetje op neer dat alle geld meteen verdwenen is.

Het kan niet op!

Lodewijk Allaeys toont zich erg sceptisch tegenover de zogezegde vrijheid die de protagonisten van de republiek zo dik in de verf zetten. Man wat zijn die sansculotten toch onze beste vrienden zoals ze zelf schrijven! Het kan niet op. Hoe goed en weloverwogen gaan onze vrienden te werk om onze priesters, edellieden en burgerij te verplichten om hun eigendommen af te staan? Een mooi voorbeeld hiervan krijgen

we te zien in Brussel. Tijdens de junimaand van 1794 maakt de Franse overheid bekend dat de edellieden, geestelijken en kloosters van het Brusselse de som van 5 miljoen moeten betalen aan de republiek en dat ze daar welgeteld 24 uur voor krijgen. Bij tegenkanting dreigen ze ermee om gijzelaars te nemen die ze zelfs zullen kiezen onder de magistraten van de stad. De Franse afgevaardigden laten geen middelen onbeproefd om aan geld te geraken. Na het beroven van de kassen van de openbare besturen, de renten en de bezittingen van de weldadigheidsinstellingen en de notarissen, eisen ze nu vervolgens leveringen in eetwaren, kleren, vee en paarden. Boeren en handelaars zien zo hun laatste bezittingen weghalen. Daarbij regent het opvorderingen voor het Franse leger. Zo moeten de ingezetenen van Elverdinge, Woesten en Westvleteren koeien en graan leveren ten huize van Vincent de Rode te Poperinge waar generaal Vandamme logeerde. Op sommige plaatsen wordt de helft van de bestaande levensmiddelen geëist. En wanneer deze bronnen opdrogen leggen ze belastingen op de edelen, priesters, kloosters, eigenaars en gekende welstellende mensen.

De heer van Reningelst krijgt een aanmaning om in september 1794 de som van 55.000 ponden te betalen. Terwijl de man zich in het buitenland bevindt. De Fransen aarzelen niet en confisqueren zijn goederen op staande voet. In zijn woning te Ieper liggen de klokken en de kerkgewaden van Reningelst verstopt voor de grijpgrage handen van de revolutie. Een brave man, een zekere Hans die vroeger de Franse school openhield kreeg de klokken en de kleren in bewaring. Er zijn nog wel meer vluchtelingen en ze moeten als de bliksem naar hun eigendommen terugkeren. Als ze binnen de twee weken niet terug zijn in hun huizen zullen hun goederen automatisch in het voordeel van de republiek vervallen. En daarmee is de hebzucht van de sansculotten nog niet verzadigd! Ze eisen nu plots ook een buitengewone belasting van 80 miljoen pond van de voormalige Belgische staten. West-Vlaanderen moet daar 10 miljoen van voor zijn rekening nemen. Dat zijn de kasselrijen van Veurne, Ieper en de Roede van Menen. Te betalen voor 10 februari 1795. De Fransen preciseren ook wie er wat moet betalen: de geestelijken, de edeldom en de staat moeten respectievelijk 60%, 30% en 10% van deze som op tafel leggen. Inwoners die 1.000 pond bezitten moeten 200 pond betalen. Wie geniet van een rente van 2.000 pond mag daar 600 pond van afstaan.

Een ontembare zucht naar vrijheid

Mijnheer Devos van Poperinge moet bijvoorbeeld 5.000 pond betalen. Voor mijnheer Van Reninghe de Voxvrie is dat zelfs 15.000 pond. Jacob Vande Goesteene zal 12.000 pond moeten afdokken, en alles moet in klinkende munt of in zilverwerk afgeleverd worden. De kanunniken van Sint-Maartens te Ieper dragen het beeld van hun patroonheilige naar de zilversmid om gesmolten te worden. Men schat de waarde van dit kunststuk op 31.000 gulden. Als de geëiste sommen niet tijdig betaald worden komt er een bende krijgsvolk ter plaatse om de achterblijvers te vervolgen en op te pakken. Vergeet het maar om de belastingen te ontvluchten. Niemand mag op reis gaan zonder een paspoort of een vrijgeleide die enkel en alleen zal worden afgegeven aan burgers die hun belastingen vereffend hebben.

Maar de Fransen mogen dan wel denken dat ze de Vlamingen als makke schapen zullen scheren. Het is zeer de vraag of ze daar zullen in slagen. Ze gebruiken nochtans alle mogelijke middelen om de fiere Vlaamse leeuw machteloos te maken. Dat beseffen onze zuiderburen aanvankelijk nog het allerminst. In juli 1794 moeten de mensen hun wapens inleveren. Een bevel dat herhaald wordt op 7 september 1795. Er blijft de Vlaming voorlopig niet anders over dan het hoofd te buigen voor deze buitenlandse dwingelandij. Onderhuids blijft de ontembare zucht naar vrijheid absoluut zeker bestaan. Het is een verzuchting die de bewoners als vuur onder de as verschuilen. Hun Vlaamse aard, hun eigen taal en hun eeuwenoude gebruiken. Nee, dat zullen de Fransen hen niet afnemen! Na de gruwel van de oorlog zijn die nochtans afgeschaft door die vreemde wetten. De vertrouwde tradities zijn nu vervangen door een hoop dwaze praktijken en uitvindingen die behoorlijk veel pijn veroorzaken bij onze voorouders. De tranen en het hartzeer zullen zorgen voor een grondige afkeer voor alles wat Frans is, ja zelfs tot lang na de val van de republiek.

De restanten van Roesbrugge en Stavele

De gruwel van 25 april 1794 en de plunderingen achteraf laten een plek als Roesbrugge achter als een hoop steenbrokken en bouwvallige muren. De schone hofsteden aan de oevers van de Ijzer liggen in de as. De vertrappelde wintervruchten en de verwaarloosde velden voorspellen niets anders dan ellende. In Stavele staat geen enkel huis nog recht, alleen de kerktoren heeft weerstand geboden aan de woede van de

sansculotten. Enfin, dat laat de zwartgerookte klokkentoren vanuit de verlaten velden toch uitschijnen. Toch is er niet langer dat geklingel en geklop en het trillen door de lucht van de klokken die hun best doen om feest- werk- en rusttijden te regelen. Of om de gelukkige geboorte van een vers kindje of de dood van een vriend aan te kondigen. Nee, er zweven geen klanken meer over de velden vanuit de toren van Eversam die net zoals de gebarsten kloostermuren boven de hoge bomen uitsteekt. Maar zoals de uit elkaar gedreven bijen die naar hun uitgebrand nest terugkeren en met verse moed hun nieuwe graten met honing opvullen zo zoeken ook de verjaagde dorpelingen en landlieden hun huizen weer op. Ze slaan de handen aan het werk om het puin op te ruimen en alles te sparen wat ooit nog van pas kan komen. Voor alle handen is er werk. Wie ook maar enigszins een truweel of een beitel kan vasthouden metst en klopt vanaf de vroege morgen tot aan de late avond. Voor de Stavelnaars is er maar een probleem: er is geen timmerhout beschikbaar. Het zal echter niet lang duren voor ze er in overvloed zullen krijgen!

Het kappen van de eikenbomen

Dat heeft bizar genoeg te zien met de grote buitenlandse politiek van het nieuwe Frankrijk. Hun conventie beslist om de Engelsen niet alleen op het land maar eveneens op de zee te bevechten. Om dat plan te realiseren zal wel iets moeten gebeuren aan de Franse krijgsvloot die er maar in een ellendige staat bijligt. De meeste schepen moeten dringend opgekalefaterd of helemaal vernieuwd worden. De commissarissen tippen de conventie dat er in het Westkwartier van Vlaanderen veel hout groeit om daarbij te helpen. Het is niet verwonderlijk dat er vanuit Frankrijk een bevel komt om de eikenbomen op de landerijen van de edellieden of de geestelijkheid als nationaal goed aan te slaan en te laten kappen. De boeren die er in principe niets mee te maken hebben en er zeker geen eigenaars van zijn zien dat kappen graag gebeuren. Een rij eiken ziet er best heerlijk en prachtig uit maar onder de grond brengen hun uitgespreide wortelen en hun brede kronen veel schade toe aan de veldvruchten. Wanneer de Franse boomkappers, de 'piqueurs' er aankomen zijn de lokale boeren best bereid van hen een handje te helpen om de eiken langs hun zaailanden mee te helpen kappen. Veel is er daarmee niet te verdienen. Want ze mogen op eigen kosten nog de gevelde bomen naar Hondschote en Bergues voeren vanwaar ze op

vlotten geplaatst worden voor vervoer naar Duinkerke, Calais en Boulogne. De brede kronen van de honderdjarige eiken bezitten veel takken van enkele tientallen centimeter dikte die de piqueurs verkopen om er vanaf te zijn. Toch kunnen ze niet verhinderen dat de Vlaamse landlieden tijdens de nachtelijke uren nogal wat van die takken wegvoeren voor eigen gebruik. De piqueurs zien het zelfs een beetje door de vingers als de Vlamingen het hier en daar eens wagen om volledige bomen weg te halen. Wanneer de rode loop uitbreekt in en rond Stavele houden de piqueurs het hier verschrikt voor bekeken en dat betekent meteen dat de lokale inwoners carte blanche krijgen om hout te kappen en te verzagen voor hun kerk en hun huizen. Zo komt het dat er te Stavele veel eikenhout aangetroffen wordt in de daken en de zolderingen van ouderwetse huizen en hofsteden.

De christelijke wortels moeten weg

Om de terugkeer naar het verleden onmogelijk te maken schaffen de Fransen alle mogelijke wetten en inrichtingen van het vroegere koninkrijk af. Met inbegrip van de godsdienst met al zijn geestelijke en wereldlijke genootschappen. De gregoriaanse tijdrekening vliegt in de prullenbak, net zoals de kalenders en de indeling van het land in kasselrijen. Nu spreken ze van departementen, arrondissementen, kantons en gemeenten. Het duurt niet lang voor die Franse tabula rasa ook zal plaatsgrijpen in ons eigen vaderland. Op 4 augustus 1794 worden in ons land al de geestelijke goederen aangeslagen. De christelijke wortels moeten weg. Negen dagen later schaft de Franse bezetter alle broederschappen, gilden, ambachten en neringen af. De kooplieden, fabrikanten, winkeliers en herbergiers krijgen een bedrijfsbelasting in de plaats. Een 'patente' zoals de revolutionairen die noemen. Op 18 september 1794 volgt de afschaffing van alle kloosters en abdijen en begint de vervolging van de geestelijkheid.

En dan is natuurlijk de nieuwe kalender van de Fransen die heel wat stof doet opwaaien bij de Vlamingen. De Franse sterrenkundige Lalande en de wiskundige Gilbert Romme hebben een nieuwe tijdberekening opgesteld die komaf maakt met de oude christelijke tradities. 'De vooroordelen van troon en kerk zijn allemaal leugens', beweren ze, 'hun verzinselen vullen elke bladzijde van de kalender, het lang gebruik van de gregoriaanse tijdsrekening is het verstand en het geheugen van het volk

binnengedrongen en is de oorzaak van een hoop imaginaties en godsdienstige dwalingen.' Het nieuwe jaar 0 begint op 22 september 1792, de dag van het uitroepen van Franse Republiek. Elk jaar krijgt gelukkig toch weer 12 maanden.

De republikeinse kalender

De 12 maanden zijn ingedeeld in vier getijden van telkens drie maanden. Te beginnen vanaf 22 september volgen de herfstmaanden, de wintermaanden, de lentemaanden en de zomermaanden. Ik geef jullie een numerisch overzicht van de nieuwe maanden met een indicatieve verwijzing naar de vroegere tijdstippen.

Maand 1: herfstmaand 1 – Vendémiaire of Wijnmaand – half september tot half oktober.
Maand 2: herfstmaand 2 – Brumaire of Nevelmaand – half oktober tot half november.
Maand 3: herfstmaand 3 – Frimaire of Vorstmaand – half november tot half december.
Maand 4: wintermaand 1 – Nivose of Sneeuwmaand – half december tot half januari.
Maand 5: wintermaand 2 – Pluviose of Regenmaand – half januari tot half februari.
Maand 6: wintermaand 3 – Ventose of Windmaand – half februari tot half maart.
Maand 7: lentemaand 1 – Germinal of Spruitmaand – half maart tot half april.
Maand 8: lentemaand 2 – Florial of Bloeimaand – half april tot half mei.
Maand 9: lentemaand 3 – Prairial of Weidemaand – half mei tot half juni.
Maand 10: zomermaand 1 – Messidor of Oogstmaand – half juni tot half juli.
Maand 11: zomermaand 2 – Thermidor of Warmtemaand – half juli tot half augustus.
Maand 12: zomermaand 3 – Fructidor of Vruchtmaand – half augustus tot september.

12 maanden van 30 dagen tellen samen voor 360 dagen. De 5 of 6 overblijvende dagen om in lijn te blijven met de astronomische kalender

benoemen de Fransen aanvankelijk als 'Saint-Cullottides' en met verloop van tijd de 'Complementaires' of aanvullingsdagen.

Elk maand met zijn 30 dagen is daarenboven ingedeeld in telkens 3 decaden van 10 dagen die ook al op zijn republikeins gedoopt worden:

Dag 1: primidi
Dag 2: duodi
Dag 3: tridi
Dag 4: quartidi
Dag 5: quintidi
Dag 6: sextidi
Dag 7: septidi
Dag 8: octidi
Dag 9: nonidi
Dag 10: decadi

Een grondige facelift

Alle dagen krijgen in de plaats van heiligen nu namen van dieren en planten. Dag 10 (decadi dus) van elke decade telt als een gedwongen rust- en feestdag. Winkels en werkhuizen moeten dan verplicht sluiten. Het is voor de Fransen voortaan strikt verboden om het werk te staken op de vroegere zon- en heiligendagen. In de 'Kronijk van Leffinghe' staat er geschreven dat men de decadi moet vieren en dat elk zijn huis dient te versieren met een vaan van drie kleuren, op straffe van een boete te moeten betalen. Het jaar 1 loopt tot 17 september 1793. Op 1 mei van 1805 zal Napoleon deze tijdrekening weer afschaffen en vervangen door het vertrouwde Gregoriaanse systeem. De lokale Westhoekkalender ondergaat vanaf 1793 een grondige facelift. Alle jaar- en paardenmarkten die vroeger altijd op zondagen of heiligdagen vielen dienen nu verplicht door te gaan op een andere dag. De marktkramers en kooplieden moeten hun waren opstellen op risico van zware boeten. Ook de oude kermissen verdwijnen van de kalender. Die onschuldige vermaken herinneren ons te veel aan de vroegere vrijheden. Herbergiers mogen in hun gelagkamer of in hun zalen nog enkel bijeenkomsten organiseren die normaal gezien doorgingen op de eertijdse zon- en heiligendagen. Dat kan alleen op de decadi of op andere dagen die allen door de republiek vastgelegd worden. Het zal niemand verwonderen dat door al die

dwangmaatregelen onze handel en nijverheid wegkwijnen, ons vruchtbaar en rijk gewest glijdt wel elke dag dieper weg in de ellende.

Onze oude vertrouwde staatsindeling, onze bestuursvormen, vrijheden en voorrechten, alles wat ons nog aan het verleden doet herinneren wordt door de sansculotten verbrijzeld zoals het koren onder de molensteen. Op 7 september 1794 verdelen de Fransen ons overwonnen land in vijf gewesten: Brabant, Vlaanderen, Henegouwen, Namen en het land van Luik. Op 15 oktober volgt een aanvullende verordening en is er nu sprake van 10 gewesten. West-Vlaanderen krijgt nu Ieper als hoofdstad. Een maand later wordt er nog verder gesleuteld aan de structuren. Uiteindelijk wordt ons vaderland op 1 september 1795 voorgoed bij Frankrijk ingelijfd en op republikeinse vorm geschoeid. Zonder ook maar naar taal of volksaard te kijken verdelen onze nieuwe meesters als dwingelanden onze vroegere staten in negen departementen. Elk van hen krijgt een verdere indeling in arrondissementen, kantons en gemeenten. Het Westland met het Vrije en de kasselrij van Kortrijk verschijnen nu plots onder de naam van 'Département de la Lys' met Brugge als hoofdstad. Het is daar dat de prefect verblijft.

Arrondissementen en kantons

Elk departement beschikt over een ordewacht van 985 gendarmen waarvan twee derden Fransman moet zijn. Het voormalig Westland, daarna West-Vlaanderen genoemd, krijgt de namen van de arrondissementen Veurne en Ieper, verdeeld in 16 kantons. In iedere gemeente stellen de Fransen een plaatselijk bestuur in functie, een 'jury' met een 'maire' en een 'adjoint'. Een burgemeester en zijn adjunct die feitelijk alleen maar goed zijn om de geëiste belastingen te verdelen over de inwoners. Deze nieuwe besturen komen in voege op 10 maart 1798. Drie maanden later krijgen de landelijke gemeenten ook elk een veldwachter om schade en wanorde te beteugelen. De lening van 80.000 pond is nog helemaal niet uit het geheugen van de mensen verdwenen als de Franse grijpvogels nu al afkomen met hun jaarlijkse grondbelasting. In 1796 moet het departement van de Leie 1 miljoen pond betalen. Een jaar later is dat al haast 4 miljoen. Op 24 september 1796 eisen de Fransen deze belasting al voor het jaar 1797. Dat betekent concreet persoonlijke aanslagen ingevoerd op basis van huispachten, deuren en ramen. Het volk

noemt ze 'kwâ kosten', ja, de Fransen laten het bijzonder goed aanvoelen dat de Vlamingen nu oprecht blij mogen zijn om tot hun 'grande nation' te behoren.

Ons land is overstroomd met een leger bedienden die het ver beneden hun waardigheid achten om de Vlaamse boerentaal te leren. Franse bureelratten van alle soort en slag, Franse gendarmen, Franse ontvangers. Alle bekendmakingen gebeuren in het Frans, net zoals de wetten en de verordeningen. De arme landlieden leren enkel dankzij menigvuldige boeten en straffen de betekenis van deze voor hen vreemde brabbeltaal die hen toegesnauwd wordt. Vlaanderen heeft nu al eeuwen de Spaanse en Oostenrijkse heerschappij moeten ondergaan. Maar deze uitheemse landheren eerbiedigden tenminste onze taal. Ze beschermden ze zelfs. De Vlaamse letterkunde was alom gerespecteerd. Elke stad en de meeste dorpen beschikten over één of meerdere rederijkskamers. Welk een buitengewone pracht stelden deze gezelschappen toch tentoon tijdens hun feesten en voorstellingen? Dat gebeurde zelfs nog tot na de tijd van Maria-Theresia. Kan daar de reden gezocht worden waarom de Vlamingen zo gedwee het vreemde juk droegen? Hoe dan ook; wanneer in september 1795 het doodvonnis van onze rederijkerkamers en onze taal getekend wordt lijkt het wel alsof alle volksleven stilaan gaat uitdoven. De wet is duidelijk: 'L'envoi officiel des lois et des arrêtés se fera en Français seulement et un exemplaire Français devra reposer au gresse de chaque municipalité!'. Dat staat te lezen vanaf de 21ste Vendémaire van het jaar 4, ergens in de eerste week van oktober van 1796 als ik goed kan tellen.

En daar houdt het niet bij op

Het kan niet missen dat al die Franse dwangwetten wegen op het leven en de moraal van onze voorouders. En daar houdt het allemaal nog niet mee op. In september 1797 vinden de overheersers het nu nodig om de priesters aan te pakken en te vervolgen. De republiek heeft dan al het meeste kerkgoed verkocht. Deftige mensen zijn helemaal niet geïnteresseerd om eigenaar te worden van dat 'zwart goed'. Lodewijk Allaeys vertelt dat de oude mensen in zijn tijd nog de naam en toenaam kenden van diegenen die deze uitgestrekte eigendommen voor een appel en een ei hadden aangekocht en toch – het leek wel een straf van God – dat ze allen in de grootste ellende en armoede gestorven zijn. Op 5

september moeten alle openbare ambtenaren, met inbegrip van de priesters zweren dat ze voortaan hun koningdom zullen haten en de republiek trouw zullen blijven. De priesters krijgen welgeteld tien dagen om hun eed af te leggen. Als ze dat niet doen zullen hun kerken gesloten worden en mogen ze zich verwachten aan zware boetes, gevangenschap, verbanningen en het verbod om ooit nog hun beroep in het openbaar uit te oefenen. De priesters van het Westland weten goed genoeg wat hen te wachten staat. Ze hebben het zo vaak gehoord van hun Franse collega's die naar hier gevlucht waren. Toch vinden ze altijd manieren om aan deze schismatieke eed onderuit te geraken en zelfs hun taak in deze moeilijke tijden uit te voeren.

Op 21 september 1797 gaan de Ieperse kerken dicht. De volgende dag is dat het geval in Poperinge. De kerk van Reningelst blijft nog open op zondag 24 september en op 1 oktober omdat de eerste decade maar eindigt op 2 oktober. Het volk stroomt hier toe uit Poperinge en het omliggende om de mis te horen in Reningelst. De sansculotten sluiten de Ieperse stadspoorten en laten niemand buiten zonder een paspoort. Kostprijs 10 à 12 stuivers per persoon. Hoe dan ook; de laatste misviering in Reningelst is er voor de Fransen te veel aan. Om 18u van diezelfde zondag moet de priester de sleutels van de kerk binnendragen bij de burgemeester. In Pervijze schrijven ze dat de geestelijken geen declaratie wilden afleggen en dat er daarom vanaf einde september een groep van 21 militairen zal komen beletten dat er nog een hoogmis kan gehouden worden in de Sinte-Catherinakapel. Vanaf begin oktober verzeilen de gelovigen in een clandestien circuit om nog verder mis te kunnen horen. Het betekent meteen het begin van een verdoken tijd.

Bidden tijdens de kostersmisse

Op 7 oktober 1797 krijgen ze in Ieper een bericht van de prefect. De kerken mogen de zondag weer open, op welbepaalde uren zolang daar niets gebeurt dat in tegenstrijd is met de wetten van de republiek. Het is verboden om nog kerkelijke diensten te houden, tenzij dat gebeurt door een beëdigde priester. Omdat de geestelijken van het bisdom Ieper weigerden om hun eed af te leggen betekent dat dan ook dat ze in hun kerken geen missen meer mogen opdragen. Voortaan gaan de Ieperlingen naar hun hoogmis waar ze stilzwijgend bidden terwijl de koster en enkele zangers enkele toegelaten liederen zingen zodat het er

Het Westland verwildert

Door de ontvolking en de verwildering van het land zien we een grote toename van het aantal wolven en andere wilde dieren. Dat komt natuurlijk omdat ze al veel jaren niet meer aangepakt worden door de kasselrij. De streek is er zodanig door gekweld, voornamelijk dit jaar, dat het er wel op lijkt dat ze een straf van God zijn. Het moet zo te lezen toch wel erg gesteld zijn: hele roedels wolven zwerven door de velden en verslinden tijdens hun tochten ontelbaar vele koeien, schapen en ander vee. Daardoor zien de landlieden zich verplicht om dag en nacht in de wapens te blijven om hun beesten te bewaken. De mensen voelen zich allerminst veilig als ze zich langs de wegen begeven want ze kunnen zowat elk moment door de wolven verscheurd worden. Daarbij komt nog het fenomeen dat veel honden door de verwoestingen en de honger totaal verwilderd zijn. Op vrij kort tijd is hun aantal ontzaglijk uitgebreid en nu zwerven ze door het land als razende en uitgehongerde roofdieren op zoek naar beesten die ze gretig verslinden. Het garnizoen van Oostende houdt zich in 1587 evenmin gedeisd met hun raids. Hoe vaak komen ze niet dievelings binnendringen in het Veurne-Ambachtse om ter plekke mensen te ontvoeren? En dat ondanks alle inspanningen en wachtposten die langs alle passages en toegangen van de kasselrij geposteerd staan. De hele toestand baart grote zorgen voor de inwoners en de overheid.

Alexander Farnese probeert de hele tijd om Sluis te veroveren terwijl de geuzen de belegering van de katholieken proberen ongedaan te maken. Wanneer ze vaststellen dat hun pogingen niet echt goed lukken beginnen ze dan maar te roven en te branden op het land van de koning. De graaf van Leicester die met zijn Engelse troepen vruchteloos geprobeerd heeft om de geuzen te komen bijstaan, komt dan maar op het einde van juli 1587 zijn kamp opslaan tussen Nieuwpoort en Oostende. Men kan zich wel inbeelden dat de kasselrij van Veurne-Ambacht daardoor in rep en roer staat. Groot alarm. Het magistraat beveelt terstond aan al het landvolk dat ze dringend en zeker voor einde van dezelfde maand met hun wapens naar de Ijzer moeten komen, tussen Nieuwendamme en Diksmuide om de doortocht van de vijand te beletten. Jacob Valcke, de burgemeester en landhouder van de commune, de schepenen Gillis Vanden Clichthove en Nicolaes Sperynck en de griffiers van de wezerie en het notariaat (Jacob Obbensone en Gillis Vander Meere) worden door de

wet aangesteld om het bevel over hun streekgenoten te voeren. Het bestuur van Veurne-Ambacht vraagt hulp aan de collega's van Cassel, Sint-Winoksbergen en Hondschote, meer bepaald bijstand van volk. De Casselnaars sturen 200 mannen terwijl Hondschote ook 80 man veil heeft, die laatsten komen af onder het bevel van Pieter Vander Waterleet. Ik hoop dat het daar aan de Ijzer geen waterleed zal worden. De hulptroepen krijgen posities aan de Veurne-Ambachtse dijk. Verder krijgen de bewoners van de Acht Parochies en die van Poperinge en omgeving de opdracht om de passages tussen Ieper en Knokke te bewaren. Ieper zelf krijgt de bewaking van de zeehaven en het strand tussen Nieuwpoort en Nieuwendamme toegewezen. Dat zal gebeuren door het garnizoen van de stad. Het volk van de graaf van Leicester probeert zowat dagelijks uit te lopen tot aan de Ijzer maar durft de stroom niet over te steken, het betekent alvast een succes in deze moeilijke tijden.

Meer dan zomaar een kleine blijdschap

6 augustus 1587. De hertog van Parma slaagt er in om Sluis in te nemen. De graaf van Leicester durft het niet langer aan om zijn gekozen standplaats tussen Nieuwpoort en Oostende te betrouwen. De Engelsen vertrekken daarom al 's anderendaags naar Zeeland. In de omgeving van Veurne-Ambacht reageren de bewoners opgelucht. Er is sprake van meer dan zomaar een kleine blijdschap. Dat betekent natuurlijk dat de streek nu verlost is van de Oostendenaars. Om hun infiltraties tegen te gaan arriveren er nog voor de winter zes Spaanse compagnies die hun garnizoen zullen houden in Veurne. Ook Lo krijgt de beschikking van 130 Spaanse ruiters. Het onderhoud van deze troepen kost een flinke duit en dat ondanks de wetenschap dat al die soldaten de volgende zomer naar het leger vertrekken.

1589. Veurne-Ambacht wordt van langs om meer bewoond. En dat is best heuglijk nieuws. Zowat 75% van de grond wordt nu al weer benut. De parochies ten zuiden van de Ijzer schieten het traagst op gang. Te weten; Oostvleteren, Westvleteren, Krombeke, Stavele, Haringe, Proven en Reninge. Dat komt vooral omdat die dorpen het meest geleden hadden onder de verwoestingen en ook het langst onbewoond bleven gedurende de blokkade van Ieper die in het jaar 1583 maar liefst 7 maanden heeft aangesleept. De soldaten uit het Farnese-kamp kwamen dan zo goed als dagelijks roven in deze parochies. Ze vermoordden inwoners of pijnigden

die in een poging om geld af te persen. Het kleine aantal lieden dat aan hun vreselijke handelswijze kon ontsnappen zag zich verplicht andere oorden op te zoeken. Het merendeel van hen zou later trouwens in erbarmelijke omstandigheden de hongerdood sterven. Ook de streek tussen Nieuwpoort en Diksmuide blijft het langst onbewoond. De voorbije beroering en verwoestingen samen met de relatief gemakkelijke bereikbaarheid voor de Oostendse geuzen is hier zeker de oorzaak van. De 7 West-Vlaamse kasselrijen stemmen er mee in om gedurende 3 jaar maandelijks 15.000 gulden te betalen om de garnizoenen te bekostigen die in hun steden huizenieren. Dat zijn natuurlijk allemaal bedragen die op een of andere manier moeten verhaald worden op de inwoners zelf. Op 17 april 1589 heft het magistraat van Veurne-Ambacht een taks van 2 schellingen per spint (ketel) tarwe. Voor de gerst is dat 1 schelling. Ook de wijn krijgt taksen opgelegd: voor een stoop (2,4 liter) Spaanse wijn is dat 14 schellingen terwijl de Rijnse wijn 2 schellingen minder belast wordt. De Franse wijn kost 8 schellingen. Ook bonen, haver en boekweit dragen bij tot de taksen, maar dat is eigenlijk het geval voor zowat alle producten: brandewijn, hoornbeesten, varkens, bier. Vooral dat bier krijgt het hard te verduren. Een vat Jupen-bier (een dik bruin bier uit Danzig) maar liefst 36 pond. Engelse, Duitse en Oosterse bieren zijn goed voor 12 pond. De regionale bieren zoals de 'Watens', de 'Lynckens', 'Marcquens' of het bier van Sint-Omer zijn getaxeerd op 6 pond terwijl de lokale bieren uit Veurne en Veurne-Ambacht 4 pond opgelegd krijgen. Verder zijn er nog aanvullende taksen voorzien voor de brouwers. De ontvangst van deze nieuwe taksen bedraagt voor de eerste 9 maanden al meer dan 17.200 ponden voor wat betreft de kasselrij. De stad Veurne draagt nog eens extra 5.700 pond bij. Het succes en de manier van deze nieuwe taxatie zal de Leden van Vlaanderen ertoe inspireren om die naar zich toe te trekken. Sommige artikelen zullen gaandeweg vermeerderd of verminderd worden. Er zal nog een belasting op de weidebeesten komen. En dat allemaal om de kosten van de provincie te betalen. Veel later zal de Franse bezetter op dit elan voortgaan.

Bekaf en Verloren Kost

Een mens zou nu denken dat die belastingen om de vreemde soldaten te onderhouden nu voldoende zouden moeten zijn om de veiligheid in eigen streek te garanderen. Maar niets is minder waar. Al die nieuwgebouwde forten kunnen niet verhinderen dat de Oostendenaars voortdurend

blijven binnenvallen om inwoners van de kasselrij uit hun bedden te lichten, te ontvoeren en op zware rantsoenen te stellen. Het magistraat probeert dat op alle mogelijke manieren tegen te gaan en laat nog een reeks extra versterkingen optrekken langs de Veurne-Ambachtse dijk, namelijk drie tussen Nieuwendamme en Nieuwpoort die ze Broekburg, Bekaf en Verloren Kost noemen. Er komt nog een versterking in 's Gravenbrugge, een exemplaar nabij het 'Quaetstraetken' en een derde bij de 'Blauwetorre'. De bewoners van de Acht Parochies zitten ook niet stil en zorgen voor versterkingen aan Steenstraete, bij Neeroverdrage en nog enkele anderen op de Ieperlee. De bezettingen van de vernoemde forten staan onder het bevel van Ghislain Hamelton. Jonkheer Spierynck geeft bevel aan de mannen in de linie tussen Nieuwpoort en Diksmuide. De ruiters die in garnizoen liggen te Nieuwpoort houden de wacht tussen Nieuwpoort en de zee. Verder stellen de wethouders van de kasselrij stellen als extra verdediging nog een wachtpost op die langs de vloeimark moet stappen en controleren.

Farnese laat Oudenburg versterken

1590. Het bewonersaantal blijft toenemen. Slechts een kleine 4.000 hectare land blijft nog ongebruikt. Het lijkt er nu toch wel op dat het dieptepunt achter de rug is. Alexander Farnese heeft Oudenburg laten versterken zodat die kan dienen als bolwerk tegen die van Oostende. Het lijkt een lucide maatregel. In dit Oudenburg ligt een groot garnizoen onder de leiding van baron de Balenson die moet proberen om de uitlopen van de Oostendenaars zo goed mogelijk te verijdelen. De geuzen breken nu wel dagelijks uit. De confrontaties met de vijandelijke partijen worden stilaan gemeengoed. Maar omdat het Brugse Vrije vrijwel onbewoond is kunnen de soldaten van Oudenburg daar amper buit pikken. En ze vinden het er dus niet beter op om over de Ijzer te komen en Veurne-Ambacht te overvallen. Hier richten ze de meest criminele moedwilligheden aan ten opzichte van de ingezeten. Je kan het je amper inbeelden! Ze stelen werkelijk alles wat ze aantreffen bij de buitenlieden. De verdedigers van Veurne-Ambacht stellen zich aan als brutale vijanden. Zo ongelooflijk is de toestand voor de buitenlieden die nu zeker niet meer het verschil tussen vriend en vijand kunnen uitmaken. Telkens wanneer het magistraat gaat klagen bij baron Balenson krijgen ze te horen dat de reden van hun uitlopen te zoeken is in hun gebrekkige soldij. En daar blijft het bij. Alsof dat een verschoning is.

Afrekenen met de Duitsers

In de kasselrij krijgen de inwoners dan nog te maken met een partij Duitsers. Tachtig Germanen die ook al deel uitmaken van het garnizoen van Oudenburg. Die zijn nog het ergst van allemaal. Ze beroven de huizen, mishandelen en kwetsen de inwoners die hun eigendommen willen beschermen. Bij hun komst naar Lo en Alveringem laten de inwoners verwoed hun klokken luiden, een actie die ook gevolgd wordt in de omliggende parochies van de kasselrij in de overtuiging dat een pak volk over de Ijzer getrokken is. Op vrij korte tijd krijgen de tachtig Duitsers een massa volk tegenover zich. Ze vallen zo fel aan op de inbrekers dat ze er enkelen doden en velen verwondingen toebrengen. De Duitsers proberen op de vlucht te slaan maar ze zijn zo ferm omsingeld dat ze weldra moeten smeken om hun leven te mogen behouden. De landlieden strippen hen dadelijk van hun wapens en recupereren alle buit die ze bij de inwoners hebben gestolen. Ze leiden zestig Duitsers gevangen naar Veurne, de rest blijft dood of gewond achter. De wethouders van Veurne kijken verbijsterd naar de mannen die de landlieden met zich meesleuren. Het grootste deel van de gevangenen heeft verwondingen maar het is vooral de ellendige staat waarin ze zich bevinden die hen de wenkbrauwen doet fronsen. Zijn dit dan mannen die de bevolking moeten beschermen? En dat terwijl troepen broodnodig zijn om de geuzen van Oostende hier weg te houden! Uit eerbare schaamte kopen ze kleren en delen die uit aan de soldaten van wie hun kazakken, hoeden en schoenen door de parochianen afgestroopt werden. Jaspar De Pape en 48 burgers uit Veurne begeleiden de Duitsers nu via de sterkte van Nieuwendamme tot aan de Veurne-Ambachtse dijk tot in Diksmuide. Die begeleiding is absoluut noodzakelijk met een verbitterde buitenbevolking die staat te dringen om de soldaten te lynchen. Vanuit Diksmuide kunnen ze dan terugkeren naar hun garnizoen in Oudenburg.

De Spaanse macht verzwakt

Bij hun terugkeer dient hun bevelhebber onmiddellijk klacht in bij het Hof. Het magistraat van Veurne stuurt er enkele gezanten naartoe om de ware toedracht van de zaak duidelijk te maken en de landlieden te verontschuldigen. De mensen op het land leven nu natuurlijk met de schrik dat de Duitsers er op uit zijn om wraak te komen nemen en opnieuw zullen binnendringen in de kasselrij. Het Hof stuurt enkele commissarissen naar Veurne om de kwestie uit te spitten. Uit dat

onderzoek blijkt duidelijk dat de Duitsers het ongelijk aan hun kant hadden en daarmee bloedt deze zaak dood. Het heeft tot gevolg dat de Duitsers en de bezetters van forten in het Vrije nu toch wel huiverachtig staan om nog binnen te dringen in Veurne-Ambacht.

Ferdinand, de koning van Spanje stuurt een bevel naar de hertog van Parma, onze Alexander Farnese dat hij met zijn Spaans leger de Nederlanden moet achterlaten om in Frankrijk bijstand te gaan verlenen tegen de hugenoten. Dat als gevolg van een deal met koning Hendrik IV die vreest om zijn Franse kroon te verliezen. In de plaats van Farnese krijgen we in Vlaanderen nu te maken met de graaf van Mansfeld die het bestuur van ons land overneemt. Door het vertrek van Farneses leger is er nu natuurlijk sprake van een gevoelige verzwakking van de Spaanse macht in de Nederlanden. Met de fanatieke druk van de protestanten uit het noorden is dat niet bepaald een geschenk voor onze mensen. De garnizoenen die de bevolking moeten beschermen tegen de rovende geuzen zien veel van hun soldaten verdwijnen. Het magistraat van Veurne-Ambacht beseft dat er in de steden van Nieuwpoort en Diksmuide nog amper soldaten en ruiters overgebleven zijn en dat toekomstige Oostendse invallen onmogelijk verder kunnen beteugeld worden. De wetheren roepen de landlieden op om nu maar zelf de dijk te bewaken. De forten op de Ieperlee en die van Steenstraete en Neeroverdrage krijgen eveneens een groot getal landlieden toegewezen, onder het bevel van Jacques De Clercq, de heer van Hoflande.

Aanval vanuit Oostende

Het vertrek van het Spaanse leger gaat uiteraard niet onopgemerkt voorbij in Oostende. De Engelsman Jan Couwey, de gouverneur van de Oostende bewaart deze vesting met een groot Engels garnizoen in opdracht van de koningin van Engeland. De Staten van de Nederlanden hadden eerder dit bruggenhoofd in pand gegeven aan de Engelsen die er grote sommen (geleend) geld voor moesten op tafel leggen. Middelen die de bezetters absoluut wensen te recupereren bij de lokale bevolking. Vandaar de koppige pogingen van de Oostendenaars om altijd maar met geweld binnen te dringen in de kasselrij van Veurne en de inwoners te dwingen tot het betalen van contributies. Na het vertrek van Farnese zal dat voor Couwey nu een flink stuk eenvoudiger worden. Op 7 september 1590 trekt hij met 900 voetknechten en 300 ruiters weg uit Oostende en

kiest Couwey de strandlijn om op te stomen naar de haven van Nieuwpoort. De landwacht en enkele soldaten van Nieuwpoort proberen hun doortocht te beletten maar na een kort gevecht waarbij die van ons 12 mannen verliezen, zonder daarbij nog de gekwetsten mee te tellen breken Couwey en zijn manschappen gewelddadig door naar de haven. Bij hun aankomst op de parochie van Oostduinkerke geeft de Engelse commandant direct het signaal dat zijn volk mag plunderen. En terwijl ze bezig zijn moeten ze de huizen en hofsteden in brand steken en de landlieden die ze te pakken krijgen gevangennemen. Daarna razen de Oostendenaars verder naar Wulpen die een identieke behandeling krijgt. De kerk, de molen en het gasthuis geraken door het vuur vernield. De 9 nonnen van het gasthuis zullen achteraf hun doening in de as aantreffen. Van hun bezittingen is er niets overgebleven. Zonder middelen van bestaan zullen ze noodgedwongen in Veurne gaan wonen, in een klein huisje in de Noordstraat. Na de vernielingen in Wulpen teisteren die van Oostende de streek tot onder de muren van Veurne.

De vijand is dicht bij de stad

De Veurnenaars schrikken zich een hoedje. De vijand zo dicht bij hun stad! Ze vrezen ervoor om Veurne-stad te verliezen aan de vijand. Vooral in de wetenschap dat de Reducto maar bezet is door een pover garnizoen van dertig man onder het bevel van sergeant Adriaen Van Overschelde. Het magistraat geeft daarom asap de orders dat de poorters hun wapens moeten grijpen en zich naar de versterkingswerken van de stad moeten begeven om hun stad van de geuzen te vrijwaren. De oproer van de wetsheren wordt toch wel gebrekkig uitgevoerd. De burgers zijn ervoor verschrikt dat hun stad zal vallen en daarna beroofd en verbrand zal worden. Ze zorgen er eerst voor om hun eigen bezittingen op veilige plaatsen te verbergen, dat gaat zeker voor het verdedigen van een stad die onvoldoende voorzien is van munitie. De kroniekschrijvers zijn duidelijk: nooit zag men een grotere beroering en chaos onder het gemeen. Gelukkig voor hen tonen de protestanten geen interesse in Veurne-stad. Na hun doortocht in Oostduinkerke en Wulpen en het beroven en de brandstichting van een groot deel van Sinte-Walburga en Beoosterpoort vertrekken de geuzen, elk met zijn buit en voorafgegaan door hele kuddes vee en hun gevangenen. Terug naar Oostende. Ze nemen daarvoor dezelfde weg als van waar ze gekomen zijn. Ze deponeren de ontvoerde landlieden in mensonterende gevangenissen.

Velen van hen zullen van schrik of ellende sterven, vooral omdat de Oostendenaars zo'n grote bedragen voor hun bevrijding eisen. Een van hen is broeder Heindryck, de pastoor van Wulpen die na een lange gevangenschap vrijkomt na de betaling van zijn rantsoen. Bij zijn terugkomst stelt de geestelijke vast dat er van zijn bezittingen niets meer overschiet en dat zijn woning helemaal in de as ligt. De gealarmeerde Hondschotenaars waren bij de aanval van de geuzen ter hulp geschoten, zowel te voet als met paarden om Veurne te helpen. Ze konden alleen maar vaststellen dat de vogels al gaan vliegen waren bij hun aankomst in de kasselrij van Veurne-Ambacht.

Jacob Valcke krijgt een extra compagnie

Het magistraat is danig van zijn melk door deze gewelddadige charge. Een kleine oorlog is trouwens een betere omschrijving. De wetheren willen dergelijke toestanden absoluut vermijden in de toekomst en sturen gezanten naar Brussel tot bij de graaf van Mansfeld. Ze brengen uitgebreid verslag uit van de gebeurtenissen en verzoeken Mansfeld om de garnizoenen van Nieuwpoort en Diksmuide te versterken om in noodgevallen de mensen van Veurne-Ambacht bij te staan. Ze eisen nog in surplus twee compagnies soldaten die de forten tussen Nieuwpoort en Ieper zullen bemannen en een extra derde voor Veurne-stad zelf. Van Mansfeld gaat in op de voorstellen door het sturen van enkele pelotons van zijn regiment naar de vermelde steden. Daarbij krijgt Jacob Valcke, de plaatsvervangende hoogbaljuw in afwezigheid van Charles Hertoghe de toelating om een compagnie van 150 man voetvolk te mobiliseren en die te positioneren in de forten tussen Nieuwpoort en Ieper. Ze moeten Veurne-Ambacht helpen beschermen. Mansvelt zorgt trouwens nog voor extra rekruten die de Veurne-Ambachtse dijk moeten bemannen. De soldij van de aangeworven soldaten komt op rekening van de koning, maar de wethouders moeten hen elk een soort 'zakgeld' van 1 daalder per maand overhandigen zodat ze niet zelf in de kasselrij zouden rondtoeren om de mensen te hinderen.

Terwijl de gezanten zich in Brussel bevinden stuurt het magistraat pensionaris Victor Blomme naar Cassel om ook daar militaire steun los te peuteren. Ze verzoeken om de steun van 100 gewapende mannen. Het blokkeren van de Oostendse uitlopen is immers ook een goede zaak voor de veiligheid van Cassel-Ambacht. Het magistraat gaat in op het Veurnse

verzoek. De Casselnaars sturen 100 mannen onder de leiding van mijnheer Van Terdeghem die meteen de soldij voor één maand meekrijgt. De nieuwkomers worden verspreid over de diverse forten in de beschermingslinie. De Casselnaars blijven echter maar in dienst tot de nieuwe compagnie van Jacob Valcke in actie treedt. Op dat moment komen er trouwens nog extra forten bij; aan de Knokke en aan de Peereboombrug. Jacob Valcke zegt een deel van zijn manschappen toe om beide versterkingen te bewaken onder het bevel van Pieter De Cerf. Volgens de noden van diverse forten krijgen ze ook een deel ruiters ter beschikking. Omdat die niet te vinden zijn onder het lokaal garnizoen in Veurne betekent dat meteen een extra kost voor de kasselrij. De compagnie ruiters stelt zich onder de leiding van kapitein Philips van Ghistelles, de heer van Zwijnlande en landhouder van de commune. De compagnie paardenvolk krijgt de opdracht om de wacht te houden zowel langs de haven van Nieuwpoort als langs de kustlijn. Om zich toch een beetje te installeren zorgt het magistraat op de parochie van Oostduinkerke op de plaats 'Ter Ijde' voor een paardenstal en een wachthuis. Op 27 september 1590 beginnen ze aan hun job. De ruiters zullen in dienst blijven tot op 7 december, daarna zal een klein peloton van 7 ruiters de wacht blijven houden langs de kust.

Buspoeder, ballen, lonten en geweren

Het trauma van de hugenoten onder hun stadsmuren heeft er bij de poorters diep op ingehakt. Een benauwdheid die ze niet zo gauw zullen vergeten. Ze stonden er op te kijken hoe die van Oostende roofden en brand stichtten. Met dan nog het ergst van al dat er onvoldoende munitie aanwezig was om zich degelijk te verweren. Dat mag in de toekomst zeker niet meer gebeuren! Het magistraat maakt er direct werk van om buspoeder, ballen, lonten, geweren en geschut te bestellen. Het beveelt bovendien dat elke burger zichzelf moet voorzien van een werkend geweer. Om zich hiervan te verzekeren komt er een wapenschouwing. Ook in het zuiden dreigt er gevaar van de protestanten, in dat geval heten ze in Frankrijk de 'hugenoten'. In Broekburg-Ambacht en Cassel-Ambacht zijn de landlieden zeer bevreesd dat de Franse bezetters van Calais hun kasselrijen zullen binnenvallen met alle baldadigheden van dien. Vooral uit reden dat de hertog van Parma er een oorlog voert. Om zich daarin te voorzien organiseren ze op 19 november 1590 een vergadering tussen de gezanten van Veurne, Sint-Winoksbergen, Cassel en Broekburg. Ze

engageren zich tijdens die meeting om elkaar bijstand te verlenen tegen alle vijanden.

Anno 1591. De parochies van Oostduinkerke en Wulpen en de landen van Beoosterpoort en Sinte-Walburga die vorig jaar zo jammerlijk behandeld werden door de Oostendenaars blijven er zeker de helft van 1591 braak bijliggen. De meeste landlieden die er wonen speelden daarbij hun beesten kwijt. Hun huizen, huisraad en granen zijn verdwenen in het vuur. Een groot getal inwoners van deze parochies werd trouwens meegeleid naar Oostende en die liggen nu nog altijd meer dood dan levend in vreemde cellen omdat ze niet in staat zijn om hun rantsoen te betalen. Het bedrag dat de Engelsen daar eisen is gewoonweg veel te hoog. De rest van Veurne-Ambacht ziet er beter uit. De kasselrij wordt wel elk jaar meer en meer bewoond. Uit alle gewesten stroomt er vreemd volk toe omwille van de vruchtbare grond hier en natuurlijk omdat ze aangetrokken zijn door de goedkope pachten. Een huurprijs van pakweg 7 schellingen per hectare is inderdaad erg aanlokkelijk om hier te komen boeren.

De meeste eigenaars zijn ribbedebie

De registratie van de eigenaars zorgt wel voor grote problemen. Nauwelijks de helft van de inwoners staan nog bij naam bekend bij het kasselrijbestuur. De rest van de eigenaars is ribbedebie en totaal onbekend. De vroegere samenleving blijkt zodanig uitgestorven en gedecimeerd dat veel bewijskracht tijdens de voorbije jaren van oproer verloren is gegaan of ontvreemd werd. In deze bedenkelijke tijdsomstandigheden werden er geen staten opgemaakt. Wezenpapieren en erfenispapieren idem dito. Kinderen en erfgenamen die zich ergens in andere landen ophielden hebben er geen benul van dat ze hun erfgoederen in gebruik kunnen komen nemen. Nogal wat stoute wezels en gelukzoekers eigenen zich landerijen toe die hen niet eens toebehoren. Met verloop van tijd zullen honderden processen ontspruiten waarbij de rechtmatige eigenaars hun ontvreemde eigendommen zullen terugeisen. De bewijzen daarvan vinden ze hier en daar nog terug in oude assignementboeken van kerken, in disrekeningen, terriers van erfelijke grondrenten, registers van leenhoven. Maar ook in de kantoren van de wezerie, notarissen en andere. Ondanks al die ijver en inspanningen blijven er hoe dan ook nog personen over die onrechtmatig

in het bezit van hun eigendommen blijven, waarvan sommige legitieme eigenaars zelfs aan de deur van hun eigen hofsteden moeten komen bedelen voor een stukje brood. Gewoonweg omdat ze geen bewijzen van hun eigendomstitels bezitten of stomweg niet over de nodige middelen beschikken om langdurige processen te betalen.

Ook in 1591 blijft het gevaar van de Oostendse uitvallen latent aanwezig. Enkele groepen uit het Engels garnizoen proberen voortdurend alle mogelijke middelen uit om in de kasselrij binnen te dringen om er hun gebruikelijke strapatsen uit te voeren. Zo bijvoorbeeld in de junimaand wanneer enkelen in schuitjes de Ijzer opvaren om vervolgens in de parochie van Ramskapelle verscheidene boerderijen in brand te steken. Kort daarop volgt een algemeen alarm. Met het volk dat nu van alle kanten komt toegestroomd zien de brandstichters nauwelijks een uitweg om zich terug te trekken. Ze geraken in elk geval niet allemaal weg, de landlieden slagen er in om twee Oostendenaars bij de kraag te vatten en op te leiden naar Veurne. Het tweetal bekoopt zijn raid met de opknoping. Het bastion Oostende krijgt dit jaar trouwens een nieuwe commandant. Dat is Eduard Norrits, een kloeke militair die lange tijd gediend heeft in de Verenigde Staten van de Nederlanden. Norrits' focus ligt al van bij het begin van zijn aantreden op de contributies, m.a.w. het dwingen van landlieden in Veurne-Ambacht om schattingen te betalen. De Veurnenaars krijgen de keuze tussen het vrijwillig betalen of hun eigendommen over te geven aan de verwoesting door zijn mannen. Het aantal benden dat binnendringt in de kasselrij stijgt met de dag.

Inval in Lo

Op 23 juni 1591 vallen de booswichten binnen in het stadje van Lo die ze helemaal leegroven, net zoals dat het geval is met de plaatselijke abdij en het nonnenklooster. Daarbij nemen ze zoveel mogelijk lieden gevangen. De indringers drijven hun gevangenen en de gestolen hoornbeesten op door de parochies van Lo, Nieuwkappelle en andere. Het alarm weerklinkt doorheen heel Veurne-Ambacht. Het landvolk dat verneemt wat er in de stad Lo aan de gang is toont zich in eerste instantie meer bezorgd om de eigen huisgezinnen en eigendommen dan om effectief tegen de vijand op te trekken. Toch zijn er nog wel aan aantal goedmenende boeren die de wapens grijpen en zich aanbieden om weerstand te bieden. Ondertussen is Pieter De Cerf met zijn compagnie van 140 keurlingen weggetrokken uit

de versterking van Knokke en de omliggende forten. Ze zetten samen de achtervolging in op de Oostendenaars. Die van Oostende binden in, te veel volk op komst, te veel alarm her en der. Ze denken nog aan één zaak: de buit veiligstellen. Met de mannen van De Cerf op hun hielen zal dat sowieso een hachelijke onderneming worden. De Engelsen verliezen enkele manschappen en moeten uiteindelijk het grootste deel van de kuddes achterlaten.

Deze halve mislukking verbittert de Oostendenaars om nog meer en hardere uitvallen te riskeren. Er vallen wel dagelijks pogingen in dat verband te noteren. Op 3 juli 1591 proberen ze op gewelddadige wijze door te breken aan Ter Vate en daarmee veroorzaken ze natuurlijk weer de nodige beroering bij het landvolk. Jacob Valcke en zijn soldaten op de Veurne-Ambachtse dijk bieden forse tegenstand waardoor de Oostendenaars moeten wijken terwijl ze zelfs enkele doden dienen achter te laten. De nacht die er op volgt vernieuwt de vijand zijn pogingen maar opnieuw blijven de verdedigers van de kasselrij pal staan. Desondanks gaat het alarm op de hele kasselrij weer af. De magistraten van Bergen-Ambacht en Hondschote sturen hun keurlingen om hulp te bieden. Ze zullen drie dagen in Lo blijven terwijl de wethouders van Veurne-Ambacht hen ravitailleren met bier, kaas en brood om hen dan te informeren dat de vijand zich teruggetrokken heeft en dat ze terug naar huis mogen.

De vizieren staan gericht op Wulpen

14 juli 1591. Eduard Norrits geeft niet af. Tijdens een nachtelijke raid wagen de Oostendenaars zich met man en macht over de Ijzer. Ze maken daarbij gebruik van een kunstige brug, een soort platform gemaakt van tonnen en lichte materialen. Ze maken met 800 man de oversteek aan 's Gravenbrug, ondanks de weerstand die de soldaten bieden vanaf de dijk. Daarbij verwonden de geuzen de lokale kapitein Lioen Spierynck die een musketbal in zijn lichaam krijgt. Na de overtocht van de Ijzer stevenen de Oostendenaars nu af op Ramskapelle. Ze roven er alles wat er te stelen valt, steken de woningen van het centrum in brand, en dat scenario herhalen ze ook voor de boerderijen in de omgeving. Daarmee is hun vernielzucht nog helemaal niet voldaan. Nu richten ze hun vizieren op Wulpen. In de hele kasselrij gaan de alarmen af. Jonkheer Pieter Vander Burgh, de kapitein van het fort van Nieuwendamme treedt met zijn soldaten in het veld en krijgt de assistentie van de keurlingen van Bergen-

Ambacht en Hondschote en van een hele bende vrijwilligers, die haastig, zowel te voet als 'te peerde' ter hulp snellen. Wanneer ze met zijn allen ter plekke komen zijn de vogels helaas al gaan vliegen, de buit hebben ze dit keer niet moeten achterlaten!

De bezetters van Oostende zijn ervan op de hoogte dat Alexander Farnese tijdens de zomer met een groot leger naar Frankrijk trekt om daar bijstand te gaan verlenen en dat er daardoor minder troepen zullen liggen in de steden van Nieuwpoort en Diksmuide. Rond die tijd hebben ze in Oostende volk op overschot. Deze situatie zorgt er natuurlijk voor dat ze stoutmoediger dan ooit beginnen uit te lopen. Er zwerven nu wel dagelijks hele benden Engelsen langs de Ijzer waar ze voortdurend de Veurne-Ambachters vrees aanjagen. Des te meer omdat de landlieden ervan op de hoogte zijn dat hun gouverneur Norrits gezworen heeft dat hij deze kasselrij volledig in contributie zal stellen of dat hij anders de stad van Veurne in brand zou komen steken. Een bende volk van de bewuste commandant trekt op 22 juli 1591 de Ieperlee over om vervolgens de parochie Reninge binnen te vallen. Ze banen zich rovend en brandend een weg en ze wagen zich zelfs tot bij de Peereboombrug. Maar Pieter De Cerf en zijn compagnie keurlingen slagen er in om hun de weg af te blokken. Het alarm dat ondertussen her en der weerklinkt lokt de vrijwilligers en het voetvolk van Bergen-Ambacht naar de geteisterde streek. Ze blijven een hele nacht ter plekke om de vijand te helpen verdrijven. Maar wanneer ze vernemen dat die al met buit en al uit Reninge weggemuisd is, vertrekt al het toegelopen volk naar huis.

Met de handen in het haar

Het magistraat van Veurne-Ambacht zit hoe dan ook met de handen in het haar. Wat kunnen ze doen om die escalerende uitbraken van de Oostendenaars af te blokken? Ze laten niet enkel de forten op de Veurne-Ambachtse dijk en de Ieperlee versterken, maar bouwen er nog veel nieuwe bij. Tussen de zee en de stad van Ieper komen er in de loop van 1591 de hiernavolgende versterkingen bij: ter Vierboete bij Nieuwpoort, op de Lekesluis, het Beckaf, Verloren Cost, Nieuwendamme, ter Styllen, te 's Gravensbrugge, Tard advisé, van het Schoorboomken, van Schoorbakke, van Schrekels ter Vate, Coupe la voye, Blauwe Toren, van 't Quaet Straetken, van de Hoogebrugge nevens Diksmuide, van Sprangehernesse, ter Halve-mijle-meulen, te Steensluis, ter Knokke, ter

Peereboombrugge, ter Hagen, ter Drije Grachten, ter Hoogebrugge, bij 't Withuyseken, ter Craije, te Steenstraete, ter Steenstraetebrugge en van daar verder nog enkele. In al die afzonderlijke 'forten' liggen er soldaten en keurlingen voor garnizoen. Onder hen de 150 mannen van de compagnie van Jacob Valcke, betaald door de koning. De hertog van Parma zal in de loop van het jaar Francis Simoen aanstellen in de plaats van Jacob Valcke die het nu schopt tot hoogbaljuw in de kasselrij. Het aantal bezetters per verschansing verandert trouwens om de haverklap.

Het magistraat neemt nog extra maatregelen om de streek te beschutten voor de vijand. Er komt een algemene monstering in de kasselrij, een zoektocht naar geschikte jongemannen uit eigen streek. Tijdens die monstering stellen ze de rekruten onder het bevel van een aantal kapiteinen. Philippe de Ghistelles, Gilles Vanden Clichthove, Jan De la Tour, Jacob Zannequin, Pieter de Moucheron en Gilles Blomme. Elk van deze kapiteinen heeft de supervisie over zes of zeven parochies. Tijdens deze monstering komen er in elk geval een goede honderd Westhoekjongens ter beschikking. Wie opgeschreven wordt moet in principe niet in dienst komen. Slechts in hoge nood kunnen ze opgeroepen worden om dienst te doen op de dijk. Ze blijven gewoon thuis aan het werk, maar bij elk alarm moeten ze zich terstond naar afgesproken plaatsen reppen om daar onder hun kapitein op te trekken tegen de vijand. De vermelde kapiteinen krijgen elk 50 gulden per jaar voor hun werk en krijgen daarbij hun uren extra betaald als ze moeten optreden. De keurlingen zelf krijgen enkel daguren betaald als ze effectief ten oorlog trekken. Het bestuur van de kasselrij toont zich in elk geval van zijn creatiefste zijde. Voor relatief weinig kosten kunnen ze toch een grote bende volk gereedhouden om het hoofd te bieden aan de eventuele aanvallers.

Hevig gevecht aan de vloedlijn

De gouverneur van Oostende blijft wel de hele tijd vastbesloten om zijn plannen met Veurne-Ambacht uit te werken. Hij bereidt al opnieuw een aanslag voor om met een omvangrijke krijgsmacht zijn slag te slaan. Om zijn doel te realiseren laat hij troepen afkomen uit Vlissingen. Ze meren aan via enkele schepen tijdens de nacht van de 14de en 15de augustus van 1591. Ze mogen direct verder varen tot in de buurt van de parochie van Adinkerke om daar vervolgens hun ankers uit te werpen. Op een

afgesproken tijdstip zetten ze daar 700 mannen aan land. Ondertussen is commandant Norrits via de vloeimark op komst met 400 ruiters met de bedoeling om te profiteren van het laag water om de haven van Nieuwpoort te dwarsen. Wanneer zijn manschappen ter plaatse komen treffen ze het zeeniveau hoger dan verwacht. Desondanks laat Norrits een deel van zijn ruiters door de vloedlijn trekken, waarbij enkelen onder hen de verdrinkingsdood zullen sterven. Het duurt natuurlijk niet lang voor de bewakers alarm slaan. De ruiters en de soldaten komen aangelopen uit Nieuwpoort om de vijand aan te pakken. Maar de commandant van Oostende die beseft dat de haven van Nieuwpoort niet toegankelijk is laat het volk dat al was overgestoken op hun stappen terugkeren om daarna het hazenpad richting Oostende op te gaan. Maar ondertussen is de actie van de Vlissingenaars al aan de gang. Die zijn al over de duinen gepasseerd en steken er enkele hofsteden uit de buurt in brand. Ze haasten zich nu naar de afgesproken plaats waar ze samen zullen komen met de ruiters van Norrits. Zowat heel Veurne-Ambacht is tegen die tijd al in de wapens gelopen, gevolgd door de lieden van Bergen-Ambacht die daarbij nog de hulp krijgen van een bende Spanjaarden en bootgezellen uit Duinkerke. Het is deze grote bende die zich nu op gang trekt in de richting van dat kleine leger in Adinkerke. De mannen hebben natuurlijk al door dat ze er alleen voorstaan en trekken zich haastig terug tot aan het strand met de bedoeling om snel in te schepen en te maken dat ze hier weg zijn. Daar aan de vloedlijn ontwikkelt zich een hevig gevecht. De bewoners vuren op de terugtrekkende soldaten terwijl die van ons hevig onder vuur komen te liggen van het geschut der schepen. Het zijn niettemin de Hollanders die de zwaarste verliezen lijden. Dertig van hen blijven dood achter op het strand.

Een soort waterschans

De volgende dag stuurt het magistraat van Veurne-Ambacht enkele gezanten naar de gouverneur van Nieuwpoort om de plaats te bestuderen waar de Oostendenaars gisteren tevergeefs probeerden voorbij te komen in een poging om de haven te passeren. Er moet dringend gewerkt worden aan een oplossing om nieuwe doortochten te verijdelen. De commissie die de mogelijkheden onderzoekt komt tot het besluit dat er een soort fort op het water moet gebouwd worden, een soort 'waterschans' of waterverschansing die de toegang tussen

Nieuwpoort en de zee bij laag water moet beschermen. De versterking zal gebouwd worden op twee schepen, platbodems die ze in die dagen omschrijven als 'bijlanders'. Ze voorzien de boten van vier stukken geschut en een handvol krijgsvolk en enkele bootgezellen die het gevaarte moeten besturen. De waterschans zal niet echt een succes blijken, na vijf maanden komen ze tot de vaststelling dat de platbodems weinig nut hebben. Het magistraat beslist daarna om die opnieuw te laten afbreken.

De kasselrijen van Veurne, Sint-Winoksbergen, Cassel, Broekburg en Belle mobiliseren in opdracht van het Hof een compagnie van 50 ruiters en stellen die onder het bevel van François De Mamez, de heer van Balques. Die ruiters zullen samen met de keurlingen van de heer van Zwijnlande hun posities innemen langs de kasseiweg tussen Ieper en Waasten. Die regeling zal maar een maand duren wanneer de lokale troepen vervangen worden door reguliere soldaten welke gestuurd zijn door het Hof. De compagnie van Zwijnlande – goed voor 144 mannen – treedt vervolgens in dienst van de koning en zal nu de verdediging van de forten tussen Nieuwpoort en Ieper voor zijn rekening nemen. In dienst van de koning betekent dat ze een ondermaats loon krijgen voor hun krijgsprestaties. Om te vermijden dat ze zelf het land gaan afschuimen past het magistraat hun soldij bij met een daalder per maand. Er volgt trouwens een identieke regeling voor de ruiters van De Mamez die nu opdrachten gaan vervullen in de stad van Nieuwpoort. Al die extra verdedigingstoestanden zorgen uiteraard voor grote kosten bij het magistraat van Veurne-Ambacht. Het stopt gewoonweg niet. De wetheren sturen een verzoek naar het hof om vrijgesteld te worden van hun maandelijkse quota voor het onderhoud van de garnizoenen in West-Vlaanderen. Ze argumenteren natuurlijk met al hun eigen inspanningen om de eigen streek vrij te houden van de geuzen en vooral dat ze ervoor zorgen dat de Westhoekers dankzij hun inspanningen niet betalen in het vijandelijk contributiesysteem. Het hof reageert met de kwijtschelding van 1/6de van het bedrag. Toch wel een magere appreciatie voor al die inspanningen.

Grootschalige razzia in de bossen

Het jaar 1592 staat ondertussen al op de teller. Een jaar dat zeker in het teken van geld zal staan. De zware kosten voor de verdediging zullen uiteraard op rekening van de bevolking terechtkomen. Vermits het land

weer optimaal gebruikt wordt komt er weer een uniform systeem zoals eertijds en verdwijnen de schattingen op het vee en het zaaigoed. In de archieven staat er weinig info over grootschalige invallen van de Oostendenaars. Men weet alleen dat er vaak kleine groepjes van een man of twee, drie zich op het platteland van Veurne-Ambacht wagen die dan dievelings een of andere landman gevangennemen om hem dan een rantsoen af te persen. Ze gaan zich vaak verschuilen in de bossen van Sint-Sixtus, een plek waar nogal wat Oostendenaars zich gaan mengen met andere rovers en moordenaars die al evenmin aarzelen om inwoners van de kasselrij uit hun bedden te lichten, naar hun schuilplaatsen te leiden en te pijnigen tot de sukkelaars aan hun eisen voldoen. De hoogbaljuw probeert hierop te anticiperen door grootschalige razzia's in deze bossen. Wanneer de wet daar kwaaddoeners aantreft worden ze ongeacht de persoon wie ze zijn simpelweg ter plekke opgeknoopt. De baljuw doet niet eens de moeite om na te gaan of het al dan niet om Oostendenaars gaat.

De vrees dat die van Oostende nog een keer de haven van Nieuwpoort zullen gebruiken blijft een zorgenkind voor het magistraat. Er moet absoluut een nieuwe waterschans komen die veel sterker is dan dat amateuristisch geval van vorig jaar. De wetheren beslissen om in Duinkerke een groot schip te kopen dat aan de verwachtingen kan voldoen. Het gaat om een oud schip dat ze aankopen via Ferdinande Salinas, lid van de geheime raad en superintendant van de armada van de Nederlanden. In de maand augustus beginnen ze aan de ombouw van het gevaarte tot een drijvend fort. Na afwerking krijgt het schip enkele stukken geschut. Een kapitein met voldoende manschappen en acht bootgezellen vervolledigen het geheel. Dit waterfort dat voortdurend in de haven zal blijven kost meer dan 20.000 ponden, kosten die op rekening van de Leden van Vlaanderen komen. Vanuit Veurne claimen ze trouwens nog meer gemaakte kosten bij de Raad van Vlaanderen. Het bouwen en onderhouden van de sterkte van Nieuwendamme gebeurt door de kasselrij maar komt ten goede voor de hele provincie. Uiteindelijk zullen de Leden over de brug komen met een bedrag van 12.700 ponden. Het jaar 1592 eindigt met slecht nieuws voor de Spanjaarden. Op 3 december overlijdt Alexander Farnese, de prins van Parma in de stad van Atrecht. In zijn plaats wordt Pieter-Ernest van Mansfeld aangesteld als gouverneur-generaal van de Nederlanden.

Een duivelse ambitie

Mei 1593. Diezelfde graaf van Mansfeld stuurt enkele troepen naar Brugge en omgeving met de bedoeling van de calvinisten van Oostende wat in toom te houden. Die vrezen op hun beurt om ingesloten te worden en ze verwittigen de leden van de Verenigde Staten (de noordelijke Nederlanden voor alle duidelijkheid) dat ze versterking zullen nodig hebben. Als reactie krijgen ze niet zo lang daarna veel extra troepen toegestuurd, zowel voetvolk als ruiters. Deze troepen zullen de hele zomer ter plekke blijven. Na het vertrek van de soldaten uit Brugge en de vermindering van het aantal mannen in de grenssteden Nieuwpoort en Diksmuide wil Norrits absoluut de beschikking van de Hollanders aanhouden. Terwijl ze Oostende houden kan hij nu met zijn eigen mannen uitbreken om zijn systeem van brandschattingen in de provincie verder uit te breiden. Die duivelse ambitie komt al snel zichtbaar op 12 augustus van 1593. Opnieuw een aanval via de zee gecombineerd met een raid van een grote menigte voetknechten en ruiters door het laag water van de haven van Nieuwpoort en dan verder via de vloedlijn. De nieuwe waterschans ligt er werkeloos bij. Van op 800 meter zien de bewakers op het schip de vijand voorbijkomen, maar door de lage waterstand kunnen ze onmogelijk naderen. De Oostendenaars laten zich nu maar al te duidelijk gelden. Roven, brandstichten, landlieden oppakken en veel andere moedwilligheden. Zo steken ze het vuur aan de kerk van Koksijde en in al de woningen en boerderijen in de buurt van deze parochie. Ook de hofsteden van Sinte-Walburga ondergaan een identiek scenario. Ook Ten Boogaerde valt ten prooi aan de vlammen, zo'n grote en schone schuur proppensvol graan. Van daar lopen de geuzen alsmaar verder tot neffens de stad van Veurne. De schrik slaat natuurlijk om het hart van de poorters. In zowat de hele kasselrij luiden de klokken om hulp. Al de kapiteinen van heel Veurne-Ambacht trommelen hun keurlingen op om de aanvallers te gaan verjagen. Al die acties hebben natuurlijk hun tijd nodig waardoor de Oostendenaars de kans krijgen om zich te reorganiseren in de buurt van de duinen. En dan nog! Ondanks alle toegelopen volk is de vijandelijke bende te omvangrijk om zomaar aan te vallen. Meer dan 400 ruiters is bepaald indrukwekkend. Met de komst van het laagtij kunnen ze nu weer de omgekeerde beweging maken door de haven van Nieuwpoort. Hun gevangenen en de buit verhuizen naar het noorden zonder dat de bezetters van waterschans daar ook maar iets kunnen aan doen, vooral omdat die terugkeer gebeurt in de duisternis. De inwoners van de kasselrij

staan stomverbaasd dat dit mogelijk was ondanks als die voorzorgsmaatregelen. Het zijn natuurlijk de slachtoffers die het luidst klagen.

Geen spoor van kritiek

Opnieuw geven de kroniekschrijvers van dienst geen spoor van kritiek op het magistraat. De heren van de wet verliezen nooit de moed, schrijven ze. Daags na de inval stuurt het magistraat hoogbaljuw Charles Hertoghe en tweede pensionaris Victoor Blomme naar Brussel om er uitgebreid verslag uit te brengen over de gebeurtenissen. En om er bij graaf van Mansfeld op aan te dringen dat hij dringend voetvolk en ruiters moet sturen naar de steden van Nieuwpoort en Diksmuide en eveneens naar het fort van Nieuwendamme. Als hij daar niet op ingaat zal Veurne-Ambacht zich verplicht zien om de geëiste contributies te betalen aan die van Oostende. Mansfeld verbiedt het hen ten stelligste om brandschattingen te geven en belooft om extra troepen te zenden. Een belofte die hij maar deels waarmaakt vermits hij niet over voldoende ruiters beschikt moet de Westhoek het enkel stellen met voetsoldaten. De katholiekgezinden dansen blijkbaar op een slappe koord om hun legers in Nederland en Frankrijk voltallig te houden. Het magistraat van de kasselrij regelt dan maar eigenhandig de rekrutering van 50 ruiters die ze onder het bevel van Jan van Brijas plaatsen. Die laatste is de heer van Villecourt, burgemeester en landhouder van de communie. Brijas laat zijn bende volk uitrusten met complete harnassen en lansen die hij op de kop kan tikken in Bethune en in Atrecht. Van zodra zijn ruiters nu voldoende bewapend zijn kunnen ze hun standplaats in Nieuwpoort innemen. Hier zullen ze de hele tijd de haven controleren. Er komt ook extra versterking voor de torens van Adinkerke, Oostduinkerke en Wulpen. Voortaan zal daar met vuurbakens verwittigd worden als er gevaar dreigt. Tot slot komt er ook een bezettingspost in het klooster van Ter Duinen. Het zijn jongemannen uit Sint-Winoksbergen onder het bevel van Francis De Moucheron die er op kosten van het land in stand-by zullen blijven in afwachting van een compleet garnizoen voor Nieuwpoort.

Neem nu die nutteloze Reducto!

Een dag na de drieste overval, dat moet dan wel 14 augustus 1593 zijn, sturen die van Oostende een brief naar Veurne. Met de boodschap dat het hen leed doet om hun vrienden zo te moeten aanvallen maar dat dit

de schuld is van het magistraat zelf. Moesten ze in Veurne-Ambacht hun contributies betaald hebben zouden ze nu met zijn allen in veiligheid leven. De Oostendenaar bevelen nog eens om de gevraagde brandschattingen te betalen en als ze dat weigeren er hen nog een veel hardere behandeling te wachten staat dan voordien. Als teken van goodwill tonen de geuzen zich wel tevreden met een relatief klein voorschot. Het is niet de eerste brief van die aard die het magistraat toegestuurd krijgt. Telkens vragen om contributies waar de wetheren niet eens op antwoorden. De kosten om de forten tussen Ieper en de zee te bouwen, te onderhouden en te bemannen rijzen zo de pan uit dat ze trouwens niet eens over de nodige middelen beschikken om die te betalen. Veel keuze hebben ze in de kasselrij niet want het hof zwaait met grote straffen voor gelijk wie in West-Vlaanderen deze contributies zou betalen aan de calvinistische vijand. De wetheren van de kasselrij geven toch wel te kennen dat ze heus wel mistevreden zijn met deze gang van zaken. In Veurne-Ambacht hebben overheid en burgers nu al voldoende bewezen van hondstrouw te zijn aan de koning. Ze stellen toch wel vragen of die liefde wederzijds is. Neem nu die nutteloze Reducto in de stad. De soldaten die daar veel geld kosten en hun tijd nu al de hele tijd verprutsen zouden toch veel beter hun garnizoen houden op de Veurne-Ambachtse dijk? Het gaat over 30 mannen die hun orders krijgen van François Le Vasseur, de heer van Huppy.

Elke dag twee stuivers

Ze leven op kosten van het magistraat. Elke dag twee stuivers de man en in surplus ook nog dagelijks brood, alleen al omdat ze niet aan het roven zouden slaan in de eigen streek. Het zijn zotte kosten die tot niets dienen, voor hun part mag die Reducto met de grond gelijkgemaakt worden. De leden van het Hof moeten duidelijk verveeld zitten met het ongenoegen van de 'trouwe' Veurnenaars en geven hun permissie dat de soldaten uit de Reducto kunnen vertrekken en dat ze deze versterking mogen slechten. De afbraak gebeurt in de loop van november 1593. Resten van de Reducto zullen nog zichtbaar blijven tot in het jaar 1673 wanneer de vestingen en de poorten van de stad helemaal afgebroken zullen worden. En dan is er nog die dure waterschans die vorig jaar in stelling werd gebracht en in de praktijk gewoonweg waardeloos bleek. De voorbije inval van uit Oostende heeft dit uitvoerig bewezen. Het magistraat van Veurne-Ambacht sluit een deal met de gouverneur van Nieuwpoort om de

militaire platbodem weg te halen en te vervangen door een te bouwen fort in de feitelijke haven, een gebouw dat de naam van 'De Kleine Vierboete' toegemeten krijgt en voorzien wordt van twee stukken geschut.

Ter Duinen als hoofdkwartier

Met de komst van de winter 1593-1594 beschikken de grenssteden nu allen over een flink garnizoen. Daarnaast blijven 25 van de beste ruiters de wacht houden langs het vloeimark en bij Ter Ijde. Ze krijgen het klooster van Ter Duinen als hoofdkwartier aangewezen. Het gebouw moet wel omgebouwd worden met enkele bijkomende versterkingen en tevens met verscheidene stallen voor de paarden. In Oostende blijven ze natuurlijk evenmin onbewogen door de weigering om contributies te betalen. Op 6 december 1593 reageren ze met een nieuwe aanval op het Westland. Hun schepen zetten ter hoogte van Adinkerke een massa volk aan land. Het roven, branden en kidnappen kan weer volop zijn gang gaan. Adinkerke en een groot deel van Bewesterpoort en Sinte-Walburga delen in de brokken. De alarmen gaan inderdaad af maar voor al de kapiteinen hun keurlingen in positie krijgen en nog voor de ruiters en de andere troepen ter plekke arriveren zijn de vogels al lang gaan vliegen. Met bij zich buit en gevangenen. Ze hebben tijdens hun raid niet het minste schrammetje opgelopen.

1594. Er staat niets neergeschreven of de Oostendenaars ergens met geweld zijn binnengevallen in Veurne-Ambacht. Wel kleinschalige acties, enkele stropers die dievelings 'op bezoek' komen en hier en daar een handvol mensen schaken en naar Oostende of naar de bescherming van de bossen meetronen om geld voor zich op te eisen. Daarbij gaan zeker enkele boerderijen in de vlammen op. Zoals bijvoorbeeld 'Allaertshuyse' die met inbegrip van zijn grote schuur vol vruchten door het vuur wordt opgeslokt. De Leden van Vlaanderen hebben in het Vrije enkele nieuwe forten laten bouwen om de uitloop van de Oostendenaars te beletten. De versterking van Snaaskerke is er een van en krijgt toch wel een ruime bezetting en dat moet vermoedelijk een ferme doorn in de voet van die van Oostende zijn. Op 19 april 1594 verovert hun garnizoen dat fort van Snaaskerke. Een inname die zorgt voor grote vrees in de kasselrij van Veurne-Ambacht want de geuzen zullen het nog gemakkelijker krijgen om hun aanvallen uit te voeren. De heer De la Motte, gouverneur van

Grevelingen laat het er niet bij en trekt met volk uit de nabijgelegen garnizoenen naar het noorden om de versterking weer te heroveren. Het is een geslaagd opzet dat de gemoederen in het Veurnse weer wat kalmeert. Het magistraat maakt van de relatieve rust gebruik om het fort in de abdij van Ter Duinen te versterken. Er komen 25 extra voetknechten en enkele ruiters die de wacht langs de zeekant moeten voeren.

Adinkerke en Bewesterpoort

Juli 1594. Onderbetaalde soldaten, of die nu bevriend of niet bevriend zijn blijven een plaag. Veurne-Ambacht krijgt nu plots te maken met muitende soldaten uit het garnizoen van Duinkerke. Voor een goed begrip gaat het over Spanjaarden. De huurlingen eisen hun achterstallige soldij en eisen van het magistraat van Veurne-Ambacht grote sommen geld. Bij niet-betaling zullen ze dat geld gewoonweg komen pikken in de kasselrij en voorzien ze om inwoners te ontvoeren om er losgeld voor te eisen. Identieke dreigementen belanden eveneens bij de wethouders van Bergen-Ambacht, Broekburg-Ambacht en Cassel-Ambacht. De leiders van de vier kasselrijen steken de koppen bijeen hoe ze moeten reageren op deze eis om contributies. Voor Veurne tekenen schepen Gillis vande Clichthove en griffier Gillis vander Meere present in de vergadering die doorgaat in Sint-Winoksbergen. Welke beslissing ze daar nemen lijkt niet helemaal duidelijk maar het is wel een feit dat ze talmen met betalen. In zoverre zelf dat de Spanjaarden op 24 augustus 1594 naar de parochies van Adinkerke en Bewesterpoort stormen en er pas weggaan met een groot aantal lieden en 80 hoornbeesten. Reeds de volgende dag reizen er topgezanten van Veurne-Ambacht naar Duinkerke om de verlossing van de gevangen landlieden op te eisen. Ondanks de aanbevelingsbrieven van de gouverneurs van Diksmuide en Nieuwpoort dat ze nu dan toch bereid zouden zijn om de Spanjaarden 3.400 gulden per maand te betalen, worden ze allen opgesloten. En het gaat niet om de minste figuren; burgemeester Robert de Cortewille, schepen Marcq de Saldaine en griffier Victor Blomme kunnen pas vrij komen als hun thuisbasis bereid is om hen vrij te kopen. Een brutale eis die het magistraat voor een voldongen feit plaatst. De wetheren engageren zich om met terugwerkende kracht vanaf 1 augustus en voor een periode van acht maanden de vereiste brandschatting te betalen. Geld dat ze achteraf zullen recupereren bij de Leden van Vlaanderen die mijns inziens toch wel serieus boter op het hoofd moeten hebben om zo slordig om te gaan met

de betaling van 'bevriende' soldaten. Een van de landlieden had op die 24ste augustus zijn eigendommen willen beschermen en had daarbij een Waalse soldaat (Jehan de Hayon) gedood tijdens het wegdrijven van het vee. En daarvoor zijn de Spanjaarden categoriek met hun eis om hiervoor 200 gulden te eisen, terwijl ze zedig verzwijgen dat ze tijdens hun raid zelf enkele bewoners van de kasselrij molesteerden.

Er komt in deze duistere jaren ook nog eens wat vrolijker nieuws piepen aan de horizon. Het magistraat bemerkt dat veel ingezetenen van de kasselrij grote kosten moeten maken om hun kinderen Latijn te laten studeren aan de universiteiten of daartoe geschikte gestichten. Ze besluiten om zelf een leraar Latijn in dienst te nemen (een 'Latijnse schoolmeester') en die te onderhouden op kosten van de kasselrij. Zo kunnen ze de jeugd in deze taal onderwijzen. Ze werven hiervoor meester Hendrick Witthem van Armentières aan.

Stropers worden zonder genade opgeknoopt

1595. Op 17 januari verklaart de koning van Frankrijk nu officieel de oorlog aan de koning van Spanje. Uit reden dat Filips II zich te veel engageert met de hem vijandige prinsen. Die oorlogsverklaring is uiteraard heel slecht nieuws voor de grensstreek tussen Frankrijk en Vlaanderen. Het Westland en met uitbreiding heel West-Vlaanderen staat daardoor in rep en roer. Men vreest dat de Fransen die in Calais liggen naar het noorden zullen trekken terwijl hun vrienden uit Oostende de omgekeerde beweging zullen maken in een poging om Veurne-Ambacht nu eindelijk tot contributies te dwingen. Het magistraat toont zich uitermate bezorgd om de haven van Nieuwpoort en de Veurne-Ambachtse dijk met extra volk te bezetten. Toch blijft het relatief rustig. Dat heeft vooral te maken met het wegtrekken van het grootste deel van het garnizoen uit Oostende. Er blijft natuurlijk wel altijd sprake van kleinschalige overvallen. En als er dan stropers op heterdaad opgepakt kunnen worden hangen ze die zonder enige vorm van genade op.

21 april 1595. De koning en zijn geheime raad schenken die van Veurne twee vrije jaarmarkten, bovenop die van het Sint-Jacobsfeest die ze al van oudsher bezitten. De twee jaarmarkten komen er ondanks het protest van de nabijgelegen steden en voornamelijk dat van Sint-Winoksbergen die niet graag zien dat er er nu alles soorten van koopmansgoederen

gekocht en verkocht zullen worden in het nabijgelegen Veurne. De eerste jaarmarkt komt er op de woensdag voor Palmzondag, een prima tijd om handel te drijven in mager vee. De tweede jaarmarkt komt er begin oktober, op de eerste woensdag na Bamis omdat het dan voordelig is om het vet vee te verkopen. Om het succes van de nieuwe markten op te drijven staat het magistraat toe dat er gedurende de vijf dagen van elke jaarmarkt geen arresten of rechtspraken mogen gebeuren t.o.v. de bezoekers of hun commerce. De vijf dagen worden gerekend als twee dagen vooraf, de dag van de markt zelf en de twee dagen achteraf. De koning verwacht voor zijn toestemming wel een 'ongeld', een soort taks in zijn kas die gelijkaardig is met de bestaande markten in het land.

Veurne is povertjes voorzien van kasseien

In die tijd zijn de straten van Veurne maar povertjes voorzien van kasseien. Zelfs op de markt ligt er nog geen verharding. Het magistraat beslist om daar vanaf 1595 werk van te maken en jaarlijks een deel kasseien te laten aanbrengen. Ze bestellen – op kosten van de kasselrij – een partij kasseistenen bij een zekere Jan Wybauts van Bethune voor een prijs van 19.000 gulden die ze zal leveren in Waasten. Nog tijdens dat eerste jaar zullen er op de grote markt, de nieuwe beestenmarkt en enkele andere straten in totaal 940 roeden gelegd worden op kosten van de kasselrij. Omgerekend is dat zowat 14.000 m^2. Kasseimeester Pierre Potel en zijn drie gezellen krijgen voor hun paveiwerk 26 stuivers per roede. Tijdens de zomer van 1596 zullen er nogmaals 10.000m^2 kasseien bijkomen en de volgende jaren gaat dat zo door tot al de straten van de stad Veurne eindelijk volledig afgewerkt zijn. Het is de eerste vrucht waarvan de stedelingen kunnen genieten door de fusie van hun stad met de kasselrij. Ondanks die positieve berichten ondervinden de bewoners een grote duurte van de granen en de andere eetwaren. Waardoor vooral het arm volk het hard te verduren krijgt. De wetheren proberen er iets aan te doen door op alle zolders van de stad een inventaris te maken van het beschikbare graan. Daarna volgt het bevel dat bepaalde surplussen verplicht moeten aangeboden worden op de markt en dat men die zal verkopen ten behoeve van de gemeente. Wie dat weigert krijgt de poortbaljuw aan zijn deur. De hoge prijzen zorgen er voor dat de grond in de kasselrij aantrekkelijker wordt en dat daardoor de pachtprijzen verhogen en dat is in het voordeel van hun eigenaars, meestal edellieden

die de voorbije jaren amper konden leven met de opbrengst van hun grond.

Om God te bedanken

Anno 1596, op 11 februari om precies te zijn, doet aartshertog Albertus, de jongste broer van keizer Rudolf zijn intrede als gouverneur en kapitein-generaal van de Nederlanden. Ik heb het natuurlijk over Albrecht van Oostenrijk, een achterkleinzoon van de veel te vroeger overleden Filips de Schone (graaf van Vlaanderen) en achterachterkleinzoon van Maximiliaan van Oostenrijk & Maria van Bourgondië. Een naam als een klok voor de inwoners die met Albrecht nu hopelijk mogen rekenen op stabielere tijden. De nieuwe zet in elk geval sterk in op de oorlog. Op 8 april begint hij aan een succesvolle belegering van Calais die er twee weken later de brui aan geeft. Nog voor het einde van het jaar installeert Albrecht zijn soldaten in de kastelen van Guines, Hames en in de stad Ardres. Het valt nauwelijks te beschrijven hoe blij de inwoners zijn in de Westhoek. Ze zullen nu eindelijk eens gespaard worden van al de roofpartijen van deze Franse en Waalse garnizoenen. Om God te bedanken houden de Veurnenaars een plechtige misviering in de kerk van Sinte-Walburga, gevolgd door een algemene processie. De volledige geestelijkheid en alle wetheren lopen er uiteraard in mee. Aan alle hoeken van de straten waar de processie voorbijtrekt staan er podia en altaren opgericht waarop de inwoners en de religieuzen zich uitleven in de schoonste mysteriespelen. De inwoners vieren er op los dankzij de victorie van Albrecht. Diezelfde avond volgt er nog een 'solemneel' lof en zingen ze het Te Deum. En daarna ontsteken ze de vuren in de diverse pektonnen op de grote markt. De poorters hebben in hun eigen buurten gezorgd voor vreugdevuren en luchters zodat al de kruispunten van Veurne-stad er werkelijk op zijn fraaist uitzien.

Nu de aartshertog grote kuis gehouden heeft in het noorden van Frankrijk, kijken de Vlamingen nu ook in de richting van Oostende. Die bezetting is het voorbije decennium heel erg schadelijk geweest voor heel Vlaanderen. De vraag aan Albrecht is algemeen: of hij de Oostendenaars wil belegeren en uit hun bastion wel verjagen. De Leden van Vlaanderen zijn formeel: ze zullen zorgen voor geld en voor levensmiddelen voor zijn troepen. Albrecht neemt de handschoen op. De voorbereidingen zijn trouwens al gestart nog tijdens de belegeringen van Calais en Ardres. De

in de kosten voor het onderhoud van de soldaten, de kerk en in andere parochielasten. De partijen komen eindelijk tot overeenstemming, dankzij raadsheer Steelant die er voor zorgt dat de inwoners net zoals de andere ingezetenen van Proven enkel moeten bijdragen in de parochielasten.

De voorbije jaren is er in toenemende mate sprake van de kapucijnen in de Nederlanden. Volgens de schrijver heeft dat vooral te zien met hun predikwerk en hun liefdadigheid in combinatie met een streng en voorbeeldig leven, allemaal zaken die de mensen blijkbaar aangenaam vinden. In 1602 beleefden ze in Veurne ook al de komst van enkele kapucijnenpaters Met hun welsprekendheid lokken ze heel wat volk naar hun sermoenen. De paters genieten van de nodige sympathie. Vooral bij de godvruchtige jonkvrouw Josyne Masin, een dochter van Eloy Masin een schepen van het Vrije. Door devotie bewogen wil ze deze goede mannen absoluut in Veurne houden. Ze wil absoluut een verblijf regelen en koopt aan de ridders van Malta een groot erf met inbegrip van enkele aftandse huizen. Drie kapucijnen gaan er zich inderdaad vestigen. Ze bevestigen hun goede reputatie door hun godvruchtig leven en grote ijver waarmee ze de mensen tijdens hun sermoenen maar blijven aansporen om in eer en deugd te leven. Hun acties krijgen de waardering van het magistraat dat eindelijk besluit dat er op de plaats van het voornoemde Tempelhof een klooster mag komen op kosten van de stad. Na de openbare aanbesteding van het metsel- en schrijnwerk verzoeken de Veurnse wetheren aan de Ieperse bisschop Petrus Simons of hij de plaats te komen wijden waar het nieuw klooster weldra uit de grond zal schieten. Simons is daartoe best bereid. De ceremonie gaat door op 14 september 1605 en begint met een sermoen in de kerk van Sinte-Walburga, gevolgd door een plechtige muzikale hoogmis. Na de dienst schrijden de geestelijken nu processiegewijs naar de plek waar het klooster moet komen. Ik heb het natuurlijk over de bisschop, in het gezelschap van Laurens Vanden Berghe, de abt van Ter Duinen, Philips Van Damme, die van Sint-Niklaas en alle kanunniken en suppoosten van deze kerk. De leden van het magistraat mankeren er evenmin, met hun pruiken ('paruren') en in de volgorde van hun standing. Na de wijding van de grond plaatst Simons de eerste steen van het metselwerk. Geld komt er niet onder. De abt van Ter Duinen legt de tweede steen, in de mortel verbergt hij drie 'gouden pistolen', zijn collega stopt een gouden kroonstuk onder de derde steen. Of er met een pastouw gewerkt wordt laat Pauwel in het midden. Wel dat er nog een aantal andere bakstenen

geplaatst worden met telkens 20 pond onder elke steen. Dat gebeurt door de burgemeesters Robert de Cortewille en Eloy Masin. Josyne Masin steekt ook de handen uit de mouwen en deponeert onder haar steen meer dan 7 pond. Na haar volgen nog verscheidene andere notabelen haar voorbeeld. De bouw schiet nu daadwerkelijk op gang. Nog voor de winter is de ruwbouw van het nieuwe klooster afgewerkt. In de loop van 1606 zullen de paters er hun intrek in nemen. Een jaar later volgt de afwerking van de kapucijnenkerk.

Het oorspronkelijke Tempelhof

Opmerkelijk toch hoe het magistraat dat project blijft steunen. De wetheren zorgen voor de inrichting van de nieuwe kerk, versiering en inboedel op kosten van de gemeente, het kan allemaal niet op. Hun klooster wordt voorzien van de nodige huisraad en krijgt er zelfs een schone bibliotheek bovenop. De kosten van de bouw en de inboedel belopen meer dan 52.000 ponden, gespreid over de jaren 1605, 1606 en 1607. In 1615 zal het magistraat enkele aanpalende erven en huizen verwerven en die toevoegen aan het kapucijnenklooster. Hun hele terrein wordt nu omringd door een hoge afscheidingsmuur. Stichtster Josyne Masin zal dat niet meer meemaken. Ze overlijdt op 10 mei van 1612. Haar lichaam wordt met 'solemnele' plechtigheid begraven centraal in de kapucijnenkerk, onder een blauwe zerksteen. Pauwel Heinderyck blikt ook nog even terug op het oorspronkelijke Tempelhof. Eertijds een schoon gebouw dat toebehoorde aan de tempeliers en van waaruit ze het bestuur over hun lokale eigendommen regelden. Na de vernietiging van de tempelorde in 1307 verhuisden al hun goederen naar de ridders van Malta die hun hoofdkwartieren hielden in Brugge en zodoende niet langer gebruik maakten van het Veurnse Tempelhof. Tot Josyne Masin het vervallen gebouw kocht voor de kapucijnen

1606. Tussen al die devote hebbedingetjes door, mag ik natuurlijk de realiteit van de oorlog niet uit het oog verliezen. De Leden van Vlaanderen verzoeken aan aartshertog Albrecht of er in de buurt van Sluis niet enkele forten zouden mogen gebouwd worden om de raids van de vijand te beletten. Ze bieden hem 90.000 gulden aan als hun deel in de kosten. Albrecht gaat akkoord. Op korte tijd komen er nu enkele versterkingen met als uitschieter het fort van Sint-Donaas die het meest efficiënt zal zijn om de uitvallen van de geuzen uit Sluis af te stoppen. Daardoor zakt de

vrees in Veurne-Ambacht om nu nog door de vijand te worden aangevallen. Er ontspint zich dit jaar een discussie over de verdeling van de kosten. Meer bepaald over die welke de kasselrij van Veurne gedaan heeft om de Veurne-Ambachtse dijk te beschermen. Die kwamen ten goede aan de hele provincie en dus moet de rest van de West-Vlaamse kasselrijen een deel van die kosten voor zijn rekening nemen. Veurne stuurt afgevaardigden naar Brugge om aan de vier Leden van het land en meer bepaald aan graaf Frederik Vanden Berghe, de superintendant van de Vlaamse garnizoenen ervan te overtuigen dat ze een deel van de gemaakte kosten kunnen recupereren. Uiteraard is er nu geen sprake meer van enige hoogdringendheid en dus verschuilen de Leden zich in een bos van veelzeggende volzinnen om uiteindelijk duidelijk te maken dat Veurne er niet moet op rekenen om nu nog centen te krijgen.

De verschrikkelijke storm van 1606

27 maart 1606. Tweede Paasdag. Rond de middag breekt er een verschrikkelijke storm los. Zo'n wind en dergelijke overvloedige regenval hebben de mensen nog van hun leven niet meegemaakt. In heel Veurne-Ambacht vallen overal bomen, huizen, schuren en molens als kaartenhuisjes in elkaar. Alle grote gebouwen, hoe sterk die ook gebouwd werden kregen door dat onweer grote schade te verduren.

24 april 1607. De inwoners hopen al een hele tijd dat er een vredesverdrag zou afgesloten worden tussen de aartshertog en Holland. Vandaag is het eindelijk zo ver. Geen definitieve vrede maar een wapenstilstand van acht maanden. De bekendmaking ervan zorgt voor grote vreugdetaferelen en iedereen hoopt dat de tijdelijke peis gevolgd zal worden door een einde van de oorlog. Het magistraat van Veurne-Ambacht verzoekt aan de bisschop van Ieper of hij op 3 mei eerstkomend de processie van het heilig kruis niet zou willen vereren met zijn aanwezigheid. Hij kan van de gelegenheid gebruik maken om het nieuwgebouwde klooster van de kapucijnen in te wijden. De prelaat gaat in op het verzoek en arriveert op 1 mei in Veurne waar hij al direct zijn taken opneemt. Op de 2de mei bedient hij het vormsel van nogal wat Veurnenaars. 's Anderendaags helpt hij bij het dragen van het heilig kruis en op 4 mei wijdt hij zoals gevraagd de kerk van de kapucijnen De dag daarop vertrekt hij naar Koksijde. Hier staat ook al een kerkwijding op het programma. De vorige parochiekerk

die door de geuzen in brand gestoken werd is nu eindelijk heropgebouwd en klaar voor gebruik.

Op 15 juni 1607 komen er allerlei veranderingen op militair gebied. Luitenant Lucas Cayero duikt op in Nieuwpoort aan het hoofd van 21 Italiaanse ruiters. Ze zullen voortaan de sterkte van Ter Duinen bewaken. Ze vervangen daarmee de vrijwilligers van Veurne-Ambacht. Ik hoor de mensen alleszins niet klagen dat er niet veel nieuws komt van de soldaten. Als er al fait-divers te rapen vallen dan zijn die ongetwijfeld van godsdienstige aard. Omdat de drie godshuizen van Veurne-stad tijdens de voorbije godsdienstoorlog zo goed als vernietigd werden moet het magistraat nu dringend uitkijken naar een valabel alternatief. De drie verdwenen instituten waren het Zuidgasthuis, het Sint-Janshuis (ook wel Noordgasthuis genoemd) en het Gavegasthuis. Ze bevonden zich buiten de stadsmuren van Veurne en waren natuurlijk vogels voor de figuurlijke geuzenkatten. Het magistraat en de bestuurders van de ter ziele gegane gasthuizen beslissen op 16 oktober 1607 om binnen de stadsmuren over te gaan tot de bouw van een kapel in het Sint-Jansgodhuis en daar hun missen te houden die in de vroegere plekken gehouden werden. Het komt eigenlijk neer op een fusie van al de gasthuizen in één nieuw hospitaal. Volgens de tekeningen uit die tijd meet het gebouw zowat 14m op 14m. Een jaar later zullen ze er nu dagelijks misdiensten in verzorgen.

Grote armoede bij de mensen

Het jaar 1607 ontpopt zich tot een duur jaar voor de mensen. De prijs van de voedingswaren is ontzettend hoog en daardoor ontstaat er bij de gemeente grote armoede. Het magistraat verneemt dat nogal wat rijke lieden het vertikken om hun granen naar de markt te brengen om zo nog een grotere duurte te verwekken. De wetheren willen hier paal en perk aan stellen en bevelen een algemene inventarisatie waarbij in alle huizen van de stad en kasselrij moet nagegaan worden welke voorraden er gestockeerd liggen. Van zodra alles in kaart werd gebracht eist het stadsbestuur nu dat iedereen voor één jaar graan mag liggen hebben voor zijn eigen gezin en dat het overtollige koren verplicht naar de markt moet verhuizen. Wie dat nalaat riskeert grote boeten en zelfs de confiscatie van zijn graan. Deze maatregel zal zijn effect niet missen.

Kasteel Oostvleteren. Op 6 januari 1609 sterft Frans Van Halewijn, de heer van Merkem in zijn woonplaats. De overledene heeft jaren gefunctioneerd als commissaris in het proces van de vervanging van wethouders in de Vlaamse steden. Dat Van Halewijn een belangrijke figuur was blijkt uit het rouwbeklag aan zijn weduwe. Het magistraat van Veurne zendt terstond zijn burgemeester, de landhouder en de eerste pensionaris naar Oostvleteren om er hun innigste deelneming over te maken.

44 jaar oorlog

9 april 1609. Nadat de inwoners van de noordelijke Nederlanden, die van de 7 verenigde provincies maar liefst 44 jaar oorlog hebben gevoerd tegen hun wettelijke koning (die van Spanje uiteraard) komt er na veel palaveren en nog meer tussenkomsten allerhande eindelijk een wapenstilstand tussen enerzijds de koning van Spanje en de Nederlanden vertegenwoordigd door Albrecht en Isabella en anderzijds de Verenigde Staten van de Nederlanden. In Antwerpen engageren de partijen zich om voor een periode van 12 jaar de wapens te laten rusten. Op 17 april krijgen de wethouders een brief van de Raad van Vlaanderen het verzoek om de afgesloten vrede officieel af te kondigen op 5 mei eerstkomend. Twaalf jaar geen oorlog, stel je voor! Het magistraat beslist om die aankondiging in stijl te laten gebeuren. De nieuwe voorkamer van het landhuis krijgt een soort theater aangemeten, bekleed met een groenwollen tapijt. Om het verhoog te bereiken bouwen ze twee steegers, de ene trap aan de zuidkant en de andere aan noordelijke zijde. Op de afgesproken dag nadat de grote klok 14u heeft geluid en nadat vijf mannen al een hele tijd van jetje hebben gegeven met hun trompetten komen de vertegenwoordigers van het magistraat in vol ornaat en met parure op het podium. Ze worden voorafgegaan door hun deurwaarders, stadsboden en andere bedienden die twaalf flambeeuwen dragen waarmee ze zinspelen op het twaalfjarig karakter van de vrede. Na het voorlezen van het 'traktaat' vertrekken de wetheren met hun flambeeuwendragers onder trompetgeschal naar de kerk van Sinte-Walburga. Eigenlijk had het magistraat 12 trompetters besteld maar men kon maar 5 muzikanten vinden die hier present konden zijn. Ze wonen er nu een plechtige muzikale lofdienst bij, opgeluisterd met een schitterend Te Deum. Die avond ontsteken ze een groot vuurwerk op de markt. Die 'ze' zijn de burgers die met elkaar wedijveren om de grootste vetpotten

met vuur aan te leggen. Niet iedereen is daar erg gerust in. Zo staat het toch geschreven in de 'Rekenynghe van Veurnambacht' dat een zekere Charles Quinjet van de wijk Spreeuwenburg zelfs vuur maakt op de toren van de Sint-Niklaaskerk en hij het aandurft om er wafels te bakken. Deze feiten dateren wel van voor 1608. Dat laat niet na dat de vuren op de markt de vreugde moeten symboliseren die de mensen voelen voor het nieuws van die lang gekoesterde vrede!

De militaire kosten lopen op

Een van de eerstvolgende maatregelen is natuurlijk het ontslag van de kapiteinen en de soldaten die nog altijd rondliepen op kosten van de kasselrij. De zes kapiteinen van de burgerlijke wachten in Veurne krijgen eveneens de bons. De wachtposten aan de Veurne-Ambachtse dijk en de zeewachten worden eveneens ontbonden. Het magistraat beveelt de afbraak van de versterking die opgetrokken was in het oude klooster van Ter Duinen. De afgebroken bouwmaterialen worden tijdens een wettelijke verkoopdag verkocht ten voordele van de kasselrij. Ik ben benieuwd hoe voortvarend de wetheren zijn, een vrede van twaalf jaar is eigenlijk maar een peulschil in een mensenleven. Wat staat er nadien te gebeuren? Maar voor mijn beslommeringen hebben de inwoners heus geen interesse. Of zoals de schrijver het neerpent: het land geniet tijdens dit bestand van een gulden tijd! De kasselrij van Veurne is goed bewoond. Veel mensen uit andere gewesten kiezen het Westland uit om zich te komen settelen. Van oorlog en roofpartijen is geen sprake meer. Het kost nog altijd relatief weinig om het land uit te baten en de pointingen (de belastingen) zijn hier heel erg bescheiden. Zo heft het magistraat jaarlijks tussen de 40.000 en 50.000 gulden maximaal. En dat ondanks de grote werken die aan de gang zijn in Veurne-stad zelf. En die totale taks zou nog minder geweest zijn indien de wetheren niet verplicht waren om renten te betalen voor opgenomen leningen. Het is naar verluidt best moeilijk om een landstreek te vinden die weelderiger is dan Veurne-Ambacht.

Omdat het magistraat zich niet langer verplicht ziet om al die militaire kosten te dragen komen er nu natuurlijk budgetten vrij om wat te doen aan de infrastructuur van de stad Veurne. Er komt nu plaats vrij voor enkele fraaie woningen te bouwen en om de stad wat op te pimpen. Het oude vleeshuis aan de noordkant bevindt zich maar in een bedenkelijke toestand en is nog altijd voorzien van een strodak. Dat moet veranderen!

Het magistraat laat het gebouw afbreken met het voornemen om een nieuw vleeshuis op te trekken. Op de blootgemaakte grond van het afgebroken geval bouwen ze nu in eerste instantie vijf nieuwe woningen. Om die nieuwe erven toch een behoorlijke grootte te geven koopt het stadsbestuur een stuk van het oude kerkhof aan de kanunniken van Sinte-Walburga. Ze betalen er een jaarlijkse rente van 24 ponden voor. De afwerking van de vijf woningen vindt nog plaats in datzelfde jaar 1609. De verkoop ervan gaat door in 1610. Uitgever Ronse van de jaarboeken van Veurne vertelt er nog bij dat deze doeningen nog altijd diezelfde zijn die in zijn tijd (rond 1850) aan de noordzijde van de grote markt gebouwd staan.

De nering van de saaiwerkers

Het centrum van Veurne heeft volgens zijn bestuurders nood aan extra handelsactiviteit. Die zou de welvaart in de stad zeer ten goede komen. Het aantrekken van enkele wolwevers samen met de nering van de saaiwerkers zou toch binnen de mogelijkheden moeten liggen. Daarbij hoeft ook nog gezegd dat Veurne nog altijd kan rekenen op de privileges die Maximiliaan van Oostenrijk hen in 1488 toezegde in ruil voor hun steun. De wethouders nodigen alvast drie volders van Hondschote uit om te onderzoeken of er binnen of buiten de stadsmuren voldoende kwalitatief water voorhanden is om de saaien te vullen en schoon te maken. Na een grondig onderzoek blijkt dat het geval te zijn: het water bezit de gewenste eigenschappen. Het magistraat van Veurne contacteert nu op zijn beurt een vermaarde drapier uit Leiden, een zekere Joos Weyten met de vraag of hij zich niet zou willen engageren om Veurne op weg te helpen om de textielnijverheid op punt te komen stellen. Weyten komt langs met een voorbeeld hoe perfecte saai er volgens hem zou moeten uitzien. De wethouders staren vermoedelijk naar een schitterend patroon en zien het al allemaal voor zich. Maar ondanks alle moeite die ze zich getroosten zal Veurne er (opnieuw) niet in slagen om de saaiweverij van de grond te krijgen. Wie wel iets van de grond krijgt is schutter Philips De Mol, keizer van de Sint-Jorisgilde te Veurne. Het is de eerste keer dat dit gebeurt nadat Albrecht & Isabella aan deze gilde een privilege schonken dat hun leden voortaan met scherpe pijlen naar de gaai mogen schieten. De gelukkige keizer ontvangt voor zijn prestatie een zilveren drinkschaal van het stadsbestuur.

Carolus Maes die in 1607 aangesteld was als bisschop van Ieper vindt dat het financieel maar pover gesteld is met zijn bisdom en met het kapittel van Sint-Maartens. Hij onderneemt allerhande pogingen om wat extra rijkdom toe te voegen aan zijn patrimonium. Maes kijkt natuurlijk naar wat er allemaal verkeerd loopt in zijn zoektocht naar opportuniteiten. 'Batjes' of koopjesjacht zoals we ze op vandaag noemen. In Eversam is er mogelijk een batje te doen. Het klooster van Eversam verkeert in een verwaarloosde staat door de voorbije brandstichtingen en verwoestingen. Met dank aan de geuzen. De prelaat van Eversam heeft zich totnogtoe niet al te actief getoond om zijn abdij te herstellen en ook met het aantal monniken is het maar flauwtjes gesteld. Carolus Maes tikt de abt hiervoor al in 1608 op de vingers en eist de opheffing van zijn klooster. Hij verstuurt tegelijkertijd een schrijven naar het Hof. Een verzoek dat de gronden en de eigendommen van Eversam in eigendom zullen gegeven worden aan het bisdom van Ieper. Als reden geeft Maes aan dat hij levenslang een redelijk pensioen betaalt aan de abt en zijn religieuzen terwijl de tegenprestatie hiervoor praktisch nihil is. De geviseerde abt zal vermoedelijk ferm in zijn gat gebeten zijn en gaat klagen bij het magistraat van de stad en de kasselrij van Veurne. De wetheren scharen zich aan zijn kant. Dit fraai klooster, sinds jaar en dag een van de grootste sieraden van de regio en leverancier van talrijke jonge religieuzen kan niet zomaar te grabbel gegooid worden. In Veurne wenden ze dan ook alle mogelijk beroepsprocedures aan om het voorstel van de bisschop te blokkeren.

Veel tegenwind voor bisschop Maes

Bisschop Maes ondervindt al snel dat hij onmogelijk kan slagen in zijn voornemen. Veel te veel tegenwind. In het begin van 1609 probeert hij het op een andere manier. Hij biedt de abt zijn volledige medewerking aan om de openstaande positie van bisschop te Roermond te helpen invullen. Hij zou er trouwens voor zorgen dat de abt een goed pensioen zou blijven trekken uit de middelen van Eversam omdat een groot deel van het bisdom van de goederen van het Roermondse bisdom al geconfisqueerd zijn door de Hollanders. Maes maakt zich bovendien sterk dat al zijn monniken een functie zullen krijgen bij de kanunniken van de kathedraalkerk van Sint-Maarten te Ieper of eventueel bij andere collega's. Het is een deal die eigenlijk niet te weigeren is. Alleen is dat buiten de waard gerekend van het magistraat van Veurne die meteen

alles in het werk stelt bij het hof om de vervreemding van het klooster van Eversam tegen te gaan. Die pogingen zouden vermoedelijk maar weinig aarde aan de dijk gebracht hebben, ware het niet dat Carolus Maes plots de bisschopszetel van Gent aangeboden krijgt en daardoor nu plots niet veel interesse meer toont in dat vervallen gebouw in Eversam. Zijn opvolger Joannes Visser. Visscherius (zijn Latijnse naam) blijkt na zijn aanstelling niet langer aan te dringen op deze acquisitie.

1610. Tijdens de zomermaanden wordt er druk gebouwd aan een ziekenof pesthuis aan de zuidkant in het hof van de kapucijnen Op rekening van de kasselrij. De kosten van de stichting lopen op tot ongeveer 3.000 gulden. Het lijkt er op dat het toch maar om een bescheiden gebouwtje gaat. Albrecht en zijn Isabella vergunnen aan de inwoners van Roesbrugge een octrooi om een vrije jaarmarkt te organiseren na de feestdag van Sint-Mattheüs, de 25ste februari van elk jaar. Het magistraat moet tot zijn spijt vaststellen dat de wegen rond Roesbrugge zodanig geleden hebben dat ze niet eens te herstellen zijn. De kosten die hier jaarlijks gedaan worden swingen de pan uit en zijn het niet waard. Omdat er hier een grote passage van paarden en wagens gebeurt besluit de overheid om er van de eerste keer een nieuwe kasseiweg aan te leggen met een totale lengte van pakweg 2,7 km waarvan 1,6 km op het grondgebied van Haringe en 0,8 km in Beveren-aan-den-IJzer De kasselrij neemt 2/3de van de kosten voor zijn rekening, de rest wordt betaald door de betrokken parochies. De werken gaat onmiddellijk van start waardoor de nieuwe steenweg al in 1611 in gebruik kan genomen worden.

Verbouwingen aan het Veurnse landhuis

1611. Op de laatste dag van mei sluiten de magistraten van Veurne en Diksmuide een deal aangaande de verpachting van de transportroutes van goederen m.b.t. de schepen die liggen in het Bertegat naast de Hogebrug bij Diksmuide. Volgens deze overeenkomst zal Diksmuide kunnen genieten van twee derde delen van de pacht terwijl Veurne-Ambacht recht heeft op het resterende derde deel.

1612. Op 12 maart gaat er in de kerk van Sinte-Walburga een plechtige muzikale uitvaartplechtigheid door voor keizer Rudolf, de broer van onze aartshertog Albrecht. De dienst komt er in opdracht van het hof en op kosten van de kasselrij. Er staan dit jaar opnieuw verbouwingen gepland

aan het landhuis. De conciergerie mag volgens het magistraat best eens aangepakt worden. Voor de inkom van deze conciergerie komt er nu een voorbouw van twee verdiepingen, een grote inkomzaal beneden met daarboven de zogezegde 'vertrekkamer'. Deze ruimte zal vaak gebruikt worden door de wetheren om er hun raadplegingen te houden. Jan De Wilde, de burgemeester en landhouder van de wet krijgt op 26 juni de eer om de eerste steen te mogen leggen van de uitbouw. In het bedje mortel deponeert hij op plechtstatige manier twee gouden Albertijnen. Het metsel- en timmerwerk van de constructie komt precies op de zelfde hoogte als het bijstaand gebouw dat al eerder in 1596 gebouwd werd. Nog tijdens 1612 wordt het geheel verder verfraaid met een gaanderij aan de voordeur. Die gaanderij zal na aanbesteding 900 gulden moeten kosten.

1613. De stad Veurne beschikt maar over een triest wethuis. Het vervallen en vermolmd stadhuis is waarlijk niets om over op te scheppen. En dat op een moment dat de kasselrij floreert en de inwoners zeker niet overbeladen zijn met taksen. Burgemeester van de commune Antheunis van Zegerscappel reist naar het Henegouwse Arquennes om er de lokale blauwe arduinsteen te bezichtigen. De kooplieden van Brugge en Gent schatten de kwaliteit van de natuursteen hoog in. De blauwsteen valt in de smaak, Antheunis plaatst een bestelling voor 12.100 gulden en schaft daarna ook nog de rest van de bouwstoffen aan. Kalk, bakstenen, hout, enz.. Uit het ontwerp van het nieuw te bouwen landhuis blijkt dat de plaats waar het oude wethuis zal afgebroken worden niet groot genoeg is voor de nieuwbouw. Dat is de reden waarom de wethouders de woning met hof kopen van buurman Jan Lantsman. Ze betalen 1.900 gulden voor de doening. En daar blijft het niet bij. Het stadsbestuur verwerft ook een deel van het kerkhof aan de noordzijde van het oud landhuis. Een transactie die ze afsluiten met het kapittel van Sinte-Walburga met toestemming van de bisschop. Voor een jaarlijks te betalen rente van 33 gulden ten voordele van de vernoemde kerk. De eerstesteenlegging gaat door op 7 november 1613. De burgemeesters van de commune en van de wet, Antheunis van Zegerscappel en Jan Van de Torre hebben de eer om het truweel te hanteren en ze krijgen daarbij trouwens nog de assistentie van schepen van de stadswerken Philips van Crombrugge. Onder die eerste steen leggen ze een dukaat die moet zorgen voor de nodige portie geluk. Ondanks het feit dat de winter niet meer veraf is vorderen de metselwerken bepaald vlot.

Angst voor de rederijkers

De Rederijkerskamer van Veurne zit een beetje met hetzelfde probleem als het vervallen wethuis. Door al die oproer en oorlogen zit de mot er nog geen klein beetje in. Het is voor de gildebroeders, rederijkers dringend nodig om wat schwung te steken in hun vereniging. Ze sturen een verzoek naar aartshertog Albrecht en zijn geheime raad. Ze geven daarbij te kennen dat de broeders van de gilde een traditie hebben van meer dan 200 jaar met het spelen van zinnespelen, histories, komedies en andere spelen van geneugte. Ze verzoeken het hof of ze eventueel de draad van dat roemrijk verleden zouden mogen terug opnemen en zich te kunnen oefenen om na de godsdienstige plechtigheden op de hoogdagen opnieuw uit te pakken met hun rederijkersspelen. Dan nog het liefst op de feestdag van het heilig kruis omdat dit ook het geval is in andere steden als Rijsel, Ieper, Kortrijk en andere. In een antwoord van de raad op datum van 29 november 1613 krijgen ze tot hun grote tevredenheid de toestemming om in het openbaar te kunnen spelen, op de gebruikelijke feestdagen zoals in de andere steden. Op voorwaarde echter dat de stukken bekeken en goedgekeurd zijn door de pastoor van de hoofdkerk van Veurne en zeker conform zijn met de geldende plakkaten over de katholieke godsdienst. Het is duidelijk te voelen dat de schrik voor de geuzen er nog diep inzit en dat de overheid elke mogelijke spot of sarcasme met paus en kerk in de kiem wil smoren.

In 1613 beginnen de delvers ondertussen een vaart te graven tussen Brugge en Gent. De Nieuwe Leie. De Leden van Vlaanderen gaan akkoord om aan Albrecht de som van 600.000 gulden te overhandigen om de graafwerken te financieren. Dit bedrag zal geheven worden op de ingezetenen van de provincie. Met uitzondering van die van Veurne-Ambacht. De wetheren wensen de taks te verhalen op hun inwoners en lenen het geld. Voorwaar een ondermaatse manier van besturen, vooral in de wetenschap dat ze hier momenteel in weelde leven terwijl er amper belastingen moeten betaald worden.

De fut is er uit

1614. De fut is er uit. De constructie van het nieuw wethuis moddert heel het jaar maar wat aan. Het magistraat geeft blijkbaar de voorkeur aan de bouw van een paardenstal in de tuin van de Burg. Speciaal bestemd voor de paarden van de schepenen die buiten de stad wonen zodat hun

rijdieren droog gestald kunnen worden. Naast de stal komt er nog een opslagplaats om een voorraad hout op te bergen. De beeldenstorm en de geuzentijd hebben de katholieke beau monde op scherp gezet en de heren pastoors en bisschoppen blijven op hun qui-vive voor alles wat niet strookt met de goddelijke voorzienigheid. In Veurne zijn er dit jaar nogal wat inwoners gespot die bezeten zijn door de duivel. In die tijd een ernstige kwestie voor de overheid. Het gaat over twee zwarte nonnen en twee gasthuiszusters van Wulpen, samen met verscheidene andere lieden. De pastoors hebben tevergeefs geprobeerd om de bezetenen van hun kwaal te verlossen. Voor het magistraat zit er niets anders op dan de hulp van de Ieperse bisschop in te roepen. Of hij niet eens naar Veurne zou willen komen? De kerkleider wil best voldoen aan die vraag en zakt af om die duivels eens eigenhandig aan te pakken. Op het eerste zicht lijkt hij succes te boeken. Die beterschap is helaas maar van korte duur. De suspecten vervallen al snel in hun oude kwalen. Dan maar een plan B. In Ronse beschikken ze over de relieken van de heilige Hermes, al gestorven in het jaar -120 maar nu blijkbaar de wonderoplossing om de duivel in mensen te verjagen. Vooral de pastoor van Ronse blijkt nogal wat inwoners te hebben geholpen. Het magistraat van Veurne waagt nog eens zijn kans bij de geestelijke. Er volgt een verzoek of hij eventueel niet eens naar Veurne wil komen met de magische relikwie van Hermes. Na een algemene biddag en een processie van de bewuste heilige rond de stad waagt de pastoor zijn kans om de bezetenen te belezen. De jaarboeken van Veurne-Ambacht beweren dat hij toch enkelen van hun kwaal kan afhelpen. Uitgever Ronse weet natuurlijk wel beter: de vooroordelen bij zijn voorouders zijn schrijnend. Zenuwziektes, krankzinnigheid, lichamelijke afwijkingen en gebreken worden door het establishment van die tijd onterecht beschouwd als tekenen van de duivel. De krankzinnigheid van die twee zwarte nonnen heeft trouwens een grote impact gehad op het kloosterleven in hun orde. Doordat de zusters zich voortdurend moesten bezighouden met hun gestoorde collega's konden ze geen geld verdienen met hun reguliere ziekenverzorging, en is hun meisjesschool door die hele kwestie in de prak gevallen. Omdat de nonnen geen eigendommen bezitten kunnen ze niet veel anders dan om middelen van de generaliteit te verzoeken. Zoals ze bij ons anno 2020 aankloppen bij het OCMW. Hun verzoek wordt in elk geval goedgekeurd. De wethouders staan de sukkelende zusters een aalmoes toe van 2 pond per week.

Het eeuwig edict

Er stelt zich in Veurne al jaren een probleem met sz eigen wetten. Om een en ander te begrijpen moet ik even terug naar het jaar 1540 wanneer keizer Karel een plakkaat liet verschijnen met de opdracht dat alle steden van de Nederlanden hun lokale 'coustumen en keuren' ter controle moesten voorleggen aan zijn geheime raad om na te gaan of die compatibel waren met de nationale wetgeving. Nogal wat steden en kasselrijen bleven daarbij in gebreke en dat was vooral het geval voor de magistraten van Veurne en Veurne-Ambacht. Een extra controle laten uitvoeren op moeizaam opgebouwde voorrechten van vele generaties zal vermoedelijk heel erg delicaat zijn. Dat op de lange baan schuiven is dan ook begrijpelijk. Op 12 juli 1611 draaiden Albrecht en Isabella de duimschroeven verder dicht met hun 'Eeuwig Edict'. Er dreigen grote onkosten voor de steden en kasselrijen die zich niet in regel stellen. Het magistraat van de stad en de kasselrij kunnen nu niet langer dit bevel negeren en werken tijdens de jaren 1613 en 1614 aan het nazicht en de revisie van hun wetten. Veel artikelen die niet langer redelijk zijn worden geschrapt terwijl er ook extra regels aan toegevoegd worden. Om dat allemaal mogelijk te maken gaan er meerdere algemene vergaderingen door waarbij de edelen en de notabelen van het rechtsgebied in overleg gaan met de vertegenwoordigers van de Acht Parochies en die van de Spleten en Branken van de kasselrij. Van zodra de nieuwe wetten goed en wel op papier staan stuurt Veurne ze op naar de Raad van Vlaanderen die ze in aanwezigheid van gezanten van de stad en de kasselrij één voor één overloopt en hier en daar nog punten en komma's verandert. Pas dan gaan ze naar de geheime raad van het hof. De raad van secrete.

De geheime raad

Er blijkt nu toch wel dissidentie te bestaan tegen deze vernieuwing. Enkele magistraten uit de Acht Parochies en ook van de Spleten en Branken informeren de geheime raad dat ze de nieuwe wetgeving niet willen volgen omdat ze nu eenmaal gebonden zijn aan de bijzondere privileges, vrijdommen en coustumen als exponent van de eeuwenoude voorrechten van stad en kasselrij. Daarbij verzoeken ze dat de diverse heerlijkheden elk voor zich verder kunnen gebruikmaken van hun eigen oude gebruiken. Er komt heel wat palaver bij kijken, zittingen en discussies tot uiteindelijk de geheime raad koudweg meedeelt dat iedere heerlijkheid en dissidente wetheer die zich niet houdt aan de nieuwe

wetgeving zich voortaan 'buiten recht' begeeft. Op 9 mei 1615 sturen Albrecht en Isabella, na dit advies een officiële bevestiging van de nieuwe wetten. Voluit genoemd: 'De wetten ende costuymen der Stede ende Casselrye van Veurne'. Op 4 november 1615 worden deze nu officieel afgekondigd aan de Burg van Veurne. De ingezetenen weten nu waaraan zich te houden. De kroniekschrijver van dienst toont zich positief over de nieuwe wetgeving, wat een schoon werk en uitstekend geschikt om elke inwoner te ondersteunen in zijn of haar recht.

Een systeem van studiebeurzen

7 maart 1615. Meester Pieter De Wilde, burgemeester en landhouder van de wet en eerste pensionaris van de stad en de kasselrij van Veurne sticht op die datum een systeem van zes studiebeurzen en voorziet deze van 16 pond per jaar per studiebeurs. Ze zijn bedoeld om arme jongens de kans te geven om verder te studeren aan de universiteiten. Drie beurzen voor godgeleerdheid, twee voor wereldlijke rechten en de laatste voor medicijnen. Het geld zal komen van een deel der opbrengsten van twee van zijn hofsteden. De nieuwe stichting komt onder de hoede van de deken van Sinte-Walburga, de burgemeester van de wet en de drie eerste schepenen van de stad en de kasselrij van Veurne. Na het overlijden van Pieter De Wilde zien zijn erfgenamen het niet zitten om jaarlijks 96 pond ter beschikking te stellen voor de stichting. Ze willen de stichting opheffen maar stuiten daarbij op verzet vanuit de stad en de Raad van Vlaanderen. De partijen bereiken alsnog een compromis om het aantal beurzen te reduceren tot vier. Het land van de boerderijen dat dient om de financies te garanderen mag nu toch verder in eigendom blijven van de erfgenamen. Ze zullen het systeem nu verderzetten dankzij een vrijwillige betaling van 64 pond per jaar, los van enige borgen.

Vreemd toch wat de duivel toch allemaal uitspookt in het Veurnse van 1615. Meer en meer meisjes raken blijkbaar door hem bezeten. En om hen te verlossen van dat onding komen weer alle mogelijke geestelijke middelen op tafel. Er staat helaas niet genoteerd of al die truken al dan niet helpen. Ik verneem wel dat er dit jaar sprake is van een nieuw vlees- en weeghuis. Het nieuw gebouw met een oppervlakte van 154 m^2 (22x7m) verrijst op de voute boven de kerkgracht van Sint-Niklaas. De zuidkant ervan paalt aan de Ooststraat terwijl de schoon versierde westelijke gevel te zien is van op de markt.

Wedstrijd in Nieuwkerke

De rederijkerskamer van Nieuwkerke schrijft in 1615 een wedstrijd uit voor al zijn collega's uit Vlaanderen. Ze krijgen allen de vraag om naar Nieuwkerke te komen en daar deel te nemen met een eigen stuk theater. Ze zwaaien alvast met diverse schone prijzen voor de beste deelnemers. Een kolfje naar de hand van de Veurnse gildebroeders die zich op de gestelde tijd (25 juli 1615) aanmelden om in hun mooiste kledij er een Christus-vertoning ten beste te geven alsof hun leven ervan afhangt. Vermoedelijk tot hun eigen ongeloof bemachtigen ze daar de eerste prijs in Nieuwkerke. Ook de prijs voor de schoonste entree gaat naar onze rederijkers. Omdat de mannen zo hun werk gemaakt hebben van een exclusieve kleding krijgen ze op hun eigen vraag achteraf een subsidie van 100 gulden van het stadsbestuur.

Ik krijg plots iets te horen over het gevangeniswezen in Veurne. Al heel lang is er sprake van twee gevangenissen en de bijhorende 'cipieragien'. De ene onder het gezag van de wet van de stad en de andere van de wet der kasselrij. De stadsgevangenis staat onder het gezag van de burggraaf van Veurne en bevindt zich aan de westzijde van de markt. De kasselrijgevangenis is te vinden bij de Burg en is in leen gehouden door de Burg zelf maar behoort eigenlijk toe aan Adriaen de Cortewille. Die laatste heeft zo zijn twijfels over het rendement van zijn investering. Twee stuivers per dag (het slotgeld) voor elke crimineel die er vastzit – en daarmee moet hij ook nog onderhouden worden – staat absoluut niet in verhouding met de grote herstellingen die er jaarlijks te doen zijn aan de vervallen gebouwen. Die gevangenis is een vergiftigd geschenk dat hij met plezier schenkt aan de baljuw van het prinselijke leenhof. De transactie zorgt ervoor dat het magistraat van de stad en de kasselrij nu plots met de mannen van Albrecht & Isabella te maken krijgen. Een eerste verzoek om de gevangenis als van oudsher te mogen gebruiken krijgt op 7 april 1615 als respons dat er zeker 4 stuivers per dag moet betaald worden, een bedrag om de cipiers te vergoeden en verder ook nog een jaarlijks bedrag van 12 pond moet vereffend worden.

Geen poot om op te staan

Het stadsbestuur stelt vast dat er nog altijd heel wat huizen in Veurne voorzien zijn van een strodak. Iets wat helemaal niet de bedoeling is. Kijk maar naar al de verordeningen die in het verleden al verschenen om het

stro te vervangen door dakpannen. Maar ja, vragen staat vrij en het magistraat heeft geen poot om op te staan om die eis ook werkelijk af te dwingen van de huiseigenaars. Als er iemand is die daar de puntjes op de i kan plaatsen dan zal het wel aartshertog Albrecht zijn. Op 19 oktober 1615 reageert de aartshertog op een verzoek van het stadsbestuur in deze kwestie. Een nieuwe wet vanwege de koning: alle huizen binnen de stad moeten binnen de 6 jaar gedekt zijn door pannen. De woningen die dan nog een strodak hebben kunnen vanaf dan zomaar verkocht worden door de wet die dan zelf zal zorgen voor dakpannen. Het resultaat van de verkoop achteraf zal dan weer ten goede komen aan de vorige eigenaars. Dat is natuurlijk een huiveringwekkende dwangmaatregel voor de huiseigenaars die nu natuurlijk plots wel geneigd zijn om de strodaken te vervangen. Na enkele jaren is het duidelijk dat de strodaken zo goed als verdwenen zijn in de stad, op enkele uitzonderingen te na die door het stadsbestuur door de vingers worden gezien.

1616. De stad beschikt al een hele tijd over een woning bij het oude Tempelhof waar er Vlaamse school gehouden wordt. Maar omdat dit gebouw in 1605 opgeslorpt werd door het klooster van de kapucijnen moest het magistraat uitkijken naar een alternatieve plek. Het nieuwe schoolhuis met in annex de woning van de schoolmeester bevond zich nu in de Zuidstraat. Dit jaar komt daar echter verandering in, de Vlaamse school zal voortaan gegeven worden boven het nieuwe vleeshuis, een plek die uitermate goed geschikt is voor deze doeleinden. Dit jaar vordert de bouw van het nieuw wethuis nu wel vlot. De zalen en de 'comptooren' zijn al afgewerkt en nu beginnen de arbeiders aan de bouw van de toren, de vierschaar en de kapel. Terwijl ze daarmee bezig zijn laat het magistraat van de eerste keer ook de keuken en de achterste zaal van de conciergerie bijbouwen, met inbegrip van een verdiep.

Een akkoord over de gevangenissen

De kwestie van de gevangenis is evenmin van de baan. Die toestanden tussen hof en magistraat blijken onwerkbaar en hopeloos ingewikkeld. Eigenlijk zou de wet in Veurne toch wel zelf eigenaar mogen zijn van zijn cellen aan de Burg. Na verscheidene bijeenkomsten te Stavele met burggraaf Lamoral d'Hornes komen ze op 18 juni 1616 tot een akkoord om de gevangenis bij de Burg aan te kopen voor de som van 2.050 gulden met daarbij nog een jaarlijkse erfelijke rente van 3 pond. Veurne-stad

verwerft via aartshertog Albrecht bovendien het recht om zijn gevangenis volledig af te scheiden van die van de burggraven en zodoende wordt de Burggevangenis nu de enige en echte gevangenis ten dienste van stad en kasselrij. Het magistraat verkoopt op 25 oktober 1617 de vroegere stadsgevangenis aan Jacob De Schryver die er een huis van nering zal van maken.

Met homo's wordt niet gelachen

Twee mannen van Koksijde hebben zich bezondigd aan sodomie. Met homo's wordt in 1616 duidelijk niet gelachen. Maar hier is er dan nog sprake van seksuele activiteiten met dieren, meer bepaald met een merrie. Deze losbandigheid verandert nu in een nachtmerrie voor de betrokkenen, met name Guilliames de Grave en Andries Talmain. Schepenen Jacques Spierinck en Pieter Vander Waterleedt trekken op 23 december naar Koksijde om er de doodstraf voor beiden uit te spreken en ook effectief uit te voeren. Voor het duo wacht nu de dood op de brandstapel. Bizar genoeg is hetzelfde lot ook beschoren voor de bewuste merrie. 'Rechtspraak over de sodemieters', foeteren ze in Veurne en dan veranderen ze zedig van onderwerp en focussen ze zich opnieuw op hun succesvolle rederijkers die de opperprijs behaalden tijdens dit prestigieus tornooi in Nieuwkerke. De kamer van retorica van Veurne beslist om nu zelf een tornooi te organiseren die ze met de bijzonder aardige naam omschrijven als 'landjuweel'. Vooraleer de wedstrijd uit te schrijven moeten de heren natuurlijk op zoek gaan naar de prijzen die ze zullen moeten uitreiken voor de beste toneelgroepen. De Veurnse herbergiers, brouwers, wijnstekers, bakkers, beenhouwers, pachters van accijnzen en zelfs gewone burgers steken allen hun schouders onder het project. Hun financiële inbreng zorgt ervoor dat de geschikte prijzen (allemaal zilverwerk) nu kunnen aangekocht worden. Het landjuweel kan nu definitief uitgeschreven worden nadat het magistraat ook nog zijn fiat geeft aan het tornooi. Er vertrekt nu een uitnodiging naar al de rederijkerskamers van Vlaanderen dat ze allemaal hun schoonste kunsten mogen komen vertonen in Veurne. De respons is overweldigend; maar liefst 26 kamers tonen zich bereid om vanaf 5 september 1616 het beste van zichzelf te geven tijdens deze kunststrijd. Voor de gelegenheid hebben de Veurnenaars een groot podium opgetrokken voor het landhuis op de grote markt. Het Veurnse landjuweel zal zes weken duren. Een gouden tijd voor de neringdoenden,

de kroniekschrijvers hebben het over een 'wonderlijke tering'. De rederijkers uit alle hoeken van Vlaanderen leven zich uit in dit wondermooi toneelkamp. Een menigte mensen uit allerhande dorpen en steden stroomt toe om zich te verlustigen aan al die geneugten. Vooral het 'vaderlands feest' van de leden van 'Arm in de beurze' blijft hangen in het collectief geheugen. Wie het landjuweel meeneemt naar huis is niet bekend. De Veurnse archieven zwijgen als vermoord over de winnaars.

Een verzilverde beker

De Latijnse scholen in Veurne kregen altijd hun onderwijs door wereldlijke lieden. Het magistraat gooit het op een akkoordje met Christian Druve, de abt van Sint-Niklaas dat dit voortaan zal gebeuren door zijn eigen geestelijken, meer bepaald jezuïeten zoals dat ook het geval is in andere Latijnse scholen van het land. Van die tijd af zorgen de geestelijken van het vermelde klooster voor het onderwijs in de diverse kleine scholen. Twee jaar later, op 6 juni 1619 zal die afspraak trouwens geofficialiseerd worden. Als erkentenis voor de inzet van Sint-Niklaas overhandigen de wetheren een verzilverde beker van 1,1 kilo, met daarin de kunstig ingesneden wapenen van de stad en de kasselrij. Toch is het niet allemaal peis en vree tussen Sint-Niklaas en het magistraat van Veurne. Het zou wel eens kunnen dat ze die beker naar hun hoofd geslingerd krijgen. Een dispuut met de pastoor van de Sint-Niklaaskerk over wie nu precies eigenaar is van de grote klok in de toren, bij de stedelingen bekend als 'bomken' of de bromklok. De pastoor wil zijn hand leggen op die klok. 'Dat is een deel van mijn kerk', beweert hij. Daar is het stadsbestuur het hoegenaamd niet mee eens: de bromklok is eigendom van de stad! De heren van de wet willen de priester overtuigen van hun gelijk en gaan op zoek naar documenten die dat kunnen staven. In hun eigen archieven vinden ze geen spoor en na onderzoek in de rekeningkamer van Rijsel is er evenmin iets terug te vinden over de klok. En dat terwijl de oude mensen van Veurne ook al beweren dat het van vader op zoon bekend was dat de klok effectief toebehoorde aan de stad. Enkele verweerde oorkonden geven aan dat de klok nog gebruikt werd tijdens de uitvoering van criminele vonnissen. Het is vermoedelijk wel een moeilijke discussie. In het oude Vlaanderen waren de klokken aanvankelijk bestemd ten dienste van de kerken maar werden ze met verloop van tijd meer en meer gebruikt voor burgerlijke doeleinden. Zo waren belfort en banklok zeker symbolen van de gemeentelijke vrijheden. Een keure uit Doornik uit 1187

vermeldt expliciet dat hun klok ten dienste stond voor de burgerij. De bromklok van Veurne was zeker ook voor een identiek gebruik geschikt. De klok werd in 1379 gegoten door Wilhelmus van Haerlebeke en op de randen ervan staat te lezen dat zijn hamerslag het uur gestand houdt en iedereen zal oproepen als het brandt. Maar dan wel in het Latijn, maar daar komt het toch op neer.

De klokkenhistorie

Uitgever Ronse bijt zich vast in de klokkenhistorie. Het kan wel zijn dat de klok een burgerlijke inscriptie bezit maar daarnaast draagt ze het 'gekroond naamcijfer' van Maria. Maar hoewel haar doopnaam dus 'Maria' is, vermelden de oude documenten altijd hetzelfde, ze hebben het over Bomke of Bomtje, feitelijk een zuivere klanknabootsing van 'Bommm'. Ondanks heel wat speculatie ter zake lijkt het duidelijk dat ons bomke besteld werd door de gemeente nadat Lodewijk van Nevers op 25 oktober 1378 gezworen had dat hij de vrijheden van de Veurnenaars zou blijven respecteren en handhaven. Het valt aan te nemen dat Veurne na het debacle van Zannekin op de Casselberg in 1328 zijn klok kwijtgespeeld was door de bestraffing van diezelfde Lodewijk van Nevers. Pas in 1379 vond hij ze waardig genoeg om eindelijk opnieuw een deftige burgerklok te mogen hanteren.

1618. De gasthuiszusters van Wulpen die in 1593 na de brand van hun klooster gevlucht waren naar Veurne hebben de hele tijd logies gevonden in enkele woonhuizen. In 1618 verhuizen ze nu eindelijk naar een centrale woning, meer bepaald een woonhuis bij de Weststraat, naast de plaats waar hun klooster in de 19de eeuw nog altijd te vinden is. Drie jaar geleden kregen ze van het hof de toelating om hun drie nabijgelegen huizen met inbegrip van de gronden te transformeren tot een nieuw gasthuis. Toen werd die vraag 'on hold' geplaatst, een kwestie die te maken had met het label van de nonnen. Ik schrijf het nu oneerbiedig neer maar de regel en de kloosterorde van de zusters is van groot belang voor abt Christianus Druve van het Sint-Niklaasklooster. Pas nadat de negen overgebleven zusters zich op 2 november 1617 officieel aansluiten bij de regel en de orde van 'Onser Vrauwe' komt er schot in de zaak. Hun wit scapulier boven een wit habijt van de orde van Sint-Augustinus ruimt plaats voor een zwart scapulier.

Wat een aangename vredestijd!

1619. Nieuwe infrastructuurwerken kleuren de aangename vredestijd. De vierschaar, de kapel en grote zaal van het wethuis krijgen hun definitieve afwerking. Het magistraat dat nu voortaan alle rechten bezit op de gevangenis van de Burg wil het gebouw verder uitbreiden, want er moet nu ook voldoende plaats zijn om te dienen als stadsgevangenis. Zo te horen is het een ruime annex die met schalies gedekt wordt, en ook het oud gebouw krijgt een grondige renovatie.

1620. De twee Moeren die tussen de steden van Veurne en Sint-Winoxbergen naast elkaar liggen zijn al sinds eeuwen ver in de tijd twee reusachtige waterpoelen geweest, gevuld met stilstaand water dat op sommige plaatsen een diepte heeft van 1,5m tot 2m. De stank en de kwade dampen die het brak water veroorzaken kunnen onmogelijk gezond zijn voor de mensen die in de omgeving wonen. De Moere in het oosten kennen de mensen als de Grote Moere terwijl de plas aan de westkant de Kleine Moere voorstelt. Met uitzondering van een hoeveelheid vis van slechte smaak brengen de Grote en de Kleine Moere weinig profijten voor de omwonenden. Er zijn hier al vaak verstandige lieden en ingenieurs naar deze gewesten afgezakt om metingen uit te voeren aan de Moeren. Ze wensen de diepten te weten in een poging om die reusachtige plas droog te leggen. Maar er is nooit iets van terechtgekomen tot een zekere Wenceslaus Coebergher, hoofdintendant van de liefdadigheidsinstelling 'De Bergen van Barmhartigheid' in de Nederlanden het plots in zijn hoofd krijgt om de drooglegging op eigen kost en verantwoordelijkheid te laten uitvoeren. Coeberger sluit een deal met Albrecht en Isabella; als hij in zijn opzet slaagt zullen ze de drooggelegde gronden fiftyfifty met elkaar delen. Dat is best een intelligent idee; de Moeren zijn inderdaad van niemand. Meer dan erveloze grond die al die pestdampen produceert welke op hun beurt de gesel van koorts en ziekte over heel Veurne-Ambacht verspreiden. Hoe de Moeren er visueel uitzien krijg ik ook te lezen: aaneenhoudende watervlakken met een waterspiegel die men als meren bevaren kan, ze lijken wel grenzeloos als de zee, vooral omdat er zich geen duinen aan de overkant bevinden en het wel lijkt of het water wegzinkt in de einder. In die watervlakken verheffen zich hier en daar kleine meerslanden begroeid met biezems, distels en dokkeplanten. De plassen verspreiden zich over een oppervlakte van 3.500 hectare. Als Coebergher er in slaagt om die

stinkplas te transformeren tot vruchtbare landbouwgrond dan zal zijn broodje zeker gebakken zijn.

De plannen van Coebergher

De voorbereiding van Coeberghers plannen dateren al van september 1617. Zijn ingenieur Bruno Van Cuyck begint dan al met het afstaken van het 'Ringslot' en gaat daarna uitbazuinen dat hij vanaf mei 1618 zal beginnen aan de werken. Het magistraat van Veurne-Ambacht kijkt argwanend toe. Na een bezichtiging van de geplande werken komen ze tot de vaststelling dat Van Cuyck zich naast de waterpartij ook nog om en bij de 1.400 hectare landbouwgrond van Veurne-Ambacht zal toe-eigenen om zijn Ringslot te realiseren. Met inbegrip van 36 hofsteden waarvan sommigen toch wel hele schone lenen zijn. Dat kan natuurlijk niet door de beugel! Veurnse gezanten haasten zich als de bliksem naar Brussel om zich te verzetten tegen de plannen van Coebergher. De 'Raad van Financiën' buigt zich over de kwestie. Het blijkt dat de aannemer hen wel enigszins misleid heeft met zijn bewering dat de landen van de kasselrij die hij in zijn werken zou meenemen van kleine waarde waren omdat ze voortdurend bedorven werden door de wateren van de Moeren. Terwijl het magistraat nu pretendeert dat het wel gaat om waardevolle landbouwgrond. Wie nu het gelijk aan zijn kant heeft zal deel uitmaken van een grootschalig onderzoek en dat betekent meteen dat de geplande werken absoluut niet kunnen doorgaan in 1618.

Ook vanuit Bergen-Ambacht stromen er gelijkaardige klachten binnen. In 1619 beslist het hof dat de raadsheren van de Raad van Vlaanderen, Pieter Vanden Broucke en N. Stalins als commissarissen ter plekke moeten komen om de gronden te onderzoeken en conclusies voor te bereiden voor het hof. Dat heeft voor gevolg dat de palen van het Ringslot moeten verzet worden tot naast het Moerwater. Dat is toch het geval aan de zijde van Veurne-Ambacht. Aan de overzijde in Bergen-Ambacht blijkt de waarde van de lege en waterachtige gronden te verwaarlozen en blijven de palen netjes staan. De werken van de drooglegging kunnen nu eindelijk van start gaan in 1620. De arbeiders beginnen de werken met het delven van een vaart die een verheven dijk krijgt, het is die hoge oever die men omschrijft als het 'Ringslot'. Door die ingreep vloeit het water van de omliggende gronden niet langer naar de Moeren en krijgt dit enorme reservoir niet langer het overtollig grondwater uit de omgeving te

verwerken. Een tweede stap is nu het uitgraven van een diepe vaart, de Moerevaart die het water nu van de Moeren naar Duinkerke moet leiden. In Duinkerke is er een sluis voorzien om het water dan in de Noordzee te pompen. De infrastructuur in Duinkerke is bepaald indrukwekkend. Twee jaar later zijn de effecten van de werken al heel goed te zien. Grote oppervlakten van de Moeren staan al droog. Om de rest van het water nu nog weg te leiden graven de mannen nu wijde grachten dwars door de Moeren. Om het water uit de lege plaatsen op te halen gebruiken ze een aantal speciale werktuigen.

Grote werken in de Moeren

In 1622 vangt Coebergher aan met het delven van vaarten van het ene einde tot het andere uiteinde van het overgebleven moeras. Van een 'vijver' is er dan al geen sprake meer, er blijft alleen een modderige massa over. Naast de nieuwe kanalen komen er nu brede straten zodat er nu vervoer kan plaatsvinden. De grond wordt daarna door kleinere vaarten nog een keer in min of meer gelijke rechthoeken gesneden. Kavels van 200 m x 100 m. Maar liefst 20 windmolens die voorzien zijn van waterschroeven werpen nu de rest van het water in de omleidingsvaarten. Tot algemene bewondering is de superintendant er in geslaagd om de Veurnse Moeren droog te leggen. De bewuste windmolens hebben dan ook nog een dubbele bestemming: koren malen en indien nodig ervoor te zorgen om nieuw water in de diepste kavels weg te pompen. Van landbouw te bedrijven op de gewonnen gronden is er in eerste instantie nog geen sprake. In de modder gooien ze massale hoeveelheden koolzaad zoals dat vaak gebeurt op waterachtige of nieuw bedijkte polderlanden. Dat betekent voor het eerste jaar meteen een opbrengst. De eerste proef lukt wonderwel, de mannen van Coebergher oogsten een ongelooflijke hoeveelheid koolzaad. Na dat eerste succes blijken de drooggelegde gronden uiterst geschikt om houtgewas en bomen te kweken, behalve waar er sprake is van deirink (turfgrond).

Het resultaat oogt al na enkele jaren verbluffend. De Moeren ondergaan een heuse metamorfose. Zeer schone dreven omzoomd door bomenrijen van zes of acht rijen breed met telkens een lengte van honderden meters flankeren aangename boerenhoven en zeer vruchtbare boomgaarden. Ondertussen hebben de heer Coebergher en aartshertog Albrecht de grond verkaveld en conform de afspraken onder elkaar verdeeld. De

superintendant krijgt de westelijke zijde van de Grote Moere, ook wel de 'West-Moere' genoemd. Dat gebeurt na lottrekking. Albrecht gaat lopen met de 'Oost-Moere' die nu natuurlijk ook de naam van 'Konings-Moere' toegemeten krijgt. Coebergher bezit als heer alle rechten op de West-Moere. Hij kan er hoge en lage justitie organiseren en bezit alle autoriteit om het recht van verbeurte, van wind, jacht, vogelrie, visserij, bastaardgoed te regelen en er bovendien een pastoor aan te stellen. Beiden Moeren krijgen elk hun magistraat, een baljuw en hun griffiers zodat er justitie kan gebeuren. Tot in 1644 zal de magistraat van de Oost-Moere aangesteld worden op last van de koning zelf. Coebergher zelf zal in datzelfde jaar 1644 zijn rechtsgebied verpatsen aan de baron van Noirmont. De nieuwe eigenaar laat er al direct een kerk bouwen, de Onze-Lieve-Vrouwekerk. In augustus is er sprake van een eerste misviering in de nieuwe kerk. Die wordt voorgedragen door Geeraard Fleurkin, een geestelijke van het klooster van Sint-Niklaas en de kapelaan van Houthem en voortaan de priester van de Moeren. Noirmont ontwikkelt een nieuwe agglomeratie in de buurt van de kerk. Nieuw aangelegde straten krijgen nog in 1645 veertig woningen en het ligt in de bedoeling om het geheel uit te bouwen tot een fraaie stad. Het valt me op dat de schrijvers het woord 'zou' in hun mond nemen. Ik kijk dan ook met belangstelling uit naar de verdere gebeurtenissen op dit nieuwe stuk Westland.

Grote voordelen voor de Moerenaars

Om nieuwe inwoners aan te trekken krijgen ze alvast een heel aanbod van vrijheden: zo moeten ze geen accijnzen betalen op bier en wijn. Ze krijgen vrijheid van maalrecht, slechtgeld, beestengeld en alle taksen die de Vlamingen van die tijd plegen te betalen. Verder zijn ze ook vrijgesteld om logies te verschaffen aan soldaten. Fraudeurs, mensen op de vlucht voor hun schulden en zelfs misdadigers die doodslag pleegden hebben het recht om zich te gaan verstoppen in de kloosters van de Moeren. Een vrijheid die men echter in 1660 zal herroepen. De Moerenaars moeten relatief weinig bijdragen om hun pastoor te onderhouden en hun kerkelijke diensten te financieren. Ze betalen geen tienden op hun landgewas. De kosten blijven beperkt tot 4 stuivers kerkrecht per gemet zaailand en de helft voor braakland. Dankzij al die schitterende voorwaarden en natuurlijk vooral te wijten aan de extreme vruchtbaarheid van het land zullen de Moeren op korte tijd goed bewoond zijn. Schone boerderijen, lusthuizen en weelderige

boomgaarden schieten uit de grond. De speeltjes van rijke lieden uit Veurne en Sint-Winoxbergen die de Moeren plots als een topinvestering bekijken. Een van de voornaamste bouwmaterialen heeft men bij de hand. Met de grond kan men hier ter plekke een soort witgrijze bakstenen bakken. Voor de eerste keer in de geschiedenis wonen hier mensen. Dat 'zou' blijft door mijn hoofd spoken. Al die geweldige exploten zullen in 1646 een plotseling einde kennen. De kroniekschrijver laat het nu uitschijnen dat de Moeren in 1646 opnieuw kopje onder zullen gaan. En dat er bijgevolg sprake is van de periode voor en na dit jaar. De Jaarboeken van Veurne gaan dieper in op de namen van de eigenaars van de diverse percelen. Veel details wil ik daar zelf niet over kwijt. Het valt me wel op dat er sprake is van diverse eigenaars uit Antwerpen.

Anno 1621. Ik keer terug in de logica van de tijd. Ik moet mijn lezers helaas op hun honger laten over het al dan niet welvaren van de drooggelegde Moeren. Het land bevindt zich weer in volle beroering. Het twaalfjarig bestand tussen Spanje en de Verenigde Staten van Holland is afgelopen zonder dat er sprake is van een nieuw vredesverdrag. Op 9 april 1621 nemen beide partijen weer de wapens op. Adieu vrede en voorspoed. Het magistraat van Veurne neemt al onmiddellijk maatregelen om zijn inwoners te beschermen tegen roof en brand van vijandelijke ruiters. De heren nemen er zelf 25 in dienst om de zeekant te bewaken. De cavaleristen komen onder het bevel van Geeraard Lennes. Enkele ruiters zullen logeren in het vervallen klooster van Ter Duinen. Er komt daar alvast een wachthuis en een stal voor de paarden. De rest van de mannen neemt zijn positie in rond de Kleine Vierboete bij Nieuwpoort. Ook hier bouwen ze een nieuwe paardenstal. De manschappen moeten nu dag en nacht het zeestrand in de gaten houden. Het magistraat treft nog meer maatregelen. Men stelt wachters op de torens van Oostduinkerke en Adinkerke die in geval van nood alarm kunnen klokken zodat de inwoners tijdig hun wapens kunnen grijpen om het land te beschermen tegen een onverhoedse inval van de vijand.

Verraad in Ter Duinen

Een vreemd voorval brengt nog meer spanning teweeg. De dienstknecht van de abt van het klooster van Ter Duinen is in meningsverschil gevallen met zijn overste en is het afgestapt naar Sluis. Hij spant er samen met de Hollanders, de vijanden van het land om met 'bekwame' middelen het

klooster van Ten Boogaarde te komen beroven. Daarbij willen ze de abt gevangennemen en op rantsoen zetten. Voor hem kunnen ze zeker een substantieel bedrag krijgen. Ze trekken te scheep met een zeilboot, een pink volgestouwd met 30 mannen en landen tijdens de nacht op het strand van Koksijde. De knecht toont aan de Hollanders de weg die ze moeten nemen en neemt de voorpost. Maar zonder dat hij zijn plannen kan uitwerken grijpen de zeewachters de verrader bij de lurven. Of de Hollanders kunnen ontkomen is koffiedik kijken. De knecht krijgt in elk geval loon naar werken. Op de 1ste juli van 1621 eindigt hij zijn leven wanneer het magistraat hem laat opknopen. Nu de eerste poging van de vijand realiteit is geworden mogen ze zich in Veurne-Ambacht aan meer van dergelijke invallen verwachten. Het magistraat beslist dat een algemene wapenschouwing noodzakelijk is. Al de inwoners van parochies aan de zeekant die bekwaam zijn om wapens te dragen moeten zich op 26 juni 1621 komen aanmelden. Lieden van Adinkerke, Bewesterpoort, Sinte-Walburga en Koksijde. Ze dienen zich aan te bieden voor de monstering bij het oud klooster van Ter Duinen. De mannen van Oostduinkerke, Ramskapelle, Sint-Joris, Wulpen, Booitshoeke krijgen hun wapenschouwing in Oostduinkerke zelf. Ze krijgen allemaal de opdracht om in geval van alarm op te rukken naar de plaats waar de huidige monstering nu doorgaat, ze zullen er gezamenlijk moeten voor zorgen dat de vijand geen inval kan plegen in Veurne-Ambacht. Wie zich niet laat zien mag zich in elk geval verwachten aan een grote boete.

Een figuur die aan de ribben blijft kleven

De Spaanse koning Filips III, een kleinzoon van keizer Karel, overlijdt op 31 maart 1621 te Madrid. Zo te lezen was de overleden vorst amper 43 jaar en zeker geen groot licht. Nu, hoe dan ook, in Veurne zien ze zich zedelijk (vermoedelijk ook wel echt) verplicht om een officiële uitvaartplechtigheid te houden voor hun dode koning. Die vindt plaats op 3 juni in de kerk van Sinte-Walburga. Veel slechter valt de dood vande 62-jarige aartshertog Albrecht op 12 juli. Toch wel een figuur die aan de ribben bleef kleven in Vlaanderen. Zijn uitvaartplechtigheid gaat – ook al in de Walburgakerk – door op 26 augustus 1621, met een pracht en een praal vergelijkbaar met die van de koning. De broeders van de gilde van retorica kopen dit jaar een stuk bouwgrond. Ze bouwen er een nieuwe doening waar ze voortaan kunnen vergaderen en repeteren. Het gebouw krijgt de artistieke naam van de 'Parnassus-berg'. Zoals elke vereniging op

slachtoffers van al die oorlogstoestanden zijn natuurlijk de inwoners van Veurne-Ambacht. De kroniekschrijver geeft toe dat hij over onvoldoende woorden beschikt om al hun ellende te omschrijven. Hij hoort over niets anders spreken dan over roven, moorden, branden en vrouwenverkrachtingen. Geen enkele vijandelijke daad blijft de landlieden bespaard tijdens deze zomer van 1646.

Op 20 juli 1646 zwicht Sint-Winoksbergen voor de Fransen, de weerstand van de inwoners was niet geweldig. Twee dagen later duiken ze weer op voor het fort van Mardijk. Kortrijk en Bergues waren kinderspel, dus moet het hier wel lukken om met een aanhoudende stormloop deze versterking te kunnen heroveren vooraleer de Hollandse vloot zal aangekomen zijn om de haven in te sluiten. Dat blijkt een bijzonder lichtvaardige tactiek te zijn die zorgt voor veel mensenlevens aan Franse kant. De bevelhebber van Duinkerke neemt deel aan de belegering en laat zijn mensen via de zeekant optrekken naar Mardijk. De Fransen halen pas op 24 augustus hun slag thuis, ten koste van 5.000 doden. Voor het fort van Mardijk hebben nogal wat vooraanstaande edelen hun leven gelaten. Het garnizoen dat zich zo dapper weerde, zowat 3.000 mannen worden allen gevangengenomen.

Tirannen zijn het!

Terwijl de Fransen maar manschappen opofferen in ruil voor Mardijk kiest de graaf van Lamboy de buurt van Adinkerke als nieuwe positie. Een leger van 8.000 eenheden betekent zonder meer een nachtmerrie voor de bewoners. Tirannen zijn het, ze behandelen hen als vijanden terwijl zij het nota bene zijn die hen moeten beschermen tegen de Fransen. Ze schuimen het land af op zoek naar buit. Wie zijn of haar eigendommen wil beschermen liquideren ze simpelweg. Landlieden die er warmpjes inzitten zijn de grootste dupe, de huurlingen vangen en pijnigen hen om te weten te komen waar ze hun schatten verborgen houden. De zomer loopt op zijn einde waardoor de gerijpte granen een dankbare meerwaarde voor de soldaten betekenen. Ze dorsen die nu zelf en verkopen ze zo massaal dat er in de wijde omgeving rond de stad van Veurne haast geen graan meer beschikbaar is. Pauwel is formeel over deze Duitse nietsnutten; in Veurne-Ambacht is er nooit een natie geweest die zoveel buit gemaakt heeft als dit volk. Er lopen hier in de kasselrij diverse lieden rond die tijdens de zomer van 1646 op zijn minste 30.000 gulden kwijtgespeeld zijn

aan deze troepen. Zowel in beesten, granen, geld of inboedel. De roofpartijen van de ruiters van de graaf van Lamboy zijn zo illuster dat de inwoners voortaan mensen die niet rechtvaardig handelen of onrechtmatig goed bezitten gaan omschrijven als de 'Lamboyer'.

Sommige minder gegoede landlieden die niets te verliezen hebben ruiken hun kansen. Wanneer ze zien dat die vreemde ruiters door hun roven en plunderen zeer veel geld bij zich dragen, gaan ze die mannen beschouwen als potentiële slachtoffers. De Duitse jagers worden nu plots zelf opgejaagd. Als ze enkele van deze mannen ergens in het verborgene kunnen snappen, schieten ze hen lukraak dood en treffen ze op hun lichamen vaak grote hoeveelheden geld en goud aan. De brutale landlieden slaan deze schatten nu natuurlijk zelf aan terwijl ze de lijken laten liggen en hun paarden laten lopen. Een aantal van deze buitlopers schoppen het door deze praktijken tot van de rijkste landlieden in de kasselrij. Lang zijn ze wel niet rijk gebleven, oppert Pauwel. God had het wel in de smiezen om de bezitters van op dergelijk wrede manier verkregen eigendommen zeker niet zijn zegen te geven.

Ze kamperen langs de Lovaart

De Lamboyers blijven nog tot 29 augustus hangen rond Adinkerke en nu vertrekken ze naar Steenkerke. In hun plaatsen komen de Spanjaarden van markies de Caracena en nog andere troepen. Legerbenden die kamperen ten oosten van de Lovaart, van aan de Cortewilde tot naast de stad van Veurne. Ze werpen alle bruggen over deze waterloop af en leggen er borstweringen aan. Het lijkt er op dat ze zich hier willen ingraven en versterken om een eventuele vijandelijke verovering van Veurne te verijdelen. Terwijl de Spaanse troepen ter plekke zijn lopen hun soldaten natuurlijk het Blootte af op zoek naar paarden en koeien en andere interessante artikelen. Nadat de hertog van Enghien, bevelhebber van het Frans leger het fort van Mardijk gestabiliseerd en ingericht heeft kan hij nu beginnen aan zijn volgende campagne. Hij neemt zich voor om de Spanjaarden aan te vallen op 4 september. In Bulskamp vindt hij een Spaanse wachtpost op zijn weg, terwijl de brug over het water aan diggelen ligt. Vreemd genoeg slaan de Spanjaarden op de vlucht bij het zien van hun tegenstanders die nu natuurlijk de tijd krijgen om een nieuwe brug te plaatsen. Via de Steengracht belanden de Fransen nu in het dorp. De huizen rond de kerk vallen ten prooi aan de vlammen. Het

gaat nu richting Lovaart. Bij het naderen van hun doel krijgen ze nu wel te maken met de Spanjaarden die hen vanuit hun kamp met grof geschut bestoken. Ook de bezetters van Veurne doen hun deel van de beschietingen. Het ziet er naar uit dat het hier tot een echte veldslag zal komen. Die avond naderen de Fransen verder tot bij de Lovaart die ze tijdens de nachtelijke duisternis willen overtrekken. Na een reeks van hevige schermutselingen moet de markies van Caracena vaststellen dat de Fransen er in geslaagd zijn om zich een weg door het water te banen. Uit vrees van nu zelf overvallen te worden laat hij om 22u zijn kamp opbreken. Het Spaans leger trekt zich terug tot Nieuwpoort. Ze passeren daarbij dwars door de binnenstad van Veurne die ze via de Noordpoort weer achterlaten. Met uitzondering van twee compagnies voetvolk die toegevoegd worden aan de bezetting van Veurne. De hertog van Enghien zal later beweren dat de Spanjaarden best gelukkig mogen zijn met hun terugtrekking, hadden ze een uur langer gewacht dan zouden ze in de pan gehakt geweest zijn door de Fransen.

De vlucht van de Spanjaarden

5 september 1646. De vlucht van de Spanjaarden is natuurlijk dramatisch voor Veurne. Zijn hele buitengebied is nu plots één groot Frans kamp geworden. De stad krijgt al direct te maken met een bende musketschieters die het bevel kregen om aan te vallen. Ze gooien zich in de droge grachten van de hovenierhoven in de omgeving van de Noordpoort. Nadat de soldaten van de stadsbezetting een tijd geschermutseld hebben met de Fransen komen ze tot het besef dat ze zeker niet bij machte zijn om zich te verweren tegen dit machtig leger. Buiten de vestingsmuren en de vier bolwerken aan de poorten hebben ze geen andere versterkingswerken ter beschikking. Ze schatten hun kansen op succes dan ook als nihil en onbestaande in. De Spanjaarden slaan de trommel ten teken dat ze willen onderhandelen met de Fransen. Na het heen en weer sturen van enkele gijzelaars kunnen de partijen nu praten over een 'traktaat van overgave'. De kroniekschrijver schotelt me het volledig Franstalig document voor. Ik probeer dat traktaat voor jullie lezers op mijn manier te vertalen. De vijandelijkheden van de eigen bevolking worden vergeven en de Fransen beloven dat ze geen kwaad zullen aanrichten aan de poorters. Ze zullen hier enkel de katholieke kerk tolereren. De mensen blijven in het bezit van hun eigendommen en mogen ter plekke blijven. Datzelfde geldt voor het magistraat en de

kerkelijke instellingen. Hun klokken mogen blijven hangen. De stad mag zijn eeuwenoude vrijheden en privileges behouden terwijl de schulden en de rekeningen gewoon blijven verderlopen. De inwoners kunnen vrij leven onder de Franse monarchie en krijgen een jaar de tijd om desgewenst terug te keren op Spaans grondgebied. Het lijken me best erg vriendelijke voorwaarden, die me of een of andere manier te toegeeflijk lijken. Ik vraag me net als jullie af waar het addertje zich verschuilt. Hoe snel het allemaal gegaan is kan ik vaststellen in de datum van het akkoord: 5 september 1646. Getekend Louis De Bourbon. De Fransen hebben de klus in welgeteld één dag geklaard.

Fransen in Veurne

Na de ondertekening van de akte van overgave komen de Franse soldaten in de stad. Ze nemen er onmiddellijk de twee compagnies Spaans voetvolk in hechtenis. Het Franse leger bestaande uit 40.000 manschappen slaat zijn kamp op aan de noordzijde van de stad, uiteraard aan de buitenzijde van de stadsmuren. Op enkele uren tijd verandert deze noordelijke omgeving nu totaal van aanzien. In het kwartier van de hertog van Enghien leggen de Fransen een straat aan, met aan weerszijden een hele rij winkels die van alle soort en slag materialen verkopen, identiek als in elke treffelijke koopstad, geeft Pauwel aan. Na de aanleg van deze straat krijgen de nieuw aangekomen soldaten nu de vrijheid om te doen wat ze willen. De voorwaarden van de overgave blijken niet meer dan een dooddoener. De Fransen kunnen nu volop hun lusten botvieren. Roven en plunderen natuurlijk, wat anders? Alle huizen die zich binnen een straal van een mijl van het kamp bevinden worden in brand gestoken en achteraf gesloopt, de huurlingen kappen de bomen en verwoesten het land en lopen de hele kasselrij af op zoek naar buit. Alles wat de Spanjaarden achterlieten valt nu in hun handen. De landlieden die ze in hun woningen aantreffen krijgen een kwalijke behandeling. Foltering en pijniging tot ze lossen waar hun geld verstopt zit. De bronstige Fransen verkrachten elke vrouw die ze in het zicht krijgen en wie wil weglopen schieten ze lukraak dood. Ze lopen van parochie naar parochie en gaan op zoek naar de klokken die ze in stukken slaan. Alle lood, metaal, koperwerk van de kerken en van de ornamenten voeren ze weg met de bedoeling om die allemaal te gelde te maken. Hij lijkt er op dat ze de volledige inboedel van de kasselrij willen wegvoeren!

De verovering van Veurne en Veurne-Ambacht zorgt voor ontzetting bij de bevelhebber van Duinkerke. Nu is het zijn beurt om belegerd te worden. Hij is er van overtuigd dat de vijand grote voordelen zal bekomen door zijn inbezitname van de Moeren. De overvloed van voedsel die de Fransen ginds zullen aanslaan brengt hen in een gunstige positie om de confrontatie in hun voordeel te beslechten. Dat wil de gouverneur te allen prijze beletten. Hij geeft op 4 september 1646 de opdracht om het zeewater in de Moeren te laten lopen, zo hoog als het doenlijk is. Uiteraard is dat een rampzalige beslissing, vooral als we beschouwen welke inspanningen en creativiteit de drooglegging gevergd heeft en wat het Westland er voor in de plaats heeft gekregen. Wat een drama toch. De komst van het water is zo bruusk dat de inwoners het amper zelf kunnen ontvluchten. Veel mensen zien zich genoodzaakt om op de zolders en daken van hun woningen te klimmen en daar te blijven tot ze daar met bootjes kunnen ontzet worden. Wat ze aanrichten vanuit Duinkerke is ronduit misdadig! De schade van deze watervloed aan de bewoners en de eigenaars is niet te overzien. Het vee was allemaal verdwenen, maar het graan in de schuren en de rest wat er nog op het veld staat te wachten om te oogsten gaat massaal verloren, net als al het huisraad en de inboedel van de landlieden. Het zeewater maakt werkelijk alles kapot. De zovele schone huizen, hofsteden, mooie bouwwerken vallen ten prooi aan het water en stuiken in elkaar. Al die prachtige plantages, de boomgaarden sterven af door het zoute water. De Moeren transformeren zich tot de waterpoel die ze voordien waren. Rond 1785 – wanneer de plek opnieuw zal drooggelegd worden – plaatsen ze er een schandpaal met de verfoeilijke naam van markies van Lede er op aangebracht, een gedenkteken dat eeuwenlang zijn naam en zijn stupide beslissing als een vloek zal blijven herinneren. Die bewuste markies zal zich later trouwens verontschuldigen voor zijn daad met het argument dat hij daartoe verplicht werd door markies de Caracena.

Geen soelaas voor de Veurnse bevolking

De Franse maarschalk de Gassion bouwt direct extra versterkingen rond de stad van Veurne. De landlieden die eerder in de stad waren gevlucht fungeren nu natuurlijk als gratis werkkrachten voor de Franse bezetters. Zij mogen de versterkingen bouwen op kosten van de kasselrij. Nadat de vijand tien dagen naast de stad gelegen en de hele streek heeft afgelopen en verwoest, vertrekken de Fransen nu om Duinkerke te gaan belegeren.

In deze havenstad bezetten ongeveer 4.000 soldaten de vesting, onder het bevel van de verwenste markies van Lede. Terwijl de Fransen Duinkerke op het land hermetisch opsluiten doet de Hollandse vloot exact hetzelfde op de Noordzee. Na een reeks stormlopen en de nodige fanatieke tegenstand ziet de markies geen andere opties meer dan Duinkerke uit te leveren aan de Fransen. Dat gebeurt op 9 oktober 1646.

De verhuis van de Fransen naar Duinkerke brengt allerminst soelaas voor de Veurnse bevolking. Ze krijgen nu te maken met een groot garnizoen ruiters en voetvolk die het leven van de poorters werkelijk verpesten. Elk gezin krijgt volgens zijn mogelijkheden tussen de 9 en de 15 soldaten te logeren. De Veurnenaars zien zich verplicht om elke gast daarenboven nog dagelijks een stuiver uit te keren met in surplus nog beddengoed, kaarsen en andere kleine benodigdheden. Wie officieren in huis krijgt is nog slechter af. Die eisen dagelijks 50 tot 60 stuivers. De lezer kan zich amper een beeld vormen hoe die mentale en financiële druk in werkelijkheid moet aanvoelen. Dat heb ik evenmin. Vooral edelen en diegenen die leven van hun renten voelen de zware druk, lieden die hun opbrengsten rapen op het platteland en dus tijdens deze oorlogstijden niet moeten rekenen op gewin. En dat is dan nog een understatement. In werkelijkheid zijn ze hun eigendommen kwijt en is er van inkomsten geen sprake meer. Veel van die families gaan er aan ten onder. Komt daarbij nog dat de soldaten natuurlijk niet kunnen leven van die ene stuiver per dag en hetgeen ze krijgen van hun gastheren. De Fransen stelen er op los, breken 's nachts binnen in huizen, stallen en kelders, op zoek naar alles wat ook maar enigszins bruikbaar is. Hun officieren reageren amper, in het besef dat hun mannen inderdaad onderbetaald worden door de koning.

De plaag van de sterfte

Daar is de kroniekschrijver opnieuw terug met zijn 'Almogende'. 'God de Vader straft de inwoners van de stad en de kasselrij niet alleen maar met oorlog en het verlies van hun goederen', beweert hij schuldbewust, 'Hij stuurt nu nog de plaag van de sterfte naar hen toe!' Zijn gebazel slaat natuurlijk nergens op. Het is hoe dan ook een feit dat de dramatische levensomstandigheden een ideale voedingsbodem zijn voor allerhande epidemies. De mensen van het platteland zijn al een hele zomer op de vlucht terwijl ze her en der onderhavig zijn aan een wrede behandeling

van de vijand. En dat allemaal in het besef dat ze niets meer over hebben van hun vroegere bezittingen. Ontzagelijke schrik en verschrikkelijke droefheid bezwaren de harten en de geesten van de mensen. En alsof dat nog niet allemaal genoeg is krijgen ze ook nog 'de verderfenis van het bloed' die zorgt voor grote ziekten zoals de rode en de grauwe buikloop. Dysenterietoestanden natuurlijk met al dat brak water en bedorven voedingswaren moet men niet ver zoeken. De sterfte onder de landlieden is dan ook substantieel, een menigte mensen gaat er onderdoor, zowat dagelijks ziet men overal mensen die hun doden begraven. In de jaren 1646 en 1647 sterft zowat één derde van de inwoners van de kasselrij.

Een zekere tijd na de verovering van Veurne-stad vervangen de Fransen hun gouverneur hier. Veldmaarschalk Charles-René de Baugy, de heer van Bosquet en bevelhebber van een regiment voetvolk treedt binnen als nieuwe baas van Veurne. De man ontpopt zich hier als een zeer goede alchemist en slaagt er in om goud en zilver uit allerhande zaken te smeden. Mijn scepticisme steekt opnieuw de kop op. Eerst dat geleuter over de Almogende om nu lukraak te beweren dat er hier een man rondloopt die zilver en goud kan produceren. 'Bosquet vindt zijn gelijke niet', orakelt Pauwels en hij voegt er direct aan toe dat hij dat ook kan bewijzen. Ik schuif de wielen van mijn bureaustoel wat recht, schenk me wat verse koffie in en ga eerst toch even snuisteren op wikipedia. Alchemie is de voorloper van de scheikunde en met de zogezegde 'steen der wijzen' proberen de alchimisten inderdaad goud en zilver te vervaardigen. Zijn eerste bestuursmaatregel is een bevel dat alle parochies van de kasselrij moeten betalen voor 300 werklieden die hij aan het werk zet om te werken aan de versterkingen van de stad en die elk 2 schellingen per dag zullen verdienen. Die eerste verordening krijgt al gauw navolging, vooral als de versterking van de stad weer min of meer in goede staat is laat hij de rest van de werken uitvoeren door 40 à 50 man en steekt hij de rest van het geld in eigen zak. Bosquet is dus helemaal geen alchemist maar een ordinaire zakkenvuller. Verder eist hij 10 stuivers per razier koren en 5 stuivers voor het lentegraan die men uit de stad weghaalt. Een taksmaatregel die de gouverneur grote sommen oplevert. Vooral omdat het merendeel van het graan uit de kasselrij nog maar pas naar de stad werd overgebracht uit vrees voor de legertroepen en de rovers waar het land er genoeg van heeft. Alle parochies van de kasselrij moeten nu ook maandelijks geld opzijzetten voor de aankoop van 2 of 3 gouden pistolen (een soort munt à la Louis d'or), volgens de grootte van

de parochie. En voor zijn nieuwjaar wenst hij nog eens geld om er nog een stuk of zes bij te kopen. Het gaat hier beslist over grote sommen geld als je het allemaal bij elkaar rekent. Verder verordent Charles-René de Baugy dat elke parochie een bepaald aantal palissaden (veel meer dan hij er kan gebruiken) ter beschikking moet stellen voor de versterking van de stad. De palissaden die hij te veel heeft van het ene dorp laat hij afkopen door een ander dorp. Hij doet net hetzelfde met stro en haver voor de paarden, laat alles leveren ten gunste van de ruiters in de stad en alles wat er te veel binnenkomt verkoopt hij vervolgens aan een flinke prijs.

De speciale gouverneur van Veurne

De goudmaker is aangesteld om de rekeningen van de stad en de kasselrij te controleren. Hij beschikt over de autoriteit om jaarlijks de wet te vernieuwen. De vier commissarissen die dat normaal altijd deden zijn 'man van buiten', en moeten gedwongen hun vroegere vergoedingen afstaan aan Bosquet. Kandidaat-schepenen krijgen enkel hun functie in het magistraat als ze bereid zijn 10 gouden pistolen te betalen aan de gouverneur. De opbrengsten van de Spijker en de andere koninklijke domeinen verdwijnen eveneens in zijn zakken. Er komt geen einde aan zijn hebberigheid: de rechten van accijnzen, van de beesten, de maalderij en alle lasten die normaal geheven worden door de vier Leden van Vlaanderen en bestemd zijn voor de provincie belanden ook bij de Fransman en in surplus eist hij dan nog eens maandelijks 1.200 pond uit de middelen van de kasselrij om zijn stadsgarnizoen te betalen. En ook hiervan blijft een flink deel aan zijn vingers kleven. Achteraf zullen zijn opvolgers wel de rekening maken: onze alchemist trok jaarlijks de ongelooflijke som van 200.000 gulden.

Charles-René de Baugy is toch wel een heel speciale figuur. Ondanks al zijn financiële creativiteit slaagt hij er wonderwel in zich goed te verkopen en zelfs 'bemind' te maken bij de notabelen en de machtshebbers van de stad en de kasselrij. De maarschalk wil iedereen van dienst zijn en toont zich gul met zijn vriendschap. Hij nodigt om de haverklap mensen uit om te dineren of te lunchen en is buitengewoon mild met spijs en drank. Dat trakteren hem natuurlijk geen moeite kost wil Pauwel niet gezegd hebben. Bosquet toont eigenlijk meer affectie voor de burgers en de landlieden dan voor zijn eigen soldaten. En wanneer hij iemand in Veurne betrapt op kritiek tegenover de Fransen dan blijft hij altijd rustig, hij

berispt de dader op een vriendelijke manier en verzoekt hem om dat niet langer in het openbaar te doen. Bloeddorstig is hij niet op zijn minst, zijn honger naar geld is echter legendarisch.

Nu de legers in hun garnizoen getrokken zijn komt het gewone leven weer stilletjes op gang. De landlieden keren terug naar hun huizen, met de rest van hun vee. Een terugkeer die niet van een leien dakje loopt. Nieuwpoort, Diksmuide, Ieper en de andere grenssteden bulken van de soldaten die er dagelijks op uitlopen onder het voorwendsel van vijanden op te zoeken. Ondertussen vallen ze hier en daar woningen binnen op het platteland en verdonkeremanen ze alles wat hen bevalt. Ze laten daarbij niet na om in de kroegen van de verschillende parochies grote sier en verteer te maken, natuurlijk allemaal op kosten van de landlieden. Voeg daar nog een pak soldaten bij die zich lieten buitensluiten uit de steden en zonder identiteitsbewijzen of passen samentroepen in bendes van een man of zeven, acht. Dat soort crapuul betekent een nachtmerrie voor de landlieden, vooral omdat die zootjes heel aantrekkelijk zijn voor de zware jongens onder de huurlingen. Als ze rijke lieden op het spoor komen, hetzij van de stad of van de kasselrij, dan leiden ze die naar bossen of naar beschutte plaatsen en slaan daar de sukkelaars voor verrot en folteren ze hen tot ze er in slagen om hen grote sommen geld afhandig te maken. Die praktijken zorgen voor een sfeer waarbij haast niemand zich nog in de buitengebieden durft te wagen.

Het kasteel van Pollinkhove

9 oktober 1646. De gouverneur van Veurne vaardigt luitenant d'Arcely en 25 mannen af om hun posities in te nemen in Pollinkhove, in een woning die ze 'het kasteel' noemen aan de oostelijke kant van het kerkhof. Rondom het opperhof van het kasteel stond er in de oude tijden een stenen borstwering. Die gebruiken de soldaten nu om palissaden op te slaan om hun doening te versterken. De inwoners van Pollinkhove moeten hen voorzien van spijs, drank, hout, stro en van alles waar ze nood aan hebben. Ze zullen hier op post blijven tot de 12de maart van 1647. Niet zo lang daarna beginnen de Fransen aan de constructie van een fort aan de Fintele. En er komt een soortgelijk geval bij de Knokke, aan de noordzijde van de Ijzer. De parochies in de buurt mogen natuurlijk voorzien in pioniers, palissaden, hout en proviand. Beide forten krijgen een bezetting van een man of twintig. Hun oversten gaan nu op zoek naar

geld bij de lokale bevolking en eveneens bij de schippers van wie hun steden door de aanpalende wateren varen.

De Spanjaarden die nog steeds in het bezit zijn van Nieuwpoort spelen natuurlijk nog altijd hun rol in de overgang tussen 1646 en 1647. Gouverneur Don Antonio De Pimentel probeert de Franse druk op zijn vesting tegen te gaan. Hij weigert resoluut om het winterwater in de omgeving te laten aftrekken naar de zee, de commandant waagt zich zelfs aan het tegendeel: hij geeft het zeewater de vrije loop in de kasselrij. Het water kan voor hem niet hoog genoeg staan. Tijdens het voorjaar van 1647 staat het Blootte daardoor zo goed als blank en moeten de mensen zich van de ene parochie naar de andere begeven met de hulp van boten. Het zoute water veroorzaakt natuurlijk grote schade aan de landbouwgrond en aan de bezaaide percelen die nu voor een hele tijd onbruikbaar worden. 'De overstromingen zorgen voor de sterfte van een groot aantal bomen en struiken. De verliezen op het platteland zijn amper in te schatten.' De kroniekschrijver van dienst verkettert Antionio De Pimentel. Waar waren zijn mensenliefde en zijn plichtsbesef toen hij al dat schoon land onderwater liet zetten? Veel meer dan een verdelger van de welvaart is de Spanjaard niet in Pauwels ogen.

Een schromelijk geval van heiligschennis

Rond diezelfde tijd – 1647 – doet zich in de binnenstad van Veurne een schromelijk geval van heiligschennis voor waar de schrijver absoluut wil over rapporteren. Een abominabel geval net zoals de straffen die er op volgen. Sommige schrijvers hebben wat twijfels rond het jaartal en plaatsen de feiten in 1650. Uitgever Ronse wil er het fijne van weten en veronderstelt dat kroniekschrijver Pauwel het vermoedelijk bij een foute datum houdt en dat 1650 vermoedelijk wel de juiste datum moet zijn. Maar laat me toe om daar nu alvast over te rapporteren.Twee Franse soldaten van het garnizoen in de stad beramen onder elkaar hoe ze de burgers het best kunnen bestelen. Een van de twee beweert aan de andere dat hij een manier kent om alle sleutels en grendels te laten openspringen zonder daar enig geweld of macht te moeten bij gebruiken. Zijn kompaan brandt onmiddellijk van nieuwsgierigheid. Dat kan volgens eerstgenoemde alleen maar als zijn vriend bereid is om enkele 'bijgelovige' acties uit te voeren, pas dan kan hij zijn truc effectief doen werken. Pauwel huivert bij zijn verslag en hij heeft het best moeilijk om te

vertellen over de afschuwelijkste heiligschennis die een mens maar kan uitrichten. Hij komt nu ook af met de namen van de twee Fransen; de 22-jarige Mathurin Le Jeune is de aanstoker. Zijn leeftijdgenoot François Mannaert zijn nieuwsgierige 'copain'. Le Jeune komt naar boven met zijn duivelse formule: ze hebben daartoe drie geconsacreerde hosties nodig die ze moeten verpulveren en mengen met enkele tanden van dode mensen en met nog andere zaken. Daar moet Mannaert nu voor zorgen. Hij woont op een heiligdag drie missen bij in de kerken van Sint-Niklaas, de abdij en bij de capuceinen en ontvangt er drie keer heel erg onwaardig de heilige communie. De hosties haalt hij zeer stiekem uit zijn mond en verdwijnen in een zakdoek. Even later deponeert hij die heilige voorwerpen in zijn woning om zich vervolgens naar het kerkhof van Sinte-Walburga te begeven om zijn abominabel plan uit te werken. Terwijl hij bezig is met zijn luguber werk krijgt de Fransnam het zo benauwd dat hij bijna van zijn stokje draait van de angst. Het kost hem veel inspanningen om alsnog verder te gaan met zijn ontgraving, maar de 'duivel van de gierigheid' drijft hem over het randje. De belofte van al dat schoon gewin trekt Mannaert over de schreef om alsnog zijn hels voornemen uit te voeren. Nu pas kan hij overgaan tot deze ongelooflijke heiligschennis. Ik laat het mijn kroniekschrijver zelf vertellen: 'het punt van een tand die hij uit een doodshoofd getrokken heeft, drukt hij in in de voornoemde hosties en daarna verbrandt hij de bewuste tand tot assen. Daarna neemt hij het doek met de heilige hostie, en na het nemen van vuur geeft hij de hostie ten prooi aan de vlammen.'

Occulte toestanden

Wat al die occulte toestanden te zien hebben met het openen van sloten blijft me een raadsel. Al dat vreselijk werk blijkt dan nog een maat voor niets want nog voor Le Jeune zijn geheim kan verklappen krijgt hij het aan de stok met zijn officier. Omdat hij zijn rapier trok tegenover een overste veroordeelt de Raad van Oorlog hem om geëxecuteerd te worden. In voorbereiding van de uitvoering van dat vonnis krijgt de terdoodveroordeelde het bezoek van zijn biechtvader. 'Het is een rechtvaardig vonnis en ik had geen andere uitspraak verwacht', verklaart Le Jeune prompt, 'het is een straf van God' en dan vertelt hij wat hij op zijn kerfstok heeft, over de verschrikkelijke toestanden met die hosties en die tanden. 'Zijn abominabel sacrilegie', Pauwel kan er niet over zwijgen maar het duurt niet lang voor de biechtvader in kwestie de officieren op

de hoogte brengt van deze feiten. Ze stellen meteen de uitvoering van het vonnis uit en pakken François Mannaert op. Hij wordt in het gezelschap van zijn kompaan Le Jeune aan een streng verhoor onderworpen. Mannaert bekent de gruwelijke feiten. De Raad van Oorlog veroordeelt de lijkschender nu om op een vlaak rondgesleept te worden, maar eerst in zijn lijnwaad en met een toorts in de handen boetedoening te doen voor de deuren van de drie kerken waar hij de hosties gehaald heeft. Daarna vliegt hij op de brandstapel, zijn vuurdood die gebeurt op de haast symbolische Aswoensdag van 1647 (of van 1650). De aanstoker van de feiten komt eerst voor het vuurpeloton, daarna wordt zijn doorzeefd lijk in het vuur naast zijn verkoolde compagnon gedumpt. De hele historie moet een grote indruk nalaten bij de devote Veurnenaars. De priesters beginnen nu natuurlijk met een sensibiliseringscampagne. De toorn van God zal niet lang meer op zich laten wachten. Wie zo met zijn voeten rammelt moet zich daar natuurlijk aan verwachten. Een enge gedachte! Misschien kan een extreme boetvaardigheid de zaken alsnog in een gunstige plooi leggen? Dat is ongetwijfeld de grote reden waarom ze hier een plechtige biddag organiseren, een hele dag bidden dat de stukken er vanaf vliegen dat God zich niet zou willen wreken op hun stad omwille van de grote belediging die ze hem hier hebben aangedaan. Een boetedoening die de Veurnse bevolking afsluit met een 'generale processie' waarbij de geestelijken het heilig sacrament meedragen, gevolgd door de gouverneur en de officieren met allen een flambeeuw in de hand, achternagegaan door het magistraat en al de burgers. Heel het Frans garnizoen van de stad staat in de wapens op de markt te wachten en werkt zich uit de naad om al hun eerbied aan de 'Hoogwaardigste' te bewijzen.

Het gehate scenario van roven en plunderen

Terwijl de Westhoek dagelijks geconfronteerd wordt met verwoesting en ellende, krijgt Vlaanderen het bezoek van Leopold Willem als gouverneur van de Nederlanden. Hij is de jongste zoon van de keizer van het Roomse rijk en dus een notoire vijand van de Fransen. Zijn inkomst te Brussel in april 1647 doet de hoop groeien dat de Spanjaarden eindelijk eens iets zullen aanvangen tegen de Fransen. De jonge prins begint al dadelijk aan de belegering van Armentières die zich na een kort beleg ook effectief overgeeft. Ook Komen, Lens en Landrecy volgen het voorbeeld van Armentières. Maar ondertussen wagen de Fransen zich aan twee nieuwe

initiatieven. Meer bepaald de belegering van La Bassée (40 km ten zuiden van Komen) aangestuurd door maarschalk De Gassion en voor de Westhoek de veel relevantere belegering van Diksmuide door maarschalk de Rantsau. Die relevantie voelen ze natuurlijk in de hele kasselrij van Veurne-Ambacht wanneer het Frans leger zijn weg neemt in de richting van Diksmuide. Met het vertrouwde en zeer gehate scenario van roven en plunderen van alles wat de soldaten op hun pad aantreffen. De landlieden doen wat ze kunnen om met hun beesten en inboedel de plaat te poetsen maar kunnen de Fransen nauwelijks ontwijken omdat ze zo snel oprukken. De hele tijd van de belegering der boterstad blijven de soldaten natuurlijk maar zwerven en rondlummelen in de buitengebieden. Natuurlijk weer die eeuwige zoektocht naar buit. Landlieden die zich stug tonen om te tonen waar hun geld verborgen zit ondervinden dat helaas aan den lijve. De Fransen breken zo goed als alle woningen in de ruime omgeving van Diksmuide af. Met het hout en het stro ervan bouwen ze nu barakken of verwarmen ze zich.

Diksmuide geeft zich over

13 juli 1647. Na een beleg van acht dagen geeft Diksmuide zich over. De bevelhebber van de Fransen laat de stad direct versterken, een reden te meer om de kasselrij van Veurne af te lopen om overal bomen te kappen die ze nodig hebben voor de palissaden van hun nieuwe verovering. De natuurschade is aanzienlijk. Vooral langs de Ijzer. Ze gebruiken de rivier om de boomstammen mee te voeren. De vijanden vellen het meeste deel van de bomen langs het water, tot over de parochie van Stavele en terwijl ze daar toch aan het werk zijn laten ze goederen die ze potentieel kunnen gebruiken zeker niet liggen. Rond die tijd woedt er ter hoogte van La Bassée een felle strijd tussen de Fransen en de Spanjaarden. Maarschalk de Rantsau beslist na 16 dagen om nu over te gaan tot de belegering van Nieuwpoort. Op 29 juli 1647 kampeert zijn leger rond de havenstad. De Fransen nemen vervolgens de schans van Duivelshoorn te Sint-Joris, gevolgd door het fort van Nieuwendamme. De Spanjaarden van hun kant voorzien Nieuwpoort van extra veel volk. De Rantsau krijgt het bericht dat zijn collega in La Bassée tot de overgave werd gedwongen waarop hij zijn aanvallen op de muren van Nieuwpoort staakt. Zijn troepen verhuizen nu via de Ijzer, op het traject tussen Duivelshoorn en Schoorbakke. De maarschalk geeft tevens de opdracht om de Duivelshoorn-schans en het fort van Nieuwendamme te slopen. De landlieden slaan ijlings op de

vlucht en laten hun verlaten woningen natuurlijk over aan de willekeur van de soldaten. De schade is niet te overzien. De vijandelijke ruiters snijden de onrijpe granen af voor hun paarden, en ze dorsen alle tarwe die nu al rijp is. Toch blijft hun aanwezigheid slechts beperkt tot enkele dagen want op 2 augustus is er al sprake van hun vertrek. De buitenmensen keren allengskens terug naar hun huizen om verder te werken met het inhalen van de oogsten, maar door het gedurig heen en weer trekken van de Fransen die hun weg nemen door de kasselrij ondervinden ze daarbij grote hinder.

Maarschalk de Rantsau

September 1647. Terwijl de Fransen van maarschalk De Gassion de stad Lens belegeren laten de Spanjaarden zich evenmin onbetuigd. Op de 29ste arriveert markies de Fondrati met 3.000 mannen om Diksmuide te komen ontzetten. Hij maakt zich al terstond meester van de Hogebrug en de nabijgelegen halve maan. Zijn collega, markies de Caracena blokkeert ondertussen met zijn eigen legerkorps de toegangswegen naar de stad. De Fransen zitten door dat manoeuvre met hun garnizoen van 3.060 mannen opgesloten en vragen nu natuurlijk om hulp. Maarschalk de Rantsau is zo te zien de aangewezen persoon. Op 11 oktober slaan hij en zijn 15.000 soldaten hun kamp neer te Lo. Twee dagen later verhuizen ze naar de Knokke, maar het blijkt al snel dat ze via deze route Diksmuide nooit zullen kunnen ontzetten, vandaar ook zijn beslissing om al na twee dagen terug te keren naar Lo. Het is enkel maar gissen waarom de Fransen op de 16de al beslissen om Diksmuide in de handen van de Spanjaarden uit te leveren. De stad zal vermoedelijk van onvoldoende strategisch belang zijn om er een hevige confrontatie en veel mensenlevens aan op te offeren. Tijdens hun belegering van Diksmuide strippen ze als het ware het hele Blootte. Daarbij maken de soldaten alle huizen in de streek zowat gelijk met de grond. Ook het Houtland ondergaat een gelijkaardig scenario. Dat omvangrijk Frans leger te Lo is al net zo schadelijk voor mens, dier, oogsten en eigendommen. Als 15.000 vreemde snuiters aan het plunderen slaan, dan zal je dat wel geweten hebben. Er moet vermoedelijk geen enkele landman in heel Veurne-Ambacht zijn die het nog aandurft om in zijn huis te blijven. De buitenmensen vluchten naar besloten steden of concentreren zich op enkele parochies waar ze zelf wachten organiseren maar hoe dan ook in de penarie zitten en het riskeren om op elk moment van de dag of de

nacht hun goed te verliezen. Het is amper te beschrijven welke armoede al die verwoestingen met zich meebrengen voor de inwoners van de kasselrij. De oogsten worden vervreemd, het meeste vee weggedreven terwijl de mensen en in het bijzonder de vrouwen uiterst kwalijk behandeld worden.

Lege schuren

Nadat de Spanjaarden hun posities enkele dagen hebben aangehouden voor en rond Diksmuide en ze de stad van alles voorzien hebben, trekken ze weer naar andere oorden. Het Frans leger blijft nog ter plekke in Lo tot de 3de november van 1647, wanneer het regenachtig en koud weer het garnizoen verplicht om te vertrekken. Het signaal voor de weggebleven landlieden om nu eindelijk het thuisfront op te zoeken. Ze vinden er alleen maar lege schuren en daardoor moet hun vee de hele winter buiten blijven staan, in de weiden waar het gras in overvloed teert. Het arm volk moet echter niet denken van eindelijk eens met rust gelaten te worden. Groepjes Spaanse huurlingen zwerven op en af door de kasselrij en ze zorgen er op hun vertrouwde manier wel weer voor dat ze nemen wat ze vinden, overlast of hoe kan je hun praktijken anders catalogeren? En ze zijn dan nog niet de enigen die zorgen voor eindeloze ellende. De soldaten krijgen nog het kwalijk gezelschap van allerhande slecht volk, schelmen en staatschenders die nog meest van al kwaad aanrichten. Ze houden zich meestal op in de omgeving van de bossen bij de Moeren. In tijden van nood zorgen ze dat ze er rap de plaat kunnen poetsen. De plek blijkt uiterst geschikt voor de schoelies. Want van zodra de Moeren vol water lopen, vloeien de meersen over waardoor de nietsnutten zich met bootjes kunnen verschansen tussen het riet. Bij het minste onraad varen ze verder dieper de Moeren in, langs de grachten tussen het hoog riet tot ze buiten het zicht van hun vervolgers zijn. Ze maken zich daarmee baas over de diepe Moeren. Veel mensen en voorbijreizende lieden die door de schelmen gekidnapt worden belanden hier op verborgen plekken tussen het riet. De sukkelaars ondergaan er de meest extreme pijnigingen en folteringen tot het crapuul de grote sommen bekomt welke ze opeist.

Een bende van zeven rovers vindt er niets beter op dan zijn verblijf te kiezen op de zoldering van de kerk in de Moeren. Ze slepen er hun gevangenen naartoe, op de gewelven van de bewuste kerk waar ze hen dan twee à drie dagen zonder eten of drinken laten zitten. Dat de Moeren

vol water staan zal de gevangenen niet helpen om hun dorst te lessen vermits het water hier uit de zee komt en dus absoluut ondrinkbaar is. Al die dagen zwerven de kwaaddoeners dan door de streek op zoek naar nieuwe gijzelaars en extra buit. En wanneer ze dan eindelijk terugkeren mogen hun hongerlijdende gevangen verder op hun kin kloppen. Tot ze uiteindelijk met geld over de brug komen. Dat zijn een beetje de verderfelijke en ongeoorloofde praktijken die ze toepassen in die winter van 1647-1648. Tijdens de decembermaand arriveren de schelmen met hun bootje aan de kerk van de Moeren na een rooftocht in de streek. Ze ontschepen hun buit en knopen hun boot vast aan de steeger van de gewelven van hun kerk. Maar 's nachts krijgen ze onverwacht te maken met een zware noordwesterstorm die hun sloep losrukt van de rand waardoor die wegdrijft op het water van de Moeren. De rovers hebben er de hele nacht gerust zonder te beseffen dat ze de volgende ochtend met een probleem zullen ontwaken.

Hongerdood op hun eiland

Wanneer ze willen vertrekken stellen ze tot hun ontzetting vast dat hun boot verdwenen is en zijn ze dus wel verplicht om op hun 'eiland' te blijven. Hun voorraad aan proviand is niet bepaald groot zodat ze niet lang kunnen wachten om hun probleem kenbaar te maken. Roepen en schieten in de lucht, een geluid van alle duivels dat wel een beetje bij hen past. Ze hopen vooral om bevrijd te worden door enkele vissers die met hun schuiten door de Moeren varen. Maar die zitten met de schrik dat de rovers wel eens hun schepen in beslag zouden durven nemen. En bovendien beseffen ze natuurlijk wel dat de inwoners beter af zijn als ze die schurken netjes ter plekke laten. Het resultaat is dan ook wel ontnuchterend. Ze laten de rovers droogjes aan hun lot over, tot ze finaal zullen omkomen van de honger. Of die mannen dan al dan niet gijzelaars bij zich hadden interesseert Pauwel niet. Feit is wel dat de vissers onder de leiding van Joos Leeuw van Ghyvelde na enige tijd – drie weken – niet langer geruchten horen vanuit de kerk en nu durven ze zich eindelijk te wagen om naar Moerkerke te varen. Ze vinden er de nietsnutten op de gewelven van de kerk, zo dood als pieren, ontkleden de lijken, plunderen wat ze er aantreffen en delen de buit onder elkaar. Later zal het gerucht van deze toestand de gouverneur ertoe aanzetten om de Moerkerke tot aan het watervlak af te breken.

Er komt nu nog een derde plaag

Nadat de Almachtige God onze stad en kasselrij zo ongenadig getrakteerd heeft met alle onheil van de oorlog en sterfte maakt hij nu zijn trio compleet: de inwoners krijgen nu ook nog te maken met een derde plaag, meer bepaald een dure tijd. De eetwaren stijgen zo in prijs dat ze voor geld nog nauwelijks te bekomen zijn. Te veel vraag en amper aanbod, God de Vader heeft er natuurlijk niets mee te maken maar krijgt toch de schuld. De tarwe kost nu 26 gulden per zak of razier. Voor het schapenvlees vragen ze nu al 10 stuivers per pond en voor de boter 14 stuivers. Met de rest van de eetwaren is de prijs navenant. Onbetaalbaar en die situatie veroorzaakt natuurlijk grote ellende onder de gemeente. Het merendeel van de landlieden is al zijn graan kwijtgespeeld aan de woekerende soldaten en ziet zich nu verplicht om er zelf te moeten kopen om brood op de plank te kunnen krijgen.

Daarbij komt nog dat de kwaliteit van de tarwekorrels abominabel is, zo licht dat er nauwelijks meel in zit. Gelukkig zijn er nog de Hollanders die nogal wat graan, vlees, boter en andere eetwaren aanvoeren vanuit Engeland, Schotland en andere landen, want anders zouden de mensen zeker gestorven zijn van de honger. Vooral de arme mensen lijden het meest, op het platteland leven er duizenden mensen die alles kwijt zijn en die de voorbije drie à vier maanden geen brood meer gegeten hebben. Ze moeten zich in leven proberen te houden met gezoden paardenbonen, boekweitkoeken, gezoden wortelen, appelen en andere minderwaardige spijzen.

8 januari 1648. Na een oorlog van maar liefst 82 jaar tussen Spanje en de Generale staten van de Verenigde Nederlanden geeft onze koning er de brui aan en sluiten de partijen vrede met elkaar. De vrede van Munster. Deze gebeurtenis verwekt grote blijdschap in Vlaanderen. Het land is eindelijk verlost van deze nachtmerrie met al zijn desastreuze vernielingen. De stad en de kasselrij van Veurne kregen het de voorbije jaren zwaar te verduren. De grootste blijdschap ligt hem in het feit dat de koning nu nog maar één vijand te bevechten heeft. En dat is natuurlijk Frankrijk. Wanneer zal het Westland eindelijk verlost worden van het Franse juk?

Ijdele hoop

Met de komst van de lente en de warme dagen blijkt al snel dat de algemene volksverzuchting vooral ijdele hoop met zich meebrengt. De Fransen laten er hun slaap niet voor dat ze niet meer moeten rekenen op de Hollanders. Ze bereiden zich nu voor op een nieuwe campagne om een nieuwe veldtocht uit te voeren in Vlaanderen. De stad Ieper blijkt het eerste target te zijn. Op 16 mei 1648 starten de Fransen de belegering van Ieper, dat gebeurt onder het bevel van de prins van Condé. Terwijl de gevechten hier aan de gang zijn neemt aartshertog Leopold de stad Kortrijk in voor de Spanjaarden. Hun poging om Ieper te ontzetten mislukt evenwel waardoor Ieper zich op 28 mei 1648 moet overgeven. De oorlog rond Ieper veroorzaakt grote verwoestingen in de kasselrij van Veurne. De Acht Parochies en de gebieden ten zuiden van de Ijzer wordt voortdurend afgelopen door de troepen. De bewoners van deze gemeenten welke in vijandelijke handen vallen krijgen een uiterst kwalijke behandeling. De meeste landlieden slagen er echter in om in de bossen te vluchten en slagen er in om hun eigendommen en hun vee te vrijwaren van de Franse ellende. Pauwel voegt er nog een opmerking aan toe: uit Duinkerke vertrekken er dagelijks veel schepen naar Ieper, geladen met eetwaren en krijgsmateriaal die onder sterke bewaking via de Lovaart varen. De soldaten behandelen de landbevolking ongelooflijk slecht. Het volk van de kasselrij slaat op de vlucht, best te vergelijken met hazen op de loop voor de jagers. Deze toestand houdt gelukkig maar enkele dagen aan. Nu Ieper in hun handen is verlaat het gros van het Frans leger nu onze streek en rukt het op naar Henegouwen. De buitenmensen kunnen weer naar hun woningen terugkeren.

13 juni 1648. De Franse maarschalk de Rantsau duikt op in Veurne, met in zijn zog veel krijgsvolk. De volgende dag – een zondag – trekken de mannen op in de richting van Diksmuide. Het grootste deel van de garnizoensoldaten hier in Veurne rukken mee op. Ze zijn goed voorzien van ladders en touwen. In de buurt van Woumen zorgen ze voor groot alarm. Het regiment Duitsers van Don Carlo Guasco dat te Schoorbakke aan de noorderkant van de Ijzer ligt om die rivier te bewaken schrikt zich een hoedje als ze dit leger op Diksmuide zien afkomen. De mannen vertrekken onmiddellijk naar ginder om bijstand te gaan verlenen aan de bezetters. Maar de Fransen blijken niet geïnteresseerd in Diksmuide, hun troepenbeweging in deze richting kwam er met de bedoeling om door te

stomen naar Oostende. Dus krijgen ze plots de doorgang bij Schoorbakke op een schoteltje aangeboden. De Fransen hebben het dus gemunt op Oostende, terwijl ze oprukken over het land varen hun schepen op de Noordzee om de Oostendse haven af te sluiten en natuurlijk om die vanaf het water ook aan te tasten. Maar toch mislukken die plannen. De Spanjaarden krijgen er lucht van, markies Sfondrati blijkt geen vervroren type te zijn. De bevelhebber blijft op zijn hoede en bij aankomst van de Franse troepen gaat hij onmiddellijk de strijd aan met zijn vijanden. Dat resulteert in een complete overwinning voor de Spanjaarden. En in 4.000 doden, 1.300 gevangenen en ontelbare gekwetsten op het slagveld. De terugkeer door de kasselrij van Veurne-Ambacht gebeurt nu natuurlijk in mineur voor de Fransozen. De frustraties vieren natuurlijk hoogtij bij de verliezers en dat betekent natuurlijk een schadelijke zaak voor de landlieden waar ze voorbijkomen die zowat alles kwijtspelen wat ze in huis hebben.

Overgave van de Fransen

De markies Sfondrati, generaal van het Spaans leger is nu natuurlijk de held. Hij vindt dat de tijd rijp is om nog wat extraatjes uit de brand te slaan. Veurne bijvoorbeeld, dat momenteel bezet is door een tweeduizendtal Fransen. Op 21 juli 1648 beginnen de Spanjaarden aan de belegering van de stad. Na vijf dagen van versterkingswerken zitten ze nu allemaal verscholen en beschut om hun aanval te wagen. De beschietingen gaan op de 26ste van start. Voor de Veurnenaars in de stad zijn de gevoelens nu natuurlijk dubbel; ze hopen natuurlijk om van dat Frans rotbestuur verlost te zijn maar anderzijds moeten ze natuurlijk er voor zorgen dat ze deze Spaanse aanval overleven. De poorters blijven dus netjes in hun huizen verscholen. Mijnheer du Bosquet, je weet wel onze alchemist en zijn garnizoen houden lang stand tijdens de gedurige stormlopen van de Spanjaarden. Maar als de Fransen uiteindelijk het merendeel van de buitenwerken kwijt zijn en de stadsmuren vol openingen en bressen geschoten zijn geven ze zich op 3 augustus over.

Een getuigenverslag in de 'Obsidionis Furname' vertelt het volgende over de belegering: 'het is langs de noordzijde, aan de kant waar Veurne het minst sterk is, dat de hevigste aanvallen van de vijanden plaatsgrijpen...Het kanon heeft een bres in de ringmuur geschoten. 's Avonds om 23u lopen de Spanjaarden storm op de stad....ze geraken

handgemeen met de Fransen en ondanks hun geboden tegenstand kunnen ze hen achteruit drijven. Het schroot en het staal vellen een zodanige menigte Fransen dat de gouverneur van de stad plots met luide stem roept: "halt, schiet en moordt niet langer!" De drie volgende voorwaarden worden uiteindelijk van beide zijden ter overgave aanvaard. 1: uit de bezetting zullen er niet minder dan 1.200 mannen vrije wijkplaats krijgen, 2: diezelfden zullen de stad onder de wapens verlaten en 3:iedere soldaat zal zijn bagage mogen meenemen.'

Wat zijn de mensen toch opgelucht!

Het Frans garnizoen vertrekt inderdaad gepakt, gezakt en gewapend weg uit de Veurnse poorten. Ze gaan op weg naar Duinkerke. Daarna is het tijd voor de Spanjaarden om de stad in bezit te nemen. En als dat gedaan is, komt markies Sfondrati met een groot entourage van edellieden eveneens binnengetreden in Veurne. Ze begeven zich naar de Sint-Walburgakerk waar er in de aanwezigheid van het magistraat en de voltallige burgerij die ernaartoe gelopen is, het Te Deum gezongen wordt. De opluchting bij de poorters kan ik gerust als immens beschouwen. Wat zijn de mensen toch verblijd dat ze verlost zijn van die Fransen die hier de hele tijd op hun kosten hebben geteerd? Ze moesten hen wel dagelijks zo veel geld geven. Daardoor zagen veel burgers zich verplicht hun huizen te verlaten, hun woningen die nu ten prooi vielen aan de soldaten. De Spanjaarden voorzien hun verovering dadelijk van alle soorten van krijgsvoorraden en geven Veurne in handen van het garnizoen Duitsers van Don Carlo Guasco, zowat 900 man sterk met luitenant-kolonel Albertesson als commandant. De Spanjaarden zelf vertrekken acht dagen na de verovering van de stad in de richting van de Leie om het leger van de aartshertog te vervoegen. Tijdens die week in Veurne waren ze druk in de weer met de afbraak van de door henzelf opgetrokken verschansingen aan de buitenkant van de stad. De inwoners krijgen ondertussen het bevel om direct werk te maken van een herstel van de stadsmuren. Dat deze belegering nefast was voor de kasselrij hoef ik eigenlijk niet neer te schrijven. De verwoestingen zijn helaas genoeg een terugkerend fenomeen. Het verlies van vee en graan, de vlucht van de landlieden en daarna de terugkeer na de Spaanse inname van Veurne.

De oorlog tussen Spanje en Frankrijk gaat tijdens de zomer van 1648 onverdroten verder. Aartshertog Leopoldus heeft Lens ingenomen. De

Fransen van de prins van Condé reageren als een gebeten hond en wachten maar één dag om Lens met een ondertussen versterkt leger terug in de tang te nemen. Op 20 augustus 1648 leveren ze een 'schromelijke' slag. Daarbij wordt er van weerszijden bijzonder hard gevochten. Uiteindelijk halen de Fransen hun slag thuis en moet de aartshertog het veld ruimen. De nederlaag van Leopoldus betekent bijzonder slecht nieuws voor Veurne. De 1ste september beginnen de Fransen aan de belegering van de stad. Tot de 4de bouwen en graven ze aan hun verschansingen en dan begint het grof geschut zijn werk te doen. De burgerij houdt zichzelf in de wapens en probeert de vestingen te bewaren en te beschermen terwijl het garnizoen de buitenwerken verdedigt. Na veel stormlopen op die buitenwerken, het innemen van de halve maan en het schieten van openingen in de stadsvesten geven de Duitsers zich pas over op de 11de september. De vreugde van de Veurnenaars was maar van korte duur want de poorters zitten nu weer opgescheept met deze gehate Fransen. De wederzijdse verliezen bij de belegering verschillen nogal wat van elkaar. 300 Fransen doden tegenover 25 aan Spaanse zijde. Bevelhebber Albertesson en zijn 800 mannen eindigen de strijd als krijgsgevangenen. De voorwaarden van overname zijn identiek als die van 1646. En... mijnheer Bosquet keert terug als gouverneur. De vreugde kan niet op! De inwoners van de kasselrij krijgen nu een nieuwe lading geweld en plundering over zich heen. De veldvruchten die momenteel zo schaars en duur zijn dorsen de soldaten nu zelf uit. Daarna vertrekken ze naar Hondschote waar ze naturlijk krak hetzelfde uitspoken als in Veurne-Ambacht. De huizen aan de uitkant van de stad, meer dan tweehonderd doeningen, worden afgetrokken. De Hondschotenaars zijn tegen die tijd al met zijn allen weggevlucht in de kloosters die zich maar met de meeste moeite van de wereld kunnen vrijwaren om niet zelf geplunderd te worden. Hondschote ondergaat de totale vernieling.

Grote schade in de Houtlandse gemeenten

De graaf van Bouteville komt nu met zijn leger van voetvolk kamperen bij Houthem. Fransen, wel te verstaan! Ook hier richten deze troepen grote schade aan. De ruiters legeren op de parochies Wulveringem, Vinkem, Izenberge, Leisele en andere Houtlandse gemeenten in de omtrek. Ook zij zorgen voor veel schade. De granen stelen ze terwijl ze het stro laten rotten. De landlieden van het Blootte blijven daar nog enigszins van

gespaard omdat al de bruggen over de vaarten afgebroken zijn. De mannen van de graaf van Bouteville blijven op hun parochies liggen tot de 15de november om vervolgens hun intrek te nemen in de garnizoensteden. De gevluchte landlieden kunnen nu voorzichtig denken aan een terugkeer. Hun resterende beesten zullen de winter op de weiden moeten doorbrengen omdat alle wintervoer er bedorven bijligt.

1649. De landlieden zijn nog maar amper thuisgekomen als ze al last krijgen met de Spanjaarden die in hele bendes het platteland aflopen. Ze vallen de gemeenten zo lastig dat het schier onmogelijk is om met hen te leven. De zuiderlingen lopen van parochie naar parochie, eten en drinken overal op kosten van de inwoners. Daarmee zijn ze meestal ook nog niet tevreden. Ze breken binnen in de woningen. Het monotoon verhaal van plunderen gaat helaas zijn onverstoorbare gang door de geschiedenis. De Spanjaarden verschuilen zich bovendien langs wegen en straten om de voorbijgangers aan te vallen en af te zetten. Ze zijn vaak te vinden langs de routes die leiden naar markten. Hier kunnen ze geld en andere zaken afhandig maken van de landman, natuurlijk spullen en waren die ze net gekocht hebben op de markten. Deze praktijken zorgen er voor dat de wegen nergens nog vrij zijn. Het magistraat is uiteraard op de hoogte van deze problematiek en klaagt voortdurend bij de gouverneur van Veurne en bij de Spaanse gouverneurs van Nieuwpoort, Diksmuide, Sint-Omer en andere steden. Ze zijn natuurlijk de schuldigen van de hele historie, hun huurlingen gaan op zoek naar geld omdat hun eigen overheden hen slecht of niet betalen. Die commandanten geven dan maar de toelating om hun eigen mannen te laten neerschieten als ze nog verdere baldadigheden aanrichten. Wie geen paspoort bij zich draagt mag door de landlieden beschouwd worden als een ordinaire straatschender. Indien nodig mogen ze de bewuste soldaten opknopen. Deze permissie betekent natuurlijk het startsein om de parochies van de kasselrij beter te gaan bewaken en beveiligen. Sterke wachtposten die onder het gezag staan van een kapitein. Ze laten voortaan de bevriende soldaten (partijlopers) hun paspoorten tonen en wie dat niet kan leiden ze naar Veurne of naar andere plaatsen, in afwachting van hun proces. Veel van die straatschenders en rovers die gedurende deze oorlogstijd altijd maar onder de naam van partijgangers rondzeulden en het grootste kwaad uitrichtten worden op die manier te Veurne, Hondschote, Poperinge, Cassel en Sint-Winoksbergen opgeknoopt. Door deze maatregelen bevrijdt de kasselrij zichzelf van zulk slecht volk. De kosten voor de

respectieve parochies gaan daardoor beduidend naar omlaag. De taks van 20 gulden per hectare vermindert tot 11 gulden, wat nog altijd meer dan genoeg is voor een land dat zo verwoest is.

Vreemd nieuws

Vanuit Engeland sijpelt vreemd nieuws binnen. Karel I, de Spaansgezinde koning van Engeland, Schotland en Ierland wordt door zijn onderdanen opgepakt en veroordeeld tot de onthoofding. De Engelsen voeren het vonnis uit op 9 februari 1649. Drie van zijn zonen vluchten weg van hun thuisland en zoeken soelaas in de Nederlanden. Deze prinsen laten zich eveneens zien in Veurne. Volgens de kroniekschrijver is dat allesbehalve goed nieuws voor de streek; hun troepen zullen actief meehelpen om onze kasselrij te plunderen. Pauwel gaat er dieper op in. In Frankrijk ontstaat er grote beroering tussen kardinaal Mazarin en het parlement van Parijs. De ruzie gaat zo ver dat beide partijen zelfs de wapens opnemen tegen elkaar. De koning van Frankrijk (de 11-jarige Lodewijk XIV) en zijn moeder (Anna van Oostenrijk) kiezen de zijde van de kardinaal. De onlusten gaan vooral over de buitengewone taksen die de koning wil heffen op het gemeen, een wet die door het parlement geblokkeerd wordt. Voor de Vlamingen is deze tweespalt geen slecht nieuws: terwijl ze onderling bakkeleien zullen de Fransen geen tijd hebben om onze streken te komen ambeteren.

Aartshertog Leopoldus ziet grote opportuniteiten voor de Spanjaarden en wil profiteren van de Franse malaise, hij ambieert de herovering van Ieper. Vanaf 12 april 1649 start hij de belegering van deze stad. Om de voorraden en munitie van het leger gemakkelijker te kunnen transporteren vanuit Brugge, Nieuwpoort en Diksmuide stuurt Leopoldus kolonel-prins van Pottelberghe en majoor Verkest naar de Westhoek om het fort van Knokke in te nemen. Een succesvolle actie want de versterking valt weldra in hun handen. De Spanjaarden sturen onmiddellijk aan groep werklieden van de naastgelegen parochies die het fort moeten afbreken. Van zodra die klus geklaard is beginnen ze nu aan de bouw van een andere sterkte. Die komt er aan de zuidzijde van de Ijzer en op de oostelijke kant van de Ieperlee. In de hoek waar beide waterlopen samenvloeien. De voornoemde majoor Verkest zal het nieuwe fort met 150 soldaten controleren. Hun kosten komen op de rekening van de kasselrij.

Het Spaans leger maakt ondertussen goede vooruitgang bij het beleg van Ieper. Het dwingt de Fransen om de stad op 8 mei 1649 over te geven. De 3.000 mannen die er in garnizoen lagen trekken gewapend weg. Ondertussen hebben de Spanjaarden van de graaf Fuensaldaigne ook al St.Venant ingepalmd. De parochies ten zuiden van de Ijzer lijden grote schade door het beleg van Ieper en nog veel meer omdat de troepen na hun succes netjes ter plekke blijven. Tot groot verdriet bij de landlieden. Op 20 mei veroveren de Spanjaarden trouwens nog het fort bij de Fintele dat ze nu tot op de grond afbreken. Deze toestand houdt aan tot in oktober 1649. Pas dan komen de Fransen weer piepen. De graaf van Palliau arriveert met een leger van 5.000 à 6.000 Fransen en slaat zijn kamp op te Adinkerke. De soldaten kamperen in open veld naast het fort dat onlangs nog op kosten van de kasselrij werd gebouwd, op bevel van de gouverneur van Veurne. De vijandelijke troepen blijven zes volle weken op hun posities in Adinkerke, best een bittere kwestie voor de inwoners van Veurne-Ambacht. De Fransen hebben er immers de burgerwachten weggejaagd en houden zich de hele tijd onledig met het beroven van de buitenlieden. Allerhande kostbaarheden en het hoornvee zijn een dankbare buit. Vooral omdat de boeren nu met afkoopsommen naar het Frans leger moeten gaan om hun vee terug te kopen. Rond die tijd zijn de beesten enorm duur.

De opengebroken Steendam bij het Zwaantje

Terwijl de troepen van Palliau de regio van Adinkerke in de ban houden stuurt de commandant een van zijn lijfwachten (een zekere La Croix) met zeven soldaten met brieven naar Sint-Winoksbergen. Ter hoogte van de opengebroken Steendam bij het Zwaantje ('t Swaenken) botsen ze op een grote landwacht die hen in eerste instantie de doorgang blokkeert. Ze willen eerst hun paspoorten zien. Na heel wat discussies en 'kwade' woorden tonen de Fransen hun passen. Iets wat niet naar de zin is van de lijfwacht die blijkbaar last heeft van een dikke nek. Dat hij zijn paspoort moet laten zien aan deze hoop lompe boeren zint hem allerminst. Hij dreigt ermee om na deze zending naar hier terug te keren en die stoute boeren van hun eigendommen te beroven en hun woningen in brand te komen steken. Het gerucht heeft zich ondertussen al verspreid dat een groepje Fransen de vaart kon oversteken. Een nieuwtje dat de landlieden inspireert om in de wapens te lopen en zich te begeven in de richting van 't Zwaantje. Op een kwartier stappen ten westen van de Steendam

krijgen ze ook te maken met de bewuste Fransen en komt het tot een gelijkaardige woordenwisseling met opnieuw diezelfde dreigementen om te gepasten tijde de landlieden te komen plunderen. De landlieden en de wachters krijgen daardoor wel schrik en redetwisten onder elkaar dat ze beter die boosaardige Fransen best zouden liquideren om later geen problemen te krijgen. Want als ze hun dreigementen zullen uitvoeren zal iedereen de pineut zijn. Een jongeling die deel uitmaakt van de wachtpost stelt voor om de Fransen meteen neer te schieten. Hij neemt de daad bij het woord, spant zijn 'roer' en schiet een soldaat omver. De andere landlieden volgen zijn voorbeeld en schieten de andere zeven Fransen dood. Na de moorden vertrekken ze en laten ze de lijken gewoon liggen. Hun hoofdman in Wulveringem vindt dat maar niets en stuurt zijn mannen terug met de opdracht om de lijken op de plaats van de moorden te begraven. Ze graven dan maar in zeven haasten een diepe put en gooien er de dode Fransen respectloos in.

Tellen en rekenen moet vermoedelijk niet tot hun grootste kwaliteiten behoren want de wachters hebben niet in de gaten dat ze maar zeven mannen in hun put gooien. Nummer acht, toevallig chef La Croix, hoewel zwaar gewond is erin geslaagd zich te verstoppen achter een haag. Hij wordt er alsnog betrapt door de landlieden die van plan zijn om ook hem de dieperik in te gooien. Die smeekt vol medelijden dat ze hem toch zouden willen laten leven tot hij op zijn minst de H. Sacramenten zou mogen ontvangen. En of ze hem niet ergens in een schuur zouden willen dragen en hem te doen 'meesteren'. Van meesteren en compassie zal er geen sprake zijn. De mannen plegen overleg met elkaar en besluiten dat ze het niet mogen riskeren dat iemand hen ooit zal kunnen betichten van deze misdaad. La Croix moet het lot delen van zijn gezellen. Ze voeren het vonnis op staande voet uit en gooien de arme Fransman in de put om hem direct levend te begraven. De gouverneur van Veurne (onze Franse alchemist) krijgt hoogte van wat daar gebeurde aan het Zwaantje maar doet alsof zijn neus bloedt. Hij laat in elk geval geen onderzoek uitvoeren naar de verdwenen mannen en veinst niet op de hoogte te zijn van enig misdrijf. Graaf Palliau en zijn officieren zullen nooit te weten komen wat er met de bewuste soldaten gebeurd is en blijven dus in de veronderstelling dat ze gedeserteerd zijn.

gegraaid. Van bij zijn aankomst in de stad van Veurne laat hij de conciërge uit het landhuis ophoepelen om er zich met zijn eigen gezin te installeren. Hij beveelt dat de kasselrij al het brandhout en de kaarsen voor de wachtposten moet voorzien, naast de haver en het hooi die de ruiterij in Veurne nodig heeft.

Het kwartier Roesbrugge-Haringe

De reactie van de Spanjaarden op al die Franse agressie kan niet uitblijven. Terwijl Grevelingen koppig standhoudt mobiliseren Don Juan en de prins van Condé een leger van 21.000 mannen waarmee ze bij Roesbrugge komen kamperen, alsof ze van plan zijn om Grevelingen te gaan ontzetten. Het kwartier Roesbrugge-Haringe krijgt de volle laag van soldatenterreur. De soldaten gaan meteen aan de slag om graan te dorsen voor zichzelf. Er is opnieuw sprake van de afbraak van huizen en schone hofsteden. De Condése troepen zijn de slechtste van allen. Terwijl er hier in Roesbrugge vrij weinig te stelen is liggen de rijkdommen van de parochie van Stavele er om te grijpen. Vee en 'gevlucht' goed, bewaakt door een handvol Franse wachters en door enkele gewapende boeren. Dat hebben de soldaten natuurlijk in de gaten. Een deel van hen trekt ernaartoe met de bedoeling om er eens flink in te kokkeduinen. Philips van Hoorne, een broer van de graaf van Hoorne en heer van Stavele werpt zich op om zijn parochie te beschermen. De wachters kunnen trouwens gebruik maken van zijn versterkt kasteel in Stavele. Philips is een jonge ridder die als kapitein een compagnie ruiters aanvoert ten dienste van het Spaanse leger. Wanneer de ruiters van de Condé ter plekke komen trekt Philips hen tegemoet met het verzoek om onmiddellijk terug te keren en geen schade aan te richten in Stavele. En dat hij naar hier gekomen is om het land te beschermen. De kapitein van de Condézen vindt het maar sneu dat hij zijn mannen niet aan het werk kan zetten. Hij reageert bits en verwijt van Hoorne van alleen maar een stroman van de boeren te zijn en dat hij onwaardig is om te dienen als kapitein van zijn ruiters. Hij moet niet denken dat ze zijn plannen gaan opschorten voor hem. De jonge van Hoorne (20 jaar) laat zich niet doen en verwijt zijn opponent van een verdrukker van de boeren te wezen en helemaal geen officier van eer en niveau. Indien hij hier geweld gebruikt zal Philips zich hierom wreken. Er vallen van weerszijden harde woorden tot de groep van de Condé het tenslotte aftrapt. De wederzijdse verwijten van beide kapiteinen blijven wel hangen. In hun kruis en hun eer

getrapt kiezen ze om elkaar in een duel van antwoord te dienen. De uitslag van het tweegevecht is noodlottig voor de Condése kapitein. Getroffen door een pistoolkogel valt hij dood van zijn paard.

Onderhandelen over een mogelijke capitulatie

Het Spaans leger ligt amper vier dagen te Roesbrugge als men de tijding verneemt dat ze in Grevelingen aan het onderhandelen geslagen zijn over een mogelijk capitulatie. Geen signaal voor de Spanjaarden om de havenstad ter hulp te schieten maar integendeel om hier de plaats te ruimen en terug te keren vanwaar ze gekomen zijn. Grevelingen wordt na een beleg van zeven weken overgeleverd aan maarschalk De la Ferté. Terwijl het volk van de koning van Spanje dan nog in Roesbrugge legert ziet de rest van Veurne-Ambacht zich bezet door troepen van heel wat Europese nationaliteiten die ofwel dienen bij de Spanjaarden of bij de Fransen. Nederlanders, Spanjaarden, Fransen, Italianen, Hoogduitsers, Ieren, Engelsen, Schotten, Lotharingers, Zwitsers, Denen, Catalanen, Kroaten, Polen en nog meer andere. Al die verschillende volkeren verwoesten gezamenlijk de kasselrij en verdrukken zijn inwoners, het is daarbij onmogelijk te zeggen welke nationaliteiten het vriendelijkst zijn voor de mensen. Zo te zien allemaal soldatencrapuul zonder scrupules. Tijdens de zomer van 1658 ondergaat Veurne-Ambacht zowat de grootste verwoesting uit zijn geschiedenis. En dat wil wel wat zeggen als ik zijn hele voorgeschiedenis er op napluis. Tot aan het vertrek van de legers van maarschalk de Turenne begin september om Oudenaarde te gaan belegeren is er niet één landman van de kasselrij thuis kunnen blijven. Met uitzondering van de Stavelnaars die zich indien nodig konden beveiligen in het kasteel van Philip van Hoorne. Tussen Duinkerke en Nieuwpoort liggen al de huizen en hofsteden tegen de vlakte, idem dito tussen Nieuwpoort en Diksmuide of tussen Diksmuide en de Fintele. Waar er legers gelegen hebben staat niets meer recht. Waar ze niet kampeerden is de toestand ook al niet veel beter. De zoektocht naar ijzerwerk en bouwmaterialen om te gelde te kunnen maken laat een spoor van destructie achter. Alle kerken uit de kasselrij zijn gestript van hun goten en lood, de achtergebleven klokken werden eenvoudigweg in stukken geslagen. Alles wat ook maar enigszins te vervoeren viel is verdwenen. Pauwel heeft het nog maar eens over de extreme schade aan de oogsten. De landlieden van de kasselrij zijn met hun beesten ver weggevlucht maar kunnen zich in Vlaanderen nergens vrij achten. Ze vallen in handen van

Spaanse of Franse troepen in hun zoektocht naar buit. Veel boeren zien zich genoodzaakt om verder noordwaarts te trekken in de richting van de Verenigde Staten van de Nederlanden, het calvinistische Holland. Hier vinden ze veiligheid. Met als keerzijde van de medaille dat hun langdurig verblijf in Holland een grote financiële impact heeft. De kost van het veevoeder overtreft haast de prijs van wat ze kunnen krijgen voor hun beesten.

Ieper komt nu aan de beurt

September 1658. Maarschalk de Turenne heeft Oudenaarde ingenomen en beslist dat het nu de beurt is aan Ieper. Op de 12de duikt hij op in de Westhoek, aan het hoofd van zijn leger. Ieper houdt 15 dagen stand en geeft zich dan gewonnen. Oog voor de omstandigheden heeft Pauwel niet, wel voor het lijden in de kasselrij van Veurne tijdens die twee weken. Soldaten die heen en weer trekken naar Ieper en ondertussen alles met zich meeslepen. Het bekend verhaal. Na het vertrek van de Fransen uit Ieper (ze laten er natuurlijk een garnizoen achter) menen de inwoners van Veurne-Ambacht dat ze nu eindelijk van rust zullen kunnen genieten. Met de winter voor de deur rekenen ze op een pauze in de vijandelijkheden. De meeste inwoners keren naar hun afgebroken huizen terug en proberen haastig nog hun land te bezaaien. Anders wacht hen maar een dramatisch 1659. De teruggekeerde landlieden hebben het helaas verkeerd voor. De gouverneur van Nieuwpoort, Don Francisco Gonsales d'Ibalda begint nu vervelend te doen tegenover de landlieden van de kasselrij. Hij stuurt gedurig zijn Spaanse soldaten uit die zich overal ferm laten betalen met contributies zodat ze hun eten en drinken kunnen vergoeden. D'Ibalda laat daarbij niet na om eetwaren te pikken in Veurne-Ambacht en dat met wagens, paarden en schepen tot in Nieuwpoort te laten voeren. Met de landlieden natuurlijk als grote verliezer. Als argument gebruikt hij een oude wet van keizer Karel dat het verboden is om levensmiddelen binnen te brengen in vijandelijke steden. Allemaal omdat de boeren hun opbrengsten nog altijd naar de stad van Veurne brengen, maar aangezien dit een Franse stad is straft de Spanjaard de arme inwoners met het confisqueren van hun vruchten en het eisen van brandschattingen.

De Engelsen van Duinkerke storen zich aan de trage betaling van de geëiste brandschattingen door de magistraten van Veurne en Sint-

Winoksbergen. Tijd om hen eens een lesje te leren. Op 4 november 1658 verlaat milord Lockaert, de gouverneur van Duinkerke deze stad aan de zijde van 1.600 mannen, zowel te voet als te paard. Ze nemen hun weg door Adinkerke dat er door de voorbije verwoestingen nu helemaal verlaten bijligt. Daarna naderen de Engelsen tot op een kwartier stappen van Veurne-stad, ze trekken via de Jacxkensbrug naar Bulskamp. Op deze parochie begint hier en daar al iemand te wonen. Ze mogen direct hun bezittingen vergeten. Tegen het vallen van de avond verhuizen de Engelsen nu naar Wulveringem, de troepen slaan hun kamp op aan de plaats van het dorp. Terwijl milord Lockaert zijn intrek neemt in de pastorie. De woningen in Wulveringem en Vinkem zijn natuurlijk weer het decor van plundering. De inwoners verliezen niet alleen hun paarden en koeien maar ook alles wat ze bezitten. De volgende morgen nemen ze nu de weg naar Hondschote in de richting van Sint-Winoksbergen en van daar keren ze terug naar Duinkerke. De gevolgen van die tocht zullen de inwoners van Wulveringem en Vinkem lange tijd aan hun geldbeurzen voelen. Omdat ze tijdens de avonduren zo onverwacht door de vijand werden besprongen geven ze deze raid de toepasselijke titel van 'het Engels avondmaal'. Feit is wel dat de kasselrij van Veurne in die dagen brandschattingen moet afdragen aan de Spanjaarden, de Fransen én de Engelsen en dat ze desondanks toch nog helemaal verwoest wordt. Vooral de parochies leveren grote inspanningen en sluiten zelfs leningen af om aan geld te geraken.

Een fikse regenbui

Anno 1659. Na grote tempeesten komt de zon altijd terug. Dat blijkt in het voorjaar nu eindelijk het geval te worden voor het Westland dat zich nu al zoveel jaren op rij doorheen de stormen en de orkanen van de oorlog moest worstelen. Het nieuws sijpelt binnen dat de koningen van Spanje en Frankrijk elkaar om vrede verzocht hebben. Op 8 mei 1659 is het eindelijk zo ver. Ze tekenen een wapenstilstand met elkaar. Tot grote algemene blijdschap, iedereen hoopt natuurlijk dat dit slechts de voorbode is van een definitieve vrede. Pauwel relativeert een en ander. Een storm eindigt nooit zomaar in een keer zonder hier en daar nog een fikse regenbui te produceren. Ook in Veurne-Ambacht zal dat het geval zijn. De inwoners krijgen nog harde noten te kraken voor ze weer van de vrede zullen kunnen genieten. De graaf van Merchem, bevelhebber van de Spaanse troepen in de buurt van Kortrijk ontbiedt het magistraat van

Veurne om een en ander te bespreken met hem. Veurne stuurt twee afgevaardigden en die krijgen te horen dat de Kortrijkse Spanjaarden zinnens zijn om hun kamp op te slaan in hun kasselrij. Merchem verplicht de Veurnenaars om asap zeshonderd zakken tarwe ter beschikking te stellen. Een eis die hij trouwens ook deed bij andere kasselrijen die er direct mee instemden. De Veurnse afgevaardigden beraden zich bij hun terugkeer met de gouverneur en het stadsbestuur. Bosquet ziet deze eis allerminst zitten. Volgens de artikelen van de wapenstilstand mag deze graaf niet eens in de kasselrij van Veurne komen, laat staan om dan nog eisen te stellen. De wetheren van het magistraat zitten met deze situatie tussen twee vuren en weten niet wat ze met deze kwestie moeten aanvangen. Veurne bezit geen stuiver om het gevraagde graan te betalen. De inwoners en de parochies worden trouwens nog altijd dagelijks gepraamd om Spaanse, Franse en Engelse brandschattingen te betalen. Na veel beraadslagen stuurt het magistraat zijn afgevaardigden naar de graaf van Merchem in een poging om zo goedkoop mogelijk tot een vergelijk te kunnen komen. Want helemaal gerust zijn ze toch niet met zijn dreigementen. De Veurnse afgevaardigden nemen helaas wel hun tijd om in Kortrijk te geraken. Ze verblijven enkele dagen in Ieper om er andere zaken te verrichten terwijl het Spaans leger het nu welletjes vindt en met 12.000 mannen binnentreedt in de kasselrij van Veurne.

Tussen Poperinge en Roesbrugge

Op 9 juli 1659 passeren ze door Poperinge en Roesbrugge. De Spanjaarden dwarsen heel Veurne-Ambacht en slaan 's avonds hun kamp op rond Ramskapelle. De landlieden die dachten van eindelijk in vrede en rust te mogen leven verwachtten zich allerminst aan dit onaangenaam bezoek. Overal waar dat leger nu voorbijkomt plundert het nu natuurlijk alles wat er te vinden is. Nauwelijks aangekomen in Ramskapelle of hele benden lopen er op uit om wijd en breed alles te roven. Delen van woningen die de voorbije jaren nog rechtop waren blijven staan gaan nu helemaal tegen de vlakte. De Spanjaarden hebben de bouwmaterialen nodig om hun eigen barakken te maken. Het magistraat beseft de urgentie, stuurt afgevaardigden met het voorstel om de gevraagde zakken alsnog te leveren, zolang de mannen maar weer naar het Kortrijkse willen terugkeren. Voor de graaf van Merchem komen die voorstellen nu natuurlijk veel te laat en stellen ze te weinig voor. Hij eist nu grote sommen geld om zijn soldaten kort te houden. De diverse

hoofdmannen van de kasselrij weten wat hen te doen staat. Ze reppen zich haast dagelijks naar Ramskapelle met geld en alle soorten van eetwaren in de hoop dat de soldaten hun parochies met rust zouden laten. De landlieden van de nabijgelegen parochies van Wulpen, Booitshoeke, Avekapelle, Eggewaartskapelle, Oostkerke en enkele andere geven wat ze kunnen en voor alle zekerheid breken ze enkele bruggen af en plaatsen ze er wachtposten aan de potentiële doorgangen. Op die manier redden ze de oogsten in veel parochies. Dat is helaas niet het geval voor alle granen die groeiden in Ramskapelle en St. Joris. De hofsteden en de pachthuizen krijgen zes weken lang die Spaanse stront over zich heen, tot groot verdriet van de inwoners van de kasselrij.

Op het Fazanteneiland

Op 7 november 1659 sluiten de Fransen en de Spanjaarden eindelijk vrede met elkaar en komt er een einde aan een oorlog die dertig jaar heeft aangesleept. Spanje staat hele gebieden van Artesië, Boulogne en Henegouwen af aan Frankrijk. Ze ondertekenen het verdrag op het Fazanteneiland, een eiland in de rivier van Bidasoa op de grens van het Baskenland. Pas nu weten ze in de Westhoek wat intense vreugde moet voorstellen. Pauwel schreeuwt het van de daken; 'het is niet zeggelijk de blijdschap die deze vrede onder het gemeente baarde, namelijk onder die van Veurne-Ambacht. Die blijdschap was onder onze gemeenten te levendiger omdat de velden van deze streek nog vorig jaar het decor waren geweest waar Mars zijn oorloge tirannie met al dat ruïneren, moordpartijen, brandstichtingen, vrouwenverkrachtingen en onmenselijke wreedheden bedreven had.' Dit keer zal de vrede wel standhouden. Daar zijn de Westhoekers van overtuigd. Dat de koning van Frankrijk in het huwelijk treedt met Maria-Theresia, de dochter van de Spaanse koning moet die rust nu toch wel garanderen. Dat veelbelovend huwelijk van Lodewijk XIV en Maria-Theresia vindt plaats op 9 juni 1660 in het Baskische Saint-Jean-de-Luz. Het is tussen ons gezegd zeer de vraag of de Spaanse schone het zal aarden bij deze befaamde Franse vrouwenzot. Maar over deze info zullen de inwoners van Veurne-Ambacht tijdens hun leven vermoedelijk niet beschikken. Maar goed ook.

Verstrekkende gevolgen

Het vredesverdrag tussen Frankrijk en Spanje heeft verstrekkende gevolgen en bestaat maar liefst uit 124 artikelen. Artikel 93 handelt over de stad en de kasselrij van Veurne, met de forten van de Fintele en de Knokke (hoewel er daar geen fort staat op dat moment). Die gebieden zullen op 27 december 1659 overgeleverd worden aan de koning van Spanje. Die termijn zal nog door enkele moeilijkheden opschuiven naar 26 februari 1660 wanneer de Fransen wegtrekken uit Diksmuide, Menen, Oudenaarde en andere steden. Acht dagen later keren ook Ieper, Sint-Winoksbergen en enkele andere steden terug naar Spaans grondgebied. De Spaanse koning Filips IV laat in die eerste dagen het fort aan de Fintele afbreken. Veurne krijgt een flinke Spaanse bezettingsmacht, de stad ligt vol soldaten die onder het gezag staan van de gouverneur van Mariënburg. De burgers van de stad moeten er niet aan denken om te proeven van de vrede. Ze krijgen een grotere last van soldaten dan in alle voorgaande oorlogen samen. Twee regimenten Spanjaarden bestaande uit vier ruitercompagnies en evenveel voetvolk. Mannen die het leven van de poorters tot en met verzuren. Van discipline hebben ze amper gehoord. Pogingen van het magistraat bij het hof om het garnizoen in Veurne in te krimpen stuiten op een weigering. Veurne is voor de Spanjaarden een belangrijke grensstad niet veraf gelegen van Duinkerke die nu in handen is van de Engelsen. Maar eigenlijk is dat een drogreden. De grote Vlaamse steden hebben die garnizoenen van hun nek geschoven en het probleem op de mindere goden afgewimpeld. Vreemd genoeg dient Veurne nog altijd contributies te betalen aan de gouverneur van Duinkerke, hoewel die bedragen naar verluidt niet al te hoog oplopen.

Anno 1660. Nu de vrede weer een feit is begint natuurlijk de opdracht om de ongebruikte en braakliggende percelen in gebruik te nemen. Vermits de kasselrij door al de voorbije verwoestingen zo goed als ontvolkt is krijgen we nu een invasie van vreemde lieden die van overal uit Vlaanderen hun kansen ruiken om zich hier te komen vestigen. Het land is momenteel spotgoedkoop en iedereen wil daar natuurlijk van profiteren. Het is haast niet te geloven maar nog voor het einde van 1660 ligt er amper nog een stuk grond in de kasselrij onbenut bij. De eigenaars doen wat ze kunnen om hun afgebroken boerderijen enigszins op te bouwen. Ze doen dat natuurlijk in de hoop van een voorspoedige toekomst. De kerkelijke gebouwen – niet veel meer dan puinhopen – worden

aangepakt, elkeen doet hard zijn best om de kasselrij in zijn vroegere toestand te herstellen. Het herstel loopt hoe dan ook niet zonder problemen. Dat heeft veel te maken met de zware financiële lasten die de stad en de kasselrij moeten dragen voor de garnizoenen die ze moeten opvangen terwijl de intresten en afbetalingen op vroegere leningen flink de pan uitswingen. De heropbouw van Veurne-Ambacht loopt daardoor zeker niet van een leien dakje.

De prijzen scheren hoge toppen

Dat de Engelsen niet veraf zitten daar in Duinkerke zorgt ervoor dat de Veurnse streekgenoten er nooit helemaal gerust zijn dat de vrede nu al dan niet zal blijven duren. Zolang ze zo dicht zitten is de oorlog nooit uit het vizier. De Westhoekers moeten absoluut niet weten van deze vijanden van het eigen katholiek geloof. De dood van 'lord protector' Oliver Cromwell op 3 september 1658 zorgt plots weer voor enige hoop dat er iets goed zal van komen. Spijtig genoeg volgt zijn zoon Richard Cromwell hem 13 dagen later op in het bestuur van Engeland. Toch was de hoop van de Veurnenaars niet helemaal onterecht. Een meerderheid van de Engelse bevolking smacht naar de terugkeer van de goede oude monarchie en kan het niet langer verdragen dat hun koning Karel II nog altijd verbannen is. Die druk van de basis zal ervoor zorgen dat de koning met zijn groot gevolg aan edelen op 8 juli 1660 met grote eer naar eigen land kunnen terugkeren. De kroning van Karel II brengt Engeland in rustiger vaarwater. Door die overzeese verandering leeft bij ons de hoop dat Duinkerke misschien kan terugkeren onder Spaans gebied. Voorlopig blijft de situatie echter wat ze is: de Engelse gouverneur gaat onverstoord verder met het eisen van brandschattingen van de bevolking van de kasselrij van Veurne. Zowel in de vorm van leveringen van grote volumes aan hooi als door andere zaken.

1661. De prijzen van de voedingsmiddelen scheren hoge toppen. En dat ondanks het feit dat de meeste landbouwgronden nu al effectief benut zijn en de opbrengst zeker niet slecht is. De tarwe kost dit jaar al 24 gulden per zak. De oorzaak van deze prijsstijgingen is dit keer te vinden in het Oostland. De Hollanders importeren gebruikelijk grote hoeveelheden granen zodat de voorraden altijd op niveau blijven. Door het vervriezen van grote partijen is de aanvoer van graan in 1661 haast onbeduidend. Gelukkig zal die toestand niet lang aanhouden. Ondertussen is er dit jaar

al sprake van een flinke stijging van de pachtprijzen voor landbouwgrond in de kasselrij. De burgerij van Veurne krijgt het nog altijd zwaar te verduren met de aanwezigheid van die massa soldaten in de stad. De situatie verbetert er niet op wanneer het hof van Brussel van het magistraat eist dat de soldaten elke dag 3 groten moeten krijgen van hun gastgezinnen, de officieren en de ruiters nog meer naar gelang hun rang. Die soldij moet bovendien voor een periode van zes weken vooraf betaald worden. Deze maatregel is natuurlijk een onvervalste aanslag op de financiële huishouding van de Veurnse gezinnen die bijna allen met vijf of zes soldaten of officieren opgescheept zitten. In de stad huizenieren dan ook nog een regiment Hoogduitsers en een compagnie ruiters. Don Juan Villegas, de sergeant-majoor van de ruiterij die het bevel voert na de recente dood van gouverneur De la Grange beseft dat de vereiste betaling van zijn soldaten wel eens een probleem zou kunnen worden. Hij beseft dat de poorters dat momenteel niet aankunnen. Villegas stuurt een verzoek naar het magistraat dat die uitbetaling dient te gebeuren met middelen uit de kasselrij. De wetheren weigeren dat te doen met het argument dat het hof deze kosten effectief op de inwoners van de stad legt en niet op deze van de buitengebieden.

Verhitte toestanden in Veurne

Dat antwoord werkt in als een rode lap op het netvlies van een stier. Don Juan Villegas reageert direct en eist van zijn officieren en soldaten uit de garnizoenen dat elk naar het huis van zijn logement moet gaan om er zijn gerechtigd loon van zes weken op te eisen. De burgers en voornamelijk hun vrouwen tonen zich uitermate verrast met deze plotse eisen. Ze hollen naar de Grote Markt om klacht in te dienen bij het magistraat. Zij moeten voorkomen dat de soldaten hen dergelijke sommen komen aftroggelen. De vergadering van de wetheren is tegen dan al uit elkaar gegaan. De toegesnelde menigte (dan nog eens opgehitst door Villegas) kan toch nog enkele schepenen bij de lurven grijpen. Ze snauwen hen toe dat ze er moeten voor zorgen dat die financiële eisen afgewenteld worden van de gezinnen of dat ze hen anders allemaal zullen doodsmijten. Met gelijkaardige dreigementen stormen ze ook naar de woning van de burgemeester die niet veel meer anders kan dan het magistraat bijeen te roepen om een antwoord te formuleren op de eisen van de bevolking. Bij de aankomst van de schepenen aan het landhuis vinden ze de zalen stampvol poorters waarvan het merendeel bestaat uit

vrouwen. De sfeer is duidelijk opgehitst en verhit. De mannen lopen rond met blote messen in de hand, de vrouwen dragen stenen in hun schorten of manden. Ze tieren en krijsen dat ze hun bestuur zullen stenigen en vermoorden als ze die lasten niet intrekken. Ondertussen pleegt het volk ook al baldadigheden in de straten. Schepenen die onderweg zijn naar de vergadering krijgen stenen naar zich toe gegooid. Jonkheer Pieter Heurlebout van Pollinkhove, voorschepen in het magistraat krijgt er eentje pal op het gezicht. Niet lang achteraf zal hij in zijn woning overlijden, vermoedelijk ten gevolge van de opgelopen verwonding. Tijdens de vergadering blijken de heren nu plots wel bereid om tijdelijk de middelen te voorzien uit de kassa van de kasselrij en zo de gemeente wat te stillen. Ze stellen voor om een nieuw advies te vragen bij het hof in Brussel. Na overleg zal de kasselrij voortaan instaan voor de betaling van de garnizoenen en halen de poorters hun slag thuis.

Ze zullen het niet blauw blauw laten

Dat betekent nog niet dat het stadsbestuur de rellen en het geweld van zijn inwoners zomaar blauw blauw zal laten. De wetheren eisen straffen zodat dergelijke toestanden in de toekomst niet meer zullen voorvallen. De schepenen ontbieden de procureur-generaal om hem te informeren over wat hier gebeurde en die speelt alles op zijn beurt door naar de Raad van Vlaanderen. Er komt uiteindelijk geen verder onderzoek met als argument dat de oproer er gekomen is door de mistroostigheid van de mensen en dat de gemoederen opgestookt werden door de officieren der garnizoenen. Het magistraat spant daarop een proces aan ten laste van commandant Don Juan Villegas omdat hij de opdracht tot de oproer heeft gegeven. Maar deze klacht zal evenmin een juridisch staartje krijgen. Het garnizoen staat klaar om naar Spanje te trekken om ginder een oorlog te gaan voeren tegen de Portugezen. Iets wat effectief ook gebeurt.

Anno 1662. Er komt een einde aan de vrees om nog door die Duinkerkse Engelsen overvallen te worden. Die angst was nog altijd latent aanwezig omdat de Engelsen zich bijzonder 'bloedgierig' toonden tegenover de rooms-katholieken die ze een grote haat toedragen. Wanneer de koning van Frankrijk de stad Duinkerke voor 5 miljoen gulden afkoopt van de koning van Engeland verdwijnt die vrees nu als sneeuw voor de zon. Voor deze som krijgen de Fransen een heel pakket met de vesting van Duinkerke, de citadel die de Engelsen nog recent hebben gebouwd, het

fort van Sint-Lodewijk en het haast afgebroken fort van Mardijk. De overdracht grijpt plaats in de decembermaand van 1662. In Vlaanderen zijn ze maar wat blij dat deze vijand zich nu terugtrekt over de Noordzee. De inwoners zouden nog veel blijer geweest zijn moest de koop gebeurd zijn door de koning van Spanje. Met Duinkerke bij Spanje zou Veurne en Veurne-Ambacht niet langer op de grens met Frankrijk gelegen hebben.

De graaf van Watou

Over 1663 vindt Pauwel niets de moeite waard om over te vertellen en dus leid ik mijn lezers in één beweging naar 1664. Er ontstaat een geschil tussen de notabelen en het magistraat van de stad en de kasselrij. De adel en de notabele inwoners van de kasselrij storen zich er aan dat de leden van het magistraat alle mogelijke middelen zoeken om telkenmale hun bestuursfunctie met een jaar te verlengen. Dat is nu al enkele jaren het geval. De schepenen zijn vooral poorters van Veurne die hun zitjes gewoonweg kopen in ruil voor gratis logementen van de soldaten in de stad of met andere profijten. Na de grote rellen rekent het magistraat alle kosten van de garnizoenen die in de stad verblijven nu door aan de buitengebieden. Die rekeningen betekenen zonder meer een grote financiële belasting voor de lieden van Veurne-Ambacht. Op het einde van 1664 steken de edelen en de notabelen de koppen bij elkaar om middelen te beramen om die jaarlijkse vernieuwing van de wet zoals dat altijd al gegaan is terug in te voeren. Ze bespreken eveneens die kwestie van de garnizoenskosten die ze afgeschaft willen zien. Deze meetings veroorzaken grote haat en nijd tussen de wetheren en de dissidente notabelen. De graaf van Watou wil garen spinnen uit deze ruzies en stookt de notabelen nog verder op. Hij blijft op dezelfde spijker kloppen: jaarlijkse hernieuwing van de schepenen, weg met die logementkosten, de soldaten mogen best ophoepelen. De kasselrij moet een goede som geld bieden aan het hof in Brussel in ruil voor de toelating om de stadsversterkingen en de stadsmuren te mogen afbreken. Dan zal dat oorlogsvolk vanzelf verdwijnen. De groep notabelen eist opnieuw de scheiding van bestuur van de stad en de kasselrij zoals die in de fusie van 1586 was afgesproken. Volgens de graaf van Watou zullen die soldatenkosten dan automatisch door de poorters zelf moeten betaald worden. Zijn ideeën vinden heel wat meeval bij de rest van de adel en de notabelen van de buitengebieden. Ze vergaderen om de haverklap om al die kwesties te bespreken, hun samenkomsten gebeuren meestal in

Alveringem waar heel wat van hen woonachtig zijn. Ze besluiten haast unaniem om de koning een aanbod te doen van 100.000 gulden zodat hij op zijn beurt zou instemmen met hun voorstellen. Voormalig burgemeester en landhouder Frans De Schacht krijgt de opdracht om de boodschap over te maken aan het hof in Brussel.

Het magistraat van Veurne spartelt tegen

De graaf van Watou heeft het niet slecht gezien. De financiële toestand van het land is op zijn minst abominabel te noemen. Het hof probeert op alle mogelijke middelen aan geld te geraken terwijl het land amper of niet geregeerd wordt. De soldaten vergaan van armoede door gebrek aan betaling. De vrijwillige schenking van deze som geld komt dus bijzonder welgelegen voor de bestuurders van het land. Het magistraat van Veurne spartelt natuurlijk tegen. Dat was wel te verwachten! De wetheren pleiten hartstochtelijk dat hun stadsmuren intact zouden blijven en dat de unie met de buitengebieden die zo zorgvuldig tot stand gekomen was, moet blijven bestaan. Er komen eveneens grote sommen bij kijken vertelt Pauwel. Smeergeld voor diegenen die het meest invloed hebben aan het hof. Don Juan de Toledo, de gouverneur van Veurne pleit zijn ziel uit zijn longen dat de versterkingen moeten blijven bestaan. Anders zouden hij en zijn officieren hun functies verliezen en er is nu al een schrijnend gebrek aan degelijke officieren. Na de debatten blijft het lang stil rond de kwestie zonder dat er ook maar iets van een beslissing valt. Achter de schermen moet het hof zich wel bewust zijn dat de tweespalt zijn oorsprong vindt bij die wetheren die maar op hun stoel willen blijven zitten. Wanneer de datum van de gebruikelijke vervanging van burgemeester en schepenen aanbreekt grijpt het hof nu wel resoluut in. De commissaris van het hof vervangt op 9 juni 1665 het magistraat door compleet nieuwe mensen, zonder dat er ook maar een van de vroegere wetheren in functie komt. Om verdere jaloezie en interne ruzies te vermijden bestaat het nieuw bestuur uit de helft schepenen en uit de stad en de andere helft uit de kasselrij. Een verstandige en evenwichtige beslissing die de onderlinge haat en nijd die men tegen elkander voedt nu helemaal als sneeuw voor de zon laat verdwijnen.

Op 17 september 1665 om 4u in de morgen overlijdt Filips IV, de 60-jarige koning van Spanje en het staatshoofd van de Veurnenaars. Het magistraat beveelt dat er een plechtige uitvaartplechtigheid in de Sint-Walburgakerk

moet komen. Men laat als nagedachtenis drie maal daags de klokken luiden in de drie Veurnse kerken, zes weken lang. In alle parochies van de kasselrij waar er eveneens plechtigheden werden gehouden is dat het geval. Alle leden van het magistraat zullen een jaar lang in rouwkleding lopen. Ook de edelen en de voornaamste notabelen tooien zich in de rouw om hun dode koning.

Don Castel Rodrigo

Op 2 mei 1666 worden te Gent de Staten van Vlaanderen opgeroepen om Carolus II in te huldigen als graaf van Vlaanderen en de opvolger van zijn overleden vader. Carolus II, Karel II en in Spanje Carlos II heeft dan nog niet eens de leeftijd van vijf jaar bereikt. Zijn moeder Maria Anna van Oostenrijk doet dienst als regentes in afwachting van Karels volwassenheid, een feit waar de jaarboeken van Veurne niet de minste melding van maken. In Gent heeft men voor de gelegenheid een enorm podium opgesteld. Don Castel Rodrigo, de gouverneur van de Nederlanden neemt er plaats op een troon en fungeert in naam van de koning als graaf van Vlaanderen. De voornaamste edelen van het land en de gedeputeerden van alle Vlaamse steden en kasselrijen staan er klaar om de nieuwe graaf te huldigen. Allen 'schoon en treffelijk gekleed', leggen ze tijdens de staatsvergadering hun eed van trouw af aan de nieuwe. Een eeuwenoud gebruik dat hoe dan ook niet meer dezelfde betekenis heeft zoals dat in vroegere tijden het geval was. Vanuit de regio Veurne zien we burgemeester en landhouder van de wet Guillamus de Hames verschijnen, geflankeerd door zijn collega Remy Aerlebout.

Anno 1667. De inwoners van het Westland schuilen nu al zeven jaar in de schaduw van vrede. In die periode proberen ze met man en macht alle restanten van de voorbije rampen te doen verdwijnen zodat de ellende van de voorbije oorlogen alleen nog maar een kwade herinnering blijft. Pauwel laat met zijn term 'schaduw' aanvoelen dat de vrede maar een broos vehikel is en dat blijkt helaas maar al te waar. Met de dood van Filips IV van Spanje beginnen de Fransen weer likkebaardend te kijken naar de Spaanse Nederlanden. Het blijkt nog maar eens dat een machtsevenwicht vaak de beste remedie is voor vrede. Die balans lijkt nu verbroken met een jong ventje en zijn moeder als tegenstanders voor Lodewijk XIV. Met de dood van Lodewijks 'Spaanse' echtgenote Anna van Oostenrijk (een stiefzus van Maria Anna van Oostenrijk) op 20 januari

1666 mag de Franse koning trouwens een erfmatige opvolging in de Nederlanden op zijn buik schrijven. Volgens de Fransen komen de Nederlanden na de dood van de koningin nu automatisch aan hen toe. Ze verspreiden allerlei pamfletten in ons land om hun pretenties duidelijk te maken. De Spanjaarden antwoorden met gelijkaardige teksten om de ongegrondheid van de Franse claims te bewijzen. De discussie speelt zich voorlopig nog af op diplomatiek vlak. Lodewijk XIV stuurt gezanten tot bij Maria Anna van Oostenrijk om 'in vriendschap' in zijn rechten gesteld te worden. De regentes weigert categoriek en houdt staande dat de koning niet de minste rechten bezit op de erflanden van haar overleden echtgenote Filips IV. Voor de eenvoudige reden dat hij die allemaal aan haar heeft afgestaan in hun huwelijksakte. Ze heeft natuurlijk volledig gelijk, de aanmatigende eisen van Frankrijk zijn compleet ongegrond. Een juridische waarheid die de 'Roi Soleil' niet wil inzien.

De oorlog ontvouwt zich helemaal

Al gauw gonst het van de geruchten in de Nederlanden dat er een nieuwe oorlog op til is. De mensen spreken over niets anders meer. De Fransen bewapenen zich onverdroten en de Spanjaarden met hun schrijnend gebrek aan mankracht en middelen doen niets anders dan zich te beklagen bij de vorsten van de Europese landen over de onrechtmatige oorlog die de Fransen hen binnenkort zullen aandoen. Gezanten van het hof bezoeken al de kasselrijen van het land en richten zich heel speciaal tot die van de grensgebieden in het zuiden. Ze vermanen de wetheren om trouw te blijven aan Spanje en om zich te versterken tegen de vijand. De toekomst oogt duister en dat is natuurlijk de belangrijkste reden waarom ze in Veurne met grote ijver ingaan op de eisen van het hof. De burgers gaan onmiddellijk aan het werk bij de halve manen en de buitenvestingen van Veurne welke er momenteel maar in een vervallen toestand bijliggen. Ze worden nu rondom in palissaden gesteld. Het magistraat van de kasselrij volgt het voorbeeld van alle andere Vlaamse kasselrijen en mobiliseert een groot aantal gewapende mannen die verspreid worden over de grensgebieden.

De oorlog ontvouwt zich helemaal op 4 juni 1667. Terwijl ze bij ons nog druk in de weer zijn om de grenzen te versterken duikt een Frans leger van 8.000 mannen onder leiding van maarschalk d'Aumont onverwacht op voor Sint-Winoksbergen. Bergues is dan maar voorzien van een

bescheiden garnizoen. Een nachtelijke stormloop zorgt voor veel Franse doden, toch laten de bezetters van Sint-Winoksbergen de volgende ochtend de trommel slaan ten teken van overgave. Een overname zonder veel verdere poeha of problemen. Baron De Wanghe, de gouverneur van deze stad trekt met zijn mannen weg en zoekt nu onderdak in Ieper. Het is meteen de eerste oorlogsdaad van de Fransen sinds de vrede van 7 november 1659. Er is zelfs geen officiële oorlogsverklaring gekomen. Tussen Sint-Winoksbergen en Veurne ligt er een afstand van om en bij de 25 km. Met de regio Hondschote er tussenin. De Franse verovering van Bergues zet natuurlijk een stroom van vluchtelingen op gang. De buitenlieden van Veurne-Ambacht zetten het ook op een lopen. Ze zijn er zeker van dat Veurne-stad van hetzelfde laken een pak zal krijgen.

Een gevreesde toestand die al na amper vier dagen in harde realiteit verandert. Het Franse leger komt overlangs Hondschote in een rechte lijn naar Veurne. De vijanden kamperen aan Ten Boogaerde en omgeving waar ze zich nog tijdens de nacht ingraven. Al de volgende morgen schieten ze met tien kanonnen vanuit hun nieuwe loopgraven. Veurne wordt bij het ochtendgloren dus heel erg onaangenaam begroet door de Fransen. Don Juan de Toledo, de stadsgouverneur doet wat mogelijk is om Veurne te beschermen maar staat eigenlijk voor een onbegonnen taak met hoop en al 100 mannen van drie gehavende compagnies. Voeg daarbij 400 keurlingen uit de kasselrij die toch maar van ondergeschikt belang zijn met dergelijk leger voor zich. En bovendien is het oorlogstuig in de stad in een allerslechtste staat. Wanneer men probeert het stadskanon af te schieten springen de stukken ervan af. Rot en tot op de draad versleten, wat hebben die mannen eigenlijk uitgemeten de voorbije jaren? Na drie dagen en nachten weerstand tegen de Franse aanval en nadat de Westpoort zo goed als afgeschoten is, geeft de Toledo zich over. Dat gebeurt op 12 juni 1667. De voorwaarden van overgave zijn identiek als die van 1648. Pogingen van het magistraat om daar veranderingen in aan te brengen stuiten op een 'non' van d'Aumont. Uit de archieven blijkt het allerminst zeker dat het volledig leger van Sint-Winoksbergen hier aanwezig was om Veurne in te nemen en dat enkel een afdeling ervan actief was om de stad te veroveren.

Hervallen in de vroegere kwalen

Het is in elk geval nu al de vierde keer sinds 1646 dat de Fransen Veurne met de wapens veroveren. Ze voorzien onze stad natuurlijk van een garnizoen en van alle benodigdheden om dat op een treffelijke manier te doen. Vijf dagen later breekt het eigenlijke leger op en neemt het zijn weg door de kasselrij richting Roesbrugge en van daar naar de Leie waar het zich voegt bij het groot leger van de koning die daar persoonlijk actief is bij allerhande militaire acties. De Fransen veroveren er in elk geval veel steden. Het voornoemde leger richt bij het beleg van Veurne en bij hun vertrek achteraf geen noemenswaardige schade aan. Er heerst bij de Fransen aanvankelijk een goede discipline. Iets wat ze in de geschiedenis van het Westland niet al te veel meemaakten. Lang zal de orde in elk geval niet duren. Na die eerste fase hervallen de Franse huurlingen in hun vroegere kwalen. Hoe verder ze vorderen in Vlaanderen hoe meer vernielingen en plunderingen ze op hun conto schrijven. De Spanjaarden bekijken de Franse veroveringen met de nodige onmacht. De troepen in Diksmuide beseffen dat ze zelf geen degelijke weerstand kunnen bieden tegen de Franse vijand. Ze vertrekken van hier, gepakt en gezakt, met hun artillerie en munitie naar Nieuwpoort. Het beschermen van deze haven is tenslotte veel belangrijker dan het bezit van Diksmuide. De buitenlieden van de kasselrij voelen zich helemaal niet rouwig om dat vertrek, het betekent grof gezegd een soldatennest minder.

Nadat de Fransen Veurne hebben ingenomen laten ze die direct versterken op kosten van de kasselrij. Alle parochies krijgen het bevel om werklieden en palissaden te leveren. De buitenwerken staan al na geen tijd op punt. Het bestuur komt in handen van markies De la Garde, een man met een goede inborst en aangenaam in de omgang. De nieuwe gouverneur kan het trouwens niet meer zo bont maken als zijn voorganger, die goede oude monsieur Du Bosquet. De Franse regering van Lodewijk XIV superviseert nu het bestuur over de diverse kasselrijen en steden via een reeks van intendanten die bepaalde bevoegdheden overnemen van de lokale gouverneurs. Justitie, politie, financiën vallen nu onder de bevoegdheden van de intendanten. Het zijn zij die de eisen tot contributies uitsturen en laten ontvangen door hun ontvangers. De intendanten delen paspoorten uit, spelen baas over de geconfisqueerde goederen, veranderen de magistraten in hun district en voeren het bevel

over zowel de militaire als de burgerlijke zaken. De functie van de gouverneur is niet veel meer dan de zeggenschap over de troepen.

De Spanjaarden kunnen er een punt aan zuigen

Er komt vrij vroeg een einde aan de Franse veldtocht van 1667. De koning geeft al begin november de opdracht aan zijn mannen om hun winterkwartieren op te zoeken. Veurne krijgt 600 ruiters en 2.600 voetgangers te slikken. Gelukkig voor de poorters moeten ze niet door hen betaald worden. De Veurnenaars hoeven wel te zorgen voor slaapplekken, licht en kleine meubelen. De soldaten moeten zich tevredenstellen met een kamer per 12 à 15 soldaten. Het valt wel op dat de Franse legerleiding de huisvesting van de mannen op een professionele manier organiseert. Daar kunnen de Spanjaarden toch wel een punt aan zuigen. Om de paarden van de ruiters te herbergen bouwen ze in de stad nieuwe stallingen, natuurlijk weer eens op de kosten van de kasselrij. De meer dan 3.000 extra soldaten brengen veel nering mee in Veurne, extra inkomsten die de last van hun aanwezigheid duidelijk verzachten. Op de keper beschouwd zijn het natuurlijk de mensen van de buitengebieden die de rekeningen betalen. Bovenop de hoge contributies die de landlieden moeten afdragen aan de Franse bezetter zijn ze eveneens verplicht om al het door de garnizoenen benodigde stro, hooi en haver te leveren. Aangevuld met zeer veel hout zowel voor het gebruik door de onderofficieren als voor het verwarmen van de wachtlokalen, de 'corps-de-garden'. Daarnaast is er zeker nog sprake van andere buitengewone lasten. De intendant waarvan eerder sprake is voor wat betreft West-Vlaanderen een zekere monsieur Robert. Hij is het die zijn contributie-eisen uitstuurt. Zo krijgen ook de inwoners van Diksmuide hun quota. Robert weet blijkbaar iedereen goed te vinden. Jullie mogen niet over het hoofd zien dat de Fransen niet eens de moeite gedaan hebben om deze stad te veroveren terwijl de Spanjaarden het afgetrapt zijn richting Nieuwpoort. Het magistraat van Diksmuide bevindt zich dus wel in een netelige positie. De wetheren vragen aan het hof van Brussel wat ze nu feitelijk moeten aanvangen met die Franse eis tot contributies. Ten gevolge van die vraag sturen de Spanjaarden dan toch een nieuw garnizoen naar Diksmuide. Troepen die de plek opnieuw versterken en vanzelfsprekend weigeren om de gevraagde contributies te betalen aan monsieur Robert.

De gouverneur van Nieuwpoort is er niet gerust in met al die Fransen in zijn omgeving. Om Nieuwpoort te beschermen laat hij bij de aanvang van de winter opnieuw het zeewater toestromen op de buitenomgeving, zo hoog mogelijk. Er is daarbij geen sprake van het laten afvloeien van het winterwater richting Noordzee. Die verse watermassa zorgt voor grote ongemakken bij de boeren. De laaggelegen gebieden verdrinken in het zout water. In Nieuwpoort blokkeren ze ook het water van de Ijzer wat op zijn beurt dan zorgt voor grote schade bij de eigenaars en de mensen van de Zuidwatering. Tot overmaat van ramp kampen de Spanjaarden zoals gebruikelijk met een gebrek aan geld en levensmiddelen zodat de garnizoenen van Diksmuide en Nieuwpoort nu rijkelijk uitzwermen doorheen de kasselrij van Veurne-Ambacht. Ze doen bijzonder veel kwaad bij de inwoners. Het slechtst zijn de ruiters die overal opduiken op zoek naar voer voor hun paarden en buit voor zichzelf. De grootste malheuren zijn dit keer bestemd voor de families die wonen in de buurt van Nieuwpoort en Diksmuide.

Met twee kanonnen naar de Knokke

December 1667. Sergeant-majoor Spinteler, de zoon van een Spaanse kolonel heeft zijn zinnen gezet op de bouw van een sterkte aan de Knokkebrug, aan de zuidzijde van de Ijzer, in de hoek ten oosten van de Ieperleet. Op dezelfde plek waar ook al een versterking gebouwd werd in 1649. De Spanjaarden landen er met 60 mannen en beginnen onmiddellijk aan de bouw van de nieuwe verdedigingspost. Spinteler hoopt zich te kunnen versterken zoals sergeant-majoor dat 18 jaar geleden voordien al gepresteerd had. Hij contacteert de nabijgelegen parochies met de eis om werklieden te leveren, samen met hout, stro, palissaden en van alles wat hij nodig heeft. Maar de Fransen zijn op hun qui vive en willen absoluut vermijden dat de vijand zich daar kan nestelen. Ze trekken met ongeveer 5.000 mannen uit de garnizoenen van Duinkerke, Sint-Winoksbergen en Veurne en marcheren met twee kanonnen naar de Knokke die op dat moment nog maar pover versterkt is. De bezetters geven wel enige weerstand maar geven dan wel noodgedwongen het fort over in vijandelijke handen. Commandant Spinteler en zijn soldaten eindigen in Veurnse gevangenissen. De Fransen vernietigen de aangevatte werken in de Knokke.

Anno 1668. 'De paus tracht vrede te maken', blokletteren de Veurnse jaarboeken. Dat is inderdaad het geval. Paus Clemens IX ergert zich aan die oorlog tussen Frankrijk en Spanje, zijn vrees dat die zich verder zal uitbreiden is reëel. Voor ze het goed en wel weten kunnen alle prinsen uit het westen met elkaar in oorlog treden. Hij doet zijn best om de koningen van Spanje en Frankrijk tot een akkoord van vrede te brengen. Clemens krijgt daarbij de steun van onder andere de koningen van Engeland en Zweden. Ook Holland wil mee bemiddelen. Engeland en Holland zien het natuurlijk niet graag gebeuren dat Frankrijk zich helemaal baas zou maken over heel Vlaanderen. Ze slagen er in om de partijen aan tafel te krijgen in Aken. Op 2 mei 1668 komt het tot een vredesverdrag dat in de volgende weken door Lodewijk XIV en de Spaanse koningin-regentes ondertekend wordt. Vlaanderen krijgt de officiële aankondiging te horen op 29 en 30 mei. Voor de inwoners van het Westland betekent de overeenkomst van Aken zonder meer een vreselijke vrede. In artikel 4 van het verdrag ontslaat de koning van Spanje de inwoners van de door Frankrijk veroverde steden en landen van hun eed van trouw die ze hem gezworen hebben. Het komt er op neer dat de stad en de kasselrij van Veurne, samen met zijn acht Spleten en Branken geïncorporeerd worden bij de kroon van Frankrijk. In Vlaanderen zijn er maar bitter weinig tekenen van blijdschap te zien over de regeling in Aken die tenslotte heel nadelig is voor 'hun' koning van Spanje.

Grote ongemakken

De vrede is amper afgekondigd als de Fransen al hun legers terugtrekken uit de door hen geteisterde gebieden die nu onder Spaanse jurisdictie vallen. Na een complete herschikking van de troepen stuurt de Franse legerleiding zijn manschappen naar diverse garnizoenen. Op 10 juni 1668 ontvangt de kasselrij van Veurne 800 ruiters die evenredig verdeeld worden over de diverse parochies. Volgens het bevel van de koning moeten de burgers enkel instaan voor logement en voer voor de paarden, hoewel er geen enkele ruiter is die ook niet de kost krijgt van zijn gastheer. De klachten aan de intendant en de officieren worden verticaal geklasseerd waardoor de orders van Lodewijk XIV waardeloos blijken. De Franse ruiters zullen hier blijven tot in april 1672, weliswaar in voortdurend wijzigende omstandigheden. De jaarlijkse kost van dat garnizoen voor de kasselrij is aanzienlijk. Niet alleen grote sommen geld, vooral de grote ongemakken van hun aanwezigheid en de onrust die ze bij de landlieden

veroorzaken wegen zwaar door. De vreemde mannen leiden hier een gemakkelijk leven en genieten van goede dagen waardoor ze alle tijd hebben om de vrouwen en de dochters in hun gastgezinnen te bederven.

Hoe het mentaal aanvoelt om nu plots Fransman te zijn kom ik niet echt te weten. Deze verandering zorgt natuurlijk voor onverwachte fenomenen en toestanden. Kort na de vrede installeren de Fransen overal tolkantoren. Zowel in de stad als in de kasselrij. Bemand door ambtenaren die voortaan op alle goederen die vanuit Frankrijk komen een aanzienlijke tol heffen. Heel bizar waardoor Frankrijk wel degelijk een onderscheid maakt tussen zijn eigen inwoners en die van de recent veroverde gebieden. Het gevolg laat zich natuurlijk zien in de prijzen van veel koopwaren. Vette beesten, boter, graan en opbrengsten van het land die gebruikelijk verkocht worden in Diksmuide krijgen ook al een taks opgelegd bij hun vertrek daar. Alles wat in beide richtingen de tolkantoren voorbijkomt krijgt die taks opgelegd. Deze takskantoren betekenen niet alleen een financiële pest, het is gewoon een kwelling om al deze blokkades her en der in het Westland te ervaren.

De impressie oogt inderdaad ongemakkelijk beste lezer. Beelden jullie zich eens in dat we anno 2020 onderweg van of naar een markt tegengehouden zouden worden om een aanvullend percent op jullie aankopen te betalen. Dat is trouwens zeker niet de enige ellende om nu op Frans grondgebied te wonen. Dat nieuwe bazen nieuwe wetten betekenen ondervinden ze in de kasselrij van Veurne maar al te goed. Zowel in de stad als in de kasselrij komen er burelen om de inkomsten van de koninklijke domeinen te ontvangen. Die ontvangkantoren regelen voortaan eveneens de vroegere provinciebelastingen die geheven werden door de Raad van Vlaanderen. Meer bepaald de belastingen en accijnzen op wijnen, brandewijnen, bieren, het beestengeld, het slachtgeld en het maalrecht. De Fransen tonen zich bijzonder streng rond de betaling van al die taksen. Vroeger gebeurde het regelmatig dat de pachters maar een deel konden betalen en kregen ze uitstel. Nu moet alles onmiddellijk betaald zijn. De strengheid waarmee men deze betalingen opeist is bepaald lastig voor de inwoners en zorgt voor grote weerstand bij iedereen.

Hier komt het nieuwe Ringslot

Markies de Louvois (François-Michel le Tellier) en Jean-Baptiste Colbert, de ministers van oorlog en financiën onder de koning van Frankrijk krijgen te horen dat de in 1646 overstroomde Moeren in werkelijkheid een interessant en vruchtbaar land verstoppen. Ze verzoeken aan Lodewijk XIV of ze daar geen eigenaar mogen van worden, in ruil zullen zij instaan voor de drooglegging van het gebied. Een vraag waar de koning op ingaat. Daarop sturen de ministers onmiddellijk enkele ingenieurs ernaartoe die nu dagelijks de Moeren komen bezichtigen en de dieptes van de waterplassen gaan opmeten. Achteraf zien ze weinig problemen om het water te laten wegtrekken en de drooglegging te realiseren. Ze laten vervolgens rondom de Moeren grote houten palen slaan, allen met een ingebrande Franse lelie. Hier zal het nieuwe Ringslot komen want het vorige is helemaal volgelopen en weggespoeld, net zoals de oude vaarten en grachten trouwens. Een werkje dat ze niet zullen voltooien wegens andere obstakels. Pauwel geeft toe dat hij niet echt te weten gekomen is welke hindernissen dat hebben belet.

De kroniekschrijver springt meteen op een nieuw onderwerp. Eustaes Van Burchem, getrouwd met jonkvrouw Mary-Cornelie De Cerf (de dochter van Philips De Cerf en de weduwe van Guillielmus Vanden Camer) wonen op hun kasteel in Oostvleteren. Eustaes heeft twee jaar geleden in het bijzijn van veel mensen haar enige zoon doodgeschoten. René-Charles Vanden Camer, een jonge edelman van 21 jaar. Hij was na de moord weggevlucht en had zich geruime tijd schuilgehouden bij de Spaanse troepen. Met de vrede en de komst van de Fransen is hij nu doodleuk gaan wonen op een van zijn hofsteden, in de parochie van Bambeke. De luitenant-baljuw van Veurne-Ambacht krijgt van de wet in Sint-Winoksbergen de toelating om de moordenaar op te pakken. Korte tijd later zal het magistraat Eusaes Van Burchem vonnissen. Ze 'onthalzen' hem op 22 september 1668 op de markt in Veurne en begraven zijn lichaam op het kerkhof van Sinte-Walburga.

Nieuwe structuren

De 'Zonnekoning' heeft oog voor goede structuren en durft effectief te reorganiseren. De stad Doornik krijgt hierbij een nieuw bestuursorgaan, een hooggerechtshof dat samengesteld is uit twee voorzitters, een procureur-generaal, negen raadsheren, twee griffiers en enkele

ondersteunende ambtenaren. De stad en de kasselrij van Veurne zullen voortaan onder de jurisdictie van deze rechtbank staan. De Doornikse rechtbank krijgt in die beginperiode te maken met een geschil tussen de gouverneur van Veurne en de intendant ervan. De Veurnse gouverneur markies De la Garde krijgt een jaarlijkse onkostenvergoeding van 2.000 gulden toegestaan, zoals dat ook met zijn Spaanse voorgangers het geval was. Monsieur Robert, de intendant van West-Vlaanderen weigert nu om die vergoeding nog verder te betalen. En daar is De la Garde het uiteraard niet mee eens. Het dispuut belandt op de tafel van het hooggerechtshof in Doornik die de intendant in het ongelijk stelt. Ze zorgen wel voor een verzoening tussen beide ambtenaren en kennen in één adem ook 1.500 gulden per jaar toe aan de luitenant van de koning en 1.000 aan de majoor. Intendant Robert blijft wel op zijn geld zitten. Dat geld moet wel van ergens komen. Hij beslist om het aantal schepenen en pensionarissen van Veurne in te krimpen. Bij de vernieuwing van de wet op 2 mei 1669 stelt hij nu nog maar twaalf schepenen in dienst i.p.v. de gebruikelijke twintig. Twee raadspensionarissen en vier griffiers verliezen eveneens hun functies. Daarnaast komen er nog andere hervormingen van de jaarwedden. Allemaal op voorzet van zijn 'chouchou' meester Pieter Vander Helle die hij aanstelt als burgemeester en landhouder van de commune. De hervorming in Veurne zal niet lang standhouden. Na klachten van het magistraat dat er veel te weinig schepenen zijn om het werk fatsoenlijk te doen stijgt hun aantal in 1671 tot vijftien, in 1672 tot zestien en in de latere jaren zal ook het aantal raadspensionarissen verder toenemen.

De rechten op Houthem en Leisele

Toen de koning van Spanje in 1629 de jurisdictie van de parochies van de kasselrij van Veurne en van de andere kasselrijen verkocht om geld in het laadje te krijgen, kocht het magistraat van Hondschote in het voordeel van hun gemeente die rechten op Houthem en Leisele. Ze betaalden daar toen bijna 51.000 gulden voor. Op dat moment hadden ze geen geld op overschot dus sloten de Hondschotenaren daar een lening met intrest voor af. De oorlogen die daar op volgden zorgde ervoor dat die intresten niet naar behoren betaald werden, wat de stad in nauwe schoentjes deed belanden. Dat had natuurlijk alles te maken met de wetenschap dat de inwoners van Hondschote zowat allemaal op de loop waren terwijl er net op dat moment nog een stapel extra lasten op hen afkwamen. Het

magistraat ziet die last van Houthem en Leisele niet langer zitten en probeert die – gezien de veel te lage inkomsten ervan – voor een soldenprijs te verkopen aan het magistraat van Veurne. Na enkele onderhandelingen kan de jurisdictie over beide parochies in 1669 eindelijk terugkeren naar de kasselrij van Veurne waardoor de toestand van voor 1630 in ere hersteld wordt.

Het eigenbelang van Pieter Vander Helle

De steenrijke Pieter Vander Helle, een brouwerszoon van Duinkerke heeft zich zodanig in de gunst van intendant Robert weten te werken dat hij nu werkelijk alles van hem gedaan kan krijgen. Na de inname van Veurne parachuteerde Robert hem in 1667 al tot voorschepen van de stad. Een verkiezing die in schril contrast staat met zijn ranking op de 17de plaats in de tijd van de Spaanse commissarissen. In 1669 klimt Pieter Vander Helle al op tot burgemeester en landhouder van de commune. De relatie tussen beiden is zo solide dat de hoofdambtenaar geen politionele wetten verordent zonder niet eerst zijn vriend te raadplegen. Monsieur Robert heeft de bevoegdheid om jaarlijks de schepencolleges in zijn departement te veranderen en kiest dan meestal voor mannetjes die aanbevolen zijn door Vander Helle. Onze brouwerszoon is daardoor druk gesolliciteerd als de nieuwe god van de streek. Zonder zijn instemming kan er immers maar weinig gebeuren in het Westland. Nefast voor iedereen stijgt de roem hem naar het hoofd en evolueert hij tot een opgeblazen kikker, een trotse en hautaine parvenu die zijn onderdanen of de mensen die iets van hem moeten verkrijgen door het stof laat kruipen. En wie daartoe niet bereid is mag zich verwachten aan zijn wraak. Hij is zo onbekwaam dat hij zijn heerszucht zelfs niet eens kan beheersen waardoor zijn politiek oordeel altijd maar in functie staat van persoonlijke belangen. In tegenstelling tot de meeste schepenen of functionarissen die hun best doen waardoor ze meestal het respect en de eerbied van de gemeente verdienen.

Na enkele maanden burgemeesterschap van Pieter Vander Helle regent het al klachten bij de intendant. De teneur ervan is identiek: men schrijft dat hij onrechtvaardig leeft en uit alles probeert profijten te trekken voor zichzelf en dat hij zich op ongeoorloofde manier geld toe-eigent en daarmee verrijkt. Aanvankelijk wil monsieur Robert geen geloof hechten aan deze beschuldigingen en dat die er gekomen zijn uit jaloezie. Dat verandert pas wanneer de intendant persoonlijk ondervindt dat Vander

Helle niet eerlijk is in zijn handel en dat hij in alle kwesties steeds zijn eigenbelang vooropstelt en niet dat van de gemeente. Het is direct gedaan met de vriendschap tussen beiden. Robert informeert zijn koning over deze corrupte burgemeester. Lodewijk XIV stuurt op 28 januari 1670 een brief naar het magistraat van Veurne waarin hij het ontslag van Vander Helle meedeelt. Hij verbiedt hem om nog langer de vergaderingen bij te wonen of zijn functie van burgemeester nog verder uit te oefenen. 'Op pene van in zijn gramschap te vallen'. Zijn gewezen collega's van het magistraat lezen de koninklijke brief vermoedelijk met het nodige genoegen en willen nu zelf nog een stukje verder gaan met hun revanchegevoelens. Ze willen de afgezette Vander Helle nu een proces aandoen. Intendant Robert probeert die interne afrekening te sussen en vraagt om goodwill bij beide partijen. Iets waar de afgezette burgemeester zich blijkbaar niet aan wil storen en daardoor verliest hij nu alle steun uit Brugge. Hij mag zich nu verwachten aan een crimineel proces waarbij hij zal moeten verschijnen voor de luitenant-baljuw van het magistraat van Veurne. Een rechtszaak die pas zal doorgaan in 1674.

Conform de vrede van Aken

De koning van Frankrijk laat in 1670 aan de Spaanse staat weten dat hij niet helemaal instemt met de afgesloten grenzenregeling. Hij pretendeert daarbij dat de stad Condé deel moet uitmaken van de kasselrij van Ath en dat het fort van Lyncke aan de kasselrij van Sint-Winoksbergen moet toekomen. Dat is ook het geval voor de Vierboete naast Nieuwpoort en de oost- en westsluizen in de parochie van Oostduinkerke die volgens Lodewijk tot het grondgebied van de Veurnse kasselrij moeten behoren. Conform de vrede van Aken. De pretenties van Frankrijk worden helemaal duidelijk in de verspreiding van allerhande pamfletten die deze claims publiek maken. Meestal voortekenen dat er een oorlog van zal komen. Op diplomatiek vlak krijgt Lodewijk XIV een nul op het rekwest. De Spaanse koninklijke raad weigert in te gaan op de Franse eisen en stuurt nu op zijn beurt pamfletten en geschriften uit om de onrechtmatigheid van deze claims uit de doeken te doen en zich erover te beklagen dat de Fransen weer allerhande voorwendselen zoeken om ten oorlog te trekken. Terwijl onze bevolking zich zorgen maakt over een eventuele nieuwe aanval vanuit het zuiden hebben de Fransen echter heel andere plannen. Ze willen met alle macht oorlog voeren tegen de Hollanders, een strijd die niet lang op zich zal laten wachten.

Juli 1670. De koning van Frankrijk gaat in op het ootmoedig verzoek van het Veurnse magistraat om voortaan twee wekelijkse vrije marktdagen te houden in de stad, bovenop de gewone woensdagmarkt. Het gaat over een maandagse botermarkt en een beestenmarkt op alle zaterdagen van de 'peldertijd'. De nieuwe vergunning brengt met zich mee dat alle kooplieden gedurende deze marktdagen vrij mogen kopen of verkopen en dat ze niet mogen gearresteerd worden omwille van eventuele schulden. Tenzij het gaat om schulden aan de koning. Tijdens die marktdagen mogen alle goederen in- en uitgevoerd worden zonder tolrechten te moeten betalen. Later zal het stadsbestuur nog de botermarkt morgen verhuizen van de maandag naar de woensdag.

De nieuwe weg tussen Veurne en Hoogstade

Anno 1671. Lodewijk XIV laat in zijn steden van de Nederlanden extra veel bier brouwen en geeft de opdracht om grote voorraden levensmiddelen en hout aan te leggen en naar Duinkerke te voeren. Daar maakt men koortsachtig alles in gereedheid om de koning met zijn groot leger te ontvangen. Waar het leger voorbij moet komen leggen ze zelfs nieuwe straten aan. Heerlijke informatie uit het verleden, of hoe hele delen van de N8 tussen Ieper en Veurne er gekomen zijn. Om dat leger te laten passeren leggen ze een nieuwe straat aan, startend in Veurne, via Bulskamp, Wulveringem recht naar Hoogstade en van daar naar Elzendamme waar een brug gemaakt wordt om de weg dan vervolgens verder te laten lopen tot in Vlamertinge. De aanleg van de nieuwe straat gebeurt door de inwoners en op hun kosten, dwars door hun landen. Of dat nu zaailand of weiland is doet er niet toe. Daarbij worden massaal veel bomen gekapt om in de grachten en de lege plaatsen te leggen. Ik kan me inderdaad wel inbeelden dat deze grote werken voor grote ongemakken en voor serieuze kosten zorgen voor de betrokken inwoners. Het is in elk geval menens voor de Franse autoriteiten. Ze geven opdracht om te Geluwe een ruimte vrij te maken voor een legerkamp van 20.000 voetgangers. De soldaten marcheren langs de nieuw aangelegde weg en blijven 's nachts tijdelijk kamperen tussen Veurne en Bulskamp. Voor hun proviand, stro, hout en alles wat er nodig is om te overnachten kijken ze in de richting van de lokale bevolking. De legermars gebeurt met de nodige discipline zodat de landlieden niet hoeven weg te vluchten van hun huizen. Ze verkopen zelfs hun eetwaren aan vrij hoge prijzen. Na hun

hun adellijke afkomst te bewijzen. Wie zal dat nu gaan denken? Het magistraat belooft van tussen te komen in de kwestie en stuurt een verzoek naar de intendant om uitstel van betaling te krijgen voor wat betreft de geëiste sommen. Ondertussen roepen ze een vergadering samen met hun collega's van de West-Vlaamse kasselrijen om aan te tonen dat Vlaanderen nooit of te nimmer dergelijke lasten heeft moeten betalen. Iets wat wel het geval was in Artesië en de andere Waalse landen. De intendant laat de kwestie onderzoeken, het plakkaat van de koning blijft gelden tot hij verdere instructies krijgt. Gelukkig dient er dus niet betaald te worden in 1680 want dat zou heel veel landlieden van Veurne-Ambacht eenvoudigweg geruïneerd hebben.

De Sint-Sebastiaansgilde in Diksmuide organiseert dit jaar een groot tornooi voor de handboog en nodigt alle Vlaamse gilden uit om te strijden voor de titel van beste schutter. De Veurnenaars sturen er vier van hun gildebroeders naartoe om hun kunstjes te tonen aan de collega's. De oproep van de Diksmuidenaars krijgt veel respons, maar liefst 27 gilden uit de omliggende steden en dorpen schrijven zich in voor het tornooi. En, ondanks dat groot aantal deelnemers slaagt de Veurnse delegatie er op 20 oktober 1680 in om de eerste prijs in de wacht te slepen. Sterk! Bij hun thuiskomst wacht hen een blijde intrede. Aan de Zuidpoort wensen de busschieters (de 'busseniers') hen proficiat en zijn ze best kwistig met wijn en succaden (een soort citrusvruchten). Terwijl de busschieters hen rondom de stad begeleiden schieten ze kwistig hun geweren leeg. Aan de Steendam in de Zuidstraat komen de leden van de retoricagilde hen tegemoet, een aantal creatievelingen debiteren er een schoon lofdicht en daarna versieren ze de bogen van de handboogschutters met laurierkransen. Van de rederijkers krijgen ze ook al wijn aangeboden en vandaar gaat de stoet van de overwinnaars naar hun clubhuis, hun gildehof waar de leden van de gilde van Sint-Joris hen ook al opwachten met wijn en succaden en bergen gelukwensen. Gelukkig moet er dan al lang niet meer geschoten of gemikt worden. De gilde van Sint-Sebastiaan organiseert de volgende dag voor zijn eigen altaar een plechtige gezongen en muzikale mis. De zegevierende leden doen er stoetsgewijs hun intrede. Na de dienst gaan de prijswinnaars hun prijs – een zilveren boog met een gewicht van anderhalve kilo – presenteren aan het magistraat. De wetheren bekijken het geschenk met volle interesse en schenken het dan terug aan de fiere schutters met daarbij nog een extra

premie van 10 ponden zodat ze toch deels hun kosten en verteer kunnen vergoeden.

Een onvervalste muizenplaag

Tijdens de zomer van 1680 beleven ze in het Blootte een onvervalste muizenplaag. Het moet zo te lezen wel erg gesteld zijn met deze diertjes. Op veel akkers bederven ze het graan. De knagertjes vreten het gras op sommige weiden zo kaal dat er nauwelijks nog eten overschiet voor de koeien. In de daaropvolgende winter woekert dat ongedierte nu volop in de graanschuren. Een catastrofe voor sommige landlieden. Van muizen zal de koning wel geen last hebben als hij en zijn koningin op officieel bezoek komen in Duinkerke. In het gezelschap van heel hun hofhouding bereiken ze de stad op 26 juli 1680. Lodewijk XIV komt speciaal van Parijs om de grote infrastructuurwerken in de haven te bezichtigen. Het betreft de uitdieping en versterking van de Risban of de Rijsbank. De vorst blijft er tot 30 juli en vertrekt dan naar Ieper. Zijn reisroute verloopt via Sint-Winoksbergen, Rexpoede en Roesbrugge.

1681. De intendant van Frans-Vlaanderen, mijnheer Le Boistel heeft het verkorven aan het koninklijk hof en wordt afgezet. In zijn plaats komt de heer De Madrys. De overdracht gebeurt op 23 en 24 januari 1681 in Duinkerke. Nu de oorlog voorbij is vinden het kroniekschrijvers blijkbaar nog amper interessante materie om over te schrijven. Of toch, Pauwel komt nu plots aandraven met een historie over een zekere Geeraert Lambrecht, een 'slechte' man en een arme dagloner uit de parochie van Haringe. In de meimaand van 1681 plaatst Lambrecht een Mariabeeld ter hoogte van 'Het Nachtgaalken', een driehoekig stuk land waar enkele jaren geleden nog een herberg stond. De man heeft naar eigen zeggen het beeld gered uit een wilgenboom te Steenvoorde. De opdracht om dat beeld te verhuizen komt naar verluidt van Maria zelf. Ze wil hier in Haringe gediend worden onder de titel van Onze-Lieve-Vrouw van Mirakel. Geeraert Lambrecht heeft daarop in het midden van dit perceel een staak geplant, daar het beeld aan vastgemaakt en nu blijft hij hier dag en nacht liggen om aan de wens van de heilige maagd te voldoen. Enfin, dat beweert de dagloner toch. Zijn aanhoudende devotie zorgt ervoor dat de man amper nog eet en drinkt. Dat beeld en zijn zonderlinge aanwezigheid zorgen natuurlijk wel voor grote nieuwsgierigheid bij de lieden uit de omgeving die er naartoe gaan en het nieuws van dat nieuw

miraculeus beeld verder verspreiden. Zoals gebruikelijk met de nodige overdrijvingen. De bewering van voortdurende mirakelen in Haringe brengt een echte volkstoeloop op gang. De mensen stromen niet alleen toe uit Vlaanderen, maar ook uit Brabant, Holland en de andere provincies. Dagelijks ziet men hier wel tot 3.000 à 4.000 mensen, andere bronnen hebben het over 300 à 400 bezoekers. Een combinatie van devotie en nieuwsgierigheid. De hagen die het driehoekig perceel omringen zijn al helemaal verbrand door het groot aantal kaarsen die er aan vastgemaakt zijn. In de omgeving duiken er overal strotenten op waar men eten en drinken voorziet en de mensen te slapen legt. In het nabijgelegen Roesbrugge is er dan al lang geen voldoende plaats meer. Bij het Mariabeeld verrijst er een primitieve kapel van twijgen, in afwachting van voldoende geld om later een betere constructie te kunnen neerpoten. In de kerk van Haringe houden de priesters de ene misviering na de andere. Biechtvaders van alle soort en slag staan ter beschikking van de pelgrims. Het bedevaartsoord van de Nachtegaal betekent natuurlijk een schot in de roos voor de neringdoenden van Roesbrugge. Drank en verteer zorgen voor een nooit eerder gezien gewin.

Volkstoeloop in Haringe

Nadat de volkstoeloop in Haringe nu toch al enkele maanden aan de gang is wil de Ieperse katholieke hiërarchie er toch wel wat meer over weten. De vicarissen sturen er twee 'appariteurs' naartoe om de voornoemde Geeraert op te halen en eens flink op de rooster te leggen. Wat hier gebeurt ruikt sterk naar een lucratief bijgeloof die de aandacht van het officieel katholiek geloof afleidt. Bij de aankomst van beide magistraten komen ze oog in oog te staan met een bende boeren en inwoners van Roesbrugge die, gewapend met stokken willen vermijden dat de Ieperlingen hun broodwinning zullen meenemen. Teruggekeerd in Ieper pikken de heren van het vicariaat het verzet natuurlijk niet en nu schakelen ze natuurlijk een versnelling hoger. Ze roepen de hulp in van intendant De Madrys die hen een luitenant-provoost en vier boogschutters ter beschikking stelt om orde op zaken te gaan stellen. De mannen krijgen het gezelschap van de pastoor van Reninge en twee timmerlieden. Met een wagen die ze uit Poperinge haalden, duiken ze de 17de oktober, bij het krieken van de dag op aan de Nachtegaal. Ze pakken er Geeraert op, in het bezit van een koffer met geld, allemaal gekregen om de bouw van een kapel te bekostigen. Samen met allerhande

offeranden die de mensen hem geschonken hadden. zoals zilveren harten, benen, armen, ogen, .. De mannen laden alles op in hun wagen en ondertussen gaan de timmerlieden aan het werk. Ze breken de houten kapel af, leggen het hout op een stapel, steken die vervolgens in brand en gaan ervandoor. Het gerucht van de afgebroken kapel heeft zich al vlug verspreid tot in het omliggende. Wanneer de mannen ter plekke komen is de wagen al lang verdwenen. Bij het binnenrijden van Proven waar ze ook al op de hoogte zijn van wat er in Haringe gebeurde, ziet het er naar uit dat het tot geweld zal komen tegen de ontvoerders. Twintig boeren staan er gewapend met vorken en stokken om Geeraert Lambrecht te verlossen. Ze hebben het dat al over de 'heilige Geeraert'. Maar als ze de luitenant en zijn boogschutters bemerken met de wapens van de Franse koning op hun uniformen durven ze hun voornemen niet uit te werken. Onze heilige vliegt na zijn aankomst te Ieper in een geestelijke gevangenis. Na een grondige ondervraging blijkt dat Geeraert totaal ongeletterd is en dat het niet over de minste kennis van het katholiek geloof beschikt. Volgens de vicarissen is de man niet meer dan een hypocriet die er op uit was om de mensen te bedriegen om er zelf zijn profijt mee te doen. Na een lange gevangenschap verbannen ze de sukkelaar uit het bisdom van Ieper. Het geld en het zilverwerk schenken ze aan de kerk van Haringe. En daarmee komt een einde aan de toeloop.

Pauwel weet nog te vertellen dat die massale toestroom van mensen gebeurde door de beweringen dat hier heel veel mirakels geschiedden. Gebrekkige mensen, zoals blinden, bultenaars ('gebulte'), kreupelen en gebroken mensen hoopten op hun beurt geholpen te worden door Maria en rekenden daarbij op de voorspraak van de heilige Geeraert, haar trouwe dienaar zoals hij zichzelf omschreef. Toch is er nooit sprake geweest van enig mirakel, schrijft de chroniqueur. Spijtig dat de toeloop vroegtijdig werd afgestopt of anders zou de hele historie grote rijkdom hebben opgeleverd voor de inwoners van Haringe en voornamelijk die van Roesbrugge. Terwijl ik dat hier allemaal opschrijf denk ik bij mezelf dat wat zich hier afspeelde aan de Nachtegaal eigenlijk een katholieke kerk in het klein voorstelde. Ordinair geldgewin op de kap van niet beter wetende mensen.

Vrijstelling van tol

Koning Lodewijk XIV haalt voor een keer zijn slag niet thuis met zijn geëiste huurprijzen voor de Vlaamse 'Francs-fiefs'. Hij gaat dan maar op zoek naar alternatieve opbrengsten. Een gelijkaardige truc maar deze keer met kerkeigendommen. Of zoals het neergeschreven staat: 'het recht van de acquisitie der kerkelijke goederen'. In 1681 eist de koning drie jaar inkomsten uit de periode 1621-1681 van alle kloosters, kerken, gilden en gemeenten. Het betreft eigendommen die toebehoren aan dissen, gasthuizen en armenhuizen. De opeising is een harde noot om kraken voor de betrokken instellingen, vooral omdat het de eerste keer is dat dergelijke belasting ooit gevraagd wordt. De Fransen duiken in de archieven van de Rijselse rekeningkamer en bewijzen het tegendeel: in de voorgaande eeuwen werd dit ooit al toegepast. Uiteindelijk zullen de paupers en de gebrekkigen het grootste slachtoffer zijn van die maatregel, want alle instellingen zullen nu noodgedwongen in hun liefdadigheidswerk snoeien. Dat Lodewijk een voortdurend gebrek aan middelen heeft ondervinden de inwoners van de kasselrijen van Veurne en Sint-Winoksbergen in het jaar 1682 wanneer de koning de verleende vrijstelling van tol op de koopwaar uit Duinkerke na 8 jaar plots weer helemaal intrekt. Er moet weer betaald worden zoals dat voor 1674 het geval was.

In januari 1682 woedt er een hevige storm in onze gewesten. Een beetje gelijkaardig aan deze van 1953 die hele delen van Zeeland onder water zette. Woedende stormwinden uit het noordwesten jagen het Noordzeewater tot ongekende hoogten. Op 26 januari 1682 breken de dijken waardoor veel landen in Vlaanderen, Zeeland en Holland de volle laag krijgen. Resultaat: veel mensen en beesten die verdrinken, de schade is werkelijk niet te overzien. De lieden van Veurne-Ambacht delen in de brokken. Een grote breuk in de zeedijk tussen de Westsluis van Nieuwpoort en de Vierboete-toren laat het zeewater doorbreken tot aan de Noord-Watering. Achteraf zal de kost meer dan 10.000 gulden bedragen.

Anno 1693. De geestelijken van Ter Duinen in Brugge blijven zich hardnekkig verzetten tegen het verlies van hun eigendommen aan het nieuw klooster van Ten Boogaerde. Ik vermoed dat het ontslag van intendant Le Boistel twee jaar geleden hen weer nieuwe hoop heeft

gegeven. Na lang aandringen krijgen ze een audiëntie bij de eerste minister van Frankrijk, markies De Louvois die Eugenius Vande Velde (de abt van Brugge) toestaat om voor het hof van de koning te verschijnen naast abt Aernout Terrasse. Beide partijen zullen gehoord worden in afwachting van een nieuwe uitspraak. Na het aanhoren van de wederzijdse argumenten velt het hof een arrest waarbij Terrasse in het ongelijk wordt gesteld. Hij bezit ten onrechte de abdij van Ter Duinen, de Fransen trekken zijn benoeming in en de man moet terugkeren naar de moederabdij van Brugge en er weer intreden als reguliere monnik. De geestelijken die hij aantrok dienen te verhuizen naar andere kloosters van Clervaux. Op 12 augustus 1693 neemt Eugenius Vande Velde ten Boogaerde en zijn afgenomen eigendommen weer in bezit. Na de afrekening vertrekt Aernout Terrasse niet naar Brugge maar verhuist hij naar de abt van Clairvaux die hem aanstelde als nieuwe prior van het klooster van Longvilliers bij Montreuil.

Maria Theresia is dood

30 juli 1683. Vanuit Versailles vernemen ze in Vlaanderen de dood van hun koningin Maria Theresia van Oostenrijk (ze werd 45 jaar). Precies een maand later gaat er in de Sint-Walburgakerk van Veurne een plechtige uitvaartplechtigheid door. In aanwezigheid van het voltallig magistraat, de notabelen en de adel van de stad en kasselrij. Terwijl haar echtgenoot Lodewijk XIV geen enkele traan plengt over haar dood moeten de overheden wel degelijk in de rouw gekleed gaan. De wetheren profiteren ervan om een nieuw rouwkleed te laten naaien op kosten van de kasselrij, voor een bedrag van 80 gulden. De rest van de inwoners moet natuurlijk zelf zijn rouwkledij bekostigen. Of men twee dagen na die uitvaartplechtigheid nog veel aan rouw zal denken in Veurne is toch maar de vraag. Op 1 september 1683 ontsteekt er opnieuw een oorlog tussen Frankrijk en Spanje. Je houdt het niet voor mogelijk! Volgens het verdrag van Nijmegen heeft Frankrijk recht op de kasselrij van Aalst en het Auwenburgse in Gent maar de koning van Spanje is er sindsdien netjes blijven zitten met de bewering dat Frankrijk hier geen rechten kan laten gelden. Beide partijen hebben de zeggenschap overgelaten aan de koning van Engeland. Toch bleef de koning van Spanje de zaak eindeloos rekken. Tot Lodewijk XIV het dus op 1 september welletjes vindt en met zijn troepen binnenvalt in de Spaanse Nederlanden. De Fransen slaan op drie verschillende plaatsen hun kampen op. De bewoners van die plaatsen

mogen natuurlijk rekenen op hoge contributie-eisen en al de gebruikelijke scenario's eigen aan een vreemde bezetting. De Spanjaarden wreken zich op hun beurt op de bewoners van het Franse deel van Vlaanderen met identieke eisen en kwellingen. In Veurne en Veurne-Ambacht laten ze op 8 oktober weten dat er 3 gulden per gemet moet betaald worden waarvan de helft zeker binnen de tien dagen, anders volgen er gevangenisstraffen en plunderingen. De Spaanse eis beroert de burgers en de landlieden natuurlijk, vooral omdat de koning van Frankrijk hen expliciet verbiedt om die vereiste contributies te betalen. Waardoor de zaken nog meer op de spits gedreven worden en de kwade Spanjaarden hun brandschattingseisen nog verder opdrijven.

In het Smissestraatje en op de beestenmarkt

Lodewijk XIV neemt maatregelen om Veurne van het aangekondigd onheil te vrijwaren en stuurt een garnizoen naar de stad. De Franse troepen onder het bevel van luitenant-generaal, de graaf van Monbron arriveren op 23 oktober. Nadat de vestingen van de stad voorzien zijn van soldaten en van een gepalissadeerde borstwering vertrekt het gros van Monbrons leger. Veurne-stad is nu toch enigszins beschermd door de 2.000 dragonders van kolonel Noville. Het magistraat laat op zijn beurt diverse paardenstallen optrekken om de paarden van de ruiterij te herbergen. Dat gebeurt op het kerkhof van Sinte-Walburga, in het Smissestraatje en op de beestenmarkt. Terwijl de stad nu relatief veilig is krijgen de landlieden wel de pest van de Spanjaarden over zich heen. Voortdurende raids op zoek naar rijke landlieden en naar paarden, de kasselrij lijkt er wel een patent op te hebben. Op hun beurt breken de Fransen nu alle bruggen over de Lovaart af, net zoals diegene aan de Duinkerkse dijk. Ze houden alle mogelijke doorgangen bezet. Ook de landlieden van het Houtland krijgen Franse wachters om zich te beschermen. Het Blootte zelf wordt overgelaten aan de genade van het (Spaanse) garnizoen van Nieuwpoort. Deze soldaten vinden dat prima en kunnen er nu op uittrekken om paarden, inwoners en contributies op te eisen. Ik mag daarbij zeker niet vergeten te vertellen dat de graaf van Monbron in naam van de koning van Frankrijk beloofde om alle schade en zelfs de intresten er bovenop aan de getroffen landlieden terug te betalen. Iets wat achteraf ook effectief zal gebeuren, maar de Fransen halen de middelen hiervoor wel met represailles op Spaans grondgebied. Een beetje zoals het spreekwoord 'katje mie, katje were'.

Na de verovering van Kortrijk op 7 november 1683 nemen de Fransen zonder enige tegenstand ook de stad van Diksmuide in want de Spanjaarden zijn er vertrokken. Een garnizoen in de boterstad zal nu nog beter controle kunnen houden op eventuele raids in Veurne-Ambacht. Markies de Grana, de luitenant-gouverneur van de Spaanse Nederlanden kan de Franse agressie op zijn grondgebied niet tolereren en verklaart in naam van zijn koning de oorlog aan Lodewijk XIV. Die oorlogsverklaring komt op 16 december 1683 openbaar in Nieuwpoort. De vrees dat het Spaans garnizoen pas nu echt tot de actie zal overgaan blijkt ongegrond. Dat komt zeker door de goedertierenheid van Don Nuno de Salido, de gouverneur van Nieuwpoort die medelijden heeft met de arme landbevolking. Waarom zouden zijn mannen hen nog verder ruïneren? Zij zijn toch niet de oorzaak van al die Franse vernietigingen en oorlogsellende? De gouverneur is door zijn menslievende houding maar magertjes geapprecieerd door zijn eigen mannen. Van de eerlijke lieden krijgt hij daarentegen bijzonder veel lof toegezwaaid. De oorlogsverklaring van Spanje aan Frankrijk zorgt voor een escalatie van het geweld bij de Fransen zelf. Ze vallen nu nog intenser binnen op Spaans grondgebied en ze steken daarbij heel wat dorpen en parochies in brand. Het is voor de inwoners heel lang geleden dat ze nog met dergelijke baldadigheden geconfronteerd werden.

Het land tussen Diksmuide en het Vrije

Op 16 januari 1684 ziet men onder andere een groot deel van het garnizoen van Veurne uit deze stad wegtrekken. Nadat ze zich voegden bij een hele bende collega's uit Diksmuide slaan ze nu een etmaal aan het plunderen en branden in de parochies tussen Nieuwpoort en Oostende. Een verderfelijke actie die ze tijdens deze winter vaak zullen herhalen, het land tussen Diksmuide en het Vrije krijgt de volle laag. Blakeren en branden is zowat dagelijkse kost in de streek. En dat is niet de enige gesel die de landlieden te verduren krijgen. De winter 1683-1684 is een van de koudste exemplaren die de mensen ooit beleefden. Het vriest verschrikkelijk hard. Koeien en kalveren vervriezen in hun stallen. Het merendeel van de vogels, wild en gedierte op het land vergaat van de kou. De meeste vruchten op de akkers vervriezen ter plekke. De zee aan onze kustlijn is tot 2 mijlen ver toegevroren, nooit eerder meegemaakt. De vissen verschuilen zich in het diepste water zodat de vissers er een

lange tijd niet in slagen om vangsten te doen. Wikipedia bevestigt het verhaal van Pauwel. De 'Long Freeze' tussen half november en half februari is na de winter 1708-1709 zowat de koudste van het tweede millennium. In Engeland blijft de Thames maar liefst 41 dagen dichtgevroren, onnodig om te zeggen dat dit ook het geval is met de andere Europese rivieren. Wie daarbij het felst lijdt en te beklagen is, dat zijn natuurlijk de arme landlieden van wie de Fransen hun woningen tijdens nachtelijke raids in brand staken waardoor de inwoners bij deze onmenselijke temperaturen naakt of amper gekleed in de bossen moesten vluchten.

De zomer van 1684 maakt geen einde aan de miserie. Een verdomd droge zomer, tussen april en augustus valt er geen regen. En daardoor is er nog amper voer beschikbaar voor de beesten. En alsof dat nog niet allemaal voldoende is teistert God de mensen in de meimaand nog met een rupsenplaag. De vlinderlarven vreten de bonen, erwten in de tuinen en het vlas op de akkers genadeloos op. In die haast apocalyptische tijd gaat de oorlog verder zijn gang. De koning van Frankrijk begint aan de belegering van Luxemburg-stad en mobiliseert zijn mannen uit het garnizoen van Veurne om mee te gaan vechten. Ze vertrekken de laatste week van april. Het hout van de palissaden en de paardenstallen verhuist naar Duinkerke. Veurne wordt nu aan de genade van de Spanjaarden overgelaten. De Fransen zijn dan wel zo vermetel om de mensen van de stad en de kasselrij te verbieden om contributies te betalen aan de Spanjaarden. De graaf van Monbron kan de angst bij de inwoners enigszins stillen met zijn belofte dat hij alles zal vergoeden wat de Spanjaarden van hen zullen stelen. Toch maar een magere troost vind ik, en dat vinden de wetheren en de voornaamste inwoners blijkbaar ook. Ze laten vrouw en kinderen achter en vluchten weg uit de stad en de kasselrij van Veurne uit vrees om gevangengenomen te worden. De buitenlieden zoeken met hun beste goederen soelaas in de besloten steden. Na het vertrek van het garnizoen uit Veurne positioneert Lodewijk XIV vervolgens een leger van 1.500 soldaten te Hondschote. Ze dienen de in 1678 aangelegde 'Nieuwe Gracht' te bewaren. De Fransen bezetten er een reeks van forten en versterkingen langs de gracht en ook langs de Ijzer tot aan de Knokke en van daar verder langs de Iepervaart. Ze willen daarmee beletten dat de Spanjaarden deze waterlopen zullen oversteken om vijandelijkheden te bedrijven.

Met de daver op het lijf

De 'brave' gouverneur van Veurne krijgt orders van het hof van Brussel om wat actiever te worden. Hij stuurt zijn volk dan maar naar de kasselrij van Veurne om er enige landlieden te vangen en hen te dwingen tot het betalen van contributies. Dat gebeurt wel zonder daarbij ook maar ergens plunderingen aan te richten. Deze troepen geraken ook over de Ijzer waar ze hun arrestaties ook uitvoeren in de parochies ten zuiden van deze rivier en eveneens op het territorium van de Acht Parochies. Op 9 mei komt er zelfs een grote bende soldaten binnen in Veurne. Ze grijpen enkele burgers bij de lurven om mee te leiden naar Nieuwpoort. Voor hun vertrek laten ze de trommel slaan op de grote markt in Veurne. Hun boodschap is duidelijk: wie niet binnen de vier dagen zijn contributies vereffent mag zich verwachten aan de uiterste straffen van de oorlog. Ondanks dat dreigement betalen de Veurnenaars niets, de vrees om plundering en brandstichting blijft natuurlijk latent aanwezig, vooral in de wetenschap dat de Fransen zich ook al niet inhouden om hetzelfde te doen. Die taferelen spelen zich af op het einde van juni 1684. De Ieperse garnizoenen steken de parochies van Lombardsijde, Mannekensvere en andere van het Vrije in een laaiende gloed. Het is dus niet moeilijk om te begrijpen dat de Veurnenaars met de daver op het lijf leven.

Het eindpunt

De overgave van Luxemburg op 5 juni 1684 zorgt ervoor dat er eindelijk weer vrede zit aan te komen. De Staten van Holland, met inbegrip van de Spaanse landen sluiten op 29 juni een verdrag met Frankrijk. Alweer een infantiele oorlog die voorbij is. Een kleine maand later sterft Don Nuno de Salido de goedmenende gouverneur van Nieuwpoort die door de inwoners van de stad en de kasselrij beklaagd wordt omwille van zijn zachte manier van aanpak. Op 4 augustus komen alle in Nieuwpoort vastgehouden Veurnenaars zonder voorwaarden vrij. Het betalen van contributies is niet langer noodzakelijk. De koning van Frankrijk houdt verrassend genoeg ook woord door het uitbetalen van de schade en de intresten die de burgers door de oorlog geleden hebben. De sommen komen trouwens niet van hem maar van de Spaansgezinde gebieden van het Vrije. Op 4 oktober 1684 krijgen ze in Veurne de aankondiging te horen dat Spanje en Frankrijk een vrede voor 20 jaar overeengekomen zijn. Van een viering of enige ceremonie is er in de Westhoek geen sprake. De Fransen blijven in het bezit van Luxemburg terwijl Kortrijk en

Diksmuide terugkeren in de Spaanse schoot. De Fransen hebben er wel eerst op toegezien om eerst nog de vestingen en buitenwerken van beide steden af te breken.

Anno 1685. Het eindpunt van 'De Jaerboeken van Veurne en Veurne-Ambacht' komt in zicht. Het ziet er naar uit dat het Westland nu definitief in Franse handen zal blijven. Op 1 maart laat de koning alvast publiceren dat de rechtspraak in Doornik voortaan alleen nog maar in het Frans mag geschieden. Als reden geeft hij aan dat de vertaling van sommige processen te veel zorgt voor fouten en misverstanden. Met een nieuw klooster voor de kapucijnen en het dichtwerpen van de vaart in de Zuivelmarktstraat eindigt de kroniekschrijver zijn illustere geschriften met een vreedzame noot. Ik ben benieuwd hoelang de rust nu intact zal blijven, vooral met de jaren 1700 die nu toch wel aan de einder verschijnen.

Vreemde tijden voor Ieper

Bittere verhalen uit de buik van de steden

Met deel 10 van mijn 'Kronieken van de Westhoek' schuif ik stukje bij beetje door naar het einde van de jaren 1700. Altijd maar opnieuw heb ik me verdiept in zoveel getuigenissen die het leven in onze streek omschreven tijdens de godsdienstoorlogen en de daaropvolgende oorlogen. Bittere verhalen uit de buik van onze steden. Ze tonen aan hoe erg het hier wel gesteld was met de levenskwaliteit. Als aanvulling lijkt het me interessant om die periode eens te bekijken vanuit militair perspectief. De 'Histoire Militaire de La Ville d'Ypres' van Jacques-Joseph-Jean Vereecke lijkt me een heel erg boeiend en vooral overzichtelijk werk om in detail kennis te maken met de opeenvolging van gebeurtenissen in de Westhoek. Van Vereecke kom ik niet zo veel te weten. Geboren in 1802 te Ieper, overleden te Gent in 1875. Zijn werk dat verscheen in 1858 kwam er met de steun van onder andere de Ieperse schepen Alphonse Vandenpeereboom en zal dus wel lokaal gedragen zijn. Vereecke moet vermoedelijk beschikken over een militaire achtergrond, dat kan ik afleiden uit zijn aangegeven functie of titel van 'garde du génie de première classe'. De bijgevoegde reeks plattegronden van Ieper doorheen zijn stedelijke geschiedenis geeft hem in elk geval de impressie van een man met de nodige kennis van zaken. Vereecke begint zijn boek in de tijd van de Romeinen, maar zo ver terug wil ik hem in mijn eigenste deel 10 niet volgen. Ik wil me focussen op de periode 1500-1800 en vang aan in het leven van Filips de Schone en zijn zoon keizer Karel. Tijdens de regering van beide graven van Vlaanderen, tussen 1494 en 1555 is West-Vlaanderen nooit het toneel van enige oorlog. Hoewel er zich in die periode wel verscheidene militaire operaties afspelen in de omliggende provincies. Ik denk maar aan Henegouwen, Doornik en Artesië die in 1513, 1521, 1537, 1542 en 1553 het decor van oorlogen vormen. In dat laatstvermelde jaartal laat keizer Karel Terwaan op 20 juni volledig met de grond gelijkmaken. Zijn troepen maken daarmee een drastisch einde aan deze eeuwenoude stad, omringd door kanteelmuren met torentjes. Dit icoon eindigt zijn leven met een meedogenloze plundering en de complete afbraak. De bisschoppelijke zetel van de Morinen die sinds het jaar 500 regeerde over heel West-Vlaanderen verhuist in 1559 voorlopig naar Boulogne om dan in drie nieuwe zetels afgesplitst te worden: de bisdommen van Boulogne, Ieper en Sint-Omer. Voor wat betreft Ieper leren we dat ten jare 1537 de Ieperse milities onder het bevel staan van twee kapiteinen, dat zijn de heren van Boezinge en Vandenhoutte en dat

de Ieperlingen zich te Ariën-aan-de-Leie aansluiten bij het leger van keizer Karel.

Een bastion voor de Boezingepoort

In 1552 zijn de versterkingen van Ieper nog niet voorzien van een buitenwerk. Tijdens dat jaar begint men met de constructie van een contregarde, een soort vrijstaand – door een slotgracht omringd – bastion voor de Boezingepoort. Die komt er om de toen nog bevaarbare Ieperlee die er dan nog vrij binnenstroomt te beschermen. Dit en volgend jaar levert de Mechelse kanongieter Corneille Pastinnax vier stukken artillerie aan de stad. Twee kanonnen van 600 kg zwaar en twee exemplaren van elk 1200 kilo. Bij het begin van de regering van Filips II, de koning van Spanje en zoon van keizer Karel, in januari 1557, gaat de Franse koning Henri II van start met nieuwe vijandelijkheden. Hij veegt zijn voeten aan het verdrag van Vaucelles. Connestabel Anne de Montmorency loopt Artesië onder de voet. De Fransen krijgen op 10 augustus 1557 wel lik op stuk wanneer de Spaanse opperbevelhebber Emmanuel-Filibert van Savoie het Franse leger verslaat bij St.-Quentin en de connestabel gevangenneemt. Filips II profiteert niet echt van de zege en vergeet van door te duwen om Parijs te veroveren. Hij geeft de Fransman de tijd om zich weer op te richten. De gevolgen daarvan zijn al merkbaar in januari wanneer de hertog van Guise de Engelsen verjaagt uit Calais en Guines en daarna ook nog hetzelfde uitricht in het Luxemburgse Thionville. Van zijn kant doorloopt maarschalk de Termes Vlaanderen met een leger van 15.000 mannen zonder enige weerstand te ondervinden. Op 1 juli 1558 begint hij aan het beleg van Duinkerke, nog geen week later is de havenstad het slachtoffer van een vreselijke plundering en extreme soldatenterreur.

De maarschalk ziet zich bij zijn terugkeer naar Calais geconfronteerd met de troepen van de graaf van Egmont. De gouverneur van Vlaanderen, een van de helden bij de zege in St.-Quentin, die zijn troepen wist te reorganiseren onderschept de Franse vijand in de omgeving van Grevelingen. De clash vindt plaats op 13 juli 1558 op een terrein tussen Grevelingen en Loon, tussen de rivier de Aa en de Noordzee. Een turbulente en zwaarbevochten strijd, gelukkig krijgen de Vlamingen plots extra assistentie van enkele Engelse oorlogsschepen die de Aa opgevaren zijn en hun artillerie op de Fransen richten. Daarmee slaan ze de

rechtervleugel van het Frans leger aan diggelen terwijl Egmont nu het centrum en de linkervleugel voor zijn rekening neemt. In het heetst van de strijd doden de Fransen zelfs het paard onder het lichaam van de dappere Egmont die achteraf kan bogen op een complete overwinning. De maarschalk van Termes en veel van zijn soldaten eindigen de strijd als krijgsgevangenen. De oorlog krijgt op 3 april 1559 zijn beslag met de vrede van Cateau-Cambrésis.

Ieper krijgt zijn deel van de ellende

Tijdens de godsdienstvervolgingen en de lange revolutie die er op volgt tijdens de regering van Filips II krijgt Ieper zeker zijn deel in de ellende van een hevige burgeroorlog. Op 15 augustus 1566, Hemelvaartsdag vallen de beeldenstormers de stad Ieper aan nadat ze eerst al een spoor van geweld aanrichtten in de omgeving. Ze slaan aan het plunderen en vernielen de inboedel van de twee parochiale kerken van Sint-Jan en Onze-Lieve-Vrouw van Brielen. Ook de kloosters van de augustijnen, karmelieten en de rijke klaren in de buitenwijken van de stad krijgen een gelijkaardige behandeling. Nadat ze zich geruime tijd overgaven aan de grootste baldadigheden nemen ze nu bezit van Ieper, zonder daarbij ook maar de minste weerstand te ontmoeten. De briesende bende komt binnen via de Boezingepoort die ze in handen krijgen dankzij enkele inwoners die helemaal overtuigd zijn van de nieuwe ketterse godsdienst. De kerken en de kloosters in de binnenstad krijgen nu ook hun deel van de plunderingen en verwoestingen. Uiteindelijk; na het stukslaan van schilderijen, beelden, versieringen en de mooiste kunstvoorwerpen laten de hooligans de stad achter zich. Ze stormen nu met hun buit verder in de richting van de abdij der Nonnebossen gelegen langs de oude weg die via Beselare naar Kortrijk loopt. Daarna rukken ze verder op om Menen, Wervik en Komen aan te pakken. Later volgt nog de oversteek van de Leie en is de kasselrij van Rijsel aan de beurt. Ieper blijft nog weken lang verstoken van een militair garnizoen terwijl zijn inwoners overgeleverd blijven aan een verschrikkelijke tweedracht.

Tot in de maand oktober van 1566. Kolonel Valentin de Pardieu, de heer van de La Motte komt Ieper binnen met een legertje, nieuw opgericht met jongemannen uit de streek. Hij bezet de stad en gaat onmiddellijk op onderzoek welke Ieperlingen zich nu precies bezondigd hebben aan al die verwoestingen van de beeldenstormerij. De schuldigen moeten gestraft

worden conform de strenge regels tegen de heretiekers. Bij aankomst van de hertog van Alva die de band van de Nederlanden met Spanje absoluut wil aanhalen plaatst deze zijn garnizoenen in de voornaamste steden van het land. Zijn wilde soldaten vervangen de Waalse troepen. Dat is de reden waarom een Spaans garnizoen Ieper binnentreedt op 30 augustus 1567. Het begin van een tijd vol vergelding, een bloeddorstige afrekening tegen alle inwoners die zich inlieten met godslaster en heresie. Daar zal pas een einde aan komen met het vertrek van Alva in december 1573. Tijdens de daaropvolgende tijden zal Ieper vaak bezet en even vaak achtergelaten worden door die Spaanse troepen die af en toe opgeroepen worden voor militaire operaties. Het is vrij zeker dat de meerderheid van de Ieperse bevolking de hele tijd trouw blijft aan het vertrouwde geloof van zijn voorouders. Tijdens die periode van godsdienstrellen en in de afwezigheid van Spaanse soldaten blijft de burgerij gehoorzaam aan koning Filips II. Tot zich in dat rampzalige jaar 1578 vreselijke zaken zullen gaan afspelen.

Een samenraapsel van ontevreden mannen

Terwijl de legers van de Hollandse staten in het hart van Vlaanderen vechten tegen de Spaanse troepen van don Juan van Oostenrijk zien we voornamelijk in Gent het ontstaan van een protestantse beweging die zich gaandeweg ontwikkelt tot een organisatie met stoottroepen die de rest van de provincies doorlopen op zoek naar geld en goud van de katholieke kerken. Ze plunderen niet alleen de kerken en kloosters in de steden maar doen dat evengoed op het platteland. De verzetsgroep zal met verloop van tijd de naam van 'geuzen' krijgen, een samenraapsel van ontevreden en handig gemanipuleerde mannen uit Holland, Brabant en Vlaanderen. Die bende neemt op 20 maart 1578 bezit van Brugge. Dat gebeurt op bevel van de heer van Ryhove. De buitengebieden en de open steden van Vlaanderen zullen nu één na één ten prooi vallen van die godsdienstwellustelingen die de macht willen overnemen en daarom erg tuk zijn om de gesloten steden voor zich te winnen. Ieper, natuurlijk goed beschermd door stevige stadswallen en -vestingen zit wel met een militair probleem om weerstand te bieden aan de geuzen. Het Spaanse garnizoen is schampavie en Ieper moet het stellen met zijn eigen stadswachten, mannen uit eigen boezem die niet eens een fatsoenlijke artillerie ter beschikking hebben. De kanonnen waren er nog wel in 1570 maar zijn mee vertrokken met de Spanjaarden om op andere plekken benuttigd te

worden. Het is in deze povere toestand dat Ieper-stad zich laat verrassen door de protestantse Gentenaars. Op zondag 20 juli 1578, tijdens de openingsuren van de stadspoorten dringen de troepen van commandant Vanassche en zijn kapiteinen Pierre De Coster en een zekere Capelle Ieper binnen.

Een zoektocht naar kerkbuit

Deze expeditie vertrok op 18 juli uit Gent om zogezegd de stad van Rijsel te gaan verrassen, maar of het nu al dan niet bedoeld was is zeer de vraag. Ze bieden zich twee dagen later wel aan te Ieper. Enkele gelijkgestemde poorters zorgen ervoor dat ze ongestoord door de Torhoutpoort en de Boezingepoort kunnen binnenmarcheren. Twee infanteriedivisies en ruiterkornetten maken hun entree in Ieper. De protestanten nemen onmiddellijk bezit van de andere poorten, bezetten het stadhuis en het nieuw paleis van de kasselrij op de grote markt. De inwoners van de stad mogen hun wapens inleveren. Daarna slaan de rebellen aan het plunderen. Een ordinaire en vulgaire zoektocht naar kerkbuit is het. Het paleis van de bisschop is een van de eerste slachtoffers, naast de woningen van enkele kanunniken in het klooster van Sint-Maartens, net zoals de huizen van de voornaamste notabelen. De benden zijn ondertussen al aangedikt met ontevreden Ieperlingen en gaan met veel slechte intenties de kerken en kloosters aanpakken. Beestachtige taferelen, het uitleven van eigen frustraties en persoonlijke armoede, met de katholieke kerk als grote boosdoener. De Sint-Maartenskathedraal en de diverse parochiekerken krijgen het zwaar te verduren, daarna is het de beurt aan de talrijke kloosters die helemaal beroofd worden. De geuzen demonteren de klokken uit de kerktorens. Met het staal zullen ze kanonnen gieten. Het is tijdens die verwoestingsronde dat de kerken van Sint-Jan en Brielen en de kloosters van de augustijnen, de karmelieten en de rijke klaren buiten de stadsmuren zo erg toegetakeld worden dat er voor de overheid niet veel anders opzit dan die maar helemaal met de grond gelijk te maken. Naast de immense materiële schade pakken de protestanten ook de katholieke notabelen aan. Ze arresteren een rist personen van aanzien en vijf Ieperse heren van de wet; de grootbaljuw, poortbaljuw, twee griffiers en een stadspensionaris die allen naar Gent verhuizen. Het schepencollege belandt op een zijspoor met de aanstelling van een nieuwe college van achttien personen. Een van de eerste maatregelen volgt op 23 juli. De

Gentse commissarissen Jean van Pottelsberghe en Nicolas Uutenhove beslissen dat de parochiekerk van Sint-Niklaas exclusief voorbehouden wordt voor de gereformeerde religie.

Maanden van vernielingen

Eens meester van het grootste deel van West-Vlaanderen steken de rebellen er nog een venijnig tandje bij. Tijdens de maanden augustus, september en oktober van 1578 schuimen ze de diverse kasselrijen van de streek af, een barbaarse zoektocht naar katholieke symbolen. Hun vernielzucht koelen ze op alle kerken en kloosters te lande. Het is tijdens deze raids dat ze in de stad Belle de abdij van Sint-Jan vernielen. Die was hier opgericht nadat de monniken noodgedwongen Terwaan hadden moeten achterlaten toen keizer Karel de boel daar had laten slechten. Het zijn deze ontheemde geestelijken die in 1598 hun abdij definitief in de binnenstad van Ieper zullen vestigen. Ook het oude augustijnenklooster aan de Ijzer te Roesbrugge ondergaat begin 1579 een identiek lot. Na een tussenstop in Sint-Omer zullen de nonnen zich eveneens vestigen in Ieper-stad. Na maanden van vernielingen door de protestantse en/of Gentse milities valt de agitatie niet stil. Hun katholieke tegenhangers willen absoluut revanche nemen. De Walen zijn allerminst tevreden met de protestantse agressie en verenigen zich onder de noemer van de 'malcontenten'. Ze nemen in 1578 de wapens op, vallen de grenzen van Vlaanderen binnen en installeren hier hun verderfelijk systeem van contributies. Wie betaalt zal met rust gelaten worden, enfin zuivere chantage van de bevolking zoals we die nu nog altijd kennen bij de maffia. Hun opeisingen gebeuren in de grote gemeenten en steden zoals Belle, Poperinge, Waasten, Mesen, Armentières, Komen, Wervik en Menen. De malcontenten laten zich leiden door Emanuel de Lalaing, de heer van Montigny en mogen beschouwd worden als zijn privéleger. Hij beslist om van Menen zijn hoofdkwartier te maken en kan gebruik maken van zijn strategische ligging aan de Leie. Hij beslist om deze stad maximaal te versterken en te gebruiken als uitvalsbasis van zijn troepen in hun militaire operaties tegen de Gentenaars. Die op hun beurt sturen Ryhove en zijn manschappen naar Kortrijk om zich op zijn minst te verzekeren van de volgende stad aan de Leie. Kortrijk bezit op dat moment nog geen versterkingen. De rebellen maken eerst en vooral werk van een nieuwe verdedigingsgordel.

Na de verovering van Menen

Op 22 oktober 1580 hebben de malcontenten het toch vlaggen in Menen. Om 4u in de vroege morgen van die dag vallen Schotse milities in dienst van de staten van Holland er binnen. Het zijn mannen die gelegerd zijn in Brugge en Roeselare, ze krijgen bij hun raid op Menen trouwens de assistentie van Vlaamse rebellen uit het garnizoen van Kortrijk. De inval gebeurt precies op het moment dat de verenigde Walen van Menen, Komen, Wervik en Waasten een aanval op Kortrijk aan het uitvoeren zijn. Een onderneming die in feite doorgestoken kaart is om ze weg te lokken van hun thuisbasis, geleid door hun aanvoerder Dalleyns na instructies van de heer van Erpe. Na de verovering van Menen door de Verenigde Staten van Holland laat de prins van Oranje er enkele Franse, Engelse en Vlaamse compagnies achter onder het commando van François Delanoue, een Franse officier met een onberispelijke reputatie. Het is dan al duidelijk dat de calvinisten van de diverse landen elkaar gevonden hebben in hun strijd tegen de katholieke staten. De geuzen willen in elk geval maximaal profiteren van hun strategisch bezit van Kortrijk en Menen aan de Leie. Op 14 november 1580 geeft Delanoue het bevel om Wervik aan te vallen. Twee Waalse compagnies zitten daar verscholen in een kerk en twee andere in het kasteel aan de overzijde van de Leie. Beide gebouwen lopen grote schade op door de artillerie van de Hollanders. De malcontenten zien zich na pittige schermutselingen verplicht om Wervik in handen te geven van de calvinisten. De Walen die de gemeenten en de kerk van Haelewijn in de buurt van Menen bezetten zien het niet graag gebeuren dat ze Wervik moeten afgeven aan de vijand en wreken zich door Haelewijn in brand te steken. De Waalse garnizoenen van het kasteel in Beselare bij Ieper en die van Waasten verlaten eveneens hun posten die direct ingenomen worden door troepen van Delanoue, samen met wel nog meer versterkingen in de omgeving.

De brutale inbezitneming van katholieke steden door Oranje en de ernst van de toestand in Vlaanderen noopt de Waalse provincies om de hulp in te roepen van de Spanjaarden die militair moeten ingrijpen om hun grondgebied niet te verliezen aan de Hollanders. Koning Filips II reageert en stuurt Alexander Farnese, de prins van Parma met een leger naar het noorden om er orde op zaken te komen stellen. En dat doet hij aanvankelijk ook. Deze generaal begint aan zijn opmars door Vlaanderen. De Spaanse aanval op Kortrijk levert op 27 februari 1581 succes op met de

verovering van zowel de stad als het kasteel van Kortrijk. De drie compagnies Schotten van gouverneur Pottelsberghe druipen af. De stad zelf ondergaat een grondige plundering waarbij meerdere inwoners en Schotse soldaten er het leven bij inschieten.

Het kasteel van Ingelmunster

De intensiteit van de oorlog groeit met de dag. Generaal Delanoue begint met de Hollanders aan het beleg van het kasteel van Ingelmunster, bezet door de malcontenten. De katholieke burggraaf van Gent schiet de Walen ter hulp en slaagt er in om Delanoue krijgsgevangen te nemen. Ze voeren hem mee naar Bergen tot bij Alexander Farnese. In de Westhoek blijft het evenmin rustig. Tijdens de maand april mobiliseren de Hollandse Staten een leger in de omgeving van Ieper en Diksmuide. De compagnie komt onder het bevel van commandant Devillers en moet Farnese bezighouden en proberen tijd te kopen zodat de Fransen Cambrai kunnen innemen. Maar de cavalerie van de prins van Parma toont zich superieur en verslaat de staatstroepen in de buurt van Diksmuide. De calvinisten trekken zich na hun nederlaag terug naar Lo in de kasselrij van Veurne. Ze krijgen er wat later de versterking van 3.000 infanteristen en 800 ruiters. In juni arriveren Waalse troepen te Roesbrugge aan de Ijzer. Ze zijn nu helemaal in alliantie gegaan met de Spanjaarden. Het komt ter plekke tot enkele stevige schermutselingen met de staatstroepen waarbij zeker 300 Walen sneuvelen. De katholieken beslissen om zich dan maar terug te trekken naar Cambrai.

De Verenigde Staten van Holland zijn nu al sinds 1578 baas over Ieper die nu zowat het strategisch centrum is voor hun wapens en bevoorrading van het hele Westkwartier. De stad blijft bezet door een stevig garnizoen, de aanvoer van oorlogsmateriaal, munitie en voedingswaren draait jarenlang op volle toeren. Vreemd genoeg ondernemen de Walen en de Spanjaarden tijdens hun militaire campagnes van 1579, 1580, 1581 en 1582 geen pogingen om Ieper te heroveren op de geuzen. En dat terwijl de vijandelijkheden zich nooit hier ver vandaan afspelen. De stedelijke instanties van Ieper hebben zich op 23 januari 1579 officieel laten aansluiten bij de Hollandse federatie. Ik heb het hier over de twee belangrijkste figuren: schepen Jean Langhedul en pensionaris Pierre Baelde. Zelfs tijdens de ridicule staatsgreep van de door Oranje gedropte Fransman Frans van Anjou, de hertog van Alençon laat die Ieper links

liggen en onderneemt hij niet de minste poging om zich meester te maken van deze stad. En dat terwijl de Fransen wel gelijktijdig hun coup plegen in Diksmuide, Duinkerke en Menen. Alençons haring wil echter niet braden in Nieuwpoort, Oostende en Brugge waar ze de Franse opmars kunnen neutraliseren. De verkeerde keuze van Willem van Oranje brengt daarop grote verwarring teweeg bij de staatsgezinden. Een situatie waar Alexander Farnese van profiteert. Met een indrukwekkend leger, bestaande uit afzonderlijk van elkaar opererende divisies dringt hij binnen in Vlaanderen. Een van die divisies maakt zich op 16 juli 1583 na een beleg van 16 dagen meester van Duinkerke. Tijdens die dagen gaan ook Veurne, Nieuwpoort, Diksmuide en Menen voor de Spaanse bijl. Ook het ingesloten Sint-Winoksbergen ziet zich verplicht om zich te onderwerpen aan de prins van Parma.

Ieper in de tang

Na de verovering van Diksmuide, eind augustus 1583 richt Farnese nu eindelijk zijn pijlen op Ieper. Hij neemt de stad in de tang met de vaste bedoeling om deze smerige haard van de geuzen uit te roeien. De prins voorziet dat het beleg van Ieper niet van een leien dakje zal lopen en wel eens lang zou kunnen aanslepen. Hij beseft dat het garnizoen binnenin behoorlijk sterk is en dat zich binnen de stadsmuren heel veel protestantse inwoners schuilhouden. Gouverneur Marquette is berucht omwille van zijn moed en onbevreesdheid. De Spanjaarden zijn natuurlijk volledig baas over de Ieperse buitengebieden en beslissen daarom om de tijd zijn werk te laten doen. Geen geweldige stormlopen maar de stad zonder voedsel zetten zodat de inwoners zich uiteindelijk zullen moeten gewonnen geven ten gevolge van hongersnood. Met dat doel voor ogen laat Farnese een fort bouwen langs de weg Ieper-Brugge, de enig mogelijke weg waarlangs de belegerden hulp kunnen verwachten. Zolang de steden in de omgeving natuurlijk onder Spaanse controle blijven natuurlijk. Hoe dat fort er precies uitziet en zijn exacte locatie komt schrijver Vereecke niet te weten. Wel dat de soldaten van het fort onder bevel staan van Antoine Grenet, de heer van Werpe en gouverneur van Kortrijk. Hij heeft de beschikking over een garnizoen van 600 cavaleristen en 200 ruiters. De belegeraars slaan ondertussen hun batterijen met kanonnen op zodat ze Ieper van alle zijden kunnen beschieten. Zo kunnen ze optimaal het uitgaande verkeer blokkeren en vooral de toelevering van levensmiddelen beletten. Hoe groot precies dat Spaans bezettingsleger is

weet de schrijver niet te vertellen. Dat zal beslist voldoende groot zijn, hoewel de rest van de Spanjaarden zich onder het bevel van de heren van Roubaix en Montigny toch wel naar Gent en het Brugse Vrije begeven.

Ieper blijft meer dan zeven maanden in de tang. Over de Spaanse aanvallen is er weinig bekend. Na het opstellen van het fort en de batterijen krijgt de gouverneur de kans om de stad over te geven en die antwoordt natuurlijk met een botte weigering. De hongersnood brengt Ieper natuurlijk in een bedenkelijke toestand. Marquette ziet zich gaandeweg meer en meer verplicht om poorters weg te sturen onder het voorwendsel dat er dan minder monden te voeden zijn. Onder hen bevinden zich de paters-recolletten, de enige monniken die nog in Ieper mochten blijven en een groot deel inwoners, allemaal van katholieke strekking. De tekorten laten zich geweldig voelen in het begin van 1584. De garnizoenssoldaten ondernemen herhaalde pogingen om weg te trekken uit Ieper en op zoek te gaan naar levensmiddelen. Maar elke poging loopt keer op keer faliekant af. Een Franse compagnie zal op zijn beurt een poging ondernemen om het beleg te breken of op zijn minst hulp te komen bieden. Ze geraken echter niet verder dan Sint-Winoksbergen waar ze slaag krijgen van de Spanjaarden. De Ieperlingen en hun bezetters kunnen alleen nog maar rekenen op hulp vanuit Brugge. Van hun geuzenvrienden die het daar om zeggen hebben. Het lukt hen sporadisch om een enkele keer de belegeraars te verschalken maar toch stelt hun hulp niet meer voor dan een druppel op een hete plaat. Een ultieme poging om 100 wagens met levensmiddelen vanuit Brugge naar Ieper te sturen, geëscorteerd van 500 cavaleristen en 250 ruiters loopt slecht af voor de Hollanders. De Spanjaarden krijgen lucht van de karavaan. Hun commandant roept het garnizoen van Diksmuide en de lansiers van Charles de Luna ter hulp. Met nog een deel van zijn eigen troepen vallen ze het konvooi aan, doden 500 geuzen terwijl de rest van de wagens halsoverkop moet terugkeren naar Brugge.

Niets zal ons dwingen

De honger in Ieper krijgt er nog een verraderlijk broertje bij in de vorm van een besmettelijke ziekte. Veroorzaakt door een gebrek aan levensmiddelen. Een epidemie die zich verspreidt onder de burgerbevolking maar ook bij de soldaten van het garnizoen. In deze bedenkelijke toestand laat de Ieperse gouverneur nieuwe loden munten

ruiters krijgen nu slaapplaatsen onder de vestingen van zijn nieuwe bastionnengordel of in grote kazematten – ondergrondse schuilkelders – beschut tegen kanonvuur, allemaal nauw geflankeerd en/of beschut door bastions in de omtrek van Ieper. Er is sprake van een twintigtal kazematten met een oppervlakte van in totaal 3.163 m². De schuilkelders dienen niet alleen voor mensen, maar functioneren ook als magazijnen en opslagplaatsen voor munitie.

Ludovicus Magnus

De projecten van Vauban worden in realiteit uitgevoerd door ingenieur Jean-Anténor Hüe de Caligny, de directeur van de Franse versterkingen. Die behoudt vier stadspoorten voor Ieper. De Mesenpoort, de Tempel- of Bellepoort, de Diksmuidepoort en de Antwerppoort. Hij laat de gevels van de laatste drie poorten pimpen met allerhande beeldhouwwerk en verwijzingen naar koning Lodewijk XIV. De Diksmuidepoort en de Antwerppoort zijn zelfs aan de binnenzijde kunstzinnig. De vier stadspoorten beschikken allemaal over een ruimte die onderdak biedt aan drie sergeant-majoors en een poortkapitein. De Mesenpoort (Rijselpoort) is de meest rudimentaire constructie (4m hoog) en heeft een breedte van 13,50 m op een lengte van 3,50 m. De Tempelpoort van (B)14 m x (L)3,15 m x (H) 4m20 beschikt over een arcade en een aantal pilaren. En dan is er de Diksmuidepoort die pas in 1854 zal afgebroken worden. Afmetingen 36,50 m x 3,17 m x 3,70 m. De vierde poort is de Antwerppoort (Menenpoort) van 20,4 m x 3,05m x 3,83m. De voorgevel ervan is de enige die uitgevoerd is in gehouwen steen en vooral een eerbetoon is aan de zonnekoning. De in marmer uitgehouwen emblemen van 'Louis-le-Grand' of 'Ludovicus Magnus' zijn er prominent aanwezig. Naast de vier poorten in de oude stad mag ik natuurlijk die twee in de Neerstad niet vergeten. De Koninklijke poort en de Kroonprinspoort zijn eveneens versierd aan de buiten- en binnenzijde. De toegang onder elk van de zes poorten is voorzien van een 'pont-dormant', een prachtig Frans woord dat ik kan vertalen als een 'slapende brug' of ophaalbrug.

Lodewijk XIV wil absoluut herinnerd worden als een grote koning. De protserige teksten op de Antwerppoort, aangebracht in 1688 bedoeld om zijn entree voor altijd te vereeuwigen krijgen nog een decadenter vervolg. In 1689 laat de Franse regering voor de eer en glorie van de koning op de Grote Markt van Ieper, op enkele passen van de ingang van het Onze-

Lieve-Vrouwe gasthuis (nu de rechtbank) een magnifiek monument/fontein optrekken. De fontein krijgt zijn water uit Zillebekevijver. Een kunstwerk dat blijvend moet herinneren aan de Franse verovering van het Westland met Ieper als hoofdstad. Bovenop het geval prijkt een afbeelding van 'le roi soleil'. De fontein zal blijven staan tot aan zijn afbraak in 1806 wanneer Ieper al in volgende revolutionaire tijden verwikkeld zal zijn.

Nieuwe vijandelijkheden tegen Holland

Ieper is zeker niet de enige plaats waar Lodewijk XIV de versterkingen laat verhogen en perfectioneren. Ook de andere in 1678 veroverde plekken komen aan de beurt, allemaal tussen de Schelde en de Noordzee, of tussen Doornik en Veurne. Een verdedigingslinie van geweldige versterkingen die de koning laat bouwen in Doornik, Menen, de Knokke en Veurne. De grens tussen Frankrijk en Spanje is nu een linie tussen Oudenaarde en Nieuwpoort. De Spanjaarden laten zich op het gebied van versterkingen evenmin onbetuigd met grote infrastructuurwerken in Kortrijk aan de Leie en in Diksmuide aan de Ijzer. Maar ze verdwijnen hoe dan ook in het niets vergeleken met Vaubans constructies.

In 1683 begint Lodewijk XIV al met nieuwe vijandelijkheden tegen Holland. Hij maakt zich zonder al te grote problemen meester van Diksmuide en Kortrijk en bombardeert het jaar daarop Oudenaarde zonder er evenwel binnen te geraken. Maar hij maakt zich wel meester van het grootste deel van het hertogdom Luxemburg. Gelukkig voor zowat iedereen sluiten Frankrijk en Spanje op 10 augustus 1684 in Ratisbonne een wapenstilstand voor maar liefst 20 jaar. Te mooi om waar te zijn. Kortrijk en Diksmuide komen weer in Spaanse handen. Maar met die twee oorlogsgezinde antagonisten Lodewijk XIV en de Spaansgezinde Willem III van Oranje mag men nooit te vroeg victorie kraaien. In 1689 barst de oorlog tussen hen beiden opnieuw los. Willem van Oranje is nu in alliantie gegaan met het Roomse rijk, Spanje, Zweden en zowat alle Duitse prinsen. Wanneer Jacobus II, de koning van Engeland ermee dreigt om de zijde van Frankrijk te kiezen pleegt zijn schoonzoon Willem van Oranje (getrouwd met Mary Stuart) een staatsgreep in Engeland. Jacobus II krijgt asiel in Frankrijk en verklaart in één pennentrek de oorlog aan de Spaans-Hollandse coalitie. Een strijd die nog maar eens zal uitgevochten worden op de bodem van de Nederlanden en uiteraard op die van Vlaanderen. Een opeenvolging

van diverse bloedige veldslagen, ingenomen en kwijtgespeelde steden, uitzichtloos zoals elke oorlog maar kan zijn.

De hand van Vauban

De Franse vijanden bedreigen in 1689 beurtelings Duinkerke, Sint-Winoksbergen en Ieper. Vauban krijgt nu eindelijk eens de kans om de waarde van zijn verdedigingsgordels te bewijzen, maar tot een echte belegering komt het nooit. Integendeel; ondanks de dreigende vijandelijkheden blijft Vauban verderwerken aan de Franse versterkingen in Ieper, Menen, Veurne en het fort van de Knokke. Veel van die constructies dateren trouwens van datzelfde 1689. De Franse verdedigingswallen strekken zich uit vanaf Doornik, Spierre tot in Menen, op een boogscheut van Kortrijk. En dan van Menen tot Komen om de Leie te verdedigen. Enkele versterkte linies vertrekken van Komen in de richting van Zillebekevijver. Tot aan de Knokke nemen de versterkingen van Ieper en het kanaal het daar over tot in Lo en tot aan het fort van de Fintele dat dan niet veel meer voorstelt dan een blokhut en die de Fransen tot aan de grond toe afbreken. Van daar strekt de verdedigingsgordel zich, gebruik makend van de diverse kanalen uit tot in Veurne en Duinkerke. En overal is er de hand van Vauban in te zien.

Met het vredesverdrag van Ratisbonne in 1684 keerden zoals gezegd de steden Diksmuide en Kortrijk terug in Spaanse handen. Maar beide plaatsen zijn slecht versterkt en liggen er hulpeloos en zonder fatsoenlijke defensie bij, en dan nog aan de grens met Frankrijk! Niet lang na het begin van de nieuwe vijandelijkheden van 1691 zijn het vogels voor de kat. Diksmuide en Kortrijk worden logischerwijze weer Frans bezit. En wees er maar zeker van dat beide steden belangrijk zijn voor Lodewijk XIV! Dank zij die twee kunnen ze nu hun verdedigingslinie optimaliseren. Diksmuide past perfect in het plaatje om de brug van de Ijzer en het kanaal van Nieuwpoort te beschermen terwijl een beter versterkt Kortrijk de defensieve lijn aan de Leie een grote meerwaarde biedt. Later – in 1695 – zal de lijn zich aan de oostelijke zijde weer gaan uitstrekken tussen Kortrijk en Helkijn. Volgens Vauban zijn er 40.000 manschappen nodig om Vlaanderen aan zijn grenzen met Spanje te bewaren. Dat betekent de bouw van meerdere posten en kazernes langs de Schelde en de Leie.

Het einde van de Spaanse successieoorlog

De isolatie van het oude Westland met de rest van Vlaanderen zal tijdens de regering van Lodewijk XIV maar liefst 72 jaar aanslepen. Tussen 1643 en 1715. Deze toestand stort onze schone provincie in de meest affreuze miserie. De oorlog woedt hevig in de Belgische provincies tijdens de jaren 1693, 1694, 1695, 1696 en 1697 maar laat West-Vlaanderen gelukkig links liggen. Op 20 september 1697 sluiten de oorlogvoerende partijen de vrede van Rijswijk. Voor het Westland verandert er weinig, met uitzondering voor Diksmuide en Kortrijk die nog maar eens naar Spanje verhuizen. Die vrede zal niet lang duren. De dood van de Spaanse koning Karel II op 1 november 1700 luidt een nieuwe periode van vijandelijkheden in die onze provincies nog maar eens voor twaalf jaar in een diepe poel van ellende zullen onderdompelen. Karel II was kinderloos gebleven en had Filips van Anjou, een kleinzoon van de Franse koning aangeduid als zijn opvolger voor de Spaanse troon. Zeer tegen de zin van keizer Leopold I van het Roomse rijk die meent aanspraak te maken op de Spaanse troon. Dat betekent het begin van de zogezegde 'Spaanse successieoorlog', met Holland die nog maar eens de kant van de Duitsers kiest, tegen Frankrijk en Spanje. De Duits-Engels-Hollandse coalitie opent de oorlog met de bezetting van een groot deel Belgische steden. Ieper die nog altijd in Frans bezit is, laten ze tijdens deze oorlog ongemoeid.

Vereecke probeert de Spaanse successieoorlog kort samen te vatten. Van bij het begin van de schermutselingen krijgt Vlaanderen tussen 1701 en 1706 te maken met bezettingstroepen van de Spaans-Franse coalitie. Na de veldslag van Ramillies in Waals-Brabant van 23 mei 1706 en een nederlaag voor de Fransen veroveren hun vijanden nu succesvol Leuven, Mechelen, Lier en Brussel. Op 1 juni 1706 moeten de Fransen Gent, Brugge en Damme evacueren en enkele dagen later ook Antwerpen. De graaf de la Mothe verliest na een open loopgravenoorlog van drie dagen de stad Oostende aan de Hollanders. Daarna sneuvelen ook Nieuwpoort en Duinkerke en start de aanval op Menen die zich op 22 augustus ook gewonnen zal moeten geven, net zoals dat enkele weken later het geval is voor Dendermonde en Ath.

De Hollanders nemen Rijsel in de tang

De Hollandse as die al meester was van Kortrijk beslist om die stad grondig te versterken. De Franse reactie volgt in 1708. Vanuit het kamp in

Saint-Ghislain marcheren ze op 26 mei naar Soignies. De Hollanders zijn van plan om Rijsel in de tang te nemen en met de Franse troepenbeweging willen ze hen afleiden in het hart van Vlaanderen. Luitenant-generaal markies de Grimaldi en veldmaarschalk Dellafaille verrassen Gent op 4 juli 1708. Twee dagen later valt de Gentse citadel. De graaf de la Mothe neemt nog diezelfde dag Brugge in maar hij bijt wel zijn tanden stuk op het versterkte Damme. Ondertussen brengen de Fransen ook Oudenaarde in verlegenheid, de enige passagemogelijkheid over de Schelde voor de geallieerden na de val van Gent. Het Frans plan mislukt echter, tijdens de veldslag van 11 juli 1708 kraaien de Hollanders victorie. Een van de eerste gevolgen van die overwinning is de inname van de verdedigingsgordel rond Ieper door de geallieerden onder leiding van generaal, de graaf van Lottum. Hij laat al de aangebrachte vestingen nivelleren terwijl zijn collega generaal-majoor de la Leck hetzelfde doet met de verdedigingslinie van Helkijn. Rijsel valt eveneens, op 28 oktober 1708. Het plaatselijk garnizoen van de maarschalk van Boufflers trekt zich terug in de citadel die ze nog tot de 8ste december kunnen vasthouden. Op 28 september vallen de Fransen een konvooi van de geallieerden aan op hun terugweg van Oostende, op weg naar Rijsel. Ze duiken overal op van hun linies tussen Brugge en Gent en plaatsen hun aanval te Wijnendale in de buurt van Torhout. De veldslag eindigt in een nederlaag voor de Fransen en zal in belangrijke mate bijdragen tot de latere val van Rijsel.

Hertog Marlborough

Als tegenreactie trakteren de Duitsers op een bombardement dat duurt van 21 tot 27 november en daarna zijn ze verdomd snel om de Fransen te verrassen in de buurt van de Schelde bij Gavere en Kerkhove. De Fransen zien zich tenslotte verplicht om de regio van de Schelde en het kanaal van Brugge op te geven. Terwijl ze nog garnizoenen blijven posteren in Gent en Brugge reorganiseren ze hun troepen in een terugtrekkende beweging tot bij Douai en Valenciennes. Op 11 december neemt de Engelse hertog van Marlborough de stad Gent in de tang. Dat gebeurt bij zijn terugweg na zijn succesvolle Brusselse campagne. Prins Eugeen van Savoie komt hem vanuit Rijsel bijstand verlenen. De loopgravenaanval vangt aan tijdens de nacht van de 24 op 25 december, de capitulatie van de stad en de citadel worden gesignaleerd op 30 december 1708. De la Mothe trekt

zich dan met 35 bataljons en 19 eskadrons terug uit Doornik en wanneer de Fransen dat in Brugge vernemen evacueren ze deze stad.

32.000 doden

De oorlogscampagne van 1709 komt in Vlaanderen maar heel traag op gang. De geallieerden hebben hun troepen verzameld tussen Aalst en Dendermonde. Op 23 juni duiken ze op in de vlakte van Rijsel waar ze zich opsplitsen in twee legers. Een onder Marlborough en de andere onder prins Eugeen. De commandant van de Fransen, maarschalk de Villars verwacht hen te zien opduiken achter hun linies in de streek van Bethune. Heel het terrein ten zuiden van de lijn Meregem-Rijsel ligt klaar om hen daar met een dubbele verdedigingsgordel op te vangen. Maar de geallieerden zien dergelijke aanval allerminst zitten. De Fransen denken vervolgens in de richting van Ieper. Zullen de geallieerden het aandurven om hun kroonjuweel in Vlaanderen aan te vallen? Want van zodra ze daarin zouden slagen zoals dat eerder gebeurde met Rijsel dan zijn er geen overgebleven obstakels meer over om verder door te dringen tot in Artesië en Picardië. De geallieerden beslissen uiteindelijk om op 26 juni een aanval op Doornik te wagen. Ze bezetten prompt de Franse posten van Mortagne en St.-Amand. De beschietingen gaan van start op 2 juli 1709, de stad zal capituleren op de 28ste van diezelfde maand. De Fransen druipen drie dagen later af uit de plaatselijke citadel. Daarna komt Bergen aan de beurt en veroveren de geallieerde troepen nu al de Franse linies van daar tot aan de Samber. Maarschalk de Villars kan blijkbaar niet langer werkeloos toekijken en rukt nu toch op vanuit zijn linies bij Douai om de geallieerden van antwoord te dienen. Een ontmoeting die in de geschiedenis zal blijven hangen als de beruchte slag van Malplaquet. Berucht! Zeg wel! 86.000 geallieerden die op 11 september 1709 in de clinch gaan met 75.000 Fransen. De overwinning zal toekomen aan de geallieerden, maar hoog van de toren moeten ze toch niet blazen met maar liefst 21.000 verliezen tegenover 11.000 aan Franse zijde.

De campagne van 1710

De geallieerden openen op 18 april de campagne van 1710. Ze veroveren opnieuw de post van Mortagne waar de Schelde en de Scarpe elkaar ontmoeten. Twee dagen later marcheren ze naar Pont-à-Vendin om er bezit te nemen van de verdedigingslinie van Douai, verdedigd door maarschalk de Montesquiou. Op 4 en 5 beginnen de beschietingen op het

bolwerk Douai van maarschalk de Villars. De geallieerden krijgen daarbij de versterking van enkele troepen uit Rijsel en Menen wat dan weer voor minder druk zorgt in Ieper. Na een beleg en vijftig dagen van bombardementen capituleert Douai op 25 juni 1710. De geallieerde troepen van Holland, Duitsland en Engeland nemen nu de weg naar Picardië en de streek van Boulogne. De Fransen van Villars proberen op hun beurt de lijn Cambrai, Arras tot St.-Omer te verdedigen terwijl ze Ariën-aan-de-Leie, Bethune, St.-Venant en Ieper van extra manschappen voorzien. Toch blijven de Fransen de nederlagen opstapelen. Op 28 augustus gaat Bethune voor de bijl, een maand later gevolgd door St.-Venant. Ariën-aan-de-Leie capituleert na een beleg van twee maanden op 8 november 1710.

Tijdens die laatste confrontatie krijgt het garnizoen in Ieper de vraag of ze niet ter hulp kunnen komen om de geallieerde operaties in Artesië en in Frans-Vlaanderen te blokkeren. Een konvooi van veertig schepen vaart vanuit Gent de Leie af naar het zuiden. Drie ervan zijn geladen met buskruit, kogels en bommen, evenveel met hooi en andere met levensmiddelen en allerhande gereedschap. De Hollandse kolonel Frederik Christiaan van Reede van Ginkel is de commandant van de escorte die het konvooi begeleidt met 1.300 infanteristen en ruiters. De Ieperse intendant Le Blanc informeert zijn commandant de graaf van Villars over het bewust konvooi en die geeft op zijn beurt de opdracht aan veldmaarschalk De Ravignan om de Hollanders aan te vallen. Die laatste haast zich naar de Leie met een leger van 4.000 Fransen, zowat de helft van het Ieperse garnizoen, infanteristen, ruiters en dragonders. 19 september 1710. De confrontatie grijpt plaats ter hoogte van Sint-Eloois Vijve.

De Ravignan breekt vrij gemakkelijk door de verdedigingslinie van de Hollanders. Zijn mannen zorgen met hun bajonetten voor grote verliezen bij de vijanden. De helft van de escorte sneuvelt terwijl de rest noodgedwongen op de vlucht moet slaan om zelf niet afgemaakt te worden, maar geraakt dan toch gevangen door de Fransen. De Franse Ieperlingen grijpen nu hun kansen. Ze plunderen het konvooi en blazen de drie schepen met buskruit, kogels en bommen in de lucht. Deze ongelooflijke explosie blaast het merendeel van de woningen van Sint-Eloois Vijve aan diggelen of zorgt in elk geval voor grote schade. Ook de plaatselijke kerk is van zijn sokken geblazen.

Maarschalk de Villars

Tijdens het begin van 1711 vervangt Karel I zijn overleden broer Jozef I als keizer van het Roomse rijk. De oorlogscampagne zelf schiet maar laat op gang dit jaar. De geallieerden nemen de post van Arleux ten zuiden van Douai in en versterken die op hun beurt. Arleux betekent voor de Fransen een belangrijk knooppunt tussen Rijsel en Doornik. Ze slagen er op 22 juli 1711 in om Arleux te heroveren. De Hollanders vallen op 11 augustus Bouchain aan, ook al ten zuiden van Douai. Maarschalk De Ravignan (de man van de succesvolle operatie in Sint-Eloois Vijve) verdedigt deze stad hardnekkig maar moet zich op 13 september toch gewonnen geven. Dat zijn zowat de enige wapenfeiten van het oorlogsjaar 1711. Een jaar later focussen de geallieerden zich op Arras waar ze al vanaf begin maart starten met hun bombardementen. De vervanging van de hertog van Marlborough door die van Ormond is een feit in de oorlog, samen met de op 3 juli 1712 geallieerde verovering van de stad Quesnoy zuidelijk van Bergen. Een ruzie tussen de Duitsers en de Engelsen zorgt er op 16 juli 1712 voor dat de Engelse troepen van Ormond zich terugtrekken uit de oorlog. De rest van het verzwakt keizerlijk leger, onder leiding van Eugeen van Savoie blijft wel ter plekke. Ormond begint zijn terugtocht in de vroege morgen van de 17de juli en hij laat zijn troepen naar Vlaanderen marcheren om Brugge en Gent in hun bezit te nemen. De rest van de Engelse troepen gaat kamperen in de buitenomgeving van datzelfde Brugge.

Op 24 juli 1712 krijgen de geallieerden een nederlaag aangesmeerd door maarschalk de Villars die daarmee de stand van zaken voor de Fransen gevoelig verbetert. Op één week tijd nemen ze alle posten langs de Scarpe in. Op 30 juli veroveren de Fransen de versterkte vijandelijke magazijnen in Marchiennes. Villars boekt ook succes in Douai. Na een belegering van 24 dagen is de capitulatie een feit. De laatste surprise van de campagne in de Nederlanden is de verrassende inname van het fort van de Knokke langs het kanaal van Ieper door de geallieerden. Dat gebeurt dankzij een stunt van een groepje partizanen onder leiding van een zekere La Rue. Hij verzamelt rond zich drie officieren, zes onderofficieren en 180 soldaten van het garnizoen uit Oostende. Een militie die zich via allerlei omwegen tijdens de nacht van de 3de en de 4de september naar de Knokke begeeft en het fort op 5 september in het vizier krijgt, zonder dat ze zelf opgemerkt worden door de Franse

bewakers. De hele aanslag is voorzichtig voorbereid en dat in nauw overleg met de bevolking uit de dichte omgeving van de Knokke. Veel van de mannen kunnen bij hun aankomst terecht in drie kleine huisjes die zich tussen de vier bruggen van het fort bevinden.

Verrassing in fort de Knokke

Bij het openen van de poorten in de vroege ochtend van de 6de verlaten de mannen hun schuilplaatsen, verrassen de schildwachten en maken zich zo meester van de twee eerste bruggen bij de toegangspoort. De Fransen die verspreid zitten over vier pelotons worden op hun beurt compleet verrast door de oprukkende Hollanders. De commandant van het fort ontwaakt door het lawaai, springt uit zijn bed en zal enkele ogenblikken later als krijgsgevangene afgevoerd worden. De hele blitzactie heeft amper twee doden en een gewonde partizaan gekost aan de geallieerden. Ze bombarderen vervolgens held en partizaan La Rue tot meester van het fort. De Franse reactie in Ieper laat niet lang op zich wachten. De gouverneur stuurt nog diezelfde avond een bende van 1.000 soldaten met de eis dat La Rue zich zal overgeven. Met daarbij de belofte van een fikse vergoeding. Er is sprake van een eenmalige premie van 10.000 écus en een pensioen van 5.000 écus, plus het bevel over een regiment dragonders. De partizaan weigert. Hij wil niet bekeken worden als een verrader, zijn meesters zijn machtig genoeg om hem diezelfde premies te geven. Deze verovering zal uiteindelijk de laatste succesvolle actie worden van de geallieerden in de Nederlanden. In het najaar maken de Fransen zich na een bombardement van 10 dagen vanuit open loopgraven nog meester van Bouchain. Met de winter 1712-1713 in het verschiet vallen de vijandelijkheden stil. Prins Eugeen verlaat het leger en installeert zijn troepen in de diverse forten en steden langs de grens. Maarschalk doet hetzelfde in de steden die in zijn bezit zijn.

1713: de vrede van Utrecht

Op 11 april 1713 sluiten de Hollanders en de Fransen de vrede van Utrecht. De Oostenrijkers distantiëren zich van de regeling. Een Hollands garnizoen van 6.000 man onder het bevel van de prins van Holstein neemt op 4 juni bezit van Ieper. Een dag voordien hebben de Fransen de stad geëvacueerd na een bezetting van 35 jaar. Keizer Karel II die niet wilde tussenkomen in de vrede van Utrecht blijft verder oorlog voeren tegen de Fransen in Duitsland. Tot de 6de maart van 1714 wanneer de

partijen ook hier de vrede ondertekenen. De zogenoemde vrede van Rastatt, een annex van de vrede van Utrecht maakt nu een definitief einde aan de Spaanse successieoorlog. De keizer kan nu officieel de zuidelijke Nederlanden toevoegen aan het Roomse rijk en bezet laten houden door de Hollanders. Voor wat betreft onze regio verdwijnen de Fransen nu zeker uit de kasselrijen en steden van Doornik, Ieper, Waasten, Veurne en de Roede van Menen. De grenzen tussen Vlaanderen en Frankrijk zien er voor wat betreft de Westhoek heel wat beter uit. Een logische lijn van Grevelingen, via Watene, Sint-Omer, Ariën-aan-de-Leie, Merville, Armentières, Waasten tot Menen. Dat betekent dat steden als Sint-Winoksbergen, Hazebrouck, Cassel en Hondschoote nu weer Vlaams grondgebied uitmaken.

Na deze oorlogen komt de oude wens van de Nederlanden naar boven om eindelijk eens een versterkte grens te bouwen met Frankrijk, de Spanjaarden zijn duidelijk niet sterk genoeg om hun ondergrens te beschermen. Die door Hollanders versterkte linie moet een garantie vormen dat deze sterke mogendheid niet om de haverklap met nieuwe agressie kan beginnen. De vraag mag best als dringend beschouwd worden. In Antwerpen gaat een reeks van congressen van start met gevolmachtigden uit Oostenrijk, Engeland en Holland. Langdradige onderhandelingen die pas op 15 november tot een akkoord zullen leiden. Het zogezegde barrièretraktaat regelt het dat de republiek der Nederlanden zijn garnizoen mag positioneren in Ieper, Waasten, Veurne, Menen, Doornik, Namen, de Knokke en op meer andere plaatsen. Het traktaat is niet bepaald eervol voor Spanje en de Habsburgers van Oostenrijk en wordt bij het Belgische volk allerminst goed ontvangen. De Belgen en de Vlamingen moeten de bewaking van hun grenzen overlaten aan de Hollanders waarmee de relatie altijd al gespannen is geweest. De jaarlijkse kosten van de garnizoenen en de inrichting van de forten, 1.250.000 florijnen moeten betaald worden door de zuidelijke Nederlanden van Oostenrijk, wat er natuurlijk in de praktijk op neerkomt dat de plaatselijke bevolking voor die kosten zal opdraaien. Er is ook nog sprake van een surplus, 610.000 florijnen, jaarlijks te verdelen onder de steden en locaties die terugkeren uit Frans bezit. De Roede van Menen moet 90.000 florijnen bijdragen. De steden en de kasselrijen van Ieper, Veurne en de regio Waasten krijgen 440.000 florijnen in hun maag gespitst. Dat bedrag zal op korte termijn nog zeker met 20% verhogen.

Afbraak van de oude Tempelpoort

Na de inbezitneming van Ieper-stad door de Hollanders beginnen die al snel met de afbraak van de oude Tempelpoort samen met de gekartelde stadsmuur van de oude stad. De oude vestingmuren, een uitsteeksel die Vauban in zijn tijd nog had laten staan op de Esplanade, moeten ook wijken. De afbraak zorgt voor een enorm ruimtelijk gevoel ter hoogte van de nieuwe Bellepoort. Door het barrièretraktaat van 1715 belandt de administratieve en militaire leiding van Ieper in de handen van de republiek der Nederlanden. Hollanders dus die dan wel hun eed van trouw aan de keizer moesten zweren. Het komt er hoe dan ook op neer dat ze hier de scepter zwaaien terwijl de keizer van de Oostenrijkse Nederlanden zich op een afstand houdt. Die laatste is trouwens niet van plan om Ieper weer toe te voegen aan de oude Staten van Vlaanderen maar als een soort Frans veroveringsgebied te beschouwen. Dat moet een heel pijnlijke ervaring zijn voor de Ieperlingen van die tijd. Ieper blijft wel de hoofdstad van het Westland. Bevolkingscijfers uit 1784 tonen aan dat het Westland dan 193.100 inwoners bezit. Ieper (12.000) is duidelijk de grootste stad, gevolgd door Poperinge (8.090), Menen (3.000), Diksmuide (2.500) en Veurne (2.200). De rest woont op het platteland. Het Westland als bezette zone zal volgens Vereecke blijven bestaan tot in 1794 wanneer de Fransen het gebied weer zullen binnenvallen.

Volgens artikel 13 van het barrièretraktaat mogen de Hollanders (op hun kosten) vrijuit de vestingmuren van hun bezette steden (barrièreplaatsen) herstellen en onderhouden. In 1738 vatten ze de idee op om het uitzicht van de stadspoorten van de Diksmuidepoort en de Kroonprinspoort in de Neerstad op de wegen naar Brugge en Langemark te vernieuwen. De Hollanders brengen er nu de gebeeldhouwde emblemen van de Nederlandse republiek aan, zeer tegen de zin van de burgerlijke overheid van Ieper die klacht indient bij de gouvernante van de Nederlanden Maria Elisabeth van Oostenrijk. De zuster van keizer Karel VI eist dat de Hollanders de veranderingen ongedaan maken, een bevel dat ze ook prompt uitvoeren.

Geen mannelijke troonopvolger voor de keizer

België geniet al enkele decennia van de weldaad van de vrede als het land opschrikt door de dood van keizer Karel VI. De keizer sterft op 20 oktober 1740. en laat geen mannelijke troonopvolger achter. Die taak zou nu

bestemd moeten zijn voor zijn oudste dochter aartshertogin Maria Theresia van Oostenrijk (23 jaar) krachtens de 'pragmatieke sanctie' die haar vader twee jaar geleden had opgesteld en door andere mogendheden mee goedgekeurd werd. Als puntje bij paaltje komt gaan Pruisen, Beieren, Saksen en Frankrijk niet akkoord met de komst van Maria Theresia. Een meningsverschil dat leidt tot een oorlog die losbarst in Duitsland. Pas in 1744 houdt de Franse koning Lodewijk XV zijn tweederangsrol in deze oorlog voor bekeken en beslist hij om weer voor eigen rekening oorlog te voeren. Hij richt zijn wapens op België die voor hem ongetwijfeld het zwakste onderdeel van de Oostenrijkse monarchie uitmaakt. Vier speciaal daartoe klaargestoomde legerkorpsen staan klaar om met geweld de Franse doelstellingen te realiseren. Twee ervan zijn bestemd voor het Westland. God nog aan toe! Ze staan onder het bevel van de maarschalk-hertog van Noailles en graaf Maurits van Saksen, allebei persoonlijk aangevoerd door de koning zelf. Samen een ontzaglijke strijdkracht van 120.000 mannen.

De Franse campagne start op 17 mei 1744 met een verrassingsaanval op Waasten, een kleine barrièrestad aan de Leie en gaat gepaard met een mars van Rijsel naar Kortrijk, een open stad die niet eens voorzien is van een garnizoen. De verovering van Kortrijk is dan ook kinderspel. De volgende dag, 18 mei rukt Noailles op van Kortrijk naar Menen, een barrièrestad voorzien van een bataljon Hollandse infanteristen en een peloton ruiters onder het bevel van gouverneur Van Echter. Na een open strijd van zeven dagen geeft Menen zich op 4 juni 1744 over. Op 6 juni richten de mannen van Noailles hun vizieren op Ieper dat nu prins Willem van Hesse-Philipsthal als gouverneur heeft. Hij moet de stad beschermen met een sterk Hollands garnizoen van vier bataljons waaronder drie Zwitserse. Daarnaast beschikt hij over twee eskadrons Hollandse cavaleristen. De strijd om Ieper speelt zich af tussen de 6de en de 15de juni en concentreert zich rond twee aanvalscampagnes. Een aan weerszijden van het kanaal van Boezinge links (ter hoogte van de Paddevijver) en rechts ervan (tussen de wegen naar Diksmuide en Veurne), ter hoogte van de uitgebreide verdedigingsgordel van de kaai en de Waterpoort.

Aanval aan het kanaal

De aanval op de rechterzijde staat omschreven als 'de grote aanval'. De hertog van Saksen voert het bevel ervan terwijl de graaf van Clermont de linkerzijde van het kanaal voor zijn rekening neemt. Zijn frontlinie strekt zich uit tot aan de weg naar Torhout en Brugge. Beide loopgraven schieten op 15 juni in gang op zowat 1.350 meter afstand van de vestingen van de dubbele verdedigingskroon van de Neerstad. De Fransen krijgen de assistentie van de ervaren ingenieur Louis de Cormontaigne. Tijdens de nacht van 22 op 23 juni maken de Fransen zich meester van de redoute aan de rechterzijde van het kanaal, nog altijd ruim buiten de Waterpoort. Deze redoute werd gehouden door een twaalftal mannen en belette vooral een Franse doorbraak. Een nacht later rukken de Fransen nog verder op. Ze maken zich in twee aanvalsgolven meester van de gesloten weg van de Neerstad, een aanval die aan Franse zijde zorgt voor 200 à 300 gesneuvelden of gewonden terwijl de verdedigers 30 à 40 manschappen verliezen en er nog eens 40 gevangen worden. Tijdens de nacht van de 24ste op de 25ste juni veroveren de belegeraars de hellingen van de westelijke kant van het kanaal. Tijdens de 11de nacht van het beleg plaatsen de Fransen nu van heel nabij 19 kanonnen en 18 mortierlanceerders op de verschansingen van de neerstad. Het afvuren van deze artillerie is er te veel aan. Op de avond van 25 juni 1744 laat gouverneur Hesse-Philipstal om 21u de witte vlag wapperen ten teken van overgave. De volgende ochtend gaat de ondertekening van de capitulatie door in het kwartier van de koning te Vlamertinge. Het Hollandse garnizoen vertrekt op 29 juni met bij zich 10 kanonnen, 8 mortierlanceerders en hun munitie. Los van de militaire capitulatie vraagt en verkrijgt de katholieke clerus van de stad en de kasselrij van Ieper een afzonderlijke en vooral eerbare burgerlijke overgave. Ieper gaat over in andere handen nadat er tijdens de belegering van 11 dagen geen noemenswaardige schade werd aangetekend aan de vestingen of in de eigenlijk stad.

Een loopgravenaanval van drie dagen

Na de overname van Ieper op 28 juni 1744 opent de graaf van Boufflers met een infanteriebrigade de aanval op het fort van de Knokke, verdedigd door de Hollandse commandant De Lewe. Die houdt het welgeteld één dag vol. Hij en zijn 75 mannen mogen daarop hun versterking vrijuit achterlaten ten voordele van de Fransen. De campagne van 1744 eindigt

met de val van Veurne op 10 juli na een lopengravenaanval van drie dagen. De graaf van Schwarzemberg mag nu met zijn sterk Hollands garnizoen van drie bataljons de stad Veurne verlaten. Vereecke kijkt al direct naar de volgende jaren. Tijdens de Franse campagne van 1745 winnen de Fransen op 11 mei de veldslag van Fontenoi ten zuidoosten van Doornik. Ze nemen vervolgens succesvol bezit van Doornik en zijn citadel, van Oudenaarde, Gent, Dendermonde, Oostende, Nieuwpoort en Ath. In 1746 voegen ze daar Brussel, Antwerpen en zijn citadel, Bergen, Saint-Ghislain, Charles en Namen met zijn citadel aan toe. De Franse invasie gaat ook in 1747 verder met de verovering van Sluis, het Sas van Gent, Philippine, Hulst, Axel, Bergen-op-Zoom en Lillo. De oorlog eindigt tenslotte in 1748 met de val van Maastricht. Een strategische stad die gehouden werd door 23 Hollandse infanteriebataljons die het toch moeten afleggen tegen de Fransen. Na een beleg van 18 dagen volgt de capitulatie op 6 mei.

Herschikkingen op de Europese kaart

Op 18 oktober 1748 komt er een einde aan de zogezegde 'Oostenrijkse successieoorlog'. De vrede van Aken. Naast een aantal herschikkingen op de Europese kaart kijk ik vooral in de richting van ons eigen land. Frankrijk toont zich bereid om zich terug te trekken uit de Oostenrijkse Nederlanden. De republiek van de Verenigde Nederlanden komt zo weer in het bezit van zijn barrièresteden die ingesteld werden op 5 november 1715. Meer bepaald de grenssteden Veurne, Ieper, Menen, Doornik, Bergen, Charleroi en Namen. Met daarbij ook nog de citadel van Gent. Voor wat Vlaanderen betreft is het na al die jaren van oorlog een ordinaire terugkeer naar de situatie van voorheen. Met Maria Theresia van Oostenrijk als onbetwiste vorstin weliswaar. De Fransen hebben tussen 1744 en 1748 natuurlijk niet stilgezeten om die grenssteden toegankelijker te maken. Zo begonnen ze in 1746 al met de afbraak van de twee hoornwerken van Belle en Elverdinge met alle daaraan toegevoegde versterkingen aan de buitenzijde ervan. Bij de intrede van de Hollanders in 1749 zien we nu een open ruimte in de richting van Elverdinge. Ze zullen er ook geen verdere aandacht aan besteden om aan een heropbouw te beginnen. Vereecke heeft het trouwens over een proces-verbaal uit 1782 waarbij de door Frankrijk genivelleerde terreinen t.h.v. het verdwenen hoornwerk nu te koop worden aangeboden aan het publiek.

De zoetigheden van een diepgaande vrede

Na het verdrag van Aken in 1748 tot aan de dood van Maria Theresia in Wenen op 29 november 1781 geniet België van de zoetigheden van een diepgaande vrede. Het valt me op hoe positief er anno 2020 nog altijd gesproken wordt over deze vorstin. Een opmerkelijk gegeven bij deze keizerin is wel de wetenschap dat ze maar liefst 16 kinderen ter wereld bracht, allemaal (hopelijk) het resultaat van haar huwelijk met Frans I Stefan. Haar oudste zoon Jozef II zal haar in 1781 opvolgen als nieuwe keizer van het Roomse rijk. Tijdens haar 32-jarig bestuur is er niet een keer sprake van militaire feiten in en om Ieper. De schrijver staat even stil bij de aandacht van Maria Theresia van Oostenrijk voor de weduwen en wezen en voor haar soldaten. In dat verband richt ze een soort opvangcentrum voor hen op in de oude abdij van Mesen.

Keizer Jozef II treedt in de voetsporen van zijn moeder op de 29ste november van 1780. Hij begint zijn bestuur met de toch wel verrassende beslissing dat zijn Belgische staten aan Oostenrijk toebehoren en dat al die Hollandse bezetting overbodig is. Hij start onderhandelingen met de Verenigde Staten van de Nederlanden om het barrièretraktaat van 15 november 1715 te annuleren. Holland die op dat moment betrokken is in een oorlog ter zee tegen Engeland heeft maar weinig valabele argumenten om zich te verzetten tegen de wil van de Roomse keizer. In 1782 sluiten ze een akkoord om hun aanwezigheid in de barrièresteden te beëindigen, de Hollanders tonen zich bereid om hun garnizoensrecht aan de Franse grenzen op te geven. Onze noorderburen trekken hun manschappen terug uit de diverse grenssteden van het Westland die nu allemaal te maken krijgen met keizerlijke bezettingstroepen. Ieper krijgt een Oostenrijks garnizoen op zijn dak. De onderhandelingen rond het barrièretraktaat waren nog niet eens afgerond toen Jozef II al de principebeslissing nam om de versterkingen in en rond de Belgische grenssteden te laten afbreken. Op 16 april 1782 verschijnt daartoe in Wenen een keizerlijk decreet. Het lijkt dan al duidelijk dat er met deze keizer niet te sollen valt. Vereecke merkt op dat heel wat van die afbraken tegen die tijd al deels gebeurd zijn in Ieper. Dat kan hij afleiden uit de verkoop van percelen grond op de 6de en de 18de april. De vrijgemaakte terreinen waar de afgebroken vestingen verdwenen zijn worden opgesplitst in 192 loten. Slechts 176 ervan belanden in de verkoop. De 149 hectare gronden brengen in totaal 73.555 florijnen op. De Oostenrijker is

bepaald een snuggere gast. Artikel 11 voorziet dat het de kopers zelf zijn die de versterking op hun perceel moeten afbreken en de grond te nivelleren. Elk op zijn eigen terrein. Jozef II regelt het achteraf dat de afbraakkosten op de 16 niet verkochte percelen gelijk verdeeld moeten worden onder de kopers van de 176 opgekuiste percelen. Vereecke spuit nogal veel cijfers in dat verband die ik dan liever zelf achterwege laat. Het is zo al moeilijk genoeg beste lezer.

Verkavelingen in Ieper

Dat keizerlijk decreet van 16 april 1782 heeft ook betrekking op alle arsenalen, magazijnen, kazernes van de ontmantelde steden. De publieke verkoop ervan zal zeker niet op gang schieten voor 28 september 1782. Ik krijg ook wat meer info over de exacte ligging van die 192 percelen waarvan sprake. Uiteraard liggen die allemaal in de nauwe buitenomgeving van Ieper. De plaatsen waar Vauban zijn hoornwerken had laten bouwen, de massieve buitenwerken, de bastions, de vestingsgracht langs de hele omtrek van de stad worden echter niet verkaveld en belanden dus niet in de publieke verkoop. De verkavelingen gelden wel voor de terreinen van de overstromingsgebieden van Belle en Mesen, de kleinere vestingswerken langs de wegen naar Belle, Rijsel en Komen. En ook de kazematten in het overstromingsgebied van Mesen vallen onder de verkoophamer. Dat is ook het geval voor het overstromingsgebied van de Paddevijver (het Lichterveld). De reeks van de te koop aangeboden percelen begint buiten de Mesenpoort aan de rechterkant van de weg met de bastions en de halvemaan versterking van Vauban tegen de steenweg naar Belle, richting Dikkebus.

Het duurt natuurlijk ettelijke jaren voor al die grote werken hun beslag krijgen. En om mensen te kloten zijn de afbraakwerken en het omwoelen van het land amper afgelopen als de Brabantse Omwenteling het land in 1789 op zijn kop zet. Het gaat om een opstand van de zuidelijke Nederlanden tegen het pietluttig bestuur en de regeldrift van de keizer. Vereecke wil niet veel kwijt over de context ervan en concentreert zich op de diverse gebeurtenissen die Vlaanderen te verwerken krijgt. Op 27 oktober 1789 verslaat de gefrustreerde Belgische generaal Jan Andries vander Mersch, een gewezen kolonel in het Franse en het Oostenrijkse leger en nu nationaal verzetsleider tegen de troepen van Jozef II. Een veldslag die zich afspeelt in Turnhout en goed voorbereid werd in Breda

en Brabant. Na een Oostenrijkse reactie gaat vander Mersch nog een stukje verder. Hij geeft zijn troepen de opdracht om vanuit Zeeland binnen te vallen in Vlaanderen. Op 13 november om 8u in de morgen breken ze alvast binnen in Gent. De Oostenrijkse bezetters van Ieper zien dan al de bui hangen en evacueren twee dagen later de stad. De keizerlijke compagnie vertrekt naar Frankrijk en laat zich daar ontwapenen. De 17de dwingen de Bruggelingen de 238 soldaten van het Oostenrijkse garnizoen om de wapens neer te leggen en ook in Oostende spelen zich gelijkaardige taferelen af. Generaal-majoor de Rinsmaul probeert nog tevergeefs de Oostenrijkers van Brugge en die van Oostende te reorganiseren ter hoogte van Torhout. Zijn manschappen arriveren vervolgens aan de Ieperse muren in de hoop dat ze hier door hun collega's zullen binnengelaten worden. Maar die zijn zoals gezegd al lang schampavie. De Ieperlingen steunen de revolutie en denken er niet aan om hun poorten te openen voor een nieuwe lading Oostenrijkers. Integendeel; ze reppen zich gewapend naar de vestingen, of althans een restant ervan. Generaal Rinsmaul sommeert de inwoners om zich over te geven maar de Ieperse patriotten houden voet bij stuk. Het keizerlijk legertje is op zijn beurt te bescheiden om zich hier een toegang te forceren. Veel meer dan een terugtrekking richting Frankrijk om zich daar te laten ontwapenen zit er voor hen niet in.

Het moet een bevreemdende ervaring zijn

Vlaanderen ziet zich nu plots bevrijd van de keizerlijke troepen. Het moet een bevreemdende ervaring zijn voor de inwoners. Een nationaal congres roept de republiek België uit. Dat is echter buiten de waard gerekend van de Brabantse staten die alle macht naar zich toe trekken en onomwonden de Verenigde Nederlandse Staten oprichten. Een onafhankelijk land met een pompeuze titel. De zelfverklaarde soevereiniteit zal maar van korte duur zijn. Vooral omdat de opstandelingen allemaal met verschillende meningen rondlopen. De Staten van Brabant onder leiding van advocaat Hendrik vander Noot domineren de nieuwe regering. Brussel en Antwerpen bepalen de wet. Ze krijgen wel serieuze oppositie van volksvriend en advocaat Jan Frans Vonck die vooral steun vindt in Vlaanderen en Henegouwen. Zijn aanhangers laten zich opmerken als 'vonkkisten' en kiezen ervoor om de monarchie op te richten, zoals in Frankrijk. De tweespalt tussen beide blokken zorgt zowat overal voor

geweld en rebellie. Ieper ontsnapt evenmin aan de golf van ongeregeldheden.

In de annalen van de stad is er in elk geval toch een spoor van plundering en vernieling terug te vinden die aan deze kortstondige passage in onze geschiedenis zal blijven herinneren. De Ieperlingen kiezen onder een of ander voorwendsel een slachtoffer uit om hun frustraties op te ventileren. Een zekere M. Vermeersch, voormalig pensionaris van de stad, een man die woont aan de rechterzijde van de Rijselstraat, tussen de Lombaardstraat en de doodlopende straat voor de kapucijnen. Vermeersch is naar verluidt niet bijzonder populair omdat hij de keizerlijke wetten altijd scrupuleus liet naleven. De Ieperlingen voeren op zondag 6 juni 1790 een wraakexpeditie uit op Vermeersch. Rond 21u in de avond dringt het gepeupel – aangewakkerd door enkele volksmenners – een klein huisje binnen aan de zuidkant van de Lombaardstraat. Het gaat over een bijgebouwtje van Vermeersch' woning in de Rijselstraat. Na een eerste plundering in de Lombaardstraat dringen ze nu via de achterkant binnen in zijn woning. Rond 22u beginnen ze met hun vernielingen en plunderingen. Het gemeen gooit zijn meubelen en zijn kostbare inboedel in het midden van de Rijselstraat en steekt de stapel vervolgens in brand waardoor er niets meer van zal overblijven. En nog zijn de volksmenners niet voldaan; ze eindigen hun inval met een totale vernieling van beide geplunderde woningen. De overblijvende ruïnes blijven achter als herinnering aan hun blinde wraak. Zowel de Rijselstraat als de Lombaardstraat zullen meer dan twintig jaar ontsierd blijven door deze puinhoop.

Het overlijden van keizer Jozef II

Op 20 februari 1790 overlijdt keizer Jozef II. Zijn broer en opvolger Leopold II werkt zich uit de naad om de rellen en de onrust te verzachten. Hij belooft aandacht te besteden aan de grieven die de inwoners naar voren brachten in hun poging om een eigen land te krijgen. De Staten krijgen zijn manifest te horen op 31 oktober 1790 en zijn 'nobele' bedoelingen krijgen het gezelschap van een stevige militaire macht die hij overal laat gelden in de Belgische provincies. De keizerlijke troepen stappen op 1 december binnen in Brussel. Vijf dagen later krijgt ook Ieper zijn keizerlijk garnizoen als waakhond toegemeten. Tegen die tijd is Frankrijk al binnengetreden in zijn verschrikkelijke en illustere revolutie.

Die van 1789. Zo verplicht de Franse 'assemblée nationale' de zwakke koning Lodewijk XVI om de oorlog te verklaren aan het huis van Oostenrijk. De oorlogsverklaring volgt op 20 april 1792. De eerste vijandelijkheden gaan al acht dagen later van start in Henegouwen en spreiden zich als een olievlek uit over de grensgebieden van Namen en Luxemburg.

Midden juni 1792. De Fransen doen een inval in Vlaanderen en lijken dat te doen via Kortrijk. De keizerlijke troepen denken dat ze de stad kunnen verdedigen vanuit enkele recent aangelegde verschansingen. Op 16 juni versterken ze het garnizoen van Kortrijk met Oostenrijkse troepen die ze weghalen uit Ieper. De Fransen plaatsen hun aanval op de 18de juni onder het bevel van generaal Luckner en ze slagen er in om de Kortrijkse versterkingen te vernietigen. Maar krak op diezelfde 18de vallen de Fransen Ieper binnen die nu zonder verdediging is achtergebleven. Op 1 juli gaan de Oostenrijkers in de tegenaanval, ze vegen de Franse voorposten van Kortrijk van de mat en heroveren de stad. Drie dagen later komen Ieper en Menen terug in hun handen. De daaropvolgende herfst wordt er hardnekkig gevochten ter hoogte van Douai, met de keizerlijke troepen die de Fransen verslaan. Het ziet er naar uit dat er een identiek scenario zal volgen in Rijsel, maar hier moet veldmaarschalk, hertog Albert Casimir van Saksen-Teschen toch bakzeil halen, met behoorlijk wat verliezen. Hij trekt zich daar terug op 7 oktober 1792. De Franse generaal Charles-François Dumouriez neemt dan het bevel over van het Franse leger in het noorden nadat hij de Pruisen een nederlaag aansmeerde in de Champagnestreek. Op 6 november sluit hij zegevierend de veldslag van Jemappes bij Bergen af tegen diezelfde Albert Casimir. Een confrontatie waarbij de Fransen 40.000 soldaten plaatsten tegenover 26.000 mannen van het keizerlijke leger. Deze zege bezorgt hem het meesterschap over de Belgische provincies. De Oostenrijkers evacueren de stad van Ieper tijdens de nacht van de 7de op de 8ste november. Het duurt tien dagen vooraleer de Fransen hun plaats hier innemen, ook Brugge, Veurne en Oostende beleven hetzelfde gebeuren.

De Franse revolutie laat zijn tentakels zien

Naast die oorlog tussen Oostenrijk en Frankrijk woedt er nog een andere oorlog bij de Franse soldaten. De Franse revolutie laat zijn akelige tentakels zien. Nefast voor Ieper. Na hun bezetting van de stad koelen de

Franse republikeinse soldaten op 13 december 1792 hun woede op het koninkrijk. Ze vernielen alle standbeelden van de vroegere graven van Vlaanderen die de schitterende gevel van de lakenhalle langs de grote markt versieren. Ze doen hetzelfde met alle emblemen en afbeeldingen van hun vroegere koning Lodewijk XIV op de monumentale fontein op de grote markt die de zonnekoning voor zijn eigen glorie had laten oprichten in 1689. Generaal Dumouriez en zijn leger van revolutionairen krijgen echter ferm op hun doos tijdens een tweede slag. De Fransen moeten het op 18 maart 1793 afleggen tegen een Oostenrijks-Hollands leger onder het bevel van Frederik Jozias van Saksen-Coburg. Die nederlaag heeft de Franse terugtrekking uit Vlaanderen tot gevolg. Het Frans garnizoen verlaat Ieper op 2 april. De Ieperlingen mogen vier dagen later klaar staan voor de Oostenrijkse bezetters. Een garnizoensstad moet toch wel wat te lijden hebben onder die voortdurende wisseling van de macht! Vooral omdat het einde van de oorlog met Frankrijk helemaal niet op een eindpunt beland is.

De Hollandse troepen van Menen

Integendeel! Tijdens de eerste dagen van april 1793 bezet het coalitieleger van de geallieerden, samengesteld uit Oostenrijkers, Pruisen, Hollanders en Engelsen een verdedigingslinie ter hoogte van Valenciennes, Maubeuge, Bergen en Menen. Ze dringen vervolgens binnen op Frans grondgebied en bedreigen Rijsel, Valenciennes en Maubeuge. De stad Condé valt in hun handen. De Engelsen landen tegen die tijd met een leger van 10.000 manschappen in de haven van Oostende. Ze vervoegen de Hollanders en zetten zich op weg naar Duinkerke. Tijdens de eerste dagen van mei 1793 leveren de partijen herhaaldelijk slag aan de grenzen bij Armentières, Neerwaasten, Poperinge en Roesbrugge. Met wisselend succes. In Juni krijgt de hertog van York, de bevelhebber van de geallieerde troepen in West-Vlaanderen nieuwe versterkingen. Samen met de Hollandse troepen in Menen plannen ze nu een serieuze aanval op Duinkerke nadat een eerdere poging op niets uitdraaide. De Fransen van hun kant versterken hun verdedigingstroepen aan de West-Vlaamse grenzen. Er komt een nieuw kamp ter hoogte van Ghyvelde en nog enkele andere op de frontlijn tussen Duinkerke en Rijsel. Enkele confrontaties tussen de voorlinie van beide kampen brengen geen veranderingen in hun posities. De aandacht ligt blijkbaar op de defensieve opdrachten. De Franse verovering van Veurne blijkt een succes van voorbijgaande aard.

Ook langs de Leie zijn er sporadische confrontaties, maar geen enkele ervan lijkt te passen in een algemene aanval en leidt dan ook niet tot substantiële resultaten.

1793: De slag van Hondschote

Op 23 augustus 1793 komt daar eindelijk verandering in. De hertog van York begint dan aan zijn beleg van Duinkerke. Zijn leger bestaat uit Engelse soldaten en hun partners uit Hessen en Hannover. Ze nemen eveneens Sint-Winoksbergen in de tang. De Franse tegenreactie laat niet op zich wachten. Generaal Jean Nicolas Houchard rukt met zijn troepen op naar Hondschote die bezet wordt door de geallieerden om er rugdekking te geven aan de troepen die in Duinkerke actief zijn. Op 8 september komt het tot een zware veldslag tussen de vijandelijke legers. De slag van Hondschote. 40.000 soldaten van Houchard nemen het op tegen de 18.000 mannen van Frederik van York. De bajonetaanval van de Fransen eindigt met hun verovering van het plaatsje en met 2.500 doden aan weerszijden. De Franse revolutie lijkt voorlopig gered wanneer de geallieerden hun beleg van Duinkerke en Sint-Winoksbergen opgeven. De troepen van de hertog van York breken hun kamp op en komen tijdens de nachtelijke uren via de duinen en het kanaal richting Veurne terug naar Nieuwpoort. Die gebeurtenissen geven in elk geval een ander gezicht aan de oorlog. Generaal Houchard voelt de wind in zijn zeilen en verovert Veurne en Menen. Op 13 september neemt zijn collega generaal Jourdan na een meedogenloos gevecht de steden Wervik en Komen in. Ook voor de Westhoek is de Franse zege allerminst goed nieuws. Op 9 september, daags na de clash in Hondschote steekt een Franse divisie de grens over ter hoogte van Poperinge. Wat later staan ze voor Ieper-stad met de eis aan de plaatselijke gouverneur generaal-majoor de Salis om Ieper te verlaten. Deze baron weigert hoewel hij maar een pietluttig garnizoen ter beschikking heeft. De Fransen nemen daarop hun posities in aan de Vlamertingse zijde van de stad en beginnen alvast actief te schieten en te bombarderen op hun target. Vreemd genoeg houden ze de volgende middag dat schieten voor bekeken en trekken ze zich terug van waar ze gekomen zijn.

Langs de weg naar Dikkebus

Dat heeft vermoedelijk te maken met de komst van Hollandse en Oostenrijkse versterkingen. De Fransen verlaten Menen, generaal

Houchard trekt zich terug naar zijn kamp bij Belle. De hertog van Saksen-Coburg is op weg naar Kortrijk terwijl er nu ook een confrontatie dreigt aan de Samber bij Maubeuge. Door de Franse overwinning tijdens de veldslag van Watignies op 15 oktober mogen de geallieerden echter hun ambities opbergen om de Samber over te steken. In de nasleep van hun overwinning te Watignies vallen de Franse revolutionairen Waasten, Komen, Wervik, Roncq, Halewijn, Menen, Veurne en Poperinge binnen en presenteren ze zich de 22ste al voor Ieper. De Fransen blijven hier twee dagen kamperen. Ieper zelf werd versterkt met een nieuw Oostenrijks garnizoen. Mannen die zich niet onbetuigd laten. Op 24 oktober stormen ze uit de Bellepoort in de richting van de Fransen die huizenieren langs de weg naar Dikkebus, niet ver van Dikkebusvijver. Het komt tot hevige gevechten tussen beide partijen. Het zijn finaal de Oostenrijkers die genoodzaakt worden om zich met de nodige verliezen terug te trekken. Na deze ontmoeting beslissen de Franse overwinnaars om zich tot achter de Leie terug te plooien en hun winterkamp op te zoeken. Op 26 oktober heffen de Fransen het beleg van Nieuwpoort op terwijl de Oostenrijkers er drie dagen later binnentreden.

De duivelse Dominique Vandamme

Voor de Fransen treedt een nieuwe personaliteit op de voorgrond. Dominique Vandamme, een duivelse en bijzonder brutale brigadegeneraal van de revolutionaire troepen. Een Westhoekenaar die 23 jaar geleden het eerste levenslicht zag in Cassel. Hij laat de eerste keer van zich spreken wanneer hij op 11 november 1793 binnenbreekt in de Poperinge en zijn omringende parochies. Op 26 november krijgt hij een aanval van het Ieperse garnizoen te verwerken dat hem tot de terugtocht dwingt en waardoor het weer even stil wordt rond de figuur Vandamme. Het is ondertussen wel al duidelijk dat de Fransen van langs om nijdiger en agressiever uit de hoek komen. Dat is bijvoorbeeld te zien aan hun aanval van 30 november. De Fransen onder het bevel van commandant Souham vallen nog maar eens de Oostenrijkse posten te Wervik en Komen bij de Leie aan. Ze dringen de keizerlijke troepen achteruit tot in het dorp Houthem bij Zandvoorde. Hier in Houthem is er sprake van een stevig gevecht. De Fransen maken zich in elk geval meester van het terrein. Of dat allemaal veel zin heeft is een andere kwestie. Het lijkt er op dat hun aanvallen er alleen maar op duiden dat ze de messen aan het slijpen zijn. Na de confrontatie en de veroverde Leiekant rond Wervik en Komen

keren ze doodleuk terug naar hun kampen aan de overzijde van deze rivier. En daarmee eindigt ook de Franse oorlogscampagne – seizoen 1793 – in West-Vlaanderen. Het jaar 1794 kondigt zich in alle geval als zeer hachelijk aan voor de lieden van de Westhoek.

Na de intrede van de Oostenrijkers

Tijdens de winter 1793-1794 krijgt Ieper de stevige bezetting van 7.000 soldaten van de Oostenrijkse legers. Een deel ervan neemt bewakingstaken over op het platteland. De Ieperse commandant stuurt 60 van deze mannen naar Westouter, 400 naar Reningelst, 500 naar Proven (een half bataljon), en een heel bataljon naar Poperinge. Ze worden om de 14 dagen vervangen door vers bloed. De Franse brigades van Bertin en Vandamme tonen zich al bijzonder actief vanaf de 23ste januari 1794 met hun roofovervallen en zoektochten naar voer voor hun paarden en graan voor hun mannen. Hun strooptochten spelen zich voornamelijk af in Roesbrugge, Watou, Abele, Proven, Westouter. Diezelfde 23ste verhuizen er maar liefst 360 wagens volgeladen met granen, hooi en stro naar de streek van Belle, Hazebrouck en Cassel. Naar het einde van maart 1794 toe nemen de vijandelijkheden duidelijk toe. De Franse revolutionairen vallen diverse vijandelijke voorposten aan in Abele, Watou, Westouter, Reningelst en Proven. Terwijl hun collega's Poperinge aanvallen. De Oostenrijkers trekken zich terug tot in Vlamertinge om er te wachten op versterking vanuit Ieper. Iets wat niet echt nodig zal zijn want de Fransen keren na hun raids vanzelf terug naar hun basiskampen.

Vereecke bekijkt de militaire toestand in Ieper. Na de intrede van de Oostenrijkers in 1782 werden heel wat van Vaubans versterkingen gesloopt. Na de slag van Jemappes en de herovering van de stad door de Fransen op 17 november 1792 begonnen die al opnieuw aan de heropbouw van enkele versterkingen aan de buitenzijde van de stadsmuren. De terugkeer van de Oostenrijkers op 6 april 1793 (na de slag van Neerwinden) brengt extra versterkingen met zich mee voor Ieper. De keizerlijken proberen nu aarden versterkingen te graven rond de hele omtrek van de stad. Meestal halve manen. De eigenaars die in staat waren om deze percelen aan te kopen zijn nu de klos. Ze worden brutaal onteigend met de belofte van een schadeloosstelling van het aankoopbedrag maar de opeenvolging van de gebeurtenissen zullen van die aard zijn dat de Oostenrijkers nooit in staat zullen zijn om hun

beloften te houden. Ieper speelt sinds 1782 al terug zijn rol als oorlogsstad en krijgt nu nog meer oorlogsmateriaal en munitie op zijn dak om zich te verdedigen. Begin 1794 staat de toestand van zijn verdedigingsgordel en van de diverse versterkingen weer min of meer op orde om eventuele Franse aanvallen af te houden.

Pas nu gaan ze echt oorlogen

De ernst waarmee beide partijen zich klaarstomen om elkaar in het voorjaar te bevechten doet vermoeden dat de campagne van 1794 wel eens beslissend zou kunnen zijn. De hertog van York die aangaf niet te willen vechten onder Duits commando, neemt zelf het bevel over van de geallieerde troepen. Velen zijn van mening dat zijn aanwezigheid voor een onoverwinnelijk leger zal zorgen. En inderdaad; op 17 april verslaan ze de Fransen tijdens de slag van Cateau-Cambrésis en pas nu zullen de partijen elkaar echt gaan beoorlogen. De geallieerden positioneren hun legers tegenover het stadje Landrecies ten oosten van Cambrai. Hun aanwezigheid daar betekent blijkbaar toch wel een serieuze luis in de pels voor de Franse generaal Pichegru die hen daar te allen prijze wil zien ophoepelen. Op 26 april 1794 geeft hij aan zijn generaals Souham en Marceau het bevel om binnen te vallen in België. Met hun respectievelijk 30.000 en 20.000 manschappen lijkt dit al op een volwaardige invasie. Souham stuurt zijn mannen naar Kortrijk. Onderweg ruimen ze alle keizerlijke verdedigingsposten op. Marceau stuurt zijn mannen aan weerszijden van de Leie om weldra Menen te blokkeren. Open stad Kortrijk valt nog diezelfde dag. Op 29 april plegen de Fransen een algemene aanval op de geallieerde linies. Ze blazen in de omgeving van Doornik de Oostenrijkers van bevelhebber Clerfayt compleet weg. De feitelijke aanval op Menen dateert ook van die 29ste en levert al de volgende morgen succes op voor generaal Marceau. Ondertussen veroveren de geallieerden Landrecies, toch maar een schamele troostprijs. Tijdens die confrontatie van de twee linies geraakt generaal Souham in de clinch met de Oostenrijkers die zich terugtrekken richting Ieper. De gevechten vinden plaats rond Cassel en ook hier zegevieren de Fransen.

10 mei 1794. Een deel Franse soldaten overschrijdt de grens en dringt door tot in Voormezele op drie kwartier stappen van Ieper. De revolutionairen zijn fanatieke tegenstanders van kerk en staat en laten hun afkeer

duidelijk zien in de rijke abdij van Voormezele, ook de kerk en het merendeel van de achtergelaten woningen in de parochie krijgen een golf van plundering en vernietiging over zich heen. Op 18 mei behaalt generaal Souham een complete overwinning op de geallieerden te Wevelgem, tussen Kortrijk en Menen. De twee verslagen generaals geven er achteraf de brui aan en laten hun legers in de steek. Ik heb het over de hertog van York en de prins van Oranje. Laatstgenoemde zal later aangesteld worden als koning van de Nederlanden, meer bepaald Willem I.

Pichegru focust zich op Ieper

De meimaand is al flink gevorderd als de Franse troepen zwaar slag leveren rond de gebieden van de Samber en Maas en zich op de vlakten van Fleurus klaar maken om Charleroi in de tang te nemen. Terwijl ze daar hun robbertjes uitvechten focust generaal Pichegru zich simultaan op Ieper. Hij geeft opdracht aan commandant Moreau om een schijnaanval uit te voeren, allemaal met de bedoeling om tezelfdertijd een militaire operatie in het hart van Vlaanderen te faciliteren. Generaal-majoor de Salis beschikt in Ieper op dat moment over een garnizoen van 6.000 manschappen. Samengesteld uit twee Oostenrijkse infanterieregimenten van Stuart en Schroeder, een bataljon van Kallenberg en een eskadron ruiters uit Hannover. Terwijl de Fransen hun loopgraven op 4 juni 1793 activeren slagen de Ieperlingen er in om nog zes compagnies voetsoldaten en wat extra cavaleristen te laten binnenkomen in de stad. Mannen afkomstig uit de Hessische regimenten van commandanten Losberg en prins Charles. Daardoor stijgt de bezetting nu tot 7.000 soldaten. Tegen die tijd rommelt het al flink in de wijde omgeving van Ieper. Een Franse divisie van generaal Michaud gelegerd in Hondschote en die van generaal Désenfants van Wijtschate schieten op 1 juni in actie om de gebieden rond Vlamertinge en Elverdinge te gaan bezetten, de zone tussen het kanaal aan de linkerzijde en rechts de weg Ieper-Poperinge. De stad Ieper is volgens de Fransen het zwakst te verdedigen vanuit deze richting. Generaal Moreau en de commandant van de genietroepen, Dejean plaatsen er hun stellingen op 2 juni 1794. Hun loopgraven lopen min of meer parallel, met een eerste batterij dicht bij de Elverdingesteenweg en twee batterijen langs de Poperingesteenweg. 's Anderendaags beginnen de beschietingen van op een afstand van zowat 1.100 meter van Ieper over een aanvalsbreedte die zich uitstrekt tussen de Poperingesteenweg en het kanaal ter hoogte van het landhuis van het

De laatste stuiptrekking

Misschien is het wel eens tijd om terug te keren naar Oostende? Dat vraag ik me af na mijn zwerftocht door de militaire geschiedenis van Ieper. In mijn vorige kronieken had ik het uitgebreid over de dramatische godsdienstoorlogen waar onze voorouders in verzeilden. De laatste stuiptrekking ervan vond plaats tijdens het jaren durende beleg van Oostende waarbij de katholieken uiteindelijk – tegen een kost van 150.000 mensenlevens – een totaal verwoeste stad veroverden op de calvinisten. Ik heb jullie daar uitgebreid over verteld in mijn kroniek 'Stormweer over Oostende', gebaseerd op het boek 'Nauwkeurige Beschryving der oude en beroemde zee-stad Oostende, gelegen in Oostenrijks Vlaenderen' van Jacobus Bowens uit 1792. Zoals de lezer kan vaststellen is Bowens er zich in 1792 niet bewust van de wetenschap dat de Fransen weldra de scepter zullen gaan zwaaien over West-Vlaanderen en dat de rol van de Oostenrijkers in de Lage landen bijna uitgespeeld is. Wat mij bij de aanvang van mijn nieuwe kroniek vooral interesseert is de vraag hoe Oostende en zijn inwoners de draad van het leven weer zullen opnemen na het drama waarin hun stad de allertriestigste hoofdrol speelde. Ik heb de Oostendenaars, hun rokende puinhopen en hun bergen van doden achtergelaten op het einde van 1604 en begin aan een nieuw leven dat voor hen alvast aanvangt in 1605.

Nieuw spelregels

Op 5 februari 1605 om precies te zijn. Het is de dag waarop men nieuwe magistraten aanstelt om te zorgen voor recht en orde in de stad. Bowens toont voorlopig geen interesse voor hun namen en beperkt zich tot de opmerking dat we maar het wetboek moeten inkijken. Voor hem is het veel relevanter dat er nieuwe wettelijke spelregels komen. Het is aan de prins of zijn commissarissen om de keuzes te maken. In 1605 is dat uiteraard groothertog Albrecht, de man van de Spaanse infante Isabella die de scepter zwaait. Van de commissarissen maak ik me de bemerking dat het wel een soort selectiecomité moet zijn dat de keuze van de wetheren zal bepalen. Dit zal in alle geval gebeuren op basis van drie verschillende lijstjes die vanuit de diverse geledingen van Oostende zullen binnenwaaien. Een lijst van de gouverneur of de bevelvoerende officier van de stad, een lijst van de baljuw (de rechterarm van Albrecht) en een lijst van de pastoor. Met daarop vermeld de volgens hen bekwaamste en meest geschikte personen om de stad te leiden en indien nodig wat meer

peper in zijn gat te blazen. Ook de samenstelling van het magistraat is aan verandering toe. Dat zal voortaan bestaan uit een baljuw, een burgemeester, acht schepenen, een griffier, een pensionaris en een tresorier. Aangevuld door een onderbaljuw (een ambtsman), vier kamerboden, twee officieren van de baljuw, en een conciërge (cipier genaamd). Het magistraat zal tevens beschikken over een kapelaan die in de stadskapel op de dagen van de wet de mis zal moeten lezen. De wetsdagen staan vast op elke donderdag en vrijdag van de week. Als de prins of de burgemeester het nodig vindt om het magistraat op andere dagen samen te roepen dan kan dat volgens de wet op elke mogelijke dag of uur gebeuren. De stad Oostende beschikt over hoog en laag recht, zeg maar de zware gevallen en de randcriminaliteit. Ze behandelt alle geschillen en processen en daarbovenop heerst de wet van Brugge als beroepshof.

Hier komen de geuzen niet meer binnen

Aartshertog Albrecht dringt er op aan dat de stad zo snel mogelijk weer nieuwe bolwerken zal krijgen. Oostende moet terug beschermd zal worden door een brede en diepe wal waarvan de waterstand door een sluis zal geregeld zijn. De geuzen moeten er niet aan denken om hier nog ooit binnen te breken. Ik kan hem wel volgen in het besef wat het gekost heeft om van Oostende weer echt Vlaams grondgebied te maken en deze Hollandse enclave te vernietigen. Veel van de oude stad of het oorspronkelijke vissersdorp is er in 1605 niet meer overgebleven. De overstromingen van de Noordzee hebben de oude woongebieden zo lelijk aangepakt dat zelfs de Spanjaarden het daar niet meer zagen zitten om er te wonen. Het zeewater strekt zich nu uit tot aan de zeedijken van de nieuwe stad zodat er een definitief kruis mag over gemaakt worden over het historisch gedeelte. De kerken die vernietigd waren of gebruikt door de ongelovigen worden heropgebouwd en opnieuw gewijd. Ondertussen proberen de katholieke inwoners zich zo goed als mogelijk te behelpen met het volgen van goddelijke diensten in het enig overgebleven huis van Oostende. Ik probeer me een beeld te vormen van de ongetwijfeld meer dan hallucinante omgeving waarin de bevolking de draad van het stadsleven poogt terug op te nemen. De primaire opbouw zal vermoedelijk twee jaar tijd vergen. Op 3 juli 1607 schiet pater Carion van de orde der Maroniten, de deken van Oudenburg het katholiek leven officieel op gang wanneer hij als opperbedienaar van de kerk van

Oostende aangesteld wordt. De uit Oostende weggevluchte kloosterlingen van Sluis zien het niet langer zitten met de Hollandse en Engelse bezetting van hun stad en keren in datzelfde 1607 terug naar de veilige christelijke haven van Oostende. Dat gebeurt wel op aandringen van het magistraat en van de bisschop van Brugge. De grauwe zusters vinden zo hun heimat van in het jaar 1544 terug, want zo lang is het al geleden dat ze hier begonnen met het verzorgen van de zieken in het hospitaal. In 1608 begint de uitdijking van het Kamerlings Ambacht die zich uitstrekt van bij de schans van Albertus tot aan de Nieuwpoortse vaart.

In de naam van Jezus

Met het verdrijven van de Hollanders uit Oostende is de oorlog tussen de koningsgezinde troepen van Spanje en de Verenigde Staten van de Nederlanden natuurlijk niet afgelopen. Er is hoe dan ook wel sprake van onderhandelingen om tot een blijvende vrede te komen. Ongetwijfeld enkele jaren gevuld met frustratie en rond de pot draaien door beide partijen met het geloof als struikelblok. Een misbruik van de 'name of Jezus', waarom zou ik me ook niet even mogen bezondigen aan het gebruik van het Engels om mijn ergernis te ventileren? De partijen tonen zich dan wel zo snugger dat ze beseffen dat overeenkomen er niet onmiddellijk zal inzitten en dat het misschien opportuun zou zijn om op zijn minst voor een tijd de strijd te staken. Dat leidt op 9 april 1609 tot een wapenstilstand voor een periode van twaalf jaar. Met de afspraak dat elk op zijn gebieden mag blijven en dat de koophandel van weerszijden vrij komt. Deze militaire windstilte verschaft aan de Spanjaarden eindelijk de gelegenheid om de Oostendse puinhoop op te ruimen en te beginnen aan een heropbouw. De intensiteit van de werken is zo groot dat er amper nieuws te rapen valt vanuit de werven. Wat ik wel te weten kom is de bouw van een nieuw stadhuis en een nieuwe stadstoren. Een schone toren van 40 meter hoogte voorzien van een kunstig schaliedak en van de acht zijden versierd met 'uurwijzers'.

De Spanjaarden pakken ook de Geule aan. Dat is de haven aan de noordzijde van Oostende. Ze besluiten om de grotendeels onbenutte westelijke zijde op te vullen en te laten verdwijnen. Aartshertog Albrecht krijgt ondertussen van de Staten van Vlaanderen voortdurend de nodige druk om van Oostende nu eens een treffelijke stad met een vrije haven te

maken zodat alle Vlaamse zeegoederen hier kunnen vertrekken of aankomen zonder dat daarvoor nog Hollandse of Zeelandse havens nodig zijn. Schrijver Bowens laat nu al in zijn kaarten kijken dat het vrij aspect van Oostende als haven nog niet voor morgen zal zijn. Toch mag Vlaanderen allerminst klagen van Albrecht. Om de koophandel in zijn vroegere staat te herstellen laat hij in 1611 een vaart delven tussen Plassendale en Duinkerke, zodat de koophandel gebruik kan maken van kleine schepen om een vlot transport tussen Brugge, Gent, Ieper en Antwerpen mogelijk te maken. De afwerking van het kanaal zal ondanks alle goede intenties nog enkele decennia op zich laten wachten. Oostende krijgt in 1611 toch al haar voorrechten en keuren terug zodat het leven er weer een stuk eenvoudiger op wordt. Het loopt natuurlijk allemaal niet zo van een leien dakje. Het weer eist ook nog wel zijn rol op. In oktober 1611 veroorzaken verschrikkelijke stormwinden grote schade aan de stadsgebouwen en de zeewerken. Het slecht weer zal aanhouden tot in 1612 hoewel er dan toch al sprake is van de uitdijking van de Bredense polder.

Sint-Sebastiaan komt weer tot leven

1615. De paters kapucijnen bieden zich aan om binnen Oostende te komen wonen. Het magistraat ziet daar geen graten in. Dankzij de nodige giften krijgen de kapucijnen de kans om de grond van een rij kleine en door de belegering vernielde huisjes te kopen, op de plek waar we anno 2020 nog altijd hun kerk terugvinden. De eerstesteenlegging van het klooster geschiedt op 1 juli door Maximiliaan van Enghien, de prelaat van Oudenburg. De heren van het magistraat laten zich opmerken door hun goedhartigheid terwijl nogal wat godvruchtige inwoners van de stad ook al hun duit in het zakje doen. Het gebouw zal met verloop van tijd een verdere uitbreiding kennen.

1620. De vermaarde gilde van Sint-Sebastiaan die er zeker al actief was in 1302 is ondertussen ook al weer helemaal tot leven gekomen. Wat ze hier in Oostende voor 1620 allemaal uitgemeten hebben kan niemand weten vermits zijn oude archiefboeken verloren gingen. Er is in 1620 in elk geval sprake van een nieuw boek met de ervaringen van de schuttersgilde. De huidige naam van Sint-Sebastiaansstraat illustreert nog altijd in welke straat de gilde actief werd. Op 28 november 1620 krijgt Oostende een nieuwe pastoor: Judocus van den Zype vervangt priester Cornelis.

Albrecht wil er iets aan doen

1621. De twaalfjarige wapenstilstand tussen de Spanjaarden en de Hollandse bondgenoten loopt af zonder dat de partijen tot een echte vrede konden komen. Het duurt niet lang voor er weer sprake is van nieuwe vijandelijkheden. De calvinistische bezetters van Sluis, Aardenburg, Ijzendijke en de omliggende plaatsen beginnen al direct aan hun raids op de omgeving. Het is duidelijk dat hun woede en frustraties tegenover de katholieken er niet op verminderd zijn. Aartshertog Albrecht wil absoluut iets doen aan deze strooptochten en stuurt een leger van 10.000 mannen naar de regio om de vermelde geuzennesten in te nemen. De gouverneur van Oostende doet ook zijn duit in het zakje, hij trekt met zijn volk en wat artillerie naar het land van Cadzand met de bedoeling er binnen te dringen. Ter plekke zijn alle posten echter zo afdoende bezet dat de Oostendse milities er zelfs niet moeten aan denken. Ze trekken zich dan maar terug tot in Eeklo waar ze hun winterkwartier inrichten. Dat ze in Oostende de voorbije jaren hard hebben gewerkt laat zich opmerken aan de productie van nieuwe schepen in de lokale timmerwerven. Vanaf 1622 varen er verscheidene kapersschepen (kapers) van eigen makelij weg uit de haven. Bedoeld om Hollandse en Zeelandse schepen aan te vallen en te beroven. De schippers van dienst varen dan telkens met de nodige trots binnen in de haven van Oostende of in andere koninklijke havens. Hun acties verplichten de calvinisten om enkele 'uitliggers' of 'wachtschepen' voor de Spaanse havens in de Nederlanden te stationeren om het uitvaren van deze kapersschepen te beletten. Drie Oostendse kapers gevoerd door de kapiteinen Pedro de la Plasa, Joan Garcia en Jan Jacobsen, alle drie geboren in Duinkerke, slagen er – ondanks die Hollandse bewaking – op 2 oktober 1622 rond 23u toch in om door te dringen tot het volle water van de Noordzee. Tot de vijand hen ontdekt en ze omsingeld worden door negen Staatse uitliggers. De la Plasa en Garcia slagen er bij het begin van de beschietingen in om zich uit de voeten te maken zodat kapitein Jacobsen plots nu alleen staat tegenover het geweld van zijn vijanden. Jacobsen slaagt er desondanks in om een admiraalsschip naar de (figuurlijke) haaien te schieten. Toch beseft hij dat zijn overgave slechts een kwestie van tijd is voor hij in calvinistische handen zal vallen. Op genade moet hij niet rekenen, dus dynamiteert hij maar zijn eigen schip waarbij hijzelf en zijn bemanning allemaal mee ontploffen. Van enige compassie zouden ze inderdaad niet hebben moeten rekenen. De

Hollanders zijn zo verbolgen op de Oostendse en Duinkerkse kapers die wel dagelijks hun schepen en goederen aantasten en zonder pardon alle manschappen op de veroverde schepen overboord gooien.

Oosterse waren

1623-1627. Terwijl de oorlog zowel te water als op het land met altijd maar diezelfde woede verdergezet wordt, rukken vanuit de Oostendse haven altijd maar meer kapers uit. Ondanks al de maatregelen die de Verenigde Hollanders ondernemen om dat te beletten. 'De rooftochten leveren veel rijke prijzen op', schrijft Bowens, het lijkt er wel op dat het hier gaat om een of andere wedstrijd, wat het natuurlijk niet is beste lezer. De schade die de Oostendenaars toebrengen aan de vijandelijke koophandel is zo erg dat de Hollanders wel moeten ingrijpen. Hun reders krijgen de opdracht om meteen te beginnen aan de bouw van dertig nieuwe galeien of galeischepen, met de belofte dat er grote beloningen zullen volgen voor wie Duinkerkse of Oostendse kapers zal kunnen enteren en binnenvaren. Veel van die beloftes komt er niet in huis omdat de guldens ontbreken om de schippers te vergoeden. Het blijft dus kwestie van zoveel mogelijk te proberen om het wegvaren van de kapers uit Oostende te beletten. Niet zomaar een gemakkelijke opdracht want de roofschepen varen regelmatig weg in het holst van de nacht en keren dan later terug met hun rijke 'prijzen'. De kapers voeren dan hun buit binnen in neutrale havens om die met groot gewin te verpatsen. Wat dan op zijn beurt zeer schadelijk is voor de Vlaamse havens zelf. Die praktijken dwingen de Spaanse koning Filips IV om op 23 juli 1626 de aanvoer van de 'Oosterse waren' verplicht te laten verlopen via de officiële havens van Oostende, Nieuwpoort, Duinkerke, Mardijk of Grevelingen. In 1626 is er eveneens sprake van de aanleg van een nieuwe Oostendse dijk. Die strekt zich uit van het fort van Sint Philippe langs de Keignaert, de Gaveloze of de Gauwelozekreek tot aan die van het Kamerlings Ambacht waardoor Zandvoorde en de nabijgelegen schorren ingesloten worden. De kaperspraktijken blijven ook in 1627 een zeer lucratieve bezigheid in het besef dat er tijdens dat ene jaar alleen al voor 10 miljoen gulden aan Hollandse buit wordt gestolen.

Een grootschalige landing

De Verenigde Staten van de Nederlanden lijden natuurlijk onder al die verliezen terwijl intern de druk van de inwoners stijgt om daar eindelijk

eens iets aan te doen. Ze besluiten om met hun geallieerde partners een grootschalige landing op Spaans grondgebied uit te voeren. De Hollandse vloot verschijnt in de maand juli 1628 voor Grevelingen, een haven die ze in principe gemakkelijk moeten kunnen veroveren, maar dat is buiten de waard gerekend van de Oostendse en Nieuwpoortse schepen die de vijandelijke vloot massaal tegemoet varen en hen neutraliseren zodat ze noodgedwongen moeten terugvaren van waar ze gekomen zijn. De geuzen houden wel een aantal schepen ter plekke om de Vlaamse havens toch een beetje op te sluiten voor de kapers. De Hollandse bemanning vreest nochtans om in Spaanse handen te vallen. Hoe vaak laten ze hun schepen niet paniekerig achter om met boten terug te roeien naar veiligere oorden? De Spaanse dominantie zien we ook in de oprichting van een admiraliteitskamer in Sint-Winoksbergen. Een koninklijk initiatief dat maar al te zichtbaar wordt door de infrastructuurwerken in onze havens en die zeer schadelijk zal blijken voor zijn vijanden.

Admiraal Piet Hein

Piet Hein, de legendarische Hollandse admiraal krijgt in het jaar 1629 drie Oostendse kapers in zijn vizier, schepen waar hij onmiddellijk naartoe zeilt met de bedoeling om die te overmeesteren. Maar in plaats van hun vlaggen te strijken geven ze Hein de volle laag. Een van die Oostendse schepen staat onder het bevel van kapitein Jacob Besage die er niet voor terugschrikt om zelf een van de scheepskanonnen te hanteren. Hij vuurt een kanonsbal van 4 kilo af die Piet Hein vol in de linkerschouder treft waarop die morsdood neervalt. De Hollandse repliek laat niet lang op zich wachten. Ook kapitein Besage vindt de dood op het dek van zijn schip. Het zeegevecht eindigt in het voordeel van de Hollanders. Twee van de Oostendse kapers verliezen masten en zeilen, worden overmeesterd en samen met het lijk van admiraal Piet Hein naar Rotterdam overgebracht. Op 4 juli begraven ze hem met de grootst mogelijke eer in de grote kerk van Delft. Het schip met het lichaam van Besage loopt zwaar gehavend binnen in de haven van Oostende. Wat later volgt zijn begrafenis in de lokale parochiekerk.

Terwijl het op zee woelig blijft proberen de partijen vlijtig te werken aan een nieuwe wapenschorsing. Een opzet dat lijkt te gaan slagen, maar deze plannen krijgen serieuze tegenwind van de Franse eerste minister en kardinaal de Richelieu die de vredesonderhandelingen op alle mogelijke

manieren dwarsboomt. In 1630 geeft hij uitdrukkelijk te kennen aan de Hollanders en de Engelsen dat ze in geen geval een vrede mogen afsluiten met de Spaanse koning, tenzij met de toestemming van zijn koning Lodewijk XIII. De kans op deze permissie is nihil omdat Frankrijk en Spanje een hevige oorlog uitvechten in Italië. Om zijn statement kracht bij te zetten biedt Richelieu de Hollandse coalitie een financiële steun van 2 miljoen frank samen met een deel troepen. Voldoende voor de Verenigde Staten van de Nederlanden om de vredesonderhandelingen met Spanje op te schorten.

De zee schiet nog eens uit zijn krammen

Die beslissing zorgt op zijn beurt voor een toenadering tussen de koningen van Spanje en Engeland. Een kwestie waar Bowens subiet meer over zal vertellen. Hij besteedt eerst de nodige aandacht aan de toestand in de Vlaamse havens. Het is er een drukte vanjewelste. De Spaanse bestellingen om schepen te bouwen zijn haast niet bij te houden. Twintig zware kapers rollen weldra in de Noordzee, tien vanuit Oostende en evenveel vanuit Duinkerke. In de loop van oktober 1631 zorgen ze voor de verovering van maar liefst 29 Hollandse schepen die voornamelijk geladen zijn met graan. Twee graanschepen belanden in Nieuwpoort en de rest is bestemd voor Oostende. Ik vertel er wel bij dat de Spaanse overwinning van oktober een stuk de zware verliezen vergoedt van de zeeslag te Romerswaal waarbij veel van onze schepen in de grond werden geboord of veroverd waren. Op 30 oktober 1631 schiet de zee trouwens nog eens uit zijn krammen. Aan de oostkust woedt een zware storm met ijselijke stormwinden die de zee zo woedend maken en doen opzwellen dat veel van de infrastructurele werken van de voorbije jaren een maat voor niets bleken.

1632. In het begin van het jaar krijgen de inwoners het nieuws van het vredesverbond tussen Spanje en Engeland te horen. Een deal die de oorlog een heel ander gelaat schenkt. De Hollandse vloot van twintig zeilschepen blijft nu echt wel ter plekke dobberen voor de Vlaamse kusten om het uitvaren van de kapers te beletten. Tot een nieuwe koninklijke vloot onder het bevel van admiraal Van Waeken vanuit Duinkerke uitrukt en de Staatsschepen verplicht om het anker te lichten en onze kusten achter te laten. Daardoor kunnen de Oostendse kapers

hun weg naar de open zee kiezen. Enkele dagen later zien de inwoners ze weer terug met vijf nieuwe trofeeën.

Oostendse kapers

1634. De Fransen die nu in volle verbond zitten met de Verenigde Staten van Holland sturen de door Richelieu beloofde bijstand naar de Nederlanden. 40.000 mannen met daarbovenop de oorlogsverklaring van 16 mei door koning Lodewijk XIII. Eerste minister de Richelieu is zeker van zijn slag. Die ziet de overwinning al helemaal voor zich en heeft de Nederlanden al netjes verdeeld. Frankrijk krijgt de Vlaamse kust van Nieuwpoort tot in Blankenberge, met uitzondering van Oostende van wie ze de haven zullen vernietigen. Maar al zijn grote plannen gaan op in rook. Tweedracht en de schaarsheid van de levensmiddelen zullen het leger van de Fransen op één jaar tijd decimeren tot nauwelijks 6.000 soldaten die zich dan nog in een dermate ellendige toestand bevinden dat ze bij hun vertrek uit Rotterdam naar hun thuisland de spot uitmaken van eenieder. Tussen de reeks vijandelijkheden door slagen de Oostendse kapers er van tijd tot tijd in om hier en daar Hollandse koopvaardijschepen te enteren. Het gestolen materiaal ligt dan een tijdje later te koop in de Vlaamse havens. De Vlaamse piratenschepen vormen nu al een aanzienlijke vloot, recent aangevuld met 25 Duinkerkse oorlogsschepen en meer dan 150 haringbuizen. In september 1635 schieten ze het Hollandse admiraalsschip tot op de bodem van de Noordzee. De ervaren Staatse zeekapitein La Motte (Valentijn de Pardieu) probeert in datzelfde jaar na zijn verzoening met de Spaanse koning de stad Vlissingen met een list aan hem over te leveren. Met dat doel zeilt hij aan het hoofd van 2.000 soldaten weg van Oostende. Een misnoegde Oostendse burger informeert de gouverneur van Vlissingen over het verraad waardoor de ingescheepte soldaten er niets beter op zullen vinden dan via het land naar hun thuishaven terug te keren.

Verregaande maatregelen

1637. Het succes van de koningsgezinde piraten dwingt de Frans-Hollandse coalitie tot verregaande maatregelen. De bondgenoten beslissen om dit jaar een massale landing op de Vlaamse kusten te organiseren en de stad Duinkerke in de tang te nemen. Terwijl de Fransen met man en macht opduiken langs de kanten van Boulogne zeilen de Hollanders met een grote vloot richting Vlissingen waar ze verzamelen

blazen bij het Zeelandse Rammekens. De koning van Engeland (Charles I) die van de plannen verwittigd is verklaart aan de gezanten van Frankrijk dat als ze niet afzien van hun plannen hij er zichzelf mee zal bemoeien door Duinkerke te komen ondersteunen. Het Engelse dreigement zorgt voor groot misnoegen bij de oorlogszuchtige kardinaal die geen andere mogelijkheid ziet om wat oorlog te gaan stoken in de streek van Henegouwen. De Hollanders geven admiraal Maarten Tromp de opdracht om met achttien zware schepen de haven van Duinkerke af te sluiten, zijn collega viceadmiraal Wemmer houdt met tien schepen de wacht voor Oostende. De magistraten van Brugge, Veurne en Duinkerke krijgen in die dagen de koninklijke toelating om te starten met hun nieuw project. Het delven van een nieuwe vaart van Plassendale door Nieuwpoort en Veurne naar Duinkerke. Op hun eigen kosten met de uitdrukkelijke voorwaarde dat er daarbij niet de minste schade mag toegebracht worden aan de haven van Oostende en indien dat gebeurt ze deze volledig op hun kosten zullen moeten herstellen. Voor Oostende is de komst van 'de nieuwe riviere' natuurlijk een schitterende zaak, de stad krijgt eindelijk eens een treffelijke waterverbinding met zijn hinterland.

De schepen van admiraal Tromp

In 1639 verloopt de oorlog op de Noordzee niet echt naar wens voor de Spanjaarden. Bij het jaarbegin werken ze zich in Duinkerke uit de naad om een machtige nieuwe vloot uit te rusten om op te treden tegen de schepen van Tromp die de Vlaamse kust bezet houden. De admiraal zelf wordt er bijgeroepen en verschijnt in februari ter plekke op de Noordzee. Tromp licht de ankers van zijn schepen niet ver van de Duinkerkse haven om te beletten dat de nieuwe Spaanse vloot het zeegat zou kunnen kiezen. Ondanks alle blokkerende maatregelen slaagt de Vlaamse admiraal Van Doorne er in om met 22 schepen in zee te lopen en de Hollandse vloot aan te vallen. Bowens heeft het over een hardnekkig zeegevecht waarbij Tromp zijn mannen verbiedt om de Vlaamse schepen te enteren of aan boord te geraken. Het enige wat de Hollanders doen is schieten. De vloot van Van Doorne krijgt het hard te verduren, het geschut zorgt ervoor dat er tien schepen aan flarden vliegen. Acht van de tien zijn zo onbruikbaar dat hun bemanning niet veel anders kan dan zich op een zeebank in de buurt van Mardijk te werpen. De twee andere vallen in Hollandse handen en de resterende schepen slagen er hoe dan ook in om zwaar beschadigd naar hun thuishavens terug te keren. En toch is dat

allemaal klein bier met wat er later dit jaar nog te gebeuren staat. Vanuit het zuiden verschijnt de langverwachte en ontzaglijke Spaanse oorlogsvloot van koning Filips IV, een armada van 67 oorlogsschepen onder het bevel van admiraal Antonio de Oquendo. Ze krijgt de ondersteuning van de veertien Vlaamse schepen van admiraal Van Doorne met aan boord 20.000 soldaten en matrozen. De Spaanse vloot, vertrokken uit La Coruña, ontmoet rond 15 september 1639 de Hollanders van Tromp ter hoogte van het Zuid-Engelse Beachy Head. En dat zullen de Spanjaarden geweten hebben; de Hollanders schieten en vechten zo hard dat ze daarbij het merendeel van de Spaanse schepen uit elkaar slaan of veroveren. De balans voor Oquendo is zwaar: 8.000 gesneuvelden, 4.000 gekwetsten en nog eens 2.000 krijgsgevangenen kwijt welke allemaal naar Den Briel of Texel verhuizen. Het verlies voor de Hollanders is minimaal, zowel in schepen als in manschappen. Men mag dan ook spreken van een totale overwinning. De admiraals Oquendo en Van Doorne kunnen met een dertiental schepen het debacle ontkomen en landen in Duinkerke. Veel last van de Vlaamse kapers zullen de Hollanders het daaropvolgende jaar niet krijgen. Pas vanaf 1641 groeit de stoutmoedigheid van de kapers en is er dan opnieuw sprake van het buitmaken van achttien vaartuigen op zee. Voor wat betreft de jaren 1641 en 1642 vindt schrijver Bowens niets speciaals om over te schrijven betreffende de Vlaamse kusten. Och ja. Misschien kan ik de lezer meegeven dat de Franse eerste minister de Richelieu op 4 december 1642 aan tbc overlijdt en dat deze steenrijke en oorlogszuchtige kardinaal nog voor zijn dood Jules Mazarin heeft aangeduid als nieuwe eerste minister. Nog geen zes maanden later sterft koning Lodewijk XIII. Zijn vijfjarig zoontje Lodewijk XIV volgt hem op. Eerste minister Mazarin is trouwens de peter van de latere Zonnekoning. Mazarin zal tot in 1651 de sterke man van Frankrijk blijven.

Katholieke poeha van het hoogste niveau

Op 22 mei 1644 valt er geestelijk nieuws in de bus. Katholieke poeha van het hoogste niveau die ik als zuivere atheïst mijn lezers hoe dan ook niet wil ontzeggen. Ik citeer Bowens; 'op de 22ste mei 1644 werd binnen Oostende in de Sint-Pieterskerk wettelijk ingesteld door de eerwaardigste heer Nicolaas de Haudion, 8ste bisschop van Brugge, het aartsbroederschap der Allerheiligste Drievuldigheid voor de verlossing van de christen slaven, in welk aartsbroederschap er velen zich lieten

inschrijven om van de aflaten, door de heilige stoel daar aan vergund, deelachtig te wezen.' De oorlogvoerende partijen proberen elk van hun kant tot een vergelijk te komen om het oorlogsvuur te blussen. Heel wat Europese hoven werken er aan mee om te Münster tot een algemene vrede te komen. Iets wat niet echt wil lukken en alleen maar meer frustraties en woede toevoegt aan de oorlog met onze Nederlanden als bijzonderste krijgstoneel. Omdat de Franse en Hollandse legers de koningsgezinden het leven zuur maken, van langs alle kanten binnenvallen en diverse Vlaamse steden 'te vuur en te zweerde verdelgen'. De Fransen overmeesteren onder andere Grevelingen terwijl de Hollanders het Sas van Gent en de nabijgelegen plaatsen onder de voet lopen. Dat laatste heeft tot gevolg dat Oostende en andere steden met grote vrees bevangen zijn om een identiek lot te ondergaan. Wanneer ze in 1645 de komst van de prins van Oranje naar Sluis vernemen om Oostende te komen overweldigen drijven de Spanjaarden de beveiliging hier sterk op. De Hollandse poging gaat daardoor de mist in waardoor Willem II van Oranje onverrichter zake naar Maldegem moet terugkeren.

1646. Een tweede bijeenkomst te Munster om na te gaan of er nog altijd geen algemene vrede mogelijk is blijkt opnieuw verloren moeite. Vrede is een moeilijk woord voor zowel de Spanjaarden, Engelsen, Hollanders als de Fransen. De Hollands-Franse coalitie verovert een heel deel Vlaamse steden en onderscheidt zich met zijn vreselijke roofzucht op ons platteland. De Franse opmars lijkt niet te stuiten. Na diverse raids kiezen ze op een bepaald moment hun legerkamp in de omgeving van Brugge. Zo ver is het dus al gekomen met Vlaanderen. Iedereen die wapens kan dragen in Brugge krijgt het bevel om bij te springen in het bewaren van de stad. De landlieden uit het noorden van de provincie bezetten de oevers van de Oostendse vaart om zoveel mogelijk de Franse uitlopen met hun drieste roofpartijen en buitensporig geweld te beletten. De hele streek, met inbegrip van de Westhoek lijkt ondergedompeld in het allergrootste onheil. De vrees voor de val van Oostende stijgt ten top als Duinkerke op 7 oktober 1646 onder Franse druk capituleert. Nu rest er alleen nog de haven van Oostende voor de Spanjaarden om de koninklijke vloot en de rest van de kapersschepen te bedienen. Dus mag men er zich wel aan verwachten dat de vijand alles in het werk zal stellen om dat laatste bastion te veroveren. De stad krijgt nog maar eens extra garnizoenen om

bij een eventueel beleg te kunnen weerstaan aan een Hollands/Franse belegering

Tot aan de schans van Albertus

1647. Een Franse krijgsbende uit Duinkerke onder het bevel van maarschalk Rantzau zeilt op 15 juni 1647 tot aan de schans van Albertus met de bedoeling om Oostende te overrompelen. Gelukkig is Fondrati, de waarnemende officier van wacht heel alert en vergast hij de listige Fransen op een regen van vuur zodat het merendeel ervan gedood of gevangen achterblijft. Met uitzondering van hun leider Rantzau die er in slaagt om terug te keren naar Duinkerke. Exact veertien dagen later plunderen Hollandse geuzen de bargen of trekschuiten van het traject Oostende-Nieuwpoort. Op 18 november is dat het geval met die langs het traject Oostende-Brugge. De Hollanders vluchten als opgejaagde dieven met hun buit naar Sluis en Aardenburg.

1648. Ondanks alle vijandelijkheden op het terrein slagen de diplomaten en de gezanten er dan toch in om tot een akkoord te komen. Het bekende vredesverdrag van Munster op 30 januari 1648. De koning van Spanje en de Verenigde Staten van Holland leggen hun meningsverschillen bij. Helaas voor Vlaanderen wil Lodewijk XIV de koning van Frankrijk niet weten van deze vrede. En dus zetten de koningen van Spanje en Frankrijk doodleuk hun oorlog verder. Nog altijd met dezelfde woede en zowel te water als over het land. Dat land is vooral het grondgebied van de zuidelijke Nederlanden dat verder het decor van de meest beweenlijke oorlogstoestanden moet blijven uitmaken. Op 5 februari 1648 vertalen Holland en Spanje de afgesloten Munsterse vrede in concrete maatregelen voor de economie in de Nederlanden. Nieuwe wetsartikelen die verschijnen in het grote 'plakkaatboek' van Vlaanderen. Zevenendertig binnenlandse schepen van Oostende en Brugge zeilen naar Vlissingen op zoek naar de assistentie van twee Zeeuwse oorlogsschepen die hen naar hun thuishavens zullen begeleiden. Er wacht hen een onaangename verrassing. In plaats van die Zeeuwse schepen ligt er een Frans oorlogsschip klaar dat de Vlaamse scheepslui op een lading kanonsballen trakteert welke de Fransen vanuit twaalf kanonnen op hen afvuren. In de algemene wanorde probeert iedereen zo goed als mogelijk weg te geraken en de vijand te ontlopen. Ondanks al hun pogingen

bemachtigen de Fransen acht van die binnenlandse vaartuigen die ze overbrengen naar Calais.

Bloederig kerknieuws

Het jaar 1650 brengt zeker enkele verrassende wendingen met zich mee. Charles II, de koning van Engeland ziet zich genoodzaakt om weg te vluchten uit eigen land. Hij houdt zich op in het eiland Jersey in de Noordzee ter hoogte van Normandië maar wel nog altijd Engels grondgebied. Van hieruit zal hij zijn invloed uitoefenen op de Vlaamse kapers waardoor Vlaanderen ongewild betrokken wordt bij deze interne Engelse oorlog en zo blijft het woelig op zee. Dat ondervinden drie Oostendse kapers in september 1650 aan den lijve. De fregatten onder het bevel van de kapiteinen Massè, Cornelis Meynden en Jan Kort willen een Franse koopvaardijvloot aanvallen ter hoogte van Roane, in de veronderstelling dat hier een goede buit te rapen valt. In plaats daarvan trakteren de begeleidende oorlogsschepen de kapers op een regen van vuur. Na een intens gevecht van vier uur moeten de Vlamingen de vlaggen strijken en haastig terugkeren. Aan boord bevinden zich 22 doden en 7 gekwetsten. Op echt nieuws uit Oostende is het lang wachten. Met uitzondering van de bloederige kerktoestanden als ik het zo mag neerpennen. Een diefstal van heilige vaten en hosties uit de kerk van Oostende op 4 november 1650 blijkt het werk te zijn van twee Engelsen die dat bekopen met de doodstraf.

1651. Lodewijk XIV, de 13-jarige koning van Frankrijk krijgt in eigen land af te rekenen met oproer en dissidentie. Muizenissen waar de Spaanse koning ten volle van profiteert en er in slaagt om zijn kwijtgespeelde Vlaamse steden te heroveren. Aartshertog Leopold maakt van deze gunstige gelegenheid gebruik om in mei 1651 Veurne en Grevelingen terug in Spaans bezit te krijgen. Duinkerke volgt in september. De Franse gouverneur van Duinkerke, een zeker De l'Estrades zag de bui hangen en had voor alle zekerheid zijn meubelen, papieren en eigendommen in een schip geladen met de bedoeling om zijn rijkdommen naar Calais over te varen. Dat is buiten de waard gerekend van een Oostendse kaper die de hele santenboetiek onderschept en overbrengt naar Oostende. Na de val van Duinkerke zet Leopoldus ook zijn zinnen op de versterking van Mardijk. Na een intens beleg op water en land moeten de Fransen wijken. Voor deze gewichtige actie zijn eerder 800 piraten uit Oostende

vertrokken, de hulp van deze kapers zal in belangrijke mate bijdragen tot het Spaanse succes. Vreemd genoeg blijven de Hollanders en die van Oostende met elkaar bakkeleien op de Noordzee. Ondanks de afgesloten vrede. Een voorbeeld hiervan vind ik terug op 10 juni 1651. Twee rijkelijk geladen schepen uit Vlissingen en op weg naar Londen krijgen rechtover de haven van Oostende te maken met een van de lokale zeeschuimers.

Blanckert blijft niet bij de pakken zitten

De Hollandse begeleider, kapitein Jonge Blanckert blijft niet bij de pakken zitten en gaat een furieuze strijd aan met de Vlaamse kaper. Na een geweldige beschieting krijgt hij de hulp van de Engelsen die de piraten in het nauw drijven en naar de haven van Nieuwpoort opbrengen. Eerder al, op 24 mei is luitenant-admiraal Tromp ook al weer met zijn Hollandse vloot gespot voor Oostende. Idem dito voor de Engelsen die met 28 vaartuigen, zowel oorlogsschepen als fregatten onder leiding van kolonel Robert Black de Vlaamse kusten afzeilen. Vreemd genoeg gaan beide vloten op 29 mei 1651 met elkaar in de clinch. Het zijn de Engelsen die het schip van Tromp de volle laag geven en daarmee de eerste daad van vijandschap stellen. Wat later volgt een formele breuk van de vrede tussen Engeland en Holland.

1652. Enkele volgeladen Oostendse binnenlanders krijgen op 1 oktober op hun weg naar Gent te Brugge te maken met oproerige schippers, arbeiders en klein volk die het gemunt hebben op hun schepen en hun ladingen. Ze versperren de doorgang van het kanaal, vallen de Oostendenaars aan en boren een van die binnenlanders de grond in zonder dat ooit iemand weet wie de daders van deze buitensporigheden zijn. Zelfs de procureur-generaal, speciaal afgekomen vanuit Gent en de Brugse wetheren krijgen niet te horen wie deze feiten nu effectief op zijn kerfstok heeft. Meer zelfs; de oploop van het volk is zo groot dat ze zich genoodzaakt zien om de plaat te poetsen. Niet zo lang daarna krijgen de voornaamste oproerkraaiers de weerbots van hun acties wanneer men ze van hun bedden licht en naar een Gentse gevangenis overbrengt waar ze een lange tijd zullen kunnen nadenken over hun daden.

Het verlies aan schepen is enorm

1654. Op 3 februari is er opnieuw sprake van een hevige zeeslag tussen de Hollandse en de Spaanse armada's. Een bloedige confrontatie met Tromp

in de hoofdrol maar dan wel met de vermelding zijn dat het wel de Engelsen zijn die de zege behalen. Het verlies aan schepen en manschappen is aan beide zijden enorm. Het is natuurlijk veel minder dat in de afloop van de clash een hele vloot Hollandse koopvaardijschepen lukraak naar Engeland verdwijnt. Tromp maakt zijn beklag dat heel wat Oostendenaars met de Engelsen meegevaren zijn. De Noordzee is dat jaar onvoorstelbaar onveilig voor al de koopvaardijschepen die tussen Engeland en Frankrijk moeten varen. Vanuit Oostende koekeloeren de kapers van zeker dertig piratenschepen naar alles wat enigszins ruikt naar de Fransen. In Calais viseren ze de Spanjaarden. Vanuit Brest en andere havens rukken ze dan uit tegen alle Engelse schepen. En aan de overzijde in Engeland is de toestand al niet veel beter, daar zijn de Fransen de pineut. De zee is om te te spreken voor niemand vrij en er zal wel geen enkel schip zijn dat niet het slachtoffer van roofpartijen wordt. In de maand september worden er andermaal een reeks 'cadeautjes' binnengevaren, de inboedel van de gekaapte schepen zorgt in Oostende voor grote winsten en profijt.

1655. De koning van Spanje beleeft een moeilijke tijd wanneer Oliver Cromwell een coup pleegt in Engeland en resoluut in verbond treedt met Lodewijk XIV. Dit scenario betekent zonder meer een nachtmerrie voor de Spaanse Nederlanden die nu helemaal ingesloten zitten. En dat is zeker niet de enige bekommernis voor de mensen. Dit jaar heerst er opnieuw een vliegende pest in de Nederlanden maar eveneens in Holland, Duitsland, Polen en Engeland. Een besmettelijke ziekte die honderdduizenden mensenlevens wegveegt en ook lelijk huishoudt in Oostende. En tussen al die menselijke miserie door vindt Cromwell het nu nog nodig om de oorlog uit te roepen tegen Filips IV van Spanje. Dat vertaalt zich in een stortvloed van machtige Engelse oorlogsvloten die de Spaanse en de Nederlandse kusten afschuimen en de zeeën doorkruisen om de zeevaart te hinderen. Aan het begin van de zomer krijgen de Vlaamse havens te maken met deze agressie. Voor de havenmonden van Duinkerke en Oostende zwerven twee Engelse vloten om het uitvaren van de Nederlandse kapers te beletten. Maar ondanks al hun inspanningen slagen de piraten er nog altijd in om buiten te geraken, hun krachten te bundelen en hier en daar Engelse 'prijzen' te schieten.

Het gevecht van 13 mei 1656

Vier fregatten van Oostende en Duinkerke met respectievelijk 27, 22, 8 en 6 kanonnen aan boord ontmoeten op 13 mei 1656 vier Engelse oorlogsschepen bij hun kustlijn. Twee Engelse schepen maken direct jacht op de kleinste Duinkerkse kapers die dankzij de mist kunnen ontsnappen. De overige twee Engelse schepen richten nu hun vizier op de twee Oostendse schepen. De eerste Oostendse kaper voorzien van 27 kanonnen en gevoerd door kapitein Erasmus Brauwer vecht eigenlijk een ongelijke strijd tegen de Engelse overmacht. Een gevecht dat duurt van 9u in de morgen tot 18u in de avond en ten langen laatste in het nadeel uitdraait van een heldhaftige Brauwer. Ondanks het feit dat de verliezen bij de Engelsen veel groter zijn dan bij de Oostendenaars. Ze zouden hem in principe nooit overmeesterd hebben indien de twee kapers die de Duinkerkse schepen achterna zaten niet waren teruggekeerd en de Oostendenaars zich nu plots geconfronteerd zagen met vier Engelse tegenstanders. Aangezien er geen hulp meer te verwachten is lijkt de overgave de enig mogelijke oplossing. Bowens pocht er op los over deze vrome zeeman, ja en de Engelsen hebben zoveel gaten in zijn schip geschoten dat het bij de aankomst in Engeland à la minute zinkt. Misschien ligt het daar nu nog altijd in het Noordzeewater te rotten? Oostende maakt het verlies van dit schip ruimschoots goed wanneer zes van hun kapers zich vervoegen met zeven Duinkerkse schepen en ze gezamenlijk de hand kunnen leggen op 33 Engelse kolenschepen die ze in hun thuishavens binnenbrengen. Ook de wind blaast al een hele tijd in hun voordeel want die dwingt de Engelse schepen om de Vlaamse havens te verlaten en de ruime zee te kiezen uit vrees van op het strand te belanden. In juni 1656 slagen enkele vijandelijke schepen er dan weer in om een Oostends fregat na een lang en driftig gevecht te overmeesteren en het schip naar Engeland over te brengen.

Tussen Filips IV van Spanje en Oliver Cromwell escaleert de oorlog altijd maar verder. De Spaanse koning heeft te doen met zijn afgezette Engelse collega Charles II die zich in de Nederlanden in veiligheid kon brengen. In september 1656 beveelt Filips aartshertog Juan II van Oostenrijk die Leopoldus opvolgde als bevelhebber van de Spaanse Nederlanden dat hij Charles alle mogelijke bijstand moet verlenen. Dat betekent concreet een volledige toegang tot de Vlaamse havens van alle schepen onder de koninklijke Engelse vlag. Met inbegrip van alle vijandelijke schepen die de

Engelsen konden kapen. Charles II krijgt daarbij ook de toelating om zijn eigen leger van 4.000 à 6.000 mannen onder te brengen in Brugge. De Engelsen mogen logeren bij het landvolk en krijgen 3 stuivers per dag als soldij.

Oostende en zijn kapersschepen

1657. De kapers van Oostende en Duinkerke betekenen ook een heuse pest voor de Franse scheepvaart die enorme hinder ondervindt door hun subversieve activiteiten in de Kanaal. Het regent klachten over de wel dagelijkse verliezen van schepen en koopwaar. Oostende voelt zich sterk met zijn tientallen kapersschepen en de schippers/piraten doen waar ze zin in hebben. Van enige vrijheid op zee is er niet langer sprake. Vooral zeekapitein Erasmus de Brouwer laat van zich spreken.

De Franse eerste minister Mazarin dringt er bij Cromwell op aan om alles in het werk te stellen om zich meester te maken van Duinkerke en Oostende. Cromwell geeft dit jaar dan ook het bevel aan admiraal Montagér om zich met zijn vloot standvastig op te houden voor de Oostendse en Duinkerkse havens en er alle het mogelijk binnen- en buitenvaren van schepen te belemmeren. Het is een maatregel die weinig zoden aan de dijk brengt want de lokale kapers varen dan maar 's nachts weg. Hun vijandelijke prooien moeten ze nu wel verderop gaan zoeken in de Spaanse zeeën. Tussen 20 december 1657 en februari 1658 beleven we met zijn allen een horrorwinter met aanhoudende diepvriestemperaturen. Het vriest zo hard dat het water er in de Noordzee een halfuur ver stappen vervroren bijligt. Het ijs is zo hard en dik dat men met geladen wagens en paarden over de haven van Oostende kan rijden.

Cromwell volhardt in de boosheid

Mei 1658. Cromwell volhardt in de boosheid en stuurt tien regimenten uitgelezen troepen naar Frankrijk. De Engelsen staan onder het bevel van generaal William Lockhart. Ze moeten zich voegen bij de Franse veldmaarschalk De Turenne. De coalitietroepen beramen een aanslag op Oostende en de belegering van Duinkerke. Dat zal gebeuren met verraad, vertelt Bowens maar buiten de namen van advocaat De Bock en een Hollandse schrijver Mercurius die meer te vertellen hadden over deze zonderlinge kwestie kom ik tot mijn grote frustratie niets te weten. Voor

wie me een beetje kent is het net die 'petite histoire' die me echt interesseert. Het kost me nogal wat opzoekwerk tot ik uiteindelijk beland bij het boek 'Oostende Verteld' dat Karel Jonckheere in 1970 schreef over zijn geboortestad. Pas nu kom ik echt te weten wat er zich daar afspeelde. Hier volgt zijn relaas: terwijl Turenne begint aan zijn beleg van Duinkerke doktert Mazarin een snood plan uit om Oostende via verraad te veroveren. Hij dist daar trouwens een oud plan van 1648 op.

Mazarin begint met het uitkopen van drie Spaanse officieren, Estrada, Servient en Gentilet. Die laatste kent de verdediging van Oostende als zijn broekzak. Op de kaai bij het uiteinde van de vesting staat een kroeg gebouwd op palen en dat lijkt een ideale sluipweg om via het water met enkele honderden mannen binnen te geraken. Daarvoor is er wel nog wat extra hulp nodig van de Oostendenaars. Mazarin laat een zekere Lievin Itersum door een geestelijke benaderen die er geen graten in ziet om de Fransen te helpen. Hij stelt voor om kolonel Sebastiaan Spintelet in het complot te betrekken. Beiden werden eerder uit Oostende verbannen en hebben wat op hun kerfstok. Ze hebben dus nog een eitje te pellen met de Oostendse Spanjaarden. Itersum en Spintelet reizen met Estrada, Servient en Gentilet van Zeeland naar Parijs om wat meer duidelijkheid te weten wat er aan kan verdiend worden. Tijdens deze meeting stelt Mazarin Spintelet aan als chef van de operatie en zorgt hij voor het nodige goud en de paspoorten. Spintelet behoeft geen betaling, zich kunnen wreken is op zich al de mooiste beloning. Beweert hij toch. In feite is hij gebrand op eerherstel in zijn thuisstad en hoopt hij zo zijn strepen te kunnen terugverdienen.

De dubbelrol van Sebastiaan Spintelet

Terug in Zeeland begint Sebastiaan Spintelet aan zijn dubbelrol. Hij stuurt een boodschap naar de bevriende advocaat De Bock in Sint-Winoksbergen dat hij een dienst wil bewijzen aan de koning van Spanje en of De Bock niet eens wil afkomen naar Sluis om daarover te praten. Na dat gesprek beslist De Bock om aartshertog Don Juan op de hoogte te brengen van de Franse plannen. Die brieft op zijn beurt discreet de Oostendse commandant. De zwakke plek bij de soldatenkroeg krijgt meteen een schuine muur en een afzetting van planken. Op de kaai komt er een extra stenen vesting voor 50 musketschieters en het garnizoen wordt opgedreven. Mazarin voelt nattigheid maar Spintelet speldt de

Franse eerste minister een verhaal op de mouw dat er overal in Oostende beveiligingswerken aan de gang zijn. Don Juan volgt de gebeurtenissen op de voet, Mazarin komt naar Sluis om van daar het bevel van de raid te lanceren. Spintelet speelt het spel hard. De Fransen moeten met meer centen (200.000 florijnen) over de brug komen voor de garnizoenssoldaten en hij eist een garantie dat de Oostendse privileges zullen behouden blijven. Een verveelde Mazarin is al dat tijdverlies zo moe als koude pap en stemt geërgerd toe.

Plots komt Oliver Cromwell op de proppen. Hij heeft via via vernomen wat de Fransen van plan zijn met Oostende en dat zint hem niet. Hij ziet het allerminst zitten dat Oostende in Franse handen zal vallen. Dan kan het net zo goed Engels gebied worden. De Engelsen roepen Spintelet naar Londen. Zou hij niet beter werken in dienst van Engeland in plaats van met deze onbetrouwbare Fransman? Spintelet lijkt in te gaan op dit voorstel. Bij zijn thuiskomst zijn De Bock en don Juan de eersten die het nieuws te horen krijgen. De aartshertog vindt het absoluut geen goed idee om Cromwell in deze val te laten lopen. Dat is zowat de toestand op 5 april 1658. Terwijl ze in Vlaanderen hun zaakjes verder op punt stellen stuurt Mazarin twee vertrouwelingen naar Vlaanderen om de klus te klaren. Dat zijn kapitein Monet de Joly van zijn persoonlijke lijfwacht en ingenieur Fontaine. Op 8 mei 1658 bieden de Joly, Fontaine, Spintelet en De Bock zich aan bij de poorten van Oostende om binnengelaten te worden. Aan de oostenreede ligt een Spaans eskader met soldaten aan boord klaar om op te treden. Het spel kan nu gaan beginnen. De militaire gouverneur is voor de gelegenheid vervangen door de burgemeester van het Brugse Vrije, een zekere mijnheer Ognate. Hij zal zijn rol als acteur in dit kluchtspel perfect meespelen.

Een stuk theater van het hoogste niveau

9 mei 1658. 0u00. Spintelet en zijn mannen vallen binnen bij 'gouverneur' Ognate. Ze eisen zijn overgave. Ognate tiert dat hij verraden is en dat Spintelet een smerige klootzak is waarop hij 'zogezegd' overmeesterd wordt. De soldaten van het garnizoen zitten zowat overal verborgen en staan klaar om in te grijpen. Er volgt een show van schieten en veel lawaai en schildwachten die hun wapens afgeven. Drie kanonschoten vanop de vestingen geven het teken dat Mazarins troepen aan de westenreede op hun gemak kunnen binnenkomen om de stad te komen bezetten. Enfin,

de klus is geklaard. Spintelet laat de witte vlag hijsen, Oostende geeft zich over. Het stadsbestuur verschijnt voor het stadhuis nadat ze met zijn allen uit hun bed werden gelicht. Een vaudeville heeft er niets aan. Spintelet laat ze met zijn allen trouw zweren aan Lodewijk XIV. De Joly en Fontaine glunderen. Hun actie is geslaagd. Tot ze eensklaps geconfronteerd worden met gouverneur Ognate die beide Fransen in de boeien laat slaan. Het moet dan ongeveer 4u in de morgen zijn. Het begint beetje bij beetje te schemeren terwijl de Franse troepen onder leiding van maarschalk d'Aumont aangeroeid komen. Ze komen de geul binnen met hun boordlichten aan en met triomfantelijk tromgeroffel. In Oostende luiden de klokken. De Fransen denken dat het ter ere is van hun aanstaande intrede maar in werkelijkheid is het klokkenlawaai het teken voor de burgers en de soldaten van het garnizoen om nu met de wapens naar de versterkingen te lopen en zich verdekt op te stellen. De Fransen stappen met zijn 1.500 aan wal op een ponton net buiten de vestingen op de plek waar zich anno 2020 het station bevindt en die in de volksmond bekend staat als de 'débarquadère' omdat de maalboten er komen aanmeren.

De Fransen krijgen nu de volle laag

De tijd is nu aangebroken voor de intrede van de echte Oostendse gouverneur de Bargas Albarado. Het spel is uitgespeeld, gedaan de aardige komedie, de witte vlag verdwijnt uit de lucht en vanuit honderden vuurmonden krijgen de verraste Fransen nu de volle laag. Het is voor hen redden wat er te redden valt. Een chaotische vlucht naar de veiligheid van de duinen waar spijtig genoeg voor de arme Fransen de Spaanse cavalerie hen staat op te wachten. Maarschalk D'Aumont strompelt wat later binnen in Oostende waar de inwoners hem in zijn gezicht uitlachen. Aan de uitgang van de zeegeul varen op het moment van de afrekening vijf Franse fregatten binnen waar de officieren al begonnen zijn met een galadiner om de inname van Oostende te vieren. Er bevinden zich schizofreen genoeg ook Engelse zeeofficieren aan boord. Ze zullen wat later dienen als voer voor de Spanjaarden die zich verborgen hielden in het eskader. Het wordt trouwens nog gekker. D'Aumont mag om te beginnen zijn 200.000 florijnen afgeven. Mazarin denkt van niet beter dat zijn plan geslaagd is tot hij ingehaald wordt door de realiteit en de Franse eerste minister zal afgaan als een gieter. Spintelet en zijn vriend De Bock zullen er een flinke promotie aan overhouden. Het is trouwens te danken aan die laatste dat deze bizarre historie in mijn kronieken belandt.

7 november 1659. De koningen van Spanje en Frankrijk sluiten noodgedwongen vrede met elkaar. Dat heeft alles te maken met de dood van Oliver Cromwell op 3 september 1658 en zijn zoon die er achteraf niets van bakt zodat koning Charles II in de zomer van 1660 weer op de troon zal komen. Concreet betekent dat voor Lodewijk XIV dat hij mag fluiten naar zijn Engelse alliantie. Van veel vreugde is er in Vlaanderen dan ook geen sprake. Het enige positieve voor de mensen is de wetenschap dat er geen nieuwe oorlog in het verschiet ligt. De Spaanse soldaten uit de Oostendse garnizoenen vertrekken op 9 februari 1660 naar Gelderland en laten bij hun doortocht op het platteland een spoor van roof en geweld achter. Na de eedaflegging van Charles II krijgen ze in Oostende op 17 augustus 1660 het nieuws binnen van een wapenstilstand op zee. De Engelsen zullen het niet langer opnemen tegen de Spanjaarden en vice versa. Drie dagen later meren twee Engelse oorlogsschepen aan in de haven van Oostende om prins Claude Lamoral I van Ligne af te halen. Ze zullen hem als gezant voor Spanje en de Nederlanden overbrengen om hun koning te gaan feliciteren met zijn verheffing tot de troon. Die goede atmosfeer zorgt er in november voor dat de vroegere commerciële regeling tussen Spanje, de Nederlanden en Engeland van 1631 weer zal zorgen voor een complete vrijheid op zee. Nu de vrede een feit is en de rust in Vlaanderen terug is kan een deel Spanjaarden eindelijk terugkeren naar eigen land.

Felle vorst, onstuimige winden en onweer

1662. Het jaar vangt aan met ongelooflijk felle vorst, onstuimige winden en onweer. Niemand heeft ooit dergelijke gure toestanden meegemaakt. Het slecht weer brengt grote benauwdheid en vooral extreme armoede met zich mee. Er is eveneens sprake van grote schade aan de haven die lange tijd zal vergen om alles weer behoorlijk te herstellen. Half januari 1662 beleven we de komst van 4.700 Spaanse soldaten die binnenkort aan boord van vijf schepen naar hun thuisland zullen terugvaren. Hun komst zorgt al opnieuw voor een ravage op de plaatsen waar deze hufters voorbijkomen. Het zal wel met een zware zucht van opluchting zijn dat de Oostendenaars dit hatelijk volk eindelijk zien vertrekken op 27 januari. Op 18 februari zien ze een van die vijf schepen terug aan de reede. Met de ongelukkige tijding dat hun vloot in de Spaanse zee in een zware storm beland is die de schepen totaal uit elkaar heeft geslagen. Twee dagen later druipt de admiraal van de onfortuinlijke vloot eveneens binnen in

Oostende. Met het nieuws dat een van zijn schepen total loss binnengevaren is in een Engelse haven. Alleen de kapitein en 18 bootsgezellen hebben de storm overleefd. Schrijver Bowens heeft er duidelijk plezier in. Ik laat hem even in zijn wraakzuchtige onstuimigheid aan het woord: 'zou men niet na rijpe overweging van de bovengemelde omstandigheden met enig recht mogen besluiten dat de goddelijke voorzienigheid zich van alle middelen bediend heeft om de bozen te straffen, dit onweer doordacht laten uitbarsten om deze onmenselijke plunderaars te straffen voor hun vermetelheid en de plichtigen te begraven in de afgrond der wateren om tot aas te dienen voor de gedrochten van de zee?' Het is een volzin waar ik persoonlijk niet kan aan tippen. Dat ijselijk stormweer krijgt nog een nasleep op 28 februari, een extra windveld dat zorgt voor grote schade aan de Vlaamse kusten en havens. Daarbij zwiept de wind een Spaanse schip met 250 soldaten aan boord moeiteloos van de reede op het strand. Met de zee die stilaan wat tot rust komt blijken er vanuit Oostende nog steeds kapers uit te varen. Ze hebben het nu gemunt op de Portugese schepen. Tijdens een van hun aanvallen slagen de piraten er in om twee van die schepen te enteren om enige tijd later in Galicië aan te meren met driehonderd kisten suiker aan boord. De geschatte waarde van de lading bedraagt 25.000 gulden. Tijdens datzelfde 1662 doorsteken werklieden een deel van de Zandvoordse polder om extra water binnen te krijgen in de haven. Het blijkt op 28 maart dat de waterdiepte van de haven bij laag water amper 60 à 90 cm bedraagt. Na het doorbreken van de vermelde dijk krijgt de reede een veel grotere diepte.

Oostende zit met een probleem

1663. Maar toch blijft Oostende met een probleem zitten. Aan de uitgang van de haven blokkeert een alsmaar groeiende zandplaat een vlotte doorgang. Ze roepen er de markgraaf van Caracena bij. Tijdens zijn werkbezoek van 4 augustus 1663 komt hij tot een identieke slotsom. Er moet gewoonweg watervolume bijkomen om de zandplaat in beweging te brengen en los te scheuren. Als deel van de oplossing vinden de ingenieurs geen betere oplossing dan ruime 1.200 hectare grond van de parochie Zandvoorde onder water te zetten. Met daarbij wel de nodige risico's op overstromingen van de zee die nu mogelijk het hinterland onder water kunnen zetten. De vijver van Zandvoorde moet dus absoluut afgedijkt worden. Het magistraat van het Brugse Vrije krijgt van Caracena

de opdracht om binnen de tijd van twee maanden de nodige dijken aan te leggen, een aanbesteding die te Brugge openbaar gemaakt wordt op 13 september. De werken schieten helemaal niet op. Te weinig volk dat wil werken en aannemers die van hun werk weglopen. Kortom: er volgt op 14 november een nieuwe aanbesteding. Op de dijk planten ze nu een galg met daarbij de expliciete dreiging dat men iedereen zal opknopen wie dit aangenomen werk zal verlaten. Strenge maatregelen die ingegeven zijn uit vrees van overstromingen als de dijken te lang op zich zullen laten wachten. Caracena voegt er nog een waarschuwing aan toe: dijken afgewerkt of niet; op 17 december zal hij Zandvoorde laten onderlopen. Het magistraat van het Vrije reageert nu wel met de nodige urgentie. Hun hoofdmannen gaan op zoek naar mankracht, zo veel handen als mogelijk is, wie wil komen werken krijgt 30 stuivers per dag. Ondanks al die maatregelen is het onmogelijk om de dijken tijdig klaar te krijgen. Na een interventie van de provincie toont het hof van Spanje zich alsnog bereid om een uitstel van drie, en later zelfs vier maanden te verlenen. Met dan nog de tegenslag dat een bokkige zee in maart 1664 de delfwerken overstroomt. Op 16 en 17 maart 1664 zwiept een felle noordwesterwind in combinatie met het springtij het Noordzeewater zo hoog op dat een heel deel schepen in de Oostendse haven zware schade lijden en sommige zelfs helemaal vergaan. Het water staat tot 120 cm hoog in de stad, een watersnood die uiteraard verantwoordelijk is voor enorme schade aan de woningen in de binnenstad. Na de storm keren de rust en het water terug van waar ze gekomen zijn. En dat betekent dat men nu eindelijk werk kan maken van de opening van de Zandvoordse polder. Dat gebeurt op 25 maart 1664, een dag later zijn de 1.200 hectare land veranderd in een immense watervlakte. Nog voor het einde van het jaar is er al duidelijk verbetering merkbaar in de diepte en de zuivering van de havenmond. Het verlies van de Zandvoordse polder bewijst zijn groot nut voor Oostende.

De vaart van Oostende naar Brugge

De Oostendse autoriteiten beseffen dat hun haven aan belang wint en stellen zich in dat verband van langs om zelfbewuster op ten opzichte van de schippers die er gebruik van willen maken. Al in februari 1664 stellen ze tarieven op om de nodige vergunningen te krijgen. Op 18 februari blokkeren ze twee Zeeuwse zoutschepen die onderweg zijn naar Brugge met het voorwendsel dat de doorgang niet vergund is voor vreemde

ingesloten zit. Alle onnodige lieden vliegen uit de stad, met uitzondering van de zwarte zusters die moeten blijven om de zieken en de gekwetsten te verzorgen. De Oostendse gouverneur en de Fransman De la Motte zijn duidelijk van plan om hun huid duur te verkopen.

Kartouwvuur, mortieren en houwitsers

Ook op zee neemt de druk toe. De Engelse vloot, bestaande uit negen zware oorlogsschepen, vier galeien en negen branders stopt de haven van Oostende af en begint volgens de getijden met het afvuren van bommen. Die richten amper schade aan. Op het land is er sprake van een grote bedrijvigheid in beide kampen. Boerenwagens voeren takkenbossen, schanskorven en andere tuigen af van Snaaskerke. Terwijl de belegerden zich in het zweet werken om een gracht met contrescarpen te maken aan de Westpoort. Ze willen hier hun batterijen oprichten zodat ze de aanvallers kunnen afweren met kanonvuur. Dag en nacht wordt hier gegraven aan loopgraven en communicatiekanalen om hun geschut te kunnen transporteren. De Fransen laten daarbij een dijk doorboren ter hoogte van de Nieuwendam. Een werkje dat de geallieerden zullen neutraliseren wanneer duikers de gaten terug dichtmaken. Terwijl ze dat doen schieten de belegerden vreselijk op de werklieden waarvan er een groot aantal gewond geraken. Van doden is er geen sprake. De opbouw van de belegering loopt af op 28 juni. Al tijdens de nacht op de 29ste barsten de beschietingen los. Op 3 juli zetten de geallieerden hun vier batterijen in langs de westelijke zijde, een regen van vierentwintigponders, kartouwvuur, mortieren en houwitsers vliegt nu in de stad. De schepen voor de haven, onder het bevel van admiraal Fairburn liggen aan de reede van waaruit ze nu ook continu zorgen voor beschietingen en bombardementen. Nu is er wel sprake van de allergrootste schade. De droefheid bij de inwoners is amper te beschrijven. Terwijl hun leven aan een zijden draadje hangt zien ze voor eigen ogen hun woningen en eigendommen exploderen. De belegerden smeken om genade voor de schepen die hier willen wegvaren met aan boord tal van vrouwen en kinderen en hun beste goederen. Ze krijgen voor antwoord dat ze de eersten zullen zijn die ze in brand gaan schieten, tenzij de burgers zich asap zouden overgeven aan hun wettige vorst Karel III. Natuurlijk willen de Oostendenaars dat maar al te graag maar daar denken de Franse bezetters natuurlijk anders over. Bowens probeert zich in te leven in de droevige gesteltenis van zijn stad die nu tussen drie vuren

ligt. Langs het westen aangevallen door Ouwerkerke, in het oosten door Fagel en van op zee beschoten door Fairburn. In de binnenstad zijn er amper veilige schuilplaatsen voorhanden waardoor veel poorters ongelukkig genoeg gedood worden. Op 4 juli laat kolonel Vegelin het artillerievuur spreken. Zijn kanonnen vuren nu onophoudelijk hun geschut af tussen 4u in de morgen tot laat in de avond. Veel gebouwen in de stad komen daardoor in lichterlaaie te staan, de meeste kanonnen op de stadsmuren liggen aan diggelen. De belegerden beschikken nu nog maar over zes of zeven stukken artillerie om de aanvallers op afstand te houden. Achteraf eist een trommelaar nog maar eens de stad op maar die moet zich opnieuw met een weigering tevredenstellen. In de stad zelf heerst er op dat moment grote onenigheid tussen de aanwezige Spanjaarden en de Fransen. Die laatsten hadden gevuurd op de Spanjaarden omdat die genegen waren de stad over te geven. Het ziet er in de stad toch maar bedenkelijk uit!

Oostende capituleert

De daaropvolgende nacht is het al lappen en tappen die de klok slaan terwijl de beschietingen hun vernietigend werk verrichten. Op 5 juli vatten de belegeraars post op de contrescarpen, dankzij het werpen van granaten uit hun handmortieren. Tijdens de dag komen er alleen maar stormgaten bij. De Fransen zien het node gebeuren dat de vijand al op de schuinten aan het klimmen is en ze wagen met 1.300 man dan maar een uitval. Toch maar een hopeloze actie en dat blijkt al na een gevecht van een groot uur waarbij de uitvallers met groot menselijk verlies in de stad teruggedreven worden. Hun moed is nu helemaal in de schoenen gezonken, de kansen om Oostende nog verder te verdedigen zijn nihil. De Oostendse bezetters zenden op 6 juli 1706 tussen 10u en 11u kolonel Kerckhem als gijzelaar naar de belegeraars die op hun beurt hun eigen kolonel Itzinga vanwege de bondgenoten in de stad sturen. De belegerden lanceren enkele voorstellen van verdrag en stellen voor dat hun garnizoen zou mogen vertrekken met alle tekenen van eer, met zes stukken kanon en vier wagens met levensmiddelen. Zo ver willen de bondgenoten echter niet gaan. De Fransen mogen wel vertrekken met hun geweer en hun bagage en met de belofte dat ze de volgende zes maanden niet zullen oorlogen tegen koning Karel III of tegen zijn bondgenoten. Alsof ze dat zouden laten als hun koning weer 'een zotte schie' krijgt. Voor wat betreft de stad en zijn inwoners zijn de

voorwaarden eveneens klaar en duidelijk; ze moeten voortaan trouwe onderdanen zijn van hun wettige koning Karel III en voor de rest mogen ze hun gebruiken netjes behouden. Nog diezelfde avond is de capitulatie tegen deze voorwaarden een feit. Op 8 juli doet generaal-majoor Van Welderen zijn intrede. Acht Franse regimenten, goed voor 2.400 soldaten vertrekken onder het bevel van generaal La Motte naar Duinkerke. De Spaanse regimenten verlaten Oostende via de Kaaipoort en trappen het af richting Bergen in Henegouwen. Achteraf zullen de meesten van hen in dienst treden van koning Karel III. Generaal-graaf van Spar accepteert het gouverneurschap van de gewonnen stad en krijgt daarvoor de regimenten van Vegelin, Lemsbergen, Junius en Caris ter beschikking welke beschikken over 90 kanonnen en maar weinig ander krijgstuig.

Het is werkelijk om te schreien

Bowens' commentaar spreekt boekdelen over de toestand van Oostende na de ravage van 1706: 'dus werd Oostende, nadat bijna de ene steen niet op de andere gebleven was in minder dan 14 dagen overwonnen en tot gehoorzaamheid van koning Karel III gebracht. Hetgeen aan eenieder zo veel te meer verwondering moest opwekken omdat deze stad ruim een eeuw geleden een driejarig en zeer bloedig beleg beleefd had.' Het is werkelijk om te schreien als je de toestand van de stad nu weer eens bekijkt. Geen enkel gebouw is ongeschonden, sommigen zijn door bommen en brand helemaal ineengestuikt, anderen doorboord door de kanonsballen. Het dak van de stadstoren, zo mooi gemaakt met acht uurwijzers is nu helemaal afgebrand. De klokken van de beiaard zijn voor een groot deel gebroken en onbruikbaar, het stadhuis ligt er half ingestort bij. De wetheren zien zich verplicht om hun vergadering te houden in het hoekhuis van de Groentemarkt met de Kaaistraat. De parochiekerk met inbegrip van de toren en de klokken, de pastorie, de kerken en kloosters van de kapucijnen en de nonnen staan er half vernietigd bij. Dat is ook het geval met het schoon arsenaal of het wapenmagazijn. De schepen aangemeerd in de haven en langs de kaaimuren hebben niet minder geleden. Het zal jaren duren om al deze schade te herstellen, iets wat uiteindelijk zal gebeuren dankzij de financiële inbreng en vaak ook de ondergang van de inwoners. Graaf van Spar zal niet lang aanblijven in Oostende. Door de ziekte van generaal Fagel ziet hij zich verplicht om het bevel over de troepen in Vlaanderen op zich te nemen.

Oostende krijgt een eigen vismarkt

1708. Kort na het einde van het beleg besliste het stadsbestuur dat Oostende toch wel een vismarkt mankeerde omdat de vis totnogtoe altijd verkocht werd op de kaai. Op 21 juli 1706 hadden de wetheren daartoe een stuk braakliggend en door bommen geteisterd terrein (het Kazant tussen de Bonenstraat en de Kadzandstraat) gekocht van Ferdinandus van Berblock. Ze betaalden daarvoor een prijs van 200 gulden. Het plein werd voorzien van kasseien, een diepe steenput en een galerij. Op 1 maart 1708 gaat de vishandel hier nu officieel van start. Met de capitulatie van Oostende komt er natuurlijk geen einde aan de oorlog. De Fransen werken in Duinkerke aan de uitbouw van een zware oorlogsvloot waarmee ze een strategische campagne zullen starten tegenover Engeland. Admiraal Claude de Forbin krijgt het bevel om de in Frankrijk verblijvende Schotse koning Jacobus III (Jacobus Frans Eduard Stuart die aanspraak maakt op de Engelse troon) over het Kanaal te brengen en na de landing te laten installeren als nieuwe koning van Engeland. De Engelse admiraal Bings probeert daar een stokje voor te steken en zwerft de hele tijd met diverse oorlogsschepen tussen Mardijk en Duinkerke om de bewegingen van de Fransen in de gaten te houden. Een storm op zee verstoort zijn plannen, de Engelse vloot wordt teruggeslagen tot aan de overzijde van het Kanaal. Admiraal de Forbin ziet het moment aangebroken en stuurt zijn vloot de woelige Noordzee op. Op 18 maart 1708 zien de Oostendenaars de Franse vloot hachelijke toeren uithalen om zich tussen de zandbanken te manoeuvreren. Gelukkig voor de Fransen gaat de wind liggen en kunnen ze nu eindelijk naar Engeland zeilen. De onderneming van de Forbin mislukt echter grandioos wanneer hij zich enkele dagen later geconfronteerd ziet met 38 vijandelijke schepen. De koning van Frankrijk uit zijn ongenoegen wegens het falen van zijn plannen. Toch blijft Lodewijk XIV een blok aan het been van de vrede. Tijdens de julimaand nemen de Fransen met een list Gent in. De graaf van De la Motte eist ondertussen ook al Brugge op. Op 20 juli geven de Bruggelingen zich net zoals de Gentenaars over in Franse handen. Het moet al opnieuw een heel vervelende situatie zijn voor die van Oostende. Lodewijk XIV viseert al direct Damme maar de lokale gouverneur werkt nauw samen met de Oostendenaars om snel de zeesluizen te openen. Daarmee komt de hele omgeving van Damme onder water te staan en mogen de Fransen hun plannen met Damme opbergen. 'Dan maar de versterking van Plassendale aanvallen', opperen ze, een aanval die ze met

het zwaard in de hand aangaan. Na een bloedig gevecht overrompelen ze de schans en ze doorboren daarbij 160 mannen. De rest eindigt als krijgsgevangenen. Na dit succes kijken de Fransen nu in de richting van Oostende. Hun leger moet zich voor de stad opstellen. Om dat te realiseren moeten ze zich meester maken van de Schans van Albertus. Wanneer ze vernemen hoezeer Albertus en Oostende bezet gehouden worden durven ze hun aanval echter niet aan en wijken de Fransen haastig achteruit. Gent en Brugge zullen nog in Franse handen blijven tot op het einde van 1708 tot wanneer de bondgenoten van Karel III het welletjes vinden en beide steden heroveren.

De Schans van Plassendale

Op 21 september 1708 meert een grote Engelse vloot aan in Oostende met aan boord 8.000 troepen en een overvloed van levensmiddelen en munitie. Na de ontscheping vertrekken mannen en materiaal in de richting van het leger dat zich voor Rijsel ophoudt. Een operatie die niet naar de zin is van de Fransen. Ze verspreiden hun leger langs alle kanten om de Engelse versterking te beletten. De bevelhebber van de Schans van Plassendale doorbreekt enkele dijken waardoor de naburige gronden onder water komen waarop ze in Oostende de sasdeuren van Slijkens openzetten om dat overtollige sop weer weg te krijgen. Hier wordt best een potig spelletje stratego gespeeld. 1.600 Engelsen, de eersten die ontscheepten in Oostende bezetten nu de vaart tussen Oostende en Nieuwpoort en maken zich meester van Leffinge en Oudenburg, plaatsen die ze met bolwerken en mankracht versterken. Ze leggen bruggen over de Nieuwpoortse vaart om 600 lege wagens en karren en 400 mannen naar Oostende toe te laten om de ontscheping van de oorlogsbehoeften uit te voeren om die achteraf naar Rijsel te voeren. Daarnaast is er ook nog sprake van zes bataljons in de omgeving van Diksmuide en enkele eskadrons in de buurt van Roeselare. Die laatsten staan onder het bevel van de generaals Webb, Woudenburgen Cadogan. Op 27 september vertrekt het geladen konvooi uit Oostende en het neemt zijn weg via de Nieuwpoortse vaart bij Leffinge. Generaal de La Motte is blijkbaar goed op de hoogte van het transport en stuurt er de heer Villemort met 900 mannen naartoe om het konvooi aan te vallen. Een actie die mislukt omdat de Engelsen blijkbaar over een numerieke meerderheid beschikken waardoor Villemort zich met verlies van enkele manschappen moet terugtrekken. Toch slagen de Fransen er in om door te dringen tot in de

omgeving van Wijnendale en er zich verdekt op te stellen. Het komt ter plekke wel tot een serieuze confrontatie met de verenigde troepen van de Nederlanden. Ondanks hun 9 kanonnen kunnen de Fransen het niet bolwerken tegen de Engelsen, de clash groeit in elk geval uit tot een hardnekkige strijd met groot verlies in beide kampen tot de Fransen zich uiteindelijk van alle mogelijke zijden besprongen zien en in grote wanorde wegvluchten. Het Engels konvooi slaagt er zo in om min of meer gerust tot in Menen te geraken. Maar ook hier geraken ze weer slaags met de Fransen, opnieuw met de nodige verliezen aan beide zijden. De soldaten van Lodewijk XIV blijven hardnekkig in hun pogingen om de wegen tussen Oostende en Rijsel af te snijden en ze veroveren in deze optiek ook de plaatsen Oudenburg en Gistel die ook elk een Frans garnizoen cadeau krijgen. Dat noopt de bondgenoten om nog meer soldaten naar Roeselare te sturen om toch maar die Oostendse konvooien in bescherming te nemen. Het ziet er naar uit dat West-Vlaanderen een oorlogsterrein bij uitstek geworden is. De Franse legertroepen van Vendome en de La Motte voegen zich bij elkaar en bezetten nu opnieuw de velden van Wijnendale. Ze zetten de sluizen van Nieuwpoort open om op die manier de wegen waar de konvooien moeten doorvaren onbruikbaar te maken. Ter hoogte van Leffinge werpen de bondgenoten ondertussen een sterke schans op, wel voorzien van volk en geschut. Dat volk krijgt op 6 oktober 1708 de versterking van het regiment van Marlborough die er persoonlijk present tekent.

Confrontatie in Leffinge

Een nieuwe veldslag staat in de sterren geschreven. Bevelhebber Vendome heeft daar echter niet veel zin in en hij breekt in alle stilte zijn troepen op. Op 8 oktober dwarsen ze de regio Oostende-Nieuwpoort, doorsnijden de zeedijken, doorboren de duinen en openen de sluizen waardoor de hele Westhoek daar ter plekke onder water komt te staan. Een sabotageactie die Marlborough natuurlijk niet kan plezieren. Hij ziet zich nu genoodzaakt om kleine platte schepen, bruggen en vlotten te laten timmeren om al zijn materiaal te komen weghalen uit Leffinge. De kosten, arbeid en gevaar van deze extra operaties zijn amper te overzien. Leffinge is ondertussen al geëvolueerd tot één groot centraal magazijn van al het materiaal dat vanuit Engeland en Holland naar Oostende verzonden wordt. De hertog van Vendôme ergert zich blauw dat de geallieerden ondanks alle onderwaterzettingen hun materiaal toch maar

verder kunnen blijven verhuizen naar Leffinge. Terwijl de streek nu meer op een vijverachtige moddelpoel lijkt dan op wat anders. De Fransman beslist dat ze nu moeten overgaan tot een aanval op Leffinge zelf. Franse legerbenden spoelen er letterlijk en figuurlijk aan, met bij zich vier kanonnen en voldoende munitie. Het moddertraject ernaartoe zorgt er natuurlijk voor dat het grote moeite kost om hun wagens en vrachten in stelling te brengen. Toch slagen de Fransen er op 21 oktober in om eindelijk te beginnen aan hun loopgraven en het versterken van hun schietplaatsen. Veel tijd krijgen ze niet. De Engelsen wagen een uitval met elf bataljons die net buiten Oostende gelegerd zijn. De strijd om Leffinge is naar verluidt hardnekkig, met grote verliezen in beide kampen. In Oostende zien ze weldra een stroom van gewonde soldaten en officieren opduiken. Ondertussen vernemen de vechtende partijen de tijding dat de hertog van Marlborough er in geslaagd is om Rijsel in te nemen. Het garnizoen gaat uit de bol omwille van dat prima nieuws. Hun vreugdetekenen alom zorgen hoe dan ook voor een verlies aan concentratie en daar profiteren de Fransen van Vendôme nu van.

Tijdens de nacht van 25 op 26 oktober bespringen ze het dorp vanuit twee kanten, ze doden de Engelse voorwachten met het zwaard en dwingen de mannen van het garnizoen in het dorp Leffinge om zich over te geven. De plaats is nu helemaal in Frans bezit. Ze maken 800 Engelsen en 400 Hollanders krijgsgevangen en treffen ter plekke een zeer aangename buit aan; anderhalf miljoen pond in geld, twaalfhonderd vaten buskruit en nog veel meer ander materiaal. Voor de bondgenoten betekent het verlies van Leffinge toch wel een serieuze domper op de vreugde, vooral omdat ze nu niet langer moeten rekenen op de verwachte soldij en munitie vanuit Oostende en Leffinge. Bizar genoeg zal deze toestand niet lang aanhouden. Nog voor het einde van 1708 brengen prins Eugenius en de hertog van Marlborough hun troepen tot voor Gent die zich op 29 december weer overgeeft aan Karel III, op 17 januari 1709 gevolgd door Brugge. De Fransen zien zich nu plots helemaal omsingeld door dat verenigd leger en ontruimen de Schans van Plassendale en hun bolwerk in het dorp van Leffinge waardoor die plaatsen nu zonder veel moeite bevriend grondgebied worden.

Bowens krijgt het koud

1709. Bowens krijgt het koud. 'Met de 4de januari van dit jaar begon men zo een felle vorst te beproeven dat men in lange tijd dergelijke winter niet meer beleefd had, dewelke zeven weken lang duurde. Al de wateren waren dichtgevroren en men reed over de haven van Oostende met geladen wagens. Deze aanhoudende vorst veroorzaakte overal de grootste ellende en schaarsheid van levensmiddelen zodat de stad Oostende in deze ongelukkige tijden veel rampen heeft doorstaan.' Terwijl ik hier in mijn schrijfhoekje op 16 november 2019 bij een meer dan behaaglijke temperatuur aan het werk ben voel ik als het ware Bowens' woorden onder mijn huid kruipen. Of ik er in slaag om al die rottigheid, kou en menselijke ellende op een doorleefde manier tot bij jullie, lezers over te brengen is maar zeer de vraag. En toch herbeginnen ze in Oostende tegen alle beter weten in aan de heropbouw. Het magistraat wil van de eerste keer aanvangen met de bouw van een heel nieuw stadhuis. Volgens een schoon plan getekend door een zekere Fluweels, een pater-augustijn en gekend als een excellente bouwmeester. Het stadsbestuur koopt op 18 februari 1709 herberg 'Het Vrije' naast het vroegere schepenhuis, voor de som van 5.550 gulden waardoor het nieuwe stadhuis nu ook die grond zal kunnen inpalmen. Het magistraat beslist eveneens om de gebombardeerde pastorie te laten heropbouwen. De eerstesteenlegging van het nieuwe pastoraal huis dat 7.000 gulden zal kosten gebeurt op 2 mei 1709. Tegen die tijd is er overal in Vlaanderen nog maar eens een plakkaat verschenen dat elke mogelijke handelsactiviteit met Frankrijk ten strengste verbiedt. In het oosten woedt er dan al een immense pestepidemie, Danzig, Polen, Pruisen en de hele regio kreunen onder de dodelijke ziekte. Omdat Oostende een drukke handelsroute onderhoudt met al die aangetaste plekken worden de bewoners nu met rigoureuze wetten opgezadeld om elk mogelijk contact met die oostelijke partners te vermijden. Geen enkel schip mag daarbij de haven binnenvaren. Speciale wachters houden de hele kustlijn in de gaten om dergelijke schepen uit de buurt te houden.

De metsers laten het niet aan hun hart komen

1710. De eerste steen van het nieuw stadhuis komt er met de nodige bombarie. Van het oud gebouw zal alleen maar de toren blijven rechtstaan, maar dan wel na een grondige herstelling, voorzien van een plat dak met een loden bedekking en omringd door houten pilaren. Men

droomde er oorspronkelijk van om aan iedere hoek van het nieuw gebouw een identieke toren bij te bouwen. Maar de centen ontbraken, het initiële plan moet noodgedwongen aangepast worden vermits er nooit een tweede toren zal komen. De Oostendse kapersschepen die zich nog een tijd geleden hadden aangesloten bij de Fransen kiezen ondertussen al terug voor de Hollanders en jagen nu op hun gewezen vrienden. Hun rederij krijgt in Oostende de versterking van diverse grote schepen waardoor ze heel vaak succesvolle piraterij kunnen plegen op de Fransen. De buit is meer dan welkom. Aangezien ze de besmettelijke ziekte aan de Oostzee maar niet onder controle krijgen geeft de keizer op 16 december 1710 een plakkaat uit waarbij hij de import van wol in Oostende compleet verbiedt. De metsers laten het niet aan hun hart komen en bouwen lustig verder aan het nieuw stadhuis. De werken zijn op 7 mei 1711 voltooid waarop het stadsbestuur er voor de eerste keer kan vergaderen. Op 12 juli 1711 sluit het magistraat een deal met Jacques Andreas Cobbé voor het gieten en leveren van een klok voor de nieuwe beiaard. De levering en plaatsing gebeurt op 31 augustus. In feite bestaat de beiaard nu uit 28 klokken met een totaalgewicht van bijna 7 ton. De beiaard zal met verloop van tijd nog verder uitgebreid worden maar staat wel bekend om zijn zuivere en welluidende klanken.

Brand in de parochiekerk

1712. Op 19 juli ontstaat er een gruwelijke brand in de parochiekerk. Veroorzaakt door een loodgieter die tijdens het aanleggen van goten een van zijn teerpotten in lichterlaaie ziet staan welke binnen de kortste tijd de planken in het dak en de kerk in vuur en vlam zetten zonder dat er ook maar een mogelijkheid bestaat om het vuur te blussen. Het vuur verspreidt zich naar alle kanten en aangewakkerd door de felle wind komt ook de toren in de brand. Bij het slaan van de klokken om 12u stort die in. Onderaan heeft men binnenin de kerk de grootste moeite om de heilige vaten en de kerkversieringen in veiligheid te brengen. De brand zal duren tot werkelijk alles van het gebouw tot as en pulver gereduceerd is. Altaren, stoelen preekstoel, biechtstoelen en de ornamenten inbegrepen. Zelfs de apostelen blijven in de brand, schrijft Bowens, ik veronderstel dat het gaat om de houten beelden die nog in 1668 gekapt werden. Uiteindelijk zullen alleen de vier zwartgeblakerde buitenmuren van het godsgebouw blijven rechtstaan. Op 2 november beleeft Oostende nog een ander droevig voorval. Een schuit afkomstig van het Sas van Slijkens,

met passagiers van de bargie is nogal zwaar overladen en slaat op een bepaald moment helemaal om waardoor verscheidene personen verdrinken terwijl men de meeste moeite van de wereld ondervindt om de anderen uit het water te redden. Een maand later, op 1 december om precies te zijn, meert een pakketboot uit Dover aan te Oostende. Dat gebeurt onder vreugdevuur, zeg maar het tot drie maal toe losbranden van het geschut op de stadswallen. Dat heeft alles te maken met het schoon volk aan boord. Met name de hertog van Marlborough die een ontvangst in stijl krijgt van generaal Cadogan en gouverneur Caris. Ik laat de details van het avondmaal en het diner over aan de fantasie van de lezer. Na een overnachting bij burgemeester Bowens vertrekt Marlborough de volgende ochtend naar Antwerpen.

Een domper op de blijdschap

1713. Na deze langdurige oorlog lijkt het er op dat er begin dit jaar een vrede tussen de diverse partijen zit aan te komen. Op 14 maart om 3u in de morgen ondertekenen afgevaardigden van de strijdende mogendheden van Engeland en Frankrijk in Utrecht eindelijk een vredesverbond. De bevestiging volgt op 11 april. De rest van de partijen sluit er zich een na een bij aan. Met uitzondering van de Duitse keizer die volhardt in de boosheid. Op 16 april krijgen Oostende en alle andere steden van de Nederlanden het officieel nieuws van de vrede met Frankrijk te horen. De vreugde bij de gewone mensen is onuitsprekelijk groot. Toch wel een domper op die blijdschap is het nieuws dat de besmettelijke ziekte vanuit het oosten nu al doorgedrongen is tot in Hamburg. Terwijl de keizer nu alle koopvaardij op Hamburg verbiedt worden ook in Oostende de maatregelen opgevoerd om deze vreselijke gesel buiten te houden.

1714. In het Duitse Rastatt sluiten Duitsland en Frankrijk op 7 maart dan toch vrede met elkaar. Drie maanden later gaan ook de laatste wapens zwijgen tussen Holland en Spanje. Waardoor heel Europa nu tot rust komt en het oorlogsvuur helemaal geblust is. Een gevolg van al dat onderhandelen is wel dat de Spaanse Nederlanden in handen komen van het huis van Oostenrijk. De vreemde soldaten verlaten het Belgisch grondgebied en worden onmiddellijk vervangen door Duitse troepen. In Oostende heerst eveneens een grote bedrijvigheid. Enkele lege Engelse transportschepen landen die zomer in de haven en kort daarna beleeft de

stad de aankomst van diverse Engelse troepen welke op 18 augustus inschepen voor hun thuisland. De hertog van Marlborough is ook van de partij. Hij vertrekt zonder tijdverlies naar Londen na het nieuws dat zijn koningin Anne op 2 augustus haar hoepels gekeerd heeft en in George I haar opvolger krijgt. Brigadier Sutton komt over uit Engeland om de resterende Engelsen die zich nog op Vlaams grondgebied bevinden nu allemaal via Oostende op zeilschepen richting Dover te plaatsen. Oostende-aan-zee neemt nu ongetwijfeld een belangrijke plaats in voor wat betreft de koophandel in de Nederlanden. Het krioelt hier van de vreemde kooplieden die de belangen van hun huizen en maatschappijen komen waarnemen. De grootste aandacht gaat daarbij naar de commerçanten van de Oost-Indische compagnie, zowat het grootste handelsbedrijf ter wereld in handen van Nederlandse en Engelse zakenlieden. Dat deze compagnie zowat over de hele wereld transport doet is van groot belang voor alle havens die ermee samenwerken. Een zekere Johan Kerr die de belangen van deze maatschappij waarneemt in het noorden van Engeland stelt voor aan de Duitse keizer om in een of andere haven van Vlaanderen een afdeling van de Oost-Indische compagnie op te richten. Enkele van de voortreffelijkste commerçanten uit Londen samen met een keure aan zeekapiteinen strijken hier neer in Vlaanderen om de markt af te tasten. Ze gaan in gesprek met markgraaf De Prié, de gouverneur van de Nederlanden en daarbij zwaaien ze natuurlijk met de grote voordelen die de keizer kan halen dankzij het vergunnen van hun handelsbedrijf op Vlaamse bodem. Uiteraard zwicht de Duitser voor de belofte van al die extra rijkdom en de gunstige effecten die deze nieuwe koophandel zullen hebben op de economie van zijn nieuwe landen. Zijn volmondig ja brengt nu een machinerie op gang die zeker in het voordeel van Oostende zal verlopen. Een groep van kooplieden uit de compagnie beslissen om het nodige bedrijfskapitaal van 2,4 miljoen gulden bij elkaar te brengen, een bedrag dat met verloop van tijd en goede zaken nog verder zal oplopen. Een som die ze besteden aan de bouw en de uitrusting van een nieuw schip. Er zit trouwens meteen al een tweede schip in de pijplijn terwijl de afgevaardigden bij hun terugkeer in Londen zich nog een derde kant-en-klaar schip aanschaffen, dat deels zal geëxploiteerd worden door Spaanse kooplieden op hun vaarten naar Cadiz en Amerika. Dat schip zal in het begin van 1715 voor de eerst keer met een rijke lading in Oostende aanmeren. Het is de start van een erg lucratieve business.

Schepen naar Kanton en China

Het pas in 1711 afgewerkte stadhuis kampt ondertussen met insijpelend water. Het dak is helemaal afgedicht met lood met in het midden een koepel. Een dakbedekking die niet waterdicht blijkt en ondanks de voortdurende en dure herstellingen slagen de dakwerkers er niet in om het water buiten te houden. Daarom beslissen ze na lang beraad om de loden bedekking te verwijderen en te vervangen door een schaliedak. De aanbesteding gebeurt op 24 juli 1715 en de werken zullen uitgevoerd worden onder de leiding van broeder Joannes Breyels. Op 20 februari 1716 krijgt Oostende een nieuwe stadsvoogd, een zekere Sallablancke. Naar het einde van dit jaar toe ziet men met het nodig genoegen de twee nieuwe schepen die vorig jaar vertrokken waren naar de Oost-Indische kusten nu na een voorspoedige reis gezond en wel terugkeren. Volgestouwd met zeer rijke ladingen die in het openbaar en met groot gewin verkocht worden. De kopers zijn meestal Engelse en Hollandse kooplieden waardoor de lokale reders nog extra financiering krijgen om nog meer van dergelijke schepen te prepareren. Een handeltje dat toch wel grote welvaart bijbrengt voor de Nederlanden. Die nieuwe impulsen zorgen er voor dat er in 1717 twee nieuwe schepen hun maidentrip maken. Het ene schip vertrekt naar Kanton in China en het andere naar Suratte in India. De uitbouw van de lokale vloot zorgt op zijn beurt voor de komst van diverse vreemde kooplieden, vooral handelaars uit Ierland en Engeland die beslissen om hier in Oostende een filiaal te openen. Het zijn allemaal initiatieven die er voor zorgen dat het aantal inwoners van de stad gestaag blijft aangroeien. In dat gezegende jaar 1717 komt er eveneens een einde aan de heropbouw van de in 1712 verkoolde parochiekerk. Binnenin blijft de ruimte dezelfde maar omdat de buitenmuren aan de buitenzijde versterkt en uitgebreid werden neemt de kerk meer plaats in dan voorheen. Ik had beter op mijn tong gebeten dan te pochen met dat gezegende jaar. Op 1 september 1717 krijgen de inwoners nog eens een van die nooit geziene stormen over zich heen. Met eens te meer schade aan de dijken en de woningen.

Achterbakse middelen en roofpraktijken

1718. Het nieuwe jaar brengt alvast een nieuwe gouverneur. Markies Delcampo. Zo te horen is de stad nog altijd degelijk Spaans verankerd. De Oost-Indische handel groeit als kool en heeft ook figuurlijk de wind in de zeilen. Nieuwe kapitaalsinjecties zorgen voor twee nieuwe schepen die

reisroutes naar Suratte en Bengalen zullen ondernemen. In Oostende zijn ze maar wat blij dat hun nieuwe schepen uit 1717 na een voorspoedige reis terugkeren. De groei van de handelsvloot zet zich ook verder in 1719 met de afvaart van verscheidene nieuwe schepen. In zover zelfs dat er in de naburige havens, vooral die van Holland een na-ijver ontstaat betreffende het succes van de Oostendse haven. Vooral het voordeel van onder de keizerlijke vlag te kunnen varen is een doorn in het oog van de Hollanders. Na heel wat rotzooien stellen ze vast dat ze niets kunnen veranderen aan dat succes. Ze nemen dan maar hun toevlucht tot meer achterbakse middelen. Roofpraktijken. Hun piraten beginnen nu stelselmatig Oost-Indische schepen die onder keizerlijke vlag varen aan te vallen, onder het voorwendsel dat de Oost-Indische vaart niet toegestaan is in de Oostenrijkse Nederlanden. Het schip 'den Markies de Prié' van kapitein Jacobus de Winter wordt voor de kust van Guinea gekaapt en door een Hollands West-Indisch schip opgebracht naar Delmina. De Winter mag al blij zijn dat hij en zijn bemanning op een Hollands vaartuig naar Europa mogen terugkeren. Na een meer dan bewogen terugreis slaagt hij er achteraf in om de reders in Oostende te informeren over de diefstal van zijn schip. Die sturen direct een postrijder naar Brussel met een aanvraag of er represailles mogen komen. Dat resulteert in de uitrusting en het vertrek van een wel gewapend vaartuig waarmee kapitein de Winter kan terugvaren en er later effectief zal in slagen de kapers eenzelfde toer te lappen. Op 25 oktober zeilt hij vermoedelijk zo fier als een pauw Oostende binnen met de gekaapte Hollander. De lading ervan zal binnenkort voor een goede prijs aan de man gebracht worden. De gouverneur van Oostende krijgt van de keizer carte blanche om op gelijk welke manier op te treden tegen de Hollandse roofpraktijken, een toestand die overal in Holland voor groot animo zorgt. Daar blijven ze inderdaad alles op alles zetten om de dagelijks aangroeiende Oost-Indische vaart van Oostende te boycotten.

In de buurt van Kaap de goede Hoop

1720. De belanghebbers van de Oost-Indische maatschappij krijgen nog maar eens te maken met een groot verlies. Kapitein Nash die met de fregat 'Huys van Oostenrijk' terugkeert uit Kanton botst op 20 februari op een Engelse zeerover voorzien van 38 kanonnen die na het afschieten van een reeks twaalfkilo-ballen het schip buitmaken. De aanval speelt zich af in de buurt van Kaap de Goede Hoop, onder Zuid-Afrika. De piraten

beroven Nash van zijn vracht en eveneens van zijn buskruit, lood, kogels en handgeweren. Drie dagen later slaat diezelfde zeeschuimer nog maar eens toe. Het slachtoffer is nu de 'Prins Eugenius' van kapitein Johannes De Clerck, bij zijn terugkeer van de kusten van Malabar. De kaping eindigt met de overbrenging van de bemanning naar het schip van Nash en het verlies van zijn schip. Kapitein Nash kan zich best gelukkig achten dat hij op 27 juni van 1720 de haven van Oostende kan binnenzeilen. De voortdurende uitbreiding van de zeevaart en de koophandel verplicht de autoriteiten in Oostende om verder te kijken dan de neus lang is. De haven is er kaduuk aan toe. De havenmond lijkt meer op een zandbak dan wat anders. Als men hier in de toekomst nog zware schepen wil binnenkrijgen dan zal er wat moeten gebeuren aan al dat opgehoopte zand. Ik had het daarnet nog over Kaap de Goede Hoop; welnu hetzelfde kan wel beweerd worden van de Oostendse haven, maar dan wel letterlijk met een goede hoop zand voor de deur. Allemaal het gevolg van het indijken van de spoelpolder van Oostende in 1698. In 1720 blijkt het toch wel urgent om te werken aan een alternatieve spoelpolder. De keuze valt op de laaggelegen gebieden van Stene die kunnen ingelijfd worden als een extra bassin. Na een goedkeuring van het hof kunnen de respectieve eigenaars onteigend worden voor wat betreft de waarde van hun verdronken land. Dat onderwaterzetten zal gebeuren dankzij het breken van een dijk zodat de zee hier vrij spel kan krijgen. De graafwerken zullen hun beslag krijgen op 7 juli 1720 en dat mag voor de autoriteiten niet onopgemerkt voorbijgaan. Markies De Prié en zijn Brusselse reutemeteut, met menigvuldige heren en vrouwen van de adel maken er een dagje van. De markies krijgt een zilveren spade in zijn handen gestopt waarmee hij de eerste steek zal mogen verrichten. En dat allemaal terwijl de dames en heren met opgepronkte wagentjes aan- en afgevoerd worden om de doorbraak van dichtbij te beleven. De schrijver van de 'Kronyke van Vlaenderen' spuit toch wel de nodige bedenkingen bij de nieuwe bassin. Specialisten ter zake zijn van mening dat de doorsteek maar weinig invloed zal hebben op de zandhopen voor de monding. Ik vraag me af of de criticasters gelijk zullen krijgen.

Besmet met een dodelijke pestbacil

Tijdens die zomermaand van 1720 vaart het schip 'De Brusselse galei' binnen in Oostende na een reis van twee jaar naar China, rijkelijk beladen met thee en porselein. Kapitein La Merveille en de lokale reders tonen

zich achteraf best ontevreden over de rentabiliteit van deze trip. De concurrerende havens zien het natuurlijk node zitten dat de Oost-Indische trafiek geen windeieren legt voor hun rivaal Oostende en proberen het gras van onder zijn voeten weg te maaien dankzij actief lobbywerk bij de keizer. Maar Karel VI is ook niet gemaakt van twee oude wijven en hij beseft wel degelijk de grote voordelen die de schepen hem opleveren en dat hij daarmee de andere zeevarende mogendheden in Europa de loef kan afsteken. Zijn reactie op al dat lobbywerk is nu integendeel een verdere versterking van de haven van Oostende. De keizer stuurt proactief brieven naar geïnteresseerde kooplieden met de mededeling dat het krijgen van een licentie om vanuit Oostende op Oost-Indië te varen slechts een formaliteit zal zijn. Een boodschap bestemd voor al zijn onderdanen in de keizerlijke Nederlanden in Antwerpen, Brussel, Gent, Brugge, Oostende, enzovoort.

De grootste stoorzender van de wereldhandel blijft wel de pest. Op 25 mei 1720 heeft een schip vanuit de Levant (Syrië) een lading stoffen binnengebracht die besmet blijkt met een dodelijke pestbacil. Een grote nalatigheid die een derde van de 90.000 inwoners van Marseille uit het leven wegmaait. In de Provence sterven er zeker 100.000 inwoners. Dat rampzalig nieuws zet de zenuwen op scherp in Oostende en in de andere Vlaamse zeesteden. De kusten en de havens krijgen secure bewaking om de aankomst van zowel goederen als schepen te beletten. Het magistraat stelt daartoe twee bewapende zeeschepen ter beschikking die buiten de haven de wacht houden. De Vlamingen krijgen allemaal een streng bevel dat niemand, zowel vreemdelingen als eigen inwoners van de ene naar de andere plaats mogen reizen zonder voorzien te zijn van wettelijke gezondheidsbrieven. Op een gegeven moment ontstaat er in Oostende grote verlegenheid door het verschijnen van een schip op de reede, komende vanuit de regio van Marseille. Het was al eerder geweigerd aan de ingang van Duinkerke en van de Maas en probeert om hier nu binnen te zeilen. Het geschut vanaf het platform van de plaatselijke kaaien en de hoornwerken noodzaakt de commandant om zijn poging te staken en weer het zeegat te kiezen. De arme scheepslieden aan boord beseffen dat ze nu wel overal verstoten zijn, dit zal wel hun ondergang betekenen, hun wanhoop is schrijnend. In de nacht van 17 op 18 oktober komen de Fransen dan nog eens terecht in een daverende storm die hun schip ergens tussen Oostende en Blankenberge op het strand gooit. Dat zorgt natuurlijk voor grote paniek in de stad, het garnizoen uit de stad haast er

zich naar toe en omsingelt het gestrande schip om een aankomst op het land te verijdelen. Gouverneur Delcampo heeft al direct markies De Prié gebrieft die al direct drie toplui naar Oostende stuurt om een actieplan op te stellen. Ze komen ter plekke op hetzelfde moment dat het schip finaal aan het stranden is. Het team beslist om een houten hut op te trekken in de duinen waar het scheepsvolk zich van zijn kleren kan ontdoen. De Fransen moeten zich vervolgens baden in de Noordzee en in hun hut blijven tot er een bepaalde quarantaineperiode zal verstreken zijn. Er zal maar één man sneuvelen, de kapitein dan nog, een zekere Henry Puel overlijdt door gebrek en ongemakken. Zijn schip, de 'Ambitieuse' wordt na een vonnis van de admiraliteit met heel zijn lading bestaande uit brandewijnen, specerijen en enkele balen wol in brand gestoken. Na de verplichte termijn in hun hut komen de scheepslieden gezond en wel tevoorschijn en mogen ze nu vrij de stad binnenkomen. Tot opluchting van zowat de hele omgeving die in grote angst en benauwdheid heeft gezeten.

Het noodweer zorgt voor grote angst

1 december 1720. Omdat ik toch wel die verslagen van Bowens kan appreciëren, laat ik hem nog maar een keer aan het woord. De man zou een perfecte verslaggever zijn voor het journaal. 'Op de 1ste december kreeg men alweer op de Vlaamse kustlijn zo een gruwelijke stormwind, vermengd met hagel en sneeuw die de zee tot een ongemene hoogte deed opzwellen zodat die langs alle kanten boven de dijken spoelde en het land onder water zette. De wallen van de stad werden door deze dijkbreuk en de overstroming van de zeewateren gevuld hetgeen aan de huizen, pakhuizen, kelders en koopwaar zeer grote schade toebracht. Men werkte ten spoedigste aan de scheuring die in de zeedijk gekomen was om die met zeilen en zandzakken te vullen en al de volgende dag was het ergste verholpen. Op de 31ste december beleefden we opnieuw een gelijkaardige storm, maar de schade die daardoor geschiedde was zo groot niet als bij de vorige storm. Maar dit noodweer zorgde hoe dan ook voor grote angst en vrees bij het gemeente, voor iedereen betekende dat toch wel een droevig einde van het jaar 1720.' En dan is er toch nog wel een eigenaardig nieuwsfeit. Rond deze tijd ontdekken ze in Oostende een wormensoort die het houtwerk aanvreet en doorboort. Vermoedelijk geïmporteerd door de Oost-Indische schepen. De pijlers van de haven blijven met die kereltjes niet lang ongeschonden waardoor er grote

schade voorspeld wordt, vooral omdat niemand een middel kent om de kwaadaardige wormen uit te roeien.

Ook de jaloezie van de Hollanders op de Vlaamse Oost-Indische vloot neemt kwaadaardige vormen aan. Het lobbywerk om ons succes op de wereldzeeën te vernietigen stuit altijd maar verder op het fanatiek verzet van de keizer, wat niet wegneemt dat de onenigheid tussen de bewindvoerders van de maatschappijen van Vlaanderen, Brabant en Holland van dag tot dag toeneemt (die ook allemaal deel uitmaken van die multinational Oost-Indische compagnie). De keizer eist regelmatig voldoening voor de smaad, mishandeling en kaping van zijn schepen. Het regent vergaderingen en bijeenkomsten in Den Haag en Brussel om de hele toestand te regelen maar toch is er geen sprake van een einde aan deze geschillen en alleen maar van een escalatie. Ook in 1721 blijft de besmettelijke ziekte in de Provence verder woekeren. Vanuit die streken moeten er geen zeevaarders ook maar aan denken om aan de Vlaamse kust te landen. Het magistraat verscherpt de maatregelen trouwens nog maar eens. Er komt een verbod op vruchten, duiven, varkens, hoenderen, enzovoort om binnen te brengen in Oostende. Het stadsbestuur laat een slachthuis bouwen op het einde van de Langestraat bij de vestingen om daar met een nog grotere oplettendheid de beesten te kunnen slachten.

Getouwtrek tussen de diverse havens

1722. Ik kan best een afzonderlijk boek schrijven over het getouwtrek in zowat alle Europese havens om de Oost-Indische handelsschepen van Oostende het leven onmogelijk te maken. Het dwingt Oostende ertoe om eventueel een eigen officiële en onafhankelijke 'keizerlijke' maatschappij op te richten. Na heel veel vijven en zessen krijgen ze op 2 september 1722 het bericht dat de keizer geen bezwaren maakt tegen de oprichting van een Oostendse compagnie. Op 19 december gaat deze nieuwe handelsmaatschappij onder de officiële naam van de 'generale keizerlijke Indische compagnie' van start als concurrent van de 'Verenigde Oost-Indische compagnie' uit Holland. Terwijl de Oostendse beiaard er vijf klokken bijkrijgt blijft de Oostendse haven wel een echt zorgenkind. De twee jaar geleden nieuw aangelegde spuikom van Stene heeft niet echt een oplossing gebracht voor de zandophopingen in de haven. De sceptici krijgen gelijk. De haven is nu zo ondiep geworden dat er dringend vers spoelwater nodig is om het zand weg te spoelen. Dit keer zetten de

Oostendenaars 736 hectare schorremland van de Zwaanhoek onder water, in Kamerlings-Ambacht, het gebied ten oosten van Zandvoorde. En daardoor krijgt de haven inderdaad zijn oorspronkelijke diepte terug.

De volkstelling van 30 juli 1723 geeft aan dat er in de stad nu bijna 6.000 mensen leven. De oprichting van de nieuwe handelsmaatschappij als antwoord op de Hollanders schiet nu pas echt goed op gang. Oostende zal wel niet het hart van de nieuwe maatschappij uitmaken. Die plaats is voorzien voor de Beurs van Antwerpen die nu het zenuwcentrum wordt voor de zuidelijke Nederlanden met logistieke functies voor Oostende, Brugge en Gent. Na een plechtige misviering in de hoofdkerk van Antwerpen op 11 augustus 1723 kunnen de geïnteresseerde partijen zich inschrijven in het kapitaal van de nieuwe OIM (Oost-Indische maatschappij). Op twee dagen tijd zijn de 6.000 aandelen van elk 1.000 gulden aan de man gebracht. Markgraaf De Prié investeert 150.000 gulden en is daarmee toch wel de voornaamste aandeelhouder. De stad Oostende investeert 12.000 gulden (12 aandelen) en zal zo zijn plek vinden als kleine vis in de aandeelhoudersvergadering. Op 12 augustus roepen de bewindvoerders van de comptoir aan de beurs uit dat het kapitaal volstort is. De beursgekte rond de nieuwkomer slaat alle records en doet me denken aan de introductie van Facebook in onze hedendaagse tijden. Drie dagen later verkoopt men de aandelen al tot 12% hoger dan bij de aankoop en dat terwijl er gestipuleerd was dat er na de sluiting van de inschrijvingen nog zou mogen verkocht worden. De eerste algemene vergadering vindt plaats op 6 oktober 1723 in de Antwerpse beurs en is alleen bestemd voor de aandeelhouders van minstens 12 aandelen. De hertog van Aremberg, de graven Van Callenberg, Lalaing en Maldegem en diverse personen van de adel maken er hun opwachting. De aandeelhouders moeten direct beslissen over een aantal strategische kwesties. Zal men de vloot uitbreiden om in het noorden deel te nemen aan de walvis- en haringvangst? Of moet de maatschappij zich focussen op West-Indië? Moeten ze magazijnen oprichten in Bengalen en Kanton in China? Moeten er pakhuizen gebouwd worden in Oostende? En welke dividenden zal men uitkeren?

Nieuwe pakhuizen voor Oostende

De vergadering beslist dat er een dividend van 6% zal toegekend worden, op voorwaarde dat de aandeelhouders de resterende 25% van het kapitaal

volstorten. De waarde van de aandelen stijgt daardoor al direct tot 1.200 gulden per stuk. Men besluit om twee schepen naar Bengalen en twee naar China te zenden. Een vijfde schip zal indien de tijd het toelaat zijn steven wenden op Jemen. OIM zal een filiaal vestigen in Bengalen. De aandeelhouders stellen de ervaren Schot Humes aan als CEO hoewel die naam dan natuurlijk nog niet uitgevonden is. De nieuwe bedrijfsleider mag rekenen op 5% van de winst van de onderneming en engageert zich voor een periode van drie jaar. De voorstellen voor de visserij op Groenland en de haringvangst krijgen een nul op het rekest. Maar er komt wel een goedkeuring voor het bouwen van pakhuizen in Bengalen en China, net zoals groen licht voor de reisroute op West-Indië. Het is wel aan de bedrijfsleider om de exacte invulling te geven aan deze plannen. Ook voor Oostende komt er iets extra uit de bus. De aandeelhoudersvergadering beslist immers om pakhuizen te bouwen op de kaai zodat goederen en koopwaar er kunnen opgeslagen worden. De bouw ervan begint nog in 1723 en zal zo te horen 32.000 gulden kosten. Omdat er nog heel wat onderwerpen niet aan bod konden komen beslissen de aandeelhouders om binnen een maand een nieuwe algemene vergadering te houden. Die gaat door op 3 december 1723. De bewindvoerders van de OIM krijgen een meer dan treffelijke ontvangst van het stadsbestuur dat hen zelfs trakteert met een middagmaal.

Klachtenbrieven en verwijlschriften

Hoe verder ze gaan hoe meer moeite de Hollanders doen om de zaken van de OIM te blokkeren en tegen te werken. Onze noorderburen sturen haast dagelijks klachtenbrieven en verwijlschriften naar de keizerlijke instanties. Telkens opnieuw kloppen ze op de nagel dat de oprichting van de nieuwe firma in strijd is met het verdrag van Munster. Deze klachtenregen blijft niet zonder antwoord. De Hollanders krijgen de verwijten als boemerangs terug. Hoe vaak zijn ze niet zelf in de fout gegaan tegen de deal van Munster? Ze bleven voortdurend in gebreke i.v.m. de afspraken over de heersende religie die ze aan hun laarzen lapten met hun calvinistische schoolmeesters en wethouders op te dringen. En wat hebben ze niet allemaal geroofd en gestolen van de Roomse geestelijken? De landvoogd van de zuidelijke Nederlanden bijt zich vast in de kwestie. Markies De Prié voert een uitgebreid onderzoek, een persoonlijke opdracht van de keizer. Die wil op papier zien wat de Hollanders allemaal precies verduisterd en gestolen hebben in de

zuidelijke Nederlanden? De markies stuurt onderzoeksrechters naar al onze bisschoppen, kapittels, kloosters, abdijen, etc. en gelast hen om schriftelijk vast te leggen wat er van ieder geroofd werd wat conform de afspraken van Munster zou moeten teruggegeven zijn. De geestelijken van Mechelen zijn de eersten die hun afgevaardigden naar Brussel sturen met hun eisen tot teruggave. En toch blijven de Hollanders op hoogst arrogante manier de vernietiging van de OIM eisen. Dat aandringen heeft natuurlijk alles te maken met het verlies van hun monopolie i.v.m. de Oost-Indische goederen en met al die nieuwe concurrenten zakken de prijzen van de geïmporteerde koopwaren en dus de rendementen van hun schepen. Zelfs de Engelse koning wordt erbij gesleurd om de keizer onder druk te zetten. Het juridisch getouwtrek tegen de koophandel van de Oostenrijkse Nederlanden neemt ongelooflijke proporties aan. Achter de schermen voert een Engels-Hollandse delegatie in Wenen rechtstreekse onderhandelingen met de keizer zonder daar vertegenwoordigers van de maatschappij bij te betrekken.

De Oost-Indische Maatschappij

1724. De keizer heeft natuurlijk ook zijn vijanden in het oosten. In zoverre zelfs dat de OIM het geraadzaam vindt om een bekwaam persoon (Johannes de Schonamille) naar de 'barbarische' kusten te sturen om in naam van de keizer in vredesonderhandelingen te treden zodat ze zijn vlag zullen respecteren. Het magistraat van Oostende stuurt op 4 januari 1724 zelfs een gezant naar Wenen om dergelijke 'vrije vlag' tegen de barbaren te bekomen. Johannes de Schonamille zal zijn bezoek aan Constantinopel trouwens succesvol afronden. Een nieuw Hollands verzoekschrift om de OIM te wraken volgt op 23 maart 1724. Een poeslieve litanie in de zuiverste gatlikkersstijl waarbij de Hollanders aangeven dat de zuidelijke Nederlanden met hun handelsvloot meer geld verliezen dan winnen omdat de zaken met Zeeland en Holland daardoor net barslecht verlopen. Met nog meer verwijzingen naar Munster en de volkenrechten, het barrièretraktaat en zelfs naar het heilig evangelie. Allemaal dikke zever om de keizer ertoe te dwingen zijn octrooi in te trekken. Toegegeven, beste lezer, ik word haast knettergek wanneer ik het ellenlang gezwam van een zekere H. Vanden Broek, een Hollandse topadvocaat moet lezen. Het komt er op neer dat door het ingewikkeld maken van eenvoudige zaken niemand nog zal weten waarover het eigenlijk gaat. Wie onze hedendaagse politiek en gerecht een beetje volgt

weet wat ik bedoel. Waarom moet je ook bomen zien in een bos? Een strategie die op lange termijn wel eens lonend kan zijn voor de Hollanders. De kwestie krijgt nog een extra dimensie als de Franse koning rond die tijd aan zijn onderdanen expliciet verbiedt om in dienst te gaan van de OIM. Zo krijgt het magistraat van Duinkerke het koninklijk bevel om drie lokale schippers een proces aan te doen omdat ze aan het werk waren voor de OIM. Nogmaals een bewijs hoe verdraaid smerig de zaken gespeeld worden. In augustus is er al sprake van onderhandelingen tussen de koningen van Spanje en Engeland.

Lobbywerk in Wenen

Uiteraard mogen de zuidelijke Nederlanden en de lobbymannen van de eigen OIM de keizer niet verwaarlozen. Die lobbymannen zijn de heren Proly en Van Kessel. Ze reizen in augustus 1724 naar Wenen en gaan in audiëntie bij de keizer. Niemand kan beter het verslag van deze ontmoeting verslaan dan kroniekschrijver Bowens: 'op de 6de september werden deze heren met veel minzaamheid bij zijne keizerlijke majesteit ter gehore gebracht. Hij verzekerde hen dat hij hen altijd onder zijn bescherming zou nemen en vereren met zijn vrije vlag. Proly dankte hem en bood Karel VI een geschenk aan. Een gouden leeuw binnen Antwerpen gemaakt over wiens schoonheid de keizer zeer voldaan was. Dit treffelijk stuk woog meer dan 17 kilo. De leeuw stond op een rots en hield in zijn rechterklauw een scepter en zwaard en in zijn linkerklauw het wapenschild van de keizer. Met zijn achterpoten stond hij op een wolf en roofvogels die de zeerovers moesten afbeelden. En onderaan de rots zag men de vier hoofdwinden en twee posturen van de twee provincies van Vlaanderen en Brabant die elkaar de hand van trouw en verbondenheid toereikten. Een weinig verder was de Schelde, afgebeeld door een waterman die de twee provincies van elkaar afscheidde. Aan de andere kant zag met Neptunus en lager een kindje met een kompas in de hand, waarvan een goed gebruik de zeevaart verzekerde door de vier delen van de wereld welke afgebeeld stonden aan vier medailles die aan de rotsen vasthingen.' Achteraf zal blijken dat de keizer toch wel meer inspanningen zal leveren om de Vlaamse vloot te beschermen in de internationale wateren. Het blijven hoe dan ook hachelijke ondernemingen om door al die vreemde wateren te varen. Op het einde van 1724 stelt de keizer zijn zuster Maria Elisabeth van Oostenrijk aan als nieuwe landvoogdes van de zuidelijke Nederlanden. Ze vervangt daarmee

prins Eugenius die het vrijwillig is afgetrapt. In haar zog verdwijnt markies De Prié van het toneel en komt graaf Wirich von Daun, een soort van eerste minister die het land in haar naam zal besturen.

De inkt van het verdrag is nog niet droog

1725. Proly en Van Kessel gaan al op 20 februari verslag uitbrengen bij von Daun over hun bezoek aan de keizer in Wenen. De protserige leeuw heeft zo te zien toch wel zijn nut bewezen. De keizer is afgekomen met extra financiële voordelen. Zoals een vrijstelling van bepaalde inkomende en uitgaande rechten en een financiële injectie van 310.000 gulden waardoor toch wel een aantal nieuwe schepen kunnen toegevoegd worden aan de vloot. Ik heb het dan over de 'Keizer Karel' (reisroute Bengalen), de 'Keizerin Elisabeth' (China) en 'De Arend' (China) die zullen varen onder de leiding van hun respectieve kapiteinen Michiel Cayphas, Balthasar Rose en Nicolaes Carpentier. De Keizer Karel met dertig kanonnen aan boord zal spijtig genoeg vergaan op de Ganges. Op 1 mei 1725 sluiten de Roomse keizer en de koning van Spanje een vredesverdrag met in annex een 'traktaat van koophandel' tussen beide mogendheden, ondertekend in Wenen. Deze overeenkomst biedt uiteraard grote voordelen en extra stabiliteit aan de OIM. De inkt van het verdrag zal vermoedelijk nog niet helemaal droog zijn als de eerste reactie van de jaloerse Engelsen en Hollanders al loskomt. Een brief voor de keizer dat de Engelse natie de scheepvaart van onderdanen van de Oostenrijkse Nederlanden op Oost- en West-Indië onmogelijk kan toestaan. En dat er absoluut wijzigingen moeten aangebracht worden aan het pas afgesloten traktaat. Engeland, voortdurend opgehitst door de Hollanders dreigt nu plots met een algemene vijandschap op de internationale wateren. Ook de Hollandse op Indië gerichte maatschappijen vorderen hun klachten bij de keizer. De nieuwe overeenkomst met Spanje zorgt voor grote en schadelijke gevolgen die ze voor de rechtbank zullen moeten uitvechten.

Op 1 juni 1725 krijgt Oostende het nieuws dat zijn vrijheden voor veertig jaar verlengd worden en dat ook het systeem van subsidies gedurende die periode ongewijzigd blijft. Maar het stadsbestuur krijgt tegelijk ook een veeg uit de pan. De havenkaai is in zeer slechte staat en moet door de stad herbouwd worden met degelijke stenen muren. Einde juli krijgt het magistraat de toelating om daarvoor een lening af te sluiten van 100.000 gulden. De intresten van de lening komen van een kleine taks op vuur- en

kaaigeld van elk inkomend schip. De keizer laat alvast de juridische smeerlapperij van zijn jaloerse concurrenten van zich afglijden. Hij levert integendeel alle inspanningen om de Oostendse compagnie in volle vrijheid te stellen. Door overeenkomsten met de zeerovers in Algiers, Tripoli en Tunis bijvoorbeeld en het aanbieden van keizerlijke vrijvlaggen en reisbrieven. Op 20 november krijgen de zuidelijke Nederlanden een nieuwe eerste minister. Markgraaf De Viscomti vervangt de graaf von Daun die naar de regio van Milaan verhuist. Terwijl de grote zee-mogendheden er werkelijk alles aan doen om onze OIM te dwarsbomen rollen er tijdens het jaar 1725 toch maar weer drie nieuwe zeeschepen van de rollen. De 'Karel de 6de' van kapitein Jacobus de Winter, voorzien van 36 kanonnen vaart naar Bengalen. Dan is er 'De Keizerin' van kapitein Johannes de Clerck (34 kanonnen) met bestemming China. Net zoals nummer drie 'De markies de Prié' van kapitein Andries Flandering met ook hier 36 stukken geschut aan boord.

De overstroomde landen van Stene en Zandvoorde

1726. Het lijkt nu pas duidelijk dat het laten overstromen van de diverse poldergebieden rond Oostende toch maar een karig resultaat oplevert. De doorspoeling van de haven laat nog altijd te wensen over. Op 16 februari verordent de keizer dat de overstroomde landen van Stene, Sinte-Katherine, Bredene en Zandvoorde helemaal of deels ingedijkt moeten worden. Het is trouwens best druk in de stad en in de haven. Er is sprake van een grote toeloop aan vreemdelingen. Sommigen om zaken te doen maar ook veel nieuwsgierige zielen die het takelen van de boten willen bekijken of hoe de schepen er uitzien en wat ze allemaal vervoeren. Krijgswapens, lijnwaad, allerhande stuff waarmee ze willen zakendoen in Oost-Indië. Het eiland S. Jago, nu genaamd Santiago in de Kaapverdische eilanden, 800 km ten westen van Senegal is de plaats waar de schepen van de OIM zich bevoorraden met vers water en levensmiddelen. Op de andere plaatsen waar ze aanmeren huren ze een groot huis of een pakhuis om hun lading te lossen en in op te slaan. In het Chinese Kanton, nu is dat de stad Guanzhou ten noorden van Hongkong, beschikken de Vlamingen over een makelaar, een zekere Pinky die de koopwaar regelt en aan wie ze een zeker loon betalen. Ondanks de toenemende internationale tegenwerking – altijd maar weer het werk van de Hollanders – keren hun eerste schepen wel degelijk terug in Oostende en brengen ze rijke ladingen aan land die grote winsten opleveren en zeker

en vast de basis leggen voor een uitbreiding van de koophandel. De goede regelingen met de regering van Tunis leggen evenmin windeieren. Zo kunnen de Oostendse schepen met behoorlijk ingevulde reisdocumenten daar nu ongestoord voorbijvaren op weg naar of komend van Kaap Finisterre en Kaap Sint-Vincent, de noordelijke en zuidelijke punten van het Iberisch schiereiland.

Vissen op haring en kabeljauw

In 1727 zal er eindelijk ook een deal met Algiers uit de bus komen waardoor de kusten van Afrika nu toch wat veiliger gebied worden. De goede uitval van hun ondernemingen zet de bewindvoerders ertoe aan om nog in 1726 vijf schepen naar Oost-Indië te sturen, 'De Gouden Leeuw', 'De Arend', 'De Vrede', 'De Tijger' en 'De Hoop' zijn allen voorzien van meer dan dertig kanonnen. De bloei van de haven zorgt ook voor andere initiatieven in de visvangst. Nieuwe buizen vertrekken op haringvangst. Anderen gaan vissen op kabeljauw die door Bowens verrassend genoeg als 'abberdaan' omschreven staat. In Brugge gaat een maatschappij van start die zich zal specialiseren in het uitrusten van schepen voor de walvisvangst in Groenland. Een eerste walvisvaarder vertrekt op 4 mei 1727 vanuit de haven van Oostende. Een echt succes zal dat niet opleveren. De resultaten zijn mager, deels door tegenslag en deels ook te wijten aan de onervarenheid van de zeelieden. Feit is wel dat de walviscompagnie korte tijd later op de fles zal gaan. Tegen die tijd hadden ze nochtans aan de grote kreek de nodige infrastructuur gebouwd met ketels en apparatuur om levertraan te zieden, wat allemaal weer zal afgebroken en verkocht worden. Die bloeiende koophandel in Oostende is toch wel een fenomeen dat ze met de nodige afgunst en jaloezie bekijken in Brugge. De Bruggelingen wensen ook wel hun deel van de koek te vangen. Ze doen een aanvraag bij de keizer of ze de vaart tussen Oostende en Brugge niet mogen uitdiepen zodat de schepen van de OIM ook naar hun stad kunnen varen. Een aanvraag die de keizer goedkeurt zodat ze al op 24 februari 1727 kunnen beginnen aan het verdiepen van de waterloop. Een flinke verdieping zo te lezen ondanks alle protest en tegenwerking die de Bruggelingen ontmoeten vanuit Oostende. De werken beginnen aan het Sas van Slijkens en gaan dan verder richting Brugge. Op 11 november 1727 is het delven van de kom voltooid en kan er eindelijk extra zeewater binnenvloeien. De verdieping heeft een flinke kluit gekost en dat geld recupereren die van Brugge nu met een half

percent lastgeld te lichten op alle koopvaardijschepen op de vaarten richting Brugge waardoor ook Ieper en Nieuwpoort mee mogen betalen aan de Brugse werken.

Een degelijke kaai

In Oostende moeten ze de handen ook wel uit de mouwen steken! Er is dringend nood aan een degelijke kaai waar men de schepen gemakkelijk kan laden en lossen. En ook de woning van de ruwaard in de Langestraat van de stad is in bedenkelijke staat en bovendien veel te klein. Op 31 juli krijgt het stadsbestuur groen licht om een lening van 100.000 gulden te mogen uitschrijven zodat de kaaimuur en het gouvernementshuis kunnen aangepakt worden. De werken gebeuren onder de controle van ingenieur De Bausse en zullen duren tot de 27ste februari van 1728. De vijf bovenvermelde schepen keren rijk beladen terug van hun trip naar Oost-Indië. Hun ladingen zorgen voor grote profijten en nering. Vier zeeschepen starten nog tijdens 1727 aan een nieuwe overvaart naar Bengalen of China. Het zullen de laatste koopvaardijschepen zijn welke de OIM naar ginder zal zenden. Bowens geeft nu al aan dat de Hollanders binnenkort hun slag zullen thuishalen. De afgunst stijgt al in 1727 ten top. De ladingen van de schepen steken de ogen uit. Al die zijden stoffen, neteldoeken, katoen, gedrukte en geschilderde damast, porselein van alle soort en slag, thee, koffie, peper, specerijen, verfhout en nog zo veel meer, brengen veel animo in Oostende en daar moet absoluut een halt aan toegeroepen worden. De haat van de zeemogendheden bereikt een culminatiepunt. Holland en Engeland zullen dan maar eigenhandig de Oostendse compagnie aanvallen. De omstandigheden in Europa zijn er ook naar, heel het continent borrelt van verwarring en oproer. Het lijkt er op dat het oorlogsvuur wel elk moment kan losbarsten. Tot overmaat van ramp schaart Frankrijk zich achter Engeland en Holland en zetten ze het keizerrijk voor de keuze. Ofwel oorlog ofwel ingaan op een achtpuntenplan, te nemen of laten. Op 31 mei 1727 plooit de keizerlijke gezant onder de druk van zijn opponenten baron van Fonseca, de Franse graaf De Morville, de Engelse gezant Walpole en zijn Hollandse collega Boreel. Het eerste slachtoffer zal de OIM zijn.

In het belang van de algemene rust

In overweging dat de Oostendse koophandel voor zoveel jaloersheid en onrust zorgt in Europa, stemt de keizer nu toe - in het belang van het

zuiden van West-Vlaanderen en met Frankrijk? Voor de vishandel zou dat van enorm belang kunnen zijn, uiteraard is dat ook het geval voor alle overzeese koopwaar die hier aan land komt. Het magistraat laat een ontwerp opmaken voor de aanleg van een kasseiweg tussen Oostende en Wijnendale, dwars door de Sinte-Catharinapolder. Daar zou de nieuwe weg kunnen aansluiten op de nieuwe weg in de buurt van Torhout. Ik vraag me af welke deze nieuwe weg Bowens bedoelt en ga uit op onderzoek. Als we anno 2020 argeloos over onze West-Vlaamse wegen rijden lijkt het me voor mijn lezers ook wel leuk om te weten wanneer die ooit werden aangelegd. Wikipedia brengt me het antwoord. We danken die wegen aan een zekere Karel Filips Theodoor, een Duitser uit het huis Wittelsbach met een waslijst aan functies en eretitels die zich uitspreiden tot in de Nederlanden. Hij financiert de aanleg van de steenwegen die Brugge, Torhout, Roeselare en Menen met elkaar verbinden en nu bekendstaat als de N32. De werken zouden rond 1752 afgewerkt geweest zijn. De brave man doet dat natuurlijk niet voor onze schone ogen en zal nu grof geld kunnen verdienen dankzij de diverse tolkantoren die hij onderweg installeert.

Een blik op Google Maps

Dat Oostende nu op deze bestaande verkeersader wil aansluiten is dus helemaal geen gek idee. Een blik op Google Maps leert me dan ik hier aan het schrijven ben over de latere N33 die nu Oostende binnenkomt door het welbekende kilometerslange winkelcentrum. Het stadsbestuur stuurt pensionaris De Grysperre naar Brussel om een vergunning los te peuteren voor de aanleg van deze 'N33'. Wanneer het gerucht van de Oostendse plannen uitlekt is het kot te klein bij een aantal tenoren. De stad Brugge, het college van het Vrije, de geestelijke en wereldlijke staten kanten zich ertegen. De goede en gegronde argumentatie waarmee Oostende al die tegenkantingen weerlegt zorgt er voor dat het hof van Brussel de gevraagde vergunning hoe dan ook verleent. Van een MER-studie hebben ze in die dagen natuurlijk nog niet gehoord, gelukkig, anders zou die weg er nu nog niet gelegen hebben. Ik denk daarbij onbewust aan dat ontbrekend stukje snelweg tussen Ieper en Veurne en de knoeiboel die ze er in de 20ste-21ste eeuw van maken. Op 17 juli 1764 krijgt De Grysperre een brief uit Brussel met het positief nieuws dat in Oostende op heel veel vreugde kan rekenen.

De juffrouwen Reingoet

Ik moet het nu even hebben over de juffrouwen Reingoet, twee kloosterzussen in elke zin van het woord, geboren in Oostende en steenrijk wat het natuurlijk gemakkelijk maakt om je dagen in gebed door te brengen. Omdat ze geen kinderen hebben beslissen ze om hun centen in een gasthuis voor arme en zieke inwoners van de stad te stoppen. De zussen krijgen op 22 maart 1764 groen licht voor hun plannen. Ze schenken hun woning in de Kapellestraat aan het magistraat. Bowens voelt zich bewogen door de geste van de godvruchtige juffrouwen: 'voorwaar een oprecht bewijs van menslievendheid en mededogen voor zijn lijdende medemens.' Het nieuw gasthuis zou wel eens broodnodig kunnen zijn als we de berichten uit Napels mogen geloven dat daar een zware pestepidemie aan de gang is. Maria Theresia grijpt al onmiddellijk in om de uitbraak van de pandemie in haar landen te voorkomen. Op de 7de en de 12de september 1764 krijgen de Oostendenaars haar maatregelen te horen. Een eis om voldoende veiligheidsmaatregelen te treffen in de havens voor wat betreft alle schepen die mogelijk uit besmette gebieden komen en een strikt verbod dat elk van die schepen aan land mag komen of dat er geschoten zal worden. Onderdanen van ons land die naar huis terugkeren vanuit havens aan de Middellandse of Adriatische zee zullen sowieso in een quarantaine van veertig dagen belanden. Elke scheepskapitein moet lijsten van zijn passagiers en hun gezondheidstoestand kunnen voorleggen. Eventuele doden aan boord zullen eerst een azijnbad moeten ondergaan en daarna geparfumeerd worden. Er komt een formeel verbod om gedurende de volgende veertig dagen ook maar iets van producten uit die landen te lossen.

Bij de start van 1765 krijgt het stadsbestuur nu officieel de vergunning om zijn steenweg naar Wijnendale aan te leggen. Bowens komt af met de totale tekst van deze vergunning en dus is het aan mij om de belangrijkste en vooral interessantste zaken eruit te selecteren. Ik kan toch moeilijk de tekst van de bewuste 24 artikelen integraal publiceren. De financiering van deze investering moet gebeuren in Antwerpen met voldoende garantie van de manier waarop de centen zullen terugbetaald worden. Meer bepaald speciale taksen op wijnen, brandewijnen en bieren, extra haven- vuur- en kaaigeld en heffingen op de visserij zodat er geen probleem kan zijn om het nodige kapitaal samen te harken. De aanleg van de kasseiweg start op 14 mei 1765 onder het beheer van ingenieur Jamèz.

Het zijn burgemeester Hoys, voorschepen Van den Heede en tresorier Van Berblock die de drie eerste (kassei)stenen leggen want alle drie werden ze trouwens ook benoemd als commissarissen van het project.

De opstart van een nieuwe oesterkwekerij

In 1766 beslissen Jan en Pieter De Loose, twee Gentse commerçanten om in Oostende een nieuwe oesterkwekerij op te starten. Samen met nog vier andere vennoten investeren ze in een nieuwe vennootschap. Ze engageren de voormalige zeekapitein Constantin Claeys als directeur van hun firma, genaamd 'Constantin Clays & Cie'. Op een tweetal km van de stad bij het kleine Sas van de grote dijk voorbij de Sinte-Catharinakreek graven ze op een terrein van 2 hectare hun zogezegde oesterbank en leggen ze er vier bassins aan omgeven van stevige dijken, onderling door sluizen verbonden met elkaar en met de zee. Ideaal voor de oesterteelt. De oesters worden er naartoe gebracht in kleine schuiten die ze met water en al via een ingenieus tandradsysteem optrekken vanuit de zeeschepen aan de kaai. De oesters zelf halen ze op van bij de kusten van Schotland die nu naar Oostende komen om gevoed en gevet te worden. Een 'vetting' die volgens Bowens uit niet veel anders bestaat dan de tijd zijn werk te laten doen terwijl de schaaldieren voortdurend voorzien worden van vers zeewater. Na dit met oesters gevulde intermezzo begeef ik me snel naar de werken van de N33. Het is haast niet te geloven, maar op 30 september van 1766 ligt de steenweg van Oostende naar Torhout er nu al helemaal te blinken. Het enige wat er nu nog moet komen is de afwerking van de tolhuizen, vier in totaal. Het eerste een half uur buiten de stad, het tweede aan de Nieuwpoortse vaart, het derde aan de Hagebrug en het vierde in de buurt van Wijnendale. Die tolhuizen zijn best schone gebouwen die flink wat geld hebben gekost. De totale investeringskost van de steenweg bedraagt ruim 450.000 gulden. De jaarlijkse intrest van 16.000 gulden en de kosten van het onderhoud dienen te komen van de tolgelden.

Het weer schiet nog eens uit zijn sloffen

1767. Het nieuw jaar schiet al direct ferm uit zijn sloffen. Heus noodweer gepaard gaande met stormwinden, slagregens en een gevaarlijk golvende zee zorgen in de nacht van 1 op 2 januari voor een gegronde vrees dat de dijken het niet zullen kunnen houden. Het zeewater slaat met alle gemak tot boven de dammen en vult ze zodat het water zomaar uit de

stadsriolen spuit en daar blijft staan tot het zich pas later zal kunnen terugtrekken. Diverse kelders en woningen rond de groentemarkt, de vismarkt, de Sint-Franciscusstraat en de hoge steiger staan zowat 30 cm onder water. Tot groot ongemak voor de inwoners, maar daar blijft het gelukkig bij. Met water uit de kelders te pompen en weg te dragen uit de huizen komen ze er vanaf.

Op 29 juni 1768 vieren de inwoners met veel 'vreugdebewijzen' dat hun Oostende precies 500 jaar geleden tot stad verheven werd. Ze dankten dat toen aan gravin Maria van Constantinopel. Ze sparen hier werkelijk kosten noch moeite om dit jubelfeest op zijn prachtigst uit te voeren. Aangemoedigd door het stadsbestuur versieren de Oostendenaars hun huizen en straten. Op de hoek van de grote markt prijkt een praalboog. Het stadhuis is voor de gelegenheid helemaal gepimpt. Bovenop het schepenhuis prijkt zelfs een troon met de afbeelding van Maria Theresia. De feestelijke dag vangt aan met een plechtige mis opgedragen door priester Dierickx, de prelaat van Oudenburg. Gevolgd door een plechtige processie rond de stad, in aanwezigheid van 'het allerheiligste', geflankeerd door de heren van het magistraat, de geestelijke ordes, de ambachten, de neringen en de voornaamste burgers, allen met een brandende flambeeuw in de handen. In de namiddag begint dan de feestelijke stoet, volgens Bowens een 'processie van triomf'. Een organisatie van de heren van het oratorie, de redenaars van de stad. Zeven door paarden getrokken triomfwagens verbeelden een scala aan godsdienstige en historische taferelen. Ja, zelfs de ark van Noë maakt zijn opwachting. De praaltocht sluit af met de passage van veertig Huzaren te paard. De hele daaropvolgende week staat in het teken van 500 jaar Oostende-stad. De 30ste juni in de avond branden al de vreugdevuren en zijn alle woningen kunstig verlicht. Of het druk is in de herbergen en als de Oostendenaars van de gelegenheid gebruik maken om de bloemetjes nu eens flink buiten te zetten laat de schrijver niet weten. Op 1 juli staat er een speciale schieting op het programma. De leden van de gilden Andries & Barbara schieten dan met vuurpijlen naar de hoofdvogel die op een hoge mast voor het stadhuis opgesteld staat. En daarna spettert het firmament boven Oostende van het vuurwerk. Ook op de avond van de 2de juli is er sprake van 'vrolijkheden' en diezelfde feestelijke huizenverlichting, een dag later gevolgd door een nieuwe schieting. Een organisatie van de Sint-Sebastiaansgilde. De pers staat nu opgesteld op het plein van het arsenaal.

Een perfect afsluiter met een gratis bal

Op de 4de juli breien de inwoners een vervolg door de imitatie van een heus zeegevecht in de haven van Oostende. Het gevecht van een Turks schip tegen een van de keizer. Met alles er op en er aan, een groot gevolg van kleine vaartuigen en schuiten, voorzien van het nodige scheepsvolk en wapens. De kanonnen, granaten en handgeweren ontbreken geenszins. De keizerlijke en de Turkse vlaggen wapperen, de kostumering is prachtig en waarheidsgetrouw. De aanval begint om 15u en na een gevecht van twee uur zullen de keizerlijken uiteindelijk het Turkse schip overmeesteren en het volk ervan geboeid binnen de stad brengen en uitleveren aan het magistraat. En dat allemaal voor de stedelingen en hun gasten die met zijn allen geboeid en geamuseerd toekijken. De mooie dag krijgt nog een perfecte afsluiter met een gratis bal, een attentie van het stadsbestuur. En nog zijn de festiviteiten niet afgelopen. Op 5 juli volgt nu een tornooi voor de busschieters. 's Anderendaags zitten de feesten er eindelijk op. De ommegang met zijn zeven praalwagens toert nog een tweede keer langs de Oostendse straten terwijl de woningen nog een laatste maal hun feestelijke verlichting laten zien. De viering heeft heel wat vreemdelingen naar de stad gelokt waardoor er in de diverse herbergen geen enkel plaatsje meer vrij was om te logeren. Bowens is maar wat blij dat de viering kon voorbijgaan naar ieders genoegen en vooral zonder ongelukken.

De Drie Koningen

Ik schuif door naar het jaar 1770. De zussen Reingoet zijn best in hun element met hun nieuw gasthuis dat al na zes jaar veel te klein blijkt om alle zieken te verzorgen. Op 2 juli krijgen ze de toelating om het godshuis van Sint-Elisabeth in de Sint-Sebastiaanstraat samen met een deel van het voorhuis in de Weststraat, 'De Drie Koningen' genaamd te transformeren tot een aantal ziekenkamers. Die zullen dienen voor zowel de mannen als de vrouwen. De Reingoets krijgen de nodige steun van diverse godvruchtige personen en zelfs de bisschop van Brugge doet zijn duit in het zakje met een schenking van 4.000 gulden om het nieuwe Onze-Lieve-Vrouwhospitaal te sponsoren. Dankzij die financiële steun kan de nieuwe kliniek nu vier nonnen aantrekken, de bewuste geestelijke dochters worden ontboden uit hun klooster in Rumbeke.

1771. Aan de haven kampen ze met een gebrek aan capaciteit om de toevloed van schepen en ladingen te behandelen. De stad vraagt en krijgt daarop de toelating om de beschikbare loodsen te verdubbelen. De provincie van Vlaanderen zit ondertussen met hoge kosten voor wat betreft het jaarlijks onderhoud van de haven en de zeedijken. Die moeten dringend vergroot en versterkt worden zodat ze resistenter worden tegen het terugkerend geweld van de zee. De werken kosten 25.000 gulden en brengen in elk geval meer stabiliteit voor de haven. Naast de nieuwe dijken kampen de groeiende koophandel en de zeevaart met een gebrek aan adequate verlichting. Sommige schepen die willen aanmeren varen stomweg voorbij de haven omdat ze die niet kunnen zien in de duisternis. Maria Theresia keurt een Oostendse aanvraag om een vuurtoren te bouwen goed. Op die toren zal men 's nachts een kolenvuur ontsteken waardoor de schippers op zijn minst een baken zullen kunnen waarnemen. Er zal hiervoor wel een taks per lading komen. Waardoor nog dit jaar kan gestart worden aan de oprichting van een stenen pilaar in Toscaanse stijl. Die komt er in het buitenste bolwerk aan de westzijde van de haven.

Extra power

In de maand van juni 1772 laten ze de 'grote corvette' of de loodsschuit in het water, gebouwd binnen Oostende. Een vaartuig dat in staat is om te allen tijde op zee te blijven en om dag en nacht services te verlenen aan de schepen. Tegen die tijd is er ook al beslist om de twee lantaarns wat extra power te verlenen met een groot lichtscherm dat al te zien is ver vanuit zee. De vuurtoren zelf geraakt operationeel op 15 oktober 1772. De oprichting van de baken gaat gepaard met een grote campagne gericht aan alle zeevarende lieden. Een gewichtige bekendmaking die langs alle kanten verzonden wordt met inbegrip van de dan al bestaande nieuwsbladeren. Vuurtoren en loodsschuit zijn volgens de mededeling een ongelooflijke aanwinst voor de kusten van Oostenrijks Vlaanderen. Na enkele stormen is de teller van de tijd al op 1774 gaan staan. Hier en daar valt er wat komkommernieuws te sprokkelen. De toren boven het stadhuis bevindt zich in een erbarmelijke toestand waardoor een heropbouw noodzakelijk blijkt. Een kolfje naar de hand van aannemer De Wez die er 4.500 gulden voor vraagt en krijgt. De afbraak van de toren begon al op 7 oktober 1773 en is al volledig in zijn vroegere standing hersteld op 21 januari 1774. Het houtwerk van de toren was al compleet

vervaardigd in een atelier in Namen waardoor de constructie alleen maar in elkaar geflanst moest worden te Oostende. Bowens breekt nog zijn hoofd wanneer precies de vorige toren ooit gebouwd werd, maar weet wel te vertellen dat deze schone naald afgeschoten werd tijdens de belegering van het jaar 1706 en dat er nadien een balustrade bijgekomen was. Maar goed dat de nieuwe toren stevig van makelij is. Die doorstaat zijn vuurdoop, of mag ik het stormdoop noemen, in de nacht van 26 op 27 mei wanneer een zwaar tempeest van hevige noordoostenwinden de stad teistert. Al lang geleden dat ze dat hier nog hebben meegemaakt met hier en daar wat schade aan de dijken, de woningen en de nabije omgeving.

Het lijkt wel een officieel staatsbezoek

22 juni 1774. Hoog bezoek voor Oostende. Zijne koninklijke hoogheid, en dat is aartshertog Maximiliaan, de jongste zoon van Maria Theresia, met een sleep van belangrijke namen en excellenties komen langs. Het lijkt wel een officieel staatsbezoek van de ene koning aan een andere. De belangrijke gasten arriveren om 20u30 vanuit Nieuwpoort, onder het spelen van de beiaard en het luiden van de stadsklokken. Vreemd genoeg kreeg de burgerij het scherp verbod om zelf feestelijkheden op stapel te zetten. Het gevolg gaat om te beginnen eens uitgebreid dineren in het stadhuis. Om 22u stappen ze met zijn allen door de voornaamste straten naar de stadswallen en de haven. Een bezichtiging van de nieuwe vuurtoren die er in alle glorie zijn licht laat schijnen. De hele kaai is trouwens zelf helemaal opgetut met een menigte van lantaarns. Een soort fanfare brengt daarbij vanaf een fregat in de haven enkele muziekstukken ten berde. Op de 23ste om 9u30 zien we de gasten terug in de Sint-Pieterskerk. Pastoor Verhaege verzorgt de misviering. Na het uitdelen van de hosties breekt nu de tijd aan voor een sightseeing van de stads- en zeewerken. Maximiliaan en compagnie doen nog eens de buitenronde van de wallen en bekijken vanaf het platform hoe de zeeschepen hier binnen- en buitenvaren. Na het middageten willen ze ook nog eens de oesterbanken zien, net zoals de plaats waar de nieuwe kom moet komen. Zijne koninklijke hoogheid gaat vervolgens aan boord van een fregatschip waar hij kennismaakt met het comfort aan boord. Om deze luxe nog wat meer in de verf te zetten klauteren enkele zeelieden ostentatief als kleine apen tot in de mast van hun schip. Om 15u30 vaart het schip nu weg onder een vreugdegeroep bestemd voor deze

doorluchtige prins. Mijnheer wil nu graag eens de sluizen van Slijkens zien en de zaagmolens in hun buurt. Als dat bezoek afgewerkt is stappen ze met zijn allen in een nieuwgebouwde bargie bestemd voor de Gentse vaart die om 16u30 met een goede wind in het gat de bezoekers naar Brugge zal brengen. Nu rest ons alleen nog maar het nagenieten van Bowens' commentaar: 'Maximiliaan liet hier aan eenieder het allergrootste hartsgenoegen door zijn goedheid en vriendelijkheid, met dewelke hij de geringste lieden aangesproken en ondervraagd had.'

Hagelstenen van ongemene grootte

Ik had het zo-even nog over de bezichtiging van de kom. En hier hangt toch wel een hele historie aan vast die ik de lezer niet wil ontzeggen. Er is bij het hof van Brussel heel wat lobbywerk nodig geweest om de toelating te verkrijgen om een kom of bassin te maken, waar de schepen bij hoog en laag water kunnen lossen en laden. Die vergunning komt er op 25 juni 1774, het bezoek van Maximiliaan lijkt dus geen nutteloze tijdverspilling geweest te zijn. Ze waren er in Oostende dan blijkbaar al van overtuigd dat hun haring zou braden want de eerste spadesteek van de delfwerken was al een week eerder gedaan. Dat gebeurt achter de kaai tot tegen de dijk van de Sinte-Catharinakerk. De werken zijn uitbesteed aan vader en zoon Lippens, allebei vermaarde dijkengravers en landmeters van Moerbeke in het Land van Waas. Ze laten zich alvast niet tegenhouden door de winter en blijven de hele oppervlakte uitgraven tot op 24 april 1775. Zes maanden later zijn de sluizen afgewerkt. In de nacht tussen 19 en 20 oktober barst rond 2u in de nacht een hevig onweer los. Donder, bliksem en slagregens, geeft Bowens illustratief aan. Wel de gebruikelijke elementen van een onweer zeker? Maar laat me verder vertellen. Er vallen ook hagelstenen van ongemene grootte. De loodsschuit of corvette die twee uur ten westen van de stad dobbert wordt door de bliksem aangeraakt en ondanks het poëtische werkwoord scheurt de mast van boven tot beneden doormidden en zorgt de inslag voor een stank van sulfer alsof de duivel in persoon binnengesprongen is. De aanwezige brigade staat doodsangsten uit maar slaagt er in om de vrijdag daarop toch binnen te varen. Hun 'spellement' krijgt een nieuwe mast en voor de rest is er niet de minste schade.

De sneeuw ligt tot anderhalve meter hoog

1776. Op 2 januari begint het licht te vriezen. De wind waait uit het noordwesten waarop het de volgende dag al terug begint te dooien. De vorst laat zich op 8 januari opnieuw gelden. Met een noordenwind en een matige koude die beetje bij beetje straffer gaat uitpakken, een wintergeschenk dat samengaat met een weinig sneeuw. Op 12 en 13 januari draait de wind naar het noordoosten en begint het nu geweldig te sneeuwen. In dermate grote hoeveelheden dat de wind de sneeuw in sommige straten wel tot 1,2 à 1,5m hoog blaast. Bergen van dat wit goedje die vooral de hoek van het platform totaal gaan bedekken, zodanig dat enkele kleine huizen in de buurt niet langer te zien zijn. En dan draait de wind helemaal naar het oosten. Op de 26ste, 27ste en 28ste is de koude ondraaglijk. De wind en vorst doen de haven helemaal dichtvriezen. De mensen kunnen tussen 30 januari tot 4 februari vlot tot aan het ponton stappen en ook schrijver Bowens waagt de tocht over het zee-ijs dat zeker 20cm dik is. Iets wat hij trouwens persoonlijk opmeet. De man is blijkbaar zinnens om ons geen blaasjes wijs te maken. Een liefhebber vindt er niets beter op dan in het midden van de haven een tent op te slaan waar hij nu koeken begint te bakken en die aan elke voorbijkomende wandelaar aanbiedt voor de centen die hij er voor over heeft. Het stadsbestuur kijkt ondertussen met argusogen naar de arme lieden in de stad en probeert waar mogelijk iets te doen aan de schrijnende levensomstandigheden en de menselijke ellende die de Siberische winter met zich meebrengt. Dit moet wellicht de strengste winter zijn sinds die van 1709. Want zelfs tijdens de koude winter van 1740 kon men niet over het ponton stappen. Op 2 februari neemt Lichtmis zijn taak eens een beetje ernstig. Er is eindelijk sprake van een zachte dooi vergezeld van een wind uit het zuiden en een gevoelige stijging van de temperatuur. Na twee dagen begint de haven zich geleidelijk aan te openen, de inwoners zien een massa ijsschotsen wegdrijven. En nog diezelfde dag varen de eerste schepen binnen. Ze hebben al die tijd vastgezeten in het ijs en dat was best problematisch voor de Oostendse vissers die er bij het uitvaren niet op gerekend hadden om een week zonder levensmiddelen te geraken.

Best een pittig werkje

Na de dooi kan men nu eindelijk verderwerken aan de metsel- en timmerwerken van de bassin. De eerste grote deur van de sluis wordt ter

plaatse gehangen op 17 september 1776. Best een pittig werk als we bedenken dat die rond de 30 ton weegt. Tien dagen later is het de beurt aan de tweede deur. Op 31 oktober stelt de regering van onze Nederlanden dat de heer Liefmans aan als nieuwe sluismeester van alle Vlaamse sluizen. In deze functie krijgt de man dus ook de supervisie over de nieuwe sluis van Oostende. Hij zal daarvoor 1.000 gulden per jaar verdienen waarvan de stad Oostende de helft mag ophoesten. Op 6 november vloeit de zee nu eindelijk voor de eerste keer tot aan de grote sluis. De feestelijke opening van de sluisdeuren en de eerste ingebruikname van de nieuwe bassin vindt plaats op 25 november 1776. Een keure aan schepen zal er even later binnenvaren, onder het geluid van de stadsbeiaard en bulderende kanonnen. Schippers van diverse naties nemen deel aan de feesttaferelen. Hun schepen zijn versierd met vlaggen en wimpels. De salvo's vliegen in de lucht terwijl de talrijke toeschouwers voortdurend hun 'vivat Maria Theresia' laten weergalmen. Diezelfde avond ontsteken ze in de omtrek rond de kom overal vreugdevuren. En ook de schepen ter plekke ontsteken hun feestverlichting terwijl altijd maar het kanonsgeschut te horen is. Op het stadhuis trakteert het magistraat met een diner. Natuurlijk niet aan de eigen ingezetenen maar wel aan de voorzitter van de geheime raad van Maria Theresia, de heer Thomas De Grysperre die voor de gelegenheid speciaal naar Oostende afgezakt is. De volgende dag volgen er nog enkele banketten op diverse schepen, er is zelfs sprake van een openbaar bal waarbij het bestuur zorgt voor gratis drankjes. Een evenement dat zal duren tot 3u in de vroege morgen. Oostende is duidelijk in zijn nopjes met zijn nieuw bassin. Het sas meet 14 m tussen de twee deuren. De deuren ervan zullen met hoog water altijd openstaan zodat de schepen nu echt wel een vlotte toegang krijgen tot de kaaien van de bassin.

Europa blijft een kruitvat

1778. Op 10 april vertrekken de soldaten die hier elf jaar in garnizoen hebben gelegen. De mannen van het regiment van Vierset vertrekken naar Brugge en worden nog dezelfde dag vervangen door een kleiner bataljon van hetzelfde regiment. Het vertrek van deze troepen en van andere garnizoenen in de Nederlanden heeft te maken met de uitbraak van een nieuwe oorlog tussen Oostenrijk en Pruisen. Alles heeft blijkbaar te maken met een opvolgingskwestie in Beieren. Europa blijft een kruitvat. Rond die tijd verklaren de koningen van Frankrijk en Engeland

elkaar de oorlog. Voorlopig stelt Oostende zich neutraal op en blijft het de schepen van beide naties toelaten in zijn haven. Ik vraag me toch maar af hoe lang dat veilig gevoel zal blijven duren. In Duinkerke en andere Franse havens werken ze nu al hard aan de uitrusting van diverse kapersschepen waarmee ze jacht zullen maken op hun Engelse collega's. Aan de overzijde van het Kanaal gebeurt uiteraard hetzelfde. In juli 1778 slagen de Duinkerkse kapers er in om twee rijkgeladen Engelse schepen buit te maken en met die schepen varen ze nu binnen in Oostende. De lezer kan zich wel inbeelden dat de zo gepredikte neutraliteit van Oostende daarmee in gevaar komt. Wanneer de Fransen met hun Engelse schepen naar Duinkerke willen varen krijgen ze een grote Engelse, met zware kanonnen gewapende 'koningskotter' tegenover zich. Op 8 augustus ontstaat hier dus een regelrecht zeegevecht, rechtover onze stad. De confrontatie duurt gelukkig maar een kwartier. De Franse kaper slaagt er in om min of meer heelhuids weg te geraken met uitzondering van een in de schouder geraakte scheepsknecht. De Engelse kapitein van de kotter zal bij het binnenvaren van de haven serieus onder zijn voeten krijgen omdat hij zijn aanval uitvoerde in de dichte nabijheid van de haven en krijgt een verwittiging dat de kanonnen op de Oostendse kaaien hem bij een volgende overtreding zullen bekogelen. Op zee mogen de Engelsen doen wat ze willen maar hier in de haven moet iedereen de Oostenrijkse neutraliteit respecteren. Vreemd genoeg stellen de Oostendse autoriteiten zich geen vragen over het gebruik van hun haven door de Franse kapers. Op 11 september brengen de Fransen nu een nieuw Engels koopvaardijschip binnen, dit keer geladen met allerhande houtwaren. Exact twee maanden later, op 11 november zijn de inwoners getuige van een live zeegevecht tussen een Engelse kotter met twaalf kanonnen en zeventig bemanningsleden aan boord en een Franse tegenhanger van ongeveer hetzelfde kaliber. Na een korte beschieting scheiden de schepen zich van elkaar. De Fransen zullen een weinig later een gekwetste scheepsman binnenvoeren in Oostende, de man zal hier aan zijn verwondingen overlijden.

Kapersschepen en slechtweertoestanden

De volgende paar jaar is het een komen en gaan van kapersschepen en van slechtweertoestanden, met hier en daar wat nieuws van verbouwingen en aanpassingen in de stad. Afgewisseld met hier en daar een officieel bezoek. Allemaal kwesties die me eerlijk gezegd gaan

vervelen en die ik dus netjes links laat liggen in mijn zoektocht naar nieuwe hebbedingen uit onze geschiedenis. De oorlog tussen de koningen van Frankrijk, Engeland en Spanje betekent vreemd genoeg een flinke opsteker voor handel en nijverheid in de Nederlanden. Ontelbare Oostenrijkse schepen worden door al deze naties gerespecteerd en met rust gelaten en we kunnen er gerust in zijn dat ze daar van profiteren om hun marktaandeel serieus op te schroeven. Rijke ladingen die hier arriveren te Oostende werken in als magneten op een massa vreemde kooplieden, zowel van Franse of Engelse origine die zich hier komen settelen. Dat betekent dat het onroerend goed verschrikkelijk duur wordt en een treffelijke woning haast niet te vinden. De huurprijzen van 20 gulden per maand stijgen op enkele maanden tijd tot 40 gulden. Op 11 maart 1780 waait de zeewind perfect vanuit het oosten en dat inspireert een recordaantal schepen, zowel grote als kleine om ervan te profiteren en het ruime sop te kiezen. De inwoners tellen maar liefst 52 uitvaarten op hetzelfde tijdstip. Zelfs de oudste inwoners hebben geen herinnering dat dit ooit gebeurde hier in hun thuishaven. Maar zelfs in 1780 zijn ze getuige van beschietingen tussen Franse en Engelse schepen, regelmatig gevolgd door het binnenbrengen van doden en gewonden.

Naar de eeuwige jachtvelden

Op 20 december 1780 lijkt het er wel op dat er andere tijden op komst zijn. De koning van Engeland verklaart de oorlog aan de Staten van Holland. Negen dagen later volgt de ongelukkige tijding dat onze geliefde Maria Theresia na een korte ziekte haar tijdelijk bestaan omgeruild heeft voor het eeuwig leven. Haar onderdanen treuren om haar vertrek naar de jachtvelden van de hemel. Schrijver Bowens blijft niet al te lang piekeren bij haar afsterven. De man maakt een lijstje op van het aantal aangemeerde en vertrokken schepen uit de haven van Oostende tussen 1772 en 1780 en komt toch op het respectabel aantal van 5.781 inkomende en 5.654 vertrokken schepen. Snel gerekend zal het wel in de buurt van 2 x 2 per dag liggen. Na zijn telwerk focust hij zich opnieuw op de dode vorstin. Op 3 januari 1781 zingen ze hier de vigilie voor haar. Jullie lezers weten ondertussen al dat ik niet de grootste katholiek ben en dat betekent dat ik toch even moet spieken om te ontdekken dat vigilie hetzelfde betekent als een nachtwake de avond voor de begrafenis. Zoals het ook te verwachten was gaat de uitvaartplechtigheid voor Maria Theresia effectief door op 4 januari. Om 10u30 in de parochiale kerk. Er is

geen sprake van een katafalk of plaatsvervangende doodskist want de keizerin heeft specifiek gevraagd om die achterwege te laten. De klokken van de kerken in Vlaanderen laten zich nu wel zes weken lang en drie keer daags horen. In die periode is er sprake van een opschorting van het beiaardspel en alle andere openbare vermaken. Met Maria Theresia eindigt in elk geval een gouden periode voor Vlaanderen. Weten ze nu al veel dat haar zoon Jozef II zich zal etaleren als een echte pezewever, regelneef en gehate mierenneuker. Hij zal de Vlamingen als het ware in de handen van de nationalisten jagen, die met de Franse revolutie de rebellie met de paplepel zullen toegediend krijgen. Maar dat is voer voor een vervolgkroniek over de schone geschiedenis van Oostende.

Moeilijke jaren voor Nieuwpoort

Mistevreden arme stakkers

In mijn vorige kronieken had ik het regelmatig over de geschiedenis van Nieuwpoort. Als basis hiervan kon ik altijd al rekenen op het boek dat René Dumon schreef in 1971. Een fascinerend werk dat me al gebracht heeft tot net voor het uitbreken van de bloedige godsdienstoorlogen uit de tweede helft van de 16de eeuw. Hoog tijd dus om in deel 10 van mijn 'Kronieken van de Westhoek' nog eens op mijn voetstappen terug te keren en me onder te dompelen in Nieuwpoorts geschiedenis. Ik vermoed dat de lezer nieuwsgierig uitkijkt naar het wel en wee van deze stad tussen het uitbreken van de geuzenoorlog en pakweg de dood van Maria Theresia in 1781. Ik zou zeggen; neem alvast plaats in mijn teletijdmachine, we reizen er samen naartoe en ondernemen onze duik in het verleden. Zo. We zijn er. 1560, aan de vooravond van de grote veranderingen in het leven van de Nieuwpoortnaars. Er lopen nogal wat mistevreden arme stakkers rond die meer en meer beseffen dat hun armetierig leven toch wel in schril contrast staat met de praal en de pracht van de katholieke kerk. Een agitatie die gevoed wordt door een aantal dissidente godgeleerden die de vinger op de wonde leggen. Luther en al zijn toestanden, ik heb het er al uitgebreid over gehad.

Keizer Karel heeft heel zijn leven vergeefs gestreden tegen de opkomst van een alternatieve godsdienst. Na zijn dood kan ik alleen maar vaststellen dat de hervormde kerk van de calvinisten al vrij sterk staat bij onze noorderburen van Holland. Dankzij hun prins van Oranje zijn ze daar al in ruime mate overgestapt op hun nieuw geloof. In Vlaanderen is dat vooralsnog niet het geval maar de sociale en politieke druk op de katholieke kerk stijgt wel gestaag. De prins van Oranje manifesteert zich als grote promotor van het calvinisme en stoot daarbij op onze oerconservatieve kwezel-katholieke landvoogden uit Spanje. Wanneer Willem van Oranje er in slaagt om de Vlamingen tot het geuzenkamp te verleiden, betekent dat sowieso een politiek manoeuvre met het perspectief van een verenigde natie van de Nederlanden, uiteraard met Oranje als grote baas. Vooral de elitaire Gentenaars zijn deze unie genegen. Nieuwpoort geraakt pas echt betrokken partij wanneer de Hollanders met geweld gaan proberen om zich meester te maken van de Vlaamse havens. Speciaal daartoe uitgeruste schepen proberen de Vlaamse visserij te destabiliseren en ondernemen pogingen om Hollandse

strijdkrachten aan onze kusten te laten ontschepen. Een toestand die jaar na jaar verslechtert.

Gevaarlijke toestanden op zee

Om zich tegen dat gevaar te verweren rusten ze in Nieuwpoort en Duinkerke een aantal oorlogsschepen uit waarvan de bemanning grotendeels uit Vlaamse vissers bestaat. Het Spaanse landbestuur doet ondertussen hetzelfde in Antwerpen waar talloze vissers zich laten inschrijven. In tijden dat de haringvisserij stil ligt betekent dat natuurlijk een aardig extra centje voor de mannen. Op voorwaarde natuurlijk dat ze op tijd kunnen terugkeren als het visseizoen weer op gang komt. De vissers vergissen zich echter deerlijk als blijkt dat ze achteraf hun schepen niet eens mogen verlaten waardoor ze de kansen om aan het haringseizoen te beginnen verspelen. Dat is zo'n beetje de situatie tussen 1568 en 1570. En ook de vissers die zich niet lieten verleiden om op oorlogspad te vertrekken zien zich geconfronteerd met een gevaarlijke toestand op zee. Ze zijn genoodzaakt om af te spreken met de collega's van Duinkerke en Oostende en samen te zorgen voor een vloot van oorlogsschepen die hen kan beschermen. De stadsbesturen van de drie steden sluiten daarover een overeenkomst in het jaar 1570. Hun nieuwe vloot kiest in 1571 het zeegat onder het bevel van admiraal Vincent van Clythove. Als de schepen later in het jaar terugkeren brengen ze niet alleen de gevangen haring aan wal maar ook een rijke buit die ze veroverd hebben op de Hollandse schepen van de watergeuzen. De scheepslieden brengen zelfs een groot aantal krijgsgevangenen aan land. Het haringseizoen is dan al te ver gevorderd om nog een nieuwe tocht te ondernemen en dus besluit men de resterende periode te gebruiken om de macht van de watergeuzen verder te ondermijnen. De Nieuwpoortse boten varen nog een keer uit onder het bevel van twee Engelsen, William Cotton en Henry Carew. De reden van de Nieuwpoortse agressiviteit en de alliantie met de andere twee zeehavens is terug te vinden bij de overstroming die men op Allerheiligen 1570 te verduren kreeg. Met alles erop en eraan; weggeslagen dijken, vernielde verschansingen en wachtposten, zeg maar een complete ravage bij de verdedigingsgordel tussen Oostende en Duinkerke. De kust lag open voor de Hollandse watergeuzen die er dan ook gretig gebruik van maakten met ontschepingen in Oostduinkerke, Adinkerke en Koksijde. Vooral de Duinenabdij was daar het slachtoffer van geworden.

De Hollanders laten het niet op zijn beloop

Of ze zich daar in Nieuwpoort van bewust zijn, weet ik niet. Maar de Hollanders zullen de Vlaamse kaperij op zee niet zomaar op hun beloop laten. Meer nog: het sterkt hen in hun overtuiging dat ze een Vlaams waterhoofd moeten veroveren. Een bres slaan ter hoogte van Nieuwpoort en dan stelselmatig hun tentakels uitbreiden in de richting van Oostende en Duinkerke. Ja hoor, daar houden de Nieuwpoortnaars terdege rekening mee. Ze zijn helemaal niet verwonderd wanneer ze op 26 juni 1572 een vijandelijke vloot voor hun haven zien opdoemen. Veel zullen de watergeuzen niet kunnen uitrichten. In Nieuwpoort hebben ze extra maatregelen genomen, met een sterk garnizoen in de stad en in surplus een bende krijgsvolk verzameld dankzij de hulp van het magistraat van Veurne-Ambacht welke de kust en de omgeving van de IJzermonding controleert. De geuzenvriendjes die hier ter plekke op de loer liggen verwittigen de Hollanders dat een ontscheping een riskante bedoening zal zijn waarop de schepen het anker lichten en achter de horizon verdwijnen. De zomer en de winter gaan nu wel betrekkelijk rustig voorbij. Toch voor wat de Westhoek betreft. Dat is niet zo voor Brugge. Een poging van 3.000 mannen om de hoofdstad in oktober 1572 in te nemen loopt af op een sisser. Hier bij ons nemen ze de nodige voorzorgen voor het geval de Hollanders hun terrein zouden willen verleggen, iets wat het geval zal blijken. Er broedt iets. Het valt halfweg maart 1573 op dat er wel heel erg veel vreemdelingen op pad zijn op de wegen in de buurt van Nieuwpoort. Mensen die alleen en ongewapend op weg zijn naar de zeekant. Wat de wetsheren niet beseffen is dat er te Roesbrugge een binnenvaartuig met oorlogsmateriaal op de IJzer dobbert. De binnenlander slaagt er in om argeloos door te varen in de richting van Nieuwpoort maar loopt zich tenslotte toch vast op de controle van een alert wachtpost. Die brengt de stad Nieuwpoort op de hoogte van het onderschepte munitieschip waarop het vaartuig onder militaire begeleiding naar de stad overgebracht wordt. Het is duidelijk dat dit schip deel uitmaakt van een globaal aanvalsplan van de Hollanders. Iets wat nog dik in de verf komt te staan wanneer een vijandelijke vloot voor de haven een groot aantal schuiten loslaat in de richting van het strand van Koksijde. Al die toestromende vreemdelingen blijken allen aanhangers van de nieuwe religie te zijn. Het stadsbestuur beseft goed genoeg dat het in de buik van hun eigen stad ook al krioelt van de calvinisten. Maar hoe dan ook. Het onderscheppen van dit munitieschip

brengt de Hollandse plannen in de war. Een georganiseerde jacht op alle mogelijke medeplichtigen levert heel wat werk op voor de galgen in Veurne en Nieuwpoort. En dat terwijl de vijandelijke vloot het anker licht en onverrichter zake terugkeert.

De nieuwe religie wint aan populariteit

De aanhangers van de hervormde godsdienst laten zich niet zomaar afschepen. Een heel toepasselijk werkwoord in deze context. De Hollanders willen tot elke prijs Nieuwpoort in handen krijgen. Hun spionnen zwerven hier rond en voor al diegenen die dat bekopen met de galg staan er anderen te popelen om in hun voetsporen te treden. De nieuwe religie heeft in de Westhoek enorm aan populariteit gewonnen dankzij de ongelooflijke wreedheid van de Spaanse overheid, met name de intimidatiepraktijken van de graaf van Alva. We leven dan in volle geuzentijd. Niemand voelt zich veilig, men kan niemand vertrouwen. Komt daarbij nog de pest en zelfs hongersnood. Dat alles betekent een cocktail van onzekerheid welke natuurlijk de ongeregeldheden in de hand werkt. Het stadsbestuur geeft een weifelende indruk. Te maken met onderlinge meningsverschillen in ieders godsdienstovertuiging.

Officieel zijn al de wetheren genegen voor de katholieke godsdienst, maar achter de schermen kiezen velen al voor het nieuw geloof. Bruiloftsfeesten worden beperkt tot de deelname van zes personen per familie. Wijnproeven tijdens speciale bijeenkomsten (hoykens) wordt verboden. Het populaire spel 'hoen up te hanghen' is nu taboe. Aanhangers van het nieuw geloof krijgen te maken met vervolging. Een zekere Willem Albrecht krijgt in 1571 de eeuwige verbanning als straf en verliest al zijn eigendommen. Met deze sanctie komt Albrecht er goedkoop vanaf want in Veurne en Duinkerke zou de godsdienstovertreder gegarandeerd opgeknoopt zijn. Het stadsbestuur laat een woning sluiten waar ze 'vul ravot' spelen. De hoerenmadam die een jong meisje weghaalde uit Diksmuide moet nog voor zonsondergang ophoepelen en voor zes jaar wegblijven uit Nieuwpoort en Lombardsijde. Als ze hier gesnapt wordt zal ze een geseling moeten ondergaan. Dansen op straat is nu strikt verboden. Ik zwijg dan nog over een heel aantal extra pestmaatregelen die jullie best letterlijk mogen opvatten.

Scherp toezicht op de rederijkers

Een ander fenomeen is de teruggang van de rederijkerskamers. Na een uitbundige bloeiperiode in de eerste helft van de 16de eeuw begint het succes wel erg snel te tanen. Ongetwijfeld de weerslag van de godsdiensttwisten. De Spanjaarden merkten in 1539 tijdens het 'Landjuweel' in Gent al op dat de geest van de hervormde leer flink doorgedrongen was bij de diverse gilden. Waardoor de overheid hen gaat wantrouwen. De magistraten van de Vlaamse steden krijgen het bevel dat ze scherp toezicht moeten houden tijdens hun opvoeringen. Dat leidt in Nieuwpoort al vroeg tot het weren van vreemde groepen en als er dan toch later uitnodigingen volgen blijken de inschrijvingen serieus tegen te vallen. In het jaar 1572 is de toestand zo gespannen dat het stadsbestuur enkel theaterspelen zal toelaten tijdens de gebruikelijke ommegang. De gildeleden stappen mee in de processie en dragen elk een kaars of een toorts. Achteraf mogen ze een mis bijwonen in hun eigen kapel. De gebruikelijke maaltijd achteraf zal niet doorgaan. De Spanjaarden zullen nog wachten tot in 1584 om alle gilden van retorica in Vlaanderen af te schaffen onder het vals voorwendsel dat ze geen nut hebben. Dat al die culturele verenigingen een broeihaard van linkse doctrines uitmaken is natuurlijk de echte reden.

Heel wat nieuwigheden doen hun intrede in de maatschappij. In 1575 voeren de Spanjaarden plots een nieuwe kalender in. Voor die tijd begon elk nieuw jaar niet op 1 januari maar wel met Pasen. De maanden januari, februari, maart en zelfs delen van april behoorden toen nog tot het vorig jaar. Een berekeningswijze die de historici en de kroniekschrijvers van alle tijden vaak parten speelt. Het Spaans bestuur beslist te Antwerpen op 16 juni 1575 dat elk jaar vanaf 1 januari 1576 nu officieel ook zal beginnen op die 1ste januari. In de Westhoek krijgen we ook te maken met een verandering van bisdom. De stad Terwaan, de zetel van het bisdom waaraan Nieuwpoort sinds de 7de eeuw verbonden was werd in 1553 in opdracht van keizer Karel afgebroken en mag niet meer heropgebouwd worden. Er komt in 1559 een splitsing van het vroegere bisdom van Terwaan in drie nieuwe bisdommen. Die van Boulogne, Sint-Omer en Ieper. Een poging van Veurne om Ieper dat bisdom te ontfutselen vindt geen gehoor bij paus Paulus IV. Martinus Rythove installeert zich op 11 november (Sint-Maartensdag) 1561 als eerste bisschop van Ieper. Een van de decanaten van het bisdom Ieper is nu Nieuwpoort met daarbij de

parochies van Booitshoeke, 's-Heer-Willemskapelle, Sint-Joris, Sint-Catharinakapelle, Oostduinkerke, Ramskapelle en Nieuwpoort zelf.

Cotton & Carew

Hoe staat het inmiddels met de Nieuwpoortse oorlogsschepen die sinds 1571 onder bevel van twee Engelse kapiteinen de lokale scheepvaart onder hun hoede nemen? In 1575 horen we opnieuw van Willem Cotton en Henry Carew. Ze beschikken dan al over 4 à 5 goed bemande en bewapende oorlogsschepen die ze voor eigen rekening uitbaten. Ze stellen hun privé vloot ter beschikking van Requesens, de Spaanse landvoogd van de Nederlanden. Best wel een handige en lucratieve deal. Cotton en Carew engageren zich om jacht te maken op de Hollandse schepen die het de Vlaamse scheepvaart lastig maken en in ruil mogen ze de opbrengst van al hetgeen ze stelen van de vijand voor zichzelf houden. De twee Engelsen mogen vrij gebruik maken van alle Vlaamse havens en andere die aan Spanje onderworpen zijn. Ze kunnen er vrijuit hun gestolen goederen lossen en verkopen. Eigenlijk ontpoppen ze zich tot regelrechte piraten met een officiële licentie van Spanje en ontaardt de haven van Nieuwpoort in een regelrecht kapersnest, net zoals Duinkerke dat ook is. Requesens stelt wel een aantal voorwaarden. Ze moeten trouw zweren aan de koning van Spanje en de Engelsen met rust laten. Hun activiteiten mogen zich enkel toespitsen op schepen uit Holland en Zeeland en hun bondgenoten. Het binnenvaren in de haven gebeurt na overleg met de lokale baljuw en de verkoop van de gestolen goederen dient reglementair te verlopen. De staat eist 10% van de opbrengst, de rest is voor Cotton en Carew. Als carte blanche kan dat natuurlijk tellen. Het duurt natuurlijk niet zo lang voor het vastberaden duo naar Nieuwpoort afzakt met andere schepen dan de Hollandse. Nog tijdens die zomer van 1575 vallen ze schepen uit het oosten aan en brengen ze die hier binnen. Vaartuigen afkomstig uit de Baltische havens met goederen aan boord voor Vlissingen en Middelburg. Wat de getroffen schippers wel enigszins rechtzetten met de mededeling dat het in feite koopwaar betreft voor kooplieden in Vlaanderen en Antwerpen, en dat ze natuurlijk niet kunnen vermijden dat daar ook een deel lading voor Hollandse klanten tussenzit. Een discussie die zich afspeelt voor de rechtbank. Het magistraat van Nieuwpoort zit natuurlijk gewrongen met de kwestie en ziet zich verplicht om de lading voorlopig te confisqueren in afwachting van een uitspraak. Voor alle zekerheid zal bij elke binnenkomst van een

gekaapt schip een vraag van het schepencollege vertrekken of iemand iets in te brengen heeft tegen de vangst en dat eventuele klagers daar acht dagen de tijd voor krijgen. Lang zullen de piratenpraktijken echter niet meer aanslepen. Daar zullen de politieke aardverschuivingen die op til zijn weldra voor zorgen.

Iedereen heeft er de buik van vol

1576-1583. De beroerde tijd met zijn godsdienstige twisten blijft maar aanslepen. De hele toestand sleept volgens schrijver Dumon al een hele generatie aan. Iedereen heeft er de buik van vol. De toestand is nog erger geworden door het buitensporig geweld van de Spaanse soldaten die er in slagen om zowel de katholieken als de protestanten op stang te jagen. En daardoor gaan zowel de noordelijke als de zuidelijke Nederlanden deze Spaanse nietsnutten plots als hun gezamenlijke vijand beschouwen. Waarom zouden de katholieken en de calvinisten niet eens met elkaar praten over een gezamenlijk project om die vreemde huurlingen uit hun vaderland te verjagen? In 1576 starten de noordelijke (protestantse) provincies onderhandelingen op met de zuidelijke (katholieke) provincies. Zonder daar de Spaanse overheid bij te betrekken. Op 8 november 1576 komen ze in Gent tot overeenstemming. Al de staten van het land, op enkele uitzonderingen na ondertekenen een verdrag. De zogenaamde 'pacificatie van Gent'. Willem van Oranje, de sterke man van het noorden stemt zoals verwacht toe met de deal en vrij verrassend sluit de Spaanse landvoogd don Juan zich daar bij aan. De overeenkomst belooft godsdienstige verdraagzaamheid en het stoppen van alle vijandelijkheden terwijl de Nederlanden wel de soevereiniteit van Spanje blijven erkennen. Maar dan wel op voorwaarde dat Willem van Oranje de verdediging van de Nederlanden mag organiseren en dat de Spaanse soldaten naar hun thuisland zullen terugkeren.

Tijdens de onderhandelingen heeft de prins van Oranje duidelijk laten verstaan dat hij tuk is op de Vlaamse havens Nieuwpoort, Duinkerke, Grevelingen en Oostende. Hij drong er op aan dat deze havens door Hollandse troepen zouden bezet worden als onderpand voor de regeling. Een slimme zet waar de Spanjaardenhatende Vlamingen met open ogen inlopen. Willem van Oranje belooft de havens na een zekere tijd weer af te staan. Nog voor de ondertekening van het verdrag duiken de Hollanders reeds op. Waar ze militair vergeefse pogingen ondernamen

om binnen te geraken krijgen ze nu de toegang tot o.a. Nieuwpoort op een presenteerblaadje. Nieuwpoort zelf heeft nooit erg geleden onder de Spaanse bezetting en dat had natuurlijk te maken met de wetenschap dat hier geen garnizoen verbleef. Er leven hier duidelijk een aantal protestantgezinde inwoners maar toch is de meerderheid trouw gebleven aan de katholieke kerk. Die betrekkelijke rust verklaart voor een deel de slordigheid waarmee de stad zich voor de buitenwereld verdedigt. Tenminste toch aan de zijde van het land. Er lopen in Nieuwpoort wel enkele hellebaardiers rond die onder het bevel van de baljuw staan en moeten instaan voor de orde in de stad. Pas op het einde van augustus 1576 begint het stadsbestuur zich rekenschap te geven dat de toestand in het land verergert en dat hun stad wel eens in het gedrag kan komen. Het magistraat komt nu af met enkele maatregelen. Bij klokkenalarm moeten al de inwoners zich behoorlijk gewapend naar de kruispunten begeven om de rust te laten handhaven. De avondklok verbiedt de mensen nog in de duisternis op straat te lopen en wie oorlogsmunitie in huis heeft moet die komen afgeven.

Dwarsligger Octaviaan de Clercq

Toch lijkt het er op dat de relatie tussen stadsbestuur en de baljuw niet zo schitterend is. De lezer mag inderdaad niet over het hoofd zien dat de baljuw die hier rondloopt dat in functie van de graaf van Vlaanderen doet en dat hij dus een ambtenaar is in dienst van de Spaanse landvoogd Requesens. De wetheren van de stad zijn dus niet zomaar geneigd om hem blindelings te volgen in zijn beslissingen. Vanaf 1573 bekoelt die relatie nog verder wanneer de baljuw het niet al te nauw neemt met zijn aanwezigheid in Nieuwpoort. Het gebeurt vrij regelmatig dat rechtszaken daardoor niet kunnen doorgaan. Wat op zijn beurt dan zorgt een regen van klachten. De burgemeester en de schepenen eisen dat de baljuw alle zittingen moet bijwonen of op zijn minst te verwittigen indien hij niet aanwezig kan zijn. Achter deze slechte verstandhouding zit natuurlijk de wetenschap dat de baljuw absoluut niet verdraagzaam is tegenover mensen die neigen naar de hervormde godsdienst en zich daardoor partijdig opstelt. De bewuste baljuw luistert naar de naam van Octaviaan de Clercq en kan met 21 dienstjaren best als een deel van de Nieuwpoortse meubelen beschouwd worden. Zijn moeder is Italiaanse en hijzelf zag het levenslicht in Napels in het jaar 1529. Op zijn 29 (in 1558 dus) kreeg hij het baljuwschap van Nieuwpoort en Lombardsijde in handen. Hij

langs Wulpen en Veurne tot in Adinkerke waar het kanaal dan aansluit op de bestaande vaart naar Duinkerke. Het werk neemt twaalf maanden in beslag. Eigenlijk is alleen het stuk tussen Wulpen en Adinkerke volledig nieuw. De rest is een verdieping en verbreding van het Langelis tussen Wulpen en Nieuwpoort. Pas in 1643 begint men met het delven van een nieuwe vaart tussen de Duivelstoren en Nieuwpoort. Het is de vaart die we nu omschrijven als de 'Iepervaart' tussen Nieuwpoort en de brug bij Mannekensvere. De werken, begonnen door Couck & Peeters zullen 17 jaar aanslepen. Maar tot 1660 zullen de binnenschepen in alle geval nog de omweg moeten maken langs Nieuwendamme. In 1639 zijn er eveneens verbeteringen aangebracht aan de huidige Brugse vaart, beter bekend als de vaart van Plassendale naar Nieuwpoort die ze nu verdiept en rechtgetrokken hebben. De gestage verbetering van het binnenlands verkeer brengt maar weinig teweeg voor de Nieuwpoortse haven zelf. De schepen worden groter en groter waardoor ze altijd steeds moeilijker kunnen binnenvaren. En daar lijken de stadsbestuurders zich geen zorgen over te maken. Met het gevolg dat de haven van Nieuwpoort achteruitboert terwijl Duinkerke en Oostende vastbesloten zijn om zich continu aan te passen aan het volume van wat binnenvaart. Meegaan met je tijd noemen ze dat. De gevolgen laten zich zich snel zien. Talrijke kooplieden verlaten Nieuwpoort en gaan zich elders vestigen. Het bevolkingsaantal van buurman Duinkerke groeit tussen 1666 en 1706 van 5.323 zielen tot 14.274.

In 1700 bulderen de kanonnen al opnieuw

De eerste decennia van de jaren 1600 verlopen min of meer oorlogsvrij. In de tweede helft van de 17de eeuw zal de Westhoek af te rekenen krijgen met diverse oorlogen, nu eens met deze partij en dan weer met een andere. Conflicten die beginnen in 1647 en duren tot in 1678. Op enkele onderbrekingen te na gesproken. En in 1700 bulderen de kanonnen al opnieuw. Op 29 juli 1647 verschijnt het Frans leger van maarschalk de Rantzau voor de muren van Nieuwpoort dat dan beschikt over een Vlaams-Spaans garnizoen onder het bevel van markies de Caracena. De Fransen slagen er in om Nieuwendamme in te nemen, maar ze geven er zich na enkele dagen al rekenschap van dat het hen niet zal lukken om de stad Nieuwpoort in te nemen en staken het beleg. Een nieuwe poging van maarschalk de Crequi in 1658 is al evenmin succesvol. Vooral omdat Nieuwpoort nu nog beschikt over extra Engelse eenheden aangevoerd

door de hertog van York. Het vredesverdrag van 2 mei 1668 loopt stuk in 1673. Pas vijf jaar later zal de Vrede van Nijmegen een (voorlopig) einde maken aan de strijd. De tientallen jaren van oorlog en bijna-oorlog zijn nefast voor de koophandel in Nieuwpoort die in 1678 zo goed als uitgestorven is. En met de visserij gaat het niet beter, want dat was met al die gevaarlijke toestanden op de Noordzee amper mogelijk. De vissers in de stad verdienen nu hun kost met zeeschuimerij. Ze hebben zich ontpopt tot piraten en kapers, een gevaarlijk bestaan dat tenminste geld in het laatje brengt. De Spaanse overheid vraagt eigenlijk niets liever. De zeeschuimerij is immers gericht tegen hun vijanden en een deel van de profijten belandt sowieso in de staatskas.

Veurne vliegt bij Frankrijk

De vrede van 2 mei 1668, afgesloten in Aken, heeft tot gevolg dat ze Veurne-Ambacht bij Frankrijk zwiepen. Nieuwpoort ziet zich nu tot zijn eigen stomme verbazing aan de grens tussen Frankrijk en de Nederlanden belanden. Een geheel nieuwe situatie die niet zonder problemen zal blijven. In het verleden waren er al herhaaldelijk geschillen geweest i.v.m. de exacte stadsgrenzen. In 1581, wanneer de Hollanders hier de scepter zwaaiden hadden die nog vijf prachtig afgewerkte grensstenen in de grond geplant langs de westkant, zuidkant en de oostkant van de stad, de zijden waar Nieuwpoort en Veurne-Ambacht aan elkaar paalden. Er zijn ook gemeenschappelijke grenzen in de buurt van Nieuwendamme maar hier hadden ze geen grenspalen aangebracht. René Dumon neemt de moeite om de locatie van de vijf palen te vinden. De eerste staat iets zeewaarts van het huidige Kattesas. De tweede op zowat 200 m van de Kalkovenbrug, iets ten zuiden van de huidige weg naar Oostduinkerke. Een derde exemplaar treft hij aan langs een veldweg westelijk van de Pelikaanstraat. Nummer vier staat ten oosten van de Koolhofvaart, niet zo ver van de huidige spoorwegbrug. De vijfde situeert zich aan de oostzijde van de stad, tegenover de huidige Gasstraat. Deze paalstenen ogen best mooi. Gemaakt in blauw arduin dragen ze het jaartal 1581. Ze zijn allen voorzien van het wapen van Nieuwpoort; een gouden schild, beladen met een open boot met aan boord een klimmende leeuw die een spies in zijn voorpoten houdt. Deze nieuwe afbakeningen ondergaan geen wijzigingen in 1668. In 1670 blijken de Fransen nu toch voorbehoud te maken. Aangezien fort Vierboete en de twee havensluizen (de Oostsluis en de Westsluis) buiten deze palen gelegen zijn, behoren ze

eigenlijk tot Frankrijk. Het lijkt me de logica zelf. De Spaanse overheid sputtert tegen. Het vermelde fort en de twee sluizen spelen immers een grote rol bij de verdediging van Nieuwpoort en zijn haven. De kwestie komt in 1678 opnieuw ter sprake bij de onderhandelingen t.g.v. de vrede van Nijmegen. Artikel 10 brengt nu eindelijk duidelijkheid. De sluizen en het fort horen toe aan Nieuwpoort en dus aan Spanje, samen met heel het gebied rond het fort van Nieuwendamme.

Het Nieuwpoortse stadsleven in de 16de en 17de eeuw krijgt veel te maken met toverij en hekserij. Geloof en bijgeloof scheren hoge toppen. Het gerecht in Vlaanderen probeert daarbij kort op de bal te spelen. Zowat in alle westerse landen treedt men scherp op tegen heksen en hun tovertoestanden. Dat is zowel het geval bij de katholieken als bij de protestanten. Dat occulte gedoe ontbolstert zich als een heuse plaag waar vooral mannen en vrouwen van slecht gedrag zich aan bezondigen. Hun bijgelovige en angstaanjagende verhalen gaan er in als zoete koek bij het ongeletterde volk. Van overheidswege moeten ze er wel met de grove bijl op inhakken. Dat beweert René Dumon in elk geval. Elke vervolging in dat verband kan echter niet starten zonder de voorafgaande toelating van de Raad van Vlaanderen die er toch voor kiest om omzichtig te werk te gaan. Een houding die niet naar de zin is van veel plaatselijke overheden in Vlaanderen die erop aandringen om rechterlijke vervolgingen te kunnen inspannen zonder het schoonmoederschap van de Raad. Pas op 21 april 1608 kent aartshertog Albrecht aan de Nieuwpoortse wetheren de feitelijke macht toe om de misdaad van toverij rechterlijk te vervolgen zonder voorafgaand advies van de Raad van Vlaanderen. Het impliceert dat de magistraten de betichten scherp mogen examineren, martelen, hen te verhoren en te veroordelen of kwijtschelding te verlenen aangaande hun abnormale toverpraktijken. Dat resulteert tussen 1580 en 1660 in 28 processen die aflopen met de doodstraf. 11 wegens toverij, 13 wegens hekserij, 2 omwille van betovering van dieren en 2 wegens heiligschennis en godslastering.

Fruitkoopman Jacob Cambier

Om de lezer een idee te geven over hoe zo'n proces verliep haal ik hier het voorbeeld aan van het geding tegen de 58-jarige Jacob Cambier, een fruitkoopman afkomstig van Diksmuide en woonachtig in Nieuwpoort. Een verbijsterend relaas hoe ongelooflijk bijgelovig de wereld toen zijn

gang ging. Cambier had tien jaar geleden God verloochend en een verbond gesloten met de duivel omdat die een druppel bloed uit zijn rechterdij aftapte. De duivel had beloofd om hem onzichtbaar te maken wanneer hij dat maar wenste, samen met een potje grauwe zalf om er zijn gruwelijk ding mee te doen. Daarmee bestreek Jacob met zijn kwade hand en zijn zalf de koeien waarop het vee stelselmatig begon te sterven. Hij was zeven jaar geleden op een bezemstok naar Oostduinkerke gevlogen en daar het jong meisje Margareta Casteele betoverd in zoverre dat ze samen alle soort van ondeugden met elkaar bedreven. Zijn kwade hand had hij ook gelegd op de zwangere vissersvrouw Maria Anna die daarop een kind baarde met zes vingers aan de linkerhand en één oog in het midden van zijn voorhoofd. Cambier was betrapt van bokkensprongen te maken met zijn geit Tanne die in zijn kamer sliep en zeker zijn duivelin moest zijn. De beschuldigde had het geld van zijn buurman Jacobs Synaeve in paardenstront doen veranderen met daarna nog enkele andere bezemtochten naar Westende en andere plaatsen ondernomen. De uitspraak voor zoveel misdrijven is navenant. Jacob Cambier hoort het verdict ongetwijfeld verschrikt aan. Misschien nog even meegeven dat hij bovenvermelde beschuldigingen bekend had, liever dat dan gefolterd te worden op de pijnbank. Ze zullen hem nu naar de markt van de stad voeren en hem levend verbranden. Daarna zal zijn lijk bij middel van een haak naar het galgenveld gesleurd worden en zal hij dienen als voorbeeld voor de anderen.

Aanpappen met de duivel

De andere processen lijken er allemaal een beetje op. De beschuldigden krijgen de aanklacht van aangepapt te hebben met de duivel, dat ze van slechte zeden zijn, jongens en meisjes bederven en andere personen in hun eer en integriteit aanranden. En omdat niemand er iets van begrijpt moet dat dus wel het werk van de duivel zijn. Van pedoseksuelen en seksmaniakken hebben ze in die tijd duidelijk nog niet gehoord. Het bekendste proces is dat van 'Jeanne Panne', geboren Johanna of Jeanne Dedeystere. Geboren in 1593 zal ze op haar zevenenvijftig terechtgesteld worden. Twee jaar later, op 10 februari 1652 is het de beurt aan haar vriendin Mayken Tooris, ook bekend als 'Nassel', geboren in Nieuwpoort in 1594. Jeanne Dedeystere, de dochter van Jan Dedeystere die in Sint-Joris ook al de naam heeft van een tovenaar te zijn, is de weduwe van Jan Panne, de zoon van Joris Panne die heel zijn leven diende als cipier in de

gevangenis. Mayken was de echtgenote van Pieter Carton maar ze liet hem in de steek. Beide vrouwen behoren tot de volksklasse, een school hebben ze zelden of nooit van binnen gezien. Het is in die tijd de gewoonte dat het volk tuk is op processen die vermoedelijk zullen uitdraaien op de doodstraf. Een primitieve bevolking die zich als het ware bezondigt aan platvloers ramptoerisme. Als er sprake is van een dergelijk geding in het stadhuis, de zetel van de rechtbank dan zien we her en der samenscholingen langs de straten om toch maar niets te missen van de stoet die de veroordeelde persoon naar de markt begeleidt. Straks zullen ze allen aanwezig zijn bij de terechtstelling want na de uitspraak voeren ze de terdoodveroordeelde door de Langestraat naar de grote markt, waar het nu verwensingen en vervloekingen regent op de kap van het slachtoffer dat straks zal sterven.

De brandstapel en het galgenveld

Jeanne en Mayken zullen er in hun jonge jaren vaak zelf van de partij geweest zijn om dergelijke tonelen bij te wonen. Ze weten dan ook maar al te goed wat hen te wachten staat. De brandstapel, het galgenveld. En toch stevenen ze er recht naartoe tijdens hun levens. Jeanne is 21 en Mayken 20 als ze op 11 februari 1614 de opknoping meemaken van de 23-jarige Maraud De Bois, een jongen van hun eigen leeftijd die op het laatste van zijn leven nog met een stenen kan gooide naar cipier Joris Panne. Mayken leurt met vis. Voor haar blijven de meeste deuren gesloten. Volgens de inwoners bederft ze de jongelingen van de stad met haar zedeloos gedrag. Omdat ik er toch wel het fijne van wil weten ga ik op zoek naar haar akte van beschuldiging. Lang moet ik niet zoeken; lees maar hoe ik dat oud Vlaams een beetje in mijn eigen woorden transformeer: 'ze heeft God verraden en de kerk en de hele santenboetiek serieus in de steek gelaten. Met haar kwade en boze geest was ze de vijand van de menselijke natuur. Ze verkocht haar lichaam 19 jaar geleden aan een puber van zestien die de duivel in persoon bleek te zijn. In ruil voor een mand garnalen kreeg ze een duivelsplek onder haar rechterborst en verkocht ze haar ziel aan hem. Voortaan zou ze met garnalen en verse vis leuren in de steden van Veurne, Ieper en andere plaatsen. 's Nachts reed ze naar verluidt rond in een koets getrokken door vier boze paarden. En ze leefde samen met een man die volgens haar eigen getuigenis stonk als een bok. Met hem heeft ze meermaals vleselijke geslachtsdaden gehad die ingingen tegen elke schroom of gêne

en tegen de vrouwelijke eerbaarheid. Ze vloog als een boze geest door de stad en over het kasteelland, danste, fuifde en dronk bier met eerbare mannen. En daarbij vergiftigde ze velen van hen met een teug gebrande wijn. Zo bijvoorbeeld bezorgde ze een vloek aan chirurgijn Joos de Cock. En gaf ze een giftige appel aan het kind van Guillielmus de Man van de Hoogstraat. Vermomd als een koppel kraaien heeft ze het leven van een aantal vissers op zee zuur gemaakt en hun schepen doen zinken.'

De perikelen van Jeanne Panne

Het levensverhaal en de perikelen van Jeanne Panne zijn ook wel de moeite waard om te vermelden. Zij en haar man baten een bakkerij uit in de Sinte-Mariestraat (nu de Recollettenstraat) en produceren tijdens hun huwelijk elf kinderen. Tien van die kinderen zullen een vroegtijdige natuurlijke dood sterven, haar man overlijdt in zijn vijftiger jaren. Jeannes lichaam vertoont allerhande geboorteplekken en zweren. Zo heeft ze een knoest van een rode plek onder haar rechter wenkbrauw. En dus moet ze volgens haar dichte omgeving wel een heks zijn. Na een klacht van de moeder van haar overleden knecht krijgt ze diens dood in haar schoot geworpen nadat ze hem zou bezocht hebben. Op 10 mei belandt Jeanne Panne op de pijnbank. Een onderzoek van haar rode plek toont aan dat die ongevoelig is voor speldenprikken. Het duidelijk bewijs van een duivels stigma is geleverd. Deze vrouw heeft een pact gesloten met de duivel. Na drie dagen van foltering en pijniging legt ze moegestreden bekentenissen af. Op 16 mei 1650 eindigt ze haar menselijke bestaan op de brandstapel. De kosten van haar proces worden vergoed met de verkoop van haar eigendommen. De schrijver merkt op dat er van een doorgedreven verbranding in realiteit weinig terechtkomt. Ik moet dat enigszins relativeren. De veroordeelden zijn vermoedelijk reeds verstikt door de rook voor de vlammen aan hun lijf beginnen te sarren. Van zodra men er zeker van is dat de dood een feite is, doven ze de vlammen. Daarna slepen ze het lijk aan een haak tot aan het galgenveld bij Groenendijk om het zwartgeblakerd kadaver aan een staak op te hangen. Halverwege de 17de eeuw komt er een einde aan het gebruik van de brandstapel. De twee vermelde vrouwen zullen wellicht de laatsten zijn die er op terechtkwamen. Rond die tijd zijn de scherpe kantjes van de hekserij wat aan het verminderen maar absoluut nog niet uitgestorven.

Geen genade met zelfmoordenaars

De kerk van die tijd loopt niet hoog op met zelfmoordenaars. En dat is dan nog een understatement van mijn kant. Ik schreef ooit dat het kerkhof van Nieuwpoort rond het jaar 1400 tijdelijk moest sluiten omdat de pastoor het gewaagd had van daar een zelfmoordenaar te begraven. De begraafplaats zou pas weer opengesteld worden na het herinwijden door de deken. In de 17de eeuw is er eigenlijk nog niet veel veranderd met de aversie tegen zelfmoord. Dat kan ik leren uit een document van 1623. Een Nieuwpoortnaar heeft zich opgehangen achter zijn woning. Zijn lijk zal drie dagen onaangeroerd blijven liggen op de plaats waar het aangetroffen werd. Dat gebeurt onder strenge bewaking tot het gerecht de zaak de zaak kan onderzoeken. Eerst en vooral moet dat gerecht controleren of het hier gaat om een geval van zinsverbijstering. Nabestaanden of een speciaal aangestelde advocaat moeten dan zogezegd pleiten 'voor het lijk'. Elk negatief antwoord is sowieso slecht voor de dode die zichzelf ten schande heeft gemaakt.

Van zodra dit 'negatief' vonnis geveld is schieten de gerechtsdienaren aan het werk. Ze slaan een koord om de hals van het lijk en sleuren het met de koord naar de voordeur of de voorpoort. Men graaft ter plekke een diepe put onder de drempel om het lijk tot op de straat te kunnen trekken. Het kadaver passeert dus wel degelijk onder de drempel. Op straat staat dan al een 'heurde' klaar een soort slede gemaakt van wissen, ingespannen achter twee paarden die het kadaver naar het Galgenveld trekken. Van respect kan ik niet gewagen, hier voert alleen minachting voor de dode de boventoon. Op de dodenakker hangen ze nu het lichaam met het hoofd naar beneden terwijl de voeten in een 'micke' gebonden zijn. Het hoofd zelf dient aan een 'spriet' (een soort vork) gehangen te worden. De zelfmoordenaar hier in kwestie is een zekere Jan Leus die zich op 19 februari van kant maakte. Het vonnis vermeldt expliciet dat dit schandebetoon bedoeld is om anderen af te schrikken. De familie kan desgevallend het lijk afkopen om het ergens privé te kunnen begraven. Aan deze praktijken zal pas in 1782 een einde gemaakt worden. In het vervolg zal de zelfmoordenaar zonder enige vorm van ceremonie in de grond gestopt mogen worden.

Een tergende toestand

De plaag van de oorlogen in de jaren 1600 zal er niet op verbeteren tijdens de 18de eeuw. Nu en dan kunnen de Vlamingen wat op adem komen, de geleden schade enigszins herstellen en plannen smeden voor de toekomst. Helaas duurt het telkens niet lang voor er een nieuw conflict uitbreekt en kan er nooit eens iets deugdelijk worden opgebouwd. Voor de stad Nieuwpoort die leeft van de visvangst en de scheepvaart is de toestand meer dan tergend. Het uitzicht van stad en haven is bedroevend. En wat er nog van rest gaat dan nog grotendeels verloren in 1701 wanneer Nieuwpoort – voor de eerste keer sinds 1383 – moet buigen voor een vreemde macht en zich moet overgeven aan de Fransen. Het begint met de dood van de Spaanse koning Karel of Carlos II op 19 november 1700. Frankrijk beweert dat de erfenis van zijn imperium toekomt aan de hertog van Anjou. Iets wat ze in Oostenrijk met klem ontkennen. Het gevolg is een oorlog tussen deze twee mogendheden. Nieuwpoort is één van de eerste steden die dat aan den lijve ondervindt. Engeland vindt dat Frankrijk zijn grondgebied zeker niet verder mag uitbreiden in Europa en stuurt een sterke legermacht om Oostenrijk te steunen. Bevelhebber Marlborough zal de Engelse troepen op het continent leiden. Vissen op zee evolueert nog maar eens tot een problematisch gegeven. Tot overmaat van ramp zetten de Engelsen de buitengebieden van de stad onder water om de komst van de Fransen te belemmeren. Een truc die ze al eens toepasten in 1697 en welke voor onberekenbare schade zorgt bij de landbouwers. Maar willen of niet, Nieuwpoort en omgeving zullen in Franse handen vallen en er blijven tot in 1715. Dankzij de vrede van Utrecht van dat jaar krijgen de inwoners nu plots weer hun Spaanse koning terug als wettige landvoogd. De mensen kunnen weer de handen aan de ploeg slaan.

In 1727 richten enkele vooruitziende Nieuwpoortnaars een grote maatschappij op voor het bevorderen van de zeevisserij. De eerste jaren zijn meer dan beloftevol. Vooral eigen rederijen bouwen aan een aantal nieuwe schepen. Men verbetert de haven en zijn kaaien. Weldra zal men meer vis dan ooit tevoren binnenbrengen en dat succes stuit dan ook op groot ongenoegen in Holland. Hun oneerlijke concurrentie dient als een spaak in het wiel van de nieuwe maatschappij. De Hollanders slagen er warempel in om de nieuwe firma effectief te wurgen. Veel tijd om te piekeren daarover krijgen ze niet. Na een periode van vrede is het in 1740

hommeles tussen de Europese lieverdjes. Het is opnieuw de dood van een Spaanse koning die roet in het eten gooit. De Fransen zien in het afsterven van Karel VI een schitterende opportuniteit om hun grondgebied uit te breiden. En zie! Daar rukken ze opnieuw op in de Westhoek. Om de Fransen uit onze gewesten te houden zetten ze voor de zoveelste keer nog maar eens de vruchtbare buitengordel rond Nieuwpoort onder het zoute zeewater. De Franse vijand blijft nog enkele jaren weg. In 1745 staan ze echter klaar om de stad aan zijn westzijde aan te vallen. De overstromingen vertragen hun opmars enigszins maar kunnen niet beletten dat ze dichter en dichter komen van de stadsmuren. De bombardementen vanuit de vijandelijke loopgraven winnen wel elke dag aan intensiteit. Het beleg dat begon op 13 augustus 1745 eindigt op de 29ste met de overgave van de Oostenrijkse commandant. Na drie jaren van Franse bezetting bleek het allemaal een maat voor niets geweest zijn. Een herstel van de vrede zorgt voor de terugkeer van het Oostenrijks bestuur. Voortaan zullen we luisteren naar Maria Theresia.

Maria Theresia is een zegen voor Vlaanderen

In 1758 breekt een oorlog uit tussen Oostenrijk en Pruisen. Frankrijk kiest deze keer de zijde van de Oostenrijkers waardoor de Fransen nu als vrienden des huizes door ons land kunnen trekken. Of de inwoners dat enigszins snappen is zeer de vraag. De Nieuwpoortnaars zijn al blij dat ze niet lastiggevallen worden door hen. De Fransen vertrekken in elk geval in 1761. Maria Theresia blijkt toch wel een zegen voor Vlaanderen. Dat beseffen de mensen pas echt na haar dood op 12 oktober 1780. Haar eigenwijze zoon en opvolger Jozef II jaagt de bevolking dan wel in de gordijnen met zijn progressieve gedachten die door niemand gedragen worden. En dat leidt tot een diepe verdeeldheid onder de mensen. Kort na zijn troonsbestijging, op 20 mei 1781 komt Jozef II op bezoek in Nieuwpoort. Hij wil zien hoe het leven er hier aan toe gaat. Zijn manieren lijken ongewoon voor een vorst van zijn kaliber. Hij luncht weliswaar met de 'koninklijke klasse' en luistert aandachtig naar de woorden van de burgemeester. Maar vreemd genoeg gaat hij in gesprek met gewone burgers om zich een beeld te kunnen vormen van de lokale toestanden. Voor zijn vertrek drukt hij de inwoners op het hart dat hij de belangen van de stad en de haven niet uit het oog zal verliezen. Men juicht hem dan ook toe wanneer zijn koets buitenrijdt op weg naar Oostende. De gemoedsgesteldheid van het volk verandert echter bruusk als hij zijn

progressieve maatregelen begint toe te passen in Nieuwpoort. De mensen voelen zich niet bepaald gelukkig met de sluiting van enkele kloosters. Wanneer hij ook nog baas begint te spelen in de kerkelijke aangelegenheden beginnen de inwoners zich toch wel serieuze vragen te stellen. De ontgoocheling bij de poorters moet algemeen zijn wanneer de keizer zomaar eenzijdig besluit om al de Nieuwpoortse buitenforten en verschansingen te laten afbreken en het garnizoen opdoekt. Alleen de vestingen rond de stad blijven nog overeind. Diezelfde misnoegdheid zien we ontstaan in zowat heel Vlaanderen. Een maalstroom in de richting van ongelooflijke veranderingen en een compleet veranderende maatschappij is het. Het verzet in de Nederlanden zorgt voor de mobilisatie van een eigen patriottenleger dat klaar is om het gezag over het land over te nemen als Jozef II op geen betere gedachten te brengen is. Dat doet de keizer blijkbaar niet waarop de patriotten op 16 september 1789 de zuidelijke Nederlanden binnenvallen en Gent innemen. Daarna volgen ook de andere steden en gewesten. Op 12 oktober 1789 verklaart het officieel Nieuwpoort dat het zich aan de zijde van de patriotten schaart. Een nieuw stadsbestuur zal voortaan de scepter zwaaien. De nieuwe keizer Leopold II (want Jozef II overleed in februari 1790) beseft dat de toestand bedenkelijk is en draait de klok van zijn voorganger terug. In Den Haag belooft hij op 23 oktober 1790 de hemel en omstreken. De Vlamingen krijgen hun vrijheden en voorrechten terug en daarmee maakt hij een einde aan de volksoproer.

Een perfecte intro voor een nieuwe oorlog

Hoe je ook draait of keert; er staat een nieuwe tijd te dringen aan de voordeur. In Frankrijk is de malaise tegenover de monarchie zo algemeen dat daar de Franse Revolutie uitbreekt. Een perfecte intro voor een nieuwe oorlog die toch wel zware gevolgen zal hebben voor ons land en de Westhoek. Op 17 november 1792 dringen 400 Duinkerkse vrijwilligers zonder weerstand binnen in Nieuwpoort. Nieuwpoort en Oostende zijn dan de laatst overgebleven steden om in de handen van de Franse revolutionairen te vallen. Een bezetting die duurt tot 7 april 1793. Want dan nemen de Oostenrijkers zonder slag of stoot onze stad weer in nadat de Fransen beseffen dat ze tegen deze overmacht niet opgewassen zijn. Daarna komen Engelse en Hollandse soldaten de stad nog extra versterken. Op 22 oktober 1793 staan de Fransen er terug. Dit keer met een goed ingerichte troepenmacht. De gevechten slepen een volle week

aan, vooral in de nabijheid van het Kattesas en bij de Westsluis tegenover de huidige Victorlaan. De Nieuwpoortse verdediging bestaat uit Engelse, Schotse en Hessische troepen die gesteund worden door divisies van de Engelse vloot die voor de haven liggen. De burgers vechten mee, ze bedienen zelfs de kanonnen. Dat robuust verzet zorgt er op 29 oktober voor dat de Fransen hun pogingen staken om Nieuwpoort te veroveren. Maar de vijand blijft verbeten om Vlaanderen in te lijven bij de republiek Frankrijk. Op 4 juli 1794 breekt de strijd om Nieuwpoort opnieuw los. Een perfect georganiseerd leger omsingelt de muren van de stad. Dit keer zullen de Fransen geen pardon kennen. Hun kanonvuur is er op gericht om de stad zo veel mogelijk te vernielen. De aangerichte schade, de schrik onder de bevolking en het gebrek aan perspectief om nog versterkingen binnen te krijgen zorgen er voor dat de Oostenrijkse bevelhebber op 18 juli 1794 Nieuwpoort netjes in handen geeft van de Fransen. Hun bezetting zal 20 jaar duren.

De kaaimuur is tot op de draad versleten

De beroerde tijden hebben een nefaste invloed op de haven die er vervallen bij ligt. Het is duidelijk te zien dat de Nieuwpoortnaars er geen of onvoldoende aandacht hebben aan besteed. Met de altijd maar uitdijende schepen kunnen de grootste nog maar met moeite deze haven binnenvaren. Het gevolg daarvan is natuurlijk dat de zeehandel zich verplaatst naar havens die daar wel toe in staat zijn. Van de staketsels zoals we die nu kennen in Nieuwpoort is er dan nog geen sprake. De havenmond is afgezet met stenen dijken, die ze 'duikers' noemen omdat men de stenen bij hoog water niet eens ziet liggen. Men moet al goed de haven kennen om te weten waar de duikers verborgen liggen. Voorbijvaren aan 'de kop van de duiker', zeg maar het verste punt in zee, is best een hachelijke onderneming. En ook de kaaimuur is tot op de draad versleten. Die is er zo slecht aan toe dat burgemeester Karel De Vleeschauwer het in 1700 niet meer kan aanzien en de kwestie persoonlijk in handen neemt. Zijn probleem is het geld. De kas van de stad is leeg en op middelen van de staat moet hij niet rekenen. Hij ruikt echter zijn kans wanneer de zusters conceptionisten van Duinkerke hun klooster in Oostende inruilen en zich in Nieuwpoort willen komen vestigen. Dat kan natuurlijk pas met toestemming van het stadsbestuur en van de Raad van Vlaanderen. De Vleeschauwer wil wel zijn akkoord geven, maar daar staat wel een tegenprestatie van de nonnen tegenover. Meer bepaald het

verstrekken van een lening van 14.000 gulden zodat de kaai hersteld kan worden. Achteraf zal blijken dat de schulden voor wat betreft de restauratie opgelopen zijn tot 24.000 gulden die in 1705 nog niet zijn terugbetaald. Tijdens de Franse bezetting (1701-1715) en de haast ononderbroken oorlog tussen Frankrijk en Engeland blijven de handel en de visserij slabakken en moet het zeevolk zijn toevlucht nemen om met de vrijbuiterij de kost te verdienen. Na de Vrede van Utrecht in 1715 komt de kalmte terug. De Oostenrijkse overheid zegt open te staan voor Nieuwpoortse voorstellen om nieuw leven in hun haven te blazen. Maar het is best een taai en stug probleem om de vastgelopen wielen van de economie weer op gang te brengen. Eigenlijk gebeurt er weinig tot niets.

Wrijvingen binnen de Sint-Jacobsgilde

Pas in 1723 biedt zich een buitenkans aan met het oprichten van de machtige 'Indische Compagnie van Oostende'. Deze maatschappij brengt enkele grote handelsschepen op zee om tussen Indië en Oostende te varen. Het duurt niet zo lang voor deze schepen te maken krijgen met de specifieke zeestromingen in het Kanaal. Vooral de Nieuwpoortse stuurlui lijken te beschikken over de nodige competentie om deze perikelen te trotseren. De kersverse compagnie sluit een overeenkomst met twee Nieuwpoortse vissers om de schepen die uit Indië komen en in het Kanaal verwacht worden daar tegemoet te varen en ze naar Oostende te loodsen. Het zal niet lang duren voor er binnen de locale Sint-Jacobsgilde wrijvingen zullen ontstaan omdat het altijd dezelfde schippers zijn die met dit leuk en lucratief karwei belast worden. Dankzij de tussenkomst van de notabele Jan Baptist Stauffenberg, een gewezen tolontvanger, zal de gilde in 1725 tot een regeling komen om deze opdracht beurtelings te verdelen onder alle bekwame stuurlui. De Nieuwpoortse vloot bestaat in die tijd uit vijftien vissersboten.

Deze Stauffenberg begint zich meer en meer te etaleren als een drijvende kracht voor zijn stad. Waarom zou Nieuwpoort, naar analogie van Oostende zelf geen grote maatschappij in het leven roepen om zich toe te leggen op de visserij bij Ijsland? Zonder daarbij het handelsvervoer te verwaarlozen. Hij legt zijn plannen voor in Nieuwpoort, Brugge, Gent en vooral in Brussel. De onderhandelingen starten in 1724, een jaar later verkiezen ze hem tot burgemeester en kan de man zodoende nog meer gewicht in de schaal leggen. Hij probeert de staat over te halen om

degelijke havenwerken uit te voeren en ambieert daarbij een monopoliepositie voor wat betreft gezouten vis vanuit de Ijslandse wateren. Met alle goedkeuringen op zak zou hij in principe geen problemen mogen ondervinden om zijn plannen te laten financieren. Na forse tegenstand uit Brugge, Blankenberge en Oostende moet Stauffenberg zijn argumentatie enigszins aanpassen. Voor wat hem betreft kan een monopolie van 30 jaar volstaan. Daarnaast haalt hij een hoop strategische en historische argumenten uit de kast waarom Nieuwpoort zich terecht kan laten gelden voor wat betreft deze visvangst. Hij eindigt met de overweging of de Oostenrijkse overheid de politiek van de vroegere graven van Vlaanderen zal blijven volgen of integendeel Nieuwpoort naar de dieperik zal sturen. Zijn betoog passeert diverse commissies die met een aantal bezwaren komen waardoor de regering niet kan instemmen met de voorgestelde plannen. Buiten het decreet van 5 augustus 1725 waarbij bepaalde voorrechten verleend worden om op grote schaal visserij te ondernemen. Van een monopolie is helaas geen sprake. Stauffenberg houdt voet bij stuk. De grote overwinnaar van deze weigering is Holland. In de Amsterdamse kranten steken ze het niet onder stoelen of banken dat ze de officiële weigering van Brussel wel plezant vinden. Misschien prikkelt het de Oostenrijkse bezetter wel om dat te horen uit de mond van een partij die doorgaans zijn vijand is. Op 5 mei 1727 komt er eindelijk iets treffelijk uit de bus voor Stauffenberg. De regering laat weten nog altijd gekant te zijn tegen een monopolie, maar dat het voor iedereen wel toegestaan is om de grote zeevisserij te ondernemen met een gewaarborgde vrijheid voor een periode van tien jaar betreffende de rechten op vis, schepen, benodigdheden, zout en proviand. Na een grondige overweging biedt dit voldoende garanties voor de burgemeester om de nodige geldschieters te vinden voor zijn project.

Een bonte mengeling

Nog diezelfde maand volgt een eerste tegenslag. De enige die over een monopolie beschikt is precies deze Indische compagnie van Oostende en die krijgt nu te horen dat die voor een periode van 7 jaar opgeschort worden. Een gevolg van de immense druk die Holland, Frankrijk en Engeland uitoefenen op Brussel en op de keizer van Oostenrijk. Bij de potentiële investeerders rijst natuurlijk twijfel wat die regeringswaarborg feitelijk waard is. De kapitaalronde verloopt dan ook moeizaam. De

vennootschap schrijft 200.000 gulden uit als basiskapitaal. Vanaf 7 augustus 1727 kunnen de geïnteresseerden inschrijven in dit kapitaal. Uiteindelijk zullen ze amper 115.000 gulden binnenhalen, ongetwijfeld onder invloed van de gerezen twijfel. Het nieuw bedrijf krijgt de naam van 'Compagnie voor Visvaart van Nieuwpoort'. Of toch iets in die richting, ik bespaar mijn lezers de ellenlange naam. In de statuten staat geschreven dat de firma voor tien jaar zal bestaan en dat men zal beginnen met vier doggerschepen, twee sloepen en twee buizenschepen. Twee directeuren zullen vanuit Nieuwpoort instaan voor de exploitatie. Het kapitaal bestaat uit 1150 aandelen van elk 100 gulden, al dan niet volstort. De heren Cornelis en Joan Walckiers uit Gent en Antwerpen staan geboekt als grootste aandeelhouders. De rest van de aandeelhouders stelt zich tevreden met elk 12 aandelen. Een bonte mengeling van Vlamingen en Brusselaars, met onder andere ook enkele investeerders uit Nieuwpoort. Ook Stauffenberg laat de kleur van zijn geld zien. Later zal een zekere Pieter De Roo een aantal niet aangekochte aandelen overkopen en in het kapitaal van de nieuwe compagnie stappen. Het valt toch wel op dat de meeste Nieuwpoortnaars zich op afstand houden van de nieuwe firma. Hoewel de maatschappij officieel gevestigd is in Nieuwpoort, vindt men het raadzaam om de bijeenkomsten te houden in Gent zodat de talrijke Brusselse aandeelhouders deze vergaderingen gemakkelijker kunnen bijwonen.

Het proces van pekelen en roken

De eerste haringvangst vangt aan in het najaar van 1727. Maar zonder te wachten op de eigen vangst begint de maatschappij al met het commercialiseren van haring die door privé partners gevangen werd. Na een proces van pekelen en roken vermarkten ze die onder de merknaam 'krakeloo'. In oktober 1727 transporteert voerman De Ruyter de eerst vracht krakeloo naar Brussel. Omdat men in Nieuwpoort niet beschikt over zout om te pekelen sturen ze Aernoudt Vynck met een sloep naar Duinkerke om daar 55 zakken te gaan ophalen. Ze slaan het goedje op in een pakhuis van het gasthuis 'De Gouden Poorte' in de Valkestraat. Een eerste schip kost 1798 gulden, gebouwd voor schipper Vandenabeele met Pieter Messen als stuurman. De schepen van Aernoudt Vynck, Jan Vynck en P. Meynne huren ze voor elk 100 gulden per jaar. Nog in 1727 volgt de aankoop van een vijfde schip voor de som van 3.719 gulden. De schepen van Vynck en Messen zullen het eerst 'ter haringe' uitvaren. Dat gebeurt

traditioneel pas na de 'fooiedag' in een herberg. Een feestmaal met de nodige drank voorafgegaan door het lezen van missen. Het uitreden van deze schepen brengt werk en nering voor de Nieuwpoortse timmerlieden, kuipers en nettenbreiers maar eveneens voor de leveranciers van gereedschap, ijzerwerk, korven, manden, koorden, garen, winkelgaren, brood en zeebeschuit, gezouten vlees, haringtonnen, jenever, brandewijn, bier en zelfs buskruit. Stauffenberg reist naar Dordrecht en slaagt er in om vier doggerschepen (hoekers) te kopen die hij direct zal kunnen inzetten voor de visvangst. Tot dit ter ore komt van de Hollandse wethouders die de levering blokkeren en de schepen aan de ketting leggen. Het zal de Nieuwpoortse burgemeester veel diplomatieke inspanningen in Brussel vergen om pas veel maanden later zijn schepen terug in handen te krijgen.

Vynck en Messen doen goede zaken

Begin 1728 nemen de aandeelhouders tijdens een bijzondere vergadering de beslissing om nieuwe schepen te laten bouwen in Nieuwpoort. Het is op dat moment nog helemaal niet zeker wanneer de in Holland geblokkeerde vaartuigen weer beschikbaar zullen zijn. Op een stuk staatsgrond aan het Hoornwerk, gelegen aan de overkant van de kaai verrijst een scheepswerf. Begin maart kunnen ze hier beginnen met de constructie van zes nieuwe schepen. Twee hoekers genaamd 'De Compagnie' en 'De Stad Nieuwpoort', twee buizen, de 'Sint Carolus' en de 'Sint Cornelius' en twee sloepen, 'De Sint Matheüs' en de 'Sint-Pauwel'. Daarnaast kopen ze nog twee extra sloepen. Vynck en Messen doen goede zaken met hun vangsten. Ze voeren reizen uit van korte duur met de target op verse vis. De vier in Holland aangekochte doggerschepen komen einde april vrij en varen binnen in Nieuwpoort begin mei 1728. Ze krijgen nieuwe namen, die Hollandse zure smaak vraagt blijkbaar om een totale metamorfose: de 'Sancta Maria', 'De Sint Antonius a Padua', de Sint Elias' en de Sint-Jacob'. Ze hebben samen 12.500 gulden gekost. De twee laatstgenoemde schepen krijgen als opdracht om zeetransport te doen met zout, jenever en andere koopwaren. Men had gehoopt om deze hoekers te kunnen bemannen met Nieuwpoortse vissers maar dat valt toch wel tegen. De lokale kerels zijn niet vertrouwd met de zoute visvangst waardoor de compagnie noodgedwongen een beroep moet doen op bemanningen uit Holland. De schepen voor Ijsland varen uit in mei en juni en arriveren begin oktober. Het is telkens in spanning

wachten. Hoe vaak worden er geen missen gehouden bij de paters recolletten voor een behouden terugkeer? En als het dan zover is, vieren ze dat met een 'Blijdag'. Wat een mooi woord trouwens: een dag om blij te zijn, dat zouden we anno 2020 wel eens moeten invoeren in onze verzuurde maatschappij. Gewoon eens een dagje om gewoonweg blij te zijn met wat we hebben. In het Nieuwpoort van 1728 gaat dat gepaard met drank, een maaltijd, een plechtige mis met dankzegging en 's avonds gevolgd door een dansconcert verzorgd door een organist en drie muzikanten. De gevangen vis is bestemd voor allerlei afzetmarkten. Een deel ervan verdwijnt in het lokale pakhuis. De hoeveelheden zijn best opzienbarend. Als je al eens een lading van 100 ton haring en 'moluwe' naar Nantes kan verschepen dan wil dat toch iets zeggen.

Verlies voor de Ijslandvaarders

Op het einde van november 1728 maken de aandeelhouders de balans op van het eerste vaarseizoen. De Ijslandvaarders boeken een verlies van 1.000 gulden de rest haalt een winst van 6.500 gulden na in totaal 14 reizen. Niet om over naar huis te schrijven dus en die magere cijfers zorgen voor het aanscherpen van de efficiëntie. Gent zal meer controle uitvoeren om na te gaan wat hier allemaal speelt in Nieuwpoort. Enkele manschappen mogen ophoepelen. Ondertussen zijn de zes bestelde schepen klaar. Een lening van 60.000 gulden zal zorgen voor de betaling van de rederij. De compagnie is ervan overtuigd dat ze in de toekomst een dividend van 4 à 5% zal kunnen uitkeren aan zijn aandeelhouders. In 1729 komen er nog diverse schepen bij en groeit de maatschappij verder aan. Naast de visserij is er ook sprake van de koopvaardij. Noors hout, volle vrachten kreeften die achteraf waardeloos blijken, koolzaad, brandewijn, likeuren die dan wel onderweg verbeteren. Rondreizen zoals bijvoorbeeld het traject Nieuwpoort-York-Nantes-Nieuwpoort of Oostende.

Juni 1729. Financieel blijft de maatschappij toch maar aanmodderen, de financiële toestand is allesbehalve schitterend, hier en daar zitten ze met grote schulden. Een kapitaalsverhoging om daar wat aan te doen loopt af op een sisser. De exploitanten hebben dan al grote moeite om hun manschappen te betalen terwijl die alsmaar hogere lonen eisen. Enkele boten varen zelfs niet uit door gebrek aan personeel. Een bewijs van onkunde zie ik zeker in de laattijdige vaststelling dat de mazen in de vissersnetten veel te groot zijn om haring en vis vast te houden. Sommige

schepen willen uitvaren en beschikken niet eens over de onontbeerlijke kabels. Ondanks de belofte van vrijheid van rechten voor heel het land heffen ze in Diksmuide en Ieper doodleuk taksen op alle vis afkomstig uit Nieuwpoort. Belastingen die dan door de verontwaardigde kopers in mindering van de factuur komen. Als ze die zelfs al willen betalen. Het zijn allemaal problemen van voorbijgaande aard die natuurlijk wel geen goed doen aan de precaire financiële situatie. Een inspectie op 2 mei 1730 brengt nog andere miseries aan het licht. Het vertrouwen in het Nieuwpoortse management is volledig zoek. De corebusiness om schepen op Ijsland te laten varen trekt op niets. Gebrek aan middelen, materiaal en personeel zorgt er voor dat veel vaarten niet doorgaan. Soms moeten ze paarden verkopen om wat geld in het bakje te brengen. In Nieuwpoort alleen al zorgt dat in 1730 voor 10.000 gulden aan onbetaalde rekeningen. En als de schepen dan terugkeren uit Ijsland blijkt dat ze bijna allen hun reddingsboten kwijtspeelden en dus genoodzaakt waren om nieuwe sloepen te bestellen in de Ijslandse havens. Voeg daar een tegenvallende haringvangst aan toe.

In november 1730 volgt een nieuwe tegenslag, zeg maar een uppercut voor de compagnie. In Nantes voeren ze een dramatische verhoging van de invoerrechten door op alle invoer van haring en moluwe uit Vlaanderen en Holland. Diplomatieke pogingen van Stauffenberg lossen niets op. Om aan geld te geraken verkopen ze de 'Sint François' voor een schamele 400 gulden. Gent eist uitleg want het schip heeft wel 3.719 gulden gekost. De spanningen tussen Nieuwpoort en Gent lopen op. Nieuwe leningen, geprotesteerde wissels, ja dit bedrijf is een zieltogend hoopje ellende geworden. In Duinkerke pakken de autoriteiten Stauffenberg op wegens niet betaalde netten, hij ziet zich verplicht om zich persoonlijk borg te stellen om weer op vrije voeten te komen en neemt ontslag als directeur op 8 augustus 1731. Zijn opvolger De Vallejo zit dan nog met zijn vingers in de kassa. Stauffenberg vlucht naar Ieper met de boekhouding van het bedrijf. Wat een warboel toch! Het enige lichtpunt in 1731 is dan de prachtige vangst die de Ijslandvaarders terugbrengen in september. De opbrengst is natuurlijk ruim onvoldoende om de schulden te dekken. Men ziet zich nu genoodzaakt om drie schepen te verkopen.

Het vullen van zijn eigen zakken

Na het vertrek van Stauffenberg neemt een zekere Pluvier het roer over. Een specialist van gezouten vis die geen kloten kent van verse vis, geeft Dumon aan. De man is er enkel op uit om zijn eigen zakken te vullen, dat is toch wat zijn voorganger overal rondstrooit in Ieper. Diverse steden, waaronder Veurne, Diksmuide en Menen blijven verder rechten eisen op de Nieuwpoortse vis hoewel de wet dat verbiedt. De compagnie moet daarom zijn eigen vis verkopen zonder rechten want anders verkiezen hun klanten de Hollandse vis. Ondanks een goede IJslandvaart in 1732 moet er toch weer een schip van de hand gedaan worden om de firma overeind te houden. Ondertussen blijft Holland de zaken op de spits drijven met de hardnekkige bedoeling om de Nieuwpoortse maatschappij ten gronde te richten. Onze noorderburen zijn er telkens als de kippen bij om hun schepen voor een prikje aan te kopen. Finaal is er maar één iets wat er nog opzit: de liquidatie van de firma. Een nieuwe groepering gaat nu van start met twee schepen die op Nantes, Bordeaux en Ijsland zullen varen. Tussen 1736 en 1738 zijn de resultaten ook al geen vetpot, door het voortdurend gestook van de Hollanders. In 1737 zal de vrijheid van tol die toegestaan was voor een periode van tien jaar vervallen. De eigenaars van de schepen moeten nu actief lobbyen bij de keizer om alsnog een verlenging te krijgen om de Nieuwpoortse vis op gelijke voet te stellen als de Hollandse. Maar er is helaas geen Stauffenberg meer om zijn invloed te laten gelden terwijl men in regeringskringen doof blijft voor de Nieuwpoortse verzuchtingen. In 1738 kan men enkel nog vaststellen dat er niets meer overgebleven is van alles wat ooit aan de compagnie heeft toebehoord. De beloftevolle haringvisserij van Nieuwpoort heeft zijn laatste adem uitgeblazen. De beste vissers en stuurlui van de stad verlaten de stad en gaan zich nu vestigen in Duinkerke die zich kan manifesteren als een vrije haven waar hier alles tolvrij voorbijkomt. Buiten enkele ondermaatse pogingen gebeurt er in Nieuwpoort niets noemenswaardig tot in 1770. De kaai bevindt zich in een zorgwekkende toestand en krijgt tijdens dat jaar een grondige opknapbeurt. In 1772 breken arbeiders de Westsluis af en vervangen ze de kaduke installatie door een sas gelegen aan de Katte, nu beter bekend als het Kattesas. Tussen de afgebroken Westsluis en de Vierboete starten ze in 1777 met het bouwen van een nieuwe havendijk, tot groot gerief van de inkomende en uitvarende schepen en sloepen.

De ene zijn dood

1778. Er doet zich plots een heel nieuwe toestand voor. De oorlog tussen Frankrijk en Engeland verhindert de Duinkerkse vissers om hun bedrijf daar voort te zetten. De Oostenrijkse overheid laat in Brussel aan de Fransen verstaan dat ze bereid zijn om de benodigde scheepspapieren af te leveren aan de Franse schepen die zich in Nieuwpoort of in de andere Vlaamse schepen zullen laten inschrijven. Met dergelijke documenten zullen ze geen last hebben van de Engelsen. Dat heeft tot gevolg dat de hele Duinkerkse vloot zich plots laat inschrijven in Nieuwpoort. Gevolgd door die van Boulogne en andere Franse havens. Zelden heeft men in Nieuwpoort zo'n bedrijvigheid meegemaakt. Een periode van bloei en voorspoed die zal duren tot in 1783 tot de vrede roet in het eten gooit. De ene zijn dood is de andere zijn brood is hier wel erg toepasselijk. De meeste Franse schepen varen nu terug naar het thuisfront. Een aantal Duinkerkenaars blijft hoe dan ook in Nieuwpoort en dat zorgt ervoor dat de vloot toch wel wat kon aangroeien sinds 1778. Het verbod om Hollandse haring en vis te importeren in Vlaanderen draagt ook al bij tot een positief klimaat voor de lokale visserij. Tot aan het uitbreken van de Franse revolutie en het jaar 1800. Het lijkt me een geschikt moment om Nieuwpoort achter te laten en nieuwe horizonten op te zoeken voor mijn 'Kronieken van de Westhoek'.

Diksmuide in revolutionaire tijden

Ieder hoekje van de grond

Ieder hoekje van de grond
waar eens onze wiege stond,
spreekt van lijden,
spreekt van strijden,
spreekt van macht, van roem en eer
in die tijden van weleer,
mint daarom uw Vlaanderen zeer!

Met dit empathisch gedicht boordevol respect voor zijn voorouders begint Robert Pieters in 1885 aan zijn 'Geschiedenis van Dixmude'. Ik voel me direct aangesproken. Een beetje achting, een vleugje adoratie en vooral massaal veel eerbied voor het leven en lijden van de voorbije generaties zijn in mijn boeken altijd prominent aanwezig. Wat is het toch al een eeuwigheid geleden dat ik nog eens naar Diksmuide gereisd ben, terug in de tijd? Hoe was toen het leven in de boterstad? Terwijl de dagen van 2019 op zijn einde lopen begin ik hier in de vroege ochtend van 17 december aan mijn kroniek over de geschiedenis van Diksmuide van aan het begin van de godsdienstoorlogen om ergens te eindigen in het magische jaar 1800. Ik haal de geschiedkundige mosterd bij onderwijzer Robert Pieters en zeker ook bij koster Pieter Derresauw die rond 1820 in zijn schoonste handschrift een dagboek van zijn vader voor de eeuwigheid kon vastleggen. Dat laatste document dank ik aan Chris Vandewalle, de stadsarchivaris van Diksmuide die zo aimabel was om me dat manuscript ter beschikking te stellen.

Genoeg inleiding nu. Ik keer op mijn stappen terug. Keizer Karel overleed in zijn klooster te Yuste in Spanje. In 1558 'vieren' ze in Vlaanderen zijn uitvaart met grootse plechtigheden. In de wijken van de stad Diksmuide wedijveren ze om dat op zijn best te doen. Al de maatschappijen, ambachten en instellingen laten zich tijdens de lijkstoet in hun prachtigste gewaden opmerken. De uitvaart kost 112 ponden aan het stadsbestuur. Ik had zo mijn bedenkingen bij Pieters' werkwoord 'vieren' maar dat zal er zeker ook niet meer bij zijn vanaf het aantreden van zijn zoon Filips II. Diens regering zal noodlottig blijken voor België. In 1559 ondertekenen Spanje en Frankrijk te Cateaux-Cambrésis een vredesverdrag. In een geheim artikel van dit verdrag staat te lezen dat beide mogendheden van

plan zijn om de inquisitie in te voeren en dat ze alles in het werk zullen stellen om de alternatieve godsdienstgedachten in bloed te smoren. Prins Willem van Oranje (dan 36 jaar) - in die tijd nog de raadsman van Filips II - is een van de eersten die weet krijgt van deze drastische plannen en hij breekt met Spanje. Naar eigen zeggen zou hij medelijden voelen met zijn mensen die aan de dood zullen overgeleverd worden, vooral omdat er sprake is van een inquisitie die nog wreder zal zijn dan diegene die ze in Spanje zelf handhaven. Hij neemt het besluit om de Spaans-Franse plannen voor wat betreft de Nederlanden te boycotten. En dat terwijl ze in onze contreien en zeker ook in Diksmuide de vrede van 1559 verwelkomen met uitbundige vreugdefeesten in al de wijken van de stad.

Eén aaneengesloten treurspel

De ketterij wint overal veld en is er sprake van hervormers en hervormden. In 1561 maakt Diksmuide voor de eerste keer kennis met de inquisitie. Diverse van ketterij betichte personen worden in dit jaar gevangengenomen. De wetheren van Diksmuide moeten de inquisiteur er twee keer bijroepen om hun gevangenen te 'examineren'. Robert Pieters focust zich even op de algemene gebeurtenissen die Europa meer dan een eeuw lang zullen teisteren. De onlusten en de oorlogen gevolgd door een dertigjarige oorlog vormen één aaneengesloten treurspel in heel West-Europa. Een mengelmoes van soldaten uit alle mogelijke landen strijdt bloedige gevechten tijdens menigvuldige veldslagen. Tot de kleinste steden toe krijgen te maken met vreemde en brutale bezetters. In de Westhoek is dat niet anders. De extreme strengheid van Filips II in het beteugelen van de hervormde leer is ongetwijfeld de reden waarom er ook in Vlaanderen onlusten uitbreken. Hoe harder de Spanjaarden zich opstellen hoe fanatieker de calvinisten hun werk voortzetten. Ook in Diksmuide werken hun ministers zich in het zweet met hun hagenpreken en hun nieuwsoortige erediensten. In 1566 breekt de beeldenstorm los. Zeker vierhonderd van onze kerken ondergaan plundering en verwoesting. Nadat de aanhangers van de nieuwe leer de kerken en de beelden kort en klein geslagen hebben in Gent, Ieper, Poperinge, Belle, Hondschote krijgt Lo in Veurne-Ambacht tijdens de augustusmaand het bezoek van een geuzenpredikant en zijn bende van meer dan 800 gewapende mannen die de lokale kerk aanpakken, de altaren afbreken en de beelden aan diggelen slaan.

paardenmakelaar (Philips Delahaye, Liebaert Denormana, Vandenberghe, Philips Dewijze en Pierre Maes) zich aan de rechterzijde van de commissaris geschaard. Die toonde zich daarover zeer gestoord en barstte uit in een overmatige hevigheid en schreeuwde overluid dat er maar zes eerlijke lieden waren in Diksmuide. Na de zitting werden de nieuwe Franse burgers al snel gewaar hoezeer hun gedrag de andere burgers mishaagde.

Commissaris Gadolle reageert

Zondag 9 maart 1793. Commissaris Gadolle wilde reageren op de belediging waarbij zes burgers van Diksmuide zich hadden aan blootgesteld. Hij zond een schriftelijk bevelschrift naar het stedelijk bestuur dat als volgt luidde: 'Wij, F. Gadolle, commissaris van de uitwerkende macht van de Franse republiek. Gezien de neiging van de stad Diksmuide om een afgezonderde macht te blijven en in aanmerking genomen de gevaren waaraan de burgers die zich als Franse republikeinen hebben verklaard zijn blootgesteld. We verklaren daarbij aan de stad Diksmuide dat wij alle beledigingen die hen worden aangedaan zullen aanzien als gedaan aan de Franse republikeinen. We willen zelfs dat zij voortaan het recht krijgen om vrijelijk wapens te dragen zoals die van Henegouwen, Brussel, Gent, Brugge, Nieuwpoort die zich met de Fransen hebben verenigd. We gebieden daarom aan de volksverbeelders van Diksmuide de inhoud van dit bevel op de gebruikelijke manier af te kondigen, verzoekende daarenboven de plaatselijke krijgsbevelhebber de uitvoering ervan te garanderen. Gedaan te Diksmuide op 9 maart 1793 van het jaar II der Franse republiek, ondergetekend P. Gadolle'. Het stedelijk bestuur dat de eensgezindheid van het volk vertegenwoordigde en de uitval van de commissaris beklaagde, vond het nodig om enkele opmerkingen te maken tegen de inhoud van dat bevelschrift en vaardigde daarom het volgende schift van tegenspraak uit: 'De voorlopige volksverbeelders en magistraten van de stad Diksmuide. Gezien het ontwerp van afkondiging door de burger Gadolle, commissaris van de uitwerkende macht, hebben we besloten dat we niet menen dit ontwerp te mogen afkondigen om volgende redenen: 1° Dat de stad Diksmuide noch haar inwoners zich nooit ongematigd betuigd hebben dat ze een afgezonderde macht wilden blijven. 2° Dat het onmogelijk schijnt een algemene uitzondering toe te staan aan de zes inwoners die zich Franse republikeinen hebben verklaard omdat dit

nadelig zou zijn voor de stadsrechten die we menen in stand te houden. 3° Dat de meerderheid van de inwoners het wil houden op de oude wet, men is ervan overtuigd dat de nieuwe rechten strijdig zijn en een overtreding tegen de macht van de stadsregering en tegen de algemene wil van de bevolking zonder daarbij de burgers samengeroepen te hebben en hen daarover te raadplegen. De stadsregering is bereid om de zes vermelde burgers onder haar bescherming te nemen zoals al de andere inwoners en beloven dat ze alles zullen aanwenden opdat er niemand zou verontrust worden. Gedaan te Diksmuide de 9de maart 1793, ondertekend A.F. Van Vossem, president, V. Jansseune, P.L. Woets, P.H. Deruysschere, C. Verwilghen, Eug. Delaey, C.L. Vandromme, F.M. Debruyne, S.J. Van Coutter, J.M. Dhulster en P.J.J. Woets.'

1793: beroering op de markt

Onmiddellijk na het afkondigen van vermeld schrift volgde deze afkondiging: 'Zo het vrij staat aan de mensen te stemmen zoals het zijn gemoed betuigt, zoals gisteren is gebleken wanneer de meerderheid van het vergaderde volk de Franse grondwet verworpen heeft, daar integendeel enkele burgers die wel aangenomen hebben. Omdat er hier personen zijn die deze burgers daardoor zouden kunnen beledigen werd het nu verboden deze mensen te belagen, begekken of smaad toe te brengen, op straffe conform de rechten.' Dit verbod werd al van bij zijn opstart overtreden vermits er hier een inwoner was die het durfde te wagen om overluid te roepen 'Wacht maar tot de Fransen weg zijn!'. Commissaris Gadolle was niet heel tevreden over de resultaten in Diksmuide maar de boodschap van de stedelijke regering verdreef toch enigszins zijn misnoegen. Op hun verzoek beloofde hij alles in het werk te stellen om de dagelijks verwachte verbanning van de Franse priesters te voorkomen. Hij vertrok nog diezelfde namiddag.

Maandag 11 maart 1793. Op de markt van heden ontstond er een beroering tussen enkele inwoners en landlieden wegens het opzichtig dragen van de driekleurige kokarde. Maar deze werd dankzij de tussenkomst van enkele weldenkende burgers dadelijk in de kiem gesmoord. Rond 10u 's morgens zijn hier van Brugge aangekomen in het gezelschap van tien Huzaren de burgers Sibuez van Parijs, Michot en Gasbeek van Brugge, commissarissen die belast waren met het aanbod ter aanvaarding van de Franse grondwet. Commissaris Sibuez had

vernomen wat zijn collega Gadolle hier in dat verband verricht had. Hij begaf zich met zijn gevolg naar Esen nadat hij hier in Diksmuide het bevel gegeven had dat al de Franse priesters die zich in de stad bevonden binnen de acht dagen moesten vertrekken. In Esen waren de burgers van de omliggende gemeenten Beerst, Klerken, Keiem, Vladslo, Merkem, Woumen en Zarren in een vergadering samengeroepen om daar de grondwet van de Franse republiek te komen aanvaarden. Deze vergadering vond plaats in de parochiekerk van Esen en werd zeer talrijk bijgewoond. Nadat de commissarissen hun voorstellen aan de vergaderde landlieden voorgelegd hadden vergenoegden deze zich met het verwerpen van de grondwet. Daarna begonnen ze de papieren te scheuren en rond te strooien en ze wapenden zich ijlings met stokken, klepels, hamers en ander tuig. Ze verjaagden met geweld de commissarissen en hun begeleiders die in vliegende haast naar Diksmuide konden vluchten. Na hun terugkeer verzocht commissaris Sibuez aanstonds aan de plaatselijke bevelhebber een dwanggeleide krijgsvolk naar Esen te zenden om de inwoners over hun roekeloos gedrag te straffen. Kort daarna zijn de commissarissen naar Brugge teruggekeerd. Conform Sibuez' verzoek zijn er om 14u in de namiddag 200 man daarnaartoe getrokken. Nauwelijks een half kwartier stappen buiten de stad, aan de herberg 'De Kroone', hoorden ze al te Esen de alarmklok luiden. Ze vernamen dat er een grote opstand uitgebroken was, van enkele benden gewapend met geweren, stokken en andere moordtuigen. Daarom durfden ze niet verder te gaan en keerden ze naar Diksmuide terug.

Esen moet gestraft worden

Het bevel door commissaris Sibuez gegeven tot het doen vertrekken van de Franse priesters was ruchtbaar geworden en veroorzaakte een smartelijke pijn voor hen. Het nieuws bracht een ongemene ongerustheid onder de burgerij die zoveel te zwaarder was door de droevige gevolgen die men verwachtte door het slecht onthaal van de nationale commissarissen te Esen. Hoewel de vele burgers die deze geestelijken zonder vergoeding en om godswil herbergden wenste de hele gemeente hen hier nochtans te houden. De stedelijke regeerders die ook van die mening overtuigd waren schreven een ontroerende brief aan commissaris Gadolle bij dewelke ze hem smeekten om aan de gevluchte Franse

priesters bescherming te verlenen zoals hij eerder beloofd had. En zijn ambtsgenoot Sibuez te bewilligen om zijn al te streng bevel in te trekken.

Dinsdag 12 maart 1793. Al om 7u in de morgen zijn 200 man van de bezetting opnieuw naar Esen getrokken, met twee stukken kanon en de brandende lont om een brandschatting te doen als straf van de inwoners omwille van hun verwaand en buitensporig gedrag. De soldaten die bij hun aankomst echt wel wraakzuchtig waren werden al direct enigszins gekalmeerd door de voorspraak van de baljuw, de heer P. Dasonville, en door de verzekering gegeven door de gemeentebestuurders dat de geweldplegingen het werk waren van personen die geen inwoners waren van Esen en dat het door hun overmacht onmogelijk was geweest aan de Esenaren om zulks te beletten. De kwestie werd dan in het vriendelijke bijgelegd en de soldaten vergenoegden zich met de lichting van al de wapens die ze vonden en die ze bij hun terugkomst in Diksmuide naast het vaandel en enkele andere voorwerpen van de gilde van Sint-Sebastiaan plaatsten in het stadhuis. Volgens kroniekschrijver Derresauw zijn de rellen rond de nieuwe grondwet in Esen zeker nog verder aangegroeid, maar hij wilde zich verder focussen op Diksmuide zodat hij daar niet langer iets over heeft neergeschreven.

Aanhouding van een Franse priester

Na de middag van de 12de maart voerde een krijgsgeleide huisbezoeken uit en alles wat ze van wapens aantroffen werd daarbij afgehaald. Een Franse priester, Waterloo, de priester van Verquin bij Bethune werd aangetroffen in de woning van zilversmid L. Van Poucke bij wie hij woonde. De soldaten hebben hem direct aangehouden en al vloekend, lasterend en tierend naar de gevangenis gesleept. Het leek erop dat ze deze priester verdacht hielden van het nog meer ophitsen van de bekende afkeer van de burgers tegen de Fransen. De inwoners waren dan al getergd door de voorbije geweldplegingen van de tuchteloze soldaten. Door de gevangenneming van deze priester gingen ze nu helemaal door het lint. Onder het volk was er nu een grote beweging, het misnoegen en verontwaardiging t.o.v. de Franse bezetters stond op elk gezicht te lezen. Er kon elk moment wel een oproer uitbarsten. Enkele stadsregeerders bemerkten deze gevaarlijke toestand en poogden om de woede van het volk te sussen. Ze begaven zich tot bij de krijgsoverste welke op hun betoog dan toch dadelijk de gevangen priester weer op vrije voeten liet

zetten. Menigvuldige inwoners waren zo verbitterd en in een overmatige toorn ontstoken dat ze de bezetting zeker wel zouden aangevallen hebben, moest dat wijs beleid van de regeerders er niet geweest zijn.

Donderdag 14 maart 1793. De Diksmuidse bevelhebber had van enkele klagers vernomen dat de gilde van de busseniers een vendel in zijn bezit had met het keizerlijk wapenschild erin verweven. Hij gaf het bevel van die vlag binnen te brengen. De heer P.L. Vandromme, vaandrig van de gilde en kapitein Verwilghen begaven zich samen met het bewuste vaandel naar het stadhuis tot bij deze overste. De heer Verwilghen vroeg hem waarom hij die vlag nodig had waarop de overste vroeg om die te ontrollen. Hij wees op de afbeelding van de dubbele arend waarop hij van de Fransman te horen kreeg dat het een lelijk beest was.

Buitensporige vreugdetaferelen

Zaterdag 16 maart 1793. De pogingen van het stedelijk bestuur tot het behouden van de Franse priesters bleken helemaal vruchteloos. Ze waren daarvoor ook te rade gegaan bij commissaris Sibuez, maar kregen vandaag nu een brief die hij te Brugge geschreven had op de 12de maart. Hij verklaarde in zijn schrijven dat hij nu al de wet had overtreden en veel te gevoelig was geweest door meer dan 24 uur toe te staan vooraleer de Franse uitwijkelingen en verbannen priesters weg te jagen. Hij bepaalde nu dat dit zeker zou gebeuren op de 18de maart. Hij vroeg tevens voor deze tijd een naamlijst te ontvangen van al de inwoners die Franse priesters en ballingen herbergden. Indien ze zich zouden verzetten tegen zijn bevel zou hij hen komen straffen. Net zoals de bewuste priesters van wie hij al hun eigendommen zou aanslaan ten behoeve van de staat. Onmiddellijk na de ontvangst van de bewuste brief werden deze bevelen aan de gemeente kenbaar gemaakt. Het nieuws zorgde voor een dodelijke droefheid onder de priesters en de burgers. Wat een contrast met het welbehagen dat de Franse soldaten er in stelden. Ze lieten dat duidelijk blijken met buitensporige vreugdetaferelen. Het oplijsten van de priesters en hun logementen werd onmiddellijk uitgevoerd door de heren P.J. Woets, S. Van Coutter en J. D'hulster welke als commissarissen daartoe belast werden door het stadsbestuur. De uitslag van hun werk bewees dat er in 98 burgerhuizen 126 Franse priesters gehuisvest waren. Met onder meer 9 in de Esenstraat, 19 in de Noordstraat, 6 aan de Grote

Dijk, 3 in het begijnhof, 2 aan de Kleine dijk, 19 in de Weststraat, 25 op de Grote Markt en 7 in de Woumenstraat.

Die godvergeten soldaten

Maandag 18 maart 1793. De Franse priesters waren al van gisteren begonnen aan hun vertrek. Ze gingen nu op weg naar Veurne-Ambacht en andere naburige plaatsen waar het bevel van verbanning nog niet afgekondigd was. Deze geestelijken waren overstelpt door droefheid om onze gastvrije stad te verlaten en daarbij moesten ze nog eens de smaad en de vernedering doorstaan die ze te horen kregen van de godvergeten soldaten van de bezetting die hen beledigden, uitjouwden en belasterden. De burgers waren zeer begaan met het treurig noodlot van de priesters en betuigden openlijk hun hartzeer. Ze bleven daarna enkele dagen in een toestand van uiterste neerslachtigheid.

Dinsdag 19 maart 1793. Vanmorgen gaf een soldaat merkbaar blijk van zijn verbolgenheid op de kerkdienaren. Terwijl hij zich gewapend bevond op de grote markt bemerkte hij daar de eerwaarde heer De Rycke die daar in zijn priesterlijk gewaad voorbijstapte. De soldaat is hem als een briesende leeuw naartoe toegevlogen en hij bedreigde de geestelijke al vloekend en lasterend dat hij hem met zijn bajonet zou doodsteken. Maar deze priester kon zich lopend en zo snel als zijn voeten hem konden dragen uit de voeten maken door snel de grote kerk binnen te vluchten. Maar de dolle Fransman achtervolgde hem tot binnenin. Gelukkig kwam daar toevallig een van zijn oversten voorbij en op het verzoek van enkele brave burgers beval hij de soldaat om zijn achtervolging op de priester te staken. De Fransman was zo woedend dat hij er vervolgens mee dreigde om een predikant die net in zijn preekstoel aan het preken was te gaan vermoorden. De stedelijke overheid klaagde daarop het wangedrag van deze woesteling aan waarop de plaatsoverste hem liet gevangen zetten. Priester De Rycke was door deze overval danig van zijn melk, de schrik en de benepenheid zaten zo diep dat hij er helemaal onpasselijk van werd en niet meer in staat was om die dag nog enige kerkelijke diensten te verrichten.

Vrijdag 22 maart 1793. Hoewel het bataljon van Pas-de-Calais vooral bestond uit ongebonden en goddeloze figuren, gaven hun bevelhebbers in sommige omstandigheden toch nog blijken van onderwerping aan de

rooms-katholieke godsdienst. Een soldaat die ten gevolge van overmatige dronkenschap overleden was in herberg 'Sint-Hubrecht' werd vandaag op het verzoek van zijn oversten met al de kerkelijke plechtigheden van een reguliere uitvaart van Sint-Niklaas begraven. Een krijgsgeleide vergezelde de lijkstoet en verrichte daarbij de gebruikelijke krijgsgebruiken.

Het hoofd van Jezus afgeslagen

Maandag 25 maart 1793. Een soldaat gaf opnieuw het bewijs van de onverzoenlijke haat welke de meesten van hen hadden opgevat tegen alles wat rook naar godsdienst. Hij had nu plots de kalken beelden ontdekt die in een kapel op het kerkhof tegen de zuidkant van de toren stonden. Levensgrote beelden van Jezus en Maria. Een van die soldaten heeft met een buitensporige drift die beelden aangerand en met zijn sabel de armen van Onze-Lieve-Vrouw en het hoofd van Jezus afgeslagen. Toen de burgers over deze beeldenstormerij hoorden waren ze uiterst verontwaardigd. Het misnoegen was algemeen. Men morde overal. Sommigen voorzagen zich van messen en stokken en wilden de soldaten op het lijf vallen. Gelukkig was er burgemeester Van Hille die goed genoeg besefte welke rampzalige gevolgen er uit zo'n aanval zouden kunnen voortspruiten. Met krachtige maar zachtmoedige woorden wist hij de razernij van de verzamelde menigte te beteugelen. Hij bood zich aan bij de krijgsoversten die op zijn verslag beloofden de schuldigen op te sporen en te straffen. Een vage en onverschillige belofte moet het geweest zijn want de Fransen waren net van plan om het vaandel van hun bataljon te laten wijden. Deze plechtigheid werd met de nodige statigheid verricht door eerwaarde heer van Beerblock in het bijzijn van pastoor Moerman die door blindheid daartoe niet in staat was. Het geluid van de triomfklokken en het spelen van de beiaard verheften de statigheid van deze kerkplechtigheid. Alle soldaten bevonden zich in de wapens in de kerk. En na de goddelijke dienst volbrachten ze hun krijgsoefeningen op de Grote Markt.

Verwilghen krijgt zijn kanonnen terug

Rond de middag ontving de krijgsoverste een bevel dat heel de bezetting in alle haast moest vertrekken. Kort na de middag werd de mobilisatietrommel geslagen en rond 16u zijn al de troepen naar Nieuwpoort vertrokken, tot algemene blijdschap van de burgerij. De heer P. Verwilghen was de belofte van de plaatselijke bevelhebber niet

vergeten en spoedde zich tot bij hem om de geroofde kanonnen van de gilde der busseniers op te eisen. Deze overste stond hem dat toe en gaf het bevel deze achter te laten voor de deur van zijn kwartier. Toen de troepen vertrokken waren liet kapitein Verwilghen de stukken binnendragen en tijdens de daaropvolgende nacht heeft men de kanonnen heimelijk vervoerd naar de woning van Jan Annothé, een dienstknaap van de gilde. Er liep een gerucht dat de Fransen gedwongen waren om de Nederlanden te verlaten. De inwoners waren verrukt over het onverwacht en snel vertrek van dit garnizoen dat hen veel onrecht had aangedaan. Ze betuigden hun tevredenheid in het openbaar. Men rukte de nationale kokarde van de hoeden en leefde zich uit in alle tekenen van vreugde. Een deel gemeen volk, opgehitst door twee of drie bijzondere burgers, viel de vrijheidsboom aan om die omver te werpen. Hun pogingen werden verscheidene keren verijdeld door enkele weldenkende burgers waardoor de rust een beetje kon terugkeren. Om 19u kwam advocaat Pieter De Breyne terug van Brugge met het weekrijtuig. Hij en koetsier Bernard Vanduyfhuys kwamen tevoorschijn met de keizerlijke kokarde op de hoed en ze verzekerden dat de Fransen deze landen helemaal hadden moeten verlaten.

'Leve keizer Franciscus'

De bevestiging van dit belangrijk nieuws veroorzaakte zulk een aangenaam genoegen dat het onmogelijk was de drift van de gemeente te beteugelen. Men luidde de triomfklokken, speelde de beiaard en het volk liep in grote drommen langs de straten en schreeuwde 'Vive l'empereur, Leve de keizer, Leve Franciscus'. Men viel de boom van vrijheid opnieuw aan. Enige benden liepen binnen bij veel inwoners en namelijk ten huize van de zes mensen die de Franse grondwet aanvaard hadden. Ze verplichtten hen om geld te geven. Om te verdrinken. En ze eisten hout om de vrijheidsboom in brand te steken. Anderen liepen naar de tuin van een van de republikeinen en rukten er met geweld het poortje en enkele boompjes uit. Ze sleurden dit alles op de grote markt en met nog ander opgehaald hout en twee huisjes van de schildwachten die zich op de markt bevonden maakte men een groot vuur rond de boom van vrijheid die men alzo verbrandde. Een aanzienlijke menigte van mannen en vrouwen, oud en jong, groot en klein danste hand in hand rond het vuur en deed de lucht weergalmen van het overmatig geschreeuw en gejuich. Vreugdetaferelen zoals het losbranden van menigvuldige

'snaphoenschoten' tot het uitwerpen van vele vuurpijlen. En de plaatselijke verlichting van enige huizen vermeerderde nog de intensiteit van deze toevallige viering. Het luiden van de klokken had een menigte landlieden bijeengeroepen welke deelnamen aan de algemene vreugde. Veel inwoners van Esen die ook toegelopen kwamen, hadden vernomen dat de troepen het geroofde vaandel van de gilde in het stadhuis hadden achtergelaten. Ze namen het nu terug mee en keerden er uitermate vergenoegd mee terug naar Esen waar ze bij hun aankomst de klokken hoorden luiden. Het was reeds diep in de nacht wanneer hier de vergaderde menigte uit elkaar ging.

Leuke geste in Woumen

Woensdag 27 maart 1793. De stad was nu helemaal ontlast van de Franse troepen. Men zag de tevredenheid op ieders gelaat en hoewel enige inwoners zich aanhoudend bleven uitleven in allerhande vreugdebedrijven werd niemand nog lastiggevallen. De bewoners van de naburige gemeenten lieten zich net zoals de Diksmuidelingen over aan alle slag van vreugdeblijken. De ingezetenen van Woumen waren deze namiddag getuigen van een daad die waarlijk zeer tot hun eer strekte. Hun kapelaan, eerwaarde heer Vermeersch die gevlucht was tot bij zijn familie in Ramskapelle om zich te onttrekken aan de smadelijke vervolgingen van de Franse soldaten, werd door de gilde van Sint-Sebastiaan te Woumen, met trommels, vaandels, schoon versierde wagens en andere eretekenen naar zijn gemeente teruggehaald.

12 juni 1793. Heden werd de stad bezet door een Hollands garnizoen en van sedert dit ogenblik tot aan de laatste inval van de Fransen heeft men haast nooit zoveel logement te verwerken gekregen. Zowel Hollandse, Engelse, Hessense en andere troepen van de verbonden mogendheden die grotendeels logeerden bij de burgers die hen meestal zonder enige vergoeding mondvoorraad moesten bezorgen.

18 juni 1793. Een fraaie koets bespannen met zes schone gelijkvormige paarden kwam hier om 9u aan vergezeld van 70 Hollandse ruiters. Dat liet ons vermoeden dat zoals men het verzekerde de prins van Oranje hier zijn intrek zou nemen. Het magistraat had de nodige schikkingen getroffen om zijne koninklijke majesteit op welvoeglijke wijze te ontvangen. Ze vernamen dat er omstreeks 18u een regiment Hollandse troepen de stad

naderde en ze meenden dat de prins daarvan aan het hoofd stond. Bij hun aankomst luidden de klokken en speelde de beiaard maar toen de stedelijke regering klaar stond om de prins te gaan begroeten vernamen ze tot hun leedwezen dat zijne koninklijke hoogheid de troepen niet vergezelde.

Hoog bezoek in Diksmuide

19 juni 1793. Indien de verwachting van de stadsregeerders gisteren verijdeld was, hadden we vandaag dan toch het geluk om prins Willem George Frederik van Oranje binnen deze muren te zien. Om 11u in de voormiddag is zijne koninklijke hoogheid vanuit Veurne hier toegekomen, vergezeld van de Oostenrijkse generaal Melius. Ze stapten af ten huize van de eerwaarde heer Rottier, op de Grote Markt, waar de plaatselijke bevelhebber luitenant-kolonel baron Von Tengnagel gekwartierd was. Het lichaam der stedelijke regering ging onder het geluid van de klokken en het spelen van de beiaard zijn eer bewijzen aan de prins. Zijne koninklijke hoogheid beantwoordde dit eerbewijs met de hartelijkste lieftalligheid. Na enkele momenten van versterking besteed te hebben is de prins spoedig vertrokken naar Ieper.

20 juni 1793. Deze morgen rond 11u kwam hier in de stad vanuit Ieper de generaal Wartensleben op wiens bevelen een groot gedeelte van de bezetting onmiddellijk naar Veurne vertrok.

6 juli 1793. Sinds de maart april waren de burgers nu al overvallen door onophoudelijke krijgslogementen. Waar ze aanvankelijk nog deze soldaten met liefde en zonder vergoeding herbergden begonnen de burgers nu toch wel te klagen over de drukkende overlast ervan. Hun logees waren nu weliswaar al verplicht om 3 stuivers per dag te betalen om in ruil daarvoor zout, azijn, vuur en licht te ontvangen. Maar vele soldaten weigerden die betaling terwijl er toch verwacht werd dat wie nu wel of niet betaalde toch wel op kosten van de burgers moesten onderhouden worden. Deze toestand bracht een hevig misnoegen teweeg onder de burgers, welke door de lange aanwezigheid van de troepen lang opgekropt was gebleven. Een ongenoegen dat heden, na het vertrek van het Hollands regiment van Brakel dan toch openlijk uitbarstte. De wijkmeesters en enige voorname burgers wensten de zware lasten van de krijgslogementen te verminderen. Ze begaven zich

tot bij het magistraat aan wie ze de klachten van de ingezetenen te kennen gaven, met de ootmoedige bede om die situatie te laten ophouden. De stedelijke regering voelde zich bereid om voor zover ze daar iets konden aan dien mee te werken om de lasten van zijn inwoners te verlichten. De schepenen namen de nodige maatregelen om de troepen die hier nog in bezetting zouden komen te huisvesten in leegstaande huizen, schuren en andere onbewoonde plaatsen welke de burgers moesten voorzien van de nodige huisraad en slaping. De ingezetenen die door deze schikkingen nu wel tevreden waren, kregen weldra nieuwe redenen om misnoegd te zijn. Een bataljon Zwitserse troepen dat hier na de middag toekwam weigerde om de voorgestelde logementen te betrekken. Zo moesten de burgers tot hun grote smart al opnieuw deze troepen huisvesten in hun eigen woningen en hen alles geven wat ze begeerden in ruil voor de geringe vergoeding van 3 stuivers daags per man, welke maar door een klein deel van hen betaald werd.

En ook de prins van Oranje laat zich zien

21 juli 1793. De stad werd heden nog eens vereerd met de tegenwoordigheid van zijne koninklijke hoogheid de prins van Oranje die hier 's morgens om 7u van Ieper was aangekomen. Na een uur of twee in het stadhuis verbleven te hebben is hij met zijn gevolg naar Veurne vertrokken.

31 juli 1793. Onder de menigte van krijgsoversten van elke rang en graad die hier logeerden en dagelijks voorbijtrokken, onderscheidde men zijne hoogheid de prins van Hessen-Darmstadt (Duitsland) die hier om 7u30 aangekomen was vanuit Ieper en zijn kwartier nam bij de heer advocaat Van Vossem op de Appelmarkt. Heel de voorbije maand was de stad bezwaard door een ontelbare menigte van troepen, zowel Hessense, Zwitserse als Hollandse soldaten die hier logeerden en zonder ophouden doortrokken tijdens het voortdurend pendelen tussen de steden van Ieper, Veurne en Nieuwpoort. Soms was hun aantal zo groot dat, nadat alle huizen, magazijnen, schuren, stallingen er vol van zaten, er nog een grote menigte moest logeren in de open lucht, op markten, straten waar ze dan hun vuren ontstaken en hun spijzen bereidden.

3 augustus 1793. Reeds om 4u vanmorgen is zijne koninklijke hoogheid de prins van Hessen-Darmstadt met heel de bezetting van meer dan 2.000

Hollandse en Hessense troepen vertrokken naar Ieper. De burgers die nu hoopten een poos bevrijd te zijn van krijgslogementen waren ongemeen opgelucht. Maar hun tevredenheid was maar van erg korte duur. Nog voor ze de tijd hadden gekregen om hun huizen te kuisen die er nu uitzagen als kazernes trok hier al om 20u het Hollands bataljon van commandant Brakel in. De soldaten kwamen van Lo. Deze troepen die hier onlangs nog gelogeerd hadden, keerden nu terug in hun oude kwartieren, zonder daartoe logement-biljetten ontvangen te hebben.

De doortocht van augustus 1793

11 augustus 1793. Na de nodige bevelen is er heden om 11u een plechtige gezongen mis gehouden welke gevolgd werd door het Te Deum. Ter bedanking van de Allerhoogste om de overgave van de stad Valenciennes die op 28 juli per verdrag was overgegaan naar de Oostenrijkers. Het magistraat, al de openbare ambtenaren en de kloosterlingen van beide geslachten namen deel aan deze plechtigheid.

20 augustus 1793. Het gebeurde nog maar zelden dat Diksmuide zonder soldaten was. Dat was vandaag nu wel eens het geval omdat aansluitend op de bevelen deze morgen door een estafette het nieuws werd binnengebracht dat heel het bezettingsleger zich ijlings naar de kanten van Hooglede, Roeselare en Menen moest begeven om daar zoals men beweerde tegen de Fransen te gaan vechten.

21-23 augustus 1793. De Diksmuidelingen werden altijd maar verder geconfronteerd met talrijke krijgslogementen en grote doortochten van legers van Engelse, Hessense en Hannoverse soldaten die van Ieper kwamen en op weg waren naar Duinkerke om die stad te gaan belegeren. Die dagen kregen we zonder twijfel te maken met de grootste doortocht die we hier in 's mensen geheugen te zien gekregen hebben. De passage begon om 7u vanmorgen en duurde 24 uur. Ze bestond uit minstens 10.000 mannen gevolgd door hun krijgs- en legerbehoeften welke door een inwoner geteld en opgetekend werden. Zo weten we dat er door Diksmuide voorbijkwamen: 36 stukken kanon, 4 obuslanceerders, 9 lege affuiten, 12 pontonschuiten, 78 legerkarren, 300 paarden geladen met tenten, 85 koeien, 23 kalveren, 60 schapen. Centraal in die ontzaglijke legercolonne onderscheidde men de koets van de hertog van York, bespannen met zes zeemkleurige gelijkvormige paarden, gevolgd door

verscheidene andere rijtuigen en 19 zeer prachtig getooide muilezels die geladen waren met de bagage van de hertog. Dit grote leger werd daarbij vergezeld door menigvuldige compagnies van zowel Duitse, Hessense als Engelse soldaten. We kregen wel te maken met een buitengewoon voorval dat grote schrik verwekte bij de toeschouwers, gepaard gaande met een schromelijk ongeval waardoor de stad helemaal vernield had kunnen zijn. Het vuur geraakte immers in de as van het wiel van een der kruitwagens. Men werd gelukkig de rook gewaar, liet de wagen dadelijk stilstaan en men spoedde zich om een grote hoeveelheid water te gaan halen uit het vestingwater aan de halve maan bij de Westpoort en waardoor het vuur gelukkig doofde.

Oud lijnwaad voor de gekwetste soldaten

24 augustus 1793. We beleefden de aanhoudende doortocht van een grote menigte voorraadwagens die zich allen naar het groot leger bij Duinkerke begaven. Te midden van deze schrikbarende krijgsbewegingen onderscheidde men op deze dag een uiterst aandoenlijke plechtigheid. De Franse priesters die zich hier ten getale van boven de honderd bevonden, betaalden vanmorgen de laatste tol van hulde en gehechtheid aan een van hun lotgenoten die hier overleden was. Ze tekenden allemaal present bij de begrafenis van deze priester en vergezelden zijn lijk al zingend naar de kerk en het kerkhof. De lijkstaatsie was zeer omvangrijk en het was zeer aandoenlijk om te zien.

25 augustus 1793. Het magistraat ontving deze middag een brief vanwege de burgemeesters en de landhouders van de stad en de kasselrij van Veurne, bij dewelke ze verzochten een beroep te mogen doen op de menslievendheid van de Diksmuidse ingezetenen. Ze hadden graag van ons een deel of 'pluk' (textiel) en oud lijnwaad gekregen om te helpen bij het herstel van de menigvuldige gekwetste soldaten die men dagelijks in Veurne aanbracht. Na de ontvangst van dit verzoek aanzocht het magistraat bij de inwoners om zo spoedig mogelijk een antwoord te verschaffen op de Veurnse vraag. Dat bleek niet vruchteloos, ja, een korte tijd later verzamelde men een grote hoeveelheid pluk en oud lijnwaad welke men onverwijld naar Veurne zond tot de hulp van de dappere krijgslieden die zo dapper het vaderland verdedigden.

27 augustus 1793. Op het verzoek van het magistraat en van hogerhand moesten de ingezetenen al hun happen en bijlen inleveren in het stadhuis. Een grote hoeveelheid werd ingezameld en onmiddellijk op wagens naar Veurne vervoerd. Ten dienste van de verbonden legers.

Een zevende zoon voor Joloma De Poorter

1 september 1793. Heden is bevallen van een zevende zoon, Joloma De Poorter, echtgenote van Jacobus de Visscher, schoenmaker in Diksmuide. Het kind werd gedoopt onze het luiden van de triomfklokken en door zijn peter P. Van Hille, burgemeester en zijn meter de echtgenote van mijnheer D'hulster Schepen in banke, genaamd Gilles-Francideus. Bij deze gelegenheid overhandigde het magistraat aan de ouders een geschenk van drie maal zeven Parijse ponden en men besloot aan de nieuwgeborene het eerste open te vallen graanmetersofficie te gunnen, hetwelk tot het moment van zijn genoegzame ouderdom mocht bediend worden door zijn vader of iemand anders. Dit was de laatste zevende zoon die hier de heer burgemeester voor peter gehad heeft. Voor het einde van deze dag was men alweer getuige van een jammerlijk schouwspel. Een transport van 19 wagens met zieke en gekwetste Hessense en andere soldaten met daarbij nog 400 gekwetste paarden, komende van Valenciennes, Doornik, Kortrijk en Roeselare werd hier binnengebracht. Deze ongelukkigen waren in een hartverscheurende toestand. Door de vaderlijke zorg van het magistraat werden ze direct geplaatst in het hospitaal en de kloosters van de paters-recolletten en bij de zwarte zusters waar ze door de heelmeesters van de stad verbonden en verzorgd werden. De paarden werden in de stallen binnen en buiten de stad geplaatst.

11 september 1793. Van sedert de 1ste september bleef de vlucht van mensen uit de buurt van de Franse grenzen aanhouden. Die stroom vermeerderde zelfs van dag tot dag en bracht een volkomen verslagenheid onder de hele burgerij. Die schrik was zoveel te heviger omdat er hier een gerucht rondging dat de Fransen die naar verluidt reeds te Fortem bij Lo waren hier vandaag zouden binnentrekken. De massale doortocht van meer dan 3.000 mannen geallieerde troepen die van Veurne kwamen en naar Ieper stapten, sterkten de burgers nog meer in hun achterdocht. Velen die overrompeld waren door de vrees verlieten in zeven haasten hun huis en stad om zich te onttrekken aan het geweld van

de Fransen die zo men verzekerde reeds de stad naderden. Maar men vond zich gelukkig bedrogen in die voorspelling. De soldaten waarvan sprake waren Engelse Blauwe Dragonders welke de voorwacht uitmaakten van het zogenoemde koninklijk regiment, dat benevens nog een menigte van andere ruiters hier rond de avond aankwam. Ze lieten zich door het magistraat brood, vlees, voeder en brandhout bezorgen en bleven onder de blote hemel overnachten, op de Grote Markt waar ze op een menigte aangestoken vuren hun spijzen bereidden in marmieten, ketels en kommen die de burgers hadden moeten leveren. 's Anderendaags zijn ze vertrokken naar Ieper.

Langs de grote weg naar Merkem

Onder de personen van hoge rang die zich dikwijls in de stad bevonden, onderscheidde men zijne koninklijke hoogheid de hertog van York die hier heden met een groot aantal stafofficieren arriveerde. De hertog werd gehuisvest in de woning van griffier Mergaert aan de Noordbrug. Dit huis, hoewel het erg ruim was, bleek toch veel te klein om al de bedienden, huisraad en keukengoed van de hertog te herbergen. Men maakte een veldkeuken in een weide omtrent het drooghof waar men de spijzen voor zijne koninklijke hoogheid en zijn gevolg klaarmaakte. Veel inwoners kwamen kijken naar deze zeldzame gebeurtenis. Het leger dat de hertog vergezelde werd geschat op zowat 15.000 à 16.000 mannen, zowel Engelse, Hannoverse, Hessense als Oostenrijkse troepen. Ze kampeerden langs de grote weg naar Merkem en vertrokken de 14de met de hertog van York naar Torhout.

13 september 1793. Er waren grote troepenbewegingen aan de gang en men hoorde dat de Hollanders bij Wervik en Menen door de Fransen verslagen waren. Waarop de hertog van York alles in paraatheid liet brengen om op zijn opdracht direct te kunnen vertrekken. Dat zou al gebeuren de volgende morgen om 4u.

14 september 1793. Om middernacht ontvangen we het bericht dat de Fransen uit Menen door de Oostenrijkers geslagen waren, met groot verlies van soldaten. Bij ons hoorden we dat de troepen van de hertog zich hier klaarmaakten om naar Torhout te vertrekken, iets wat geschiedde tussen 7u in de ochtend tot 17u in de namiddag. De hertog is

met heel zijn 'état major' om 11u vertrokken. Hun leger was voorzien van 55 kanonnen.

15 september 1793. Men hoorde dat de Fransen ingesloten waren in de omgeving van Menen. Om 22u45 kwam een brief van generaal Beaulieu aan de officier van het piket Hessense ruiters met het bevestigend bericht dat de Fransen door de geallieerden helemaal verslagen waren.

16 september 1793. Tussen 12u en 14u zijn hier circa 1.000 mannen aangekomen en ze gingen allen kamperen bij de Hogebrug waardoor niemand deze brug voorlopig mocht gebruiken.

Op weg naar Schoorbakke

17 september 1793. Van 15u in de namiddag tot ongeveer 17u zijn er in Diksmuide 7 stukken kanon gepasseerd, met ongeveer 3.000 à 4.000 Hannoverse en Hessense lichte cavalerie en infanterie. Ze waren op weg naar het fort van Knokke.

18 september 1793. We beleefden de doortocht van de fourragiewagens met de bevoorrading. Deze avond heeft een sergeant van de Hessense troepen een soldaat doodgestoken aan de Hogebrug.

19 september 1793. Na de doortocht van de bevoorradingskaravaan die ongeveer 10 uur had geduurd kwamen nu 260 Hessense ruiters door stad. Ze hebben zich aan de Hogebrug opgesplitst, de ene helft is van daar naar Schoorbakke gereden en de andere helft naar Knokke.

20 september 1793. Iets voor 5u in de morgen is er een expres gekomen tot bij prins Rubercombé, de generaal van de gekampeerde troepen en alles schoot direct in beweging. Een deel van het kamp brak op en de Hessense soldaten vertrokken met die van Knokke tussen 6u en 7u30 in grote haast naar Veurne, met 15 kanonnen en 3 affuiten, wagens en tenten.

21 september 1793. Deze morgen is nog een deel troepen naar Veurne vertrokken. Dat gebeurde om 16u na de middag, 1500 infanteristen en eveneens de Hessense grenadiers. De volgende dag zijn deze troepen langs Woumen getrokken.

23 september 1793. Om 10u zijn ongeveer Hannoverse ruiters in de stad gekomen. Vanaf 11u tot 13u kwamen hier 8.000 Hessense soldaten binnen, met 275 ruiters, 11 kanonnen, 2 affuiten met een menige wagens, karren en de meesten van hen hebben gekampeerd in de Heernisse.

Herberg 'Den Keizer'

28 september 1793. Na de middag om 15u zijn er uit het kamp 600 à 700 grenadiers weggetrokken met bij zich twee kanonnen van de Knokke. Op diezelfde dag arriveerden hier 500 Hessense ruiters die kampeerden bij herberg 'Den Keizer' aan de noordzijde van de stad.

1 oktober 1793. Enigen van dit kamp zijn naar Schoorbakke getrokken en anderen met vier kanonnen naar de Knokke. Het aantal vluchtelingen groeide gedurig aan want de Fransen hielden hun standplaats in de buurt van Fortem.

7-13 oktober 1793. Men hoorde dat de Fransen probeerden om over de vaart te komen waardoor er plots sprake was van grote troepenbewegingen. De 9de zijn er 2.000 manschappen uit het kamp naar Lo vertrokken met bij zich twee stukken kanon. Op de avond van de 11de kregen we de inkomst van 40 Schotten te zien, de volgende dag gevolgd door 2.500 Schotten, Engelsen en Ieren, met zes vaandels. Ze kampeerden achter 'Den Keizer' tot aan de halve maan en de volgende dag waren ze al opnieuw vertrokken.

14 oktober 1793.Van 's morgens tot aan de middag was er een uitnemend geschut te horen omtrent Veurne waardoor heel Diksmuide in beweging was. Rond 12u zijn de Fransen binnengegaan in Veurne en hebben ze de geallieerden achtervolgd tot bij Nieuwpoort.

23 oktober 1793. Rond de avond hebben al de troepen orders ontvangen om hun kamp op te breken en de volgende morgen zijn ze al rond 9u vertrokken naar Torhout. De negen volgende dagen bombardeerden de Fransen nu de stad van Nieuwpoort. De inwoners van Diksmuide waren zeer ongerust en verwachtten de komst van de Fransen.

27-28 oktober 1793. Deze avond rond 22u30 zijn er 50 Hessense soldaten in de stad gekomen, met een stuk kanon. Ze trommelden meteen het magistraat op. Om 12u hebben ze de Hogebrug in brand gestoken en om 21u zijn al opnieuw vertrokken. Er zaten nog meer dan 100 van die Hessense mannen in de stad verscholen, achter de batterijen en ook zij waren in het bezit van een kanon.

29 oktober 1793. Deze morgen zijn er 20 Fransen aan de Hogebrug gearriveerd en ze werden beschoten door de Hessenaars.

31 oktober 1793. Om 12u zijn er ongeveer 6.000 Hessenaars met hun kanonnen van Gistel aangekomen en ze zijn gaan kamperen langs Woumen.

1-7 november 1793. Die eerste week van november regende het geweldig zodat die troepen die buiten gekampeerd waren nu in de stad moesten logeren. De rest van de maand hoorde men voortdurend spreken van het beleg van Nieuwpoort.

10 december 1793. Er zijn drie compagnies ruiters van elk 80 man naar Mons vertrokken.

Troepen genoeg in de stad

18 december 1793. Om 8u is hier het bataljon van prins Karel van Hessen-Kassel vertrokken. Het bestond uit 556 mannen, 5 vaandels, 4 kanonnen en 12 transportwagens. In het kwartier van deze stad bevonden zich zijne hoogheid Frederik, de erfprins van Essen-Kassel, zijn broer prins Karel, generaal Wormbsl, generaal Halvisch en generaal Porck. Dit bataljon is vertrokken naar Gistel en daarna naar Oostende om in te schepen. Ze waren van plan om Frankrijk binnen te vallen.

21-29 december 1793. Op de 21ste om 9u vertrokken er 150 Hessense troepen uit Diksmuide. Ze waren ingekomen van de kanten van Veurne waar ze dapper hadden gevochten tegen de Fransen. Twee dagen later was het de beurt aan 550 grenadiers van Hessen-Kassel met 2 kanonnen, 2 caissons en 23 bagagewagens. De 24ste vertrokken generaal Wormbsl en 150 van zijn mannen andermaal naar hun kwartieren in Torhout. Op 29

december is het garnizoen van Diksmuide, dan bestaande uit 800 mannen, met hun 9 mortieren naar Woumen en Esen vertrokken.

9 januari 1794. We kregen de aankomst van de Oostenrijkse kolonel Mack die de werken aan de Hogebrug en de Knokke kwam inspecteren. Daarna is hij naar Engeland vertrokken.

De Franse vreemdelingen moeten opkrassen

Maart 1794. Tijdens deze maand zijn de Fransen omtrent Doornik doorgebroken en hebben ze te allen kante gevochten tegen de Oostenrijkers die deze landen hebben moeten verlaten. De Fransen zijn getrokken op Namen, Brussel, Antwerpen, Mechelen, Leuven. Ze overwonnen immers deze landen zonder tegenslag. Want de keizer Franciscus die hoorde dat de staten van Vlaanderen en Brabant een grote genegenheid hadden om door de Fransen geregeerd te worden heeft hen dan met zijn welgevallen aan hen overgelaten.

10 maart 1794. Er werd gepubliceerd dat elke Franse vreemdeling, wie hij of zij hij mocht wezen na de dag van deze publicatie zich moest verwijderen tot op een afstand van 5 uur stappen van de grenzen.

13 maart 1794. Vanuit Diksmuide en Esen zijn er vijf compagnies van elk 165 mannen naar Merkem getrokken.

20 maart 1794. Rond 12u30 passeerde het bataljon van prins Frederik van Hessen-Kassel door Diksmuide, op weg naar Woumen. Om 15u is vanuit Nieuwpoort het bataljon van luitenant-kolonel van Kospotz in de stad gekomen. Dat bestond uit 575 mannen en 57 officieren. 's Anderendaags om 6u is het bataljon van kolonel Wormbsl met het bataljon van prins Frederik vertrokken welke in Woumen lag.

25 maart 1794. 's Morgens om 6u zijn alle twee de bataljons van prins Frederik van Hessen-Kassel, prins Karel de Solm Hohenstein en baron Sool naar Ieper vertrokken. Om 10u arriveerde het bataljon van Kospotz dat maar ter plekke bleef tot 11u30. Er was ook sprake van de komst van 200 Hannoverse grenadiers die met hun kanon postvatten aan de Hogebrug.

De abdijen van Lo en Eversam staan in brand

April 1794. Heel het begin van de maand kregen we amper troepen te zien. Men zag wel veel branden in de abdijen van Lo en Eversam en veel hofsteden werden eveneens door de Fransen in brand gestoken. Op de 28ste werd in en rond de stad gepubliceerd dat alle Diksmuidelingen die de wapens wilden opnemen daarvoor 10 stuivers per dag zouden krijgen. De oproep had maar matig succes. Men gaf aan de weinige vrijwilligers de wapens die ze nodig hadden.

Mei 1794. Op de 2de om 10u30 zijn vanuit Lo en de Knokke 130 vrijwilligers in de stad gekomen. Op 4 mei vertrokken de zusters en de pensionarissen uit het klooster van de penitenten. 's Anderendaags werd er gepubliceerd dat de heren van het Vrije toestonden dat er 10 stuivers mocht afgetrokken worden waarvan 3 stuivers op het vlees en brood, geld dat allemaal zou dienen voor de vrijwilligers. We hoorden vertellen dat Kortrijk door de Fransen veroverd was die nu gedurig te Lo en in de omliggende parochies lagen, wat voor de nodige schrik zorgde bij de burgers.

Begin juni 1794. De Hannoverse soldaten vertrokken naar Steenstraete terwijl er 100 collega's en 50 vrijwilligers met een klein kanon op weg gingen naar de Knokke. 100 émigrés gingen met twee kanonnen en caissons naar de Hogebrug met 25 vrijwilligers. Deze nacht arriveerden twee kanonnen van de émigrés, met 25 ruiters welke op de 3de juni vertrokken naar Schoorbakke. Om 11u arriveerden 6 Engelse, 6 Hannoverse en 12 Hessense ruiters met nog 100 Hannoverse infanteristen die dan allemaal vertrokken naar Steenstraete. Deze namiddag hoorde men straf schieten in de buurt van Ieper en men vernam dat deze stad al aan twee of drie zijden omsingeld was door de Fransen. Deze namiddag werd er sterk gevochten aan Boezinge en Steenstraete. Deze nacht kwamen twee Engelse bataljons aan met drie kanonnen. Na een verblijf van een uur op de markt zijn ze naar Steenstraete en omgeving getrokken.

Een groot geschil tussen de émigrés

5 juni 1794. Rond 10u 's morgens zag men de bagage en al de Engelse, Hessense, Hannoverse troepen terugkeren, zowel het voetvolk als het paardenvolk. Omdat de Fransen doorgedrongen waren tot in Langemark.

's Avonds gingen 310 soldaten logeren bij de burgers. De rest bleef op de markt liggen, op stro. Om 22u30 vertrok de luitenant van de vrijwilligers op bevel van commandant Hack naar Tielt om aan generaal Clerfayt de onnodige terugtrekking van de Engelse en Hannoverse soldaten en het groot gevaar van de aanval der Fransen kenbaar te maken.

6 juni 1794. De soldaten mochten de volgende morgen terugkeren van waar ze gekomen waren. Het bevel kwam binnen dat alle troepen ten getale van 3.000 mannen al hun posten moesten herinnemen. Vanmorgen ontstond er een groot geschil tussen de émigrés en de Hannoverse soldaten omdat die laatsten hun posten niet wilden gaan bezetten. Om 14u zijn al de troepen teruggekeerd naar de regio Merkem, Woumen en omstreken.

7 juni 1794. We konden urenlang kijken naar het vertrek en terugkeer van de troepen die maar in en uit de stad Diksmuide gingen. Rond 17u zijn al de troepen van de zijde van Klerken, Woumen en de Hogebrug al de troepen in de stad teruggekeerd. De Hannoverse soldaten gingen met hun drie kanonnen in Diksmuide kamperen. De émigrés kampeerden langs de Vladslodijk met het korps Engelsen die ook hun kanonnen binnenbrachten in de stad. De vlucht in de stad was overgroot, iedereen vreesde dat de Fransen zouden doorbreken.

Geweldig schieten aan de zijde van Ieper

8 juni 1794. Met hoorde geweldig schieten aan de zijde van Ieper. In de ochtend kwamen hier 25 Hannoverse ruiters en 100 mannen Jagers-voetvolk aan met een kanon, een caisson en een bagagewagen. Om 16u kregen we de aankomst van 400 mannen van diezelfde Hannoverse Jagers met twee kanonnen. Die bleven liggen op de markt waar ze bleven wachten op het bataljon dat twee uur later zou aankomen, ongeveer 400 mannen met 2 kanonnen.

Juni 1794. Op de 2de juni zijn er een zeer groot getal personen uit de stad gevlucht en dat gebeurde ook op de 17de. Twee dagen te voren waren ook de volontairen gevlucht met alle Franse émigrés dewelke in Engelse betaling waren. Ze hadden sterk gevochten op Boezinge, Langewade en daaromtrent. Waardoor het vluchten hier in de stad algemeen was. De Fransen zijn de 24ste juni in Diksmuide aangekomen, via de kant van Esen.

De stad moest de volgende dag contributies verschaffen, bestaande uit bier, brood, kaas, zeep en andere waren. Drie personen werden vastgehouden als gijzelaars. Dat waren de heren L. Jansseune, L. Vandromme en dokter J. De Breyne. De levering was te doen in Staden. Vanaf dit moment begonnen de Franse wetten in gebruik te komen, onder de naam van de Franse Republiek die begonnen is op de 21ste september 1792 en geduurd heeft tot de 9de oktober 1799. Dus 7 jaar en 18 dagen. De 24ste juni zijn de Franse 'Nations' in Diksmuide gearriveerd. Heel veel burgers waren uit de stad weggevlucht. Veel van diegenen die gebleven waren zijn er van schrik gestorven en anderen werden overvallen met langdurige ziekten.

29 juli 1797. De 29ste september werden door de Franse commissaris en Franse soldaten – voet en paardenvolk – al de kerken gesloten en men maakte in sommige burgerhuizen altaren waar men in het geheim de biecht hoorde en mis las.

…….

Weggesmeten apostelen

6-7 januari 1803. De 6de januari is Joseph Benoit Demarière, de nieuwe pastoor van Diksmuide 's avonds in zijn pastoriehuis gearriveerd, nadat hij daags tevoren in de stad zijnde zijn complimenten gedaan heeft aan de heren van het magistraat. De volgende dag werd hij om 10u in zijn pastorie door de heer Vermeesch, secretaris van de bisschop plechtig in processie gesteld in het bijzijn van de heren van het 'conseil municipal' en door de meerderheid van de burgerlijke personen.

1 juli 1807. Op die dag zijn weggesmeten de beelden van de apostelen die in de grote kerk tegen de pilaren opgesteld stonden. Men heeft daarna de kerk geplafonneerd, de voute werd verplaatst naar de Sinte-Anna-kapel. Het altaar van Sinte-Anna werd daarbij verwijderd. Tijdens dat jaar werd een calvarieberg opgericht met het kruis en de twee beelden die vooraf gestaan hadden op een balk tussen de twee pilaren van Sint-Petrus en Sint-Paulus.

15 juli 1808. De 15de juli heeft Maria Begezem, de echtgenote van Augustijn Declerck met haar dochter Theresia om 13u15 in de

aanwezigheid van de heer P. Verwilghen, commissaris van politie, van de eerwaarde heer pastoor en twee vicarissen door een uitspraak van de heer vrederechter en de vermelde commissaris in de kerk vergiffenis moeten vragen, waartoe vermaand waren al de kinderen van de zondagsschool en een menigte andere personen voor de beledigingen die ze de voorbije zondag ten tijde van de zondagsschool in de grote kerk geuit hadden tegenover de eerwaarde heer Seys.

29 maart 1809. In maart, op de 29ste, heeft de heer Pieter Vanholle, advocaat, in Veurne zijn eed afgelegd als vrederechter van het kanton van Diksmuide. Toen hij terugkeerde in de stad heeft men de klokken ter zijne ere doen luiden en het carillon laten spelen.

Bezoekje van Napoleon

16-20 mei 1810. Men vernam op de 16de dat Napoleon, de keizer van de Fransen met zijn doorluchtige vrouw Marie-Louise, de keizerin welke in de Nederlanden reisden te Veurne zouden voorbijkomen. Waartoe in opdracht van de prefect uitgenodigd werden de heren Meyer van 't conseil, de garde nationale, die van de confrérie van de busschieters, Sint-Sebastiaan, Morgenieten en een menigte muzikanten met hun Turkse muziek, samen met ook nog twaalf maagden om naar Veurne te gaan, de hoofdstad van het arrondissement en van de kantons. De 19de na de middag vertrok hij met een schip naar Nieuwpoort en 's anderendaags zou hij om 6u naar Veurne varen, maar men vernam dat hij pas de volgende dag zou passeren. Op de 21ste zijn de Diksmuidelingen dan teruggekeerd.

27 juli 1810. In de grote kerk werd de octaaf van de heilige Franciscus de Hieronimo ingesteld, geboren in Grotalia in het rijk van Napels. Deze octaaf wordt elk jaar vernieuwd op de 11de mei, zijn sterfdag. Men beweerde dat hij op een andere plaats stierf.

20 augustus 1811. Na de middag ontstond er een brand in de hooischelf die bij het huis van Bernard Vanduyfhuys (de molenaar bij de Hogebrug?) stond, maar de brand werd door een menigte van volk geblust.

21 juni 1812. Na de middag om 18u arriveerde de heer prefect en hij werd door de geestelijke en wereldlijke overheid ingehaald.

Extra soldaten in Diksmuide

14 februari 1813, zijnde septuagesima, werd in opdracht van zijn hoogwaardigheid de bisschop van Gent een solemnele mis gezonden met het Te Deum over het sluiten van het concordaat, rakende de uitoefening van het Rooms katholiek geloof, geschied tussen zijne heiligheid Pius VII, paus van Rome en de Franse keizer Napoleon Buonaparte, de 25ste januari van 1813.

2 mei 1813. Vandaag werd de burgerlijke wacht ingesteld in herberg 'Den Helm'.

December 1813. In de maand van december, wezende de 8ste, arriveerden 25 soldaten in de stad, omtrent 19u30. Ter oorzake dat er verscheidene burgers door de prefect aangeklaagd werden omwille van allerlei opruiende gesprekken. Twee weken later kwamen er nog een 25 extra soldaten toe in Diksmuide.

2 januari 1814. Men vernam dat er een bende deserteurs en verdoken conscrits bijeenkwamen. Men noemde hen 'brigands'. En ter zitting van de precepteur voor het ontvangen van de contributies hebben ze met geweld hun penningen veroverd. Daardoor ontstond zowat overal een grote benauwdheid want die bende was 500 à 600 man sterk, allen wel bewapend met stokken, fusieken, poignarden en messen. Iedereen vreesde deze brigands. Ze kwelden de boeren om geld, vlees en brood. Ze dreigden via brieven dat ze de woning van meier François Hopsomer zouden overvallen, idem dito bij zijn secretaris Louis Vanroo en bij de precepteur en de ontvanger van de stad, de vader van mijnheer Derresauw te plunderen en de kassen te roven.

Waarom men alles verborg want de ontvanger had zowel van de stad, armen en contributies ongeveer 6.000 frank in huis. Er kwamen enkele brigands dreigen bij de heer meier en zijn secretaris. Men had toen reeds de burgerwacht georganiseerd die al patrouilleerde maar uit vrees dat heel de bende zou toekomen durfde men de vijf à zes niet aanspreken. Ze keerden dan naar hun bende terug en omdat de burgerij zich gewapend had zagen ze af om naar de stad te komen.

Molenaar Pieter van den Broucke

Op 8 januari 1814 arriveerden om deze reden dertig soldaten in de stad. Zowel paarden- als voetvolk. Om 17u reguleerden deze soldaten het om die bende te ontvangen. De markt en de omgeving werden bewaakt. De burgerij wapende zich zeer sterk. Vier spionnen kwamen in de stad om alles te beloeren en ze droegen hun berichten naar buiten dat zowel de militairen als de burgers wel gewapend de komst van de brigands afwachtten. Deze hadden al met geweld de precepteurs overvallen en het geld afgenomen van Vladslo, Bovekerke, Merkem en Esen, met daarbij het dreigement van hun huizen te plunderen. Ze verdeelden het geld onder elkaar en liepen van parochie tot parochie. Ze hadden voor kapitein een zekere Pieter Declerck dewelke een kloeke, onversaagde en vreselijke persoon was.

9 januari 1814. Om 5u 's morgens vertrokken de soldaten, het voet- en paardenvolk naar Esen om de brigands op te sporen en in de huizen naar hen op zoek te gaan. Rond 11u brachten de militairen Pieter van den Broucke in de stad, molenaar te Esen, met zijn vier zonen en veertien brigands die ze in de gevangenis opsloten. Ze hadden sterk gevochten in Esen. Een van de militairen had een hauw in zijn gezicht gekregen en een andere was in zijn aangezicht geschoten. Veel brigands waren gekwetst en er werden er ook twee gedood. Ze sloegen uiteindelijk op de vlucht. Al de soldaten bleven in Esen. Omtrent de avond zijn er nog eens vijftien militairen te paard en dertig voetgangers aangekomen in Diksmuide. Ook werden Van den Broucke en enkele andere personen in vrijheid gesteld.

De school van mijnheer Morel

10 januari 1814. Na de middag om 14u werden door de militairen de vier zonen Van den Broucke met drie brigands naar Veurne getransporteerd. Samen met de geweren, pistolen, kruit en lood die ze in het huis van deze Van den Brouckes en elders hadden aangetroffen. Men was bevreesd in de stad dat al de brigands die zich verzameld hadden in Esen nu naar Diksmuide zouden komen om hun kompanen uit de gevangenis te komen bevrijden. Maar er werden grote voorzorgsmaatregelen getroffen. De burgers hielden samen met de soldaten de wacht tijdens de nacht van de 10de op de 11de.

De 29ste juni verscheen er al een nieuwe verordening. Deze keer ging het over het maken van nieuwe parochies. De mensen konden hun verafgelegen kerk nu ruilen voor de dichtstbijzijnde. Er was ook al het plakkaat waarbij zijne majesteit de luchtballen, of 'montolfurs' voortaan strikt verbood. Die deze zou vervaardigen of laten vliegen mocht zich verwachten aan een grote boete en zelfs verbeurdverklaringen. Identiek voor allen die zaken probeerden te doen vliegen en daardoor enige beschadigingen of ongelukken daardoor zouden veroorzaken. Ook de processies werden aangepast, er zouden er voortaan nog drie per jaar rondgaan. De eerste processie op de tweede zondag na Pasen, de zogenoemde 'keizerommegang'. De tweede was die van Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart, de genaamde 'ommegang van de bisschop', als die tenminste door de bisschop toegestaan werd. De derde processie was deze van de Heilige Sacramentsdag.

Kermis in Wervik

Op 20 augustus 1786 beleefden we een vreemde en beklagenswaardige historie. Het was kermis in Wervik, een uitgelezen moment voor veel jonge 'kermispoppen', jonge vrouwen die zichzelf goed opgetut bij ons kwamen laten bewonderen. Vandaag beliefde het God dat er een spiegel was waar al die dames zichzelf aan het werk konden zien. In het klooster van de grauwe zusters ging er om 9u een mis door, ten tijde van de hoogmis. Daar waren enkele wel 'gekoosde' meisjes. Zo stond er een van die meisjes onder de kandelaar van het Onze-Lieve-Vrouwebeeld, aan de linkerzijde van de muur. En vermits er daar een kaars brandde is er een weinig vuur gevallen op haar hoed dat het hoofddeksel in brand heeft gestoken, zodat ze genoodzaakt was om die haastig van haar hoofd te rukken en onder haar voeten te trappelen. Tot spiegel van alle hovaardigheid van de hoeddraagsters.

En dan kwam er een nieuw plakkaat van onze majesteit. Een geestelijk besluit dat al diegenen die bezig waren met hun religieuze studies en ook diegenen die momenteel dienden als novice en nog niet tot de jaren gekomen waren om de mis te lezen en nog minstens vier jaar daarvan verwijderd waren, kregen van de keizer het bevel om hun opleiding stop te zetten. En er kwam nog eentje bij van de bisschop van Doornik, Guillelmus Florentius heel specifiek gericht op de jonkheid: 'niemand wie hij of zij ook mocht zijn nog op straffe van excommunicatie samenkomen

in herbergen om met elkaar te spreken of onderonsjes te houden. Dansen en springen in herbergen moesten ze achterwege laten. En als ze samenhokten in burgerhuizen zouden ze zich niet kunnen onttrekken aan deze straf, net zoals trouwens hun huisgenoten die er verantwoordelijkheid voor droegen. En dat een weduwe niet langer mocht slapen op de plek waar haar zoons sliepen, te weten als ze op een leeftijd was om kinderen te baren. En het was ook verboden voor weduwnaars om in de kamer van hun dochters te slapen. Allen die in stilzwijgen plaats en ruimte gaven aan jongelui in hun woning waren medeverantwoordelijk.

Wetten en nog eens wetten

26 november 1786. Een nieuwe ordonnantie had het over de behandeling van de deserteurs uit de Oostenrijkse troepen. Dat er de voorbije twee maanden al meer dan 200 soldaten gedeserteerd zijn wilde toch wel wat zeggen.

7 december 1786. Een weduwe genaamd Catherine De Buf werd in Geluwe verdronken teruggevonden. Sommige mensen roddelden dat ze zichzelf in het water gegooid had nadat ze verlaten werd door haar vrijer. Anderen beweerden dat ze vermoord was en daarna in het water gedumpt.

14 januari 1787. Volgens onze keizer mochten processen niet langer meer duren dan zes weken. En dan is er nog zijn nieuw plakkaat over de vlasverwerking en het garen. Maar liefst 52 artikelen. Het kwam er op neer dat niemand nog vlasproducten of garen naar Frankrijk mocht vervoeren of aan een Fransman mocht verkopen. De boete voor wie daar zijn broek aan veegde bedroeg 500 gulden. Voor wie dit niet kon betalen betekende dit een gevangenisstraf van vier jaar op water en brood. De toezieners die niet goed opletten mochten rekenen op een dubbele boete. Deze controleurs werden ook commissarissen genoemd, twee personen die men koos uit het magistraat. Alle markten die zich bevonden op minder dan één uur van de Franse kusten moesten onder de controle van beide commissarissen staan. Ze moesten er noteren wie er die materialen verkocht en ook de namen en toenamen van de kopers registreren. Aan de Hollandse kusten, tot 10 mijl ver in het binnenland golden identieke maatregelen. Het was voor de bewoners in deze regio's

niet toegelaten om vlas en garen in huis te houden. Iedereen kreeg 15 dagen de tijd om alles binnen te dragen en als ze achteraf nog mee betrapt werden dan mochten ze zich verwachten aan een gelijke boete.

Ongeluk voorgevallen op 17 januari 1787. De wagen van Johannes Delmeire die rond ging om aal op te halen was met zijn vol karteel aan de Steenakker gearriveerd en had daar per ongeluk een kind van een jaar of tien het hoofd in stukken gereden waardoor het daar ter plekke was gestorven.

Dag en nacht blauwen

Tien dagen na de publicatie van de vlaswet werden twee commissarissen uit de wet gekozen. Johannes Parret en Pieter Vandamme begonnen certificaten uit te geven welke naar het aanvoelen van velen de beste zijn geweest. Want terwijl ze van 's morgens tot 's avonds naar de steden trokken en pas laat terugkwamen op het stadhuis kregen de arme mensen nu al 10 stuivers minder voor het garen dat ze gesponnen hadden en ze moesten daar dan nog een certificaat voor betalen en er dan nog een halve dag moesten op wachten, en sommigen zelfs nog langer. Men hoorde niet anders dat er weldra een opstand van het klein gemeente zou gebeuren. Er werd dag en nacht geblauwd, het vlas was nog maar half gezwingeld, bondels, garen, alles werd illegaal over de grens gebracht. Men kan amper uitleggen hoe dat het er hier aan toeging, de ene huilde, de andere sloeg er op los, maar iedereen droeg wel de armenzak op de rug. Op 1 februari kregen de commissarissen er een te pakken die met zijn garen naar de markt van Houtem kwam. Zijn materialen werden aangeslagen en heeft die niet meer teruggezien omdat de wet van Houtem nog geen certificaten uitgaf.

8 februari 1787. De minnaars van de retorica binnen Wervik dienden een verzoek in bij de schepenkamer om permissie te krijgen om een gildehof te maken in de herberg genaamd 'De Gouden Beurse'. Iets wat hen toegestaan werd onder het prinsdom van Paulus Driesens en meester ketelaar. Precies een week later is het klein pachtgoed van Pieter Speybroeck 's avonds om 21u in de vlammen opgegaan. Men zegt dat het vuur aangestoken werd en dat er sprake was van de aanwezigheid van jonge meisjes, waarom enkele jonkmannen in dronken toestand daarbinnen gevallen zijn. En dat zij de oorzaak waren van het ongeluk. Of

was het huis gewoon zomaar afgebrand? Tijdens de februarimaand was er ook een moord gepleegd in Poperinge, op een plaats waar twee oude lieden samen woonden en er een ijzerwinkeltje openhielden. Dat gebeurde al na 19u omdat de winkel in de winter dan al gesloten was. Rond deze tijd kregen ze het bezoek van een kind dat om een handvol nageltjes vroeg. De dieven hebben van de open deur geprofiteerd om er binnen te dringen en hebben daar jammerlijk alle aanwezigen vermoord.

De dood van Pieter Hasebrouck

De boter blijft tijdens februari schaars en kost 12 gulden per 5 vierendelen. Volgens onze majesteit mogen de wagens tijdens de winter niet meer dan 5.000 pond gewicht vervoeren, dat mag in de zomer maximaal 8.000 pond zijn. Op 5 maart 1787 verschijnt er een nieuw plakkaat van de keizer i.v.m. de stichtingen in zijn rijk; armenscholen, kapellen, geestelijke huizen en andere organisaties. Ze moeten nu allen oplijsten wie hun stichter was, wat hun inkomen is, de namen en voornamen van de mensen die er werken of verblijven, de plaats waar ze te vinden zijn, de naam van de baljuw van hun woonplaats of heerlijkheid.

Op 8 maart 1787 is Pieter Hasebrouck te Komen verongelukt, maar hij was woonachtig in Wervik. Ik mag in de herinnering laten voor de volgende eeuwen dat het nog nooit gezien noch gehoord geweest is welke pijnen deze mens geleden heeft bij het aanvoelen van velen. Vermits hij kalkbrander was van zijn stiel en te Komen op een oven werkte met twee anderen. 's Morgens rond 4u is hij volgens de oude gewoonte het kalk gaan trekken en als hij wat getrokken had bleef het wat steken. Zo is hij van boven gegaan om er in te roeren met zijn priem. Want er was al een korst op de oven gebakken. Door de eerste slag die hij op deze korst gegeven heeft is de priem daar door geschoten en is hij er zelf in gevallen. Hij kon er niet seffens uit geraken omdat hij daar dan alleen was en terwijl hij probeerde om zich te bevrijden zijn de meeste kleren aan zijn lijf verbrand, hij verloor een oog, zijn voeten en zijn handen waren gekrompen en toch was hij er levend kunnen uitkomen en is hij naar zijn bed gegaan waar hij gehoord werd door zijn lamenteren. Ze vroegen hem of hij niet beter naar het hospitaal van Komen of Wervik moest vervoerd worden. Hij verkoos om naar dat van Wervik te gaan. Men heeft direct een boot klaargemaakt en zo hij naar Wervik gevaren naar het hospitaal waar hij nog slechts enkele uren geleefd heeft.

Een nieuwe kerk in Zandvoorde

Volgens een plakkaat van 30 maart 1787 werd het Nederland ingedeeld in negen delen waarvan er in ieder deel een gouvernement zou worden gemaakt. Al de lopende processen moesten voor het begin van mei voltrokken en afgehandeld zijn. Twee weken later kregen de inwoners welgeteld twee maanden tijd om al hun renten, obligaties, leningen van geld kenbaar te maken bij het hof van Brussel. En daarbij moesten ook al de jaarinkomens van de arbeiders bij de kerkbaljuw worden aangegeven.

11 april 1787. In Zandvoorde legde men de eerste steen van een nieuwe kerk. Dat gebeurde door mijnheer Bequaes de pastoor van de parochie. Deze kerk werd voltrokken en gewijd op 28 oktober 1787 door zijne hoogwaardigheid Karel Alexander d'Arenberg, de bisschop van Ieper. Op de 17de april verongelukte Bernaerds Ferrands. Omdat de keizerkermis op komst was, ging hij naar de kerk om er te borstelen. Dat deed hij met een hefbak en als hij die bak tot op zekere hoogte had opgewonden is er een spil of een wiel gebroken zodat hij van boven tot op de grond gevallen is. Daarbij brak hij een arm en een been en geraakte zijn schouder uit de kom. Ze hebben de man naar zijn huis gedragen. De geneesmeesters en chirurgijnen konden hem niet herstellen en hij is daar twee dagen blijven liggen. Ze hebben een meester-chirurgijn van Rijsel gehaald dewelke op een half uur tijd alles in zijn plaats gelegd heeft.

Oploop in Brussel

1 mei 1787. In het begin van mei is er door het gemeen een grote oploop gebeurd in Brussel. Ze hadden allen de ordonnanties van zijne majesteit ontvangen en weigerden om die op te volgen. Dat gebeurde met grote dreigementen dat ze het kasteel van de gouvernante in brand zouden steken indien er niet zou ingegaan worden op hun eisen. Waarop ze gezegd werden dat de Oostenrijkers 40.000 mannen zouden zenden om hen te verslaan. De burgers reageerden daarop met te roepen dat als ze hier 40.000 mannen zouden sturen zij bij machte waren om er 100.000 tegenover te zetten. Toen ze dit hoorde heeft de gouvernante gezegd dat de mensen gerust mochten zijn omdat ze de keizer in hun voordeel had geïnformeerd. De Brabanders stuurden een brief naar onze Nederlanden. Er stond geschreven dat ze niet konden begrijpen waarom zijne majesteit de oude gebruiken afschafte en dat ze besloten hadden om weerstand te bieden aan al zijn nieuwe plakkaten en edicten omdat ze

die verachtten en versmaadden en er zich met geweld zouden tegen verzetten. Ze wilden dat de bisschop van Mechelen weer in zijn functie zou treden en dat de paus van Rome in zijn autoriteit zou hersteld worden zoals dat voordien was. Indien het landbestuur dit niet zou willen ondertekenen dat zij kort en goed met al de burgers zouden opstaan. Op de 13de mei kregen de inwoners te horen dat ze zouden optreden tegen de mensen die ze van kwaad betichtten en dat ze de rust in publieke plaatsen moesten laten terugkeren.

22 mei 1787. Een ongelukkige brand. Er werd in Wijtschate geschoten omwille van het huwelijk van een zekere persoon. Daar hebben één of twee personen het ongeluk gehad van opwaarts te schieten en omdat het daar allemaal strodaken waren, zo is het papier in het dak gevlogen zonder dat daar iemand op gelet had. En omdat het uitnemend droog weer was, is het later nog zo veel te sneller toegenomen en ontstond er snel een grote brand. Zodat er op korte tijd 16 huizen opgebrand zijn waarin er 24 menages woonden. Er is maar weinig van al hun woningen overgebleven.

Bedorven boter

Ongeluk op 12 juni 1787. Jullie moeten weten dat er rond die tijd veel getwijnd werd. Het vlechten van garen tot strengen die dan klaar waren om te spinnen. Vanuit Rijsel was er onder andere een meester-twijnder gekomen, een zekere Van der Meersch. Enkele van zijn werklieden hadden besloten om te gaan zwemmen en hoewel ze dat goed konden heeft een van hen zonder enige hulp van menigvuldige omstaanders moeten verdrinken. Onze keizer Jozef II heeft in het begin van juni zijn ordonnanties moeten intrekken omdat de rechtbanken tegendraads waren en verder wilden blijven doen zoals ze gewoon waren. Op 22 juni werd de eerste steen gelegd van het nieuwe huis van retorica door Josephus Delvoye en eveneens door Paulus Driesens, de prins van de gilde en door de commissarissen en de hoofdmannen. Op de 4de augustus kregen we te horen dat niemand nog kwaad mocht vertellen over de keizer. De reden daarvan was te zoeken in het feit dat er boekjes gedrukt waren over zijn persoon. Er werd een grote boete voorzien voor al die bewuste boekmakers. Einde juli was er sprake van een oploop van het gemeen in Brugge. Een kanunnik die in Brugge woonde begon met een handeltje van boter en dat was uitgekomen. Het volk had daarop zijn

woning bestormd en de mensen vonden er ontelbare ponden van welke de boter meestal bedorven was waardoor er niemand kon van profiteren. Alles moest vernietigd worden. Zijn huis met meubelen incluis werd tot assen verbrand en de kanunnik mocht best blij zijn dat hij had kunnen vluchten want anders zouden ze de geestelijke zeker opgeknoopt hebben.

Brand in Moorsele

10 september 1787. Er is in Moorsele een grote brand ontstaan in de oven van een bakker. Hij hadden die gebruikt om een 'poortes' of twee, drie te drogen. En de hitte ervan moet zo krachtig geweest zijn waardoor het vuur er in geraakt is. En omdat de schoorsteen nogal laag was is het vuur tot in het strodak van de bakkerij gekomen en brandde de woning helemaal af. Onder de doden bevond zich onder andere een 'ouderse dochter' die daar woonde. De schade was niet te overzien en het geschrei en getier van de inwoners was 'onzeggelijk'. De tijden waren trouwens maar bitter. Onze bisschop liet als vorm van troost voor de mensen op de 16de september afroepen dat alle bemiddelde mensen indachtig moesten zijn dat ze hun werknemers 10 stuivers per dag moesten betalen, samen met de kost. Een week later verkoos de gilde van retorica een nieuwe prins en een nieuw bestuur. Dat waren Alexander Lewile, Bruno Mari (deken), Josephus Comestable, Petrus Vuylsteker en Carolus Stoffel (hoofdmannen). Met daarbij nog Angelus Ferrand en Johannes Van Damme en als jonge prins Augustinus Remoux. Op de 11de oktober presenteerde de gilde zich op het stadhuis om toelating te verkrijgen om in het nieuwe gildehof het spel van Chrispas en het spel van Jaiere te vertonen. Ze kregen de permissie om het één keer per week te mogen spelen en niet meer waarover de gilde mistevreden was.

26 november 1787. In Kortrijk gebeurde er een droevig ongeluk voor mijnheer Catulle, koopman in schietpoeder. Hij kreeg een koper op bezoek. Terwijl de dienstmeid de man aan het bestellen was lag hij met zijn brandende pijp voorover op de toonbank waardoor er vuur gevallen is in de ton met poeder en waardoor het direct allemaal in vuur en vlam is geschoten. De meid werd doodgeslagen, de vrouw des huizes werd dodelijk gewond en is een weinig later overleden. De zoon die op zijn kamer was kwam naar beneden gelopen maar werd bij zijn aankomst

bijna het hoofd in stukken geslagen doordat er een ton met nagels op zijn hoofd viel. De jongen heeft nog twee dagen geleefd.

Roddelen en kwaadspreken is verboden

13 december 1787. Er werd nogmaals gepubliceerd dat niemand geen nadelige of schandelijke conversaties over onze keizerlijke majesteit mocht voeren, noch spotdichten of dergelijke mochten schrijven of voordragen. Op verbeurte van al hun goed, brandmerken en verbanning uit het land. Slachtoffers van klagers mochten rekenen op een schadevergoeding van 1.000 gulden. Wie in de straten roddelde over de gestelde landbestuurders mocht zich aan gelijkaardige straffen verwachten.

17 januari 1788. De keizer liet weten dat hij niet inging op de eisen van de Brabanders maar dat hij wel afzag van zijn nieuwe wetten over de gerechtsprocedures, het garen en het vlas, de scholen, nieuwe lering, enzovoort. Een maand later volgde een verbod op de maandelijkse boekjes en het lezen en verspreiden van de Luxemburgse gazetten, op straffe van boete. Alle baljuws van het rijk kregen een strikt verbod van nog andere functies uit te oefenen en dat ze verplicht woonachtig moesten zijn waar ze hun ambt uitoefenden. Verder vroeg de keizer nog aan alle bisschoppen dat ze hun gelovigen zouden vermanen om te bidden zodat de Oostenrijkers de overwinning zouden behalen tegen de Turken.

16 maart 1788. Joseph Vandenbulcke leverde een stier aan Basilius Pardoen van Menen. Het was een beest dat nooit iemand van de boeren of de beenhouwers ooit gezien had. Zowel van hoogte als van dikte oogstte de stier grote verwondering en nieuwsgierigheid bij de inwoners van Wervik. Het was zo erg dat de meeste Wervikanen op de been waren om het beest door de stad te zien passeren. Zijn gewicht werd geschat op 1500 pond en nadat hij geslagen was bleek dat 1400 pond goed vlees, 313 pond voet, 237 pond huid, zonder al het andere toebehoren. Hij had voor het dier 108 kronen betaald en verkocht het vlees nu aan 4,5 stuivers.

Hagelstenen van 5 pond

10 april 1788. In Kortrijk ontstond er een brand in het achtergebouw van de gevangenis waardoor er twee criminelen in het vuur gebleven zijn. 's

Anderendaags is er in het zusterhuis een stelling naar beneden gedonderd waarop drie werklieden, twee timmermannen en een loodgieter van Menen aan het werk waren. Er viel uiteindelijk één dodelijk slachtoffer te betreuren: nadat hij nog enkele dagen geleefd had stierf Bonninitus Ydde aan de opgelopen verwondingen. Op de 12de april viel schoorsteenveger Joannes Alderweirelt van het bovenste van een 'cave' naar beneden en overleed seffens.

13 juli 1788. Rond 12u is er een hevig onweer gerezen dat wegtrok naar het oosten in de richting van Ooigem, Avelgem en omliggende plaatsen. Over een breedte van 2 mijlen en een lengte van meer dan 40 mijlen heeft het noodweer zulke schromelijke hagelstenen gegeven dat er niets van oogst of levensmiddelen op het land is blijven staan. Er werden hagelstenen van wel 5 pond zwaar gevonden. Er was zelfs sprake van 7 pond en dat ze wel leken op hele brokken ijs. Zo men vertelde waren er mensen die op het land waren tijdens de vlaag en wie niet tijdig kon vluchten werd doodgeslagen door de hagelstenen.

Op 1 november 1788 is de buitengewone mode van het geld vragen voor de stoelen in de kerk voor de eerste keer in gebruik genomen. De stichters van deze verstrooidheden in het huis van God waren Carolus Gheerbrand, Franciscus Paret, Benedictus Paret en Pieter-Augustinus Caulie die de kerkmeesters waren. En de pachters waren Emanuel met zijn broers en zusters tezamen die de rechten voor de som van 103 ponden per jaar gehuurd hadden. Al de banken waarmee de kerk begiftigd was hebben de vier vermelde kerkmeesters gemeend van af te breken uit de kerk ten opzichte van meer profijten te realiseren. Maar de wijze en voorzichtige heren van het Frans gebied hebben in dit slecht voornemen niet willen toestemmen om welke reden ze dan ook in de kerk zijn blijven staan. In de novembermaand is er een droevig ongeval gebeurd. Een oude ijzerhandelaar of zoals men gemeenzaam zegt een 'pateelman' werd tussen Ploegsteert en Nieuwkerke aangevallen. Hij had zijn aanvaller een slag met zijn stok toegediend waardoor die kwaadwillige doodgevallen is. Daarop is de pateelman weggelopen. Als hij nu ongeveer een half kwartier gelopen had kwamen twee marechaussees hem tegemoet en ze vroegen hem waarom hij zo liep. Hij vertelde hen over de gevaarlijke ontmoeting die hij had gehad. Maar ze wilden hem niet geloven en lieten hem terugkeren naar de plaats waar hij de kwaadwillige deze slag gegeven had. Daar aangekomen zijnde vonden ze

deze persoon nog op de grond. De marechaussees hebben de dode gevisiteerd en bevonden dat de pateelman de moordenaar moest geweest zijn. Op het lijk vonden ze een 'schuifelink' waarop ze hebben geblazen, en op dit blazen zijn er tien of twaalf mannen uit het bos gekomen. Toen de marechaussees dit zagen zijn ze op hun paard gesprongen en lieten ze de pateelman in hun handen vallen, de man is daar op een wrede manier van het leven beroofd.

Hongersnood en extreme armoede

December 1788. Er is hier een grote koude ontstaan die de hele maand geduurd heeft. De winter heeft zulke grote armoede doen ontstaan in alle provincies dat het haast niet te beschrijven was. Men heeft als vaste waarheid vernomen dat er omwille van het verbod om te bedelen er bijna een grote volksoploop gebeurd is. Ware het geen zaak geweest dat het niet toegestaan werd. Een vrouw had aan de deur van een rijke man om een aalmoes gevraagd en deze heer had ze binnengroepen en haar behoorlijk eten en drinken aangeboden en ondertussen heeft hij de pandoeren (= Oostenrijkse soldaten) van de stad ontboden en deze vrouw naar het gevangenhuis doen leiden, waarom deze man hier niet langer kon genieten van een goede reputatie. Daar zijn in Rijsel in een parochiekerk alleen al 4.000 arme mensen bevonden geweest. De pastoor, zijn kapelanen en de heren van het magistraat zijn rondgegaan naar alle treffelijke burgers en ze hebben 2.000 halve stukken opgehaald. In Komen werden een vrouw met haar kindje van acht dagen oud dood versteven teruggevonden.

1789. Op 19 februari is in Komen de dienstbode van de markies verdronken. Op 31 maart gebeurde er een ongeluk te Geluwe. De twaalfjarige Philippus Degrijse had een artiest gezien die kon koorddansen en was op zijn zolder gegaan. Hij had daar een koord gespannen en was er op gaan dansen. Maar hij was er af gevallen, na welke val ze in hem niet langer leven gezien hebben. Op de 21ste april werd er gepubliceerd dat niemand nog meer dan 80 pond meel mocht gaan halen en dat dit moest gebeuren met een certificaat hetwelke men op dinsdag naar het stadhuis moest gaan afhalen. Met dit certificaat kon elk dan naar de molenaar of de boeren gaan om er een zak van dit gewicht te kopen. Boeren en molenaars die koren of meel zouden verkopen aan volk van het Franse zouden bestraft worden met een boete

van 400 gulden per overtreding en 200 gulden voor de aanbrenger die dat trouwens anoniem mocht doen.

Koning Carolus Geerbrant

26 mei 1789. Er is vandaag een kind verongelukt, het dochtertje van André Ghesquière zou naar verluidt gevallen zijn in een kokende ketel en werd er pas teruggevonden als het al in stukken was gezoden. En uit een pachthof heeft men gehoord dat ze in een kuip gevallen is en versmoord en dat ze 18 maanden oud was. Op de 1ste juni is de gilde van de heilige Georgius voor de eerste keer in livreikleding naar de kerk gegaan, onder het geluid van trommel en fluit. Ze stapten onder het bevel van hun koning Carolus Geerbrant. Op 5 juni moest men de klokken uit de toren van Linselles laten zakken vermits er een oud en slecht was. Ze hebben die weggebracht om een nieuwe te laten gieten. Rond deze tijd was er op de weg naar Menen, vooral langs de Hogeweg halverwege tussen Wervik en Menen dikwijls een naakte man gezien geweest. Soms met een jas (een frak) en soms met een kapote. De man is naar sommige vrouwmensen gegaan aan dewelke hij een grote benauwdheid heeft veroorzaakt.

Gedaan met het stoken van alcohol

Op 24 juni 1789 werd gepubliceerd dat al de stokerijen niet meer mochten stoken op de verbeurte van al hetgeen de stokerij aanging. Te weten kuipen, ketels, materiaal en daarenboven nog een boete van 200 gulden voor de tipgevers. Er kwamen nog meer ordonnanties en dat had vooral te maken met de heftigheid van de tijd. De prijzen waren zo hoog dat er langs alle kanten sprake was van revolte. De boeren mochten volledig vrij naar de publieke markten gaan en in de gevallen waar enige arme mensen hen onderweg zouden lastig vallen om graan af te nemen kregen de boeren de toelating om deze lieden niet alleen met schone woorden weg te jagen maar dat ze hen zelfs mochten doden zonder daarbij te worden aangeklaagd door de justitie. Boeren die opstandige burgers betrapten met graan in hun woningen kregen het recht van die aan te slaan en over te dragen aan het magistraat. Ze zouden hiervoor gecompenseerd worden terwijl het graan op de publieke markten zou verkocht worden. In het begin van juli zou de graaf d'Artois een bende galeiboeven vrijgelaten hebben. Tijdens de nacht van de 27ste juli stelden enkele dronkaards en deugnieten enkele pachthoven in rep en roer. Ze riepen 'vlucht, 't is tijd,

daar is een kwade bende die nadert en alles plundert en in brand steekt overal waar ze arriveren!'. En daarom was iedereen verschrikt op de vlucht geslagen. Het nieuws was tot in Komen doorgedrongen dat Deûlémont in brand stond. Het magistraat ging direct in spoedvergadering en men liet de klokken drie kwartier lang kloppen. Onrust, miserie en angst heersten zowat overal. De mensen vluchtten, weg van Komen, naar Wervik, met hele wagenvoeren met vrouwen, kinderen en meubelen, allemaal toestromend bij ons in Wervik. Hoewel de klokken hier niet hadden geslagen had de wet bij ons wel dertig man gemobiliseerd en in de wapens gesteld om de wacht te houden. Men vluchtte vanuit het Franse met hele hopen in de stad. Ze kwamen van Komen naar Wervik om 30 pond schietkruit te kopen om aan de vijand te kunnen weerstaan. En als het in Wervik uitverkocht was liepen ze naar Menen. En als er ook daar geen poeder meer te vinden was gingen ze zich nu gaan bevoorraden in Kortrijk, om er toch maar te hebben. Zo werd er koortsachtig gewerkt om de vijand aan te vallen. En de roep was zodanig sterk dat iedereen wel op de vlucht leek, het leek wel dat het einde van de wereld aangebroken was. En blijkbaar gebeurde dit niet alleen in onze streek maar bijna in heel Frankrijk waar iedereen wel op de vlucht leek en er was niemand die deze vijand gezien of gehoord had. Men zag veel mensen afkomen van Komen, wenend en zuchtend en roepend dat iedereen moest vluchten. De koetswagens die men van hier in de richting van Frankrijk zag vertrekken keerden terug met het nieuws dat ze daar allemaal bezig waren met moorden en branden. In Rijsel beweerde men dat het brandde in Armentières. In Armentières vertelde men hetzelfde over Deûlémont, en in Deûlémont hadden ze het over Quesnoy. En is Quesnoy beweerden ze het omgekeerde. In Komen en Wervik was het dan weer Deûlémont dat brandde vermits al de vluchtelingen die van Komen kwamen lamenteerden dat ze bezig waren met alles af te branden en te blakeren in Deûlémont. En als men vroeg wat ze precies gezien hadden konden ze niets anders antwoorden dan dat ze veel vluchtelingen gezien hadden.

Witte vesten en broeken

29 juli 1789. Langs de kaai van de Leie aan de Vlaamse kant plaatste Joseph Renier een nieuwe ijzeren balustrade. Op 18 augustus ontstond in Capelle-ten-Brielen rond 3u een brand in het huis van Carolus Wattet. Alle inboedel kon gered worden en in het tweede huis van waaruit de brand

was voortgekomen door een bovenkamer die daar slecht was werd er niet meer gered dan een koe, een 'vezirde' met nog twee tonnen bier. Dat huis was bewoond door een zekere Mortier. Voorts werden er ook nog twee zakken meel uit het vuur gered. Op de 14de september beleefden we de heilige kruisdagen. In het hospitaal ging zoals gebruikelijk een muzikale hoogmis door en een lof. Idem dito op de zondag binnen de octaaf en de laatste dag ervan. De muzikanten die er aan meewerkten deden dat vrijwillig, ik wil zeggen toch voor eten en drinken en ze werden er achteraf voor bedankt. Op 29 september, Sint-Michielsdag de beschermheilige van de gilde van retorica binnen Wervik gingen de leden ervan voor de eerste maal in uniform (in 'lijfreye' klederen) naar de kerk. Witte vesten en broeken met een groene koorde.

23 oktober 1789. In Menen is er een brand ontstaan rechtover de Garenmarkt, in de stoffenwinkel bewoond door meester-kleermaker Deluwein. Hij had de avond voordien nog met licht gewerkt tot rond 22u à 23u en was dan gaan slapen. Om 2u stond het voorhuis al helemaal in vuur en vlam. Men veronderstelt dat de brand ontstaan is door de 'snuyting' van de kaars die zal gevlogen zijn in de 'snielingen' die onder de snijtafel lagen. Alleen de man, de vrouw en het jongste kind konden gered worden. Er waren nog vier kinderen boven waarvan de oudste een jaar of 10-12 jaar was. Ze zijn alle vier met al hetgeen er in het huis was in de brand gebleven. Tijdens deze maand werd er gepubliceerd dat de deserteurs zes maanden tijd hadden om vrij naar hun dienst terug te keren, ze zouden dan een volledig pardon krijgen. Op 28 oktober liet de keizer ons weten dat de stokerijen opnieuw mochten stoken.

De patriotten en hun kokardes

De Brabanders, nu gezeid de 'patriotten' begonnen rond deze tijd met het mobiliseren van rekruten. Ze hadden allen kokardes aangenomen. Mijnheer Vander Meersch, geboortig van Menen die de Franse vorst had gediend en daarbij veel militaire daden verricht waardoor hij veel privileges had ontvangen. Nadat hij lange tijd gediend had als kolonel is hij nu naar Menen teruggekeerd. De keizer wou hem op pensioen stellen omwille van zijn vrome daden maar hij had daarvoor bedankt. Hij nam in tegendeel het bevel over van de patriotten, welke troepen zo vermeerderd zijn dat het haast niet te beschrijven is, vooral met mannen uit Kortrijk. Op de 16de november ging er een plechtige hoogmis door om

te bidden voor de welstand en de vrede van het land. Op de 18de, 19de en 20ste gevolgd door nieuwe missen. Op 30 november was er een mis voor de gestorven patriotten en 's anderendaags nog een lof voor de welvaart van het land.

13 november 1789. De patriotten vertrokken 's morgens om 7u30 naar Gent en hebben er deftig gevochten. Na een dag of twee, drie hebben ze daar alles overmeesterd. Op de vrijdagnacht zijn de soldaten binnengetrokken in het Spanjaardenkasteel waar ze de volgende morgen vuur begonnen te geven op de stad, dat gebeurde met kanonsbommen en slingerballen. De troepen van de patriotten werden uitgebreid met mannen van Ninove, Aalst, Oudenaarde en ook nog met de roemwaardige Kortrijkzanen. Op de 16de haalden ze de overhand op de keizerlijke troepen en hebben ze de officieren en de soldaten gevangengenomen.

Een eed van trouw

Op 9 december 1789 publiceerden ze dat we kokardes in drie kleuren moesten dragen op onze kledij. In het rood, wit en zwart. Voor wie zich wilde engageren voorzagen ze een kroonstuk en acht stuivers per dag. Hun kledij was blauw met een gele voering en rode 'opslagers', met een gele vest en broek. Ze begonnen met hun inschrijvingen om 9u en dat duurde tot 18u. Daarbij mobiliseerden ze 36 of 38 jongemannen welke de 19de 's morgens om 9u met drie overdekte wagens naar Ieper vertrokken. De baljuw trok mee op zijn paard.

15 december 1789. De gedeputeerden van het comité (waaronder mocht verstaan worden de Staten van Vlaanderen) arriveerden in Wervik om de eed van getrouwheid af te nemen nadat ze het magistraat hadden vernieuwd. Dat gebeurde met de stem van de burgers in welke verkiezingen er nog twee leden van het vroegere stadsbestuur aanbleven, zijnde mijnheer Jysparet en Franciscus Zyl. De nieuwe raadsleden waren de heren Dominicus Traneel, … Delput, Louis Nolet, Petrus van de Viver en de burgemeester was mijnheer Franciscus Casteleyn. Al de keizerlijke soldaten die overgelopen waren naar het leger van de patriotten mochten daar dienstnemen. Diegenen die naar hun vaderland wilden terugkeren kregen een paspoort met wat reisgeld. Eerder was er op de 14de december een solemnele mis gedaan voor de

nieuwe rekruten die daar aanwezig waren en er gingen biechten door om daarna met grote devotie ter communie te gaan. Ze gingen allemaal naar de offerande. Twee dagen later volgde er nog een plechtige dankmis. De leden van het nieuw magistraat en de gedeputeerden van de raad van Vlaanderen die de 15de om 15u waren aangekomen tekenden er present en gingen ook al ter offerande. Tijdens een nieuwe misviering van de 27ste, op het verzoek van generaal Vander Meersch aan al de bisschoppen van het land dat ze alle pastoors moesten belasten een 'sacrificie' op te dragen voor de welvaart van het land. Op 30 december zijn de wapenschilden van de Staten van Oost- en West-Vlaanderen van Kortrijk meegebracht om op de comptoiren te stellen. Ze werden binnengevoerd op de voerwagen van Augustinus Nolf. Op de laatste dag van het jaar werden er abelen geplant rond de Magdalenakapel, staande noord van Wervik.

Vreemdelingen mogen niet langer bedelen

Op de 1ste januari 1790 verongelukte Baltasar Maju, tussen 18u en 21u in de omgeving van het pachthof van Pieter Soetens op de heerlijkheid van Oosthove. Hij werd de 3de begraven te Capelle-ten-Brielen. Diezelfde dag werd er bekendgemaakt dat er niet langer vreemdelingen toegelaten waren om te bedelen. Op de 4de werd Martinus Nolf begraven, hij was pas 18 jaar en bij die troebelen in Gent ernaartoe getrokken met nog enige kerels van Geluwe om daar als patriotten te vechten. Maar hij werd ziek en stierf. Ze hebben zijn lijk teruggebracht om hier met de allergrootste dienst begraven te worden, zoals dat enkel gebeurt voor de allerrijkste lieden. Aan deze dienst werkten de geestelijken, de luiders en de muzikanten gratis aan mee en er werd rond Wervik gebeden voor de caritate van zijn ziel. De 4de januari kregen we in Wervik bericht dat alle kantines in de stad en de omgeving weer open mochten gaan. Wie gewaar zou worden dat er koren geblauwd werd mocht het zelf afnemen en behoeden. Een burgerwacht moest samen met enkele aangeduide ambtenaren proberen de uitvoer van de granen te beletten.

13 januari 1790. Er kwam een plakkaat van het departement van West-Vlaanderen dat een aantal inwoners hun eed van getrouwheid nog niet hadden afgelegd en dat ze daar nu nog maximaal acht dagen de tijd voor kregen. Op de 26ste januari is er bij de grauwe zusters een plechtige dienst gehouden voor de overleden vaderlanders. Daarbij waren de leden

van het magistraat en die van de vier gilden uitgenodigd. Die laatsten waren natuurlijk die van Sint George, Sint Sebastiaan, de retorica en Sinte Barbara. Ze waren er allemaal aanwezig. Onder de misvierders waren er eveneens 14 patriotten uit Menen, allemaal in geweer en op die manier zijn ze ook gezamenlijk onder het trommel- en muziekgeluid van hun compagnie naar de mis gestapt. Voor de muziek zorgden de speellieden, ze bespeelden 24 klarinetten, een hobo (hautbois), twee octaven, een tamboer en een 'beeslager'. En toen ze voor de kerkdeur kwamen werd die geopend en nadat de 14 patriotten wat oefeningen hadden gedaan zijn ze met zijn allen naar binnen getreden. Met in hun zog het magistraat en al de leden van de broederschappen. De kerk was helemaal aangekleed in de rouw en was duister. Centraal stond er een tombe waarrond de patriotten zich gingen opstellen, met hun bajonetten op hun geweren. De tamboer plaatste zich aan de voet van het altaar en gaf van tijd tot tijd enkele rauwe slagen. Hij werd voor het altaar geflankeerd door zijn korporaal. De tombe zelf was versierd met oplichtende papieren trommels waarop afbeeldingen te zien waren. Te weten; rechtsboven de tombe, ongeveer een roede hoog (3,82m) waren er drie trommels. Op het middelste ervan stond een dubbele arend afgebeeld. Onder de klauwen van de leeuw aan de andere kant stond het woord 'Brabant', aan de overkant 'Vlaanderen'. Beiden werden gevolgd door de namen van de steden die ze veroverd hadden. Vooraan op de tombe stond de afbeelding van een leeuw en boven tombe en de leeuw met de arend was er nog een grote trommel met kolonel Vander Meersch en zijn wapenschild. Toen de misviering aan het Evangelie was toegekomen heeft de superieur een sermoen gehouden.

Dood met de klarinet in de hand

Op 19 februari 1790 is te Menen de muzikant Louis Cardong doodgevallen. Omdat de jonge rekruten elke zondag naar de kerk gingen om de mis te horen werden ze telkens vergezeld door de muzikanten. Toen ze aangekomen waren voor de herberg genaamd 'De Drie Koningen' is Cardong doodgevallen met de klarinet in de hand. De 25ste februari is kolonel Vander Meersch, opper-generaal van het landleger voor enkele dagen naar huis gekomen. Op de voornoemde dag om 17u30 is hij in Menen gearriveerd, onder het geluid van menigvuldige instrumenten van de militairen en van de gilden die hem tegemoet gegaan zijn tot aan de Kortrijkstraat, tot buiten aan de eerste herberg waar hij van zijn voiture

afgenomen werd. Vander Meersch werd er gecomplimenteerd door het magistraat en door zijn schoonbroer. Ze zijn dan samen naar de kerk gegaan waar hij met alle eer werd ingehaald door de geestelijken. Ze zongen het Te Deum voor hem. Achteraf begeleidden ze de generaal naar het stadhuis. Om 21u is hij vertrokken naar zijn kasteel bij de Kezelberg. Men heeft die avond langs alle kanten gevierd in Menen. Op 23 maart vertrokken al de patriotten van Ieper en Menen naar Antwerpen. Precies twee maanden daarna heeft de pastoor van Wervik in opdracht van de Staten van het Land aan al zijn parochianen aanbevolen om volgens hun vermogen caritate te doen voor de vaderlandse troepen. Voor de omhaling werden door het magistraat twee dagen vastgesteld, namelijk de 23ste en de 24ste mei.

Schieting in Capelle-ten-Brielen

Juli 1790. Nadat er in elke stad, dorp of parochie een redelijk aantal vrijwilligers had getekend, verzamelden ze deze van al die plaatsen in de grootste centrumsteden. Zo kwamen er bijvoorbeeld 160 mannen naar Ieper om daar hun eed van getrouwheid af te leggen. Op 27 juni 1790 werd te Capelle-ten-Brielen voor de eerste keer geschoten naar de gaai, door de nieuwe vrijgemaakte schuttersgilde onder de heilige Sebastianus, gezeid de 'handboogisten'. De eerst koning was Johannes van den Dycke. De 11de juli heeft een vrouw in Komen zich verhangen, met name Joanna Tang, op haar zolder en in haar hemd. Drie dagen later leverden ze in Wervik de geweren voor de vrijwilligers van de Vlaamse zijde. Op 18 juli heeft onze pastoor Alexander Cocquyt voor de eerste keer aangemoedigd om te geloven in het vaderland, iets wat al de parochianen verwonderde want men scheen in hem geen patriot gezien te hebben. In Ieper hebben de jonge dochters samen een omhaling gedaan om twee kanonnen te kunnen kopen.

Augustus 1790. De jonge dochters van Wervik deden een ronde naar alle jongedochters van het district, zowel op de boer als in de stad, tot het bekostigen van een standaard voor de vrijwilligers. Deze standaard werd gemaakt in Ieper en is in Wervik gearriveerd op de 21ste augustus, op kermiszondag. De wijding ervan ging door op de 30ste augustus. De standaard werd door deze dochters binnengedragen in de kerk. Dat waren Victoria Vandevivere, Cecilia Lepoutter, Catharina Casteleyn, Joanna Therensip, Entoreila Cals, Arrieta Cardoen en Theresia

Vandenbulcke. Ze werden vergezeld door het korps vrijwilligers. Ze woonden eerst met zijn allen de dienst van een gelezen mis bij en achteraf werd de standaard gedragen door hun vaandrig. Dat was Franciscus Cardoen, die de eerste vrijwilliger geweest is van Wervik.

Het spel van de profeet Mohamed

De gilde van retorica had de voorbije maand al verscheidene verzoeken gedaan om hun stuk te mogen spelen en omdat ze nog altijd geen toelating verkregen hadden, waren ze bijzonder mistevreden. Vermits ze nu al diverse jaren niet meer hun tragediespelen of komedies te berde hadden kunnen brengen. In de julimaand was hier in Wervik een komediant aangekomen die met zijn marionetten diverse stukken van tragedie en komedie op een heel subtiele manier kwam vertonen. Hij kreeg direct de toelating van het magistraat om in Wervik te spelen. En daarop kregen de gildebroeders het advies om zo snel mogelijk ook een nieuwe aanvraag te doen en bij het geval van een weigering hen daarvoor te vervolgen waarom de vreemdelingen bekwamen wat aan de inboorlingen altijd geweigerd werd. Maar de edele heren hebben deze keer hun aanvraag niet geweigerd omdat ze aanvoelden dat ze grotendeels in het ongelijk waren. Dus hebben de leden van de retoricagilde dit jaar dus wel gespeeld in de stad. Tijdens de kermis was er het spel van de profeet Mohamed met de opera genaamd 'De Kuyper' en later hebben ze nog het spel van Liederik de Buck gespeeld. In 1790 werden er voor de voorstellingen negen banken gemaakt door Jacobus Gadeyne, voor de prijs van 25 kronen. Ze werden voor de eerste keer gebruikt tijdens de vermelde voorstellingen.

September 1790. De nering van de tabak draaide op volle toeren. In de Overleiestraat waren er haast geen plaatsen genoeg om persen en werklieden te stellen. En dat zorgde natuurlijk voor grote voordelen aan het gemeente, vooral omdat de ambachten door de voorbije troebelen zeer vervallen waren. Door middel van deze commerce hebben veel arme lieden hun brood gewonnen en een groot deel ervan zijn ook grote dronkaards geworden. De tabak bracht rond die tijd tot 23 Vlaamse guldens per pond op. Op 13 september hebben de vrijwilligers hun eed van trouw afgelegd tijdens de dinsdagmarkt. Ze deden dat aan de heer Malou, een van de opperhoofden van West-Vlaanderen die daarvoor speciaal van Ieper afgekomen was.

Herberg 'America'

18 oktober 1790. De vrijwilligers hebben in Wervik het schouwtoneel van de rederijkers vereerd met hun aanwezigheid. Ze speelden het spel van Liederik. Op de 20ste was het magistraat aanwezig bij de voorstelling van het stuk over de profeet Mohamed. Op de 21ste oktober 1790 is Leo Myleville verongelukt. Hij kwam rond middernacht van de herberg 'America' toen hij halverwege in de gracht gevallen is. Vermoedelijk met het hoofd eerst en hoewel er geen water in de gracht stond werd zijn nek ingestuikt. Nog geen half kwartier later werd hij dood gevonden door Romanus De Toiet, op de heerlijkheid genaamd 'De Witte'. Op 24 oktober werd de verjaardag gevierd van de eerste bloedstorting voor het vaderland.

28 oktober 1790. Enkele vluchtelingen van de Nederlandse vrijheid hadden zich voorgenomen om te revolteren in onze provincies. De hoofden van de muiters bliezen verzamelen in Menen en stelden zich op ten gunste van kolonel Vander Meersch die door de Staten aangehouden was omdat hij zich tijdens zijn dienst onder de Staten van het land onbetrouwbaar had gedragen. Deze muiters waren Vander Meersch met een opgeraapte bende gaan verlossen vanuit zijn gevangenis in Antwerpen. Ze maakten het hoofd van de Menenaars zot met het klippen van de klokken. Ze trokken met een aantal overtuigde burgers naar de Kortrijkse bezetting in de hoop dat de Kortrijkzanen ook hun kant zouden kiezen. Maar hier waren de burgers van Kortrijk contrarie aan hun mening. Toen de Menenaars in Kortrijk arriveerden trokken de leiders van de muiters naar het comité en deden ze de nodige pogingen om de Kortrijkzanen aan hun kant te krijgen. Maar alles bleek vruchteloos. Ze mochten dankzij de gratie van enkelen overnachten in Kortrijk. Op de 29ste zijn ze met geweld de torens opgeklommen om daar de klokken te klippen. Maar in de plaats van hulp kregen ze op een uur tijd meer dan 600 Kortrijkzanen tegen zich, die in de wapens gelopen waren om hen van daar te verjagen. Toen de 500 muiters dat zagen, trokken ze rond 11u met de stille trom weg door de Doornikse poort. Ze waren dan nog in de mening dat die van Doornik hen zouden gevolgd hebben maar toen ze rond 17u begonnen te naderen van deze stad werden ze gewaar dat ze misleid waren en dat hun leiders naar Frankrijk waren gevlucht. De misleidde bende zag zich genoodzaakt om terug te keren en zo eindigde hun revolte die begonnen was door één persoon die in de wandeling

genoemd werd als 'Polouche' (een Menenaar met de naam Hoste) en nu als vijand van het vaderland in Frankrijk achtergebleven was. Hij zou daar blijven tot de 3de december.

Begrafenis zonder endeklokke

23 november 1790. Een pasgetrouwde man is vandaag verdronken. Hij was van Linselles naar Wervik gekomen om tabak te blauwen in de hoop van een daguur te verdienen. Hij is verdronken omtrent 'De Vuile Braes' en werd zonder 'endeklokke' begraven. 's Anderendaags na de middag is een goede ziel geld gaan brengen om die toch te laten luiden. De blauwers lieten een mis doen en schonken zijn weduwe de opgehaalde caritate van 6 kronen. In de loop van dit jaar is te Halewijn eveneens een jonggetrouwde bakkerszoon van Blaton overreden. Op de 24ste en de 25ste november kregen we grote troebelen en rellen in de Overleiestraat. Die hadden alles te maken met de invoer van de 'Vincensche' tabak uit Amerika welke massaal aan land werd gebracht aan de Franse kusten om in Frankrijk verdeeld te worden. Die toevoer zorgde voor grote schade omdat die Amerikaanse tabak voor een veel goedkopere prijs verkocht werd. Het gemeen van het Frans gebied stuurde grote klachten naar de overheid van Rijsel. Ze wilden toelating krijgen om met geweld de pakhuizen van deze tabak langs de grenzen te plunderen, vooral de plaatsen waar met produceerde. Een dreigement dat ze ook uitgevoerd hebben op de vermelde twee dagen van november. Er kwam een bende muitmakers vanuit Tourcoing, met soldaten en vreemdelingen, met zowat vijftig mannen waren ze. Ze hebben al de geplunderde tabak naar Boesbeke gevoerd. Maar achteraf werd er weer geblauwd alsof er niets gebeurd was. Op het laatste van november zijn deze muitmakers nog eens afgekomen. Ze hebben met hun dertig wagens meer van 180.000 pond tabak weggevoerd naar Linselles.

De Wervikanen bieden hevige weerstand

December 1790. In het begin van deze maand werd hier nog eens inspanningen geleverd om met trommelslagen nieuwe vrijwilligers te motiveren om het vaderland te helpen verdedigen. Want men had de aankondiging van de mogendheden nog niet gekregen. Op de laatste dagen van het jaar werden de keizerlijke wapenschilden weer aan de comptoiren van het stadhuis opgehangen en werden de leeuwtjes

weggehaald. De commissie heeft een kleine viering gehouden met schieten en het roepen van 'Vivat Leopoldus de Tweede'.

1791. Op 21 januari kregen we het 'bezoek' van zestig mannen uit Quesnoy en van daar in de buurt om opnieuw de Amerikaanse tabak te komen plunderen zoals ze dat al vorig jaar in november al gedaan hadden. Maar deze keren hebben ze zo goed niet gevaren. De Wervikanen boden hevige tegenstand. Toen de muitmakers dit zagen begonnen ze op de burgers te schieten. Maar die vielen hen aan, namen hun geweren af en bekogelden de Fransen met stenen zodat ze na een kort gevecht op de vlucht zijn geslagen. De gekwetste Wervikanen waren Joannes Brouck die het vel van zijn hoofd afgeschraapt was door een kogel. Carolus Vandamme werd in de borst gestoken door een bajonet. Iedereen dacht hij hij zou sterven maar hij is genezen. Een man van rond de zestig van Capelle-ten-Brielen die een zak vlas kwam leveren is gaan kijken naar de troebelen en kreeg een schot van 'zaad' in zijn been. Hij werd op een slee naar huis gebracht en is achteraf genezen. De brigadier van Quesnoy werd hevig aangevallen en doodgeslagen door de blauwers van Wervik. Tijdens de eerste dagen van januari verzocht het magistraat van Wervik aan al de vrijwilligers om hun geweren binnen te dragen op het stadhuis. Ze werden ruimschoots bedankt voor de diensten die ze betoond hadden aan het vaderland. Op 28 januari werden er op kosten van de stad abelen geplant op het land van Magdalena Capelle.

Bezoek van een bende muiters

Februari 1791. Op de 2de werd een persoon gevonden die op nieuwjaarsavond te Komen in de 'porgaeten' was gevallen en verdronken. Zijn lijk werd nu aangetroffen door Eduardus Catteeuw die van Komen naar Wervik voer met een boot vol schors. Op 3 februari kreeg Wervik opnieuw het bezoek van een bende muiters van Linselles en Tourcoing. Met de bedoeling om de Overleiestraat voor de derde keer te plunderen van de Amerikaanse tabak. Iets wat hen maar de eerste keer gelukt is. Dit keer zijn ze aangekomen in Capelle-ten-Brielen. Burgemeester Alexander Le Wile en een zekere mijnheer Traneel, gestelde overheden van de natie zijn de muiters tegemoet gegaan en ze vroegen hen of ze gekomen waren om te plunderen. Als dat het geval was zouden ze hun geweld ongetwijfeld niet kunnen weerstaan maar ze zouden wel niet kunnen vermijden dat de burgers zich met hun eigen

leven zouden verzetten en dat dit zeker in het nadeel van de indringers zou zijn. Vermits zij hiernaartoe kwamen als lieden zonder rechten zouden de bewoners van de Overleiestraat het recht in eigen handen nemen om de muitmakers te vernietigen en zou de overheid hen daarvoor niet eens bestraffen. Als de muitmakers dat hoorden en ondertussen ook nog het geluid van de slaande trommels die het volk mobiliseerden zijn ze stillekens elk naar zijn huis teruggekeerd.

6 februari 1791. Er kwam een brief toe bestemd voor mijnheer Elslander. Hij kreeg de opdracht om de vreemde tabak terug te sturen naar Frankrijk omdat er geruchten waren dat de burgers van Roncq, Linselles en Tourcoing al terug een ontzaglijke bende opgetrommeld hadden om hier onze tabak te komen plunderen. Hij vatte het plan op om het zelf naar Frankrijk te laten transporteren. Hier op keizerlijke grond in Wervik stond er 28.000 pond in gevaarlijke omstandigheden. Die avond begonnen ze met 25 mannen om 21u te werken tot 's morgens om 3u. Iedereen die hen bezig zag vroeg zich af wat er gaande was en elk begon op zijn beurt ook zijn eigen voorraden te redden. Toen mijnheer Claeysens van Menen dit hoorde zette hij ook zijn volk aan het werk om zijn pakhuizen te zuiveren. Hij had 150.000 pond tabak op voorraad en ontelbare anderen beschikten nog over meer tabak. Iedereen was er zeker van de Wervik zou geplunderd worden. Maar nadat ze alle tabak in veiligheid gebracht hadden hebben ze zelf een bende gemaakt en de trommels geslagen. Ze stonden de plunderaars op te wachten met stokken maar hoe verder ze kwamen hoe meer ze zagen dat de Fransen zelf op de vlucht geslagen waren in de veronderstelling dat de Wervikanen naar hun kusten optrokken. Al de handelaars rekenden de kosten van het transport op 2.000 ponden.

Vernieuwing van het stadsbestuur

Tijdens februari werd het magistraat vernieuwd door de keizer en het was het vorig stadsbestuur dat weer het bestuur op zich nam van in de tijd van Jozef II. Dat waren mijnheer Faverque, burgemeester, voorschepen mijnheer Van Damme met de heren Adrianus Ghesquière, Franciscus Six, Lanoote, Joannes Paret en Bulcke. Het patriottengeld moest terugbetaald worden aan de ontvanger en de uitgever op straffe van een boete van 100 ponden. In deze maand ontvingen we in Wervik ook de instrumenten die nog door het vorig magistraat besteld waren in de tijd van de patriotten.

Bestemd om ten dienste te staan van de vrijwilligers: twee klarinetten, twee waldhoorns, twee octaven die samen 50 kroonstukken hadden gekost en gemaakt waren in Bergen. De standaard die niet meer kon dienen voor de vrijwilligers werd geschonken aan het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Schreiboom, tot het maken van een ornament waarmee het altaar voor de eerste keer versierd werd op paasdag, de 24ste april.

25 mei 1791. De pastoor van Busbeke heeft op zijn preekstoel gebeden om zijn adieu te mogen doen aan zijn parochianen. Maar hij heeft zijn sermoen niet mogen afmaken door de opstand van de nieuwgezinden. Hij zag zich verplicht om zijn parochie te verlaten en naar Wervik te komen in een woning die hij enige dagen geleden nog geregeld had voor de kapelaan en zijn dienstmeid, samen met een soldaat die hij gedoopt en bekeerd had. De 26ste is de nieuwe pastoor gearriveerd. De gilden zijn de geestelijke tegemoet gegaan om hem met alle magnificentie te verwelkomen. De nieuwe pastoor is op de preekstoel geklommen en predikte dat de echte tijd aangebroken was om het geloof te versterken omdat de nieuwgezinden gekomen waren om de heilige armoede te hanteren, de zielen te besturen, de natie te steunen. Waar veel kwaadgezinden grote voldoening in hadden.

Om het volk te bedriegen

Op 28 mei 1791 is een nieuwe zendeling aangekomen in Halewijn en ook hier werd hij met alle magnificentie verwelkomd. In Linselles is er eveneens een nieuwe zendeling gearriveerd om het volk te bedriegen. En omdat hun ware herder daar nog aanwezig was vroeg die of hij de mis niet mocht blijven lezen in een kapel in de buurt van de plaatse. Men heeft hem geantwoord dat hij dat een jaar eerder zelf had geweigerd en dat hij er nu zeker niet meer moest op rekenen om daar nog mis te lezen. Rond die tijd is de bisschop van de natie te Belle aangekomen waar grote troebelen gerezen zijn vanaf het moment dat de bisschop en de nieuwe pastoor hun intrede deden. Zo is de oude pastoor naar de sacristie gegaan om enige noodzakelijkheden te gaan halen maar hij werd gevolgd door enkele van de natie om hem daar weg te jagen, met het geweer in de hand. Enkele van de zijnen die dat zagen zijn naar hun huizen gelopen om hun geweren te halen en ze keerden daarop naar de kerk terug om de kwaadgezinden tegenstand te bieden waardoor er diverse doden vielen in de kerk. De oude pastoor is op de vlucht geslagen en de nieuwe durfde

zich met de bisschop niet meer te vertonen. Zodat de oproer zo groot begon te worden dat er diverse eerlijke burgers begonnen te vluchten. Maar het heeft niet lang meer geduurd, iedereen is stillekens afgedropen. De bisschop heeft zijn geplande intrede uitgesteld en is naar andere plekken vertrokken. In sommige plaatsen werd hij verwelkomd en op andere plaatsen verjaagd. Nadat hij zijn bisdom had afgewerkt is hij dan naar zijn residentie in Rijsel vertrokken. Heel wat priesters waren nu op de vlucht voor de nieuwe mannen van de natie en ze verbleven langs de grenzen van de Franse kusten om toch niet helemaal te vervreemden van hun parochianen en hen nog zoveel als mogelijk was te vermanen om de diensten van de nieuwe schismatieken te verlaten en naar de nabijgelegen kerken te komen waar ze de gebruikelijke diensten zouden kunnen bijwonen. Hetwelke ook effectief gebleken is. Er was op de zondag zulk een volk in de kerk dat hoewel het een groot gebouw was er geen mens meer binnen kon. Ze hoorden de biecht in al de kapellen, ja tot in de doopvont terwijl ze aan alle portalen buiten stonden.

Herberg 'Den Jambon'

Op 28 mei 1791 is een kalf met twee hoofden natuurlijk afgeworpen in een pachthof omtrent de herberg genaamd 'Den Jambon'. En op diezelfde dag is er nog zo'n tweehoofdig kalf geboren maar ze waren niet zo gelijk als het eerste. Er heeft zich vandaag een zekere persoon in het water geworpen en hij is daardoor verdronken. Hij had als reden aangegeven dat hij meende om verdoemd te zijn door al die grote troebelen in Frankrijk.

23 juni 1791. Vandaag was het Sacramentsdag. De pastoor van Linselles die in zijn parochie het verbod had gekregen van de natie om zijn mis te lezen heeft al zijn parochianen aangemoedigd om hem te volgen en hij is naar Wervik gekomen met ongeveer 700 van zijn mensen, hetwelke 'bewegelijk' om zien was. Op die zondag werd voor de eerste keer de standaard van het Heilig Sacrament rondgedragen. Die was gemaakt in Gent in opdracht van de schoonzuster van pastoor Alexander Cocquyt. De standaard heeft 82 pond gekost en over die grote som werd er door veel mensen geroddeld want ze hadden dat niet kunnen vermoeden van de schoonzuster van hun pastoor. Op de 25ste juni heeft men de nieuwe papiermolen in gang gesteld te Menen, onder de leiding van mijnheer Claeysens. Petrus Alderweirelt, het 11-jarig zoontje van meester-bleker is

verongelukt op Frans grondgebied. Hij was op een schuit aan het vissen en is in het water gevallen. Het jongetje stierf op de 1ste augustus. Die 2de september werd er voor de eerste keer gepreekt op de nieuwe preekstoel die vervaardigd werd door de kinders Ludovicus Beke, en het loverwerk door een zekere kunstenaar Frison van Menen. Het sermoen werd gehouden bij de grauwe zusters in Wervik.

Seulken steken

4 september 1791. Enkele kinderen wilden wat geld verdienen met 'het seulken te steken'. Ze hadden een koord gehangen om het seulken op te trekken. Ze knoopten de ene kant van het touw vast aan het pelorijn staande op de heerlijkheid van Oosthove terwijl ze het andere uiteinde vastmaakten aan een dichtbijgelegen zoldervenster. Omdat het in het jaar 1788 zo hard gevroren had was de stenen boom van het pelorijn zodanig getoucheerd geweest van de vorst dat hij met het spannen van de koord tot aan de halsring afgebroken is waardoor zware stukken ervan naar beneden gevallen zijn en bijna drie kinderen gedood hebben. De zoon van Fortry zat op de trappen, het stuk is op zijn beide knieën gevallen welke vermorzeld werden. Een tweede jongetje dat aan zijn zijde zat brak een arm en een been en de derde snaak werd het hoofd in stukken geslagen. En er waren nog enige kinderen die kleine kwetsuren hadden opgelopen. In de loop van september werd het ijzerwerk van de brug afgewerkt door Lionel Andries. De 28ste september geschiedde de verkiezing van een nieuwe prins en de bestuurders in de rederijkersgilde. De volgende hoofden werden verkozen: Angelus Ferhandt (prins), Petrus Vuylsteke (deken), Franciscus Nemaux (hoofdman), Petrus Geraert (idem), Bruno Mary (ontvanger), Franciscus Driessens (zorger), Joannes Samyn (idem) en Joannes Gadeyne (jonge prins). Voor deze verkiezing was de compagnie 'De Wandeldreve' uitgenodigd, met al hun instrumenten bestaande uit twee klarinetten, twee waldhoorns, een octaaf, een hobo, het serpenttrommel en 'beckens' voor de prijs van 3 schellingen per dag voor elk van hen.

De nieuwe pastoor-indringer

22 oktober 1791. De nieuwe klokken kwamen toe in Komen. Omdat er in Frankrijk veel kloosters en kerken gesloten en geschrapt werden en de klokken naar de muntslagerij vervoerd werden, zo heeft Komen een nieuwe aanvraag gedaan om een klok te verkrijgen. Eén van hun drie

dit zag heeft hij zijn kleren afgestroopt en is hij naar zijn hond gezwommen. Maar de hond is er uitgekomen en de meester er ingebleven. Korte tijd later heeft men hem er nog uitgetrokken maar er werd niet langer leven gezien in de man.

Terugkeer via Le Blaton

18 augustus 1793. De Hollanders waren hier nu al sinds 6 juni in bezetting en ze werden haast dagelijks beschoten door de Franse patrouilles uit Linselles en Le Blaton en van alle kanten van Komen die vooral 's morgens en 's avonds tot op de berg kwamen en van daar naar de keizerlijke voorposten schoten. De Hollanders daarentegen mochten niet eerst schieten tenzij ze de Fransen goed in zicht kregen. Maar de Fransen schoten dikwijls nog voor iemand hen kon zien. Voor de Hollanders moest daar een einde aan komen en daarom begonnen ze op deze ochtend om 3u30 aan een operatie om deze Franse sluipschutters een peer te stoven. Twee bataljons Waldeckers, 50 'émigrés', 50 Hollandse Jagers en 60 Witte Ruiters trokken plots op naar de berg en vielen de voorposten van de Fransen aan, al de batterijen tussen de berg en Le Blaton kregen bezoek en de Hollanders braken zelfs door tot in de versterkingen van Linselles. Twee of drie andere Hollandse bataljons (meer dan 1.000 manschappen) zijn vanuit hun kamp in Menen ook naar Linselles opgerukt en samen hebben ze er al de Fransen verjaagd. Hun generaal zond hen terug naar hun basiskamp, ze moesten eerst terugkeren via Le Blaton om daar de rest van de Fransen te verdrijven. Nadat dit zowat twee uur geduurd had en niemand nog echt dacht aan de Fransen, hadden die zich ondertussen versterkt en gereorganiseerd. Ze rukten plots op met 7.000 à 8.000 mannen in drie colonnes en sneden de weg tussen Le Blaton en de berg af. Zodat de Waldeckers, de Jagers met de émigrés en de ruiters nu volledig ingesloten zaten. Hoewel ze zich deftig verdedigden zouden ze nochtans allen gevangengenomen worden. Gelukkig waren er nog de Engelsen met enkele Pruisische soldaten, zowat vier regimenten die al schietend opgekomen zijn vanuit Linselles en de Fransen 'te vier en te sweerde' opgelopen zijn. Daardoor werden al de Fransen in Le Blaton uit elkaar geslagen en zo konden al de Hollandse soldaten alsnog ontkomen in de richting van Menen. Ze verloren een kanon en een tiental manschappen maar aan de zijde van de Fransen in Linselles was er sprake van 100 doden en het verlies van enkele kanonnen. Zo is deze 18de augustus voorbijgegaan. En in de plaats dat de Waldeckers nu naar hun

verblijven in Wervik teruggekeerd zijn, verbleven ze nu in hun kamp te Menen. Met uitzondering van de émigrés en de Hollandse Jagers die de volgende dag wel terugkeerden naar hun logies. De Wervikanen kregen nieuwe soldaten te zien. 300 à 400 Hessense soldaten met een deel Hannoverse kanonniers, allemaal ruiters te paard. Ze verbleven maar een halve dag bij ons en vertrokken dan naar Duinkerke en in hun plaats kwam een deel Zwitsers om in Wervik te verblijven. Ik wil het ook nog even hebben over de Hannoverse kanonnen. Die hadden we hier nog nooit gezien. Ze waren gemonteerd met de sloten achteraan. De afdopper stak langs achter zoals een koetsier vooraan op zijn rijtuig zit. Wanneer die mannen te velde trokken en wilden schieten moesten ze nooit hun paarden afspannen, de kanonniers beschikten trouwens allemaal over een paard en ze werden dan ook omschreven als 'vliegende batterijen'. Wie we hier ook gezien hebben in de stad was generaal d'Alton. Hij was enkele dagen geleden met zijn leger komen kamperen en daarna was hij met zijn volk naar Duinkerke opgetrokken. Hun kampen lagen tussen Wevelgem en Menen en tussen Menen en Geluveld. Al de beschikbare haver, aardappelen en alles wat te eten was voor mensen en dieren werd op drie à vier dagen tijd tot een uur in het rond opgevreten. Het was zo erg dat er op het laatste geen water meer te vinden was in Geluwe. Die troepen waren een echte mengelmoes van nationaliteiten: Engelsen, Pruisen, Polen ('Polackers') en Hannoversen. Na hun vertrek bleef het kamp ter plekke en het werd nu bezet door nieuwe ladingen Hollanders, Engelsen en Pruisen.

Bommen op de wasserij

27 augustus 1793. De Fransen vielen de Hollanders aan op de berg en het leek er wel op dat ze wel eens zouden durven binnenvallen in Wervik-stad. Ze kwamen sowieso tot aan de kapel en begonnen van daaruit hevig te schieten met hun kanonnen en hun obussen. Het was duidelijk dat ze ons wilden bombarderen. Gelukkig werden ze door de Hollanders hogerop gedreven zodat de bommen die ze afvuurden niet verder reikten dan de wasserij achter de kerk waar die gelukkig geen schade hebben aangericht. De arbeidsters waren wel aan het werk, meer bepaald aan het stijven van de was in de stijfkuip. Door een obus is de kuip vol aarde gevlogen en al het lijnwaad dat op de meers lag werd met aarde bestrooid. Er zijn ook bommen terechtgekomen aan de andere kant van het water, op de meers en er is er ook eentje gevallen op het dak van de

blekerij, op de astzolder waarbij er een twintigtal pannen werden afgeslagen en de as naar beneden dwarrelde zonder verder te kwaad te berokkenen. De kanonsballen zijn in de stad beland tot aan de Groenestraat, in de tuin van griffier Logie. Ook in de tuin van de pastoor werden er twee teruggevonden. De zondagsschool kreeg er eveneens twee cadeau, zonder schade evenwel. En omdat ze zich hadden moeten terugtrekken onder druk van de Hollanders konden ze nu niet meer verder schieten dan de Overleiestraat en hoewel die straat vooral bewoond was door Nations en Fransgezinden hebben ze het toch niet nagelaten om die te bombarderen en zelfs vier huizen in brand te schieten. Het geschut duurde van 's morgens om 10u tot 18u.

Het is haast niet te beschrijven

11 september 1793. Om 2u30 maakten de Hollanders zich plots klaar om te vertrekken. Ze maakten pak en zak klaar en om 3u waren ze al weg. De schrik en de benauwdheid zat er meteen dik in bij de Wervikanen. Een vrees dat de Nations niet zouden aarzelen om binnen te dringen in de stad. Het is haast niet te beschrijven hoe bang de burgers waren, ze sloegen op de vlucht met alles dat ze met zich konden meeslepen. Om 7u kwamen een zestal Fransen te paard tot aan de brug, ze vroegen daar aan enkele burgers of hun vijanden vertrokken waren en die zegden van wel. Omdat de Hollanders nog voor hun vertrek de brug gedemonteerd hadden gaven de Fransen nu de opdracht om die opnieuw te monteren. Onze burgemeester Casteleyn had dit bevel wel verwacht en had al enkele timmerlieden opgetrommeld om klaar te staan in het geval dat het nodig zou zijn. Ze stonden al gereed om aan de klus te beginnen toen de Hollanders die naar Menen gevlucht waren nu plots weer opdoken in Wervik. Met de ruiters op kop. Ze hielden de zwaarden in de hand. Ieder paard droeg twee mannen. De ruiters vooraan en achteraan een Groene Jager. En van zodra ze in de stad waren begonnen ze zo heftig op elkaar te schieten. Zo erg en fanatiek hadden we het nog niet meegemaakt. De ruiters hebben al de Fransen die klaarstonden om hier binnen te komen met zijn allen verjaagd en ze zijn dan naar hun vroegere posten teruggekeerd. De reden waarom ze die ochtend gevlucht waren had te maken met berichten dat de Fransen zich klaarmaakten om een massale aanval op Wervik te beginnen. Bij hun aankomst in Menen hadden ze tegenbevel gekregen om zo snel mogelijk hun achterlaten posities te gaan innemen.

Een goede voorspelling

12 september 1793. Rond 15u begonnen de Fransen sterk op te komen vanuit de richting van Komen, vanuit het oosten rukten ze op tot aan herberg 'De Jambon' en zelfs nog dichter. Nog voor ze begonnen te schieten waren de Hollanders hen al tegemoet getrokken en ze boden nu hardnekkige weerstand zodat de Franse ballen geen schade konden aanrichten in de stad. Het schieten hield aan tot 19u. Bijna alle burgers van de stad vluchtten op weg naar Menen, maar op het zeggen van de Hollanders dat ze niet moesten vrezen voor de Nations zijn de meeste Wervikanen naar huis teruggekeerd. Deze voorspelling bleek de goede want ze slaagden er in om de Fransen terug te drijven richting Komen. Die avond en nacht hielden ze heel secuur de wacht. Maar de volgende morgen stonden de Fransen er weer. Aan twee kanten dan nog, langs 'De Jambon' en van op de berg. Ze begonnen van alle kanten hevig te schieten, het was haast niet te omschrijven hoe vreselijk het er aan toeging. De Fransen rukten zo heftig op vanuit die twee kanten, met naar schatting wel 20.000 soldaten Tezelfdertijd trok er een colonne van ongeveer 6.000 mannen – welke onder het bevel van generaal Hosten over Waasten waren gekomen – nu door de bossen recht naar Geluveld. En dan was er nog een andere colonne die via Halewijn naar Menen op komst was. En terwijl ze Menen bestormden was er nog een groot aantal Fransen die in Wevelgem met pontons de oversteek over de Leie maakten. De Hollanders in Menen moesten zich terugtrekken zodat de Fransen om 9u van de 13de september in deze stad binnen waren. Ondertussen boden de Hollanders in Wervik nog altijd goed weerstand tegen de oprukkende Nations. De Fransen waren al twee keer met hun batterijen opgelopen maar ze hadden zich telkens moeten terugtrekken. De vijand was er al van overtuigd dat ze zich moet groot verlies van volk zouden moeten terugtrekken, maar van het moment dat een Hollandse koerier in Wervik het nieuws kwam melden dat de Fransen Menen hadden veroverd hebben ze hier de strijd verlaten, hoewel ze de overwinning op dat moment zo goed als binnen hadden. Maar ze waren nu bijna helemaal door de Franse vijand omsingeld. Diegenen die via Waasten gekomen waren bevonden zich nu al aan de Koelenberg en die van Menen hadden Geluwe al bereikt. En zo zijn de Hollanders van het Wervikse kamp al schietend moeten vluchten tussen Geluwe en de Koelenberg. Hun collega's die vertrokken waren uit Menen bevonden zich eveneens in de buurt van de Koelenberg om daar de Fransen tegen te houden. De twee

compagnies hebben zich samen uit dit wespennest kunnen bevrijden maar dat ging wel ten koste van veel bagage en twintig stukken kanon.

Tussen Menen en Wevelgem

Het grootste treurspel speelde zich af bij de menigte burgers die op de vlucht waren met alles wat ze konden dragen. Ze hadden beschutting gezocht in de bossen om daar te verblijven als als het nodig moest blijken van nog verder te kunnen vluchten. Maar al hun bezittingen zijn die dag in het vuur beland en gingen verloren. De mensen mochten zich nog gelukkig achten dat ze hun leven konden behouden. Want, alle lof tot God, ik geloof niet dat er tijdens deze voorvallen burgers doodgeschoten werden. Sommigen waren sneller op de vlucht geslagen en hadden hun belangrijkste en kostbaarste goederen naar de noordkant van Wervik overgebracht. Hun tuig werd helaas ontdekt door de Nations die de hele wijk daar plunderden. Net zoals dat gebeurde met Menen en Wevelgem, tot waar de Neerbeek in de Leie stroomt en de keizerlijken hun kamp aanhielden.

16 september 1793. Om 14u zijn de Fransen door Wervik geraasd. Ze sloegen de brug in stukken en sleepten het ijzerwerk ervan met zich mee. Twee uur later zijn de keizerlijke geallieerde troepen de stad binnengekomen. En dat was geen verbetering. Die mannen bleken Polen te zijn, de Polackers waren een kwaad en diefachtig volk, met een huidskleur van aarde, zwartachtig, grauw van vel, uitnemend vuil en luisachtig. Een ander deel van de geallieerden waren Engelse ruiters die in tegenstelling tot de Polackers een schoon en proper volk waren. Ze maakten de voorposten van het keizerlijk leger uit dat zich nu posteerde tussen Wervik en Geluwe en verderop achter Menen en Wevelgem. Vanuit deze kanten werd deze voorpost bij ons dagelijks vernieuwd. Het was hier een dagelijks komen en gaan van rond de duizend mannen. En ondanks die grote aanwezigheid van geallieerde troepen bleven de Fransen naar goede gewoonte aanvallen plegen. De stad werd tussen de 13de en de 16de september grotendeels geplunderd. Een roofpartij die begon op de 13de om 13u30 en pas eindigde op 16de om 2u30. Tot zelfs in de kerk toe werd het groot portaal ingesmeten en droegen ze enkele pakken weg. Maar dat heeft niet lang geduurd want de Franse rovers werden er weggejaagd en men heeft wachters voor de kerk geplaatst.

Niet zo ver van de Leiemeersen

De keizerlijken hebben niet zo lang hun kamp aangehouden want ze moesten naar Maubeuge verhuizen. Dat betekende natuurlijk dat hun aanwezigheid in en rond Menen danig verzwakte. De Fransen daarentegen begonnen zich aan de kant van Rijsel, bij Marquette te versterken en nu werd er weer dagelijks geschoten tussen beide kampen. Het was een situatie die aanhield tot op de 21ste oktober. Die dag trokken de Nations weg uit Komen om de keizerlijke voorposten de heel godganse dag te gaan bestoken. Pas in de avond zijn ze naar Komen teruggekeerd. De 22ste stonden ze er opnieuw, maar veel sterker dan daags tevoren. Ze begonnen al om 7u te schieten, zo heftig dat de burgers nog maar eens gingen vluchten in noordelijke richting. De keizerlijken die zo vaak met de Hollanders gelachen en gespot hadden omdat ze de Fransen binnengelaten hadden in Wervik moesten nu hetzelfde lot ondergaan. Al om 9u besloten ze zich uit de voeten te maken. Ze hadden te Geluwe enkele batterijen opgesteld en alles afgewerkt, net zoals ze dat gedaan hadden aan de Menense Hogeweg, de Lageweg en eentje niet zo ver van de Leiemeersen en er hun verdediging met 4.000 à 5.000 mannen laten versterken. Veel zou het allemaal niet uitmaken. Om 15u van diezelfde dag stonden de Fransen al in Wervik van waaruit ze hun kanonnen afschoten op Geluwe. Om 20u viel Geluwe en om middernacht was Menen aan de beurt. Ze zaten nu tot bij Wevelgem op de hielen van de keizerlijken, ja tot zelfs aan de Neerbeek waardoor Kortrijk natuurlijk in grote benauwdheid zat.

Burgemeester Casteleyn houdt voet bij stuk

Wervik zou acht dagen geteisterd worden van de Fransen die er op los plunderden en contributies eisten van wie ze aantroffen. Veel moet dat niet geweest zijn want de meeste burgers en de leden van het magistraat waren op de loop. De gewezen burgemeester Fauvarque zag zich genoodzaakt om ietwat de meubelen te redden. De Fransen eisten en kregen driehonderd zakken graan van Fauvarque. Wanneer ze er honderd zakken extra vroegen moest de stand-in burgemeester ook alweer zwichten, wat kon hij anders doen gezien het dreigement van de vijand dat ze anders de kerk zouden plunderen? Voor Fauvarque was het enkel proberen wat tijd te winnen tot de terugkeer van burgemeester Casteleyn en de rest van het stadsbestuur. Daartoe schreef hij enkele dringende brieven. In eerste instantie durfde Casteleyn het nog niet aan. Dat liet hij

in elk geval weten op de 23ste oktober. Een verontwaardigde Fauvarque drong nogmaals aan waarop Casteleyn dan toch besefte dat zijn prestige op het spel stond en hij best kon terugkeren. De 25ste oktober zagen ze hem terug in Wervik, met bij zich wetheer Lesoing. Gemakkelijk zouden ze het niet krijgen. De Fransen bleven contributies eisen, een eis waar de burgemeester onmogelijk kon op ingaan. Ze hebben dan de grote en de kleine klok van de kerktoren weggehaald en omdat Casteleyn bleef weigeren hebben ze ook de grote klok laten afzinken tot op de 'bellinck-kamer'. De burgemeester die snapte dat hij zijn klok definitief dreigde te verliezen trachtte de commandant der Fransen tevreden te stellen door hen een som te overhandigen die min of meer de waarde van de klok vertegenwoordigde. Zo kon de grote klok dan toch blijven staan. Maar ook in de kerk bleven de rovende Fransen zeer gulzig. Acht kandelaars en de sieraden kregen pootjes. Deuren en ramen werden verbrijzeld, ze pikten zonder uitzondering al de zilveren kandelaars, de bloempotten, serafienen, en al het zilverwerk van het hospitaal. Met daarbij ook al het koperwerk van de kerk. Al dat materiaal hebben ze op vier wagens weggevoerd. Iets wat heel droevig was om te aanschouwen. Bij de nabijgelegen boeren hebben ze het koren van de schelven opgeladen en ermee naar Frankrijk getrokken. De koeien werden door de Nations uit de stallen gehaald. In Wervik alleen al werden er 200 à 300 koeien gestolen. Zonder daarbij de varkens en de schapen mee te tellen, Of de koeien van Capelle-ten-Brielen, Houthem en Komen die ze tijdens deze zeven dagen massaal afhandig maakten. Na die helse week verdwenen ze naar Wervicq-Sud en Komen. De volgende morgen om 3u heeft een keizerlijke patrouille Wervik opnieuw bezet en werd er al weer wacht gehouden aan de brug.

Een stuk lood door het hoofd

Op deze dramatische 22ste oktober, bij het binnenkomen van de Fransen heeft Julianus Saroen heel ongelukkig het leven verloren. De woning van zijn zuster was in brand geschoten en hij was naartoe gelopen om te kijken of hij deze brand kon helpen blussen. Toen hij zag dat er niets meer aan te doen was is hij dan maar teruggekeerd naar de stad. Onderweg is hij op een Fransman gelopen die geld van hem eiste. Na een woordenwisseling heeft deze Nation hem een stuk lood door het hoofd geschoten.

Eind oktober 1793. Na het vertrek van de Fransen begonnen het wederzijds schieten en de overvallen opnieuw. Soms kwamen de Fransen opgedoken uit Komen en drongen ze binnen in de nabijgelegen pachthoven om er alles mee te gristen wat ze konden krijgen, ondanks het feit dat alles hier nog verleden week geplunderd en verwoest was. Maar daarmee waren de Nations nog niet tevreden. Ze drongen nu verder het binnenland in, de kanten van Capelle-ten-Brielen en Houthem, zo ver als het enigszins mogelijk was om er alles te bederven. Achter hun ijver zat echter een problematische toestand. De voorraden die ze tijdens de afgelopen oogst hadden verzameld in hun centrale magazijnen te Rijsel bleken te groen en te vers geweest en waren nu al helemaal bedorven. In Komen waar de inwoners altijd veel vrochten aan hun linten en 'semoysen' was er geen mens die ook maar een slag werk had. Om de problemen van het klein gemeen wat te verzachten verrichten ze pionierswerk en zo hielden ze zich staande. De situatie bij de molenaars, bakkers, smeden en timmerlieden was effenaf dramatisch. Ze werden allen opgetrommeld voor de oorlog en er was trouwens bij de gewone mensen toch geen geld meer te vinden.

Een uitval op Busbeke

14 november 1793. Zeker 300 Fransmannen zijn vandaag naar de Overleiestraat gekomen. Ze hadden twee kanonnen bij zich. Nog maar eens een reden voor de Wervikanen om de vlucht te kiezen, met hun koeien en paarden en de onzekerheid of ze al dan niet zouden kunnen terugkeren. De Fransen begonnen te schieten op al wat ze zagen, mensen en beesten. Deze onrust heeft enkele dagen aangehouden. De keizerlijken keerden gelukkig terug. Met 1.500 waren ze. Het eerste wat ze deden was een uitval op Busbeke. Ze sloegen de pontons waarmee de Fransen de oversteek hadden gemaakt aan stukken. De hele actie verliep zeker niet zonder kleerscheuren want de Oostenrijkers verloren zeker enkele van hun mensen. Ondertussen waren de Fransen nu met 500 à 600 mannen naar Komen opgerukt. Ze bleven er maar drie uren maar dat was voldoende om de burgers te plunderen dat het geen naam had. De keizerlijken keerden na hun vergeldingsacties terug naar Wervik. Onderweg hadden ze zeker nog enkele Nations gedood of gevangengenomen die ze dan naar Komen hebben overgebracht. De keizerlijken waarvan sprake waren Hannoverse soldaten die hier in

voorpost lagen, goede en zachtaardige mensen maar in de praktijk barslechte soldaten.

30 november 1793. De Fransen zijn zonder schieten teruggekomen. De Hannoverse voorposten boden weinig of geen verzet en trokken zich terug op de weg van Wervik naar Geluwe. De burgers die samen met de keizerlijken aan het vluchten waren kregen de Fransen op de hielen. Bij de vluchtende Wervikanen zat ook pastoor Alexander Cocquyt. Hij was al diverse keren voor de Nations op de vlucht geslagen maar deze keer heeft het toch niet veel gescheeld. Terwijl de pastoor en voorschepen Joannes Paret vluchtten met een rijtuig werd hun paard neergeschoten en moesten ze te voet verdergaan, in wel duizend perikelen van doodgeschoten te worden omdat ze zich tussen twee vuren bevonden. Maar ze zijn gelukkig ontkomen. Hun achtergelaten koets werd verlaten door de voerman. De Nations hebben die met een grote merci aangenomen en naar het Franse gevoerd.

Grote beroering in Wervik

7 december 1793. Wervik stond nog maar een keer in grote beroering. Een Franse patrouille van ongeveer 100 mannen was van uit de kant van de 'Pavesuyt straete' opgerukt, maar ze kwamen niet verder dan de beek. De Wervikse voorposten liepen nerveus weg van hun posities en dat voedde natuurlijk de geruchten dat de Nations nog een keer zouden binnenvallen. Elk maakte opnieuw pak en zak klaar om te vluchten en er waren er al velen die hun eigendommen in paniek achterlieten. In de kerk was er een uitvaart aan de gang, die van Joannes Vervysch. Al de geestelijken liepen weg uit de kerk, gevolgd door de familieleden en de buren van de overledene wiens kist men ter plekke liet staan. Maar toen ze zagen dat de Fransen geen aanstalten maakten om naar Wervik te komen keerden ze terug, met de geestelijken op kop die dan maar terug in de kerk kwamen om de uitvaart af te werken.

11 december 1793. De Fransen van Komen gingen op weg in de richting van de Wanbeke om naar hun slechte gewoonte nog maar eens te stelen en de roven. Ze werden dit keer goed tegengehouden door de keizerlijken die op de Nations begonnen te schieten. Tijdens de schermutselingen werd een groot deel Fransen gedood. Een groot deel van het koren dat ze al op hun wagens geladen hadden mochten ze

achterlaten tijdens hun terugtocht naar Komen. Twee dagen later stonden de Nations er terug. Weer die van Komen, met redelijk veel volk om de keizerlijken te overvallen welke tussen Komen en Capelle-ten-Brielen op piket stonden. En natuurlijk met de vaste overtuiging om te roven. Ze begonnen om 8u in de morgen te schieten en hielden dat vol tot 16u. Het ging er zodanig hevig aan toe dat veel burgers van Wervik de vlucht namen in de overtuiging dat de Fransen weldra in de stad zouden staan. De pastoors hielden hun diensten met een mengeling van angst en vrees. De Fransen die hier in de Overleiestraat leefden, zagen het al helemaal zitten. Ze schoten hun geweren af in de ramen van de kerk, mikten op de daken van de huizen, naar de burgers en de soldaten die ze bemerkten. Ze lieten hen maar schieten en na een tijdje geraakten ze dat spelletje beu en nog voor de avond hielden ze het vuren voor bekeken.

De aanhouding van Joannes Versavel

Op de 16de december 1793 werd Joannes Versavel door de Hannoverse soldaten voorgeleid. Enkele dagen geleden was hier een bevel gepubliceerd dat het aan niemand toegelaten werd om bij de Leie te gaan en daar zeker geen conversaties te voeren met burgers of soldaten. Het risico om doodgeschoten te worden was te groot. Deze Joannes Versavel werd opgemerkt door de torenwachter. Hoewel hij ervan overtuigd was dat niemand hem gezien of gehoord had vermits hij achter de kerk in de tuin van een huis stond. Hij stond daar te gesticuleren en allerlei tekenen te doen en te wijzen naar de man van zijn schoonzuster die aan de overzijde van de Leie in het Franse stond. De torenwachter had dit bemerkt en is direct naar beneden gekomen, drie collega's opgetrommeld en dan deze Versavel gaan oppakken waar hij stond. Na een kort onderzoek werd de overtreder naar Menen gebracht en later naar Kortrijk en Gent. Daar zou hij pas op 8 januari 1794 op vrije voeten komen. De volgende dag kwam hij terug in Wervik zonder enig leed aangedaan te zijn.

29 december 1793. Ignatius Herveyn werd doodgeschoten door de Nations. Hij kwam van zijn werk uit het pachthof van mijnheer Vandenbussche. Aangekomen op het kasseiweg naast de Balokkenmeersen, zowat 50 stappen binnen de 'baillie' waar de Nations altijd op de burgers schoten heeft hij een kogel in zijn lies gekregen, in de onderbuik. De schutter stond aan de overzijde van de Leie. Herveyn heeft

nog drie à vier uur geleefd. Op de laatste dagen van het jaar hebben de armenmeesters op het stadhuis een verzoek ingediend om nog maar één keer rond te gaan in de kerk omdat de armoede zo groot was. Ze kregen hun zin en daardoor ontstond er nu een geschil tussen de propoosten van de geestelijke broederschappen. Als de schalen in de kast moesten blijven kon de dienst volgens hen niet meer gedaan worden zoals dat gebruikelijk was. Zo bijvoorbeeld het lof van de vrijdag eindigde normaal met het rondgaan van de schaal van de Engelbewaarder zodat de jaarlijkse betaling van al die diensten zou kunnen vereffend worden. Net zoals dat gebeurde bij al de andere broederschappen. Ondanks die protesten heeft de schaal voor de armen en de extreem arme mensen niet meer mogen rondgaan.

Tot aan de 'Plancke' van Mesen

Het land zat in die dagen bijna helemaal vol met soldaten die bij de boeren een stek vonden, volgens de beschikbare capaciteit van de plaatsen die ze hadden in de diverse parochies en steden. En dan vooral waar ze het nodigst waren. De Fransen zaten ook alom verspreid aan de grenzen om hun vijanden op te wachten of als ze de kans zagen die op onze kant te bespringen. Beide partijen bleven patrouilleren aan weerszijden van de frontieren. De Fransen kwamen uit Komen tot aan de Pavesuyt-beek en gingen rond tot aan de 'Plancke' van Mesen, opwaarts draaiend tot aan de kanten van Capelle-ten-Brielen. De verenigde keizerlijke troepen die hier in de omtrek lagen patrouilleerden tot aan het Korentje en de Carote. De boeren en de burgers die in deze wijken woonden werden gepluimd en waren zo goed als geruïneerd. Wie er bleef wonen leefde hier in voortdurend stervensgevaar. Langs al de kanten van de Leie, te weten van Kortrijk tot Armentières hebben de boeren amper of niet kunnen zaaien. Dat was niet moeilijk om te begrijpen want de Nations schoten altijd op de werklieden. Haast al de treffelijke boeren van weerskanten het water werden geplunderd en geruïneerd. Diegenen die hun hof verlieten en met de beurs in de hand in een stad of dorp gingen gaan leven waren gewoon het best van allen af. Op de 12de december gaf onze keizerlijke majesteit de opdracht aan de bisschoppen dat al de geestelijke sermoenen en gebeden moesten bestemd zijn voor het welzijn van het land. Elke 40 dagen moest er een biddag georganiseerd worden en op de Franse plaatsen moest dat een dag zijn van 's morgens om 9u tot 12u en na de middag tussen 15u tot 18u.

Waar de rode of de grauwe loop regeert

Veel mensen stierven door ziektes. Er waren maar weinig locaties in het hele land waar de rode of de grauwe loop niet regeerde. Deze ziekte kwam eerst met koorts, verdwaasde en verdoofde de mensen. Diegenen die sterk aangegrepen waren door deze inwendige brand mochten er haast zeker van zijn dat ze eraan zouden overlijden. De ziekte was zeer 'betrapelijk'. Dit jaar werd al het hout en het sprokkelhout van de berg afgehakt. Nu eens van de geallieerde troepen en dan weer van de Fransen. Het was er zo kaal en desolaat dat men er vanuit de stad een hond kon zien lopen. Al de inwoners waren er weggevlucht, het terrein zag er uit als een 'doolaege', één aangesloten moeras en slijkboel. De kasseiweg kon men niet langer onderscheiden van de meers. Sinds de 14de september gingen de soldaten niet langer patrouilleren op de berg. Van schieten was daar niet langer sprake. Het dagelijks schieten van de patrouilles gebeurde sindsdien in de omgeving van het Korentje of de Carote en de Pavesuyt en ze kwamen tot tegen Capelle-ten-Brielen. De Fransen braken dan meestal uit vanuit het fort van Komen en op de vermelde wijken leefden er ondertussen al Fransgezinden die in het voordeel van de Nations waren en als ze de kans schoon zagen hen voorzagen van koren, boter, vlas en garen. En terwijl er geschoten werden blauwden ze alles naar Komen want dergelijke producten waren zeer populair bij de Nations die er goed voor betaalden. Wat hebben we hier in 1793 niet allemaal gezien aan soldaten? Keizerlijken, Engelsen, Ulanen, Hollanders, Franse émigrés, Hannoverse en Hessense troepen en Polen. Van al die mannen waren de Hollanders de beste. Die van Hannover waren het goedaardigst naast de Hollanders, maar ze waren bevreesd in de oorlog en goed voor de burgers. De Ulanen waren de gemeenste van allemaal, ten opzichte van de mensen. De Engelse soldaten waren erg proper en schoon op zichzelf maar toch ook wel kwaadaardig tegenover de bewoners en dat laatste kon ook wel gezegd worden van de Hessense mannen.

De grootste broekschijters

1794. Januari. Uit Komen kwamen nu zowat dagelijkse patrouilles die de hele stad in rep en roer kwamen zetten en de burgers die niet al te stout waren uit de stad deden weglopen. Er was in Wervik inderdaad maar een povere voorpost van de keizerlijken gestationeerd. Zestig bevreesde soldaten die al begonnen te vluchten als ze 30 Nations (Carmagnolen)

zagen. Vooral die van Hessen-Kassel die hier waren in februari bleken de grootste broekschijters. Achterliggend was de verdediging wat beter. De batterijen in de buurt van Geluwe waren vooral in de ochtenden wel voorzien van volk en telkens als de Fransen opdaagden stonden de Wervikse voorposten al te trappelen om snel naar de Geluwse batterijen te vluchten. En daardoor kwam onze stad natuurlijk telkenmale in de greep van de Fransen. Die dagelijkse vrees en benauwdheid door het schieten van deze patrouilles was telkens opnieuw een vreselijke ervaring. De boeren van de westzijde van Wervik mochten haast elke dag met hun beesten de plaats ruimen tot het meeste schieten voorbij was. Geschut dat dagelijks om 7u begon en pas eindigde rond 13u of 14u.

De kerk staat in vuur en vlam

28 februari 1794 is wellicht de allerdroevigste dag die we ooit hebben beleefd in Wervik. De Fransen drongen vanochtend om 7u binnen en ze begonnen al direct te plunderen en veel burgers kwalijk te behandelen. Rond 9u zijn ze naar de pastorie gegaan. Ze haalden er hele vrachten hout vandaan en droegen die op de toren van onze kerk. Onder de stelling van de klokken legden ze een groot vuur aan waardoor alles in de vlammen gekomen is. Eerst in de naald en dan is alles van de toren naar beneden in het oksaal neergestuikt waardoor dat ook in brand is gekomen. De grote lijkdeur en de deur van het klein portaal zijn door de hitte van het vuur in brand geschoten en dan was het de beurt aan de zitplaatsen van de armenmeesters, achter het klein portaal aan de linkerkant van de kerk. De doopvont stond aan de rechterzijde, aanleunend bij het beeld en altaar van Onze-Lieve-Vrouw van de Schreiboom, voor welk beeld er zeer grote devotie bestond in Wervik. In deze troebele tijden, zowel ten tijde van de Nederlandse revolutie als de huidige Franse miserie zijn hier ongetwijfeld 300 à 400 missen gezongen geweest voor het welzijn van het land en nu verging dat beeld samen met de doopvont tot assen. Ons Mariabeeld was vermoedelijk 155 jaar oud. De brand is ook van de toren in het dak van de kerk geslagen zodat het van voor naar achter afbrandde. De altaren zijn blijven staan omdat de gewelven gespaard werden maar voor de rest was de hele inboedel verwoest. We vreesden werkelijk dat het vuur al onze altaren zou verteren, maar de vlammen bliezen door de 'sterregaten' dankzij de zware zuidwestenwind die er op dat moment waaide. Nogal wat burgers meenden dat de vlammen van de kerk met die wind zouden overblazen op hun huizen, maar alle lof aan God want er is niet een huis in

het vuur verbrand. Het leek er op dat God de boel hier in de gaten hield want van zodra de kerk begon te branden kwam er een hevige regenbui over Wervik, wat een niet te onderschatten voordeel was met al dat hevig vuur dat momenteel boven de stad woekerde. Dank zij die regen zijn de grote klokken, met de trommel en het uurwerk blijven liggen op het gewelf van de toren, boven het oksaal. Er moet daar vermoedelijk zowat 10.000 kilo gelegen hebben. Allemaal ijzer, lood en metalen welke door de brand naar beneden gestuikt waren. Het oksaal was gebouwd geweest in het jaar 1726, de schoonheid ervan was nergens te vinden in de hele Nederlanden. De laatste kinderen die in deze kerk, voor de brand gedoopt werden waren die van Noë van de Stalle. Na dit inferno zou men de woning van de zusters gebruiken als parochiekerk. De eerste parochianen die bij de nonnen zouden begraven worden waren de jongedochter Ludovica Kattjen en een burger van het Franse die naar hier gevlucht was.

Dood aan herberg 'De Reeke'

9 maart 1794. Een Franse patrouille heeft het pachthof van Baptiste Delmere in de fik gestoken, de boerderij was een eigendom van de kinderen van Boudewijn Tevel. Een dag later stichtten de Fransen nu brand in het huisje van Pieter Lepeire. De 6de april zag het er naar uit dat we opnieuw bezoek zouden krijgen van de Fransen. Dat gerucht verspreidde zich in de hele stad en zette iedereen aan het vluchten. Mijnheer Joannes Franciscus Laumosnier, geestelijke beneficiant, edel van bloede en directeur van de Sint-Janskapel staande binnen de kerk aan de linkerzijde van het koor was daar op dat moment een mis aan het lezen. Toen men hem kwam verwittigen van de op gang zijnde inval heeft hij zijn mis afgewerkt, zich klaargemaakt en hij is dan uit de kerk gelopen in de richting van zijn woning. En van thuis vertrok hij nu seffens uit de stad. Toen hij een stukje verder voorbijkwam aan herberg 'De Reeke' werd hij plots geconfronteerd met de oprukkende Fransen en kreeg hij een kogel in zijn lichaam. Hij bleef gewond liggen maar omdat hij nog niet dood was hebben vier mannen, elk aan een arm en een been en het hoofd achterwaarts hangende en af en toe nog bonzende ('bokkende') op de grond naar Wervik teruggebracht. Ze hebben hem op het Franse gedragen, naar het oud stadhuis waar een jonge man, een zekere Jean-Baptiste Deluwein medelijden had met de geestelijke. Hij heeft Laumosnier's hoofd dat vol mortel en vuilnis zat afgewassen en ziende dat hij dood was heeft hij hem een doodskleed bezorgd en liet hij een kist

maken vermits deze Deluwein ook een christen was die arme zieken bezorgde. Uit liefde heeft hij het dood lichaam in de tuin van het stadhuis begraven. De twee zussen van Joannes Franciscus Laumosnier hebben er later alles moeten aan doen om het lichaam van hun broer te laten ontgraven en het naar het kerkhof binnen de stad te brengen. Dat heeft bijzonder veel moeite gekost en is finaal maar gebeurd na de blijde intrede van mijnheer Onraedt die hier pastoor werd op 24 januari 1803. De zussen Laumosnier hebben pastoor Onraedt over de kwestie gesproken en die heeft ervoor gezorgd dat enkele mannen tijdens de nacht het lichaam ontgraven hebben en overbrachten naar het kerkhof van Wervik. Hetwelke zo geschied is.

En de oorlog is nog maar pas begonnen

6 april 1794. Op de dag waarop Joannes Franciscus Laumosnier zo ongelukkig aan zijn einde kwam, was dat spijtig genoeg ook het geval voor twee andere Wervikanen. De echtgenote van Felix Lahousse die hoorde dat de Fransen op komst waren liep onmiddellijk naar buiten om de luiken van haar vensters te sluiten. Ze deed dat net op het moment dat de Fransen op de vrijdagmarkt arriveerden. Diegenen die dan al de brug opkwamen kregen haar in het vizier en hebben enkele kogels door het lijf geschoten. De Nations die via Komen binnendrongen en naar de hofstede van Safers liepen hebben daar de boer vermoord en ook nog een werkman doodgeschoten. Op de 11de april stoven de Fransen al opnieuw binnen in Wervik. Ze namen er enkele Hannoverse en keizerlijke soldaten gevangen en konden het niet laten om burgerhuizen te plunderen, deuren en vensters te verbrijzelen. Veel stedelingen hadden er nu toch echt wel genoeg van en begonnen definitief te verhuizen omdat het hier helemaal niet meer leefbaar was.

April 1794. En toch leek de oorlog nog maar pas aan zijn begin te staan. Hoewel er bijzonder veel troepen in ons land waren die het tegen de Nations opnamen ten dienste van de keizer, begon de vrees voor de Fransen hand over hand toe te nemen. De zuidelijke Nederlanden begonnen overal vrijwilligers te mobiliseren aan de kant van Poperinge, Mesen en Reningelst en allengskens over heel het land om de Nations te bestrijden en te bevechten. Een strijd die zich verspreidde op veel andere plaatsen aan de grenzen. Een van deze plaatsen was Wervik, een stad die ondertussen al veel geleden had en nog elke dag wel in de grote penarie

zat. De meeste burgers die nog wat middelen bezaten waren al weggetrokken. Wervik leek wel een spookstad, een godverlaten plek. En voor wie er nog woonde was de toestand compleet hopeloos want boter en melk waren er amper te vinden. Net zoals de rest. Op de 26ste april braken de Fransen opnieuw met driest geweld binnen in ons land. Ze rukten op via Menen en de kanten van Halewijn. En hoewel Menen flink versterkt was viel het in vijandelijke handen. Op de 27ste begonnen de beschietingen die duurden tot middernacht van 30 april. De bezetting bestond uit Hannoverse soldaten en émigrés. De commandant van Menen vroeg om de capitulatie en was bereid om de stad in Franse handen te geven en de aanwezige soldaten ongedeerd te laten gaan. De Hannoverse soldaten mochten inderdaad vrij naar buiten marcheren maar voor de émigrés was dat wel andere koek. De Nations hadden natuurlijk een serieus eitje te pellen met hun landgenoten die uitgeweken waren omdat ze de nieuwe republiek niet zagen zitten. Het leek er dus op dat de émigrés de overgave met hun leven zouden moeten bekopen. Bij de onderhandelingen toonden ze inderdaad geen pardon met hen.

De Klippe op de Roeselaarse kasseiweg

Na de capitulatie marcheerden de Hannoverse manschappen weg aan de westkant van Menen terwijl de émigrés aan de oostelijke zijde van de stad vechtend door de Franse linies moesten breken. Ze trokken nu naar het noorden tot in de buurt van de Klippe op de Roeselaarse kasseiweg waar zich een klein Frans kamp bevond. Aan de voorposten gaven de émigrés hun woord dat ze Nations waren maar kort daarna hebben ze al hun aanwezige landgenoten gemolesteerd en het kamp in brand gestoken zodat er bijna niemand is kunnen ontkomen. Enkele overlevenden moesten noodgedwongen hun bagage en de buit van hun plundertochten te Dadizele en Ledegem achterlaten. De émigrés zelf trokken nu op naar Roeselare. De volgende dag, dat was op 1 mei 1794 zijn de Nations binnengegaan in Menen. Ze namen er nog 400 Hannoverse soldaten gevangen en brachten die via Wervik over naar Rijsel. Rond die tijd ging ook Kortrijk voor de bijl. De Fransen die nu in het bezit waren van Kortrijk, Menen, Wervik en Geluwe hebben niet echt groot kwaad aangericht in Wervik. Tenzij bij de buitenlieden natuurlijk. De meesten waren gevlucht en omdat de rust teruggekeerd leek meenden ze na enkele dagen dat ze al konden terugkeren. Lang zou die rust voor deze vluchtelingen niet duren. Ze waren nog maar amper aan de

noordelijke wijken van Wervik aanbeland als op de 4de mei een partij émigrés uit Roeselare besloten had om daar een bezoekje te brengen aan de 400 à 500 Nations die daar hun kamp hielden. Dat zou hen echter zuur opbreken want na enkele schermutselingen moesten ze met groot verlies naar Roeselare terugkeren. En zelfs daar moesten ze weg. De Nations rukten nu verder op en veroverden deze stad. Hier kwam het nog tot een serieuze confrontatie met de Hannoverse soldaten en volk van de Nieuwmarkt die de Fransen met stenen en allerhande projectielen bekogelden terwijl die van Hannover er lustig op los schoten waardoor de Fransen niet wisten waar ze zich konden verschuilen. Tijdens die gevechten zou een officier die zijdelings van zijn paard sprong met paard en al in een steenput gevallen waarin ze beiden de geest gaven. De lokale vluchtelingen die in de gaten hadden dat de Fransen verderop probeerden te trekken waren zo verschrikt dat er veel lieden die zich in Moorslede, Passendale en het omliggende bevonden, besloten om nog verder in noordelijke richting te vluchten. Het was een grauwe mengelmoes van vluchtende boeren uit de grensstreek, met wat bagage en hun resterende koeien en paarden, sukkelaars die niet waarin of waaruit wisten. Sommigen keerden terug naar huis terwijl anderen hun heil zochten op andere plaatsen. De grootste stakkers waren de boeren van Veurne-Ambacht, die speelden haast allemaal hun beesten kwijt en velen verloren hun pachthoven in de brand. Op de 7de mei hebben de Fransen het kruis van de Calvarieberg afgehakt.

Honderd burgerdoden

Op de donderdag voor Pinksteren smeten de Fransen zich nu op Ieper en omgeving. Ze kwamen van Menen via Dadizele en de Moorsledestraat tot aan de Waterdam. En van de noordwestelijke kant verplaatsten ze zich naar Passendale waar hun hoofdkwartier geïnstalleerd was. De Nations zijn er 17 dagen gebleven. Aan de westelijke kant, naar Ieper toe en in Ieper zelf hebben ze grote schade aangericht. De Fransen staken het klooster van de Nonnenbossen in brand en vernielden een ontelbare hoeveelheid woningen. Rond de honderd burgers verloren hun leven door invallende bommen en granaten. Op 18 juni 1794 is Ieper bij capitulatie naar de Fransen overgegaan. Daarbij hebben ze 6.400 gevangenen bekomen. Van plundering in Ieper was er geen sprake, de Fransen eisten het gewoonweg op. Veel goed werd weggevoerd uit Ieper, materiaal dat ze verkochten 'in maxima', dat wil zeggen dat ze een

bevelschrift uitgaven waarbij ze eigenhandig de prijzen vaststelden, en ze betaalden dan met hun biljetten. Zo werd bijvoorbeeld een pond suiker gekocht aan 16 stuivers 'in de maximum' en dat leidde tot aankopen van 10 stuivers en nog minder. Een truc die toegepast werd op alle goederen. Niet moeilijk dat de meeste winkels zo goed als droog stonden omdat alles verkocht was aan de Fransen. Nu Ieper in hun greep was zijn de Fransen verderop getrokken, door heel het land, recht naar Brugge en Gent en zelfs tot Mechelen toe. Ze vervolgden hun vijanden en dreven hen op van de ene plaats naar de andere. De Franse vluchtelingen, de door hen gehate émigrés pakten ze op en smeten ze vervolgens dood. Op veel parochies en dorpen eisten ze grote contributies in ruil om niet aan het plunderen te slaan. Ja, de Fransen rukten altijd maar verder op en in al hun veroverde gebieden legden ze hun nieuwe constitutie van de Franse republiek op aan de inwoners. In de meimaand lagen de Fransen gekampeerd rond Hooglede. Omdat ze door de geweldige droogte een problematisch tekort aan drinkbaar water hadden, en dat gepaard ging met een grote menigte soldaten, was al het water brak en ondrinkbaar geworden. Daarom hebben ze zich moeten verplaatsen naar Oudenaarde.

Een menigte van ziekten

Augustus 1794. De Fransen zaten nu al in de omgeving van Antwerpen. Velen van hen stierven van de dorst omdat het sinds maart tot nu haast niet geregend had. De rode loop begon zodanig te regeren in Vlaanderen dat er soms te Kortrijk meerdere lijken samen lagen in de kerk. In Menen was de situatie identiek, net zoals te lande als in de steden. De menigte van zieken was niet te overzien. Veel levensmiddelen stegen in prijs door de komst van de Fransen. De zeep werd 7 groten duurder per pond. De Fransen betaalden er 10 stuivers voor. De suiker, het leer, de stijving, alles was ongelooflijk duur omdat in Frankrijk de hele handel stil lag en alle voorraden uitgeput waren door de consumptie van de ingezetenen. Voor hespen moesten de mensen 9 stuivers per pond neertellen. Gelukkig heeft die situatie maar een bepaalde tijd geduurd want van zodra de Fransen beter voorzien werden, begonnen alle prijzen eindelijk te zakken. De Fransen in de omgeving van Brugge lagen er met een kamp van ongeveer 50.000 mannen. Ze waren met dergelijk reusachtig leger naar het noorden getrokken om Sluis te belegeren, een bombardement dat men tot hier kon horen. Alle soldaten kregen hun soldij in papieren geld, 9 groten daags maar ze kregen daarbij nog hun brood en vlees. Hun

noodzakelijkheden moesten ze zelf kopen. Men vroeg voor deze producten tot soms zes keer de eigenlijke prijs van wat het waard was, gewoonweg omdat de norse boeren hun papieren geld niet kenden. De soldaten hadden het zodoende moeilijk om aan hun materiaal te geraken. Daarom hebben de overheden de ordonnantie van het maximum uitgegeven. Daardoor werden veel goederen te koop gesteld drie keer minder dan de koopman die had ingekocht. En dat was de reden waarom de meeste winkels gesloten waren. Voldoende reden voor de Fransen om sommige winkels hoewel ze dicht waren toch maar te plunderen en alles op te zoeken om te roven. Hun producten werden met hele wagenvoeren tegelijk opgeladen en weggevoerd. De Franse generaal legde 10 miljoen aan taksen op West-Vlaanderen waarvan 1 miljoen werd afgeslagen. Enkele dagen later publiceerden de Fransen dat al diegenen die meer dan 100 pond per jaar aan inkomsten hadden hun aangifte binnen de 24 uur moesten binnenbrengen, allen zouden naar avenante getaxeerd worden.

10 miljoen aan contributies

16 augustus 1794. De klok van de kapel, genaamd Marie-Madeleine werd opgehangen boven de kerk. Die was dan al 107 jaar oud. De kerk was reeds gezuiverd en het zielenaltaar en dat van de engelbewaarder stonden terug opgesteld. 's Anderendaags hebben ze hier voor de eerste keer na de brand een mis gedaan. De Fransen hadden 10 miljoen contributie gevraagd, 7 miljoen aan de geestelijke stand en 3 miljoen aan het land van Vlaanderen waarvan 1 miljoen is afgeslagen geweest, met een korte termijn van betaling. Omwille van deze urgentie werden veel proosten en abten van hun bed gelicht als ze niet aan de Franse eisen konden voldoen. Ze werden naar het Franse vervoerd. Sommigen naar Rijsel of naar Douai. De geestelijken werden er kortgehouden, op water en brood gekweekt en wie meer wilde krijgen moest dat bekomen bij goede vrienden of uit eigen beurs betalen. Wanneer de Fransen zagen dat ze werkelijk niet konden betalen, wachtten ze nog twee maanden af en brachten hen dan allemaal samen naar hun plaatsen terug. Ze hebben ongelooflijke hoeveelheden granen uit het land weggevoerd, in het bijzonder tarwe, haver, hooi en stro. Ze eisten zoveel tarwe op bij de boeren dat de boeren niet meer wisten wat uit te vinden om toch maar niet te moeten leveren. Want ze wilden natuurlijk zaken doen op de markten. De boeren van de kasselrij van Ieper moesten bijvoorbeeld door de concurrentie van de plaatselijke parochies en dorpen wekelijks zo veel

koren naar de markt voeren welke ze daar voor 40 à 50 pond in papieren geld moesten verkopen. De rest moest dan geleverd worden bij de concurrenten en ze moesten allemaal voldoende tarwe hebben om te leveren aan het leger. Als de boeren niet voldoende hadden om het leger te voorzien moesten ze het maar zelf kopen aan 5 à 6 pond per avot. En daarvoor kregen ze van de Nations als ze dat wilden betalen 40 à 50 ponden in papiergeld. De waarde van dat papieren geld kon variëren van hoog naar laag. Maar die zakte in realiteit tot welgeteld 1 stuiver per pond zodat de boeren dan hun koren moesten verkopen aan 5 à 6 pond per zak. En aan de gemene burger verkocht de boer die aan dezelfde prijs per avot. Wel te verstaan dat er 4 havotten in 1 zak van 70 liter gingen.

Gods huis is veranderd in een paardenstal

Het gebruik van de kerk langs de frontieren in deze tijden was zonder meer het droevigst in Komen. Na het wegsturen van de intru was Gods huis veranderd in een paardenstal. Die heeft trouwens nog gediend om er in te oefenen. Het zusterhuis (klooster) waar de nonnen en de paters verjaagd waren heeft ook gediend om de paarden te stallen. In Wervik was de kerk een bepaalde tijd gesloten en door de plundering en de brand diende het hospitaal als parochiekerk tot de kerk enigszins hersteld was. In Menen werd de kerk ook helemaal verwoest. Alleen de muren waren rechtop gebleven. De altaren lagen er deels afgebroken bij en de beelden waren geschonden. Het orgelwerk was uitgenomen en weggevoerd, samen met de vier klokken zodat achteraf, toen de diensten weer op gang begonnen te komen ze genoodzaakt waren de visklok in de toren te hangen. En in de plaats van na de dienst moest Onze-Lieve-Heer teruggebracht worden in de sacristie in de plaats van in het heilig tabernakel. Het kapucijnenklooster diende als hooimagazijn dat zo volgepropt zat dat men de altaren zelfs niet meer kon zien. Tijdens het bombardement was het Menense belfort trouwens afgebrand. De kerk in Dadizele werd geplunderd maar niet afgebroken. De Mesense kerk werd eveneens geplunderd. Het miraculeus beeld van Onze-Lieve-Vrouw werd er weggenomen. Ja, men mag gerust beweren dat de steden aan de Franse grens deerlijk verwoest werden.

Nadat de Fransen de oogst van het jaar 1793 voor hun eigen magazijnen gereserveerd hadden, om te dienen voor de eigen legers en ingezetenen, heeft het God beliefd van de meeste van die magazijnen te laten

bederven. Zodat de nood aan graan begon te groeien. Ze lieten al de honden doodsmijten, verboden te brouwen voor wat betreft alle soorten dranken waar graan voor nodig was. Bij de bakkers werden het witbrood en alle witte gebakken verboden, op risico van grote straffen. De Nations begonnen de inwoners te rantsoeneren aan elk anderhalf pond brood per dag. Deze toestanden speelden zich af in het jaar 1794 want de oogst van dit jaar was in Frankrijk grotendeels verwaarloosd omdat de landbouwgronden braak bleven liggen door gebrek aan volk.

Een onverdraaglijke koude

1795. Januari. De koude was onverdraaglijk. Alles wat de mensen nodig hadden in hun huishouden was om ter duurst. Het hout kostte 7 stuivers per bussel, het koren 5 à 6 pond per avot en de andere zaken naar avenante. De koude heeft geduurd tot aan het einde van maart. Op 6 maart om 23u is een stuk van de voute van onze kerk ingestuikt, aan de kant van het hoog altaar boven het koor. Knal op het altaar waarbij een beeld en een pilaar afbraken en nog meer schade veroorzaakten. 's Anderendaags viel er nog een stuk naar beneden op het beeld van Sint-Anna dat een arm verloor. De stabiliteit van de kerk was nu zeer precair. Er konden bij het ineenstuiken van de voute zeker tien 'paardenvoers' bakstenen naar beneden getuimeld zijn. Gelukkig gebeurde dit niet en we mogen God danken dat er niemand verongelukt is. Men vreesde dat dit alsnog kon gebeuren en om alle risico's te voorkomen werd de middenbeuk vier of vijf weken afgesloten. Pas als het duidelijk werd dat er niets maar naar beneden zou vallen werd de ruimte weer geopend.

Grote 'broubels' voor de Wervikanen

Mei 1795. Brood begon zo zeldzaam te worden dat veel burgers er maar één keer per dag mochten eten. Indertijd spraken de Wervikanen van grote 'broubels' omdat ze geen brood voor geld kregen. Ze begonnen ondertussen brood en koren naar Frankrijk te sturen ondanks het verbod voor de Fransen in Vlaanderen om dat te doen. De Vlamingen hielden zich daar aan en toch krioelde het van de broodblauwers langs de grensstreek. De inwoners mochten nu nog maar een halve kilo brood per dag verorberen. Op de 12de juli werd in Wervicq-Sud voor de eerste keer in drie jaar tijd een misdienst gehouden. Door een goede priester en daarbij werden de muzikanten van de Vlaamse kant van Wervik uitgenodigd. De herstelling van onze kerk werd mogelijk dankzij de inspanningen van

Martinus Mortier, Joannes Zyde, Petrus Vandeviver en Carolus Vleeschouwer, allen kerkmeesters. Het viertal heeft deze zomer gezorgd voor hout en werklieden. De Walen van Linselles, Bondues en Busbeke, allemaal boeren van de goede kant waren bereid om het hout op kosten van de kerk naar hier te voeren. En ook onze boeren werkten mee aan het karwei. Ze hebben aan de kap gewerkt tussen juni en september vooraleer ze die zouden rechten. Deze kap werd vervaardigd door Philippus Ferhand. De eerste tap ervan werd geslagen door onze dorpspastoor mijnheer Cocquyt en de tweede door burgemeester Paret. Dat gebeurde op de 1ste september. Het was moeilijk te beschrijven wat de mensen moesten denken van de korenschepen die hier nu voor het eerst in drie maanden op de Leie voorbijvoeren. Zeker meer dan honderd schepen van welke er sommige meer wormen dan koren bevatten. En zeggen dat zo veel burgers honger leden. Al die ladingen koren hadden de Fransen afgezonden van Holland en Brabant om naar Frankrijk te voeren en daar te verdelen of op te slaan in hun magazijnen.

Ongewenst bezoek in Geluwe

13 oktober 1795. In Geluwe kregen ze het ongewenst bezoek van een bende Fransen uit Menen, zeker 30 à 40 schobbejakken. Daags te voren was het kermismaandag geweest en daarbij waren enkele Fransen naar hier gekomen en in een herberg beland waar een lokaal gezelschap zich aan het amuseren was. Omdat een meisje weigerde te dansen met een van die Fransen was er een gevecht ontstaan waarbij de Fransen nogal serieus klop hadden gekregen. Die waren naar huis gegaan en ze keerden nu met zo'n grote bende naar de fameuze herberg terug die ze nu helemaal kort en klein geslagen hebben. Op 18 oktober werden al de comptoiren van ons stadhuis gesloten, behalve die van de domeinen en werden de bedienden bedankt voor bewezen diensten. Niet alleen in Wervik maar in heel Vlaanderen en Brabant waarbij zeker 6.000 mensen hun baan verloren. De 28ste kreeg pastoor Cocquyt de toestemming van het magistraat en de kerkmeesters om in zijn preekstoel een stoelgeld van 2 dubbeltjes te vragen voor de herstelling van onze kerk.

6 november 1795. Een storm heeft hier zeker twaalf uur lelijk huisgehouden. Langs alle kanten sneuvelden bomen, molens en daken. Vijf dagen later brak de ring van de klok van de Magdalena-kapel. Ze waren nu verplicht om die te vervangen door deze van het Heilige

Geesthuis. In Sint-Eloois-Vijve hebben de inwoners twee schepen met graan aangevallen. Daarbij verloren vijf à zeven mannen het leven. De graanopkopers (korenbijters) vonden het inderdaad raadzaam om hun transporten te laten beveiligen door enige betaalde soldaten om zo veilig tot in Frankrijk te geraken. Op deze twee schepen waren er acht soldaten mee, dewelke na een kort gevecht met de burgers op de vlucht sloegen, maar aan de oever van de Schelde stonden andere burgers hen al op te wachten. In die tijd vonden er regelmatig dergelijke conflicten plaats tussen de burgers en deze vermelde korenbijters. Die laatste maand van 1795 publiceerde men in Komen de mededeling dat diegene die het kruis van de toren wilde afhalen daarvoor 10 gouden Louis zou mee verdienen. Maar het leek er toch op dat de burgers van Komen allemaal veel te christelijk waren om dat te doen.

Het hoofd van de verkoper

1796. Op 25 februari gebeurde er een ernstig ongeluk in Menen. Een of andere figuur was in het bezit gekomen van een granaat die nog niet ontploft was bij het schieten. Die had zeer vlijtig al het poeder verwijderd uit het projectiel. Achteraf ging hij de granaat verkopen bij een loodgieter in Menen. De man was net bezig met het werken in zijn smisse. Toen een vonk wegspatte van zijn aambeeld is die in de opening van de granaat gevlogen die vermoedelijk niet al te goed gereinigd moest zijn want die vloog nu in stukken. Dit voorval heeft het hoofd van de verkoper in stukken geslagen terwijl de smid een weinig gekwetst werd. Deze maand overleed een zekere Marie-Catherine W... op de leeftijd van 103 jaar. In december 1796 was de kap van de kerk helemaal afgewerkt na de brand in de voute van de kerk had het gebouw ongeveer een jaar onder een blote kap vertoefd.

1797. De kapucijnen van Menen werden op de 16de januari verjaagd. Ze moesten nu voortaan als burgers gekleed gaan en mochten geen missen meer lezen in hun kerk. De 15de februari gooiden de Fransen te Kortrijk de geestelijken uit alle lokale kloosters. Dat gebeurde onder het slaan van hun trommels. In de meimaand begon Franciscus Casteleyn aan de constructie van zijn stenen molen, staande aan de oever van de Bas-Vlaanderenhoek. De wieken zouden geplaatst worden op de 22ste januari van 1798 en net op die dag schoten de schutters van de Sint-Sebastiaansgilde vijf prijsgaaien.

De eed aan de republiek

15 september 1797. Ons land was nu al ingedeeld in kantons en daarbij gold Wervik als hoofdplaats van Komen, Waasten, Neerwaasten, Houthem en Hollebeke. Hun geestelijken moesten zich nu onderwerpen aan de eed t.o.v. de Franse republiek, iets wat ze weigerden waarop de missen werden opgeschort. De Fransen dreigden ermee om de kerken van de weigeraars van de ene dag op de andere te sluiten. De Wervikanen en de inwoners van het kanton die hun kerken dreigden te verliezen en zo beroofd zouden worden van geestelijke bediening hebben een divisie opgericht om gedurende tien dagen extra aanwezig te zijn in de diverse kerken. Van de 15de tot de 25ste september waren er bidstonden en gingen ze te biecht, telkens tot 14u à 15u in de namiddag. Ze deden dat met zo'n vurige devotie alsof ze verknochte zondaars waren die al in geen veertien jaar meer naar de biecht geweest waren. Na tien dagen leek het er op dat de Fransen hun dreigement vergeten waren en lieten ze de kerken gewoon open. Op de tijdstippen van de gebruikelijke diensten gingen de inwoners nu naar de kerk om te bidden. Zo ook elke zondag, de eerste mis en de hoogmis om 10u waar ze dan de kaarsen van het altaar aanstaken om ze een uur later weer uit te blazen. Na de middag gebeurde hetzelfde tijdens de vespers en het lof en ondertussen zongen de inwoners de litanieën van Onze-Lieve-Vrouw en van al de heiligen. Terwijl de geestelijken nog altijd geen diensten mochten verrichten stierf de echtgenote van Raymondus Deltombe. Er werd overleg gepleegd hoe ze de vrouw het best zouden begraven en men vond het nodig om haar kist in de kerk binnen te dragen en gedurende de tijd van een mis voor de overledene te bidden. Daarna heeft de puttenmaker in de plaats van een geestelijke gewijd water op de lijkbaar gestrooid en dat deed hij ook in de put. Op de 27ste september wilden de Fransen nu effectief overgaan tot de sluiting van onze kerken. Dat gebeurde voor het eerst in Kortrijk. Tegen de zin van de Kortrijkzanen sloten ze alle kerken waardoor ze achteraf allemaal door militairen moesten bewaakt worden. De kerk van Wervik werd pas gesloten op 5 oktober. Iets wat gebeurde om 11u. De volgende dag werd ze om 16u weer geopend door een bende burgers die de sleutel afgehaald hadden in de woning van de koster. De Wervikanen bleven koppig volhouden aan hun alternatieve kerkverrichtingen. Ze gingen rond met de schaal om de kaarsen en de zangers te betalen. Die kregen elk twee stuivers per dag en de zangmeester kreeg er drie. Ze zongen de litanieën i.p.v. het lof. En ten gerieve van de werklieden werd

er pas gezongen bij het vallen van de avond. Aanvankelijk luidden ze nog de klokken maar dat werd hen verboden, tenzij om 12u en om 20u.

Weg met de geestelijke symbolen!

5 november 1797. Er werd 16 pond was geofferd aan het Heilig Sacrament, bestaande uit een kaars van 10 pond en zes kaarsen van 1 pond. Ze werden gebruikt om het altaar te versieren. Men stelde ook een kaars van 6 pond voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw, betaald door de burgers. Op 9 september was er een Franse ordonnantie verschenen dat de kruisen van de kerktorens moesten verwijderd worden, te Menen, Kortrijk, Brugge en door heel het land en ook al de kruisen die langs de wegen en de straten stonden dienden te verdwijnen. Alle geestelijken van ons land waren verplicht om de eed aan de republiek af te leggen. Van diegenen dat zouden weigeren hing hen de confiscatie van hun eigendommen boven het hoofd. En dat was de reden waarom veel geestelijken zwichtten onder de druk en de eed aflegden. Dat gold ook voor de volgende geestelijken; aartsdiaken Meesmaecker van het vicariaat te Ieper met nog diverse collega's. Mijnheer Paret, een Wervikaan die pastoor was in Hollebeke, mijnheer Delva, een Wervikaan die bij de apostoleinen woonde in Brugge, maar die was al 16 jaar eerder geschorst wegens eerdere dolingen. Hij leerde zijn parochianen en al diegenen die hij kon aantrekken om de contemplatie op zijn eigen manier te doen. De geestelijken die weigerden de eed af te leggen lapten het verbod om diensten te houden aan hun laarzen. Ze lieten hun mensen in het geheim biechten en communiceren. Ze bezochten de zieken tijdens de nacht, zowel op Frans grondgebied als in Vlaanderen, niet zonder het risico om hun leven te verliezen.

De officiële Franse feestdagen

1798. Op 20 januari werd in Brugge duchtig gevierd over de vrede die gemaakt was tussen de keizer en de republiek. Tijdens dat feest werden jongelingen uit alle kantons uitgenodigd om sportwedstrijden te beslechten en waarvoor er prijzen voorzien waren. Oefeningen zoals schieten, lopen en springen, enzovoort. Daar waren voor de 'zeerelopers' twee horloges voorzien, een gouden en een zilveren. Het gouden exemplaar werd gewonnen door een loper van Tielt en de zilveren horloge door Wervikaan Albertus Lahousse. Op 22 & 23 maart verwijderden de kinderen van Philippe De Ferand als zijnde timmerlieden

Bizar toch hoe in 2020 een minuscule pestbacil ertoe in staat was om alle zekerheden van onze generaties op één hoopje te gooien.

En toch is wat wij nu eens zelf aan den lijve ondervinden maar klein bier vergeleken met de stortvloed van rampen die de mensen de voorbije eeuwen op hun levensweg ontmoetten.

Deel 10 van 'De Kronieken van de Westhoek' vertelt over de angstaanjagende gebeurtenissen waarmee de inwoners uit Veurne-Ambacht, het Westland, de kanten van de Ijzer en Poperinge, Ieper, Nieuwpoort, Diksmuide, Oostende en Wervik moesten afrekenen.

Je moet het maar eens zelf meemaken. En dat kan je ook met dit boek! Stap gerust binnen in die dolgedraaide wereld van vroeger. Je beleeft pest, noodweer, afpersing en oorlogen die de grond onder je voeten doen wegglijden. Je bent er gloeiend bij. De Westhoek die brandt, kreunt en kraakt in al zijn voegen. Je staart verdwaasd naar die genadeloze brandstichtingen en de destructie alom. De lezer als getuige van deze menselijke beproeving, van de dood die van geen ophouden weet. En voeg daarbij de kokende saus van de Franse revolutie die elke houvast en alle tradities van onze lieden van toen op een roetsjbaan laat belanden.

ISBN 9789492022097